ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 1
MERCREDI
1er MARS
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.538 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.538

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՄԻԼԼԻԹԷԹ»Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՑԸ ՀԱՑԿ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԵՐԿՈՒ ՎԱՐԻՉԻ ՀԵՏ

«Միլլիյէթ»ի Ռաչինկէօնի թղթակիցը հարցազրոյց մը ունեցած է Ամերիկայի Հայկական համագումարին վարիչ դէմքերէն Ռուբէն Ատալեանի եւ Մ. Մելքոնեանի հետ. հարցազրոյցը որ հրատարակուած է քերթին Փետրուար 25 եւ 26-ի թիւին մէջ, գլխաւորաբար կը չօչափէ Երեւան -- Անգարա մերձեցումներու նիւթը: Հայկական համագումարին այս պատասխանատուները կ'ըսեն թէ կողմնակից են փոխյարաբերութիւններու բնականոնացման ու դրական կը նկատեն այս ուղղութեամբ առնուած ամէն քայլ: Կը մերժեն այն տեսակէտը որ Հ. Յ. Դ.-ի առկախումը այդ բնականոնացումը դիւրացնելու նպատակը կը հետապնդէ:

Զրոյցին նիւթ եղած են նաեւ ցեղասպանութիւնը եւ 80-ամեակի նշումները: երկու պատասխանատուները կ'ըսեն թէ օրամիջ են ծերակուտական Տոլի բանաձեւին: Երբ իրենց հարց կը տրուի որ այդ նախաձեռնութիւնը Թուրքիան բոլորովին չի՞ հեռացներ Հայաստանէն, կը պատասխանեն. - «Թուրքիա ներկայի դիրքէն աւելի հեռու չի կրնար գտնուիլ: Ցեղասպանութեան հարցին մէջ, շատ մը երկիրներ կը փափաքին որ պատմութիւնը լուսաբանուի: Բազմաթիւ երկիրներ կ'իւրացընեն իրենց անցեալը: Թուրքիա եւս նոյնը պիտի ընէ»:

Ատալեան եւ Մելքոնեան կ'ըսեն թէ հարցին համար ամէն կարգի երկխօսութիւն կարեւոր է ու ակադեմականներու մէջեւ վիճարկում մը կրնայ ատոր նախաքայլ հանդիսանալ: Ձեն ընդունիր որ ցեղասպանութեան մասին վիճարկում մը ու յարաբերութիւններու բնականոնացման հոլովոյթը կը հակադրուին իրարու: Կ'ըսեն թէ պէտք չէ իրարու առընչել երկու նիւթերը:

*
**

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Բաքու յայտնած է թէ բուռն հակազդեցութիւն ցոյց պիտի տայ առանց դրաւեալ ադրբեջանական հողերէն Հայերու նահանջին, Անգարա - Երեւան յարաբերութիւններու բնականոնացման: Նախագահ Ալիեւի արտաքին յարաբերութիւններու խորհրդարանը Կուլիզատէ ըսած է այս մասին. «Ներեցէք, բայց նման պարագայի մը մէջ Ադրբեջանի ժողովուրդը պիտի մտածէ որ Թուրքիա դաւաճանած է իրեն»: Կուլիզատէ աւելցուցած է որ Անգարայէն իրեն ըսուած է թէ Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու բնականոնացման համար Միացեալ - Նահանգներ մեծ ճնշում բանեցուցած է, բայց ինք մտահոգութիւն յայտնած է ըսելով. - «Եթէ Հայաստան Թուրքիոյ շնորհիւ տնտեսական հարցերը լուծէ, այլեւս երբեք դուրս չի գար գրաւեալ մեր հողերէն»:

*
**

Ադրբեջանի նախկին նախագահը Էլչիպէյ ըսած է թէ Իրանի մէջ Ադրբեջանի անկախ պետութիւն մը պէտք է հիմնուի: Ակնարկելով Եէմէնի, Գերմանիոյ, Վիէթնամի եւ Քորէայի օրինակներուն, ան աւելցուցած է թէ յետագային այդ պետութիւնը պէտք է միանայ ներկայի Ադրբեջանին,

ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Փետրուար 25 / 28)

Ի. ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆ
ԱՆԴԱՐԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Փետրուար 27-ի մամուլի ասուլիսին նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի գլխաւոր խորհրդական Ժ. Լիպարիտեան տեղեկութիւններ հաղորդած է Անգարա այցելութեան մասին: Ըսած է թէ խորհրդաժողովը ընթացած է բարեացակամ մթնոլորտի մէջ, խօսակցութեան նիւթ եղած են չրջանին մէջ անտեսական գործակցութիւն ունենալու հարցեր: Քաղաքական մարզին մէջ միայն նշած է Ղարաբաղի խնդրին խաղաղարար գործընթացին մասնակից դառնալու Թուրքիոյ ձգտումը, աւելցնելով. «սակայն մեր դիրքորոշումը յայտնի է»: Աւելցուցած է թէ խորհրդաժողովին ընթացքին Ղարաբաղի հարցը ուղղակի չէ քննարկուած, թէեւ այդ մասին «որոշակի չափով խօսուել է» Աբխազիոյ եւ Չէչէնիոյ կացութեան քննութեան ընթացքին:

*
**

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ «ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ» ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի Գ. Խ.-ի սահմանադրական Յանձնաժողովը որ առնչէ մը ի վեր սկսած է մաս առ մաս քննարկել Սահմանադրութեան նախագիծը, Շաբաթ օրուան (Փետրուար 25) իր նիստին, որու կը նախագահէր Լ. Տէր - Պետրոսեան, ամբողջովին աւարտած է մշակումը «տեղական ինքնակառավարում» գլուխին: Հայաստանի վարչատարածքային որպէս միաւորներ սահմանուած են՝ մարզերը եւ համայնքները: Մարզերը կը բաղկանան դիւղական եւ քաղաքային համայնքներէ: Տեղական ինքնակառավարութիւն կը կատարուի համայնքներու մէջ, որոնց սեփականութիւնը ղեկավարելու, համայնքի հարցերը լուծելու նպատակով երեք տարուան համար կ'ընտրուին տեղական ինքնակառավարման մարմիններ՝ 5-էն 15 անդամներով եւ դիւղապետ կամ քաղաքապետ: Իսկ մարզերու մէջ կը կիրարկուի պետական կառավարում եւ կառավարութիւնը կը նշանակէ մարզապետներ: Այս առընչութեամբ սահմանուած առաջին յօդուածները կը վերաբերին համայնքներու պիւտճէի հաստատման, անոր հսկումին, մարզապետերուն եւ համայնքներու պետերուն փոխյարաբերութիւններուն եւայլն: Այսպէս, սահմանուած է նաեւ որ Երեւան ունի մարզի օրինավիճակ եւ որպէս այդ տեղական ինքնակառավարումը կը գործադրուի անոր համայնքներուն կողմէ: Իսկ Երեւանը մարզապետը, որ կ'առաջարկուի վարչապետին կողմէ, կը վաւերացուի եւ կամ պաշտօնանկ կ'ըլլայ Հանրապետութեան նախագահին որոշումով:

*
**

ԳԵՐԱԳՈՑՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Փետրուար 27-ին Գ. Խ.-ը սկսած է եռօրեայ իր նիստերը, որոնց ընթացքին գլխաւորաբար կը քննարկուի երեսփոխանական ընտրութիւններու նոր օրէնքի նախագիծը: Նախորդ նիստերէն փոխանցուած հարցերէն զատ օրակարգին մէջ նախատեսուած է նաեւ Հայաստանի քա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ռումբին, քեմալական զաղափարականին նուիրուած Միութեան կեդրոնատեղին:

ԱԴՐԲԵՋԱՆ հրաժարած է քարխլի 20%-ի իր բաժինէն Իրանի 5% տալու զաղափարէն: Պատճառ ցոյց կը տրուի զբաղուելու համար ամերիկեան ու այլ արեւմտեան ընկերութիւններու Իրանի հետ գործակցելու մերժումը: Թուրք մամուլը լուրին կ'աւելցնէ թէ զինուորական եւ քաղաքական դէտեր այն մեկնաբանութիւնը կատարած են որ Իրան այս որոշումին ի տես կրնայ, մանաւանդ Ղարաբաղի հարցին մէջ, Ռուսաստանի հետ կարգ մը խոչընդոտներ յարուցանել:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ ՊԱՎԱՏԻՒՐ տեսակցութիւն մը ունեցած է Միացեալ - Նահանգներու դեսպանուհի՝ Տիկին Հարիմանի հետ եւ չէչուած թէ կ'ուզէ՝ «Ֆրանքեւամերիկեան յարաբերութիւնները տեսնել փոխադարձ վստահութեան վրայ հիմնուած»: Հրաւիրած է նաեւ նախարարներ ժիւլէ եւ Փասքուա որ այլեւս որեւէ հրապարակային յայտարարութիւն չընեն ամերիկեան լրտեսական այս հարցին վերաբերեալ:

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՊԱՐԻՆԿՈՒ դրամատան անանկութեան պատասխանատուն կը նկատուի 28 տարեկան պաշտօնեայ մը որ չհաղթահարած է թոքիոյ սակարանը, ապաւինելով սակարանային վերելքներու, չնախատեսելով, անչուշտ, երկրաշարժը: Ենթական՝ Նիք Լիսըն անհետացած է, բայց, ամէն մարդ հարց կու տայ թէ ինչպէս մէկ պաշտօնեայ --թրէյտըր (գործողութիւններ ընող դրամատան մէջ)-- Սինկափուր նստած, կրցած է անանկութեան տանիլ երկուհարիւրամեայ դրամատուն մը, որու յաճախորդներէն է Անգլիոյ թագուհին: Ելմտապէտները կը բացատրեն չհաղթահարած գործողութիւններու նոր սխեմեմը որ թոյլ կու տայ նման վտանգներ: Փետրուար 27-ին, ելմտական բոլոր չուկաները ցնցուած են եւ տարաբդեմներն ալ ազդուած, միայն դերմանական մարքը կրցած է տոկալ: Ամէն պարագայի մէջ, սակարանային համաշխարհային տագնապի մը ուրուականը կը մնայ:

ՋԱԽՈՑԻ մէջ (Իրաքեան Քիւրտիստան) ականուած կառքի մը պայթումէն 80 հոգի մեռած եւ 200 հոգի ալ վիրաւորուած են Փետրուար 27-ին: Շրջանը Քիւրտերու հակակշռին ենթակայ է եւ «պաշտպանուած» ՄԱԿ-ի կողմէ: Քիւրտերը կ'ամբաստանեն Սատամ Հիւսէյնի դաշնի սպասարկութիւնները որպէս պատասխանատուն դործուած ջարդին: Զոհերու մէկ մասը թուրք վարորդներ են որոնք ապրանքի փոխադրութիւն կը կատարեն անցնելով Ջախոյէն:

ՌԵՖԱՀի (Թուրք իսլամական Կուսակցութիւն) պարագլուխը՝ Նէճմէթթին Էրպաքան կոչ ըրած է Թուրքերուն որ առնուազն չորս զաւակ ունենան ընտանիք դլուխ, որպէսզի՝ «Աստուծոյ տիրապետութիւնը հաստատուի աշխարհի վրայ»: Ամբաստանած է Արեւմուտքը որ կը ջանայ տկարացնել մահմետական աշխարհը, բնակչութիւնը նուազեցնելով:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ սպաննուած է ռումբ դետեղող ահաբեկիչ մը որ, կ'ենթադրուի թէ իսլամապաշտ խմբակի մը անդամ էր: Ենթական զոհ գացած է իր իսկ դրած ռումբին, քեմալական զաղափարականին նուիրուած Միութեան կեդրոնատեղին:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ մէջ ուսուցչուհի մը եւս սպաննուած է Փետրուար 26-ին: Երրորդ ուսուցչուհին է որ զոհ կ'երթայ իսլամապաշտ խմբակներուն: Նոյն օրը, սպաննուած են նաեւ ոստիկան մը եւ իր 3 տարուն աղջնակը:

16 ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՏԱՆԻ մըն է որ խոստովանած է 6 հոգիի սպաննութիւնը, որոնց մէջ՝ հայրը, խորթ-մայրը, մեծ-հայրն ու մեծ-մայրը եւ դրացի զոյգ մը: Փարիզեան արուարձաններէն Լուվըսիէնի մէկ ապարանքին մէջ է որ գործուած է ոճիրը: Ռուս ընտանիք մըն է՝ Պոլեւոյ որ քանի մը տարի է Ֆրանսա հաստատուած էր: Երիտասարդը իր արարքը բացատրած է հօրը իրեն հանդէպ ունեցած դէշ վերաբերումին որպէս հետեւանք: «Շունի պէս կը վարուէր հետս» կ'ըսէ Ալեքսէյ, որ խնայած է 3 տարեկան իր խորթ քոյրը: Արդէն խլ հոգեբոյժներ արդարացուցիչ վերլուծումներ կը կատարեն, մինչ կ'ըսուի թէ չաբաթ (Փետր. 25) իրիկուան հեռատեսիլի 6-րդ (ԼՄ - 6) կայանի ափռած մէկ ֆիլմը օրինակ ծառայած է ռուս պատանիին: Ալեքսէյ, գործած ոճիրներէն ետք, կիրակի դիշեր, փարիզ իջած է, խմած եւ պոռնիկի մը հետ անցուցած դիշերուան մնացեալ մասը:

ՏԵՐՈՒՆԻ

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Յաւուվ խմացանք որ, կիրակի իրիկուն, Փետրուար 26-ին, իր մահկանացուն կնքած է զաղութիս հին եւ սիրուած դէմքերէն՝ Տիկին Արմենուհի Յակոբեան:

Բնիկ էրզրումցի, Արմենուհի Յակոբեան ծնած էր Ղարս 1914-ին, ուրկէ ընտանիքին հետ անցած էր Խարբով, Մոսկուա, Հուսկ՝ Պարսկաստան, ուր 1931-ին կ'ամուսնանար Կարպիս Յակոբեանի հետ եւ միասնաբար կը փոխադրուէին Ֆրանսա:

Փարիզի մէջ ողբացեալը գործօն անդամուհի եղած է Կապոյտ Խաչին տասնըեակ տարիներու երկայնքին եւ իր մասնակցութիւնը բերած տեղւոյն հանրային կեանքին, մեծ նուիրումով: Անոնք որոնք ներկայ եղած են Փարիզի հայկական երբեմնի այնքան չէն հաւաքոյթներուն, դեռ կը յիշեն, անկասկած, Արմենուհի Յակոբեանը, երբ իր ջերմ ձայնով Սայեաթ Նովա թէ աչուղական երգեր կ'երգէր, խանդավառելով մթնոլորտը:

Արմենուհի Յակոբեան մէկն էր այն հայ կիներէն որոնք իրենց դերը խաղացած են զաղութիս կեանքին մէջ, ի'ր պարագային, գլխաւորաբար՝ Կապոյտ Խաչի ճամբով եւ որոնք իրենց մահով հին յիշատակներ ալ կը տանին իրենց հետ:

Մեր ցաւակցութիւնները իր ամուսնոյն՝ Կարպիս Յակոբեանի, զաւակներուն եւ Տիկին Աչխէն Սողոմոնեանցի:

ՆՈՐ ԵՋՆԻԿՆԵՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ ԿԱՄ՝ «ՆԵՐԵ՞ՆՔ, ՆԵՐԵ՞ՆՔ ԹՈՒՐՔԵՐԻՆ»

Ամէն անոնք որոնք բախտը ունեցած են հայկական միջնակարգի կամ լիսէի մը աշակերտելու, հատնաբար յիշեն թէ մատենադարանի դասերուն ի՛նչ ջանք վատնած են միտք պահելու համար ե. դարու մատենագիրներէն ամէն մէկուն գործերուն անունները. մէկուկէս հազարամեակի միջոցը որ Ի. դարու Բ. կէսի սերունդը կը բաժնէր Մաշտոցէն, Կորիւնէն, Եղնիկէն ու անոնց ժամանակակից մատենագիրներէն, անհուն տարբերութիւնները դրած էր երկու ժամանակներուն միջեւ: Ու այդ հեռաւորութիւնը որքա՜ն դժուար բան մը կ'ընէր սորվիլ ու յիշել այդ անուններուն կապուած հատորներուն խորագիրները. «Վարք Մաշտոցի» ու «Եղծ աղանդոց» կը չփոթուէին իրարու, բոլորովին տարբեր միջավայրի մէջ, տարբեր ճաշակներով հասած սերունդներու համար: Ի. դարու Բ. կէսին ոչ նեստորականութիւնն մնացած էր, ոչ ալ կրօնական այլ բնոյթի հերձուած, որպէսզի Եղնիկն ու «Եղծ աղանդոց»ը միտք պահել դիւրին ըլլար, ժամանակակից գործի մը նմանութեամբ:

Այսօր, Հայաստանի իրականութիւնը բարեբար հող մըն է այս կարգի նմանութիւններու համար: «Ազգի ազատութեան եւ կրօնական կազմակերպութիւններու մասին օրէնք»ին զարմանալի փութկոտութեամբ մը հրապարակումէն (1991 Յունիս 17) ի վեր, ազգային արժէքներու ոտնակոխումէն ընդվզողներ ամէն օր նորօրեայ եղնիկներ կը փնտռեն, որպէսզի մեր օրերու Նեստորներուն դէմ արժանաւոր պայքար տարուի: Մինչ այդ, աղանդներու դէմ պայքարողի բացարձակ բացակայութեան, զոնէ արձագանգողի դեր կը կատարեն մամուլի անուններ: Հայաստանի թերթերը պարբերաբար տեղ կուտան նիւթին: Պատկերը բաւական արխուր է երկրի մը համար որ կատարեալ ազատութեան պայմաններու մէջ կը պատրաստուի ընտրել իր կրօնապետը ու նշել քրիստոնէութիւնը պետական կրօնք դարձուցած իր պատերուն 1700-ամեայ քայլը: Ու Հայաստանի աղանդները, մեծով ու պզտիկով, կարծես լծուած են այդ երկու հանդրուաններր անչքացնելու նպատակի մը: Մամուլի պարբերական էջերն ալ կը բաւեն տեղեակ ըլլալու թէ աղանդները օրէ օր աւելի մեծ եռանդով բաղեղային ներկայութիւն կը տարածեն հրապարակներու վրայ ու դրեթէ ամէն բանէ յուսահատած անհատներու մտքերուն ու սրտերուն մէջ: Պէտք է ըսել որ կործանող այս ծաւալումին դէմ ամենամեծ լուռթեան բաժինը վիճակեցաւ եկեղեցական իշխանութեան. անոր որ առաջին ու մեծագոյն անհանգստացողն ու հակազդողը պիտի ըլլար ... տրամաբանօրէն: Զեղաւ, եթէ նկատի չառնուին կաթողիկոսական ընտրապայքարի շրջանակին մէջ մամուլին յանձնուած ու «պէտք է»ներով, «պիտի»ներով ցանկապատուած, միջուկէ ղերծ սիւնակները, ստորագրուած՝ աթոռապահ սա կամ նա կրօնաւորին կողմէ:

Աղանդներու բազեղացումի երեւոյթին մասին էջ մը ունի Փետրուար 15-ի «Երեկոյեան Երեւան»ը: Հոն տեղ գտած երկու դրութիւններէն մէկը ստորագրուած է բանաստեղծուհի Անահիտ Պարսամեանի, միւսը՝ Սեւակ Զոլախեանի կողմէ: Այս վերջինը ուշագրաւ հակաութիւն մը կ'ընդգծէ: Համայնավարութեան 70 տարուան չրջանը ապաշխարելու առիթ տուաւ այնքան, որքան մարդ կրնար համարձակութիւնը ցոյց տալ եկեղեցին մէկ - երկու մոմ վառելու: Իսկ այսօր երկիրն ու մարդիկ ազատ են. ինչո՞ւ խումբեր կը տարուին իրենց Աստուածը սիրել ու փառաւորել Հայ Առաքելական Եկեղեցիէն հեռու: Պարզ է որ ոչ Պիղատոսի մը, ոչ ալ Ցազկերտի մը բռնացումը խնդրոյ առարկայ է:

Ա. Պարսամեանի յօդուածէն է հետեւեալ մէջբերումը.

«Բարեսիրական օգնութիւն բաժանող այսինչ արտասահմանեան հաստատութիւնը տոլար, դեղօրայք, ուտեստ եւ հագուստ բաժանելուց յետոյ կամ առաջ կրօնական քարոզչութեան որոշակի աշխատանք է տանում՝ Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիներին ընդգրկելով այսուայն աղանդաւորական կազմակերպութեան մէջ: Եւ ահա, մի քուռ այս ժողովուրդը ընդգրկւում է, հաւաքագրւում է, ցուցակագրւում է ... վազուց գտած իր աստծուն՝ նորից փնտռելու եւ գտնելու համար: Ինչպէս ասում են, զաւեշտական պիտի լիներ, եթէ ողբերգական չլիներ ... իսկ ողբերգական շատ բան կայ յիրաւի, թէկուզ այն, որ Քրիշնայական աղանդին յարող հայ երիտասարդները երդւում են ցմահ չամուսնանալ ի նուիրումն Քրիշնայի ... եւ սա՝ առանց այն էլ ոչ մեծաքանակ, այլեւ երկրաշարժից, Արցախեան պատերազմից ու սահմանամերձ կռիւներից ահռելի կորուստներ տուած հայ ժողովրդի արու զանակները ...»:

Երէկուան երկրաշարժին տասնեակ հազարաւոր զոհերուն տէր, այսօր պատերազմող, արտագաղթող երկրին երիտասարդներէն կրնայ նուիրեալներ չծնող աղանդը առանձին չէ: Ա. Պարսամեան օր մըն ալ ինքզինքը կը դտնէ աղանդաւորներու բացօթեայ հաւաքի հրապարակի մը վրայ. երբ կը մերժէ բեմ բարձրանալու եւ նորովի մկրտուելու իրեն եղած առաջարկը, թիրախ կ'ըլլայ խղճահար նայուածքներու ու «սատանային դըրկէն աստուածոյ դառնալու» սրտաճմլիկ կոչերու: Այդ միջոցին արարողապետ Հայր Ռաֆիկի խօսքերով, ամբողջ հրապարակը բերնէ բերան լեցուցած բազմութիւնը կը սկսի գալարուիլ, դոչել, հեծեծալ, աղաղակել, լալ ու պոռալ ... այնքան որ «բսանամեայ ծաղկուն երիտասարդներ ձեռքերը երկինք կարկառած, բարձրաձայն պաղատում էին, լալագին հառաչում»: Այս պատկերը դրել կուտայ իրեն. «ա՛յ բեզ բա՜ն, փոխանակ վասն հայրենեաց կռուելու, այս կնավարի լացուկո՞ծն են դրել»...:

Բայց չարունակելով հետեւիլ հաւաքական այդ հոգեզարթութեան, բանաստեղծուհին ականջալուր կ'ըլլայ Հայր Ռաֆիկին կոչերուն. «Ներե՞նիք մեր թշնամիներին, ներե՞նիք հի՛ն ու նո՛ր թշնամիներին, ներե՞նիք, ներե՞նիք»:

Եւ յանկարծ. «...Ներե՞նիք ... Թուրբեռին»:

Բաւական յստակ է թէ ո՛ր աստուածոյն կը ծառայեն «Հայր Ռաֆիկ»ներու աղանդները եւ թէ ի՛նչ նպատակի: Քանի մը ամիս առաջ ալ հայաստանեան մամուլը արձագանգած էր աղանդաւորական ուրիշ հաւաքոյթի մը որուն ընթացքին հնչած էին պատերազմը մերժելու հրաւէրներ որպէս խաղաղասիրական կեցուածք:

«Երեկոյեան Երեւան»ի նոր եղնիկ փընտռել տուող էջը կ'աւարտէ յարաբերաբար մխիթարական տողերով: Երբ կը հնչէ «Ներե՞նիք ... Թուրբեռին» այլանդակութիւնը, ինչպէս կը գրէ Ա. Պարսամեան, ... «մէկէն էար լռութիւն տիրեց, սառցայի՛ն...: Ոռնացող, լացող, աղաղակող, գալարուող բազմութիւնը շանթահարուածի պէս եղաւ...: Մոլորեալ ոչխարների հօտը՝ հօտ, բայց նրանիք էլ յանկարծ հասկացան որ իրենց մեծ շատ մեծ պատասխանատուութեան յանցաւոր խաղի մէջ են ներքաշում, այն էլ ի՛նչ խաղ...»:

Հօտը հասկցա՞, հապա անոր հովիւնե՞րը...

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՅԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է, Փետրուար 7-ին, նուիրուած՝ «Կնոջ դերը համայնքին եւ ընտանեկան կեանքին ներս»: Բացումը կատարած է տոքթոր Արշալոյս Գայըր: Ասոնք առած է ընկերքարան Սրուանեակ Եումուլ որ անդրադարձած է կնոջ ապրելակերպին 19-րդ դարուն: Աւելս Պայրամ խօսած է այր ու կնոջ յարաբերութիւններու մասին, իսկ իրաւաբան Լուիզ Պաքար ծանրացած է կնոջ օրինական իրաւունքներուն վրայ: Բանախօսութիւններուն յաջորդած է հարց -- պատասխանի բաժին մը:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Փետրուար 10-ին, ներկայացուած է Լ. Շանթի «Հին աստուածները», Արթօ Պէրպէրեանի ըեմադրութեամբ: Այս ներկայացումը յիշատակելի կը նկատուի Պոլսոյ հայ թատերական պատմութեան տարեգրութեան մէջ: Բեմադրութիւն եւ խաղարկութիւն մեծ գնահատանքի արժանացած են տեղւոյն մամուլին մէջ: Ամիսներու աջնջման աշխատանքի արդիւնք եղած է այս թատերդութեան իրագործումը:

ՄԵՆՔ ՀԱՅԵ՞ՐՍ...

Սայթաքուն գետնի վրայ ապահով կացքի որոնում

Հայաստանի բազմազգի ու բազմադէմ աղանդները իրենց գործունէութեան մէջ ներկայիս աւելի քան իրրեւ են, ազատ ու անկաշկանդ: Ցարմար առիթին, անոնք չեն մոռնար քաղաքականութեան ալ միջամուխ ըլլալ ու այդ մարզին մէջ ալ իրենց չահերը պաշտպանել: Այս առումով ուշագրաւ էր Եհովայի վկաներու ներկայացուցիչներու այն խմբակը որ հրապարարի Հաստատման օրերուն յայտնուած էր Ղարաբաղի մէջ: Այս երեւոյթը չատերու յիշեցուց աներեն Հայաստան մուտք գործած Թոնդրակեան չարժումը որ սելջուկեան ասպատակումներուն բարեբեր հող հանդիսացաւ: Այնքան մեծ է Հայաստանի աղանդներուն թիւը ու այնքան զանազան՝ անոնց գոյները որ հատնաբար պէտք չէ անտես առնել օր մը անոնց իրարու դէմ պատերազմ մղելու վտանգն ալ: Երեւանի զրեթէ բոլոր թաղերը ունին իրենց «եկեղեցի»ն: Անոնք չքեղ ապարանքներ են, գնուած՝ անորոշ դրամապղտութիւններով. ատիկա ի չահ կրօնական ծրագիրներու իրականացման: Իսկ բաւական կասկածելի է որ այդ ծրագիրները միմիայն մարդասիրական, կրօնական բնոյթ ունենան: Եւ Քրիշնայականէն, Եհովայի վկաներէն մինչեւ Քրիստոսի զինուորները կոչուած աղանդաւորական չարժումներուն առջեւ երբեք այսքան «մեծահոգի» չէ եղած մեր եկեղեցին: Այն եկեղեցին որ մշկուկէս ամիսէն կաթողիկոսական ընտրութիւն պէտք է կատարէ ու զարթերջին ալ մեծ չուքով նչէ Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակը:

Այս հարցը հատնաբար աննչան տեղ մը ունի Գերագոյն Խորհուրդի «Մարդու իրաւունքներու պաշտպանութեան յանձնախումբ»ին համար, քանի որ Հայաստան տէր է Մաքի եւ խղճի ազատութեան օրէնքի մը: Հակազդեցութիւն մը սպասելի էր զոնէ կառավարութեան առընթեր կրօնի գործերու վարչութենէն, որ չես դիտեր ինչի ծառայող օղակ մըն է ...: Եկեղեցին անկախ է պետութենէն, բայց կը դրուի պետութեան վարոյթին ներս, յայտարարուած ու չարտայայտուած կարգախօսներու մէջեւ:

Արդեօք Հայ Առաքելական Եկեղեցին երկու հազարամեայ իր գոյութեան ընթացքին անկախ եղա՞ծ է երբեք: Այս հարցումը ենթադրելու կը մղէ որ կաթողիկոսական մօտալուտ ընտրութիւններուն վրայ ազդեցութիւն կրնայ ունենալ կառավարական դաղափարակն մըն ալ: Նոր է, էջմիածնի մէջ ամանորեան քարոզին յանդգնած քանի մը անդլերէն իր խօսքերուն առթիւ տեղապահ Թորգոմ Արքեպիսկոպոսին ուղղուած նախազահական «ելոյթ»ը որ չատերու համար թարգմանուեցաւ նոյն եկեղեցականին թեկնածութեան մերժում:

Հայաստան ներկայիս բաւական տխուր թատերաբեմն է կաթողիկոսական ընտրապայքարին, աղանդներու բուռն ու աննախընթաց ծաղկումին ու ժողովուրդին իրմէ խլուած ոգեկան արժէքները վերադանելու ջանքին: Առաջին երկուքով բացուած բաւական սայթաքուն դետինը պիտի կրնա՞յ ապահով կայք հանդիսանալ երրորդին համար:

ԻՐԱՋԵԿ

ԽՈԿՈՒՄՆԵՐ
ԻՍԻ-Ի ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՄԻՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ
15-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԻԹՈՎ

ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԸ

Հայ Եկեղեցին եւ Հայ Դպրոցը մեր նախնեաց մեղի թողած ամենաթանկագին գոյք ժառանգութիւններն են, որոնց պահպանութեամբ ու զարգացումով պայմանաւորած է Սփիւռքի գոյատեւումը:

Այսօր արտասահմանի մեր պանդխտութեան մէջ, կարեւոր նախապայմանն է համախմբել մեր ժողովրդի գոյութեան եւ միասնականութեան գոյք խորհրդանիշներու՝ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցու եւ Հայ դպրոցի չուրջ:

Ահաւասիկ այս հեռանկարով 1975 թուականին կատարուեցաւ օծումը մեր Ս. Մեսրոպ Աստուածածին Եկեղեցին, որ լի ու լի կը կատարէ իր հոգեւոր աղբիւրի առաքելութիւնները:

Այսօր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու հոգեւոր հովիւը ամբողջացնելու համար գործունէութիւնը, նկատի ունենալով վերջին 15 տարիներու կրթական փորձառութիւնն ու անոր բարերար դերը, յանդած են այն գաղափարին թէ՝ չատ կարեւոր է ունենալ նախ ամենօրեայ մանկապարտէզ մը, ապա՝ նախակրթարան մը: Որովհետեւ առանց դպրոցի ու հայեցի դաստիարակութեան, օտար երկիրներու մէջ տարածուած հայութեան զգալի մասերը քիչ առ քիչ պիտի կորսընդնէն հայեցի իրենց աւանդութիւններէն եւ յատկանիշները ենթակայ օտար միջոցներու եւ ազդեցութեանց մաչումին:

Ձերմակ այս ջարդը, ինչպէս սովորենք կոչել, անդոյթ ու մտահոգիչ է մանաւանդ այն պարագային, երբ մեր ընակիցները մանաւանդ հայ նոր սերունդը դառնան տարբեր երկրի քաղաքացիներ եւ իրենց զաւակները ստանան միայն այդ երկրի կրթութիւնն ու դպրոցը: Այդ պատճառներէն մէկը անտարակոյս՝ Հայ դպրոցի պակաս է:

Եթէ մեզ կանխող սերունդները կրցան ինքզինքնին ազատագրել ժամանակի վերջ վայրումներէն, դէմ դնել զանազան անբնական հայելի դժուարութեանց, որով մինչ իրենց մէջ վառ պահեցին ցեղային այն մեծ առաքինութիւնը որ է երբեք պարապած չզղալու ոգին եւ հաւատարիմ մնալ իրենց նախնեաց ազգային - բարոյական ժառանգութեանց:

Այսօրուան հայ մանուկը ամէն առնէ աւելի պէտք ունի հայ դպրոցին ու հայեցի դաստիարակութեան, որքան առ որ պէտք ունենայ որպէս հայ ապրիլ, հաստատիմ մնալ իր մշակոյթին ու հոգեկան ժառանգութեանց, պատմութեան սլեզուին, զինք յատերժացնող ու իրարու տուկ դիմագիծ տուող ոգիին ու ազգային խտչեներուն:

Այնպէս ինչպէս առանց հայրենիքի ժողովուրդ մը չի կրնար ազգ կոչուիլ, նոյնպէս եւ առանց լեզուի ազգ մը չի կրնար գոյատեւել:

Չյամառինք ըսել թէ՝ Հայը հակառակ իրեն նկատմամբ ի գործ դրուած հալածանքին ու դժուարութեանց կը չարունակէ ապրիլ: Մեր անթիւ կորուստները, մեր օտարացած լեզուները եւ մանաւանդ խորթացած հոգիները հակառակը պիտի վկայեն: Ժամանակն է ու լաւագոյն առիթը որ կանխենք վատթարագոյնը, այսինքն Սփիւռքի մեր կարիքներուն լուծում տալու համար առնել չինիչ ու ղրական քայլեր, ստեղծենք պայմաններ մեծ ու անյեռաձգելի պակաս մը լրացնելու՝ հայ դպրոց մը ունենալու հեռանկարներով:

Դպրոցով ու հայեցի դաստիարակութեամբ չատ աւելի պայծառ պիտի տեսնենք մեր ու մեր զաւակներուն ապագան:

Ոչ ոք կ'անդիտանայ թէ ազգային ոգին վառ պահած մեր սրտի խորը, բոլոր առանց բացառութեան, տարբեր ճամբներով ու միջոցներով, սակայն նոյն մտահոգութեամբ, անհուն ճիգ կը կատարենք մեր ազգային ինքնուրոյնութիւնը պահելու համար: Սակայն պէտք չէ կրկնել ու իրականութիւնը չտեսնել, թէ օտարութեան մէջ այնքան բարդ ու բիրտ այլազգի ազդեցութեանց ենթակայ, հանքի դէմ նաւարկութիւնը խիստ դժուար է, կամ թէ մինչեւ ե՞րբ կրնաք դիմանալ:

Համազգային ճիգերով պէտք է ստեղծենք պայմաններ որպէսզի մեր նպատակները կորսնցնելու վախի տակ չըլլանք եւ ապրինք մեր առաքելութեան խորունկ

ՇՔԱՆՇԱՆԻ ՄԸ ՄԻԱՍ ԿՈՂՄԸ

Մարսէյլի Առաքելական, Կաթողիկէ եւ Ազգայնական Եկեղեցիներու նախաձեռնութեամբ Փետրուար 19, Կիրակի օրը, Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ոգեկոչուեցաւ Կոմիտաս Վարդապետը: Օրուան պատարագիչն էր Տարօն Եպիսկոպոս Ձէրէճեան (Առաջնորդի տեղակալ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Թեմի): Արարողութիւնը կատարուեցաւ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի քառաձայն երգած կոմիտասեան պատարագով:

Շնորհիւ գաղութիս երեք յարանուանութեան եւ կազմակերպիչ միութիւններու բերած ներկայութեան, բացառաբար եկեղեցին լեցուած էր խուռներամ: Իսկ երգեցողութիւնը՝ համաչունչ ու թովիչ էր:

Այս պահերը, չքանչանի մը լաւագոյն երեսն է, իսկ ի՞նչ կը վերաբերի երկրորդ երեսին:

Վաղուց, եպիսկոպոսական պատարագները կ'ունենային արժանավայել վառք: Խորանին վրայ դոյզ բուրվառակիրներ համաչափ կը բուրվառէին, երկու երիտասարդներ կը բռնէին մոմակալը եւ կը լռսկինք ծնդղան:

Ի զուր յուսացինք այս պատկերը որուն՝ կարօտ մնացեր ենք տարիներէ ի վեր: Բուրվառակիր չէ մնացեր, մոմակալները ինքնին ալ կրնան կանգնիլ խորանին վրայ, իսկ ծնդղան ... չատեր տեղեակ չեն թէ կը պատկանի եկեղեցական սպասներու:

Անկասկած այս բոլորը կարելի է ամբողջացնել դպիր եւ սարկաւագներով: Աչքառնալու վրայ եղող երկու բառեր: Փոխանակ նորերը հասցնելու, եղածներուն ալ սիրտը կոտրելով մէկ - մէկ կը փախցնենք:

Շատեր ըսին՝ «կարեւոր չէ, այդ ալ պակաս թող ըլլայ»:

Լաւ, այդպէս թող ըլլայ, անցինք դէպի յառաջ:

Այդ կէրակին հաւատացեալները իրաւունք չունեցան Սուրբ Ճաշակ առնելու - հաղորդուելու-, նաեւ իրաւունք չունեցան հոգեհանգիստի մէջոցին մէկմէկ մոմ վառելու:

Եթէ նոյն օրը հարց տուած ըլլայինք պատասխանատուներու, վստահաբար պիտի ստանայինք հետեւեալ պարզաբանութիւնը՝ «Ատոնք կարեւոր չեն, այսպիսի օրերու չատ մարդ կ'ըլլայ, հաղորդութիւնը երկար կը տեւէ» կամ՝ «հաղորդութենէ վերջ ժողովուրդը կը փախի», իսկ «մոմը՝ հրդեհի տեղի կրնայ տալ» եւայլն ... Ջմոռնանք թէ կան անձեր որոնք միմիայն այսպիսի օրերու եկեղեցի կուգան - հասակ ցուցնելու-, խնդրենք, արդեւք մի հանդիսանակ այդ անձերուն՝ որ գոնէ առիթէն օգտուելով տարին անդամ մը հաղորդուին:

Այս պատասխանատուներէն ոչ մէկը գոհացուցիչ կրնար ըլլալ երբ հարցը մեր աւանդութիւններու, քրիստոնէական մեր սովորութիւններու կը վերաբերի եւ սովորութիւններ որոնք՝ օրէնքի չափ կարեւոր դարձեր են մեզ մօտ: Աւրէն օր ըստ օրէ տկարացած մեր հաւատքը կը տանինք անդունդին ծայրը:

Հաղորդուելու համար ունէինք սովորութիւններ՝ - ծոմ պահել, խոստովանիլ, դժուարութիւն չունենալ, գլուխ ծածկել: «Կարեւոր չէ»ներով, ժամանակի ընթացքին այս բոլորը երկրորդական նկատուեցան եւ արդէն իսկ մոռցանք: Այժմ կարգը եկած է հաղորդութեան: Մեր սիրելի եկեղեցասէր, հաւատացեալ անձնուրաբութիւնները կը գանգատին թէ պատարագը չատ երկար կը տեւէ, ուստի՝ խնդիր պէտք չէ հանել եւ հաղորդութիւնով ժամանակ կորսնցնել:

Անցնինք դէպի յառաջ:

Փարիզի Առաջնորդարանը տպուած ձեռքի օրացոյցին հետեւեալ տողերը նոյնութեամբ կուտանք. - Հայ եկեղեցւոյ պաշտամունքային դեղեցիկ արտայայտութիւն մըն է՝ Սրբազան Շիրիմներու, Սրբանկարներու կամ Մասունքներու առջեւ մոմ վառելը: Ան խորհրդանիշն է քրիստոնէական ոդիի զոհաբերութեան, որպէս զի վայրկ. աստուածային շնորհներով՝ նման օրինակին եւ բարեխօսութեամբը Սուրբերու: ... Այս հասկացողութեամբ է, որ մոմը միշտ ներկայ է եկեղեցւոյ Պաշտամունքներու մէջ, Սուրբ Սեղանին վրայ, չարականներու կատարողութեան, անդաստանին, խնկարկութեան, հոգեհանգիստի եւ խորհուրդներու կատարման ժամանակ:

Բացառաբար մոմի պատճառաւ հրդեհ մը պատահած կրնայ ըլլալ: Երթեւեկի արկածը առօրեայ դէպք մըն է, եթէ առկէ զգուշանալու համար տունէն դուրս չելլենք, այս անգամ ալ կարելի է տանիքը մեր գլխուն փլի:

Կրկին ըսէ՝ «կարեւոր չէ, մոմն ալ պակաս թող ըլլայ»:

Այս երկարացանկ ցաւերու կողքին, ունինք սակայն սիփոփանք մը, դէթ՝ քարոզը Ֆրանսերէնով չէր, ինչ որ վարժուած էինք: Կազմակերպիչները որոշեցին այդ օրուան հասոյթը յատկացնել Արցախի վերակառուցումին: Ու որդեդրեցին Հիմնադրամի ծրագիրներէն մէկը՝ Մաղաւուզ - Մարտակերտ էլեկտրահաղորդման գիծը՝ 11·1 քիլոմեթր երկարութեամբ: Sentier pour l'Arménie-ի նախագահը՝ Պր. Սերժ Քելէճեան յայտարարեց. - «Մեր պիւտճէին համապատասխանող ծրագիրներէն այս մէկը ընտրեցինք, իր կենսական կարեւորութեան համար: Մաղաւուզ - Մարտակերտ գիծը էլեկտրականութիւն պիտի հայթայթէ քառասուն հազար բնակիչ ունեցող շրջանի մը: Անհրաժեշտ է որ մեր օրերուն, ամբողջ ժողովուրդ մը, Ղարաբաղի մէջ, տակաւին զրկուած մնայ էլեկտրականութենէ»:

Այս նպատակով է որ 1995 Փետրուար 22-ին, Sentier pour l'Arménie կազմակերպութիւնը, Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի միջոցաւ 800·000 (ութ հարիւր հազար) Ֆրանքի առաջին փոխանցում մը կատարեց «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամին:

Մաղաւուզ - Մարտակերտ էլեկտրահաղորդման գիծի կառուցումը սկսած է արդէն: Անոր աւարտին՝ ցուցատախտակ մը պիտի դետեղուի նշելու համար որ իրագործումը կատարուեցաւ Sentier pour l'Arménie Ֆրանսահայ կազմակերպութեան միջոցներով:

Մնաց միայն մէկ էլեկտրահաղորդման գիծ, Արցախի ինքնաբաւութիւնը ամբողջացնելու համար: Ան է Հադրութ - Առաքիւլ գիծը, 11·4 քիլոմեթր երկարութեամբ: Այս եւս յանձն առնուած է Հիմնադրամի կողմէ:

*
**

Հիմնադրամը կը ծառայէ Հայութեան եւ Հայաստանի: Դուք եւս մասնակցեցէք անոր իրագործումներուն ձեր նպաստը ղրկելով հետեւեալ հասցէին՝

Fonds Arménien de France,
BP 12, 75660 Paris Cedex 14.

SENTIER POUR L'ARMENIE-Ն ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՄԲ Կ'ԱՊԱՀՈՎԷ ՄԱՐՏԱԿԵՐՏԻ ՇՐՋԱՆԸ

Մինչեւ վերջերս, Արցախի ելեկտրական մատակարարումը ամբողջովին կախում ունէր Ադրբեջանի ցանցէն: Բազմաթիւ շրջաններ զրկուած էին հոսանքէ, մինչդեռ Արցախը ունէր միջոցները ելեկտրականութեան իր բոլոր պահանջները գոհացընելու: Այս պատճառաւ, Արցախի կառավարութեան առաջին գործերէն մէկը եղաւ 1993-ին, չատ կարճ ժամանակուան մէջ կառուցել Թառթառ (Սարսանդ) ջրելեկտրակայանէն մինչեւ Մարտակերտ 62·5 քիլոմեթր երկարութեամբ ելեկտրահաղորդման գիծը, որ սկսաւ գործել 1994-ի Յունուարին: Այնուհետեւ, «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի միջոցաւ կառուցուեցաւ Շուշի - Կարմիր Շուկայ 25 քիլոմեթր երկարութեամբ գիծը, երկու ենթակայաններով, որ 1994-ի կէսէն ի վեր, ելեկտրականութեամբ կ'ապահովէ Արցախի հարաւ - արեւմտեան շրջանը: Ասոր յաջորդեց, Մարտակերտի ենթակայանի վերակառուցումը՝ նոյնպէս Հիմնադրամի միջոցաւ: Գործերը սկսան 1994 Սեպտեմբերին եւ ենթակայանը յանձնուեցաւ 1995 Յունուար ամսուն:

Արցախի հիւսիս - արեւելեան շրջանները (Մարտակերտ), որոնք ամենամօտն են Թառթառի ջրելեկտրակայանին, ցարդ զրկուած են հոսանքէ: Սակայն չուտով անոնք եւս պիտի դառնան ինքնաբաւ, չնորհիւ «Sentier pour l'Arménie» կազմակերպութեան: Անցեալ աշնան, այս կազմակերպութիւնը ճաշ մը կազմակերպած էր Փարիզի մէջ, ի ներկայութեան Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի եւ իր կնոջ: Կազմակերպիչները որոշեցին այդ օրուան հասոյթը յատկացնել Արցախի վերակառուցումին: Ու որդեդրեցին Հիմնադրամի ծրագիրներէն մէկը՝ Մաղաւուզ - Մարտակերտ ելեկտրահաղորդման գիծը՝ 11·1 քիլոմեթր երկարութեամբ: Sentier pour l'Arménie-ի նախագահը՝ Պր. Սերժ Քելէճեան յայտարարեց. - «Մեր պիւտճէին համապատասխանող ծրագիրներէն այս մէկը ընտրեցինք, իր կենսական կարեւորութեան համար: Մաղաւուզ - Մարտակերտ գիծը ելեկտրականութիւն պիտի հայթայթէ քառասուն հազար բնակիչ ունեցող շրջանի մը: Անհրաժեշտ է որ մեր օրերուն, ամբողջ ժողովուրդ մը, Ղարաբաղի մէջ, տակաւին զրկուած մնայ էլեկտրականութենէ»:

Այս նպատակով է որ 1995 Փետրուար 22-ին, Sentier pour l'Arménie կազմակերպութիւնը, Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի միջոցաւ 800·000 (ութ հարիւր հազար) Ֆրանքի առաջին փոխանցում մը կատարեց «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամին:

Մաղաւուզ - Մարտակերտ էլեկտրահաղորդման գիծի կառուցումը սկսած է արդէն: Անոր աւարտին՝ ցուցատախտակ մը պիտի դետեղուի նշելու համար որ իրագործումը կատարուեցաւ Sentier pour l'Arménie Ֆրանսահայ կազմակերպութեան միջոցներով:

Մնաց միայն մէկ էլեկտրահաղորդման գիծ, Արցախի ինքնաբաւութիւնը ամբողջացնելու համար: Ան է Հադրութ - Առաքիւլ գիծը, 11·4 քիլոմեթր երկարութեամբ: Այս եւս յանձն առնուած է Հիմնադրամի կողմէ:

*
**

Հիմնադրամը կը ծառայէ Հայութեան եւ Հայաստանի: Դուք եւս մասնակցեցէք անոր իրագործումներուն ձեր նպաստը ղրկելով հետեւեալ հասցէին՝

Fonds Arménien de France,
BP 12, 75660 Paris Cedex 14.

դիտակցութեամբ: Այսօր երբեք ալ դժուար պիտի չըլլայ նման մեծ սակայն յոյժ կարեւոր ու սրբազան գործի մը ձեռնարկելու համար:

Անկարելի է օտարութեան մէջ կատարեալ Հայ մնալ առանց մեծ զոհողութիւն ընելու:

Ժողովուրդի մը արժէքը իր նուաճած ու գրաւած քաղաքներով չի չափուիր, այլ՝ անոր ճգած հոգեւոր - ազգային ու մշակութային ժառանգութիւններով:

ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ԶԱՒԷՆ ՊԻՊԵՌԵԱՆ

ԱՆԿՈՒԹՅԻՒՆ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

•

ՎԷՊ

Ի՞նչ արժանի եւ դուն Նորմային: Գնա՛ մօրդ պէս կնիկ մը առ, արեւ չտեսած: Հօրդ հանձած թիփով մէկը: Կեանքը քեզի պէս էշու մը սպասելով անցուցած կնիկ մը: Տունի՛ աղջիկ: Աչ ու ձախ պոչ չարժէ, ամէն ապուր ուտէ, եառքը դայ սրբանայ: Սուտ խօսէ օրը քանըչորս ժամ: Հօրդ դրամը, աղջկան օժիտը, քուկին գործդ ... Դուն բեր, ան ուտէ, հագուի պըտի նատի, իւղ կապէ խողի պէս, յեոյքը մեծցնէ, դերձակուհիէն սափրիչին պըտի, ապդինը անդինը բամբասէ: Քեզի ի՞նչ կը վայելէ Նորման:

«Նորման չէ՛ ... Ան է, ան է ...»

Եաեւ դառնալ, փախչիլ ուզեց: Չկըրցաւ: Անդամալուծուած, Նորմային մտերիմ կռնակը դիտեց: Կուրծքը ցաւեցաւ: Արիւնը քաշուած էր դէմքէն: Սաստիկ կը վախնար որ Նորմա կը դառնար, գինքը կը տեսնէր: Բայց ան ձեռքը սեղմեց ընկերուհիին, բաժնուեցաւ, դէպի Թիւնել ուղղուեցաւ:

Սուր մէ՛կ անդամ վախցած էր տեսնուելէ. ընկերներուն հետ Ապանով գացած օրը: Եւ այսքան չէր վախցած չիտակը:

Քանի մը վայրկեան սպասեց Թիւնելին դիմացը: Ցաղորդ կառաչարը պիտի առնէր: Վերի գլուխը կը հասնէր անոր, մինչեւ որ օթոպուս նստէր:

Աչքերը խոնարհեցուցած անցաւ Թուրքուլուչ պոռաց, Շիշլի պոռաց: Բոլորն ալ Գարաքէօյ պատասխանեցին, Էմինօնիւ պատասխանեցին: Հինգ վայրկեան անցաւ: Ա՛լ Նորմայի օթոպուսէն առաջ փանկալթի հասնելու յոյս չմնաց: Տոլմուշ գտնելէ ալ յոյսը կտրեց: Ինքն իրեն դէմ կատղեցաւ, հայհոյեց, հայհոյեց, ու սկսաւ քալել դէպի Պէյօղլու: Հրդեհ կար դանկին մէջ:

Կեանքէն զզուած, յոգնած, վհատ էր: Ա՛նքան յոգնած, որ դժուարաւ բարձրացաւ աստղուխներէն: Եւ, այս պիչեր, ոչ մէկ անօթութիւն զգաց: Միակ բան մը կը տենչար. չապրիլ, կամ չգիտակցիլ թէ կ'ապրէր: Մոռնալ բոլոր պարտութիւնները օրուան: Նաւամատոյցի դէպքը, Նորման կորսնցնելը ապուշօրէն: Անկարողութիւնը՝ իր ցանկութիւնները իրագործելու: Ամէն ձեռնարկին մէջ ձախողիլը՝ առաւօտէն մինչեւ իրիկուն: Չէր ուզեր ոչ մէկը յիշել: Կա՛մ մեռնիլ, կա՛մ քնանալ:

- Շիտակը կ'ուզես նէ, չատ ալ չի մեղադրուիր: Ի վերջոյ, անփորձ, պզտիկ տղայ է աս: Ի՞նչ կը հասկնայ կիներու սատանայութենէն:

Սուր անչարժացաւ, բանալին ձեռքը: Շունչը բռնեց: Աղօթեց որ չուտով մարի անդունդին լոյսը: Իրեն այնպէս թուեցաւ թէ դար մը կ'անցնէր մինչեւ որ օթոմոթիքին մոլուտը դադրեցաւ ու խաւար տիրեց: Մութին մէջ, ինքզինքը վերադաւ: Ապահովութեան զգացում մը ունեցաւ: Ականջը մօտեցուց դուռին:

Ան կը կարծէ որ մինչեւ եառքը ատանկ կը մնայ: Ո՛վ գիտէ ինչ ձեւերը կ'ընէ փոստալը: Ճանկին մէջ առած է դիւրին մը: Այս տարիքը տղան ի՞նչ գիտէ, որ անգամ մը ամուսնացաւ՝ ա՛լ գործ մործ կը ձգէ: Կը կարծէ որ մինչեւ եառքը պիտի աշխատի...

Գէորգին անհասկնալի մռլտուքը պատասխանեց:

Քանի որ այս նիւթին մասին բարձրաձայն կը խօսէին, ըսել է Յակոբիկն ալ տունը չէր: Երիկ կնիկ առանձին էին:

Ոտքի ծայրերուն վրայ կոխելով եա գարձաւ, իյաւ ատղուխներէն, փողոց ելաւ, տուներուն տակէն հեռացաւ փութով, գողի պէս:

Գիտէր թէ ի՛նչ մթնոլորտ պիտի ընդունէր զինքը: Կախ դէմքեր, անմիջապէս ծանր լռութիւն մը՝ երբ ներս մտնէր: Կը նախընտրէր որ կռիւ ընէին հետը: Ինք ալ կռիւ կ'ընէր: Բայց վատահ էր որ քարի պէս մունջ պիտի մնային: Թերեւս մաման պնակ մը կերակուր պիտի քշէր առջեւը՝ հայհոյանքի պէս: Սիլվան ալ չէիար: Խօսելիք մարդ չէիար: Խենթենալը բան մը չէր այդ լռութեան մէջ, այդ կախ դէմքերուն առջեւ: Սենեակը քաշուիլն ալ օգուտ չունէր, երբ գիտէր թէ ներսը իրեն դէմ, Նորմային դէմ թշնամութեամբ լեցուած սիրտեր կը տրոփէին:

Այս ժամուն՝ սինեմա ալ չէիար:

Ամէնէն ամայի, ամէնէն մութ փողոցները մտաւ, սկսաւ սլքտալ լալով:

(Շար. 49)

(Շար. Ա. էջէն)

զաքայութեան եւ հանրային կազմակերպութիւններու վերաբերող օրէնքներու նախագիծերու ուսումնասիրութիւնը:

***

ՏԷՐ - ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ - ՆԻՑԱԶՈՎ, ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փետրուար 23-ին նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան հեռաձայնային խօսակցութիւն մը ունեցած է Թիւրքմէնստանի իր պաշտօնակիցի՝ Նիյազովի հետ: Արծարծուած են Հայաստանի մասնակարարուող կապին եւ երկու երկիրներու միջեւ առեւտրատնտեսական կապերու զարգացման առընչուող հարցեր:

***

ԱՌԱՔԱՄԵԱՑ ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Փետրուար 23-ին Հանրապետութեան նախագահ Լ. Տէր Պետրոսեան ընդունած է Պուլկարիոյ մօտ Հայաստանի առաջամեայ գործավար Սեւդա Սեւանը: Դեսպանատան աշխատանքները եւ նախագահին Պուլկարիա այցելութեան ծրագիրը գլխաւոր նիւթերը եղած են խօսակցութեան:

***

ՆՈՐ ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՈՒՄՆԵՐ

Կառավարութեան Փետրուար 22-ի որոշումով սեփականաշնորհուած են կարգ մը նոր ձեռնարկութիւններ. որոնց կարգին նաեւ քիմիական նիւթերու, ջրմուղի գործատունները, «Երազ» կառքի գործատունը, հրուշակեղէն - խմորեղէնի միաւորը, եւ լեկտրական սարքաւորումներու միաւորը եւայլն, ընդամէնը՝ 9 հաստատութիւններ:

***

ՍՊԻՏԱԿԻ ՇՐՋԱՆԸ ՆՈՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՎ ՕԺՏՈՒԱԾ

Փետրուար 19-ին, Լուսաւորութեան նախարարի պաշտօնակատար Աշոտ Բլէյեանի եւ շրջանի իշխանութեանց ներկայ գտնուած հանդիսութեամբ պաշտօնական բացումը կատարուած է Սպիտակի շրջանի Ջրաշատ գիւղին դպրոցին, որ կրնայ ընդունիլ 420 աշակերտ: Նոյն օրը, շրջանի Ֆարածոր գիւղի նմէջ ալ բացումը կատարուած է միջնակարգ դպրոցի մը:

***

ԹԻՒԵՐ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԵՆԷՆ

Վիճակագրական պետական վարչութեան կատարած անցեալ տարուան արդիւնքներու ղեկուցագրին համաձայն, 1994-ին Հայաստանի արդիւնաբերութիւնը նախորդ տարուան բաղդատմամբ 106·9%-ի յաւելում մը արձանագրած է: Յատկապէս լաւ արդիւնքներ ապահոված են մեքենագործութեան, քիմիական - կենսաթէքնոլոժիք, ռատիօ - էլեկտրական եւ հաղորդակցութեան միջոցներու մարզերը, մինչ ցած թիւեր արձանագրած են անտառային, հասոց գործիքներու սարքածներու եւ մեքենաներու շինութեան ճիւղերը:

***

ՍԱԿԱՐԱՆ՝ ԳԻՒՄՐիի ՄԷՋ

Հայաստանի կեդր. Դրամատուն, Երեւանի սակարանին, հանրապետական եւ այլ կարգ մը դրամատուներու եւ Գիւմրիի երեք ձեռնարկութիւններու նախաձեռնութեամբ Գիւմրիի մէջ ստեղծուած է սակարան:

***

ՓԱՐԻԶԷՆ՝ ԵՐԵՒԱՆԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Երեւանի Ե. Չարենց թանգարանի տնօրէն Հ. Բախչինեան Փարիզ կատարած իր արցելութենէն վերադարձած է բաւական ծանրաբեռնուած՝ Չարենցի անձնական իրերով, արխիւային փաստաթուղթերով, ղրս ձեռք ձգած է փարիզաբնակ տարեց բանաստեղծուհի Մարի Աթմաճեանէն: Թանգարանին անօրէնը իրեն հետ Երեւան տարած է նաեւ Մկրտիչ Երիցանցի, Վազգէն Անդրէասեանին վերաբերող նիւթեր, խակար Շահինին նուիրուած յօդուած մը, նկարիչ Ժանսէմէ գործեր եւայլն:

Կարպիս Յակոբեան, զաւակները՝ Լուսիկ եւ Սաքօ, թոռները եւ ծոռները,

Աչխէն Սողոմոնեանց եւ զաւակները,

Լուսիկ, Ժորա եւ Հրայր Սարեան, զաւակները եւ թոռները,

Մարք եւ Թամար Պաղտասարեան, զաւակներն ու թոռները,

Մահճուպեան ընտանիք (Փարիզ),

Անթուան Մինասեան ընտանիք (Հալէպ),

Ժան Մինասեան ընտանիք (Գալիֆորնիա),

Լուսիկ Տէօքմէճեան եւ ընտանիքը (Գալիֆորնիա),

Սապունճեան եւ Կինոթ ընտանիքները ցաւով կը դուժեն՝

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ-Ի

(Ծնեալ՝ Մկրտիչեան)

մահը, որ պատահեցաւ Փետրուար 25-ին:

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Մարտ 3, ժամը 11-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ՝

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Ո՛չ ծաղիկ, ո՛չ ծաղկեպսակ:

Նուիրատուութիւններ կատարել կապոյտ Խաչին:

LE CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
et AZADAKROUTIOUN
organisent *une Rencontre*
avec

Krikor BELEDIAN

autour de son ouvrage :
« LES ARMENIENS »
(Editions Brepols)

le Samedi 4 Mars à 20 heures 30

L'auteur dédicacera son livre
à la fin de la conférence

Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, ave du Prado, Marseille 8e

100-ԱՄԵԱԿ
ԷՍԱԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՀԱՒԱՔՈՅԹ

կիրակի, Մարտ 19-ին

Փարիզի Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար.. Ատրիճէ Միսքճեանի մահուան առթիւ եկեղեցւոյ՝ Տէր եւ Տիկին Արման Պահատուրեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ստեփան Արփինէ Տիւմքճեան 500 Ֆր., Այրի Տիկին Մարիամ Հաբէլեան 200 Ֆր.:

Տէր եւ Տիկին Փասքալ Ղազարեան 300 Ֆրանք Մարզարեան - Փափազեան դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Խաչատուրեան 200 Ֆր. Մարզարեան - Փափազեան դպրոցին:

Սիրվարդ Մարկոսեանի մահուան առթիւ՝ Պատմաճեան եւ Հովիկեան ընտանիքներ 700 Ֆր. եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Արման Պահատուրեան 300 Ֆր. եկեղեցւոյ:

***

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Ս. Տէր-Դաւըթեան մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է տիկին Ազատի Պարոնեանէ 500 Ֆր. Ներսէս Աճեմեանի մահուան առթիւ:

***

Խաեան Սանուց Միութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կէվրէկեանէ Տիկին Վէնիւս Երսիւմէրի մահուան առթիւ:

LE COMITE DE DEFENSE
DE LA CAUSE ARMENIENNE
la PRESENTATION - SIGNATURE
du livre

«L'ETAT CRIMINEL»

par son auteur le

Dr Yves TERNON

qui devait avoir lieu
le Vendredi 3 Mars à 20 heures 30
à la M.C.A.-Paris — Salle Démirian

est remise à une date ultérieure,

pour cause d'indisponibilité.

ՅԱՒՎԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Գազանճեանի եւ զաւակներուն իրենց մօր եւ մեծ - մօր մահուան առթիւ:

***

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը եւ բոլոր ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկերուհի Յասմիկ Մուսայէլեանի քրոջ՝ Ռօզէթ Եկոեանի մահուան առթիւ:

Commémoration du 24 Avril

COMMUNIQUE

Cher(e) Compatriote,

La commémoration du génocide de 191 revêtira cette année un caractère excep tionnel pour son 80ème anniversaire.

Elle est organisée par le Comité uni taire regroupant l'ensemble des parti politiques, des associations et des médi sous le haut patronage de l'Eglise Armé nienne. Elle nécessite la participation ac tive de la communauté.

Les engagements financiers seront plu importants qu'à l'accoutumée, c'est pour quoi nous faisons appel à votre généro sité, dans la mesure de vos moyens, en vous priant d'adresser vos dons à :

Comité pour la Commémoration du 24 Avril
15, rue Jean-Gouon, 75008 Paris

Renseignements : 42. 08. 76. 49
du lundi au vendredi de 15h à 19

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Մեծ պահէի ամբողջ տեւողութեան, փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, յաջորդաբար ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ, ժամը 7-ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի:

ՀՍԿՈՒՄ կը կատարուի յաջորդաբար. -

Ուրբաթ, Մարտ 3
Ե. օր Մեծի Պահոց
Ալֆորվիլի
Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ

Ուրբաթ, Մարտ 10
Ժբ. օր Մեծի Պահոց
Առնուվիլի
Վարդաւայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ

Ուրբաթ, Մարտ 17
Ժթ. օր Մեծի Պահոց
Իսի լէ Մուլինոյի
Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ

Ուրբաթ, Մարտ 24
Իզ. օր Մեծի Պահոց
Շաւիլի
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի
Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր եկեղեցւոյ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲԸ
Սիրով կը հրաւիրէ ձեզ
ներկայ գտնուելու

ՄԵԾ-ՄԱՅՐԵՐՈՒ
ԵՒ
ՄԵԾ-ՀԱՅՐԵՐՈՒ ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՆ

կիրակի, Մարտ 5, ժամը 15-ին
Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի կեդրոնի
Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e
Tél. : 91. 77. 84. 70
Հաճելի անակնկալներ եւ ճոխ հիւրասիրութիւն:

Մուտքը ազատ է:

ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ
ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Մեծի Պահոց 40-օրեայ շրջանին, ըստ Օրացոյց - Ժամանակացոյցի, ամէն ՇԲԹՕՐԱԹ եւ ՈՒՐԲԱԹ օրերը, երեկոյեան տեղի պիտի ունենան Հսկումի արարողութիւններ՝ մեր թեմի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ:

Յատուկ ժամերգութեանց, ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԻՃԵԱՆ, Առաջնորդական Փոխանորդ, հաւատացեալոց պիտի ներկայացնէ, հակիրճ բովանդակութեամբ «Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութիւն» նիւթի շուրջ անհրաժեշտը:

Իսկ Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 20·30-ին, Տարօն Եպիսկ. պիտի տայ դասախօսութիւն մը «Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Ընտրութիւն» նիւթի շուրջ ի գիտութիւն հետաքրքիր հասարակութեան, Աթոռանիստ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ հանդիսասրահին մէջ:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

Հարաւային Ֆրանսայի
Առաքելական Եկեղեցիներու
Հայաստանեայց

Մեծ Պահէի Հսկումի Արարողութեանց

Շաբաթ, Մարտ 1, ժամը 17·30-ին
Մարսէյլի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցի
Քարոզիչ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Ուրբաթ, Մարտ 3, ժամը 17·30-ին
Ս. Կարապետ եկեղեցի
(Campagne Frèze)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆԾ. ԳԱՄՊԱՐԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՑՔ

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆ - ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ «Արաքս» մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները՝ ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 3, ժամը 20·30-ին, Վիլէօրպանի Մշակոյթի տան մէջ:

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 2
JEUDI
2 MARS
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· — Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·539 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.539

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԾՆՆԴԱՎԱՃՐ ԳԻՒՂԸ

Փետրուար 26-ի «Միլլիյէթ»ը առաջին էջին ամբողջ ճակատը գրաւած խորագիր մը ունի ուր կ'ըսուի. «Սառերը կը հալին»: Խօսքը կը վերաբերի Եւրոպայի մաքսային միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան եւ Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու: Խորագրին տակ գետեղուած է նկար մը Մուսա լերան դիւղերէն Եօղունօլուքի որ Բ. խորագիրով մը կը ներկայացուի որպէս «Պետրոսեանի հօրենական օճախը»:

Թերթին մէկ լրագրողը գացած է Եօղունօլուք ուրկէ գաղթած է Տէր - Պետրոսեան ընտանիքը: Գիւղը, ուր կ'ըսուի թէ «ժամանակ մը Հայեր կ'ապրէին, իսկ այսօր գաղթական Թիւրքմէններու բնակավայր է» 150 տունէ բաղկացած է: Շրջակայ գիւղերը մինչ դրախտային տեսարան մը կը պարզեն, յատկապէս նաբընջաստաններով, Եօղունլուք ջուրէ զրկուած ըլլալով, բաժին չէ ունեցած շրջակայքի գեղեցկութենէն ու բարօրութենէն:

Ցօղուածին ուշադրաւ մէկ մասն է այն պարբերութիւնը ուր կ'ըսուի թէ գիւղին մղկիթն ու եկեղեցին կը գտնուին նոյն երդիքին տակ: Տրուած բացատրութեան համաձայն, նորեկները սկիզբի չրջանին որպէս աղօթատեղի գործածած են հայկական եկեղեցին, ապա անոր վրայ բարձրացուցած մղկիթը: Իսկ չրջանի մեծագոյն հայկական եկեղեցին կը գտնուի Վազըֆ գեղին մէջ ուր մինչեւ այսօր Հայեր կը բնակին: Ցօղուածին ընկերացած է այդ եկեղեցիին ներքնամասի մէկ նկարը ուր կ'երեւի քահանայ Սերոբէ Կիւլեան:

Վազըֆ գեղին մէջ լրագրողը հանդիպած է 70-ամեայ Աբրահամ եւ Մարի Շէմմէկեան (Այտըն) զոյգին. կինը ըսած է թէ վարմուհին է Լ. Տէր - Պետրոսեանի մօրը: Անոնք խօսելով Տէր-Պետրոսեան ընտանիքին «մեկնումի»ին մասին, կ'ըսեն. «այդ շրջանին հոս մեծ էր Դաշնակցութիւն կուսակցութեան ազդեցութիւնը: Հայրը՝ (Լ. Տէր-Պետրոսեանի) ցակոբ անունց հակադիր դիրք գրաւեց. եւ որովհետեւ պայքարելու ատակ անձ մը չէր, յուսահատութեան մատնուեցաւ ու Հալէպ գաղթեց»: Անոնք կ'ըսեն տակաւին թէ գաղթի միջոցին Լ. Տէր - Պետրոսեանի մայրը յղի էր իրմով (մինչ Հայերու գաղթը տեղի ունեցած է 1939-ին, իսկ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան ծնած 1945-ին...): Լրագրողը երբ նոյն զոյգէն կը խնդրէ որ մեկնաբանեն նախագահին կողմէ Հ. Ց. Դ.-ի վակուսի երեւոյթը, անոնք կ'ըսեն թէ առիկա վրէժի արարք մըն է ուղղուած՝ կուսակցութեան որ պատճառ եղաւ Տէր - Պետրոսեան ընտանիքին ծննդավայրը լքելուն:

«Միլլիյէթ»ի լրագրողը խօսած է նաեւ Սերոբէ քահանային հետ որ կը յիշէ նախագահին ընտանիքը. կ'ըսէ թէ հայրը իր դպրոցական ընկերը եղած է եւ չատ յարգարժան էֆէնտի մըն էր: Ան ալ կը կրկնէ Դաշնակիներու հակադրութեան պատճառով ծննդավայրէն հեռացած ըլլալու տեսակէտը, աւելցնելով. «էֆէնտի մարդուն գլուխն ալ էֆէնտի մը եղաւ: Հոս, կ'աղօթեմ Լ. Տէր - Պետրոսեանի յաջողութեան համար: Կը հաւատամ որ ան մեղմութեամբ համաձայնութեան պիտի յանգի բոլոր դրացի երկիրներուն հետ»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լիոնի դատավարութեան վերջաւորութեան դատախազը վեց ժամ տեւող ամբաստանաճառով մը բաւական խիստ պատիժներ պահանջեց: Գլխաւոր մեղադրեալին Փիէր Պոթոնի դէմ՝ չորս տարի բանտարկութիւն, երկու միլիոն Ֆր. տուգանք եւ քաղաքացիական իրաւունքներէ զրկում հինգ տարուան համար: Լիոնի քաղաքապետ Միշէլ Նուարի, հեռատեսիլի լրագրող Փաթրիք Փուավր տ'Արվոյի եւ Գանիի քաղաքապետ՝ Միշէլ Մուլոյի դէմ՝ 18 ամիս բանտարկութիւն (յետաձգումով) եւ 200 հազար Ֆր. տուգանք, նաեւ հինգ տարուան համար ընտրելու եւ ընտրելու իրաւունքի չնչում: Ենթակաները չափազանցուած գտան այս պահանջները, բայց դատախազը սկիզբէն յայտարարած է թէ ոչինչ պիտի խընայէ: Ցաջորդող երկու օրերուն՝ Մարտ 1-ին եւ 2-ին, կարգը եկած է պաշտպան փաստաբաններուն որոնց գործը բաւական դժուար է: Վճիռը կը տրուի քանի մը չարաթէն:

ԳՈՐԾԱՏԻՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ եւ հինգ սենիքաներ, ներառեալ՝ Սէ - Ժէ - Թէ-ն քանակցութեան նստան փետրուար 28-ին, ինչ որ չատ դրական եւ անսպասելի երեւոյթ մը կը նկատուի: Ծօսակցութիւնները կը վերաբերին աշխատանքի, երիտասարդներու աշխատանքի կարելիութիւններուն եւլն. եւլն.: Վեց ժամ տեւող վիճաբանութիւններէ ետք, բոլոր կողմերը համաձեղ յայտարարութիւն մը կատարեցին ուր կը չեշտեն իրենց պատասխանատուութիւնները ամբողջովին ի գործ դնելու փոխադարձ յարաբերութիւններուն մէջ: Նոր հանդիպում մը նախատեսուած է Յունիս 14-ին:

ՅՈՒՆՈՒԱՐԻՆ, Ֆրանսայի մէջ գործազուրկներու թիւը 17 հազարի նուազում մը արձանագրած է, ինչ որ անակընկալ մը չէ նախագահական ընտրութեան նախօրեակի մը...:

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԻՍԸ ամէն օր նախագահական թեկնածու կ'ընդունի, իր բացումէն ի վեր (Փետրուար 26): Շիրաք, Լը Փէն, Ժոսփէն, Պալատիւր զիրար կը հրմշտկեն անտարբեր կենդանիներու առջեւ, որոնք, դիմել կու տար չարամիտ մը՝ քուէարկելու իրաւունք ալ չունին:

ՁՈՄԱՐՈՒԱԾ ԱԹՈՌՆԵՐՆ իսկ թեկնածու ունին: Այսպէս ժաղ Թուպոն պատրաստ է փարիզի քաղաքապետին աթոռը գրաւելու, բայց ունի մրցակիցներ՝ Թիպերի, Տօմինաթի. մնաց որ նախ Շիրաք պէտք է յաջողի աթոռ փոխել, որպէսզի իրը թեկնածուի պէտք ունենայ:

«ԵԳԻՊՏՈՍ ԵԿԱՑ արեւ եւ խաղաղութիւն գտնելու» յայտարարած է Ֆ. Միթերան որ Աստուան կը գտնուի Փետր. 24-էն ի վեր: Ֆրանսայի նախագահը չի ծածկեր իր ուրախութիւնը որ աշխարհի դեղեցկագոյն երկիրներէն մէկուն մէջ կը գտնուի: Տխրութեամբ կը խոստովանի՝ «անկասկած վերջին ճամբորդութիւններս մէկն է»:

ԼԱՈՍի մէջ ձերբակալուած եւ Մատրիտ փոխադրուած է Սպանիոյ մեծագոյն խաբեբաներէն մէկը՝ Լուիս Ռոլտան որ 305 օր է փախստականի կեանք մը կը վարէր: Քաղաքացիական Պահակազօրքի նախկին անօրէն՝ Ռոլտան 200 միլիոն Ֆր. կորզած է:

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ երեսփոխանական ընտրութիւններու Ա. չրջանին նոր համայնավարները կրնան դոհ ըլլալ արդիւնքներէն, քանի որ ընտրուած 161 երեսփոխաններուն աւելի քան 70-ը նոր համայնավարներ են, թէեւ ընտրութիւններու կանոնաւոր ընթացք բաւական խնդրոյ առարկայ է: Երկիրը դեռ չէ հանդարտած, եթէ նոյնիսկ քաղաքացիական պատերազմը պաշտօնապէս վերջացած է 1992-էն ի վեր:

ՋԱՒՈՑԻ (Իրաքեան Քիւրտիստան) ոճրափորձէն ետք (Փետրուար 27) կացութիւնը սովորականէն աւելի լարուած է եւ վախ կայ որ միջ-քրտական կռիւները սաստկանան: Դէմ առ դէմ են Մասուտ Պարզանիի Քիւրտիստանի Դեմոկրատ կուսակցութիւնը եւ Թալապանիի Քիւրտիստանի Հայրենասիրական միութիւնը, մարքսեան հակում ունեցող: 1991-ին Թալապանի մերժած էր համաձայնագիր մը ստորագրել Պաղտատի վարչակարգին հետ:

ՌԱՊԱԹԻ (Մարոք) ռուսական հիւպատոսարանին մէջ, եգիպտացի մը ծանրօրէն վիրաւորուած է իր վրայ կրած ռումբի մը պայթումէն: Ենթական եկեր էր սպաննելու համար դեսպանը՝ Վասիլի Կոլոտուչա, Չէչէնիոյ դէպքերուն պատճառաւ:

ՊԵԼԺԻՒ վերջ դրաւ վինուորական պարտադիր ծառայութեան եւ զայն փոխարինեց արհեստի բանակի մը դրութեամբ: Որոշումը տրուած էր 1992 Յուլիսին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՐԳԵԼՔ՝ ՕՏԱՐԵՐԿՐԱՑԻՆԵՐՈՒ ԿԱԼՈՒՄԱԾ ԳՆԵԼՈՒՆ

Երեւանի քաղաքապետը Վահագն Խաչատրեան քաղաքային խորհուրդի փետր. 21-ի նիստին ըսած է թէ գոյքագրման վարչութեան յանձնարարած է ճշդել թէ քանի օտարերկրացի բնակարան գնած է: «Լրագիր» լուրը տալով կը դրէ թէ յանձնարարութիւնը կապ ունի նախկին հայատնաբնակ Ադրբեջանցիներու որպէս Պարսիկ ներկայանալուն եւ հայկ. չրջաններու մէջ չէնքեր գնելուն հետ: Վ. Խաչատրեանի համաձայն ,օտարերկրացիները նման գործունէութեան առիթ պատճ են իրենց ծաւալած առեւտուրին չնորհիւ: Քաղաքապետը արդէն վակել տուած է անոնց պատկանող քանի մը խանութներ. արդիւնած է նաեւ պարսկական բեռնատարներու, երեկոյին կանգնիլ մայրաքաղաքին կեդրոնը, հրապարակին մօտ:

***

ՁԱՏՐԱԿ 96

1996-ի աչնան Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենայ ճատրակի միջազգային ողիմպիականը: Կազմակերպիչ կոմիտէին նախագահն է Հայաստանի ճատրակի դաչնակցութեան նախագահը Վանիկ Զաքարեան, իսկ քարտուղարը՝ Գագիկ Ցովհաննիսեան: Կոմիտէին մաս կը կազմեն Հայաստանի արտաքին, առեւտուրի, փոխադրութեան եւ հաղորդակցութեան, նիւթական աղբիւրներու նախարարութիւններուն,

---

րէր: Քաղաքացիական Պահակազօրքի նախկին անօրէն՝ Ռոլտան 200 միլիոն Ֆր. կորզած է:

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ երեսփոխանական ընտրութիւններու Ա. չրջանին նոր համայնավարները կրնան դոհ ըլլալ արդիւնքներէն, քանի որ ընտրուած 161 երեսփոխաններուն աւելի քան 70-ը նոր համայնավարներ են, թէեւ ընտրութիւններու կանոնաւոր ընթացք բաւական խնդրոյ առարկայ է: Երկիրը դեռ չէ հանդարտած, եթէ նոյնիսկ քաղաքացիական պատերազմը պաշտօնապէս վերջացած է 1992-էն ի վեր:

ՋԱՒՈՑԻ (Իրաքեան Քիւրտիստան) ոճրափորձէն ետք (Փետրուար 27) կացութիւնը սովորականէն աւելի լարուած է եւ վախ կայ որ միջ-քրտական կռիւները սաստկանան: Դէմ առ դէմ են Մասուտ Պարզանիի Քիւրտիստանի Դեմոկրատ կուսակցութիւնը եւ Թալապանիի Քիւրտիստանի Հայրենասիրական միութիւնը, մարքսեան հակում ունեցող: 1991-ին Թալապանի մերժած էր համաձայնագիր մը ստորագրել Պաղտատի վարչակարգին հետ:

ՌԱՊԱԹԻ (Մարոք) ռուսական հիւպատոսարանին մէջ, եգիպտացի մը ծանրօրէն վիրաւորուած է իր վրայ կրած ռումբի մը պայթումէն: Ենթական եկեր էր սպաննելու համար դեսպանը՝ Վասիլի Կոլոտուչա, Չէչէնիոյ դէպքերուն պատճառաւ:

ՊԵԼԺԻՒ վերջ դրաւ վինուորական պարտադիր ծառայութեան եւ զայն փոխարինեց արհեստի բանակի մը դրութեամբ: Որոշումը տրուած էր 1992 Յուլիսին:

հեռատեսիլ - ձայնասփիւռի պետական վարչութեան, հայկական օդային գիծերու, Երեւանի քաղաքապետարանի, ողիմպիական կազմակերպութիւններու դեկավարներ:

Ճատրակի ողիմպիականներուն մասնակցութիւնը կը սպասուի գանազան երկիրներու չուրջ 130 պատուիրակութիւններուն:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Փետրուար 27 / Մարտ 1)

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԴԷՏԵՐ ՂՐԿԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Փետրուար 27-ին Գ. Ժ.-ի նախագահ Բ. Արարքցեան ընդունած է քաղաքական հարցերու ՄԱԿ-ի պատասխանատու Մ. Եամաչիթան եւ Հայաստանի մէջ ՄԱԿ-ի դրասենեակի անօրէն՝ Բ. Տարաքանովը: Հանդիպումին նիւթը եղած է երեսփոխանական յառաջիկայ ընտրութիւններուն առիթ դէտեր ղրկելու եւ անոնց աչխատանքներուն համար անհրաժեչտ միջոցները ապահովելու հարցը:

***

Նոյն նիւթը չօչափուած է նաեւ Գ. Ժ.-ի քարտուղար Վարդգէս Աւոյեանի, Եւրոպայի Միութեան «ԹԱՍԻՍ» ծրագրի անօրէն Ք. Բէյլի եւ «Ժողովրդավարութիւն» ենթածրագրի անօրէն Մ. Գունէլլի հանդիպման ընթացքին:

***

ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ՆՈՒԻՐԱԾ ԾՐՆԵԻ ԺՈՂՈՎԸ

Այս օրերուն, ՄԱԿ-ի չրջանակներուն մէջ, Ժընեւ կը դումարուի մարդկային իրաւանց յանձնաժողովի 51-րդ համագումարը: Հայաստանի կողմէ, -որ ներկայ է պատուիրակութեամբ մը-, Մարտ 1-ին լիակատար նիստին ելոյթ կ'ունենար Արտաքին նախարարի տեղակալ Վարդան Ոսկանեան:

***

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՅԱՏՈՒԿ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸՆ ԵՏՔ

Փետրուար 24-ին Միացեալ - Նահանգներու լիազօր դեսպան Հարի Կիլմոր վարչապետ Հրանտ Բագրատեանին յանձնած է չնորհակալութեան այն նամակը, զոր ղրկած է ՀԱՊ-ի երկիրներու օգնութեան Միացեալ - Նահանգներու յատուկ դեսպան՝ Թ. Սայմընս, Հայաստան այցելութեան ընթացքին իրեն եղած նեցուկին համար: Միացեալ - Նահանգներու կառավարութեան իր ներկայացուցած տեղեկագրին մէջ Թ. Սայմընս ըսած է թէ նախկին Խորհրդային Միութեան երկիրներուն մէջ Հայաստան միակն է որ հետեւողականօրէն եւ մասնագիտութեամբ կը կիրարկէ չուկայական տնտեսութեան անցումի կառավարական ծրագիրը եւ յոյս յայտնած է որ այն արագօրէն դուրս կուգայ ճգնաժամէն: Հ. Բագրատեան եւ Հ. Կիլմոր միասնաբար քննարկած են հայ - ամերիկեան գործակցութեան չարք մը հարցեր, յատկապէս չօչափուած է ամերիկեան կառավարութեան կողմէ 1995-ին Հայաստանին 50 հազար թոն մաղուխ տրամադրելու ծրագիրը:

***

ԲԱԺՆԵԹՈՒՂԹԵՐԸ ԱՒԵԼԻ ՍՈՒՂ

Կառավարութեան որոչումով, սեփականաչնորհման գործողութիւններուն օգտագործուող բաժնեթուղթերու սակերը Մարտ 1-էն կ'անցնին 20 հազար Դրամի, փոխարէն նախկին 10 հազարին:

ՆՈՐ ԹՈՒՆՉ ՏԱԼ ԱՊՐՈՂ ԽՈՐՀՐԴԱՆԻԹԻՆ

Սփիւռքը կը հիւծի:

Անցեալ Դեկտեմբերի 28-էն ի վեր, դաշնակցական մամուլը եւ քարոզչական այլ միջոցները ցոյց կուտան թէ ի՞նչ է ծայրագոյն անկումը՝ որուն մատնուած Լն: Լիբը, ատորին արտայայտութիւններ եւ թունաւոր պատկերումներ իրարու կը յաջորդեն՝ ուղղուած նախագահ Լեւոն Լեւոն Տէր - Պետրոսեանին: Կարելի՞ է պատկերացնել նման մակարդակ 2000 թուականի սեմին: Այս թոհ ու բոհին չափը կը հաստատէ թէ միայն նախագահին այդ ելոյթը չէ անոր ծնունդ տուող միակ պատճառը այլ՝ կուտակուած անասելի ոխ մը, կոյր ատելութիւն մը, իր ուղղութիւնը շեղած մաղձ մը: Պատմութիւնը ցոյց տուած է թէ նման պայմանաւորումներ ո՞ւր տարած են ժողովուրդներն ու հասարակութիւնները: Երբ հրապարակադրական բարոյագիտութիւնը եւ ողջմտութիւնը կը պահանջեն որ այդպիսի անուոի արտայայտութիւնները չուղղուին նոյնիսկ թշնամիին, ինչպէ՞ս համարձակիլ զայն հասցէագրել Հայաստանի նախագահին:

Ինչերոյ առարկայ կազմակերպութիւններն ու անհատները փոխանակ մարդաւայել կերպով քննադատելու դիմացինը կամ իրենք զիրենք պաշտպանելու (եթէ իւ՛սկապէս կը հաւատան թէ իրենք զերծ են որեւէ յոռի գործունէութիւններէ, ոլոնցմով մեղադրուած են), իրենց որդեգրած ձեւով կը հաստատեն թէ իրենց համար մարդկային արժանապատուութիւնը անդոյ բան է եւ յատակ գաղափար մը կուտայ պետականութեան հասկացողութեան, քաղաքացիական դիտակցութեան եւ ժողովրդավարութեան իրենց ըմբռնումին մասին...:

Այս տողերը յաւակնութիւնը չունին Հայաստանի նախագահը պաշտպանելու: Ինք անոր պէտքը չունի: Ոչ ալ տուեալ կողմ մը վարկաբեկելու: Այլ՝ մատնանշելու հասարակաց գահավիժում մը, ուէ գիտակից Հայու ցաւ պատճառող, որ նկատի կ'ունենայ ազգը որպէս ամբողջութիւն մը: Գահավիժում մը որ, անոր յանձնուած անձերն ու զանոնք հովանաւորող եւ մնուցանող կազմակերպութիւնները կը տանի միայն կղզիացման, սըննանկացման, կործանումի, վնասելով նաեւ համայն հասարակութեան:

Մի՛ւս կողմէ, նախագահ Տէր - Պետրոսեանի ելոյթը հանդիսացաւ զօրաւոր խթանիչ մը, որովհետեւ Սփիւռքի մէջ յանկարծ ծայր տուաւ չարանիշ մը՝ հարցադրումներու, վէճերու, վիճաբանութիւններու, կարծիքներու փոխանակման եւ սփիւռքեան կացութեան, կառոյցին եւ գոյութեան արծարծման: Թերեւս, Սփիւռքը արդէն իսկ մտած է եզափոխման նոր շրջան մը:

Իրերու այս դրութեան մէջ, երբ քաղաքական եւ պատմական նոր տուեալներ մուտք կը գործեն հայ իրականութենէն ներս՝ պայմանաւորուած տեղական, շրջանային եւ միջազգային ազդակներով, մեզի համար, աւելի քան երբեք, Սփիւռքի մէջ հիմնական դրաւականը կը մնայ Արեւմտահայն եւ արեւմտահայերէնին պաշտպանումն ու վերարժեւորումը, անով ստեղծուած եւ ստեղծուող մշակոյթին հովանաւորումն ու ընդլայնումը, որովհետեւ կը հաւատանք որ Հայ Դատը միայն հողային պահանջք չէ, այլ նաեւ ինքնութեան, ոգիին, լեզուին պահպանումը, որպէս դիմաւոր երաշխիքը՝ սպանդին ճախողութիւնը հաստատող: Այս իմաստով, Արեւմտահայութիւնն ու արեւմտահայերէնը ոչ միայն բաղկացուցիչ տարրեր են՝ որպէս հայութեան երկրորդ թեւը՝ այլ որպէս դերազանց ապրող խորհրդանիշ, յարաւելքէն ինքզինք ծնող: Այսօր գոյատեւումն է որ հաւաքականութիւնը, իր ամբողջութեանը մէջ, կրնայ աւելի զգաստ եւ ուժական դարձնել: Այս գոյատեւումը պէտք է մեծագոյն մարտահրաւէրներէն մին ըլլայ ոչ միայն Արեւմտահայուն՝ այլ համայն հայութեան: Հետեւաբար, նոյնիսկ եթէ արեւմտահայ Սփիւռքը չէ յաջողած այս մարտահրաւէրը ամբողջութեամբ յաղթահարել՝ հայութիւնը ինքը պէտք է որ ասոր սատարէ՝ փոխանակ կարճատեսօրէն զայն թերագնահատելու, կամ մինչեւ իսկ ստորադասելու, հեգնելո՛ւ:

Սկզբունքի դիրքորոշում պէտք է ըլլայ արեւմտահայութեան եւ արեւմտահայերէնին կարեւորութեան դիտակցիլը՝ որպէս ապրող խորհրդանիշի մը, որ վեր է սպանդէն եւ ժամանակներէն. անժամանցելի է, որովհետեւ անիկա խորհրդանիշն է հաւաքականութեան յարատեւման այսինքն՝ պատմութեան չարունակումին եւ վերանորոգման:

Հայութիւնը իմաստութիւնը պիտի ունենա՞յ ապրող խորհրդանիշը նոր աչքերով դիտելու, լքելով անցեալի կանխակալ, ջլատող եւ ամուլ ըմբռնումները, զայն նկատի ունենալով որպէս հաւաքական կենսական տուեալ, ծրագրուած կերպով զայն վերածելու յարաճուն ուժի, վերակենդանացնելով, վերանորոգելով եւ ամրապնդելով ցարդ դոյութիւն ունեցող եւ այդ ուղղութեամբ գործող կառոյցները եւ ստեղծելով նորերը, որպէս այս մարտահրաւէրին յաղթահարման ծառայող հիմնական կռուանները:

Ժամանակը ի վնաս Արեւմտահայուն եւ արեւմտահայերէնին կը գործէ՝ ապրող խորհրդանիշին: Լուսամտութիւնը պիտի ունենա՞նք կացութիւնը չրջելու: Այս դծով, Հայաստանը աւելի եւս մեծ դեր ունի կատարելիք: Կը հաւատանք որ ան կրնայ՝ եթէ կամենայ եւ եթէ նկատի ունենայ ապրող խորհրդանիշը որպէս այդ, անոր բոլոր կարելիութիւններով եւ ներուժով:

ԱՆՏՈՒՆԻ Բ.

ՆՇՄԱՐՆԵՐ
ԵՒ
ՆՇՈՒՄՆԵՐ

1900-1990-ԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԵՐ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՎԱՐՈՒՑԱՆԻ ԱՐԺԵՒՈՐՄԱՆ ԴՐՈՒԱԳԸ

1995-ի մուտքով, գրական մեր տարեգրութեանց 2000-ական տարիներու նախօրեակը կ'ապրինք:

Ուրիշներ ի՞նչ մտորումներով կ'ապրին՝ երբ կը սեւեռին մօտաւոր անցեալին: Ի՞նչ ապագայ կը նախատեսեն գալոց հազարամեակի գրական լեզուական - ստեղծագործական էութեան, յատկապէս որակին մասին: Իրաւունք կը ղա՞ն յուսալու որ տարացիր Արեւմտահայութիւնը առնուազն 1900 - 1920 եւ 1920 - 1950-ական հանգրուաններու լեզուական բիւրեղացումը անկորուստ պահելու փոյթը ցոյց պիտի տայ, եթէ չտայ իսկ՝ պիտի չմոռնայ որ 1900 - 1990 դարաշրջանը մշակութային մեր տարեգրութեանց ամէնէն հարուստ դրուագներէն մէկն է եղած:

Հարցումներու եւ հարցականներու չարքը արծարծելու հարկ չեմ տեսներ, որովհետեւ, կ'առաջադրեմ յաջորդական անյատ նշմարներով ընթերցողին փոխանցել 1900 - 1990-ական տարիներու յիշատակելի կարգ մը դրուագները՝ կարելի ամփոփումով, «յառաջ բան զամենայն» դիտել տալով, որ Արեւմտահայ գրականութեան մինչեւ 1950-ական տարիներու մշակութային կառոյցները անխախտ պահելու նախադրեալի մը առարկայացումը լրջօրէն կասկածելի է, եթէ մերօրեայ բաղէենիացումը շարունակէ արմատանալ Հայկական Սփիւռքի բացառող ընկերվումներով, իր իսկ մեռնիք-ափուքիւններով:

Մատուցումը արժէք ըլլալէ կը դադրի, երբ ընկալումը չկայ: Մշակութային ստեղծագործութիւնը ճանաչողական ընդառաջումով գործ կը դառնայ: Իսկ մենք ձեռնթափութեան դրուագը կ'ապրինք:

Գիտակից ըլլալով այս իրողութեան, հայ մատենագրականութիւնը դադրած չէ գրական - մշակութային իր գարաւոր աւանդութիւններէն, իսկ համեմատաբար սահմանափակ այն հատուածը՝ որ ընթերցողն է կամ ընդառաջողը, անցեալին ու այսօր ալ այն հաւաքականութիւնն է, որ տարագիր եւ տարացիր ժողովուրդի ազգային գոյատեւման առընչուող բոլոր հրամայականներուն թեւ ու թիկունք է դարձած:

Պարագայական այս ամփոփ նշումներէն ետք, պիտի փորձեմ կեդրոնանալ Արեւմտահայ աշխարհաբարի ժամանակագրային քանի մը հանգրուաններուն վրայ, առաւելաբար 1900 - 1920 եւ 1920 - 1950 թուականային չրջաններու պատմակչիռ իրադարձութեանց վերաբերող դրուագներու, դէպքերու եւ դէմքերու՝ լեզուական - մշակութային չարժումներու համակողմանի պատկերացումով:

*
**

1900 - 1908 չրջանին կը զուգադիպի յայտնութիւնը Մխաք Մեծարենցի եւ Տիրան Զրաքեանի նման դէմքերու՝ որոնք հայ քերթողութեան եւ արձակին պիտի բերէին նախ իրենց տաղանդին, ապա նաեւ արեւմտեան գրական ուղղութիւններու անդրադարձով բացատրելի ստեղծագործական որակը:

1880 - 1890-ական տարիներու Պոլիսը, տիրական արժէքներէ ամայացած, գրական - ստեղծագործական ճակատներու վրայ դրեթէ ոլորացած եւ արշակաւանի տարբերութիւններու: Այդ դատանքը կրնանք խտացնել հետեւեալ կէտերուն մէջ.

Ա. - Պայքարիլ միջակութիւններու, տափակութիւններու եւ իմացական աղքատութեան դէմ.

Բ. - Ոգի եւ չունչ տալ չիզէ եւ արիւնէ զրկուած մեր գրականութեան.

Գ. - Պաշտամունք հայ լեզուի «կենսաճոռոգ պատուաստումով մը մշակել հայ լեզուն»:

Ահաւասիկ քանի մը պարբերութիւն.

«Մեհեան»ի առաջին թիւէն (1914 Յունուար 1), ուր «Մեր հանգանակը» խորագրով կարգախօս մը ստորագրած են Վարուժան, Զարեան, Օշական, Գեղամ Բարսեղեան եւ Ահարոն (Տատուրեան).

- «Յանկարով որ վերջապէ՛ս, Արուեստի Մեհեանին ճակատը փոդփոդէ ցեղին կուծիին վրայ, մենք՝ միացած մեր կամքերուն մէջ, եւ բռնուած ստեղծագործ խենթութեանց տենդովը, գիտակից այն ուժերուն որ կը հանգչին տակաւին այս ազգին հոգւոյն խորը, կուգանք պաղատկել.

Ա.՝ Պաշտամունք եւ արտայայտութիւն հայ հոգւոյն.

Բ.՝ Ինքնուրոյնութիւն եւ անձնականութիւն ճեւի մէջ.

Գ.՝ Մշակում, կենսաճոռոգ պատուաստումով մը, հայ լեզուին.

Դ.՝ Զուտ գրականութիւնը հեռու պահել քաղաքականութենէ եւ լրագրութենէ»:

ՄԻՆԱՍ ԹԻՕԼԻՕԼԵԱՆ

«Հայրենիք»

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԿԱՐԿՏՈՒԵԼՈՒ ԿԱՐՕՏ ՓԱՐՏԷԶԸ

«Առանց Սահմանի Բժիշկներ»ու տարեկան տեղեկագիրը որ վերջերս հրատարակուած է անդամ մը եւս կ'ամփոփէ աշխարհի ծանրագոյն տագնապներն ու տարուած մարդասիրական գործունէութիւնը: Այդ տեղեկագրին ծանրութեան կեդրոնը կը դրաւէ Ռուանտան ուր գործած ցեղասպանութիւնը «բացարձակ չարիք» որակած էր կազմակերպութեան նախորդ նախագահը Ռոնի Պրօման:

Հատորին նախարանին մէջ կ'ըսուի թէ աշխարհի մը մէջ որ ներկայի հաղորդակցութեան անմիջական միջոցներով երբեմն «արբանեակային դիւղ» կը կոչուի, կարելի եղած է 500 հազարէն մէկ միլիոն հոգի փնաջնջել, առանց միջազգային որեւէ հակազդեցութեան: Նման կացութիւններու մէջ, կազմակերպութեան ներկայացուցիչները խնդրոյ առարկայ կը դարձնեն ՄԱԿ-ի դերը: Նոտեր համակարծիք են որ միջազգային տագնապներու պարագային, մարդասիրական գործունէութիւնը աւելի ու աւելի անորոշ դեր մը կը խաղայ: Ինչպէս կը գրէ Ռ. Պրօման Ռուանտայի պարագային, «Միջազգային հանրութիւնը ամբողջովին մարդասիրական իր բնոյթով, բարոյականութեան հրամայականը տարաւ իր ծայրագոյն կէտին, ցեղասպանութեան մը դէմ յանդիման ինքզինք չէզոք յայտարարելով»:

Ռուանտայի վերաբերեալ թղթածրարին հետ 40 էջնոց մարդասիրական քարոզ մը ներկայացուած է «1995-ին վտանգուած բնակչութիւններ» վերտառութեամբ. «վտանգ» նկատուած են քաղաքական կնճիռները, բախումները, սովերը, համաճարակները, որոնց դէմ պայքար մղելու պարտականութիւնը կը վիճակի նաեւ մարդասիրական կազմակերպութիւններու: Այդ քարտէսը վտանգուած բնակչութիւններու 32 կտոր ճշդած է որոնց իր կողմէ Չէչնիան, Իսրայէլի կողմէ գրաւուած հողամասերը, Էքուաթոր - Փէրուի բախումները աւելցնելով զայն արտատպած է «Նուվել Օպսէրվաթէօռ» չաթաթաթերթը (Փետր. 9 - 15):

Հոն, Էքուաթոր - Փէրուէն զատ, Փէրուի ահաբեկչական արարքները եւ Մեքսիքայի կեդրոնական բախումները տեղ գտած են որպէս ամերիկեան ցամաքամասէն նշելի պարագաներ: Մնացեալին չրջանակը կը տարածուի հին աշխարհի երեք ցամաքամասերուն վրայ:

Ափրիկէէն նշուած են Ալժերիան, Ղարաբաղի ընդհարումները, Ատրպէյճանի ներքին տագնապները, Պուրունտին, Ռուանտան, Զաիրը, Սոմալին, Սուտանը, Լիպերիան, Սիերա Լէոնէն, Լիպիան, Չատը, Մոզամպիքը, Անկոլան

նալի ցեղային կռիւները, Լիպերիոյ խըմբաւորումներու բախումները որոնք 1990-էն ի վեր 700 հազար ապաստանեալ ստեղծած են: Կան տակաւին անշուշտ Ռուանդան, Անկոլան, Սուտանը, Զաոը, Ճիպութին, Եմէնը, Սոմալին: Ցաճախ իշխանութեան ու ընդդիմադիր ուժերու բախումներու բեմ հանդիսացած այս երկիրները կը հաշուեն աւելի քան մէկ միլիոն ապաստանեալներ:

Եւրոպային այս քարտէսը ունի Իրանտայի պարագան ուր ներկայիս խաղաղութեան ընթացք մը կը տիրէ ու Խրուաթիան եւ Պոսնիան:

Բախումներու, զոհերու, զաղթական ու ապաստանեալներու ամէնէն երկար ցանկը բաժին ինկած է Աֆոյ: Գրաւեալ հողամասերը, Թուրքիոյ քրտական բախումները, Լիբանանի մէջ Հէզպոլլահի եւ իսրայէլեան ուժերու կռիւները վերջին տարիներու ուշագրաւ անցքերուն մաս կազմած են: Աւելի արեւելք, կայ Ղարաբաղի վէնդիքը, Ջէչէնիան, իրաքեան Քիւրտիստանի բախումները: 1992-էն ի վեր կը շարունակուին տաճիկ կառավարութեան եւ ընդդիմութեան կռիւները որոնց հետեւանքով աւելի քան 13 հազար հոգի աստանդական է այսօր: Կան Ափղանիստանի կռիւները տեղական ուժերու միջեւ որոնք տեղահան ըրած են մօտ 3,5 միլիոն բնակիչ: Հնդկաստան եւս տեղ գրաւած է քարէէնին վրայ, Գաշմիրի եւ Ասամի շրջաններուն մէջ հնդկական ուժերու եւ տեղական անջատողականներու ճակատումներով: Ասոնցմէ առաջինը եթէ ծայր առած է 1990-ին, երկրորդը կը տեւէ 1950-ական թուականներէն ի վեր: Ասիոյ ծայրագոյն արեւելեան շրջանէն կը դոնենք Սրի Լանքան, Պանկլատէշը, Գամպոճը, Պիրմանիան: Առաջինը թատերաբեմ է կառավարական ուժերու եւ Թամուլներու կռիւներուն որոնք սկսած են 1977-ին ու մինչեւ այսօր 76 հազար ապաստանեալներու դոյութեան պատճառ եղած: Պանկլատէշի մէջ բախումներ կան 1971-էն ի վեր մահմետական մեծամասնութեան եւ պուտտայական փոքրամասնութեան միջեւ: Գամպոճի մէջ կարմիր Խմերները կեռիլլայական պայքար կը մղեն, իսկ Պիրմանիան 273 հազար ապաստանեալներ ունի, հետեւանք՝ իշխանութեան զուխս անցած ճունթային եւ կեռիլլայական զանազան խումբերու ճակատումներուն:

Երկրագունտի բաւական մեծ քարտէս մը որուն պարզած ողբերգութիւններուն երկու դլխաւոր գարման դնուած է առ այժմ. մեծերու դիւանագիտական գործունէութիւնը եւ մարդասիրական օժանդակութիւնը: Առաջինը առաւելապէս միտքերը կը զբաղեցնէ, երկրորդը խիղճերը կը հանդարտեցնէ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

ԼԻՈՆ. - («Ցառաջ»). -

Հինգշաբթի, Փետրուար 9 ... եղաւ յիշատակելի օր Լիոնի Արհեստներու Ուսուցման Ընկերութեան համար, որու կեդրոնին մէջ երեւանցի վեց պարմանուհիներ՝ դլխաւորութեամբ ուսուցչուհի Վիքթորիա Նաղարեանի, կը հետեւէին կարարուետի դասընթացքներու՝ Յունուար 5-էն ի վեր: (Տես՝ «Ցառաջ», Յունուար 19 եւ Փետրուար 15): Երեկոյեան ժամը 8-ին, տեղի ունեցաւ դեղարուեստական երեկոյթ մը՝ զոր վերոյիշեալ ընկերութեան վարչութիւնը կազմակերպած էր ի պատիւ հայաստանցի հիւրերուն: Հարիւրի մօտ հանդիսականներ կը դոնուէին դասախօսութիւններու սրահին մէջ, ուր կային նաեւ մայր քաղաքապետարանի ներկայացուցիչը՝ Պր. Ազուէ, Լիոնի Հայ Կարմիր Խաչի նախագահուհին՝ Նըւարդ Տէյիրմէնճեան, ինչպէս նաեւ՝ Շասի հայկական դաղութի ու Լիոնի Հ. Բ. Ը. Մ. Միութեան նախագահները՝ Սարդիս Զուլֆեան ու Թագ Էքմէքճեան: Պր. Տօրէլ՝ Ընկերութեան տնօրէնը, հակիրճ կերպով յիշեցուց՝ ողջոյնի աւանդական խօսքերուն առընթեր, իր ղեկավարած հաստատութիւնը յատկանշող ընդհանուր դիծերը, 1994 - 1995 տարեշրջանին իրականացած հանդրուանները, ու փայլփլեց խրախուսիչ հեռանկարներ Հայաստանի համար:

Գովելով հայրենի պատանուհիներուն յայտնաբերած լրջութիւնն ու կատարած նուաճումները՝ «Երանի թէ բոլորն ալ իրենց նմանէին», ըսաւ ան տեսակ մը գոհունակութեամբ: Քրիսթինէ Ամարեան՝ ուսանողուհիներէն մին՝ շնորհակալութեան ջերմ դգացումներ արտայայտեց իր ընկերուհիներուն անունով Ֆրանսացի ուսուցչուհիներուն, «որոնց յարատեւ դուրդուրանքին շնորհիւ մենք կարողացանք յառաջդիմել ... եւ ուրախ ենք որ մենք ընտրուեցանք ձեր հայանպաստ ծրագրին իրրեւ թեկնածուներ»: Օր. Ամարեան չմոռցաւ այն ընտանիքները որոնց օճախներուն մէջ իջեւանած էին ինք եւ իր ընկերուհիները՝ Լիոն կեցութեան ընթացքին. «Բնաւ երբեք պիտի չմոռնանք ձեր ծայր աստիճան նուիրումն ու աղնըւութիւնը», յայտարարեց ան:

Ապա, մէկիկ մէկիկ անոնք բեմ հրաւիրուեցան, Պ. Տօրէլի ձեռքով ստանալու՝ վեց չարաթներու ծիրին մէջ կատարուած աշխատանքներու վերաբերեալ վկայականները: Նախատեսուած էր նաեւ դեղարուեստական ճոխ յայտադիր մը: Ելոյթ ունեցան, նախ, Լիոնի «Սպիտակ» դործիքային համոյթն ու երգչուհի Սիլվա Ֆերմանեան-Քարայովհաննէսեան: «Զարթօնք», «Զկնորսներ», «Վաղարշապատի պար» նուագներով, «Ծաղկած բալենի» ու «Հանինա» երգերով, անոնք դիտցան խանդավառել հանդիսասրահը ու խլեցին ինչպէս ամէն անդամ, պնդահաւանքի երկար ծափահարութիւններ: Մաթիկ Գլօա Տեքոլոնժ ու Ժորժ Շափէլ՝ երկու արուեստագէտ արտասանողներ ու վազդն Էսքիճեան, Ֆրանսերէն ու հայերէն՝ հայ բանաստեղծութիւնը ծաղկեցուցին բեմին վրայ, արտասանելով քերթողութիւններ՝ Ց. Թումանեանէն, Պ. Սեւակէն ու Գ. Էմինէն, մասնակցութեամբ՝ «Սպիտակ»ի նուագածուներուն, որոնք մեղմօրէն կ'երկնկերանային իրենց: Հանդիսութիւնը հասաւ իր աւարտին Լիոնի Հայ Առաքելական Ս. Ցակոբ Եկեղեցւոյ «Կոմիտաս» երգչախումբի յայտադրով: «Հայրապետական օրհներդ» ազօթքէն մինչեւ «Կիլիկիա»յի լեռները՝ քալելով «Սարդարապատ»ի հետքերուն վրայէն մինչեւ Է. Ցովհաննիսեանի «Երեւան - Էրեբունի»ն, Ցովհաննէս Պերպերեան եւ իր քառաձայն երգչախումբը հրապուրեցին հանդիսասրահը երկար վայրկեաններ:

Ծափահարութիւններու մէջ է որ օրուան հանդիսավարը՝ Վարդան Քէչիչեան հրաւիրեց բոլոր ներկաները անցնիլ յարակից ուրիշ սրահ մը, հայկական համեղ սեղաններու չուրջ երկարելու երեկոյթի վերջին պահերը:

Քանի մը օր ետք, Փետրուար 16-ին, Քրիսթինէ եւ իր ընկերուհիները մեկնեցան Հայաստան, Լիոնի Արհեստներու Ուսուցման Ընկերութեան ծրագիրներով խանդավառ, որոնք մօտ ապագային, անկասկած, պիտի իրականանան հայրենի հողին վրայ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՌԱՋԻՆ ՆԱՀԱՏԱԿԸ
Ցուշամատեան ի յիշատակ
Եղիա Քէշիշեանի

ԱՐՏԱՇԷՍ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Պարոյր Սեւակ հրատարակութիւն
Երեւան, 1994

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Փետրուար 12-ին, զբաղական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է ի պատիւ Իգնա Սարըասլանի, իր «Քառասմբակ սէրերով» հատորի հրատարակութեան եւ ծննդեան չիսնամեակին առթիւ: Օրուան հանդիսավարը եղած է Փասքալ Թէօրէնլի որ նախ կարդացած է Հայաստանի Մշակոյթի նախարար՝ Ցակոբ Մովսէսի չնորհաւորական նամակը, ապա տուած Սարըասլանի կենսագրական հակիրճ գիծերը: Օրուան առաջին բանախօսը՝ Ռոպէր Հատտէճեան վերլուծած է հեղինակին բանաստեղծութիւնը, մեկնաբանելով անոր հիմնական կողմերն ու մթնոլորտը: Երկրորդ բանախօսը եղած է Արթօ Ճիմպիւշեան (Զարեհ Խրախունի) որ ներկայացուցած է Սարըասլանը որպէս բժիշկ եւ մարդասէր անձնուրութիւն: Վերջին խօսողը եղած է օրուան մեծարեալը որ առաւելաբար չնորհակալութիւն յայտնած է: Հուսկ Բանքը արտասանած է Շահան Արք.: Ցայտադրին ընթացքին դործադրուած է դեղարուեստական բաժին մը, ընթերցումներ կատարած են Ի. Սարըասլանի դործերէն: Հանդէսը վերջացած է քոքթէյլով մը:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՁԱԹՈՎ

Մարտ 18, 20 եւ 21-ին Փարիզի Սէն - Լուի ան լ'Իլ (Մարտ 18 եւ 21) եւ Սէն - Սեվըրէն (Մարտ 20) եկեղեցիներուն մէջ, Երեւանի Սեբաստիա Նուագախումբը երկու յայտադրեր պիտի ներկայացնէ: Լարային այս նուագախումբը կը վարէ 20-ամեայ երաժիշտ մը՝ Խտուար Թումիչեան որ յաջողած է որակաւոր մակարդակի մը հասցնել խումբը որ երկու ամսուան համար հրաւիրուած է Ռոմանի, Տոմի ՍՏՏԻՄ-ի եւ Սէ - էՍ - Ա. - էՍ-ի կողմէ (Փետրուար եւ Մարտ) որպէսզի ձմրան այս օրերուն երաժիշտները կարենան աշխատիլ ինչ որ չեն կրնար ընել Հայաստան:

Մարտ 18-ին եւ 21-ին յայտագիրն է՝ Փէրկոլեզիի Սթապատ Մաթէռը եւ հայկական կրօնական երաժշտութիւն, ղեկավարութեամբ Ալեքսանդր Սիրանոսեանի:

Մարտ 20-ին յայտադիրն է Պախ Քանթաթ 82-ը, Զայքովսկիի Սեռենատ փուռ գործը:

Տեղերը վերապահելու համար հեռաձայնել՝

44 - 62 - 70 - 90

ԶԱՒԻԷՆ ՊԻՊԵՌԵԱՆ

ԱՆԿՈՒԹՅԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

•

ՎԷՊ

Բացառաբար անհանդիստ քուն մը ունեցած էր: Եւ կանուխ արթնցած: Բայց քուն կեղծեց: Սպասեց որ պապան մեկնի: Աչք չառաւ տասը ոսկիի տուդանքին չուրջ վիճաբանելու հաւանականութիւնը: Սպասեց որ Ցակոբիկ արթննայ, եւլէ անկողինին: Որբի պէս ղգաց ինքզինքը, երբ յիշեց թէ Սիլվա տունը չէր: Այսօր, կեանքը աւելի մոայլացած էր:

Ոչ չապիկ կար, ոչ ճերմակեղէն՝ մաքուր: Դառն ժպիտ մը ունեցաւ: Բայց ուրոշեց մօրը բերան չծռել, դիչերը մտնել լողարան, անցնիլ ծորակին գլուխը, լնել իր ձեռքերով լուալ վարտիկը, չապիկը, աթլէթը: Թող տեսնէր, թող դար, ձգէ ես լուամ ըսէր: Զպիտի տար: Պէտք չունիմ պիտի ըսէր: Թող խղճի խայթ ըլլար: Փրթած կոճակին ալ պիտի չկարէր: Թող ան'ն ամչնար: Անո'ր ամօթ էր, իրեն չէ': Ինք ալ առանց մամայի ապրիլ թող սորվէր ա'լ:

Մարդ չդիտցաւ ածիլուիլը, դուրս ելլելը մարդ չտեսաւ: Միայն դուռին ձայնը իմացաւ Մելինէ: Ցոհաննոցէն ելաւ, յարկաբաժինի դուռին նայեցաւ ամանի չուրէն կարմրած ձեռքերը բարձր բռնելով: Սուրին ոտնաձայները լսեց սանդուխներուն վրայ: Դէմքը կնճռոտեցաւ: Ցոհաննոց վերադարձաւ մտածկոտ:

Սուր Նըշանթաշի պարտէզին իջաւ: Այցելեց խորշը ուր մամուկ - մարդը զիրենք լրտեսած էր չաթթ մը առաջ: Եւ բոլոր խորշերը, բոլոր ծառի տակերը, բոլոր դաշտերը՝ մինչեւ Տոլմապահչէ, որոնք խաւարներու մէջ կը թաղուէին զիչերը:

Մինչեւ որ Ծովային Թանդարանին առջեւ հասաւ, գաղափար մը յստակօրէն, եւ ինքնաբերաբար, ձեւ ստացած էր մտքին մէջ.

Զգել դպրոցը:

Արդէն պիտի չանցնէր կարդը: Այսչափ ամիս անցած էր, ի՞նչ էր ըրած: Ո՞ր զբաղումով վերաքննութեան պիտի մտնէր: Հազար հոգի՝ մտքին մէջ: Ուրիչ բանով, դասով, գիրքով զբաղելու խե՞լք կար: Վերաքննութի՞ւնը ով կը խորհի, երբ ահագին ամառը կը փախի կ'երթայ կոր, եւ դուն կեանքիդ լաւագոյն օրերը կը կորսընցնես դրամի համար, եւ քու ապուշութեանդ երեսէն: Զգել դպրոցը: Ա'լ երբեք չտեսնել անբան ուսուցիչներու, սաստիք ուսուցիչներու, մանիաք ուսուցիչներու: Շղթայ մը եւս խորտակել, ազատութիւն մը եւս չհիւլ:

Եւ ձգել տունը: Այո՛, տո՛ւնը: Այդ զըժոխքը: Նորմային երթալ, հոն բնակիլ՝ այդ համակրելի մարդոց հետ որոնք գիրար կը սիրեն եւ օրն ի բուն իրար չեն ուտեր: Անոնք կ'ընդունի՞ն: Ինչո՞ւ չընդունին: Աչխատիլ Նորմային պէս ... Այո՛, չվախնալ աչխատելէ: Ամուսնանալ հարկաւ: Ամուսնանալէ ետք՝ ինչո՞ւ չընդունին: Առտուները Նորմային հետ թեւ թեւի տունէն ելլել, գործի երթալ, իրարու ցո՛ւ ըսել, բաժնուիլ, կէսօրին Նորէն միանալ, միասին ճաշել, իրիկունը զիրար գտնել, սինեմա երթալ, պտըտելու երթալ, թեւ թեւի տուն վերադառնալ, դուրսը կուչտ ու կուռ ճաչելու դրամ ունենալ, առանց դրամը խորհելու՝ հոգիին ուզածը ուտել, ամօթի չպտըտիլ դրպանիս դրամը կը հատնի, տեղը չի գար խորհելով: Այսչափ անոյչ բաներ...

Ի՞նչ գործ ընել: Ամէն գործ: Ի՞նչ՝ ամէն գործ: Ամէ՛ն: - Ամէն գործի մէջ՝ փաթրոնի մը: Տունէն փախիլ՝ ուսուցիչին ձեռքը իյնալ, դպրոցէն փախիլ՝ փաթրոնի մը ձեռքը իյնալ, փաթրոնէն փախիլ՝ պաշտօնեայի մը ձեռքը իյնալ: Ամէնն ալ թչնամի, ամէնն ալ դաչնակից: Ամէնն ալ պատ: Ոչ մէկուն կրնաս ապաստանիլ: Ոչ մէկը ձեռքէդ կը բռնէ միւսին դէմ: Գնա գլուխդ զարկ պատին, գլուխդ կոտրէ, ասֆալթին մէջտեղը նստէ, չորս կողմէն գլխուդ թող զարնեն: Ինչո՞ւ: Անոնք «մեծ» են: Որո՞ւ դէմ կրնաս կռուիլ: Համազգեստները՝ ամենազօր: Փաթրոնը՝ կռնակը պատին տուած, տեղէն չի շարժիր: Հօրդ՝ գոնէ կը պոռաս, կը ծաղրես, կը հայհոյես. ի վերջոյ բան մը չի կրնար ընել քեզի: Համազգեստաներուն ընես նէ՝ ներս կը նետեն: Փաթրոնին ընես նէ՝ դուրս կը նետէ: Ի՞նչ օգուտ ունի գործի մտնելդ: Երկու օր ետք՝ փողոցն ես նորէն: Պիտի հանդուրժե՞ս որ օտար մը, եւ տգէտ, անբան մէկը, պիթ փաղարի ծերուկը՝ օրինակ, իչխէ քեզի, հրամայէ, հայհոյէ, չախչ, եւ դուն չկրնաս ձայն հանել վախնալով որ անօթի կը մնաս: Ո՞ւր է ասոր ազատութիւնը: Մարդ աչխատելէն ետք՝ մարդու պէս աչխատելու է: Կամ բնաւ աչխատելու չէ: Ուրեմն ... ուրեմն միակ ազատութիւնը՝ անօթի՛ մնալու ազատութիւնն է:

Անօթի ... Նորէ՛ն անօթի: Մինչդեռ պապան ինչե՞ր կ'ուտէր հիմա: Ցանուէթ երթալուն պէս՝ պզտիկ ձմերուկ մը, զոր փողոցը ձիու կառքով կը ծախեն կեղուած վիճակով: Ետքը՝ փոչի չաքարով տաք տաք պէօրեկ: Կէսօրին՝ ափսէով խանութի սիրոփ, թարմ ձուկ, կամ կարմրած միս: Քանի՛ անգամ տեսած էր, առենօք, երբ որ խանութ գացած էր: Անոր հո՞ղն էր որ տղան տունը չէր ճաչեր, եւ դուրսը ճաչելու դրամ չունէր: Աւելի լաւ, գոհ ըլլալու էր որ ծախք մը պակաս կ'ընէր տունը: Դրամէն ուրիչ ի՞նչ կը խորհի ան: Դրամը եւ ինքզինքը:

Պէօրեկին, ձուկին ոգեկոչումը բերանը լորձունքով լեցուց: Ստամոքսին, փորին մէջ պար մը սկսաւ: Ապուշութիւն է անօթի պտըտիլը: Ի՞նչ ըսել է քէն ընել տունին եւ չճաչել: Որո՞ւ վնաս է: Ամէն անդամ այլեւս տերտ չընելէն ետք: Քանի որ քեզ աչխարհ բերեր են, պէտք է կերակրեն: Ստիպուած են: Ամէն բանդ հոդալ ստիպուած են: Ցառն նէ բռնի կ'առնես, իրաւունքդ է:

Քայլերը արագացան եւ կարծրացան: Բռնի՛ կ'առնես եթէ չտան: Մեթոդըլ: Իրաւո՛ւնքդ է: Ուրիչ ի՞նչ խեր ունին այս մարդիկը: Մենք մեր ապագան նայինք: Անոնց ամբողջ ընելիքը՝ մեզի դրամ հայթայթել է, որպէսզի մեր կեանքը ապրինք: Անոնք կ'երթան կոր, մենք նոր կուդանք կոր: Մե՛նք պիտի ապրինք այս կեանքը: Մե՛րն է կեանքը:

Սուր դուրս ելաւ Ղալաթիոյ իշղմպէճիէն, ստամոքսը քիչ մը խաղացած: Իքէմպէն հում էր, եւ առտուն այնքան ալ համեղ չէր եկած հոտը: Բայց ամէնէն ժժան բանը: Ինչո՞ւ պիտի ձգեմ դպրոցը, ընդվզեցաւ կատղած: Ինչո՞ւ բեռնակիր պիտի ըլլամ խոպի մը քով: Թող տա՛յ դպրոցիս դրամը: Քանի տարի կ'ուզեմ՝ կ'երթամ: Արդէն մամաս չի ձգեր որ դըպրոցէն ելլեմ:

(Շար. 50)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Տիգրանուհի Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Յովսէփեան, Տիկին Ազատուհի Եսայեան, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Էրիք Ջըրբաշեան, Պր. Վահէ Եսայեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մարտ 5, Իսիի Սուրբ Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ - հօր՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ազգացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պր. Գրիգոր Թուղլուեան 250-ական Ֆր. կը նուիրէ «Հայաստան» հիմնադրամին (առանձ՝ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին Ղեւոնդ Քհնյ. Սոմունճեանի մահուան առթիւ։

ՍՈՒՐՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵԻԱԳԱԼ

Մեծ Պահիք հետեւեալ ԿԻՐԱԿԻ օրերուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ԱՐԵԻԱԳԱԼԻ *ժամերգութիւնը կը կատարուի։*

Կիրակի, Մարտ 5
Արտաքսման Կիրակիին
Կիրակի, Մարտ 12
Անառակի Կիրակիին,
Կիրակի, Մարտ 19
Տնտեսի Կիրակիին
Կիրակի, Մարտ 26
Դատաւորի Կիրակիին
Կիրակի, Ապրիլ 2
Գալստեան Կիրակիին

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Ընկերակցութեանս Ընդհանուր Ժողովը տեղի պիտի ունենայ Երկուշաբթի, Մարտ 6, ժամը 20·30-ին Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ալէք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ՝

118, rue de Courcelles, Paris 17e

Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի։

Օրակարգ.-

1.- *Ընդհանուր Ժողովի դիւանի ընտրութիւն։*

2.- *Նիւթական եւ բարոյական տեղեկատուութիւն։*

3.- *Վարչական ընտրութիւն։*

4.- *Առաջարկներ։*

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը չբնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Տիկին Յովակիմեանէ Ներսէս Ալճայեանի մահուան առթիւ։

Commémoration du 24 Avril

COMMUNIQUE

Cher(e) Compatriote,

La commémoration du génocide de 1915 revêtira cette année un caractère exceptionnel pour son 80ème anniversaire.

Elle est organisée par le Comité unitaire regroupant l'ensemble des partis politiques, des associations et des média sous le haut patronage de l'Eglise Arménienne. Elle nécessite la participation active de la communauté.

Les engagements financiers seront plus importants qu'à l'accoutumée, c'est pourquoi nous faisons appel à votre générosité, dans la mesure de vos moyens, en vous priant d'adresser vos dons à :

Comité pour la Commémoration du 24 Avril
15, rue Jean-Gouon, 75008 Paris

Renseignements : 42. 08. 76. 49
du lundi au vendredi de 15h à 19h.

LE CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
et AZADAKROUTIOUN
organisent *une Rencontre avec*

Krikor BELEDIAN

autour de son ouvrage :
« LES ARMENIENS »
(Editions Brepols)

le Samedi 4 Mars à 20 heures 30

L'auteur dédicacera son livre à la fin de la conférence

Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, ave du Prado, Marseille 8e

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՓԱՐՈՋ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՄՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Մեծ Պահիք ամբողջ տեւողութեան, վարիչեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, յաջորդաբար ՈՒԻՐԱՒԱԹ երեկոներ, ժամը 7-ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի։

ՀՍԿՈՒՄ *կը կատարուի յաջորդաբար...*
Ուրբաթ, Մարտ 3
Ե. օր Մեծի Պահոց
Ալֆորվիլի
Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ
Ուրբաթ, Մարտ 10
Ժ-ի. օր Մեծի Պահոց
Առնուվիլի
Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ
Ուրբաթ, Մարտ 17
Ժթ. օր Մեծի Պահոց
Իսի լէ Մուլինոյի
Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ
Ուրբաթ, Մարտ 24
Իզ. օր Մեծի Պահոց
Շաւիլի
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆ -- ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ «Արաքս» մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները՝ Ուրբաթ, Մարտ 3, ժամը 20·30-ին, Վիլէօրպանի Մշակոյթի տան մէջ։

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի
Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր Եկեղեցւոյ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
Սիրով կը հրաւիրէ ձեզ
ներկայ գտնուելու
ՄԵԾ-ՄԱՅՐԵՐՈՒ
եւ
ՄԵԾ-ՀԱՅՐԵՐՈՒ ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՆ
կիրակի, Մարտ 5, ժամը 15-ին
Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի կեդրոնի Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e
Tél. : 91. 77. 84. 70
Հաճելի անակնկալներ եւ ճոխ հիւրասիրութիւն։

Մուտքը ազատ է։

L'ASSOCIATION *NAREG* D'ENGHIEN
organise une
GRANDE SOIREE COSTUMEE & ANIMEE
le Samedi 18 Mars à partir de 21 heures
avec récompense pour les plus beaux costumes
Salle de l'U.G.A.B.
118, rue de Courcelles, Paris 17e
P. A. F. : 100 F.
Réservation : 48. 41. 49. 37.

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը կիսայ իր վաստակաւոր ընկերուհիին՝
ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ
մահը եւ իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր ամուսնոյն՝ Կարապետ Յակոբեանի, իր զաւակներուն, թոռներուն եւ ծոռերուն։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱՉ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée Moules-Frites

à volonté

organisée par la Croix Bleue
des Arméniens de France
et le Nor Seround
de Sevran — Livry-Gargan

le Samedi 11 Mars
à partir de 20 heures 30
à la Salle des Fêtes de Sevran
— rue Gabriel Péri —
Disc-Jockey — Ambiance assurée

Réservations :
43. 83. 87. 68 / 43. 32. 47. 20

*
**

DINER DANSANT

organisé par
la Section « *Elen Puzant* » *d'Alfortville*
le Samedi 18 Mars
Salle Voltaire à Alfortville
avec l'*Orchestre G a i d z a g*
et le chanteur *A n d o*

Réservations :
— Mme Kabayan : 43. 76. 10. 07;
— Mme Papazian : 43. 76. 35. 68.

ASSOCIATION MACHTOTZ

Pour la Défense et le Développement de la Langue Arménienne
organise

Cours accéléré d'arménien, 1er niveau, pour non-arménophones

Nouvelle session de l'enseignement par la méthode audiovisuelle :
11 MARS — 24 JUIN 1995 : *STAGE DE 50 HEURES*
le Samedi matin de 9h30 à 12h30
Eglise Arménienne St-Jean-Baptiste — 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Ces cous s'adressent aux non-arménophones, enfants à partir de 8 ans et adultes, voulant apprendre rapidement à PARLER, LIRE et ECRIRE l'arménien, dans la limite de 600 mots. L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian, auteur du *Manuel d'Arménien Occidental pour les Non-Arménophones.*

Participation : 600 F. pour les 50 heures de cours (soit 12 F. de l'heure).

Cours accéléré d'arménien du 2ème niveau

Pour la première fois, suite à de nombreuses demandes
8 MARS — 28 JUIN : STAGE DE 50 HEURES
le Mercredi soir de 18h à 20h
Ecole Plus, 3, rue Palestro, Paris 2e, M° Réaumur-Sébastopol

Ce stage est destiné aux élèves ayant déjà des notions d'arménien oral et écrit, et voulant améliorer leur pratique de l'oral de la lecture et de l'écriture. L'enseignement sera dispensé suivant la méthode audiovisuelle et assurera l'acquisition d'un vocabulaire de 1200 mots et une pratique développée de la grammaire de l'arménien.

Les cours seront assurés par Mme Hilda Kalfayan-Panossian et M. Mesrob Atamian.

Participation : 600 F. pour les 50 heures de cours (soit 12 F. de l'heure).
(Pour les personnes NON DISPONIBLES LE MERCREDI SOIR, ce même cours pourra avoir lieu le Samedi après-midi : nous consulter).

Renseignements et inscriptions : ASSOCIATION MACHTOTZ
8, rue Lamennais, 92370 CHAVILLE — Tél. : (1) 47. 50. 97. 51.

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 3
VENDREDI
3 MARS
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.540 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.540

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔ ՓՐՈՖԷՍԷՕՐ ՄԸ ՀՈՂԱՑԻՆ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒՄՈՎ ԿԸ ԼՈՒԾԷ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԸ

Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւնները կը շարունակեն տեղ գրաւել թուրք մամուլին մէջ: Եթէ յաւախ՝ il y a à boire et à manger հոն ըսուածներուն մէջ, այնուամենայնիւ ոչ միայն կարեւոր այլեւ անհրաժեշտ է գիտնալ թէ ի՛նչ կը մտածեն եւ ի՛նչ կը գրեն Թուրքերը, մամուլի տարբական լրատուութեան պարտականութեան մը սահմանիներէն ալ անդին: Այս անգամ «*Ենի Եիւզըլ*» թերթին մէջ է որ Մարմարա համալսարանի հանրային վարչութեան բաժնի նախագահ՝ փրոֆէսէօր տաքթոր եաշար կիւրպիւզ յօդուած մը ստորագրած է ուր ծուռ բաներու կողքին, շիտակ մըն ալ կ'ըսէ երբ կը հաստատէ որ. - «*Այլեւս Ղարաբաղի հարցը անլուծելի պիտի մնայ որքան ատեն որ պնդուի Ղարաբաղը իր նախկին քաղաքական կարկավիճակին վերադարձնելու վրայ*»:

Ստորեւ «*Մարմարա*»ի (Փետրուար 18) թարգմանութիւնը. -

*
**

«Ընդհանուր առմամբ երկիրներու չափերն են որոնք կը ճշդեն այդ երկիրներու արտաքին քաղաքականութիւնները: Երկիրներու աշխարհագրական դիրքն ալ կարեւոր դեր մը կը խաղայ այդ քաղաքականութեան մէջ: Գիտեմ որ իմ այս տեսակէտս դիւրին ընդունելի չէ մեր ինչնին նման երկրի մը մէջ ուր զգացականութիւնը ծանր կը կշռէ: Սակայն բացայայտ է որ քաղաքականութիւն մը իրապաշտ եւ առողջ չի կրնար ըլլալ, եթէ անոր միջամուխ կ'ըլլայ զգացականութիւնը: Իսկ Հայաստանի նիւթը արտաքին քաղաքականութեան այն հարցերէն մէկն է, ուր ծանր դեր կը խաղայ զգացականութիւնը: Այս պատճառաւ գիտեմ որ ծայր աստիճան դժուար է այս նիւթին չուրջ նոր քայլեր առնել: Սակայն չատ օգտակար է կատարել արժեւորել պաղարիւն մերձեցումով: Այսօր Հայաստանի գլուխը կը դնուի ժողովրդավար կերպով ժողովուրդին կողմէ ընտրուած հանրապետութեան նախագահ մը: Այս նախագահը հաւասարակշռեալ, ժողովրդավար համոզումներու տէր հաշտութիւններու առակ անձ մըն է եւ այս պարագան մեծ բախտաւորութիւն մըն է թէ՛ Հայաստանի եւ թէ Թուրքիոյ համար:

«Տէր - Պետրոսեանի դիմացը գտնուող բնդդիմադիր կուսակցութիւններէն մասնաւորաբար Դաշնակցութիւնը կը լսգնայ այնպիսի խմբակներէ, որոնք, ահաբեկչութիւնն ալ ներառեալ, կը զբաղին ամէն տեսակ ապօրէն գործունէութեամբ: կարելի չէ նաեւ չափաւոր եւ հաւասարակշռեալ մտածել Պարոյր Հայրիկեանի եւ անոր Ազգային Ժողովրդական Կուսակցութեան մասին:

«Հայաստան այսօր դրացի երկիր մըն է որ ծայր աստիճան ծանրակշիռ հարցերու տակ կը ճզմուի: Վերջին երկրաշարժէն ապրին բացը մնացած ժողովուրդին թիւը 500.000 է: Ասոր վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ Ադրբեջանէ խոյս տուած 200.000 Հայերը: 700.000 հոգին պատսպարելու խնդրին քովն ի վեր կայ նաեւ անտանելի համեմատութիւններու հասած տնտեսական տագնապ մը, ուժանիւթի խընդիր մը եւ աննդառութեան դժուարութիւն մը: Այս բոլորը երկիրը մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը, ծայր աստիճան դժուար կացութեան մատնած են:

«Ամբողջ աշխարհի մամուլը վերջերս զբաղեցաւ այն մարդոցմով, որոնք մայրաքաղաքի եւ միւս քաղաքներու ծառերը կտրելով իրը վառելանիւթ գործածեցին: Ադրբեջան, Հայաստան եւ Վրաստան մեզի համար մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացընեն: Այս երեք երկիրները պաշտպանութեան գօտի մը կը դառնան ռուսական սպառնալիքի մը դիմաց որ հաւանաբար մէջտեղ պիտի ելլէ 20 - 25 տարի վերջ: Այս երեք երկիրներէն Ադրբեջանի եւ Վրաստանի հետ մեր յարաբերութիւնները չատ լաւ են, բայց Թուրքիա- Հայաստան յարաբերութիւնները դժբախտաբար կը դանուին Լեռնային Ղարաբաղի հարցին դիմադրութեան տակ: Ադրբեջանական խաղաքարտը չատ ծանր կը կշռէ այս խնդրին մէջ:

«Ռուսաստան, որ այս հոզատարածքէն արտաքսուած էր, Ադրբեջան - Հայաստան, Վրաստան - Աբխազիա բախումներէն օգտուելով սկսած է վերատին տեղաւորուիլ հոզատարածքին վրայ եւ այս երկիրները, որոնք Ռուսաստանի աշակցութեան պահանջքը զգացած են, ստիպուեցան մասնակցիլ Անկախ Պետութիւններու Հաւաքականութեան զոր նախապէս կը մերժէին: Զէչէնիոյ միջամտութեամբ ըստեղծուեցաւ նոր կացութիւն մը, որ կըրնար կասեցնել Թուրքիոյ աննպաստ կերպով զարդացող այս դնացքը: Փոքրիկ երկիր մը, որ Ռուսաստանէ փրթիլու համարձակութիւնը ցոյց տուած էր, ենթարկուեցաւ այնպիսի բրտութեան մը եւ Գրոզնի այնպէս մը քարուքանդ եղաւ, որ Հարաւային Կովկասի երկիրները սթափեցան: Անոնք տեսան թէ իրենց դվխուն ինչեր կրնան դալ, եթէ անգամ մը Ռուսաստանի մօտենալէ վերջ անկէ հեռանալ ցանկան: Այս պատճառաւ է որ հոզատարածքի երեք հանրապետութիւնները, չուծելով իրենց փոխադարձ տարակարծութիւնները, պէտք է լաւ յարաբերութիւններ հաստատեն, որովհետեւ այսպիսի քաղաքականութիւն մը յայտնի դարձած է որ չատ կարեւոր է իրենց ապագայի նկատմամբ:

«Հոս, այն հարցը, որ առաջնահերթ լուծումի կը կարօտի, Ղարաբաղի խընդիրն է: Թուրքիա այս խնդրին մէջ, Վրաստանն ալ իր կոչ առնելով պէտք է գործօն ձեռնարկներ կատարէ: Որքան որ նկատելի է, այլեւս Ղարաբաղի հարցը անլուծելի պիտի մնայ որքան ատեն որ պնդուի Ղարաբաղը իր նախկին քաղաքական օրինավիճակին վերադարձընելու վրայ:

«Հայաստանի համար ամէնէն խելացի վերաբերումը պիտի ըլլայ իր ձեռքը մնալիք այս չահուն փոխարէն Ադրբեջանի ի նպաստ հոզային փոխանակումի մը համակերպութիւն ցոյց տալ, Ադրբեջանի կորնցուցած Ղարաբաղի փոխարէն Հարաւային Հայաստանի հոզամաս մը անցընել Ադրբեջանի եւ Ադրբեջանի համար ալ դարձեալ ամէնէն խելացի վերաբերումը պիտի ըլլայ Հայաստանէն առնուած այդ հոզամասին փոխարէն Հայաստանի հետ ընդմիչտ փակել իր այս տարակարծութիւնը:

«Թուրքիոյ եւ Վրաստանի նախաձեռնութեամբ եւ յամառ պնդումներով ձեռք բերուելիք այսպիսի արդիւնք մը թէ՛ Թուրքիոյ, եւ թէ Կովկասի մեր դրացիներուն համար մեծ կարեւորութիւններ պիտի ստեղծէ եւ այս երկիրներուն առջեւ պիտի բանայ անհատասալի հորիզոններ:

«Միջնորդութեան այս նախաձեռնութեան հետ միատեղ, Թուրքիա անմիջապէս պէտք է քայլեր առնէ Հայաստանի հետ յարաբերութիւններ հաստատելու համար: Հայաստանէն հասնող լուրերը ցոյց կու տան որ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի կառավարութիւնը արդէն ձեռնարկած է այսպիսի քաղաքականութեան մը: Կարեւի է կարեւոր զարգացումներ նկատել Դաշնակ կուսակցութեան դէմ դրուած արդելքը եւ ՓՔՔ-ի դէնք ղրկող հայկական կազմակերպութիւններու ձերբակալութիւնն ու բանտարկութիւնը:

«Ահկէ զատ, եթէ նկատի առնենք որ Հայաստանի բոլոր այս քայլերը առնուած են ի հեճուկս Հայաստանէ դուրս ապրող մոլեռանդ հայկական խմբակներու հակազդեցութիւններուն, կը հասկընանք որ մենք ալ պէտք է կարգ մը քայլեր առնենք, որպէսզի դոյզն չափով խափ, Տէր-Պետրոսեանի կառավարութեան վարկը բարձրանայ:

«Ահկէ զատ, եթէ ի մտի ունենանք, թէ Հայերը ինչպիսի ազդեցիկ դեր կը խաղան Եւրոպայի եւ Ամերիկայի հաւաքականութիւններուն մէջ, կը հասկնանք որ Հայաստանի հետ հաստատուելիք լաւ յարաբերութիւնները Թուրքիոյ համար թէ՛ տնտեսական եւ թէ քաղաքական դետնի վրայ չատ բան կրնան չահեցնել:

«Կը բաւէ որ մենք կարենանք ներքին ամուլ կռիւներէ ժամանակ չահիլ եւ դիտակցելով մեր ուժին, մեր ազդեցիկութեան եւ մեր ընելիք գործերուն, ժամ առաջ ստանձնենք Կովկասի մէջ մեզմէ սպասուած դերը»:

ԵՐԵՒԱՆ

ՀԵՌԱՏԻՊ ՓՈՐՁ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 1 / 2)

ՍՈՒՄԳԱՅԻԹ՝
Է. ՏԱՐԵԼԻՑ

Փետրուար 28-ին Սահմանակերտցիները ողեկոչած են Սումգայիթի պոկրոմներու է. տարելիցը, այցելելով զոհերու յիշատակին բարձրացած յուշահամալիրը: Նոյն օրը, առտուն ծաղկեպսակներ զետեղած են ԼՂՀ-ի Գ. Խ.-ի նախագահի պաշտօնակատար Կարէն Բաբուրեան, Փոխ - վարչապետ Ժիրայր Պօղոսեան եւ դեկավար այլ անձեր:

*
**

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտ 1-ին սկսած է նահատակ մարտիկներու ընտանիքներուն սահմանուած միջազգային կարմիր Խաչի օժանդակութեան բաշխումը, որ կը բաղկանայ պարբկնի 22 քիլօկրամնոց ծրարէ, 10 մոմէ եւ երեք զոյդ մանկական կօշիկէ:

*
**

ՅԱՂԹԱՆԱԿՆԵՐՈՒ
ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ԼՂՀ-ի կառավարութիւնը ընդառաջելով նախկին ռազմիկներու Խորհուրդի առաջարկին, որոշած է նշել համաչխարհային Բ. պատերազմի յաղթանակի 50-ամեակը եւ Շուչիի ազատագրման Գ. տարեդարձը:

*
**

ԼՂՀ-ի նախագահ Ռ. Քոչարեանի հրամանագրով Մայիս 9-ը կը հռչակուի Ցաղթանակի Օր եւ տեղի կ'ունենան տօնակատարութիւններ: Նաեւ կառավարութեան յանձնարարած է օգնութեան միջոցներ ձեռք առնել արցախեան պատերազմին զինուորներու ընտանիքներուն եւ Համաշխարհային Բ. պատերազմի մասնակցածներուն:

*
**

ԲՆԱՊԱՀՊՈՒԹԻՒՆ

Սեւանայ լիճի աւազանին անմիջական միջավայրին պահպանութեան նպատակով ստեղծուած է բնապահպանութեան եւ իրաւապահ մարմիններու համակարգումի խորհուրդ: Նախագահ նշանակուած է Գ. Խ.-ի բնապահպանութեան եւ բնական պաշարներու Ցանձնաժողովի նախագահ Սամուէլ Շահինեան:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ»Ը ՆԱԵԻ ԿԻՐԱԿԻ ԵՒ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

Մարտ 1-էն, «Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթը դարձած է իսկապէս օրաթերթ, այսինքն լոյս կը տեսնէ նաեւ կիրակի եւ երկուշաբթի օրերը: Բացի կիրակի օրուան թիւէն որ կ'ունենայ 8 էջ, միւս օրերը լոյս կը տեսնէ 4 էջով:

*
**

ՄԻՇՏ
ԴԷՏԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

Հայաստանի խորհրդարանական ընտրութիւններուն առթիւ ի չարս այլոց նաեւ Եւրոպայի Խորհրդարանի դէտեր ղրկելու առընչուող հարցեր քննարկուած են Փետր. 28-ին, Բ. Աբարքցեանի եւ այս օրերուն Հայաստան այցելող Եւրոպայի Միութեան «ԹԱՍԻՍ» ծրագրի պատասխանատուներէն Մ. Գունէլլի հանդիպման ընթացքին:

*
**

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԿԻՆ
ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

Փետրուար 22-ին վարչապետ Հ. Բագրատեան ընդունած է Ճափոնի տնտեսական համագործակցութեան Հիմնարկի պետ Իրոթօ Սրակաւայը, որ Հայաստան կ'այցելէր վարկեր տրամադրելու հարցին կապակցութեամբ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ հեռատեսիլի հանրային կարեւորագոյն կայանին գործադիր տնօրէնը՝ Վլադիսլաւ Լիստեւ սպանուած է Մարտ 1-ին:

ԱՆԳԱՐԱ. զօրք կը համախմբէ իրաքեան սահմանը, ըստ Պաղտատի աղբիւրներուն արդէն 20 հազար զինուոր փոխադրած է Փետր. 26-էն ի վեր: Կը թուի որ Թուրք կառավարութիւնը մտահոգ է Իրաքեան Քիւրտիստանի կացութեամբ, մանաւանդ Զախոյի վերջին ոճրափորձէն ետք: Քիւրտիստանի Դեմոկրատ կուսակցութիւնը (Պարզանի) ամբաստանած էր իր մրցակիցը՝ Թալապանիի Հայրենասիրական Միութիւնը, որպէս հեղինակը ահաբեկչութեան, իսկ Թուրքերուն համար ՓՔՔ-ի գործն է:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԱԽՈՅԵԱՆՆԵՐՈՒ ԼԻԿԱ

Եւրոպայի Բաժակի Ախոյեաններու Լիկայի Մարտ 1-ի քառորդ աւարտականներու երթի մրցումներուն ձեռք ձրդուած են հետեւեալ արդիւնքները. --

Պարչելոնա -- Փարի-Սէն-Ժերմէն	1 - 1
Միլան Ա.-Սէ -- Պենֆիմա	2 - 0
Պայէրն Միւնիխ -- Կէօթպորկ	0 - 0
Հաճուֆ Սփլիթ -. Աժաքս	0 - 0

Դարձի մրցումները տեղի կ'ունենան 15 օրէն՝ Մարտ 15-ին:

ԱՆՁԻՆՔ ՆՈՒԻՐԵԱԼՔ ՅԱՐԱՓՈՓՈԽՔ

Հայաստանի եւ Սփիւռքի մեծ ու պզտիկ դիւչները աենդափինօրէն կը կերտեն մեր դարուն Եղծ Աշանդոյը: Վերջինը փոխաբերութիւն չէ. աղանդ հռչակուած են թէ՛ քրիստոնեայ յարանուանութիւնները, թէ՛ արեւելեան ուսմունք - հաւատալիքները՝ ընդդէմ թէ՛ ներմուծեալ:

Կը զարմացնէ արշաւանքին թափը եւ զինակիցներուն խայտաբղխութիւնը: Հոգեւորականը թեւ - թեւի կը կռուի երկկուան համայնավարին հետ: Սուինները ուղղուած են «զարտուղի» քրիստոնեաներու եւ պէսպէս հերձանոններու դէմ՝ ի պաշտպանութիւն Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ: Կոչեր կը լսուին լուսաւորչականութիւնը դարձնել պետական կրօնք՝ պարտադի՛ր ամէն Հայու համար...:

Ասկէց եօթ - ութ տարի առաջ վիճակը նման էր, միայն թէ կրօնքն էր տարբեր: Հայաստանցին պէտք է հաւատար, որ Աստուած էակ չէ: Եւ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը հաշտ աչքով կը դիտէր իր հոտին առեւանգումը, միշտ մնալով լուսանցքին վրայ ու գոհանալով տղայոց սեղանէն ինկող փշրանքներով:

Ուսումնական հաստատութեանց մէջ անչրջանցելի նիւթն էր Աստուածամերժութիւնը, հայաստանեան տարազով՝ Գիտական Աթէիզմը: Այդ ուսմունքը օժտուած էր կրօնքի բոլոր յատկանիշներով եւ պէտք է ոչ միայն ուսումնասիրուէր, այլեւ դաւանուէր:

Եւ այդ երկկուան կրօնքին կարգաթող քուրմերն են այսօր, որ ամպրոպաձայն կը բարբառեն յանուն հայրենեաց եւ հաւատոց՝ խլացնելով էջմիածնի ղօղանջներուն եւլեւէջներն անդամ: Ո՞ւր մնաց առաջուան դաւանանքը...:

Արհեստավարժ գաղափարախօսները չեն վհատած նախկին ուսմունքին խայտառակ անհետութենէն: Շուտ մը հասկնալով, որ ժողովուրդին ամէնէն զգայուն հոգեկան լարը աղգայինն է, անխնայ կը զրդռեն զայն: Հայը, կ'ըսեն անոնք, քրիստոնեայ է եւ պէտք չունի կրկին քրիստոնեայ դառնալու, այնպէս որ օտարազգի քարոզիչներուն մուտքը պէտք է արգիլուի: Անոնց քարոզած քրիստոնէութիւնը օտար է եւ մեր ազգին համար անընդունելի:

Տարբերական տրամաբանութեան նախանձախնդիր մէկը կրնայ առնուազն երկու հարցում ուղղել նորելուկ հաւատապաշտպաններուն.

Ա. - Երկկուան ձեր սուրբերը՝ Մարքսը, Ինկէլսն ու Լենինը Հա՞յ էին արդեօք: Ի՞նչ աւետիս բերած էին մեր ազգին Շահումեան - Միասնիկեանները, որոնց գործք - առաքելոցին պատուղները կը ճաշակենք առ այսօր...:

Բ. - Զորրորդ դարու լուսաբացին եթէ ապրած ըլլայիք, օտար քարոզիչներ պիտի չանուանէի՞ք Անակայ որդին Գրիգորը, Թադէոս ու Բարդուղիմէոս առաքեալները, Հռիփսիմեանց կոյսերը: Պիտի չպաշտպանէի՞ք որթատունկով պսակուած Վահատուրը մարդորսութեան եւած «արտասահմանցիներուն» դէմ:

Մեղք, որ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին ալ իր վարկը հաստատելու համար «վերեւ»ներու միջամտութեան կ'ապաւինի պահանջելով որ մրցակիցները երկրէն դուրս քշուին: Մայր Աթոռը մինչեւ օրս չէ կրցած ամբողջական Աստուածաշունչը հրատարակել արեւելահայերէնով, այլ միայն Նոր Կտակարանը, ան ալ թարգմանուած ղրաբարէն ու թարգմանուելէ վերջն անդամ կէս - դրաբար մնացած: Մեղք, որ կենաց Հացը հայթայթելու փոխարէն հայ կղերը չուկայի փրռալանի մը նման բռունցք կը թօթուէ արհեստակցին երեսին՝ յենլով կասկածելի զինակցութեանը յիշեալ տարրին, որ միշտ ալ ուղղադաւան եղած էր ըստ պահանջին. այսօր՝ քրիստոնեայ, երէկ՝ համայնավար, իսկ Ե. դարուն՝ հաւանաբար կրակապաշտ:

ԵՆՈՎՔ ԼԱՋԵԱՆ

«ARMENIEN» ՊՈԽՈՒՄԻ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՀԱՏՈՐԸ (*)

Յունուար 24 եւ 25-ի իր թիւերուն մէջ, «Ցառաջ» արդէն անդրադարձած է Գերմանիոյ Պոխում քաղաքին Թանգարանին մէջ նոր բացուած հսկայ յուշահանդէսին, հայկ. արուեստին նուիրուած: Բնականաբար, յուշահանդէսին կ'ընկերանայ ծաւալուն հատոր մը. 472 էջ, զերմաներէն լեզուով ու մեծ թիւով գունաւոր կամ սեւ ու սպիտակ արտատպումներով: Հիմա, արդէն ընդունուած է որ, ի տարբերութիւն բուն յուցակի մը (ինչպէս 1970-ի Փարիզի յուշահանդէսին պարագային), ընկերացող հրատարակութիւնը իսկական գերք մը ըլլայ, իր մէջ ներփակած՝ բուն յուցակը: Այդ ձեւով լոյս տեսան Փարիզի 1993-ի յուշահանդէսին գերքը և Նիւ-Եորքի գերքը 1994-ին: Պոխումի գերքը բազմաթիւ հեղինակներու գրութիւններով տպաւորիչ գործ մըն է, սակայն հակառակ իր չքեղ տեսքին, թերութիւններ ունի, թէ՛ իր ընդհանուր գաղափարին, թէ՛ մանրամասնութիւններուն տեսանկիւնէն: Աղէն, նիւթերուն ցանկէն յայտնի է որ առաջնորդող որեւէ գիծ չկայ: Յօդուածներու հաւաքածոյ մըն է, որոնց որակը հեղինակներէն կախում ունի. ընդհանրապէս քաւական բարձր, բայց որոնց ընտրութիւնը որեւէ ընդհանուր գաղափարի չի հետեւիր: Հայկական պատմութեան և արուեստին նուիրուած հաւաքածոյի մը աւելի նման է, քան՝ յուշահանդէսի մը ուղեցոյցին:

Գիրքը հինգ մասէ բաղկացած է: Առաջինը (էջ 7 - 32) կը սկսի Ժան-Փիէռ Մահէնն աշխարհագրական եւ պատմական ընդհանուր ակնարկով, որուն կը յաջորդեն Պոխումի Հայագիտական Ուսումնասիրու կեդրոնի անդամներուն՝ Միհրան Տապաղի ու Քլէմանս Սորկինֆրէյի երկու յօդուածները, մէկը նուիրուած հայկական յիշողութեան ու ինքնութեան գաղափարներուն, միւսը՝ հայեզերմանական յարաբերութիւններուն, Միջնադարէն ի վեր: Յաջորդ չորս բաժինները մօտաւորապէս ժամանակագրական կարգով դասաւորուած են:

Նախապատմական գլուխին (էջ 33 - 105) հեղինակները Հայաստանի Գիտութիւններու կաճառին (ՀԳԿ) աշխատակիցներ են. Գագիկ Սարգսեան Արարատեան երկրի հին պատմութեան ուրուագիծ մը կը ներկայացնէ, Յակոբ Սիմոնեան պեղումներուն կ'անդրադառնայ, Սիմոն Համլեակեան Ուրարտուի ժառանգութիւնը կը բացատրէ ու Ֆելիքս Տէր-Մարտիրոսեան հայկական հին արուեստին ազդեցութիւնը կը չեշտէ: Էջ 61-էն մինչեւ էջ 105, յուշահանդէսին 122 նմոյշներու յուցակն է, դրեթէ միշտ լուսանկարներով, սակայն ոչ միշտ գոհացուցիչ բացատրութիւններով:

Էջ 107-էն մինչեւ 264 Միջնադարեան Հայաստանի նուիրուած են: Այս բաժնին մէջ ալ կան յուցակներ ու յօդուածներ: Յուշահանդէսին քանդակները լաւ նկարագրուած են (էջ 165 - 174), խեցեգործութիւնը աւելի համառօտ կերպով (էջ 185 - 190), իսկ մօտ յիսուն ձեռագրերուն բացատրութիւնները (էջ 239 - 264) չատ անհաւասար են: Այս յուցակներէն զատ, միջնադարեան բաժինը ունի տասնըչորս յօդուածները, որոնց ինը բուն արուեստաբանական են: Խաչքարերու աւանդութեան կ'անդրադառնան Լեւոն Ազարեան (ՀԳԿ) ու Քաթարինա Ֆոն Լօ (Հոլանտա). ճարտարապետութեան՝ հանդուցեալ Արմէն Զարեան (Երեւան) ու Հարթմութ Հոֆրիխթըր (Գերմանիա). կեցեցգործութեան՝ Արամ Գալանթարեան (ՀԳԿ): Բնականաբար՝ ձեռագրի ու մանրանկարչութեան նուիրուած մասը չատ ծաւալուն է (էջ 191 - 222). Տէր եւ Տիկին Պուչհաուզըն (Վիէննա) ամենայն յատկութեամբ կը չեշտեն յիշատակարաններուն հայկական աւանդութիւնը, Էմմա Կորկմազեան (Մատենադարան) Սփիւռքի մանրանկարչութիւնը համառօտ կերպով կը յիշէ, Նիկողոս Քոթանջեան (ՀԳԿ) դոյներուն մասին կը գրէ ու Սիրանոյշ Մանուկեան (ՀԳԿ) ուշագրաւ ձեւով կը վերլուծէ «Ձեռագիրը իբր արուեստական ամբողջութիւն մը»: Արուեստագիտական նիւթերէն զատ, Մատենադարանի անօրէնը՝ Սէն Արեւշատեան, կը ներկայացնէ հայկական միջնադարեան իմաստասիրութիւնը: Նոյն հիմնարկէն՝ Սթէլլա Վարդանեան քաջկութեան մասին կը գրէ ու Շաքէ Տէր-Մելքոնեան - Մինասեան (Գանատա) Սասունցի Դաւիթի դիւցազներգութեան մասին հետաքրքրական յօդուած մը ունի: Հետաքրքրական, բայց յուշահանդէսին հետ առանց որեւէ կապի, մինչդեռ ընդհանուր միջնադարեան գրականութեան եւ պատմագրութեան մասին որեւէ յօդուած չկայ: Իսկ պատմութե՞ան մասին: Բացի Ֆրանսացի ծանօթ անուն՝ Ժան - Միշէլ Թիէռիի «Անի» գրութեան սկիզբն ու Կիլիկիոյ նուիրուած իմ էջերէս, պատմական տեղեկութիւն չկայ: Այսինքն, Մեծ Հայքի պատմութիւնը, իր Թ. - Ժ. դարերու զանազան թագաւորութիւններով ու ԺԳ. - ԺԴ. դարերու Զաքարեաններու եւ միւս տոհմերուն փայլուն իշխանութիւններով, այս հատորէն բացակայ են: Յուցահանդէսը այցելող մը, Գեղարդի, Սանահինի եւ ԺԳ. - ԺԴ. դարերու միւս բազմաթիւ վանքերուն ճարտարապետութեան ու քանդակներուն հիանալէն յետոյ, գիրքին մէջ ի զուր կը փնտռէ անոնց պատմական չրջանակին մասին որեւէ տեղեկութիւն:

Միջնադարէն՝ կ'անցնինք յաջորդ գլուխին «Հայ ճարտարապետն ու արուեստը օտար լուծի տակ և Սփիւռքի մէջ» (էջ 265-355): Կը ներկայացնէ յուցադրուած երեք հնատիպ գրքերը (էջ 291 - 292), ԺԷ. - ԺԹ. դարերու աշխարհական եւ կրօնական արուեստի նմոյշները (էջ 317 - 324) եւ յուցահանդէսին գործադրութեան ու տեղեկագործութեան նմոյշները (էջ 339 - 356): Գորգի արուեստը երկու յօդուածի նիւթ կու տայ (էջ 325 - 338), մէկը՝ «Le tapis chrétien oriental» գրքին հեղինակ Վոլքմար Կանցհորնէն, միւսը՝ Պատրիկ Տօնապետեանէն, որ յատկապէս վիճաբանութիւններու կ'անդրադառնայ: Պեժիայէն՝ արուեստաբան Արթակ Մխիթարեան Քէօթահիայի կաւագործութեան երկու էջ կը յատկացնէ (էջ 315 - 316): Սփիւռքի պատմութեան բաժինը երկու յօդուածներով կը գոհանայ (էջ 293 - 313). մէկը Նոր - Ջուղայի մասին՝ Արմէն Հախնազարեան (Գերմանիա - Պարսկաստան) ստորագրութեամբ, միւսը՝ Պոլսոյ նուիրուած, Գրիգոր Պըլտեանի ու Յարութիւն Գէորգեանի կողմէ: Այս վերջինը նաեւ հին տպագրութեան անդրադարձող յօդուածը գրած է (էջ 283 - 290): Ներկայ բաժնին մէջ, տարօրինակ է կարդալ Գրիգոր Պըլտեանի ուսումնասիրութիւնը քանաստեղծութեան չուրջ (էջ 277 - 282), քանի որ կէսէն աւելին միջնադարեան չրջանին կը վերաբերի: Իսկ պատմութի՞ւնն ու քաղաքականութի՞ւնը. կրկին թերի ներկայացուած են, մէկ յօդուածով միայն, Վահէ Օշականէն, ազատագրական չարժումներուն մասին (էջ 267 - 275):

Վերջին գլուխը (էջ 357 - 457) արդի արուեստին նուիրուած է: Ներկայացուած գործերուն ցուցակէն զատ, տասը յօդուած կը պարունակէ. Շահէն Խաչատրեանէ՝ (Երեւանի պետական պատկերասրահի տնօրէն) «Հայկական արուեստը ԺԹ. - Ի. դարերում», Տիգրան Գուլումճեանէ՝ «Սփիւռքի արուեստագէտները» (սակայն հեղինակը, իր նիւթը ընդլայնելով, կը փորձէ յատկանշել «հայկական արուեստ»ի գաղափարը), Զիկրիա Կոտտուէ՝ (Պոխում) «Սարեան», Էրիքա Պիլըգիէրէ՝ (Զուիցերիա) «Կորքի», Հենրիկ Իգիտեանէ՝ (Երեւանի ժամանակակից արուեստի Թանգարանի տնօրէն) «Մինաս», Գարեգին Զագոյեանէ՝ (Երեւան) «Պարաճանով», Քրիսթին Փլաթէ՝ (Պոխում) «Վերապրելու նշանները» ու երեք յօդուածներ՝ երաժշտութեան, չարժանկարի ու լուսանկարչութեան մասին, որոնք գրուած են Արամ Քերովբեանի (Փարիզ), Արբի Յովհաննիսեանի (Փարիզ) եւ Սուզաննա Խաչիկեանի (Երեւանի Մատենադարան) կողմէ:

Այս հեղինակներուն ցանկը կարդալով կարելի է դուշակել որ որակը խնդրոյ առարկայ չէ. մեծ մասը լուսագրոյն մասնագէտներու կողմէ գրուած է, սակայն կրկին չեշտենք որ ուրուագիծ չկայ, այնպէս որ արդիւնքը աւելի փոփուրիի մը նման է քան թէ լուրջ մտածուած աշխատանքի մը. աւելորդ նիւթեր կան, պակասներ կան ու քանակնօրէն չատ կրկնութիւններ կ'երեւին:

Պատկերազարդումն ալ նման թերութիւններ կը ներկայացնէ: Օրինակ՝ Անիի մայր տաճարը դունաւոր արտատպումի մը չէ արժանացած, բայց ունի երկու սեւ ու սպիտակ պատկերներ (էջ 142 եւ 169): Ս. Հռիփսիմէն էջ 134-ին վրայ սեւ ու սպիտակ նկար մը ունի, սակայն էջ 13-ին վրայ արդէն պունաւոր փոքր լուսանկար մը կայ, որուն քովը գրուած էր միայն «Էջմիածնի մէջ եկեղեցի մը»: Ընդհանրապէս, նկարներու բացատրութիւնները անբաւարար են, երբեմն նոյնիսկ սխալ: Թուականները ու առարկաներուն ծագումները յաճախ նշուած չեն: Իբր օրինակ, «Անի» յօդուածին բոլոր լուսանկարները (էջ 159 - 164) առանց թուականի են, եւ մանրանկարչութեան նուիրուած յօդուածին նկարներուն (էջ 191 - 210) ոչ գրչավայրը, ոչ արուեստագիտական դպրոցը, ոչ ալ արտատպուած էջին թիւը նշուած են: Էջ 114-ի դունաւոր խաչքարը, որ հաղուագիւտ ամբողջ էջ նոց նկարներէն մէկն է, ոչ մէկ անուն կամ բացատրութիւն ունի: Աւելի դէշը այն է որ Օձունի (էջ 146) եւ Գեղարդի (էջ 133) անուններ փոխանակուած են: Այսպէս, ԺԳ. դարու վանքի մը քով մարդ կը կարդայ «Ի. դարու առաքելին կէս»: Իսկ կիլիկիոյ յօդուածին մէջ, որուն համար ճշդիւտ բացատրութիւնները ղրկուած էին, Վահկայ բերդը որակուած է իբր «արդի Սէյհան» (էջ 176), մինչդեռ Սէյհանը դեռին անունն է: Սակայն գլուխ-գործոցը Սկեւռայի մատուռն է, որուն քովը գրուած է «Սկեւռայի Աւետարանին կազմը» (էջ 181). ո՞րկէ այդ անունը հնարեցին, մինչդեռ ճիշդ անունը ունէին ու առաջին նայուածքով ոեւէ մէկը կը նկատէ որ այդ քաց տուփը ամէն ինչ կրնայ ըլլալ, բացի զրքի կազմէ մը:

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Armenien — «Wiederentdeckung einer alten Kulturlandschaft»; Wasmuth Verlag - Tübingen, 49 DM. (environ 180 F.).

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ԻՍՐԱՅԷԼ – ՊԱՂԵՍՏԻՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ

Փետրուար 18 - 19-ի չաբաթավերջին Միչերկրականի հարցերուն նուիրուած Փարիզի fորաf-ը անգամ մը եւս քով քովի բերաւ պաղեստինեան կնճիռին երկու գլխաւոր դերակատարները՝ Արաֆաթն ու Փերեսը: Օսլոյի մէջ ծայր առած համաձայնութեան հոլովոյթը չարունակելու եւ ներկայի խոչընդոտները հարթելու տրամադրութիւնը այսօր լուրջ վտանգին տրուն կ'ենթարկուի: Պաղեստինցիները կը պնդեն որ Իսրայէլ չի չարգեր իր յանձնառութիւնները: Մինչեւ այսօր արդէն պէտք է ձեռնարկէր Այսրյորդանանի իր զօրաբաժիններուն փոխադրելու, ինչպէս նախատեսուած էր Օսլոյի համաձայնութեամբ. բայց Ռապին ոչ միայն չի չարդեր այդ յօդուածը, այլեւ կը չրջապատէ Գազան, ապահովութեան պատճառներու պատրուակով:

Արաֆաթ ընդունելով հանդերձ Իսրայէլի ապահովութեան կենսական կարեւորութիւնը, անարդար կը նկատէ բոլոր պաղեստինցիները պատժելու կեցուածք մը, որովհետեւ Գազայի չրջապատումը կը նչանակէ անդործութեան մատնել պաղեստինցի հազարաւոր աշխատողներ, որ օրական երկու միլիոն տոլարի կորուստ կը պատճառէ, աւելցնելով թշուառութիւնը:

Իսրայէլի համար հարցը այլ տեղ է. ան չափազանց սուղ կը վճարէ խաղաղութեան փոխարժէքը: Ամէն օր իսրայէլցի մարիւն կը թափուի, մինչ որ անընդունելի է: Իսկ ոճրափորձներու հեղինակները կուգան Գազայէն ու Այսրյորդանանէն, որոնք Արաֆաթի իշխանութեան գօտիին մէջ կը գտնուին: Ուրեմն, ան պէտք է ստանձնէ իր պատասխանատուութիւնը եւ արդելք ըլլայ ահարեկչութեան: Իսրայէլի դիտակիցը է որ անկարելի է ամբողջովին արմատախիլ ընել զայն, բայց կ'ուզէ տես-

թիւններ կը ներկայացնէ: Օրինակ՝ Անիի մայր տաճարը դունաւոր արտատպումի մը չէ արժանացած, բայց ունի երկու սեւ ու սպիտակ պատկերներ (էջ 142 եւ 169): Ս. Հռիփսիմէն էջ 134-ին վրայ սեւ ու սպիտակ նկար մը ունի, սակայն էջ 13-ին վրայ արդէն պունաւոր փոքր լուսանկար մը կայ, որուն քովը գրուած էր միայն «Էջմիածնի մէջ եկեղեցի մը»: Ընդհանրապէս, նկարներու բացատրութիւնները անբաւարար են, երբեմն նոյնիսկ սխալ: Թուականները ու առարկաներուն ծագումները յաճախ նշուած չեն: Իբր օրինակ, «Անի» յօդուածին բոլոր լուսանկարները (էջ 159 - 164) առանց թուականի են, եւ մանրանկարչութեան նուիրուած յօդուածին նկարներուն (էջ 191 - 210) ոչ գրչավայրը, ոչ արուեստագիտական դպրոցը, ոչ ալ արտատպուած էջին թիւը նշուած են: Էջ 114-ի դունաւոր խաչքարը, որ հաղուագիւտ ամբողջ էջ նոց նկարներէն մէկն է, ոչ մէկ անուն կամ բացատրութիւն ունի: Աւելի դէշը այն է որ Օձունի (էջ 146) եւ Գեղարդի (էջ 133) անուններ փոխանակուած են: Այսպէս, ԺԳ. դարու վանքի մը քով մարդ կը կարդայ «Ի. դարու առաքելին կէս»: Իսկ կիլիկիոյ յօդուածին մէջ, որուն համար ճշդիւտ բացատրութիւնները ղրկուած էին, Վահկայ բերդը որակուած է իբր «արդի Սէյհան» (էջ 176), մինչդեռ Սէյհանը դեռին անունն է: Սակայն գլուխ-գործոցը Սկեւռայի մատուռն է, որուն քովը գրուած է «Սկեւռայի Աւետարանին կազմը» (էջ 181). ո՞րկէ այդ անունը հնարեցին, մինչդեռ ճիշդ անունը ունէին ու առաջին նայուածքով ոեւէ մէկը կը նկատէ որ այդ քաց տուփը ամէն ինչ կրնայ ըլլալ, բացի զրքի կազմէ մը:

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Armenien — «Wiederentdeckung einer alten Kulturlandschaft»; Wasmuth Verlag - Tübingen, 49 DM. (environ 180 F.).

նել որ աւելի խստօրէն կը պատժուին ահաբեկիչները եւ Արաֆաթ ի հարկին սրբատաղերութիւն կը յայտնէ Իսրայէլի հետ գործակցելու:

Երկու կողմին օրինաւոր այս պահանջներուն մէջեւ բնակչութիւնները օր կը կորանցնեն լրջոյ յոյսը: Պաղեստինցիները կը սպասեն իրենց կացութեան բարելաւման, մինչ Գազայի մէջ ապրուստի մակարդակը 40 - 50% իջած է վերջին երկու տարուան ընթացքին: Իսրայէլցիներն ալ կ'ուզեն վստահ ըլլալ որ պատերազմը վերջ գտած է այլեւս. բայց Համասի կոյր ահաբեկչութիւնը ամէն օր աւելի մեծ թիւով զոհ կը խլէ:

Այս կացութիւնը կրնայ վտանգել խաղաղութեան ընթացքը, մինչ ոչ ոք կ'ուզէ յետքայլ ընել: Ի վերջոյ թէ՛ Արաֆաթի, թէ Ռապինի թշնամիները նոյնն են. Համասի ծայրայեղ իսլամականները եւ ահաբեկչութեան պինեալ խումբերը:

Փարիզի հանդիպումը առիթ մըն էր անհամաձայնութեան, բայց նաեւ համաձայնութեան կէտերը յստակօրէն ճշդելու: Ճիշդ է որ տնտեսական ընթացքը աւելի դանդաղ է, բայց քաղաքական գետնի վրայ կան կարեւոր ձեռքբերումներ: Նախ, խաղաղութիւնը որպէս միակ կարելի ելք ընդունուած է երկու հակառակորդներուն կողմէ: Արդէն Եգիպտոս, Յորդանան եւ ՊԱԿ տորպեդած են զայն. վաղը անոնց մաս պիտի կազմեն նաեւ Սուրիա եւ Լիբանան: Անհամաձայնութեան դլխաւոր կէտը երուսաղէմի ապագայ օրինավիճակն է: կայ Գազայի ու Այսրյորդանանի հրեայ բնակչութիւններու պարագան:

Ամէնէն սուր հարցադրումները վերաբերած են տնտեսական մարդին. ամէն մարդ համաձայն է որ առանց տնտեսական բարգաւաճման կարելի չէ խաղաղութիւն հաստատել. սակայն ուրկէ՞ պիտի հայթայթուին այդ բարգաւաճման անհրաժեշտ դրամարները: Ո՞ւր է Օսլոյի խանդավառութեան մէջ մեծ տէրութիւններու կողմէ խոստացուած 2 միլիառ տոլարը: Ի՞նչ հիմերով պիտի կազմակերպուի հաստարակաց շուկան:

Արաֆաթ Ֆրանսայի նախագահին հետ հանդիպումի ընթացքին ըսած է թէ պիտի չընդմիջէ բանակցութիւնները, քանի որ տիկա խաղաղութեան թշնամիներուն ծուղակը իյնալ պիտի նշանակէր:

Այսուհանդերձ, խաղաղութեան հոլովոյթը արագացնելու ՊԱԿ-ի պահանջքին ու Ռապինի «նախ ապահովութիւնը» պատասխանին միջեւ բանտարկուած ըլլալ կը թուի հարցը: Բայց նաեւ յստակ է որ կողմերը եւ միջնորդները ելք մը գտնելէ ուրիչ ճար չունին:

ՔԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Գոնզորտիա համալսարանի միջնայարկ սրահին մէջ, Յունուար 23-ին եւ 24-ին, կազմակերպութեամբ համալսարանին Հայ Ուսանողներու Միութեան, ցուցահանդէս մը տեղի ունեցած է նուիրուած հայ մշակոյթին: Ցուցադրուած են Հայոց պատմութեան, հայ նկարչական եւ ճարտարապետական արուեստի, երաժշտութեան, կրօնքի, տարազներու եւ ձեռագործի տարբեր նմոյշներ: Այցելուները մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց տուած են:

*
**

ՍԱՄԱԹԻՈՑ (Պոլիս) Հրաչեայ Աճառեան սրահին մէջ, Փետրուար 19-ին, տեղի ունեցած է հաւաքոյթ մը նպատակ ունենալով յարգել ու մեծարել այն բոլոր ուսուցիչներն ու քարտուղարուհիները որոնք երկի թէ այսօր ծառայած էին ու կը ծառայեն Տատեան Վարժարանին: Այս հանդիսութիւնը վերջինն էր վարժարանին 150-ամեակին նուիրուած տօնակատարութեանց: Օրուան հանդիսավարը եղած է ուսուցչուհի Լեռնա Գարաքլիւքիւք: Առաջին խօսք առնողը եղած է վարժարանի հիմնադիր եւ յորելենական յանձնախումբի ատենապետ՝ Արթօ Օզշայեան որ յիշած է 150-ամեակի առթիւ տեղի ունեցած հանդէսները: Իրեն յաջորդած է Պաքըրգիւղի Թաղ. Խորհուրդի ատենապետ՝ Նիկողոս Համամճեան, ապա, կատարուած է առաջին պարզեւաբաշխում մը անցեալի եւ ներկայի քարտուղարուհիներուն: Յիշուած են նաեւ արտասահմանի հաստատուած ուսուցիչներ եւ մըչակները: Յուշանուէրներու բաշխումի երկրորդ արարողութիւն մը տեղի ունեցած է այս անդամ անցեալի կրթական մշակներուն, քիչ եւթ ալ՝ երրորդ մը ներկայի ուսուցիչներուն: Նուէրներ յանձնուած են նաեւ Հանդստեան կոչուած բայց միշտ պաշտօնավարող ուսուցիչներուն, ինչպէս նաեւ նախկին եւ այժմու տնօրէններուն: Հանդիսին վակման խօսքը արտասանած է «Մարմարա»ի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեան, Հուսկ Բանքն ալ՝ Շահան Արք.:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ կեդրոնը այցելած են Փետրուար 7-ին, Այնճարի (Լիբանան) քաղաքապետը՝ Յարութիւն Շէրպէթճեան եւ կինը, ընկերակցութեամբ Հ. Ց. Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան Կոմիտէի հերթապահ՝ Յակոբ Ճանպազեանի: Հիւրերը ներկայ եղած են ՀՕՄ-ի ամէնօրեայ վարվարանի աշակերտութեան առաւօտեան աղօթքի հաւաքին, ուր տնօրէնը՝ Մ. Շահրապխանեան զանոնք ներկայացուցած է աշակերտութեան: Ապա առած է Ց. Շէրպէթճեան եւ թելադրած աշակերտներուն սիրել իրենց մայրենի լեզուն:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ Յովհաննեան սրահին մէջ Ս. Աստուածածին նախավկայի տօնին նուիրուած դասախօսութենէն ետք, Փետրուար 18-ին տեղի ունեցած է ճաշ - խրախճանք մը: Սեղանին օրհնութենէն ետք, խօսք առած են Եկեղեցւոյ դպրապետ եւ երգչախումբի ղեկավար՝ Վարուժան Նիկոլեան, դպրոց դասի յանձնախումբի ատենապետ Տիկին Այտա Աթիկեան: Այս վերջինը չնորհակալութեան խօսքէն ետք երգչախումբի բոլոր անդամներուն փոխանցած է 95-ամեայ Պ. Քիւրքճեանի ձեռքով պատրաստուած զոյգ Եռագոյներով զարդարուած կրծքանշաններ: Երգերով եւ պարերով չարունակուած է հաւաքոյթը: Խօսք առած է նաեւ հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Կարօ Փաշայեան:

*
**

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Պոլսահայ Միութեան սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ՝ «Մէկ» մշակութային յանձնախումբին հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է Յունուար 28-ին, նուիրուած Պոլսոյ Խասեան վարժարանի հարիւրամեակին: Ճաշի աւարտին դործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը: Աւուր պատշաճի խօսքեր ելոյթ ունեցած են Տիկին Նատիա Ֆեներճի, Պ.Պ. Վահէ Քէթլի եւ Աչոտ Գասպարեան, ատենապետները՝ Մէկ Մշակութային յանձնախումբին եւ Պոլսահայ Միութեան: Հաւաքոյթը փակուած է Բարեզող Ա. Քհնյ. Որքաճեանի աղօթքով:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՀԱՑԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մինչ հայ ժողովուրդը կը պատրաստուի յատուկ չուքով նշել Ցեղասպանութեան 80-ամեակը, Անգարան առանձին չձգելու փութկոտութիւն մը կը նշմարուի Երուսաղէմի մէջ: Նախ հասաւ լուրը թէ պատմութեան դասագիրքերէ դուրս ձգուած է Հայերու պարագան որպէս ցեղասպանութեան օրինակ, ինչ որ Երուսաղէմի Պատրիարք Թորգոմ Արք.ի առարկութեան պատճառ եղած էր: «Ժէրիւզալէմ Փոսթ» թերթին մէջ լոյս տեսած յօդուածով մըն ալ Օսմանեան պատմութեան մասնագէտ Իլաք Քէբլմ հերքած է Հայերու ցեղասպանութեան մը բոլոր պնդումները, ըսելով «Հայերը չեն հանդուրժեր պատմութիւնը տարբեր ձեւով մեկնաբանողներու», որպէս ակնարկութիւն Պ. Լեւուիսի դէմ Փարիզի մէջ բացուած դատերուն:

Օսմանեան պատմութեան մասնագէտը կրկնած է չատ ծանօթ տեսակէտը թէ «ծրագրուած ցեղասպանութիւն մը խըճդրոյ առարկայ չէ» եւ թէ Հայեր ալ Թուրքերու դէմ բռնութիւններ գործած են, ռուսական զօրքերուն գործակցած եւայլն: Ան չէ մոռցած նաեւ գրելու թէ տեղահանուած ու աքսորուած 700 հազար Հայերէ միայն 300 հազարը գաղթի ճամբաներուն վրայ մահացած է եւ թէ 1915-ին Օսմանեան կայսրութեան հայ բնակչութեան թիւը 1 միլիոն 245 հազար էր, հետեւաբար 1·5 միլիոն Հայ բնաջնջուած չի կրնար ըլլալ, եւայլն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ - 14
Անտիպ Պօէմներ

Հեղինակ՝ ՎԱՐԱՆԴ

Տպարան՝ «Ալիֆ»
Թեհրան, 1994

ՋԱԻԷՆ ՊԻՊԵՌԵԱՆ

ԱՆԿՈՒԹՑԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

• Վէպ •

Պապաս նոյնիսկ կ'ուրախանայ թերեւս: Բայց մամաս չի ձգեր: Ան կ'ուզէ որ տղաքը կարդան, ուսեալ ըլլան, բարձր աստիճաններ որդեգրեն, «մէկը» ըլլան, եւ ինք պարծենայ անոնցմով: Մամաս պիտի չյօժարի որ կէս ճգեմ դպրոցը, տեղ մը աշկերտ ըլլամ: Ջգել ձեւանալու է: Այնատեն իրար կ'անցնի, դրպանի դրամ ալ կը ճարէ ինծի: Եթէ տեսնայ թէ օգուտ չըներ եւ թէ չեմ բաժնուիր Նորմայէն:

Պիտի չբաժնուի՛ր Նորմայէն:

Պայքարը հի՛մա կը սկսէր: Կեանքի պայքարը:

Բայց անոր ալ պէտք էր ըսել: Նայինք անոր կարծիքը ի՞նչ էր: Այո, պէտք էր ըսել: Անմիջապէս:

- Ալօ՛: Օրիորդ Նորման հո՞ն է:
- Վայրկեան մը:

Հեռաճայնը լռեց, սիրտը խօսեցաւ:

- Ալօ՛:
- Նորմա՞:
- Այո:
- Ես եմ:

Կարճ լռութիւն մը եղաւ դիծին ծայրը:

- Այո:
- Ես եմ: Սուր:
- Այո: Հասկցայ:

Ի՞նչ կը սպասէր այսինքն: Ուրախութեան բացագանչութիւննե՞ր արձակէր:

- Բարեւ:
- Բարեւ:

Զայնը պաղ, դժգոհ թուեցաւ իրեն: Շուարեցաւ: Ի՞նչ պիտի ըսէր հիմա: Միտքը բան մը չէր դար: Կ'ամչնար բան մը ըսելու:

- Զբաղա՞ծ էիր:
- Հոգ չէ:

Ի՞նչ պիտի ըսէր: Ի՞նչպէս պիտի սկսէր: Ինչո՞ւ առաջուընէ չէր պատրաստած ըսելիքը: Ամէն առեն այնչափ դիւրին կ'ըլլար ամէն բան: Ամէն առեն ի՞նչպէս կը սկսէր...

- Ո՞ւր կ'երթանք կոր այսօր:
- Այսո՞ր:
- Այսօր:

Դարձեալ կարճ լռութիւն մը:

- Չեմ գիտեր: Այսօր...
- Գո՞րծ ունիս:

Սէրտը կը պայթէր:

- Գո՞րծ: ոչ:
- Կը սպասեմ կոր:
- Ո՞ւր:
- Ամէն առենուան տեղը:
- Ե՞րբ:
- Ամէն առենուան պէս:

Պատասխանը ուշացաւ: Սուր ինքնաբերաբար միքրոֆոնը ափովը փակեց որպէսզի Նորմա չլսէ սրտին զարկը:

- Ո՞ւր պիտի երթանք:
- Ուր որ կ'ուզես:
- Լաւ:
- Ալօ՛:
- Այո՞:
- Ուր որ կ'ուզես ըսի:
- Իմացայ: Լաւ: Աղէկ:
- Զուշանաս:
- Ոչ:
- Կրցածիդ չափ կանուխ եկուր:
- Կը ջանամ:
- Ցտեսութիւն:
- Ցը՛:

Գինովի պէս ելաւ խուցէն, որուն առջեւ հինգ հոգի պոչ բռնած կարդի կը սպասէին:

Ուրախութիւնը եւ անձկութիւնը կը պարէին կուրծքին մէջ: Եւ անձկութիւնը կը տիրապետէր: Դէչ մտածումները: Պիտի չգայ: Կուգամ ըսաւ որպէսզի կարճ կապէ: Գլխէն նետելու համար: Փաթրոնը հոն էր անպայման, չուզեց վիճաբանիլ: Եկող մարդը այդ չեչոը չունենար: Նոյնիսկ եթէ գայ, հրաժեշտի համար է: Խըզելու համար: Մ՛լ չեմ ուզեր կոր, երթաս բարով ըսելու համար:

Սուր չկընեցաւ նուաստացումէն: Ահաւոր բան մը՝ անտարբերութիւնը մէկու մը որ այնքան սիրած է քեզ: Բայց հոգ չէ, թող գայ, հոգ չէ՝ քեզ չեմ սիրեր կոր ա՛լ ըսելու համար: Անդամ մը գալէն ետք, դիւրին է: Չի կրնար դիմադրել: Ձեւը կը գտնուի: Մինչդեռ պիտի չգայ: Բնաւ պիտի չգայ: Իրա՛ւ պիտի չգայ...

Տախտակի կտորներ թռան օդին մէջ, ծով լինկան:

Չէ՛, չի գար ան...

Ձուկի չերտեր, լման ձուկեր թռան օդին մէջ, ծով լինկան:

Չի գար, չի գար, պիտի չգայ...

Սեփսեւ տապակ մը թռաւ օդին մէջ, ծով լինկաւ:

Կ'ուզէ՛ նէ գայ: Թող չգայ: Ուրիչ աղջիկ չա՛տ: Ծայրէն կը սկսիս: Թող չգայ, թող չգայ...

Սեփսեւ կրակարան մը թռաւ, կրակները, մոխիրները թռան օդին մէջ, ծով թափեցան, փըչչչ ըրին, սպիտակ ծուխ մը բարձրացաւ ջուրէն: Տապակը, կրակարանը անհետացան ալեակներուն մէջ: Ձուկի չերտերը, ձուկերը հետացան օրօրելով, ընկղմեցան: Չկնավաճառները նայեցան իրենց դրամապուլախին զոր ծովը կը կլլէր: Նաւամատոյցին վրայ հաւաքած բազմութիւնը դիտեց նախճիրը: Մէկ մասը խնդաց: Մեծ մասը, լուռ մնաց: Քանի մը հոգի «մեղք» ըսին: Քաղաքական ոստիկանը, նաւակին մէջ, չուրջը նայեցաւ, թէ տակաւին ի՞նչ կրնար դրկել ճուկերուն աշխարհը: Աղի տուփին եւ հացերուն չդպաւ: Նշան ըրաւ որ նաւակը մօտեցնեն նաւամատոյցին: Ցամաք ցատկեց, հոն իրեն սպասող ընկերոջը միացաւ: Երկու պաշտօնեաները իրենց չուրջը նայեցան հանդարտօրէն, չպատասխանեցին մէկ - երկու դիտողութեան, հերոսի քալուածքով, չրջուն վաճառորդներուն սարսափ սփռելով հեռացան, թեթեւ հեղնական ժպիտ մը իրենց դէմքին:

«Պալըք էմմէթ օթուզ»ի նաւակը ծով բացուեցաւ: Նաւավարներէն մէկը սկսաւ հաւաքել տախտակի կտորները որոնք կը ծփային:

Բազմութիւնը սկսաւ ցրուիլ:

Ներկայացումը վերջացած էր:

Սուր, անշարժ, եռեւէն նայեցաւ եշիլներուն, մինչեւ որ կորսուեցան բազմութեան մէջ: Նայեցաւ նաւակին, որուն մէջէն ձայն չէր ելլեր: Նայեցաւ չուրջինները, որոնք այլեւս չէին հետաքրքրուեր անդամ ձկնավաճառներով: Այս բազմութիւնը իր երէկուան երեւակայած ամբոխը չէր, որ թեւ թեւի՝ կամուրջին սալաքարերը կը ծեծէր երգելով: Այս բազմութիւնը թեւ չունէր, երգել չէր գիտեր:

Ապշութիւն մը անցուց: Վախցաւ այդ լռութենէն: Վախցաւ, եւ չհասկցաւ: Արագօրէն քալեց հեռանալու համար այդ բազմութենէն որ տարօրինակ սոսկում մը առթած էր իրեն:

Աչքը ժամացոյցին գնաց: Ես չըսի՞, գիտե՛մ որ չպիտի գայ, ըսաւ: Աչքը պատեցաւ ազատոտ ջուրին մէջ որ Ոսկեղջիւրէն կուգար, կ'երթար մեռնիլ Սարայ պուրնուի հոսանքին առջեւ: Արդեօք խեղդուողը ի՞նչ կը գոյ խեղդուած պահուն:

(Շար. 51)

Տէր եւ Տիկին Մանուկ Ասլանեան եւ զաւակը

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՎԵՐԺԻՆ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ փետրուար 28-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Մարտ 6, ժամը 14·30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽՍԱՅԻ ԼԻՈՆ -- ՎԻԼԷՕՐՊԱՆԻ «Արաքս» մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները՝ Ուրբաթ, Մարտ 3, ժամը 20·30-ին, Վիլէօրպանի Մշակոյթի տան մէջ։

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ. - Վաղինակ Մխսքհեան եւ իր ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն որ հոգեհանդստեան պաշտօն կը կատարուի կիրակի, Մարտ 5-ին, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ՝

ԱՏՐԻՆԷ ՄԻՄՔՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Ադամեան)

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

L'ASSOCIATION *NAREG* D'ENGHIEN

organise une

GRANDE SOIREE COSTUMEE & ANIMEE

le Samedi 18 Mars à partir de 21 heures

avec récompense pour les plus beaux costumes

Salle de l'U.G.A.B.
118, rue de Courcelles, Paris 17e

P. A. F. : 100 F.

Réservation : 48. 41. 49. 37.

MONTREUIL

CONFERENCE

organisée par l'Union Culturelle Arménienne de Montreuil (U. C. A. M.)

«Que fait le Fonds Arménien au Zanguézour et au Karabagh ?»

Diaporama commenté et présenté

par *BEDROS TERZIAN*
Président du FONDS ARMENIEN DE FRANCE

le Jeudi 9 Mars à 20 heures 45

Salle Franklin - 60, rue Franklin - 93100 MONTREUIL (M° Mairie de Montreuil)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մեծ Պահէն հետեւեալ ԿԻՐԱԿԻ օրերուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ ժամերգութիւն կը կատարուի։

կիրակի, Մարտ 5
Արտաքսման կիրակիին

կիրակի, Մարտ 12
Անառակի կիրակիին,

կիրակի, Մարտ 19
Տնտեսի կիրակիին

կիրակի, Մարտ 26
Դատաւորի կիրակիին

կիրակի, Ապրիլ 2
Գալստեան կիրակիին

LE CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP et AZADAKROUTIOUN

organisent *une Rencontre avec*

Krikor BELEDIAN

autour de son ouvrage :
« LES ARMENIENS »
(Editions Brepols)

le Samedi 4 Mars à 20 heures 30

L'auteur dédicacera son livre à la fin de la conférence

Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, ave du Prado, Marseille 8e

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի
Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր եկեղեցւոյ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲԸ
Սիրով կը հրաւիրէ ձեզ
ներկայ գտնուելու

ՄԵԾ-ՄԱՅՐԵՐՈՒ

ԵՒ

ՄԵԾ-ՀԱՅՐԵՐՈՒ ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՆ

կիրակի, Մարտ 5, ժամը 15-ին

Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e
Tél. : 91. 77. 84. 70

Հաճելի անակնկալներ եւ ճոխ հիւրասիրութիւն։

Մուտքը ազատ է։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԱՑԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԺՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏՔԱԼՕՐԷՍՅԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋ

Հինգշաբթի, Մարտ 16, ժամը ճիշդ 20·30-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Տէմիրեան սրահ 17, rue Bleue, Paris 9e

Աշակերտներ, ծնողներ, հետաքրքրուղներ կրնան ներկայ գտնուիլ։

Տեղեկութիւններ եւ յանձնարարութիւններ INALCO-ի *հայերէնի պատասխանատու Տիկին Ա.Ճահիտ Տօնապետեանի կողմէ։*

24 AVRIL

COMMUNIQUE N° 3

GENOCIDE :

crime de droit des gens —
Convention de l'ONU du 9/12/1948
crime contre l'humanité (...) —
Tribunal de Nüremberg

qu'il soit commis en temps de paix ou en temps de guerre (article 1); s'entend de l'un quelconque des actes ci-après, commis dans l'intention de détruire, en tout ou en partie, un groupe national, ethnique, racial ou religieux (article 2) (...)

Sur une population de 2 300 000 Arméniens, sujets de l'Empire ottoman, 1 500 000 furent massacrés sur ordre du gouvernement Jeune Turc de 1915.

Ce *Génocide*, le premier du XXe siècle, reste sans sanction. Dès lors, il a servi d'encouragement à la répétition de crimes de même nature et au négationnisme.

C'est pourquoi, en ces jours du cinquantenaire de la libération des camps nazis de la mort, et à la veille de la journée nationale de la déportation, nous avons conscience que *la réalité du génocide de* 1915 *dépasse le seul cadre arménien pour atteindre une portée universelle* et ne peut se satisfaire de marchandages de vocabuaire sur son existence.

Les Français d'origine arménienne s'apprêtent à commémorer dignement le 80ème anniversaire du Génocide des Arméniens en 1915 et revendiquent sa reconnaissance sans équivoque par la France.

Nous sommes persuadés d'avoir pour un tel combat le soutien de tous dans la patrie des Droits de l'Homme.

COMITE
POUR LA COMMEMORATION
DU 24 AVRIL 1915

Paris, le 28 Février

LE 24 AVRIL AVRIL 1995
sur l'Esplanade des Droits de l'Homme
place du Trocadéro — Paris
Journée de Mobilisation de 11h à 21h
à 20h15 — Marche vers l'Ambassade de Turquie

Informations :
Du lundi au vendredi de 15h à 19h
Tél.: 42. 08. 76. 49 / Fax: 42. 08. 09. 70.

EXPOSITION

des œuvres récentes
dessins — peintures
de

VATCHÉ

du 8 au 18 Mars

Vernissage — Cocktail
le 8 Mars à 18 heures 30

GALERIE LES CENT
du mardi au samedi 14h - 18h30
ou sur rendez-vous tél.:42. 77. 30. 00

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Ընկերակցութեան Ընդհանուր Ժողովը տեղի պիտի ունենայ երկուշաբթի, Մարտ 6, ժամը 20·30-ին Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ալէք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնին մէջ՝

118, rue de Courcelles, Paris 17e

Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի։

Օրակարգ. -

1. - *Ընդհանուր ժողովի դիւանի ընտրութիւն։*
2. - *Նիւթական եւ բարոյական տեղեկատուութիւն։*
3. - *Վարչական ընտրութիւն։*
4. - *Առաջարկներ։*

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈՋ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Մեծ Պահէն ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, յաջորդաբար ՈՒՐԲԱԹ երեկոները, ժամը 7-ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի։

ՀՍԿՈՒՄ կը կատարուի յաջորդաբար..

Ուրբաթ, Մարտ 3
Ե. օր Մեծի Պահոց
Ալֆորվիլի
Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ

Ուրբաթ, Մարտ 10
Ժբ. օր Մեծի Պահոց
Առնուվիլի
Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ

Ուրբաթ, Մարտ 17
Ժթ. օր Մեծի Պահոց
Իսի լէ Մուլինոյի
Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ

Ուրբաթ, Մարտ 24
ԻԶ. օր Մեծի Պահոց
Շաւիլի
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Արմենուհի Յակոբեանի մահուան առթիւ, Տիկին Վարդիթեր Տապաղեան 500 ֆրանք կը նուիրէ Կապ. Խաչէն օգափոխութեան կայանին (առանձ՝ «Յառաջ»էն)։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՐՏ 4
SAMEDI
4 MARS
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·541 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.541

Օրուան Հարցեր

ԱՇԽԱՐՀ ԿԸ ԼՍԷ՞ ՉԷՉԷՆՆԵՐԸ

Երկու երիտասարդ Չէչէններ Փարիզ եկած են, Ֆրանսական հանրային կարծիքը իրենց երկրին մէջ պատահածներուն հանդէպ չարժման մղելու եւ միջազգային անտարբերութիւնը խորտակելու մտադրութեամբ: Անոնցմէ մէկը կուգայ Կալուդայէն, միւսը Մոսկուայէն: Մէկը զործի աչխարհի մարդ է, միւսը՝ ուսանող: Երկուքն ալ հարց կուտան թէ Ֆրանսացիները զիտե՞ն որ հէս միլիոննոց Գրոզնին այսօր ամբողջովին քանդուած է, ռուսական 2 ամսուան ռմբակոծութիւններով և կը նըմանի 1945ի հիմնայատակ եղած գերմանական քաղաքներուն: Անոր աւերակներուն մէջ տակաւին 50 հազար հոգի կ'ապրի:

Երկու երիտասարդները նախապէս քաղաքականութեամբ չէն զբաղած: Զօրաւոր Դուդայեւի կողմնակիցներ չեն նըկատուիր, բայց կ'ըսեն թէ պատահարներէն ետք, ժողովուրդը այսօր թոյլ չի տար որ ան մեկնի կամ անձնատուր ըլլայ: Այս նախագահ - զօրավարը իր զինաւորած չէչէնական զօրքով մեծ անակնկալի բերած է Ռուսերը որոնք ծանրակչիռ կորուստներ ունեցած են. մեռելներու եւ վիրաւորներու թիւը 20 հազարի կը հասնի:

Երկու Չէչէնները կ'ըսեն որ մայրաքաղաքին քանդումին պարտականութիւնը ներքին նախարարութեան Օմոն կոչուած խումբերուն յանձնուած էր Կրեմլինի կողմէ: Այդ խումբերուն անդամները առհասարակ զինով կը չրջին: Վոտկան Ռուսաստանի մէջ այն հազուադէպ ապրանքներէն է որ աւելի աժան է քան՝ խորհրդային ըրջանին: Օմոնի ոստիկան մը, լիթր մը այս «ազգային ըմպելի»էն խմելէ ետք կրնայ կարմիր Մաչէ հիւանդատար կառք մը զնդացիրի կրակոցներուն թիրախ ընել, կամ զինք պարպել իր զօրաբաժնէն տարբեր խումբի պատկանող զինուորներու վրայ:

Մոսկուայի մամուլն ալ դրած էր որ ռուսական զօրքին կորուստներուն 60%-ը դործն էր իր իսկ օդուժին: Չէչէնները չեն հաստատեր այդ լուրերը, բայց նոյնիսկ մասամբ անցքերը կը պատմեն: Օրինակ, Յունուար 24-ին զինուորական միաւոր մը Գրոզնիի կիսաքանդ մէկ չէնքին մէջ կը հաստատուի: Եւ որովհետեւ ոչ ոք կ'ուզէ մուտքին պահակ կանգնիլ, ամբողջ չէնքին չուրջը կ'ականապատեն, առանց ուշադրութիւն ընելու որ դործածուած պայթուցիկը խոնաւ տեղերու համար չէ: Փիչ ետք ամէն բան օդը կ'ելլէ: Մէկ վերապրող մը կը մնայ. խումբին հրամանատարն է որ փողոց իջած է օդ առնելու: Բայց այն ատենն դինով է որ չի կրնար նոյնիսկ մօտաւորապէս յիշել թէ իր ենթականերէն քանի հոգի կը դտնուէր այդ չէնքին մէջ:

Օմոնի մարդիկը թալանի ախոյեաններ ալ են: Արժէք ներկայացնող ոչինչ կը վրիպի իրենց ուշադրութենէն: Գրոզնիի վերապրողներէն ոմանք իրենց պատապարաններուն վրայ արձանագրութիւններ փակցուցած են, ըսելու համար թէ արդէն քանի մը անդամ կողոպտուած են ու աւերուող է նեղութիւն քաշել: Այս իրականութիւնը ոչինչ կը նչանակէ նախագահ Ելչինի ու անոր լրասփիւռներուն համար որոնց նկատումով ռուսական զօրքերը սահմանադրական կարգերը կը ներկայացնեն, իսկ անոնք որոնք չեն հնազանդիր, ապստամբներ են: Ու այս առումով ալ օրինաւոր ոչ մէկ պաշտպանութիւն կրնան յուսալ:

Հարաւային Օսեթիոյ մէջ, որ նոյնպէս պատերազմական չրջան է, պատահածները միջազգային պայմանագրութիւններու ծանրադոյն ոտնակոխումները կը հանդիսանան: Չէչէնիոյ սահմանին վրայ Մոզդոքի պատերազմական բանտարկեալներու ճամբարը, իրականութեան մէջ կատարեալ կեդրոնացման ճամբար է ուր մարդկային կեանքը ոչինչ կ'արժէ: Եւ հարցը հոն է որ այդ վայրին մէջ մեծ թիւով Չէչէններ եւ Ինգուչներ արդելափակուած են ու մոռցուած, առանց որեւէ ամբաստանութեան: Օմոնները չեն կրնար զանազանել երկու ցեղերուն պատկանողները: Ու այդ բանտարկեալները հոն պիտի մընան, այնքան ատեն որ այդ դայթակղութիւնը աչխարհին չհասնի ու հակազդեցութիւններ չձեւաւորուին:

Չէչէնիոյ նման, փոքր, 1·5 միլիոն բնակչութեամբ երկիր մը կրնա՞յ երկար ատեն դիմադրել մեծ տէրութեան մը որ կ'ուզէ զինք ամբողջովին կործանել: «Մենք Մեծն Ռուսաստանի դէմ պայթելու յաւակնութիւնը չունինք, բայց կովկասցի ենք եւ կարող՝ դիմադրելու: Աշխարհ յաւիտենապէս անտարբեր պիտի չմնայ մեր տառապանքներուն: Նոյնիսկ Ռուսաստանի վարչակազմը կրնայ փոխուիլ: Մենք ամէն բանէ առաջ կ'ուզենք որ կոխուները դադրին որպէսզի կոտորածները եւ բանդումները վերջ գտնեն: Ատկէ ետք պէտք է բաղաքական լուծում մը փնտռել» կ'ըսեն երկու չէչէն երիտասարդները որոնք կը յիշեցնեն նաեւ թէ 1991-ի նախագահական ընտրութեան Չէչէններու 82%-ը քուէարկած էր ի նպաստ Ելչինի որ այսօր զարճած է իրենց դահիճը:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՔԱՐԻՒՂԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅԵՐԸ

Այս խորագիրը ոչ մէկուն զարմանք թող պատճառէ: Ադրբեջանի քարիւղին եւ Ֆրանսահայերուն միջեւ կապը իրենք՝ Ադրբէներ են որ կը տեսնեն ու այս առջին անդամը չէ: Անցեալ տարի արդէն Ադրբեջան մերժած էր Ֆրանսական Թօթալ ընկերութեան բաժին տալ իր քարիւղէն, առարկելով որ անոր նախագահը՝ Սերժ Զիւրիւք Հայ է...:

Այս անդամ, խնդրոյ առարկան Ֆրանսական քարիւղի միւս ընկերութիւնն է՝ Էլֆ-ը, որուն նախագահը՝ Ֆիլիփ Ժաֆրէ (բարեբախտաբար) Հայ չէ, նոյնիսկ եթէ իրեն թիկունք կեցողը՝ վարչապետ Խուար Պալատիւր (Կ'ըսուի թէ) մէկ 16-երորդով հայարիւն է ... Զորս այլ ընկերութիւններու չարքին (Շէլ, Մոպիլ, Էքսոն եւ Ամոքօ) Էլֆ-ն ալ թեկնածու է մանակցելու Ադրբեջանի քարիւղի շահագործումին, որուն համար արդէն ութ օտար ընկերութիւններու քոնսորսիում մը կազմուած է: Ասոնց վրայ կ'աւելնայ նաեւ Պարսկաստան, որու ալ հինդ տոկոս մասնակցութիւն առաջարկուած է, հակառակ Ամերիկացիներու վերապահումներուն: Մէկ խօսքով, մօտ ատենէն աչխարհի վրայ պիտի չմնայ պետութիւն մը, որ ձեւով մը մասնակից չըլլայ Ադրբեջանի քարիւղին:

Բաքուի համար ակնյայտ է որ քարիւղը քաղաքական լծակ մըն է նաեւ (եմոսականին ու անտեսականին քով) օտար պետութիւններու լարեկամութիւնը չահելու համար: Ասոր վերջին ապացոյցը արուեցաւ Փետրուարի վերջերը, Լոնտոնի մէջ: Ինչպէս Էլֆ-ի թեկնածուն թեան մասին, տեղւոյն ազերի դեսպանը՝ Մահմուտ Մամեա Կուլիեւ ըսած է. «Էլֆ-ի հետ գործակցիլը լաւ պիտի ընլայ: Նախ եւ առաջ մեծ ընկերութիւն մըն է: Երկրորդ՝ փրանսական ընկերութիւն մըն է: Արդ, գաղտնիք չէ որ Ֆրանսայի մէջ շատ մեծ հայկական լոպի մը գոյութիւն ունի: Եթէ Էլֆ Ադրբեջան մտնէ, ատիկա կը նշանակէ որ փրանսական կառավարութեան նեցուկը պիտի աւելնայ: Ընդհանուր առմամբ ես կը կարծեմ որ Էլֆ ընկերութիւնը պիտի աշխատի Ադրբեջանի մէջ»:

Ի դիտութիւն Ֆրանսայի «հայկական լոպի»ին, որ հիմա այլ աւելի կարեւոր բաներով զբաղած է, ըստ երեւոյթին:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(3 Mars)

La fureur génocidaire

(«L'Etat criminel» d'*Yves Ternon*)

Լը Մոնտ իր գրական յաւելուածին մէջ գրախօսական մը հրատարակած է, Պերթրան Լը Ժանտրի ստորագրութեամբ, նուիրուած՝ Իվ Թերնոնի վերջին գիրքին՝ «Լ'Էքթա գրիմինել» ուր քիչվ - ցեղասպանագիտը կը խօսի 20-րդ դարու ցեղասպանութիւններու մասին, ներառեալ, անչուշտ, Հայերու ցեղասպանութիւնը:

Ծօդուածագիրը կը հաստատէ սկիզբէն, որ Ի. դարը ցեղասպանութիւններու դարն է: Ուրիշ ծրագրուած չարդեր հարուածած են ցեղախումբեր, բոլոր չրջաններուն եւ ամէն տեղ, բայց, վերջացող դարը ինքզինք գերազանցած է: Հրեայ եւ Հայ, Գամպոճցի եւ Թութցի իրենց կեանքով վճարեցին իրենք իսկ ըլլալու յանցանքը: Ծնած ըլլալու յանցանքը: Երբեք մարդը այսքան մեծ զաղափար չէ ունեցած իր մասին, երբեք մարդը ուրացած չէ այս աստիճանի: Այս ուրացումին, որ կը ժխտէ յառաջդիմութեան եւ քաղաքակրթութեան որեւէ դաղափար, Իվ Թերնոն լաւատեղեակ եւ համակարդուած դիրք մը կը նուիրէ: Լը Ժանտր կ'ըսէ թէ ընթերցումէն ետք, դիրքը կը փակես սարսափած եւ վարանոտ, համոզուած որ կրակը չէ մարած, կը վերածնի հոս թէ հոն, վաղը թէ աւելի ուչ: Իվ Թերնոն, կը չարունակէ Մոնտի աչխատակիցը, 63 տարեկան վիրաբոյժ մըն է, հեղինակ՝ բազմաթիւ հատորներու Հայերու ցեղասպանութեան մասին: Իր դրիչը դիտէ չդողալ, երբ հասած է սոսկալիին սահմանները: Կը յաջողի դէպքերը ընտրել եւ կը տակայ ընդհանրացումներուն, ինչպէս պարզաբանումներուն:

Դրախօսականին վերջաւորութեան լրադրողը հարց կու տայ՝ ո՞ւր է դարմանը առաջքն առնելու համար ցեղասպանութիւններուն: Իվ Թերնոն, կը դրէ, կը պատմէ իրաւագիտական բոլոր փորձերը որոնք ծաղկեցան Միացեալ Ազգերու մօտ, Նիւրամպերկի դատավարութենէն ի վեր ցեղասպանութեան ոճիրը օրէնքէ դուրս հռչակելու համար: Եզրակացութիւնը յատակ է սակայն. -- «Միջազգային օրէնսդրութեան մը եւ հսկողութեան ու հակակչռի դրութեան մը չգոյութեան, ՄԱԿ-ը, բացայայտ է, անկարող է սանձելու ցեղասպանութեան ոճիրը»:

— *L'ETAT CRIMINEL, les génocides du XXe siècle*, d'Yves Ternon, SEUIL, 456 pages, 140 F.

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ- ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (202) թիւը. հետեւեալ բովանդակութեամբ. -

Աւանդութեան հետքերով ՎԱՀԷ ԱՐԱԶ

Բանաստեղծութիւններ
ՎԱԶՐԻԿ ԲԱԶԻԼ
ԱԿՈՒՍԹԻՆ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Վահէ Օշական եւ ժամանակակից բանաստեղծութիւնը
ԳՐԻԳՈՐ ՊԼԷՏԵԱՆ

Օրուան Դէպքերը

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ հեռատեսիլի պետական կայանին անօրէնները՝ Վլադիսլաւ Լիոտիեւի սպանութիւնը խորտակած է Մոսկուան որու բնակիչները սարսափած են մայրաքաղաքին պարզած նոր պատկերէն, որպէս մայրաքաղաք բոլոր ոճիրներու եւ հաչուեյարդարներու: Լրադրողին սպանութիւնը մաֆիային գործը կը նկատուի: 38 տարեկան էր եւ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէր Ռուսաստանի մէջ: Կ'ըսուի թէ կը պատրաստուէր նիւթական հակակչիռ հաստատել ծանուցումներու ճիւղին վրայ որ զօրաւոր միլիոնորդներու ձեռքն էր, այլ խօսքով՝ մաֆիային: Ելցին իսկ իր յարդանքը մատուցանելով խոստովանած է իշխանութեան անզօրութիւնը: Ներկայիս 200 հազար հոգի մաս կը կազմեն զինեալ խմբակներու: 1994-ի առաջին ինը ամիսներուն աւելի քան 300 ապսպրուած ոճիրներ գործուած են Մոսկուա: Ներկայիս օրական 10-էն 15 ոճիր կայ, ամէն օր զբամատան տնօրէն մը կամ գործատէր մը կը սպանուի: Ամբողջ տնտեսութիւնը մաֆիային ձեռքն է: Դումայի (երեսփոխանական ժողով) ապահովութեան կոմիտէի նախագահը յայտարարած է, Մարտ 2-ին՝ «երբ հաստատենք որ անցեալ տարի 30 հազար մարդասպանութիւն գործուած է Ռուսաստան, որ երեք երեսփոխան եւ երկու լրագրող սպանուած են, կ'ըսեմ որ Ռուսաստան չհռչակուած քաղաքացիական պատերազմի մէջ է»: Իրենց պաշտօնին դլուխը 300 ոստիկան ալ սպանուած են: Կը նկատուի նաեւ որ խեղճ ու կրակ աչխատավարձքը՝ ամիսը 100 տոլար, քաջալերական չէ, երբ կարելի է աւելի լաւ ապրուստ ապահովել գործի ասպարէզին մէջ:

ՆՈՐ ՀԱՐՅԱՒՈՐՈՒԹՅՈՒՆ (Մարտ 2, 3) համաձայն Ժապ Շերաք կը գլէ կ'անցնի բոլորը, բոլոր պարագաներուն մէջ: Առաջին չրջանին ալ գլուխը կը հասնի ձայներու 24, 25%-ով, իսկ երկրորդ չրջանին կը յաղթէ եթէ Պալատիւրի հետ դէմ դիմաց ըլլայ եւ աւելի լաւ պայմաններու մէջ կը յաղթէ Ժոսփէնի քան՝ Պալատիւր:

ՊԵՐՆԱՐ ԹԱՓԻ յայտարարեց թէ զօրավիդ չէ իր կուսակցութեան նախագահ՝ Ժ.-Ֆ. Հոբիի, որու թեկնածութիւնը անտեղի կը դտնէ: Չի ծածկեր, թէեւ, թէ չի սիրեր Ժոսփէնը, ան ալ՝ զինք չի սիրեր եւ, առայժմ, անոր ալ զօրավիդ չէ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարութիւնը տուիրատած է խնայողութիւններու դիմել, իբրեւ հետեւանք կառավարութեան պահանջած պետական ծախքերու զեղչին (20 միլիառ): Արտաքին նախարարութեան բաժինը 500 միլիոն Ֆր. է: Ֆրանսա պիտի փակէ 6 դեսպանատուն եւ 15 հիւպատոսարան: Այս վերջիններու կարգին կը յիշուին Վենետիկ եւ Ֆիրենցէ: Դեսպանատուներու կարգին, առաւելաբար անդլիախօս սեւ Ափրիկէն նկատի կ'առնուի: Ֆրանսա 150 դեսպանատուն ունի, 17 մնայուն ներկայացուցչութիւն (ՄԱԿ, ՕԹԱՆ եւլն.), չորս պատուիրակութիւն, 117 հիւպատոսարանային ճիւղ դեսպանատուներու մէջ, 88

(Շար.ը Դ· էջ)

«ՈՒՄ Է ՀԱՐԿԱՒՈՐ ՅԻԾՈՂՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԵՑՈՂ ԱԶԳԸ»

Ղարաբաղեան չարժումը ու յատկապէս ամբողջ երկրին ժողովուրդին անոր հետեւորդ ըլլալու երեւոյթը, ոչ միայն ճիշդ մեկնաբանութիւններու մղած էր հայութեան հեռուն գտնուղ զանգուածները։ Թոյլատու առաջին պահուն պատմական սխալ մը սրբագրելու, գործուած անարդարութիւն մը ղարմանելու անհամբերութիւնն ու վճռականութիւնը ծնունդ տուած էին պոռթկումին։ Հայաստան ապրած էր իրեն պարտադրուած, թոյլատրուած կեանքը ու հպիւ կապանքները թուլնալու միտում ցոյց տուած, վրէժ կ'ուզէր լուծել, անարդարութիւններու սրբագրութիւն պահանջելով։

Այսօր, չարժումին ենթներորդ տարեդարձի օրերուն, այս մեկնաբանութեան մէջ լայն ճեղքեր ձեւացուցած են յեռտպայ անցքերը ու կեցուածքներ. անոնց մէջ կան քաղաքական, տնտեսական ու ընկերային բնոյթ ունեցողներ։ Ինչ կը վերաբերի արտաքին աշխարհին առընչուածներուն, հաւանաբար ընդունելի ըլլայ բացատրութիւնը թէ անկարելի է մէկ մեր չափերով ու տեսակէտներով վարել զանոնք։ Սակայն ինչ որ այսօր որոշ հիասթափութիւն ու ատով ալ դառնութիւն կը պատճառէ դուրսէն հետեւող Հայուն, անցնող ենթնամեակին արձանագրուած ներհայկական էջերն են։ Ուրիշ որակում կարելի՞ է տալ այն զգացումներուն որոնք ծնան տեսնելով որ սրբագրութեան պահանջը մեռեալ տառ յայտնուեցաւ երբ գալն գոհացնել մեր ձեռքը եղած բան էր։

Այս թղթածրարին ամէնէն յայտնի մէկ էջը կը վերաբերի ուղղագրութեան հարցին։ Անոր, որուն մինչեւ այսօր անլոյծ մնալու երեւոյթը չատ աւելի բան կ'ըսէ, քան՝ միանգամայն մինչեւ հիմա արտասանուած, կամ գրուած քարողները, ճառերը եւ ասկէ ետք գրուելիք ու խօսուելիքները։ Ի՞նչ վստահութիւն կարելի էր ունենալ սրբագրելու տրամադրութեան անկեղծութեան մասին, երբ ընդունելի ու անընդունելի հազար տեսակ պատրուակով, ջուրերը պատերէն ու լեռներէն վեր կը հանուէին, համոզելու համար թէ «չի կարելի»։ Ինչպէս այլ հարցերու պարագային, հոս եւս դուրսի Հայը համոզուեցաւ միայն թէ դիմացի հաւատացեալը նոյն ակնոցով չէր դիտեր հասարակաց սեղանը ծանրաբեռնած «ապրանք»ները։ Աւելորդ է ըսել որ դուրսի ակնկալութիւններուն համաքայլ մտածող ու չարժողներ ալ հպիւ փոքրամասնութիւն մը ներկայացուցին ու իրենց ձայնը ոչ մէկ ականջի լսելի եցաւ։ Ձիւղ է որ եղաւ չրջան մը երբ կէս կատակ - կէս լուրջ «ափեղ - ցիփեղեան» կոչուած խեղաղրութենէն դասական ուղղագրութեան վերադարձի նիւթը բաւական մելան հոսեցուց հայաստանեան մամուլին մէջ։ Թեր ու դէմ արտայայտութիւններով ծեծուեցաւ հարցը։ Բայց ոչինչ կատարուեցաւ գործնապէս ու վիճողներն ալ ի վերջոյ լռեցին, ի չահ այլանդակութեան մը պահպանումի կողմնակիցներուն։

ՀՀՇ-ի պաշտօնաթերթի «Հայք»ի Փետր. 10-ի թիւին մէջ Յովհաննէս Ցակոբեան ստորագրուած էջ մը կրկին կը փորձէ այժմէականացնել ուղղագրութեան վերադարձի հարցը։ Հետաքրքրական է տեսնել որ չատ աւելի անմիջական ու ծանր հարցերով չինուած ներկային մէջ մարդիկ կը մտածեն նաեւ ուղղագրութեան մասին։ Եւ ըսել որ «Հայք»ի յօդուածագիրը այս մարդը ոչ մասնագէտ մը, ոչ ալ արհեստավարժ մըն է։ Այս պարագան նչուած է համբագրական ծանօթութեան տողերու մէջ որոնք ընկերցած են գրութեան. Այդ տողերուն մէջ Ց. Ցակոբեան կը մարմնաւորէ այն տիպարը որուն համար «մայրենի լեզուն ոչ թէ մասնագիտութիւն է կամ գործունէութեան ոլորտ, այլ՝ քնական անհրաժեշտութիւն, իրականութիւն եւ իր ժողովրդի հարուստ անցեալի հետ կապող մի անփոխարինելի կամուրջ»։

Իսկապէս, անկեղծ ցաւ յայտնող անոր տողերէն կը տեղեկանանք թէ առաջին օրէն հետեւորդ եղած է դասական ուղղագրութեան վերադառնալու վրոֆէսէօր Ռ. Իշխանեանի կեցուածքին ու չանքին։ Անդրադառնալով անոնց, Ց. Ցակոբեան կ'ըսէ թէ այս գործին անխոնջ մարտիկը՝ Ռ. Իշխանեան կ'առաջարկէր վերադառնալ նախքան 1920-ի ուղղագրութեան որ լատինատառ այբուբենին անցնելու հեռանկարով, առաջին փուլով մը վերածուած էր խորհրդային, կամ աբեղեանական կոչուած այլանդակութեան։ Կը թուէ անոր հասցուցած չարիքները. «միեւնոյն ազգին, քող որ երկու տարբեր գրակոն լեզու խօսող նոյն ժողովուրդի երկու խոշոր հատուածների միջեւ բարձրացաւ եւս մի պատնէշ։ Սփիւռահայն այլեւս չէր կարողանում կարդալ Հայաստանում տպագրուած թերթերն ու գրքերը եւ նմանապէս Հայաստանում քնակուղ Հայերը չէին կարողանում հաղորդակցուել գաղթօճախների գրաւոր խօսքին»։

Այսօր կատարեալ իրողութիւն է որ տանտամեակներու հրատարակութիւն մը կայ որ անգործածելի պիտի ըլլայ ուղղագրութեան սրբագրումով. ու ամէն բանէ աւելի այս կէտն է որ պատրուակ կը ծառայէ Իշխանեանի փաստարկները մերժողներու։ Անշամ մը ուղղագրութիւնը վերահաստատուելէ ետք, ո՞վ պիտի կարգայ սխալագրութեան այդ հատորները։ Ու տակիա պիտի նչանակէ քանի մը տարուան մէջ գրական բեմէն ջնջումը անուններուն որոնք գրականէն բոլորովին տարբեր արժեւորումներով դիրքի ու անունի տիրացած են։

Այս ամէնը նկատի ունենալով հանդերձ, Ց. Ցակոբեան հարց կուտայ թէ սա կամ նա պայմանին մէջ, Հայը պիտի կարենա՞յ օր մը վերջապէս կարդալ գրաբար գրուած մեր հարստութիւնը որ դասական ուղղագրութեամբ է։

Ու թեր ու դէմ կարծիքներու անդիջող բնոյթը արդեօք չէ եղած իրեն որ փոխադարձ դիջումներով նոր առաջարկ մը ներկայացնէ։ Ըսածը հետեւեալն է. փոխանակ մէկ անգամէն լման չրջադարձ մը ընելու, կարելի է քանի մը փուլով ընել սրբագրութիւնը. իւրաքանչիւր փուլին կը յաջորդէ քանի մը տարի, մինչեւ որ իւրացուի փոփոխութիւնը։ Այսպէս, օրինակ նախ կարելի է «յու», «ույ», «յա» երկձայները փոխանակել «իւ»ով, «այ»ով, «եայ»ով, եւայլն։ Ցետոյ, Բ. փուլին բառամէջի է-ն կը վերահաստատուի, երբորդին՝ օ-ն, եւայլն։

Աստիճանական վերադարձի այս ձեւին մէջ ան կը տեսնէ առաւելութիւններ, օրինակ, կ'ըսէ թէ ուսուցիչ եւ մանաւանդ ներու համար վերապատրաստութեան յատուկ դասընթացքի պէտք չի մնար, ժամանակի եւ դրամի խնայողութիւն ընել տալով։ Ապա, աստիճանական փոփոխութեան պարագային նախորդ փուլի դրական արտադրութիւնը. անդորձածելի չըլլար, եւայլն։

Խեղաղրութեան բուռն չատաղով հայաստանեան չամաններուն բաղմութիւնը որքան ալ յոյս չձգէ դրական արդիւնքի մը, Ց. Ցակոբեանի յօդուածը պարտականութեան իր բաժինը կատարած պիտի ըլլայ եթէ հրապարակային վիճարկումի մը մեկնակէտ դառնայ։ Ի՞նչ կը մտածեն այս մասին հանդամանաւոր անուններ, հեղինակութիւններ. կամ կը մտածե՞ն ընդհանրապէս։ Կարելի է երկարել հարցականներու չարանը ու մինչեւ իսկ հարց տալ օրինակի համար թէ չի՞ կրնար Հայաստանի նախագահը հրամանագիր մըն ալ ստորագրել ուղղագրութեան վերադարձին մասին։

Կարելի է նաեւ կրկնել դասականացած գաղափարը թէ «դասական ուղղագրութիւնը սերտօրէն կապուած է մեր ազգի արմատների, նրա յիշողութեան հետ» ինչպէս կ'ընէ Ց. Ցակոբեան. ապա իրեն ձայնակցիլ ու հարց տալ թէ որո՞ւ հարկաւոր է յիշողութիւն չունեցող ազգը։

Հարցին հանդէպ ցոյց տրուած անտեսումը, արհամարհանքը, լռութիւններն ու վարանումները միայն ժխտական զգացումներ կը թելադրեն. այնքան որ մարդ հարց տալու կը մղուի թէ արդեօ՞ք ըսփիւռքեան հատուածին պահպանութեան մնացած դասական ուղղագրութիւնն ալ «օտարերկրացի» գոյութիւն մը չի՞ նկատուիր Երեւանի կողմէ...։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

«ARMENIEN»
ՊՈԼՈՒՄԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՀԱՏՈՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Գրութիւններուն պէս, նկարներուն ընտրութիւնը ոչ մէկ տրամաբանութեան կը հետեւի։ Իսկ որակը, բացի քանի մը նմոյշներէ, զոհացուցիչ չէ. գլխաւոր պատճառներէն մէկը, անոնց չափն է. մեծ կամ ամբողջ էջնոց նկարներ քիչ կան, եւ փոքր չափով արտատպուած վանքեր կամ ճեռագրեր իրենց տպաւորիչ կողմը չատ կը կորսնցնեն։ Օրինակ՝ հոյակապ Նորավանքը, իր կարդական բնական չրջապատին մէջ, էջ 147-ին սեւ ու սպիտակ փոքրիկ լուսանկարին վրայ կը դառնայ աննկատելի կառոյց մը։ Մանրանկարներուն բաժինին արտատպումները արուեստագէտներու հանճարը չեն արդարացներ. օրինակ՝ Սարգիս Պիծակի 1336-ի հրաչք Աւետարանը այնքան պզտիկ է, էջ 245-ին վրայ, որ նկարիչին բացառիկ տաղանդը գնաւ չերեւիր։ Նախորդ էջին վրայ, կեռան թագուհիին 1283-ի Աւետարանը Մարկոսի սկիզբի էջին վրայ բացուած է, սակայն անընդունելի կերպով սկզբնաթերթին աջ քառորդը կտրուած է, հաւանօրէն որպէսզի նկարը տակի նկարին չափերուն յարմարի...։ Նմանապէս, անընդունելի է էջ 112-ի պօղոս վարպետին Գոչավանքի նըշանաւոր խաչքարին արտատպումը, ուր խաչէն ներքեւի մասը անհետացած է. այս ղլուխ-գործոցին ներդաշնակութիւնը բոլորովին խանգարուած կ'երեւի։

Այս երկու օրինակները, որոնց վրայ ուրիշներ աւելցնել կարելի է, կրող մամբիքսի մը բացակայութիւնը կը մատնեն։ Որոշ տեսակէտով մը, կարելի է ըսել որ այս դիրքը ցուցահանդէսին մէկ արտացոլումն է։ Բազմաթիւ ու չքեղ նիւթեր կուտակուած են բայց ներկայացումը այդ բոլորին արժանի մակարդակ չունի. մտածուած չէ։ Պատճառները ի՞նչ են։ Մէկը գոնէ պարզ է. մէկ պատասխանատուի, մէկ խմբագրի պակասը։ Այդ մակարդակի ծաւալուն ու բարդ գործ մը կարելի չէ առաջ տանիլ առանց ընդհանուր ղեկավարի մը, որ միտքը եւ ուրուագիծը կ'որոչէ, ամէն ինչ կը գասաւորէ ու մասնագէտներու օգնութեամբ (թարգմանիչներ, մամբիքսիներ, համահեղինակներ եւայլն) տըրամաբանական ձեւով մը կարգի կը դնէ։ Այս դրքին համար, որոշող կեդրոնները կամ չափազանց բազմաթիւ էին, կամ ալ ուղղակի բացակայ։ Ցիշենք որ Պոլսոյ այս ընդհանուր ձեռնարկը երեք տարբեր մարմիններէ տիրապետուած էր. հայոստանեանը (Մշակոյթի նախարարութիւն), Սփիւռքեանը (Միհրան Տապաղի՝ Պոլսոյ Հայկ. Ուսումի կեդրոնը) եւ դերմանականը (Պոլսոյ Թանգարանը, քաղաքապետարանին ենթարկուած)։ Եթէ աւելցնենք որ այս երեքին միջեւ անընդհատ բախումներ եղան, ներկայ դիտողութիւնները տրամաբանական բնոյթ մը կը ստանան ու որոշ զարմանալի երեւոյթներ հասկնալի կը դառնան։ Օրինակ՝ էջ 242-ը Մատենադարանի թիւ 7690 Աւետարանին 1255-ին արծաթէ հոյակապ կազմին նուիրուած է, «ցուցակ» մասին մէջ, քանի որ այս գործը ցուցադրուած է. ի՞նչ հարկ կար, էջ 219-ին վրայ, նոյն կազմին նկարը ներկայացնելու, աննչան չափով, դրեթէ առանց բացատրութեան եւ առանց էջ 242-ին յղելու։ Նմանապէս, Մխիթար Հերացիին «Քերմանց մխիթարութիւնը» գործին մէկ ձեռագիրը հոն ցուցադրուած է ու դրքին էջ 258-ին վրայ իր արտատպումը եւ նկարագրութիւնը կայ. իսկ նոյն դրքին բժշկութեան նուիրուած յօդուածին մէջ, հեղինակը այդ գըրութեան կ'անդրադառնայ, առանց որեւէ յղումի։ Մէկ խօսքով, համակարգումի պակաս կայ։ Այդ պակասը ցուցահանդէսին եւ դրքին մէջ ալ կը յայտնուի։ Էջ 365-ին վրայ, հայկական ամէնէն հըրչակաւոր մանրանկարիչին՝ Թորոս Ռոսլինի մասին գրուած է. «Իր գործերէն ներմոյշներ ներկայ ցուցահանդէսին մէջ կարելի է տեսնել»։ Մինչդեռ ցուցահանդէսին մանրանկարչական բաժինին միակ կարեւոր բացական Ռոսլինն է, անդամ մը եւս, Երուսաղէմի Պատրիարքարանին մեղադրելի մերժումին պատճառով։

Ընդհանուր արդիւնքը անունացանկին չի համապատասխաներ։ Ինչո՞ւ։ երբեմն, առանց հեղինակներուն արտօնութեան յօդուածներ վերամչակուեցան, յաճախ կրճատումներով։ Երկրորդ, ուրոշ գրութիւններ գերմաներէն չեն, ուստի թարգմանութեան եւ յաճախ հեղինակները թարգմանութիւնը չստուգին, ինչ որ միչտ սխալներու առիթ կուտայ։ Նչենք ամէնէն տպաւորիչը, որուն արդիւնքը Ադրբեջանցիներուն համար երկինքէն ինկած բախտ մըն է. էջ 15-ին վրայ մարդ չչմած կը կարդայ «Ղարաբաղի լեռնային տարածքը, որ յաճախ իր ադրբեջանական անունով Արցախ կոչուած է, հին հայկական Արխազ նահանգին մէջ...» (sic)։ Ուրիչ սխալներ, վերատուգումի պակասի մը հետեւանք են. օրինակ, էջ 195, իբր քաղաք նչուած է Lrim (=Eski Krim), որ խմաստ չունի, քանի որ Eski Krim-ը նախկին Սուրխաթ քաղաքն է, իսկ Lrim բառը «Ղրիմ»ի համար գրուած է, որ երկիրն է։ Աւելի անդին, Յովհաննէս Կոլոտին Պոլսոյ «Պատրիարք» ճիշդ անուանումը տրուած է (էջ 268), բայց երկու էջ յետոյ Արիմեան Հայրիկն ալ իբր «Պատրիարք» ներկայացուած է, փոխան «Կոթողիկոս»ի։

Գրքին գրութեան վերջին ինը էջերը Հայոց պատմութեան ժամանակագրութեան նուիրուած են։ Գաղափարը դովելի է, բայց իրագործումը մինամք կը պահանջէր։ Այստեղ եւս, գլխաւորաբար, համակարգումի բացակայութիւնը բազմաթիւ սխալներու առիթ տուած է։ Ամէնէն անհասկնալին այն է որ առաջին տարբերակները սրբագրութեան ենթարկուեցան, ու այդ առիթով չատ մը սխալներ նչուեցան, բայց ուղղումներուն կէսը չկատարուեցաւ։ Ի մըկ այլոց, այս ժամանակագրութեան մէջ դրուած է.

313 -- «Քրիստոնէութիւնը Հռոմէական կայսրութեան պետական կրօնք կը դառնայ» - սխալ (Դ. դարուն վերջին է)։

Շուրջ 850 -- «Պոլսոյ հայկական համայնքին սկիզբը» - սխալ ու հիմն։

884/5 -- «Աչոտ Ա. Բիւզանդիոնի կողմէն թագը կը ստանայ» սխալ - (Աչոտ Բագրատունի Արաբներուն, եւ ոչ թէ Յոյներուն կողմէ թագաւոր դարձաւ)։

1064 -- «Հայկական բնակչութիւնը իշխան Ռուբէնի առաջնորդութեամբ, դէպի Կիլիկիա գաղթեց» - լրիւ սխալ (Քուականը անիմաստ է, մէկէն արտագաղթ չեղաւ, իսկ Ռուբէն միայն իր տոհմին ու արքունիքին հետ ճամբայ ելաւ)։ Նոյն սխալը էջ 315-ի վրայ կրկնուած է, աւելցընելով Ռուբէն Իշխանին՝ Բագրատունի ծագումին անհիմն հաստատումը։

1064 - 1236 -- «Սելջուկեան տիրապետութիւն Հայաստանի վրայ. հայ Սփիւռքի պատմութեան սկիզբը» - լրիւ սխալ (արդէն դարերէ ի վեր բիւզանդական կայսրերը հայկական գաղութներ տեղափոխած էին իրենց արեւմտեան պատառներուն մէջ)։ Այս սխալը կրկնուած է ցուցահանդէսին ժամանակագրական մեծ տախտակին վրայ։

1145 - «Թորոս Բ.ին հայկական թագաւորութիւնը» - սխալ (դեռ միայն իշխանութիւն էր)։

1175 -- 1187 -- «Ռուբէն Գ. Կիլիկիոյ վրայ հայկական իշխանութիւնը հաստատել կը յաջողի» - սխալ (այդ գործը իր հօրեղբայրը Մլեհ արդէն ըրած էր)։

1220 -- «Մոնղոլներուն առաջին ներխուժումը Կիլիկիա» - սխալ (Մոնղոլները երբեք Կիլիկիա չմտան, այս արչաւանքը Մեծ Հայքի վրայ էր)։

1292 -- «Մոնղոլները Հռոմկլան կը գրաւեն» - սխալ (գրաւումը Մեմլուքեան գործն էր, այդ ժամանակ Հայ ու Մոնղոլ սերտ դաչնակից էին)։

1461 -- «Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանի հիմքը» - սխալ (միայն քանի մը տասնամեակներ աւելի ուշ է, որ սուլթանները այդ տիտղոսը չնորհեցին)։

Սխալներէն զատ, այս ժամանակագրութեան մէջ կան աւելորդ դէպքեր (1783՝ Ղրիմի Ռուսիոյ կցումը), պակասներ (կրկին ԺԲ. - ԺԳ. դարերու Ջա-

քարեհաններուն, Օրբելեաններուն, Պռոշեաններուն եւ Մեծ Հայքի հարստութիւններուն մասին խօսք չկայ) ու անտրամաբանութիւններ (428 - 855 ժամանակաշրջանը դեռ Արշակունիներուն բաժնին մէջ ցոյց կը տրուի):

Վերջապէս, քարտէսագրութեան մարդին մէջ, դիրքը ցուցահանդէսին նոյն թերութիւնները կը կրկնէ: Նման գործի մը համար բազմաթիւ յստակ ու կատարեալ քարտէսներ անհրաժեշտ են: Հոս, բացի Անիի (էջ 158) եւ Պոլսոյ (էջ 299) յատակագծերը, միայն երեք ողորմելի քարտէսներ կան: Էջ 8-ին վրայ, Կիլիկիայէն մինչեւ Բաքու քարտէս մը կայ, ուր լեռնաշղթաները յայտնի չեն, դեռ ըը պակաս (Ալիսը չկայ, Եփրատի միայն մէկ թեւը կայ, ...) ու սխալները չեն պակսիր (Ամասիայի տեղ՝ Արհաւիր, Մանզիկերտի տեղ՝ Մարզիկերտ, իսկ Սիւնիք անունով անծանօթ քաղաք մը): Այս քարտէսը վերնագիր ալ չունի, ինչպէս նաեւ երկրորդը, էջ 50-ին վրայ, որ նախապատմական շրջանին նուիրուած է (ո՞ր դարաշրջանին) ու բացարձակ անհասկնալի: Երրորդ քարտէսը (էջ 460) ներկայ Հայաստանինն է (հակառակ որ այս ալ վերնագիր չունի): Շատ աւելի յաջող չէ, աշխարհագրական թերութիւններ ունի (օրինակ՝ Հրազդան գետը Սեւանէն կը հոսի), ուղղագրական սխալներ (Meghi, Gümru) եւ խառն տառադարձութիւն, կամ արեւմտեան (Idschevan), կամ արեւելեան (Dilidjan), կամ երկուքը միասին (Keghard): Աւելի լուրջ են քաղաքական դիտողութիւնները: Ի՞նչ գործ ունի Քեարքի կոչուած նախկին Թրքական դիւղը (կամ պէտք է նաեւ Արծուաչէն նախկին հայկական դիւղը նշել) եւ ինչո՞ւ Լեռնային Ղարաբաղը խորհրդային ժամանակաշրջանի իր ինքնավար մարզի սահմաններով ներկայացուած է. այս միաւորումը դոյութիւն չունի, հիմա Ադրբեջանցիները այդ իրավիճակը ընդգծին բայց Հայերը Հանրապետութիւն մը հռչակեցին, որուն սահմանները հիւսիսային Շահումեանի շրջանն ալ կ'ընդգրկէ:

Ի՞նչպէս եզրակացնել: Կրկին, հարկ է ցուցահանդէսին պարագային պէս արտայայտուիլ: Այս դիրքը հարուստ նիւթ ունի ու անկասկած կարեւոր գործ է, մանաւանդ որ վերմաններէն լեզուով նման ձեռնարկներ գրեթէ չեն եղած: Ախտոյալին այն է որ վերջնական ու կատարեալ վերմաններէն հայագիտական գործ մը կրնար լոյս տեսնել. ատոր համար գիտական ու նիւթական ուժերը հաւաքուած էին: Կեդրոնական գաղափարի մը եւ սկզբունքի պակասին պատճառով, այս վերջնական դիրքին տեղ, չքեղ, մատչելի նաեւ իր գինով, բայց ոչ բոլորովին գոհացուցիչ հատոր մը լոյս տեսած է:

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԷՍԻ ՄԷՋ

Լոս - Անճըլըսի հեռատեսիլի միջազգային կայանէն, Շաբաթ, Փետրուար 18-ի երեկոյեան ժամը 10-էն մինչեւ յաջորդ օր կէսօրէ եռք ժամը 2-ր տեղի ունեցած է Հ. Ց. Դ. Արցախ Ֆոնտի թելեթոնը, որմէ գոյացած է 1·406·565 տոլար: Ըստ Ֆոնտի ներկայացուցիչ Յովիկ Սալիպայի, «հաւաքուած գումարները մինչեւ վերջին սենթը իրենց միջոցներով պիտի փոխանցուին Ղարաբաղի իշխանութիւններուն եւ պիտի օգտագործուին ապահովելու Ղարաբաղի ժողովուրդին այսօրուան բարեկեցութիւնը եւ երաշխաւորելու անոր ապագայի ապահովութիւնը»:

Թելեթոնի կազմակերպական աշխատանքին իրենց մասնակցութիւնը բերած են 500 կամաւորներ: 16-ամեայ յայտարիր - դրամահաւաքը վարած են Արմէն Յովհաննիսեան, Մարի Ռոզ Աբուսէֆեան, Վազդէն Մատէոսեան, Գրիգոր Յարութիւնեան, Մուրատ Թովմասեան, Անի Յովհաննէսեան եւ Րաֆֆի Համբարեան: Հեռաձայուած են նկարահանումներ Արցախէն, անոր պատմական վայրերէն, պատերազմի թողուցած հետքերէն, վերաշինութեան աշխատանքներէն եւայլն:

*
**

Էնսինոյի «Ֆերահեան» ազգային վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Փետրուար 12-ին, նշուած է բարերար Արշակ Տիգրանեանի ծննդեան 90-ամեակը: Ներկայ եղած են շուրջ 600 հոգի, որոնց մէջ՝ թեմին գոյդ Առաջնորդները, Ռ.Ա.Կ.-ի վեթերան գեկավար Հայկազէն Ուզունեան, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի ցկեանս նախագահ Ալեք Մանուկեանի անձնական ներկայացուցիչ Երուանդ Ազատեան:

Յորելենական հանդիսութիւնը վարած է Թ.Մ.Մ. Արշակ Տիգրանեան վարժարանի հոգաբարձութեանատենապետ Գէորգ Մանտոսեան: Խօսք առած են յոբելեարին երկու աղջիկներն ու երեք թոռները: Կարդացուած են Էջմիածնի Կոթողիկոսութեան տեղապահ Թորգոմ Պատրիարք Մանուկեանի եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Բ.-ի օրհնութեան գիրերը: Ուղերձներով հանդէս եկած են Արշակ Տիգրանեան վարժարանի բարձր կարգերու երկու աշակերտուհիներ: Ցուցադրուած է յոբելեարին կեանքն ու գործը ներկայացնող տեսերիզ մը: Հուսկ՝ խօսք առած է Արշակ Տիգրանեան կարգացուած է Թ.Մ.Մ. Արշակ Տիգրանեան վարժարանի հոգաբարձութեան անունով Վահան Թէքէեանի «Հաշուեյարդար» բանաստեղծութիւնը:

Արշակ Տիգրանեանի 250·000 տոլար նուիրատուութեամբ 1981-ին կառուցուած է Թ.Մ.Մ. Արշակ Տիգրանեան վարժարանը: Այդ թուականէն ի վեր բարերարը չուրջ մէկ միլիոն տոլար նուիրած է վարժարանին ընդարձակման ու բարգաւաճման համար: Իր 90-ամեակին առթիւ բարերարը 90 հազար տոլար եւս նուիրած է դպրոցին:

*
**

Կլենտէյլի Մխիթեան Համայնական Եկեղեցւոյ մէջ, Փետրուար 5-ին, տեղի ունեցած է Լեւոն Գաթրճեանի երգահանդէսը: Յայտագիրը վարած եւ արտասանութիւններով հանդէս եկած են Կարինէ Աւագեան, Անահիտ Մարտիրոսեան եւ Պետրոս Սարգիսեան: Իրրեւ հիւր երգիչներ ելոյթ ունեցած են Մարինէ Պետրոսեան եւ Անահիտ Իշխանեան: Լեւոն Գաթրճեանի երգացանկին մաս կազմած են հին ու նոր երգեր:

*
**

Գրիգ Գրիգորեանի հիմնած Լինոլ հիմնարկութիւնը 250·000 տոլարի նոր նուիրատուութիւն մը կատարած է Արեւմտեան Թեմի (Էջմիածնի) Առաջնորդարանին, իրրեւ «ամառնային ճամբարի նորոգութեան եւ ընթացիկ ծախքերուն նպաստ»: Վերջերս, Լինոլ հիմնարկութիւնը կէս միլիոն տոլար նուիրած էր Առաջնորդարանի գործնած ընդարձակ համալիրին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ո՛Վ ԿԸ ԲՆԱԿԻ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի մէջ կալուածական առուծախի յատուկ ծանուցումի թերթեր լոյս կը տեսնեն. սովորական բան է անոնց մէջ կարդալ ծախու յարկաբաժիններու յայտարարութիւններ ուր կ'ըսուի օրինակ թէ 9 սենեակնոց, 280 քառ. մեթր, կրեմլինեան տեսարանով, բարձր ձեղունով, ամէն յարմարութիւններով օժտուած յարկաբաժին մը ծախու է 450 հազար տոլարի: Այս կարգի գիներ, հասկընալի է որ մատչելի են առանձնաշնորհեալ փոքրամասնութեան մը միայն: Ասոնք կը կոչուին «նոր հարուստներ»:

Այդ յարկաբաժիններուն մեծ մասը կը պատկանէր կարմիր բանակի զօրավարներու, կամ համայնավար ազգանուէրին ընտանիքներուն: Ասոնք կը փոխանցուէին սերունդէ սերունդ: Խորհ. Միութեան քայքայումի շրջանին, բնակարանները սեփականաշնորհուեցան ու բնակիչները փոքր դրամարներով ազատացան անոնց: Այսօր բազմաթիւ Մոսկուացիներ տէր են յարկաբաժիններու որոնց արժէքը հասասար է դարերու աշխատավարձի: Երեք տարուան ընթացքին ալ այդ յարկաբաժիններուն գինը քառ. մեթրը չուրջ 500 Ֆրանքէն, բարձրացաւ մինչեւ 25 հազար Ֆրանքի: Ատիկա իր հետ բերաւ կալուածային առեւտուրով զբաղողներու դասակարգը: Մեծ մասով երիտասարդ նոր հարուստներէ բաղկացած է ան որոնք երբեմն հարիւրաւոր պաշտօնեաներ կ'ունենան:

Այս երեւոյթին հետ պատմական վերաբաղձ մը տեղի կ'ունենայ. աւելի քան կէս դար առաջ Մոսկուայի հարուստ քաղքենիներուն բնակարանները իշխանութեան կողմէ կը գրաւուէին ու կը վերածուէին հասարակական բնակավայրերու. այսօր յետադարձ է կատարուածը: Նոր հարուստները կը վերադառնան դարասկիզբի հարուստներուն պատկանող տուները: Կ'անհետանայ հասարակաց բնակութեան համայնավարական սովորութիւնը որ մինչեւ 600 քառ. մեթրնոց յարկաբաժիններու մէջ չորս-հինգ բազմաթիւ ընտանիքներ կը գետեղէր որոնք կը գործածէին միեւնոյն խոհանոցը եւ լուացարանը:

Այդ ապրելակերպը այնքան տաղտկալի եղած էր բնակիչներուն որ այսօր կալուածական առուծախով զբաղողները մեծ դժուարութիւն չեն ունենար համոզելու զանոնք որ իրենց փոխանցեն մէկ չորրորդ կամ մէկ հինգերորդ իրենց խոհանոցի կամ սենեակներու բաժինը, միմիայն իրենց ընտանիքին յատուկ ուրիշ փոքր յարկաբաժնի մը փոխարէն: Կատարուած տեղեկատուութեան համաձայն հարցը դիւրաւ կը կարգադրուի ու մինորդը տէր կ'ըլլայ յարկաբաժինին զոր կը վաճառէ նոր հարուստ ընտանիքի մը:

Մարզին լաւատեղեակներուն կարծիքով, մէկ-երկու տարիէն բացի յամառ ընդդիմադիրներու մէկ քանի կղզեակէ, երկուստեք հասարակաց բոլոր բնակարանները վաճառուած պիտի ըլլան: Անոնց բնակիչներուն մեծ մասը արուարձաններու մէջ պիտի հաստատուի, մայրաքաղաքը ձգելով նորօրեայ Մոսկուացիներուն:

ՔԱՂՀԱՆ

ԶԱՒԷՆ ՊԻՊԵՌԵԱՆ

ԱՆԿՈՒՏԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

•

Վէպ

Անշո՛ւշտ չպիտի գայ: Յաւաքեցուց: Կէսօրէն եռքն ալ չաշխատիր: Շաբաթ - Կիրակին մեռաւ: Բայց երկուշաբթի, պիւրոյին առջեւէն չպիտի բաժնուիմ: Նայինք կրնա՞յ մէյ մըն ալ յաւաքեցնել ինծի:

Աղէ՛կ, չեմ ուզեր կոր ըսէ նէ ի՞նչ պիտի ընես:

Այո, ի՞նչ: Ձուզեր չուզեր:

Բայց ձգէ երկուշաբթին: Այսօր ի՞նչ պիտի ընես: Վաղը ի՞նչ պիտի ընես:

Ի՞նչ ըրած էր անցեալ Կիրակի: Ի՞նչ ըրած էր չաբաթ մըն է: Ահաւոր բան էր աս. սիրտը նեղուիլ: Ընելիք բան չունենալ: Հանճելիք տեղ մը, տենչացած բան մը: Ինչպէս, առենօք՝ երբ պզտիկ էր, կը սպասէր եւ կը պարապուէր կաղանդին: Հոգ չէ թէ քանի մը ժամ կը տեւէր այդ կաղանդի գիշերը: Մեծ հաճոյքը կաղանդի գիշերը չէր որ. այդ գիշերուան պարապուելը, սպասելն էր: Վեց ամիսկ ի վեր, ամէն օր ժամադրութեան մը սպասած, պտոյտ մը ծրագրած, երթալիք տեղ մը, սիրաբանելու համար լաւագոյն վայր մը խորհած էր:

Հիմա ի՞նչ պիտի ընէր...

Իրեն այնպէս թուեցաւ թէ մէկը եկած կեցած էր ետեւը: Թէեւ ոչ մէկ շուք լինկած էր վրան: Գլուխը դարձուց: Ընդոստ չհակուեցաւ:

- Բարեւ:

- Բարեւ:

Գրեթէ միեւնոյն պահուն արտասանած էին «բարեւ» բառը: Երկուքն ալ չանդրադարձան իրարու յուզումին:

Երազ թուեցաւ Սուրին, այնպիսի պահու մը երբ լինքզինքը համոզած եւ համակերպած էր թէ Նորմա պիտի չգար:

Իրարու երես նայեցան չուարած: Երկուքն ալ կացութիւնը հասկնալ կ'ուզէին: Մէկ բան որոշ էր. եկած էին: Առաջուան պէս: Բայց երկուքն ալ գիտէին թէ ճիւղ առաջուան պէս չէր: Փրթած բան մը կար: Եւ ամէն մէկը աշխարհի ճիգը կը վատնէր որպէսզի առաջին անգամ լինք ցոյց չտայ փրթած բանը:

Երկուքն ալ ժպտելու եւ չժպտելու միջեւ տարուբերուեցան: Մերթ ջանացին բանի ժպտիլ եւ չյաջողեցան, մերթ ջանացին զսպել ժպիտը որ լինքնին կուգար՝ նորէն չյաջողեցան: Մէկը սպասեց որ առաջին ժպիտը միւսէն գայ: Մէկը վախցաւ որ միւսը կը բարկանայ եթէ լինք ժպտի:

Սուր փրկութիւնը գտաւ անակնկալօրէն.

- Վայրկեան մը, տոմսակները առնեմ:

Կիշէի պոչին մտաւ: Նորմա յամրօրէն առաջացաւ դէպի ծովեզերքի բազրիքը, սկսաւ ծովը դիտել: Սուր մտատանջուեցաւ: Աչքն ալ չէր նայիր: Կռնակը չէր դարձներ:

Անյագօրէն քննեց Նորման: Պէտք էր ատուգէր թէ անոր վրայ բան փոխուա՞ծ էր մէկ չաբթուան ընթացքին: Բան մը պակասա՞ծ կամ աւելցա՞ծ էր: Ծերացա՞ծ էր: Երբեմն մտավախութիւն մը կ'ունենար թէ յանկարծ ծերացած պիտի գտնէր զայն՝ եթէ քանի մը օր գիրար չտեսնէին:

Նորման նոյն Նորման էր: Ձերմակ փէշը հագած էր: Այդ փէշը շատ կը սիրէր լինք: Կը չեչէր Նորմային կոնքերը եւ սրունքները: Անդիմադրելի կը դարձնէր: Ծունկին եռեւի փոսիկին ճիշդ վրան կը կենար: Անկէ վար՝ կոր գիծը կը բարակնար մինչեւ ոտքին դաստակը: Ա՛յնքան ծանօթ գիծը...

Աչքը անդին դարձուց: Սիրտը մաշիլ սկսած էր: Արիւնը տաքցաւ, տաքցաւ, տաքցաւ:

Եւ սկսաւ վախնալ որ ասիկա վերջին անգամն էր: Ա՛լ բաժնուինք պիտի ըսէր: Ա՛լ պիտի չձգէր որ Սուր...

- Քիչ մը առաջանանք:

Ձեռքը երկարեց թեւէն բռնելու համար, յանկարծ ետ քաշեց վախով. իրեն այնպէս թուեցաւ թէ զինք պիտի չախչէր ինչպէս օտար կին մը, ձեռքդ քաշէ վրայէս պիտի ըսէր:

Նորմա առջեւը անցաւ, անշարժ կեցաւ, պայուսակը կախած՝ ձեռքերէն զոր վտրին վրայ միացուցած էր: Սուր չատ մօտէն դիտեց անոր բաց չաղանակագոյն կարճ մազերը՝ ալիք ալիք: Փայլուն, մաքուր, առանց թեփի: Անհուն փափաք մը զգաց չրթունքը թաղելու՝ խպտոպներուն մէջ, համբուրելու, հոտոտելու, չոյելու: Վգին, ուսերուն պրոնզացած մորթը կը փայլէր արեւին տակ: Ակնարկը կռնակէն վար իջաւ՝ սպիտակ փէշին: Սարսռաց: Ետ քաշուեցաւ չզպչելու համար այդ մտերիմ մարմինին որ անհանդուրժելի ցանկութիւն մը կ'արթնցնէր իր մէջ:

Բիրտ հրմշտուք մը մաղ մնաց զիրենք հեռացնէր իրարմէ: Ուժգնօրէն փարեցաւ Նորմային մերկ թեւերուն, զայն փակցուց իր մարմինին, ուժը տուաւ սրունքներուն, արմուկներովը պաշտպանողական շրջանակ մը հաստատեց յարձակող ամբոխի յորձանքին դէմ: Զգաց թէ Նորմա իր թեւերուն մէջ կը կռթնէր ապահով ինքնավստահութեամբ մը: Զայն սեղմեց կուրծքին վրայ: Ցորձանքը զիրենք նետեց նաւամատոյց, ուր բաժնուեցան իրարմէ: Բոլոր երիտասարդները չդինուելի եղերքի երկաթէ ձողերուն՝ վրայէն կը ցատքէին ներս: Ո՛ւր էին քաղաքապետական ոստիկանները: Ի՞նչ կ'ըլլար քաղաքին հաճելի տեսքը: Ոչ ոք կը մտիկմտէր: Բազմութիւնը կը վազէր դէպի չդինուելի, կը խոյանար սանդուխներէն վեր, մէկզմէկ հրմշտելով, արգելքներու վրայէն ցատքելով: Սուր ուզեց պատմել Նորմային, պարզել: Չըրաւ: Չկրցաւ զգալ վազեմի մը տեսիլքին: Հիմա, դրամի, անկուտութեան մասին ալ պիտի չկրնար խօսիլ անցեալ Շաբաթուան պէս: Սիրտը սեղմուեցաւ:

Հակառակ որ իրենք ալ վազեցին, ուշ հասան: Հազիւ Նորմային համար նեղ տեղ մը գտան բացօթեայ մասին մէջ, նստարանին ծայրը ուր բարձը կարճ եկած էր:

- Ոտքի՞ պիտի կենաս, ըսաւ Նորմա մըտատանջ երեւոյթով:

(Շար. 52)

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՍԷՆ-ԺԵՐՄԱՆ
Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Չորեքշաբթի, Մարտ 8, ժամը 17·30-ին,
Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցի
Քարոզիչ՝
ՄԱԿԱՐ ԿԱՂԾ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՊՕՄՈՆ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ուրբաթ, Մարտ 10, ժամը 17·30-ին, Թաղիս Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտեմբեր արարողութիւն կը կատարուի քաղաքիս Մարսէյլի Եկեղեցւոյ մեր բոլոր հոգեւորականներուն մասնակցութեամբ:

Կը նախագահէ ու կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԻՐԻՃԵԱՆ
Առաջնորդական Տեղապահ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

100-ԱՄԵԱԿ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 19

Առաւօտեան հոգեհանգստեան պաշտօն Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին ի յիշատակ վարժարանի հիմնադիրը՝
ՅՈՎՀ. ԵՒ ՄԿՐՏԻՉ ԷՍԱԵԱՆԻ
եւ ողբացեալ Էսաեանցիներուն:

ՅԵՐԵԿՈՅԹ

ժամը 15-ին
Փարիզի Ալէք Մանուկեան
Մշակութային Կեդրոնը
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Կը մասնակցին. -
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ
ՅԱԿՈԲ ԹԵՐԶԱՆ (Լիոնէն)
էլիա Փեհլիվանեան եւ Ալի Կասէր
Մուտքը ազատ է:

(Շար. Ա. էջէն)

ընդհանուր հիւպատոսարան, 22 հիւպատոսարան եւ 8914 հոգինոց անձնակազմ:

ՌԱՄԱԶԱՆԻ չորքանը բաւական լարուած եղած է Պոլսոյ համալսարանական չորքանիներուն մէջ: Անցեալ շաբթու, չուրջ 20 գինուորեալներ, երկաթէ ցուցերով գինուած յարձակած են համալսարանական երկու ճաշարաններու վրայ, ուր ուսանողներ կը ճաշէին եւ չէին յարգեր Ռամազանի ծոմը: Ոմանք վիրաւորուած են, երեքը՝ ծանրօրէն: Յարձակողները Ա. Թիւրքէչի կուսակցութեան երիտասարդական կազմակերպութեան անդամներ եղած են, որոնք ներս խուժելով պոռացած են՝ «մա՛հ անհաւատներու որդիներուն»: Վախ կայ որ իսլամապաշտ հոսանքը հող չհալի Թուրքիոյ մէջ: Անդրա, օրինակ, քաղաքապետը քաջալերած է առեւտրականները որ խանութները փակեն Ուրբաթ օրերը, որ մահմետականներու նուիրեալ օրն է բայց ոճնական չէ Թուրքիոյ մէջ:

ՆԻՒ ԼԻՄԸՆ, այն երիտասարդը որ «յաջողած» էր անանկացնել Մեծն - Բրիտանիոյ Երդ դրամատունը՝ Պարինկս, չահադիտական գործողութիւններով, ձերբակալուած է, Մարտ 2-ին, Ֆրանքֆուրթի օդակայանը, կնոջը հետ: Իրեն դէմ ձերբակալման միջազգային հրամանագիր հանած էին Սինկափուրի իշխանութիւնները այն մեղադրանքով որ կեղծած է 7 միլիառ Իէնի (630 միլիոն Ֆր.) հաշուական փաստաթուղթ մը:

ՄԱՐՔ ՖԻՄՄԱՐՈՒԻ, 62 տարեկան, դրականութեան պատմագէտ, Ֆրանսական Կաճառի անդամ ընտրուեցաւ Իոնէսքոյի աթոռին:

MONTREUIL

CONFERENCE

organisée par l'Union Culturelle Arménienne de Montreuil (U. C. A. M.)

«Que fait le Fonds Arménien au Zanguézour et au Karabagh?»

Diaporama commenté et présenté
par *BEDROS TERZIAN*
Président du FONDS ARMENIEN DE FRANCE

le Jeudi 9 Mars à 20 heures 45

Salle Franklin - 60, rue Franklin - 93100 MONTREUIL (M° Mairie de Montreuil)

LE COMITE DE DEFENSE
DE LA CAUSE ARMENIENNE

vous invite
à la PRESENTATION - SIGNATURE
du livre

«L'ETAT CRIMINEL»

par son auteur le

Dr Yves TERNON

le Vendredi 10 Mars à 20 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne de Paris
17, rue Bleue, Paris 9e — M° CADET

La présentation sera animée par :
- **Pierre-Yves LE PRIOL,** Journaliste à «la Croix»
- **Gaidz MINASSIAN,** CDCA.

Entrée libre.

Séance de signatures-dédicaces.

L'ASSOCIATION *N A R E G*
D'ENGHIEN
organise une

GRANDE SOIREE COSTUMEE & ANIMEE

le Samedi 18 Mars à partir de 21 heures

avec récompense
pour les plus beaux costumes

Salle de l'U.G.A.B.
118, rue de Courcelles, Paris 17e

P. A. F. : 100 F.

Réservation : 48. 41. 49. 37.

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ 9

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée Moules-Frites

à volonté

organisée par la Croix Bleue
des Arméniens de France
et le Nor Seround
de Sevran — Livry-Gargan

le Samedi 11 Mars
à partir de 20 heures 30
à la Salle des Fêtes de Sevran
— rue Gabriel Péri —

Disc-Jockey — Ambiance assurée

Réservations :

43. 83. 87. 68 / 43. 32. 47. 20

*
**

DINER DANSANT

organisé par
la Section « *Elen Puzant* » *d'Alfortville*

le Samedi 18 Mars

Salle Voltaire à Alfortville

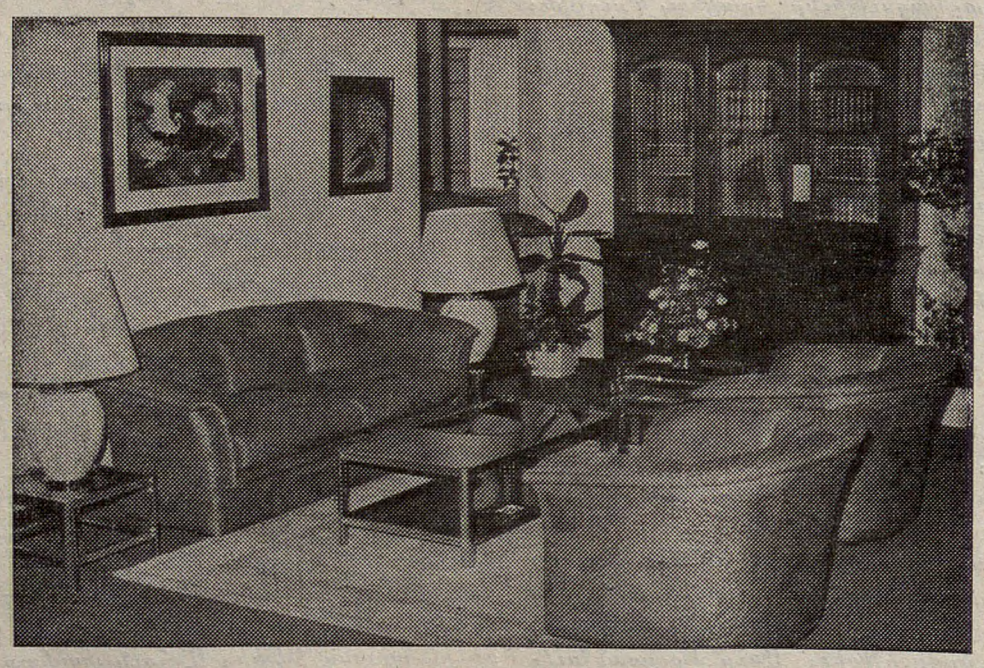
avec l'*Orchestre G a i d z a g*
et le chanteur *A n d o*

Réservations :
— Mme Kabayan : 43. 76. 10. 07;
— Mme Papazian : 43. 76. 35. 68.

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Ցառաջ»ի թաժանորդներուն"

ԱՊՐԻԼ 24

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԹԻՒ 2

Սիրելի Հայրենակիցներ,

Այս տարի, Հայկական Ցեղասպանութեան 80-ամեակի ոգեկոչումի հանդիսութիւնները կը կազմակերպուին բացառիկ չուքով՝ Հայոց Եկեղեցւոյ հովանիին ներքեւ կազմուած յատուկ յանձնախումբի մը կողմէ:

Սոյն յանձնախումբին մաս կը կազմեն դաշնութիս քաղաքական բոլոր կուսակցութիւնները, կազմակերպութիւնները ու լրատուական մարմինները (մամուլ, ձայն նաւիիւռ):

Նկատելով որ յանձնախումբը կարիքն ունի տնտեսական լայն միջոցներու, կ'ընէ բոլորին որ մասնակցին կատարուած ճիգին՝ իրենց նիւթական օժանդակութիւնները յղելով հետեւեալ հասցէին՝

COMITE
POUR LA COMMEMORATION
DU 24 AVRIL
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Այլ մանրամասնութիւններ կարելի է ստանալ հեռաձայնելով՝
42 - 08 - 76 - 49

Թիւին, երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 15-էն 19:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ
ՇՐՋԱՆԱՑԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԺՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱԶԱՐԷՆԻ ՀԱՅՏԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԿՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋ

Հինգշաբթի, Մարտ 16, ժամը ճիշդ 20·30-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Տէմիրեան սրահ 17, rue Bleue, Paris 9e

Ակաերտներ, ծնողներ, հետաքրքրուողներ կրնան ներկայ գտնուիլ:

Տեղեկութիւններ եւ յանձնարարութիւններ INALCO-ի հայերէնի պատասխանատու Տիկին Ա.Յահիւտ Տօնապետեանի կողմէ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է. - Նուիրատուփար ձէպէճեանի մահուան առիթով փոխան ծաղկեպսակի. -

Տիկին Մարկրիթ ձէպէճեան 200, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տատուրեան 300, Տիկին Աղաւնի Պարոնեան 100, Պր. Արէս Եան 100 Ֆր.:

Զաւէն Օհաննէսեանի մահուան տարելիցին առիթով Օհաննէսեան եղբայք 500 Ֆր.:

Պր. Գոբիւր 400, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը 1000, Տէր եւ Տիկին Սրա Արտաչէսեան 500 Ֆր.:

Շաւիլի դպրոցին եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները. -

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը 3000, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 500, Տէր եւ Տիկին Տանիէլ Տէր - Յարութիւնեան 200 Ֆր.:

Եկեղեցւոյս դպիրներուն նոր չապիկներ կարելու բարի նպատակով հետեւեալ նուիրատուութիւնները եղած են. - Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պարոնեան 3250 Ֆր., Տիկին Աղաւնի Պարոնեան 500 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 5
DIMANCHE
5 MARS
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 202

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·542 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.542

ԱԻԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

Ինարէ Տըրէնի (1880 - 1954) վարքը, իր անհամեմատ բազմերեսութեամբ, խըռովայոյզ արուեստի մը ամէնէն յատկանշական երեւոյթներէն մին է, որուն կերպարանափոխումները կը զուգահեռին 20-րդ դարու առաջին տասնամեակները բնորոշող չրջանին արմատական խմորումներուն եւ ողբերգական իրադարձութիւններուն: Նկատի առած մեր օրերու տագնապալի բնոյթը, իրեն նուիրուած ներկայ յետնահայեացքը (*) արդեօ՞ք պարզ զուգադիպութիւն մըն է, թէ՞ նպատակ մը՝ արուեստագէտին նոր արժեւորման, վերաեսութեան ենթարկելով 20-րդ դարու արուեստին դասաւորումը:

Տասնութ տարուան հետաւորութիւն մը կայ Տըրէնին նուիրուած Փարիզի կրան Փալէի ցուցահանդէսին եւ ընթացիկին միջեւ: Ֆրանսայի մէջ, այս երկու իրադարձութիւնները կը փակագծեն չրջան մը որուն ընթացքին արուեստագէտին վիճակեցաւ քաւարանային կացութիւն մը: Ասոր տեւողութեան իր արուեստին նկատմամբ հետաքրքրութիւնը յաւելեալ նուազում մը արձանագրեց, մինչեւ 1991-ի երկրորդ կէսին տեղի ունեցող թանգարանային ղոյզ ցուցահանդէսները, Թուլա եւ Փարիզ: Հետեւաբար, ներկայ ձեռնարկը կը ղեկնուի առաջնակարգ կարեւորութիւն, որովհետեւ վերստին կ'արծարծէ ոչ միայն արուեստագէտին տեղը իր մարզին մէջ՝ այլ նաեւ իր առընչուածութիւնը իրեն ժամանակակից ընկերային կամ պատմական երեւոյթներուն:

Տըրէնի արուեստը հակասութիւններու, հակադրումներու արուեստ է՝ նորին եւ հինին, ներկային եւ անցեալին միջեւ տարուբերող: Արդիական կարճատեւ չրջանէ մը եւք (հազիւ տասնամեակ մը տեւող), վերադարձ դէպի աւանդութիւն, «կորսուած» արժէքներու վերահաստատման՝ որպէս մերժում եւ հակադրում արդիական ուղղութեան, անոր բերած «խանգարող» յեղաշրջման: Կարելի է պատկերացնել ուժգնութիւնը Վայրենապաշտութեան եւ Խորանարդապաշտութեան, որուն բերմամբ յանկարծ դլխիվայր պէտք է չրջուէին Վերածնունդէն սերող արուեստի եւ դեղեցիկի ըմբռնումները: Դեռ մինչեւ մեր օրերը երկարող պարտաւորումները՝ արդիականութեան նկատմամբ, կը հաստատեն թէ արդի արուեստը իր ծնունդով ոչ միայն խանդրոյ առարկայ կը դարձնէր արուեստի մարզին մէջ տիրող պահպանողական եւ այլամերժ դիրքորոշումները՝ այլ նաեւ, կամայ թէ ակամայ, ընկերութեան կաղապարները, ընկերութիւն որ կը մերժէր թօթափել այն բոլոր պատկերումները, որոնց վրայ հիմնուած էին իր պատմութիւնը, իր ներկան, իր կառոյցը, իր կարգավիճակը:

Տըրէն առաջինը չէր դէպի անցեալ չեղում մը ընող՝ յառաջադէմ չրջանէ մը եւք: 1880-ական թուականներու սկիզբներուն Ռընուար եւ յաջորդող տասնամեակին Էմիլ Պեռնար, առաջին արուեստագէտներէն էին այդ ընթացքին սկիզբ տուող: Պատճառները թերեւս աւելի անհատական են եւ նկարագրային, քան թէ զուտ ընկերային եւ դաղափարախօսական: Սակայն ասոնք կ'արտայայտեն նաեւ տիրող ընդհանուր տրամադրութիւններ, հասարակութեան պահպանողական երեսակը յուզող, որ կ'երկիւղի, կը տագնապի որեւէ քայլէ որ իր արմատները խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ, ըլլան անոնք մշակութային կամ այլ: Ուստի, նման պարագաներու, արուեստագէտի մը դէպի անցեալ վերադարձը կը դառնայ, դիտումնաւոր կերպով կամ ոչ, ընկերային եւ քաղաքական երեւոյթ: Տըրէնի վարքը այս իրողութեան առաջնակարգ արտայայտութիւններէն է՝ նախքան առաջին մեծ պատերազմը, երբ նկատի առնենք թէ «Վերադարձ դէպի կարգ ու կանոն»ի նշանաբանը անկէ տարիներ յետոյ է որ պիտի դառնայ կարգախօս եւ յենարանը՝ դէպի անցեալ վերադարձի զանգուածային չարժումի մը, երբ ազդայնականութիւնը պիտի սրի եւ ամբողջատիրական վարչակարգեր սարսափի եւ արհաւիրքներու դերակատարները պիտի ըլլան:

*
**

Գեղարուեստական կազմաւորումը, որմէ Տըրէն կ'անցնի, չի տարբերիր աւանդական այն ընթացքէն զոր ոեւէ պատանի, արուեստի մարզէն ներս մուտք գործող, կ'որդեդրէ: Տըրէն նկարչութեան կը սկսի երբ տասնըհինգ տարեկան է, իրագործելով բնանկարներ: Միաժամանակ, Լուվրի Թանգարանը իրեն համար կը դառնայ այն վայրը ուր սորվելու անսպառ աղբիւր կը դտնէ, վարպետները ուսումնասիրելով կամ ընդօրինակելով: Սակայն, քանիմէկ տարեկանին արդէն իսկ կը կատարէ արմատական հաստատում մը, երբ կը գրէ իր քարեկամին, Մօրիս տը Վլամինքին. «Գիտակցութիւնը ունիմ որ իրապաշտ շրջանը այլեւս սպառած է եւ թէ նկարչութիւնը հիմա է որ կը սկսի»: Բայց միայն չորս տարի յետոյ է որ ինք այս եզրակացութիւնը իւ գործ պիտի դնէ: Մինչ այդ, գինուորական երկարատեւ ծառայութենէ մը վերադարձին, 1904-ին Վլամինքի հետ Շաթուի մէջ յաճախ կը նկարէ բնապատկերներ եւ անշարժ բնութիւններ:

Անդր Մաթիսի մէկ վկայութիւնը կը հաստատէ թէ Վլամինք է որ Տըրէնը կը մղէ դէպի զուտ գոյներու գործածութիւնը (1): Այս ուղիի կիրարկումով ձեռք կը բերուէին, ինչպէս Մաթիս կը բնորոշէ «գունային ամբլի զօրաւոր հակազդեցութիւններ» եւ լուսաւոր գոյներ՝ անկախ որեւէ պայմանականութենէ. այսինքն՝ կանաչը անպայման խոտ չէր յատկանշեր եւ ոչ ալ կապոյտը՝ երկինք (2): Այս չղացքով է որ Տըրէն կը նկարէ չարք մը պատառներ որոնք, ասոնց անմիջապէս յաջորդող կառուցական գործերու կողքին, իրաւացիօրէն կը դասուին իր ամպարէզին ամէնէն բարձր նուաճումներէն: Առանց ասոնց, ինք թերեւս նկատուէր պարզ աւանդապահ արուեստագէտ մը, որ փորձած է նկարել անցեալի դասական արուեստագէտներու ըմբռնումով, առանց լրիւ կերպով ունենալու, օրինակ, Սէզանի մը պայծառատեսութիւնը՝ անցեալը նոր եւ յանդուգն աչքերով դիտելու եւ անկէ քաղելու տիեզերական տուեալները, զանոնք վերամշակելով, ասոնց նոր տարածք տալով:

Երկու տարուան ընթացքին, 1905 - 1906, Տըրէն կը նկարէ վառ գոյներով չբլացուցիչ պատառներ, լոյսով եւ ջերմութեամբ ողողուած: Դիմանկարներ, միջերկրականեան եւ լոնտոնեան բնապատկերները հերոսական սլացք մը ունին, ժայթքող կենսունակութիւն մը՝ «նախնական»: Աւիկա չրջանն է երբ ինք, Մաթիսի, Պրաքի, Փիքասոյի, Վլամինքի եւ քանի մը ուրիշներու նման կը «քանդէ» նկարչութիւնը, անոր տալով արտայայտչական ցարդ անծանօթ ազատութիւն մը, որ կը համընկնի Գերմանիոյ մէջ գործող արտայայտապաշտ նկարիչներու յղացքին: Ասոնք բոլորը արուեստագէտներ են, որոնք յայտնաբերելով նախադասական, ափրիկեան եւ ովկիանեան արուեստներու արտայայտչական զօրութիւնը, զայն կը ճուլեն իրենց զարուեստական ըմբռնումներուն: Արդիւնքը զեղուն արուեստ մըն է, արեմտեան դասական արուեստի իրագործումներուն կամ անով կազմաւորուած դասին համար խանգարող, քանդիչ: Պիտակաւորումը չուշանար: Յումբը, որ 1905-ի Աշնան Սալոնին կը ցուցադրէ, որուն մաս կը կազմեն Տըրէն, Մաթիս, Վլամինք եւ ուրիշներ, յետ այսօրիկ կը կոչուին Վայրենիներ:

Գրեց՝

ՎԱՉԷ ԱՐԱՋ

«Լուղորդուհիներ» չարքը (1907 - 1908) նոր հանդրուան մը կը հաստատէ Տըրէնի նկարչութեան մէջ: Այս պատառները կը համախմբեն նախաւերածննդեան արուեստներուն յատուկ համեմատութիւններով յղացուած կերպարային սլացիկ պատկերումը, ինչպէս եւ սէզանեան կառուցական նախադրեալները, ձեւերուն ցցուն թիւն տուող եւ զանոնք յստակ գիծերով չեչտող: Արդիւնքը կ'ըլլայ աշխատանք մը՝ որ կը սաստարէ եւ կամ կը մասնակցի Խորանարդապաշտութեան ստեղծման: Եթէ այս չարքին առաջին մեծածաւալ պատառին մէջ նախկին չրջանի վառ գոյները դեռ կը պահեն իրենց ներկայութիւնը, միւսներուն մէջ Տըրէն կը վերադառնայ դէպի աւելի բնական՝ տեղական գոյներու: Վայրենապաշտ չրջանի յորդառատ դունային ու զգայական աչխարհին կը յաջորդէ զուսպ, խոհուն, հանդարտ պատկերում մը, որ տակաւ հեռանալով ձեւային եւ միջոցային նորարար չրջածիրէն՝ կ'որդեդրէ միջնադարեան եւ պարզամիտ արուեստի խառնուրդով յատկանշուած եւ ոճականացած ուղղութիւն մը, որ կ'երկարի մինչեւ Տըրէնի երկրորդ գինուորագրումը՝ 1914-ին, առաջին մեծ պատերազմի սկիզբին:

Աննախընթաց պատերազմը Մարինէթթիի ջատագոված «աշխարհի միակ մաքրութիւնը» (3) չեղաւ եւ ոչ ալ Թոմաս Մաննի եւ իրեն համախոհներուն անկէ ակնկալած թիւրեղացումը, ազատութիւնը եւ հսկայական յոյսը (4): Ուրիշներ անոր մէջ ուզեցին տեսնել ներքին եւ արտաքին վիճակներու զծով բարիք մը, որ պիտի ծառայէր մարդկութեան յառաջադիմութեան եւ բարձրացման (5): Չորս տարիներու ընթացքին տեղի ունեցող կործանումը կը գլէր ամէն երեւակայութիւն: Պատերազմը չրջած էր նաեւ դեղարուեստի մարզը: Նախկին յարաբերութիւնները քանդուած էին կամ այլափոխուած: Փիքասօ կը յայտնէ թէ ինք պատերազմի գացող Պրաքին եւ Տըրէնին ընկերացած էր մինչեւ կայարան եւ կ'աւելցնէ. «Անկէ ետք մենք գիրար երբեք չվերագրտանք: Անոնք պատերազմէն երբեք չվերադարձան»: Արտայայտութիւնը խորհրդանշական է, քանի Փիքասօ կ'ուղէ ըսել թէ նախկին Պրաքն ու Տըրէնը այլեւս մեկնած էին առյաւէտ:

*
**

Պատերազմի տարիներուն անհատական երկու ցուցահանդէսներ կը նուիրուին Տըրէնի, մին Փարիզ, միւսը Նիւ-Եորք: Տըրէն առիթը կ'ունենայ սակայն իր ծառայութեան ընթացքին քանի մը գծանկարներ իրագործելու, իսկ 1918-ի վերջերուն՝ քանդակներ: 1917-ին Վլամինքին իր դրած մէկ նամակին մէջ արդէն իսկ կը բնորոշէ ապագայի իր նկարչական ուղղութիւնը երբ կը գրէ. «Կ'ուզեմ այլեւս միայն դիմանկար նկարել, իսկական դիմանկար, ձեռքեր, մազեր. այսինքն՝ ամբողջ կեանքը...»: Ճետ այսօրիկ Միջնադարեան ու նախադասականը չեն գինք կըլանողը այլ՝ իր նպատակը կ'երթայ դէպի Վերածնունդ ու անկէ սերող նկարչութիւնը:

Ճետպատերազմեան տարիներուն արուեստի մարզէն ներս հակադրումները անընախընթաց կերպով կը սրին: Պատերազմը, իր ծանրագոյն հետեւանքներով, ծնունդ կու տայ ծայրայեղ դիրքորոշումներու: Մին՝ ՏՍՏՍով մարմնաւորուած, որ ամբողջական մերժումը կը հանդիսանայ դեղարուեստական նախկին ըմբռնումներուն՝ զանոնք ձգտելով, ըմբռնումներ՝ որոնք հայելին կը նկատուէին այն կարգերուն որոնք առաջնորդած էին պատերազմին, իսկ միւսը՝ «Վերադարձ դէպի կարգ ու կանոն»ի դերիչխող հոսանքով՝ արդի արուեստի «անկոմային» էութեան հակադրելով վերածննդեան արուեստին «բարձրութիւն»ը, որպէս վերականդնումը չքացած կամ «ոտնահարուած» արժէքներուն: Անոր չատագովներէն, նկարիչ Անտրէ Լոթ, մինչեւ իսկ Տըրէնը կը նկատէ «Ֆրանսայի ապրող մեծագոյն նկարիչը»: Վերատեսման ճնշումը այնքան զօրաւոր է որ Պրաք, Լէժէ, Փիքասօ իսկ եւ չատ ուրիշներ կ'անցնին դասականի վերարծարծման: Սակայն անոնք, հակառակը Տըրէնի, հլու «կապկող»ները չեն դառնար անոր, այլ զայն կ'օժտեն իրենց արուեստներէն բխող կիրառումներով: Ճետաքրքրական է թէ արուեստագէտները կը դտնուին արմատական ընտրութիւններու կամ դիրքորոշումներու հանդրուանի մը մէջ, մինչ ամէնուրեք արդիականութեան դէմ հալածանքը, ուղղակի միջամտութեամբ կամ անուղղակի կերպով, կը սաստկանայ:

Տըրէնի վերջին երեք տասնամեակներու նկարչութիւնը, ուրեմն հարազատ արտայայտութիւնը կ'ըլլայ պահպանողական հոսանքին: Ինք այժմ կ'որդեդրէ բնապաշտական տեսլեք եւ պատկերում, ինչ որ կը հակադրուի 1910-ական տարիներու իր գործերը բնորոշող չեշտակի ոճականացման: Իր այս նոր ընթացքը, պայմանաւորուած է «գեղեցիկ արհեստ»ին վերադառնալու եւ «կորսուած գաղտնիքներ» ձեռք բերելու մտասեւեռումով: Ինք կը ցանկայ հասնիլ «գերագոյն նկարչութեան»՝ հիմնուած Վերածնունդով կազապարուած դասական օրինակին վրայ: Դիմանկարներ, դիցաբանական տեսարաններ եւ անշարժ բնութիւններ կը չարունակեն ըլլալ այն ենթանիւթերը՝ որոնցմով Տըրէն կը ձգտի վերակենդանացընել ու վերստեղծել «կորսուած դրախտ»ը, ժամանակաչրջանի մը ընթացքին (երկու մեծ պատերազմներուն միջեւ երկարող)՝ երբ արեւմտեան ընկերութիւնները ազգայնական եւ ցեղային զօրաւոր չունչով տոգորուած, իրենց անցեալապաշտ վերջին խարկանքները կը

(Շար·ը Դ· էջ)

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ ԵՒ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

Ի՞նչ է տեղը Վ. Օշականի հայ բանաստեղծութեան մէջ (*)։ Հարցումը երկու երես ունի։ Մէկ կողմէն՝ ի՞նչ է ծանրութեան կեդրոնը այս գործին, եթէ ունի, ի՞նչ գաղտնիք, ի՞նչ խորհուրդ կը պահէ զայն ինքն իր վրայ եւ կը դարձընէ զայն ինքնաբաւ, այնպէս ինչպէս ըլլալու է ամէն գրական երկ։ Միւս կողմէն՝ ժամանակակիցի ի՞նչ հասուած կը բերէ ան պիրերու աշխարհին։

Վ. Օշական հրատարակած է ութ հատոր, որոնցմէ երկուքը արձակ. «Փախըստականը» (1987), եւ «Թակարդին չուրջ» (1988)։ Միւս հատորները կրնանք դետեղել բանաստեղծութիւն ընդհանուր անունին տակ. «Պատուհան» (1956), «Քաղաք» (1963), «Քառուղի» (1971), «Ահազանգ» (1980), «Մուճակ» (1983), «Արուարձաններ» (1991)։ Բանաստեղծութիւնը գերակշիռ տեղ մը կը գրաւէ այս արտադրութեան մէջ, անկասկած եթէ նկատի ունենանք միայն հատորներուն թիւը։ Վ. Օշական գրած է նաեւ վէպ, պատմուածք, թատերական երկեր։ Ո՛չ մէկը անտարբեր կը ձգեն ընթերցողը։ Թատերական մեծ ու փոքր երկերը կը խուզարկեն գետին մը որ, ամէնէն աւելի բանաստեղծութենէն եաք, կը տպաւորէ իր յանդգնութեամբ ու նորութեամբ։ Վ. Օշականի մէջ իր յայտնութեան սպասող թատերագիր մը կայ. «Յանգարուած Վերելակը», «Հոդեհանդիստ 4»ը աւտր փաստը կը բերեն։ Թատերագիրը պէտք ունի հասարակութեան, եւ Սփիւռքի մէջ նման հասարակութիւն դոյութիւն ունի՞։

Ասոնք կը սահմանափակեմ բանաստեղծութեան կալուածին, առ այժմ։

ԵՐԿՈՒ ՀԱՆԳՈՑՑ

Բանաստեղծական արտադրութիւնը կ'անցնի երկու հիմնական փուլէ։ Առաջին հանգոյցն է «Քաղաք»ը, որ կը կրէ «Դիւցազներգութիւն մը» ենթախորագիրը (երկրորդ հատորը փաստօրէն չհրատարակուեցաւ)։ Միւս հանգոյցն է «Ահազանգ»ը։ Ամէն գրողի առթիւ չահեկան է դիտնալ թէ ի՞նչ է սկզբնական վիճակը, առանձնաշնորհեալ այն կէտը ուրկէ կը մեկնի ան, որուն կը վերադառնայ, առանցք մը՝ որուն չուրջ երկ մը կը հիւսէ իր ցանցը։ Զգայական վիճակ մըն է անիկա, չպարզաբանուած միգամած մը մըտածումի, նախընտրելի պահ մը, վայր մը, որ բնորոշ կ'ըլլայ, եւ կ'ըլլայ բաւական մըն ալ երկդիմի, որպէսզի գրողը զայն ենթարկէ փոխաբերականացման աշխատանքի։

Վ. Օշականի պարագային՝ այդ սկզբնական վիճակը կը դտնուի տարածական տուեալի մը մէջ, որ պատուհանն է։ Ցիշատակած գրքերուս խորագիրները ունին տարածական հանգամանք։ Պատուհան, քաղաք, քառուղի, ահազանգ, արուարձաններ՝ միայն խորագիրները չեն, այլեւ ընթացքի մը հանգրուանները։ Պատուհանը բնորոշ տեղ մըն է, սահման մը՝ ներսին ու դուրսին միջեւ, սենեակին ու փողոցին, մտերիմին ու բազմութեան։ «Հեղինակը / հիմա կ'ելլէ բազկաթոռէն, պատուհանին կողմը կ'ուղղուի / մտածելով ինքն իր կարգին / վարի կեանքին / որ չսպասեց իր իմնալուն...» («Քաղաք», էջ 34)։ Ցետոյ նոյն հեղինակը փողոց կ'իջնէ. «պատռած թուղթեր, կոտրած չիչեր, թրամվայի տոմսակներ / ժամը վեցի երազներ... / կը հաւաքէ, կը լեցնէ գանկի տուփին / որ փիչ յետոյ տուն կը դառնայ առանձին / բան մը մոռցած իր ետին / որ ոտքերը քսելով պէտք է քալէ փողոցներէն...» (նոյն)։ Հետաքրքրականն չէ դիտնալ թէ այս հեղինակը Օշակա՞նն է, բայց կարեւորը հեղինակ ըլլալն է։ Անոր տեղը այս կրկնակ բացուածքին մէջ կը դրուի, դէպի դուրս, դէպի ներս, դուրս ու ներս, ներսէն դուրս։ Կարեւոր է հակադրութեան բացակայութիւնը։ Հեղինակը ներսի կամ դուրսի մարդը չէ, այլ երկուքինն ալ նոյն ատեն։ Սակայն սենեակին ու փողոցին միջեւ, պատուհանը չի պահանջեր ո՛չ մէկուն ոչ ալ միւսին, տեսակ մը օտարութիւն է. «Այո, յանցաւոր եմ, սակայն յանցանք չեմ գործած / այլ պարզապէս՝ Ուրիշն եմ / ես միշտ դուրսէն պիտի քալեմ, երրորդ մայթէն, առանձին / նոր օրէնքներ չինելով որ տակամ, խելքի պահիմ՝ ես ինծի / ես Օտարն եմ... / Թշնամին եմ առանց ոչ մէկ աւանդութեան, ժառանգի ու կտակի / ամէն վտանգ ինձմէ կու գայ բայց ես դուրսն եմ վտմակէն / ու կը դողամ մինակութեան վախերէն... / ես բոլորիդ գանկին մէջ լրտես մտանիլ կ'ապրեցնեմ / ու տեղեակ եմ ձեր գաղտնիքին / բայց դուք ոչինչ ոչինչ գիտէք իմ մասին...» («Մուճակ»)։

Ահա մէկը որ կը խօսի մեզի իր օտարութենէն. ասիկա ազգային կամ աշխարհագրական օտարութիւնը չէ, այլ բացարձակ դրսութիւնը, թէ՛ ներսը թէ՛ դուրսը, այն՝ որ սահման ու գաղտնիք չի ճանչնար։ Այդ տեղն է որ կոչեցի պատուհան։ Հոնկէ՛ կը խօսի դրողը։ Անկէ կը մեկնի դէպի փողոց։ Այդ տեղը ինք իր հետը կը տանի, անկէ կը մնայ անբաժան, միշտ «աքսորական վախստական դաղթական» (նոյն)։ Ուրեմն՝ պատուհանը չըլլանակը չէ ուրկէ կը նայիմ, այլ այն տեղը ուր կամ եւ որուն հետ անդադար կը տեղափոխուիմ։ Աւոր համար, քաղաքն ալ քաղաք մը չէ, այլ սենեակ մը. «քաղաքն ամբողջ մէկ սենեակ է» («Քաղաք», 18)։ Պատուհանը դրողին տեղն է, քիչ մը երեւութապէս փողոցէն աւելին, քիչ մը անդին։ Անոր ընդմէջէն է որ ան կը դիտէ, կ'ապրի փողոցը, քաղաքը, կեանքին ու մահուան արուարձանները։

«Ահազանգ»ին, «Մուճակ»ին, «Արուարձաններ»ուն մէջ, միշտ մէկը կայ, որ փողոց կ'իջնէ, կը քալէ, կը մօտենայ քաղաքին, կը թափառի այնտեղ, կը սպասէ գալիք չողեկառքին, որ կա՛մ կու գայ կա՛մ չի գար, յամենայն դէպս կը փնտռէ բան մը, որ ինք ալ մենք ալ չենք գիտեր։ Այդ փնտռտուքին չնորհիւ կը գիտնանք թէ ինչ է (բանաստեղծական թէքնիքի գետնին վրայ, այս եսը կը կատարէ կազմաւորիչ եւ միաւորիչ դեր)։ Վերջին հատորներուն մէջ ան կը խօսի առաջին դէմքով, բայց եսը հերոսի մը եսը չէ, անոր արարքները թացատիկ չեն, այլ տարօրէն սովորական։ Անիկա քիչ մը ամէն ես ըսող էակն է։ «Քաղաք»ին մէջ Օշական կը դնէ այս հարցը, երբ իր հատորին իբրեւ ենթախորագիր կ'առաջարկէ «Դիւցազներգութիւն մը»։ Սակայն հատորին մէջ, ո՛չ դիւցազուններ կան, ոչ ալ միտանային պայքար։ Ո՛չ մէկ տիպար, ո՛չ մէկ պատմութիւն որուն չնորհիւ տիպար մը դառնայ հերոս, անուն առնէ եւ դուրս ելլէ համատարած անայ ձայնին, տեսակ մը անտուն, անտէր ձայնի մը, «փենոմենոլոժիք ներկայութեան մը» նման, ինչպէս ըսուած է «երեւակայութեան ձայնին» համար, «Յանգարուած Վերելակ»ին մէջ (էջ 15)։ Այդ ձայնն է, որ «Ահազանգ»ին մէջ կը դառնայ փաստօրէն ահազանգը լսողին։ Զէզոք, ամէն բանի դպչող, ամէն բանէ հեռու, անմարմին, անմարդկային ձայն մը։

Փորձեցի որոշել սկզբնական տեղը եւ ի յայտ եկաւ խօսողը որ իրը ես մը՝ կը յայտնուի աւելի Օշականի գործին երկրո՛րդ հանդրուանին քան առաջինին։ «Քաղաք»ին մէջ եսը չկայ, պահուըտած կը թուի ըլլալ յոգնակիի մը ետին, որ մենք կ'ըսէ։ Այսպէս. «Դեռ չենք ծնած ու չենք մեռնիր ուրեմն» (էջ 62) կամ «Փողոցին հետ կը քալենք... Շէնք մը, հրապոյր, բայց է դուռը / կը մօտենանք, մուտքին ենք...» (էջ 160)։ Եսին պէս, Մենքն ալ բովանդակութիւն չունեցող ենթակայ մըն է, կարծէք հաւաքականութեան մը կ'ներթայ, երբեմն ալ կը թուի թէ ծպտուած առաջին դէմք եզակի մըն է։ Ցամենայն դէպս անոր բոլոր արարքները իրմէ անձ մը չեն յօրիներ։ Անիկա կեդրոնն է ամէնէն հակասական արարքներուն, յար եւ նման այդ եսին։ Սակայն ճշդեմ որ այս Մենքը նուազ զօրաւոր ներկայութիւն մը ունի--- եթէ ունի որեւէ ներկայութիւն-- քան այդ եսը, որուն ամենատեղ դոյութիւնը կը ղրկէ ինքզինք խտութենէ։ Մենք թէ ես, այս խօսողը մարդ մը չէ, այլ մէկը որ կը փնտռէ մարդը։ Ինչպէս ըսուած է «Քաղաք»ին մէջ, «Մարդ, մարդ, մարդ... մարդ / ամէն կողմ՝ / բայց ոչ մէկ մարդ որ ըսէ / թէ ինք ով է...» («Քաղաքը», էջ 161)։ Մարդը չկայ, կայ միայն խօսողը որուն խօսքը այդ բացական կը փնտռէ։ Օշական կ'ըսէ իր միջոցներով մարդուն անյայտացումը, ինչպէս ատենին Փուդօ կը յայտարարէր անոր մահը...

ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

Հոս է այս բանաստեղծութիւնը ոտքի հանող հիմնական փորձառութիւնը, որ դուցէ կը յայտնուի զարմանքի մը մէջ, սարսափի մը։ «Բնազանցական» յայտնութիւն մը կայ մեկնակէտին, որուն պատասխանն է գործը եւ որը ներկայ է անդադար, առանց որ անպայման տարազուի։ Ամէն վաւերական դրականութիւն կը բերէ նման փորձառութիւն դիրերու աշխարհին մէջ։ Ա՛ն է, որ անհատականութիւն, ինքնութիւն կու տայ դրուածքին, ա՛ն է որ ստեղծիչ է ոճի։ Սակայն անիկա անպայման մտածուած, խորհուրդ, մտադրուած չէ, ինչպէս կը մտածէ քննադատ ամբոխը։ Գուցէ երբեք չկարենանք դիտնալ թէ ինչո՞ւ, ի՞նչպէս բանաստեղծը իր պատուհանէն յանկարծ դիւրը կ'ընէ բացարձակ բացակայութեան մը։

Ռէմպօ կ'ըսէ թէ իսկական կեանքը բացակայ է եւ այնպէս կը թուի, որ նման խօսք կը բխի բացակայութեան ընկալումէ մը։ Վերը ըսի արդէն որ մարդը չկայ, մարդ կը փնտռուի, կան մարդիկ, բայց չկայ մարդը։ Ինչ որ կայ «կրկնապատկերն» է (նոյն) կամ խարկանքը մարդուն։ Բաները այն չեն որ կը թուին, բաները, աշխարհը, տիեզերքը կը կրեն իրենց կեդրոնին մէջ ընդհանուր, անդրականօրէն։ Անհատականը անշուշտ կ'ներթայ հատուածին եւ ակնարկութիւն կրօնքին ու աստուածներուն։ Անհատականը այն չէ որուն հատուած չենք կրնար ընծայել, այլ այն որուն հանդէպ հատուածը չի բաւիր, կամ այն որ չի դարձուիր հատուածով։

Նման յայտնութիւն անստանձնելի է։ Այն որ Օշական կը կոչէ գիտակցութիւն նման սարսափելի պարապութիւն անկողմ է դիմակալելու։ Կը յօրինէ միջոցները զայն ծածկելու, քօղարկելու, հերքելու կամ անտեսելու։ Կրօնք, աստուածաբանութիւն, դիտութիւն, բարոյական, դաղափար, համակարգ, ընկերութիւն հաստատումներ են, Նիցչէական գիտասով, որոնք կը միտին ծածկելու արմատական բացակայութիւնը լսելու։ Սրճարանը նստողները կը հաւաքուին, քով քովի կը նստին, «կոր կռնակը կը դարձնեն աշխարհին / ու կամարին տակ այս անջրպի, աստղ առանձնութեան / կուգան ուխտի ծխախոտ ու աղ որակաւ մարդկութեան մը կարօտը / բար խառնել ու մանուանդ պահը պատ ուրացումի վերացումի լքումի / հաղորդ

եսերու անանունութենէն։ Պարապ կամ ըղձուած դիւցազներգութիւն մըն է եղածը։ «Մուճակ»ին մէջ, այդ եսը --հիմա պիտի հասկնաք թէ ինչո՞ւ չեմ ըսեր՝ մարդը-- կ'ըսէ. «իմ խուճապս մարդ չըլլալու խուճապն է... ես միշտ ուրիշ ալիքի վրայ կը գործեմ / օտարութեան հեռուներէն դէպի ինծի կը քալեմ / կ'ուզեմ տեսնել չօշափել այն որ կայնած դիտակցութեան մը քառուղիին / ներանուն չորթեր է ու իմ տեղս ուրուագիծը կը լեցնէ ու կ'ապրի» (էջ 1-2)։ Դիւրին է նշմարել թէ ինչպէս կը բանի պատուհանը. եսը լուծիւն մը չունի, աւանդական հոգեվիճակներով լեցուն, անունցմով ինքզինք եղող կամ ներաշխարհ ունեցող ենթակայ մը չէ։ «Ահազանգ»ին մէջ, այդ խօսողը կ'ըսէ «ես ուրիշ տեսակ մարդ եմ», ինչ որ թող հակասական չթուի, որովհետեւ ուրիշութիւնն է նորէն որ խնդրոյ առարկայ է։ Ինչպէս եսը կը քալէ դէպի քաղաք, այնպէս ալ ան կը քալէ դէպի ինքզինք, միշտ հեռու է, մանաւանդ հոն ուր կը թուի մօտ, միացած ինքն իրեն։ Անանուն, բացարձակապէս անանուն մէկը՝ որ դուցէ միայն կը միտի

Ցավոք չի կարելի ասել, որ վերջին տարիներին Ա. Ծ. Ա. Ն. Ի. Ն. ի ստեղծագործական ակտիվությունը նկատելիորեն աճել է։ Ընդհակառակը, նրա ստեղծագործական ակտիվությունը ավելի ու ավելի է նվազում։ Ինչպես ասում են՝ ոչ ոք հավերժ չի կարող ապրել։ Ա. Ծ. Ա. Ն. Ի. Ն. ն էլ ոչ ոք հավերժ չի կարող մնալ։ Ուրեմն ինչպե՞ս ենք մենք ապրելու։ Ինչպե՞ս ենք մենք ապրելու առանց Ա. Ծ. Ա. Ն. Ի. Ն. ի։ Ինչպե՞ս ենք մենք ապրելու առանց Ա. Ծ. Ա. Ն. Ի. Ն. ի ստեղծագործական ակտիվության։ Ինչպե՞ս ենք մենք ապրելու առանց Ա. Ծ. Ա. Ն. Ի. Ն. ի ստեղծագործական ակտիվության ավելի ու ավելի նվազելու պայմաններում։ Ինչպե՞ս ենք մենք ապրելու առանց Ա. Ծ. Ա. Ն. Ի. Ն. ի ստեղծագործական ակտիվության ավելի ու ավելի նվազելու պայմաններում, երբ ամեն օր, ամեն ժամ, ամեն րոպե, ամեն վայրկյան մենք ականատես ենք լինում Ա. Ծ. Ա. Ն. Ի. Ն. ի ստեղծագործական ակտիվության ավելի ու ավելի նվազելուն։ Ինչպե՞ս ենք մենք ապրելու, երբ ամեն օր, ամեն ժամ, ամեն րոպե, ամեն վայրկյան մենք ականատես ենք լինում Ա. Ծ. Ա. Ն. Ի. Ն. ի ստեղծագործական ակտիվության ավելի ու ավելի նվազելուն։ Ինչպե՞ս ենք մենք ապրելու, երբ ամեն օր, ամեն ժամ, ամեն րոպե, ամեն վայրկյան մենք ականատես ենք լինում Ա. Ծ. Ա. Ն. Ի. Ն. ի ստեղծագործական ակտիվության ավելի ու ավելի նվազելուն, և ոչ ոք չի կարողանում ոչ մի բան անել, որպեսզի Ա. Ծ. Ա. Ն. Ի. Ն. ի ստեղծագործական ակտիվությունը ավելի ու ավելի չնվազի

ՕՐՄԱՆԵԱՆ՝ ՍՊԱՆԵՐԷՆ

Հայ Եկեղեցւոյ նուիրուած գործերը չատ առատ չեն սպաներէնով։ Գարեգին Արք. Խաչատուրեանի (1938) եւ Սիմոն Արք. Մանուկեանի (1954) գրքոյկներէն անդին, լատաղոյն գործը կը մնայ -թարգմանական որոշ թերիներով հանդերձ— Ուրուկուայի թեմի առաջնորդ Ցակոբ Եպիսկ. Գլընճեանի «Հայ Եկեղեցին՝ հաւատքի եւ հայրենասիրութեան աղբիւր» գիրքը (1988)։

Մաղաքիա Արք. Օրմանեանի նչանաւոր «L'Eglise Arménienne»ը սպաներէնի թարգմանելու փորձերը հինէն կու գան։ 1945 - 47 թուականներուն, Պուէնոս Այրէսի «Արարատ» ամսագրին մէջ լոյս տեսած է անաւարտ ու անյաջող թարգմանութիւն մը (մինչեւ 22-րդ գլուխը), գործ՝ գրագիտուհի Ֆելիսա Գուրյումճեանի։ Իսկ 1980-ական թուականներուն, Թէքէեան Մշակ. Միութեան պատուէրով Ֆրանսերէնէ լրիւ թարգմանութիւնը ըրած է լրագրող ու բանասէր Նարսիսօ Պինայեան. ան չարուած ու պատրաստ էր տպագրութեան 1987-ին, բայց, անյայտ պատճառներով, չէ տպուած, ֆիլմերը կորսուած են՝ ու նաեւ՝ փնտռիրը (թարգմանիչը խելք չէ ըրած պատճէն մը պահելու)։

Երրորդ փորձը յաջողած է. տարեվերջին, լոյս տեսած է Օրմանեանի այս հատորին սպաներէն թարգմանութիւնը, գործ՝ Գէորգ Սարաֆեանի (*)։ 1959-էն ասդին, Գ. Սարաֆեանի վեցերորդ գործն է ասիկա. ան թարգմանաբար լոյս ընծայած էր Հ. Թորոսեանի հայ գրականութեան եւ Հայ Դատին նուիրուած գործերը, ինչպէս եւ ծաղկաքաղեր՝ հայ բանաստեղծութեան, արձակի ու երգի։

Նկարագրել հրատարակութիւնը կը բացուի հանդուցեալ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի չնորհաւորական նամակով. ապա կու գան Օրմանեանի ու թարգմանիչին նախաբանները, Պերթրան Պարէյի ներածութիւնը, բնագիրը --կարգ մը անհրաժեշտ ծանօթագրութիւններով-- եւ քանի մը յաւելուածներ (կաթողիկոսներու ցանկ, Հայց. Եկեղեցւոյ ներկայ թեմերու ցուցակ, կրօնական քերթուածներու եւ չարականներու նմոյշներ)։

Ընդծելի է, որ այս թարգմանութիւնը ամբողջական չէ. թարգմանիչը ըրած է «կարգ մը յապաւումներ տարբեր գլուխներու մէջ, ժամանակակից ընթերցողին [զայն] աւելի մատչելի դարձնելու նպատակով»։ Այս յապաւումը կ'ընդգրկէ, մեծ մասով, բանավէճային բաժիններ, վարդապետական հարցեր, եւայլն։ Որքա՞ն անհրաժեշտ էր այս պարզացումը, մանաւանդ երբ այսօր տեղի ու անտեղի բանավէճերը չեն վերջացած եւ ընթերցողը կողմնորոշումի ու մանրամասնութիւններու պէտք ունի։ Մնաց որ, ֆրանսերէն բնագրին եւ հայերէն ու անգլերէն տարբերակներուն (բոլորն ալ հեղինակին վաւերացումով) ընթերցողները միշտ կրնան հանրամատչելի չարադրանքներ գտնել (մեր պարագային, նաեւ՝ սպանախօսը), առանց «խառացած» Օրմանեան փնտռելու...

Թարգմանութեան լեզուն համեմատաբար տանելի է. առհասարակ նկատուած է, որ Գ. Սարաֆեանի ֆրանսերէնէ թարգմանութիւնները նուազ խոցելի են, քան հայերէնէ կատարուածները։ Ինչ կը վերաբերի տառադարձութեան եւ հայերէն անուններու գրելաձեւին, որեւէ ընկղմունք չկայ. կը գտնէք Albac և Aghbak, Grigor de Tatev և Grigor Tathevatsi նոյն էջին վրայ, եւայլն։

Ամէն պարագայի մէջ, ճիգը բնաւ արհամարհելի չէ։ Օրմանեանի այս խմբագրութիւնը կը չարունակէ մնալ անհրաժեշտ աղբիւր մը՝ Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ մասին վաւեր գիտելիքներ ձեռք ձգելու համար։

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՍԹԷՈՍԵԱՆ

(*) Arzobispo Maghakia Ormanian, *La Iglesia Armenia*, traduccion de Jorge Sarafian, Buenos Aires, 1994, 205 p.

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱԿՈՒՍՏԻՆ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Քսաներորդ դարու Սփիւռքը մեզի տրաւ օտարալեզու բազմաթիւ հայ գրողներ, որոնցմէ չատեր ցարդ գրեթէ բոլորովին անյայտ են ընթերցողին։ Անոնց չարքին կը պատկանի Արժանթինահայ Ակուտաին Դաւիթեանը (1939 - 1990), որուն սպաներէն գրուած քերթուածներուն փոքր մէկ մասը ամփոփուած է երեք հատորներով. «Ուրացուած մարդ էակը» (1981), «Դատապարտուած մարդ էակը» (1983) եւ «Անյաղթ լառը» (1988)։ Անոր գրիչին կը պատկանին բազմաթիւ ակնարկներ հայ բանաստեղծութեան հին թէ նոր դէմքերու մասին։ Սատրեւ ներկայացուող երկու քերթուածները թարգմանուած են իր վերջին հատորի «Ամէն ինչ պէտք է բանաստեղծել» չարքէն (իր պրականութենէն ուրիչ նմոյշներու համար, տե՛ս ի միջի այլոց «Ցառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի Ցուլիս 1992-ի թիւը)։

21 Ցուլիս 1987

Ահա նորէն բացումն ու աւարտը սերտ միացումով,
անվախադէպ աղէտի անձկութեան մէջ առկայ։
Ահա թէ ինչու կը շարունակենք տօնել
անպատում օրերը թափանցած մեր էութեան տաղտուկը։
Ահա նորէն անձրեւը գլխաւոր դերասան կը հրչակէ մեզ՝
ընտրեալներ (իբրեւ թէ)ամենակալ այդ ուժին,
ու հրաշք ու սարսափ կը բաժնէ անխտիր։
Եւ այսպէս --կարծես ամէն ոք արտօնեալ ճամբորդ ըլլար
անհաշիւ ուղեւորութեանց--, մեռնելիւնը նուազ
կը գերադասէ յաւերժ վիշտեր, իսկ հոգին կը խաղաղի
չափազանց մարդկային երկիւղի մը մութին մէջ խոցելի...

22 Ցուլիս 1987

Ահա ես նորէն այստեղ։ Քաղաքը որ զիս կ'ընդունի
ամեռնային անձրեւներու պատկերով, կը վերակերտէ
ամէն ինչ բանաստեղծելու անխուսափելի սովորութիւնը։
Ո՞ր խորհուրդը զիս կ'ուղղէ դէպի մելամաղձոտ տեսիլներու
վաղածանօթ այս ճամբան,
ուր մշած զարմանիս կը նորոգեմ ու հնամենի դողս
յարութիւն կ'առնէ։ Արձագանգ ու անդրադարձ
կը բաբախեն դեռ մատղաշ պատրանքներու մոռցուած տունը,
ուր վերջնական պատգամը գտայ պարապ ու անիմաստութիւն
ամբարող էութեանս համար։ Դժուար է մարը մտնել
եւ վերջալոյս դիմագրաւել։ Հրահանգել՝ յոյսի անդարձ
բանդումին մէջ, հասկնալ՝ անշրջանցելի անհանդուրժողութեան մէջ,
կրկին դիտել հորիզոնը կեանքի կոչումով։ Սակայն, ամէն ինչ պէտք է
բանաստեղծել։ Ա՛յս ալ...

Սպաներէնէ թարգմանեց՝ Վարդան Մաստէոսեան

Պուէնոս Այրէս

ԱԻԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

(Շար. Ա. Էջէն)

Հիւսեն, քանի 1920-ական թուականներու աւարտին ծագած անտեսական մեծ տագնապն ու տասնամեակ մը եղք երկրորդ մեծ պատերազմին բռնկիլը, պիտի հատեն թէ արդի ժամանակները եւ քաղաքական, պատմական եւ ընկերային նոր տուեալները անցեալին ամբողջական վերատեսութիւնը կը պահանջեն՝ յետպատերազմեան միջազգային նոր բեւեռացումի մը թերմամբ, որ պիտի յանդի պաղ պատերազմին։

Տըրքէն կը մահանայ երբ այս նոր պատերազմին սաստկացումով, նոր իրաղրութիւն մըն է որ կը յաջորդէ հինին, որուն վկայ բանաստեղծներէն կ'ըլլայ ինք. Իր վերջին տասնամեակի գործերը, իրենց մութ գոյներով եւ ողբերգական զգայնութեամբ, անհետացող աշխարհի մը կարապի երգը կը դառնան։

Տըրքէնով վերածննդեան դասական պատկերացումը կարծէք իր վերջալոյսը հրաժեշտն է որ կու տայ։

ՎԱՀԷ ԱՐԱՋ

(*) — André DERAIN : Le Peintre «du trouble moderne», *Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris*, du 18 Novembre 1994 au 19 Mars 1995.

(1) Henri MATISSE : «Ecrits et propos sur l'art», *Collection Savoir*, Herman, Paris, 1972, p. 95, note 44.

(2) Նոյնը։

(3) Յիշատակուած հետեւեալ հատորի մէջ. -.

Pierre DAIX : «L'ordre et l'aventure. Peinture, Modernité et répression totalitaire», *Arthaud*, Paris, 1984, p. 87.

(4) Նոյնը, էջ 97։

(5) Նոյնը (մատնանշումը կը պակսի կէրհարթ Հաուրթմանի)։

ՎԱԶՐԻԿ ԲԱԶԻԼ

* * *

Անցեալ օր
Հանդիպեցի նրանց։

փակագծուած, չակերտուած, կախման կէտաւոր
ֆայլում էին փողոցում,
մթնոլորտներ ճեղքում
եւ իրաթարգման հայեացքներով
իրար հետ իրենց իսկ անհասկանալի մի լեզու խօսում։

-- Տպաւորապաշտ ես, տպաւորապաշտ։

կարծես թէ ես եմ միակը,
որ իրենց խղճերը պիտի հանդարտեցնի

առ ի պարտականութիւն,
ամէն գնով,

Բառս խառնեց եւ
աշխարհի փախեցի։

* * *

կեանքը փախնում է մարդուց մարդ
եւ իր թողած հետքերով
ձեռնածուում ներկան՝
«ծնունդ» խաբկանքին
անուններ տալով։

Ինչքան դէմքեր ու դէպքեր են կորստել կեանքում,
որոնք միայն տօնական օրերին են
իրենց ակունքին վերադառնում՝

Յիշողութեանս այն անկիւնը
որտեղ մահն է անորոշաբար ներ --
կայանում։

Երէկ թէ՞ այսօր։

Յաճենայնդէպս ինչ որ մի ժամանակ,
որի գովքն եմ հիւսում
տօնական այս բացիկներով։

Եւ երբ շաբաթավերջի գնումները կատարած
կեանքի ժխորից տուն եմ վերադառնում,
մանուկների ժպիտները առ --
անձնանում են,
աչքերիս թախում եւ յիշեցնում
որ վաղը տօն է։

Մխնիխ, 1994 *Դեկտեմբեր* 21

Մխնիխ, 1994 *Դեկտեմբեր* 10

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris • Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 7
MARDI
7 MARS
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.543 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.543

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ

ՀԵՏ

ՈՐՈ՛Ի ՕԳՈՒՏ Կ'ՈՒՆԵՆԱՆ ՔՐՏԱԿԱՆ ԿՈՒԻՆԵՐԸ

Իրաքի հիւսիս - արեւելեան քրտական շրջանի վերջին օրերու բախումները որոնք դէմ յանդիման բերած են երկու եղբայր զանգուածներ, մեծապէս վնասակար կը նկատուին քիւրտ լրագրողի մը կողմէ: Ան կոչուի Ալի Զինար. կը պատկանի Պոլոյ քրտական «Ազատի» չաբաթաթերթին խմբագրութեան կազմին: Բախումները սկած են դժուարին շրջանի մը յաջորդած համեմատական հանդարտութեան մը ժամանակին: Մի քանի քրտական բախումները նախընթացներ ունին. այսօր ալ Թալապանիի (Քիւրտիստանի հայրենասիրական Ճակատ) եւ Պարզանիի (Քիւրտիստանի ժողովրդավարական կուսակցութիւն) ուժերը իրարու դէմ կռուելէ զատ, կը գործածեն նախորդ ճակատումներու (1968, 1975) թշնամական արտայայտութիւնները: Երկու կողմէն ալ ամէն օր անմեղ մարդիկ ու քիւրտ մարտիկներ կը սպաննուին:

Փոխադարձ ամբաստանութիւնները ոչ կենսական մարզեր կը չօշափեն. մէկը կ'ամբաստանէ միւսը մաքսային եկամուտները իւրացնելով, որուն փոխադարձութիւնը ան կ'ըլլայ որ այդ միւսն ալ համաձայնութիւնները ոտնակոխելու մեղադրանք կը ներկայացնէ:

Քիւրտ լրագրողը ներկայի կռիւները լչխանութեան արիւնալի պայքար կը նկատէ, աւելցնելով որ իւրաքանչիւր կողմ կը խոստանայ ժողովրդավար կարգեր հաստատել, իշխանութեան գլուխ գալէ ետք:

Հակառակորդ կողմերէն ոչ մէկը դեռ կոչուած է մինչեւ այսօր. բայց սխալ է կարծել որ երկար ատեն կը շարունակուի այս վիճակը: Քաղաքական շրջանակներու մեծ մասը կը վախնայ դրացի երկիրներու - Թուրքիա, Իրան. ուղղակի միջամտութենէ մը, երբ արդէն ծանօթ է անոնց քուլիսային գործունէութիւնը: Այս միջամտութիւնը, անշուշտ, կռիւներուն գործնապէս մասնակցելու ձեւով պիտի չըլլայ. այլ պիտի ունենայ զօրակցութեան մը բնոյթը որով պիտի ուժեղանայ կողմերէն մէկը, իբրեն զրկուած պիտանութիւններով: Եւ երբ նկատի առնուի որ շրջակայ երկիրները միայն պոռնկութիւն կը զգան միջքրտական կռիւներով, սխալ չէ հետեւցնել որ կողմերը պիտանութիւններ պակասէ պիտի չտառապին: Աւելի ալ կը նշանակէ մէկ բան. այն որ շրջանի Քիւրտ ժողովուրդը երկար ատեն պիտի ապրի ստրկութեան մէջ:

Այս պայմաններուն մէջ որպէս փրկութեան ազդակ, կը մնայ միայն ժողովուրդին ձայնը: Ան համաձայն չէ այս կռիւներուն ու սկսած է ձայն բարձրացնել. այն խորհրդարանականներն ալ որոնք բազմատարբերութեան հաւատարմներ են, արդէն երկու ամիսէ ի վեր կը մերժեն Խորհրդարանի նիստերուն մասնակցիլ: Իսկ Փէշմէրկաները (Քիւրտ մարտիկները) տեսնելով կռիւներուն անհեթեթ բնոյթը, կը մերժեն ռազմադաշտ երթալ. զոյգերն ալ հազիւ կռիւ կը մղեն, որովհետեւ դիտեն որ եթէ մեռնին ատիկա նահատակութիւն պիտի չնշանակէ: Ուրիշ քաղաքական ուժեր յատակօրէն պատերազմին դէմ դիրք դրաւած են: Գրողներ, մտաւորականներ բողոք յայտնելու համար իրենք իրենց դիրքերը կը վառեն: Կասկած չկայ որ Մէջին - Արեւելքի աշխարհագրական իւրայատուկ վիճակը մեծ դեր ունի ճակատումներուն մէջ: Հոն փոխանակ քաղաքական վէճի, մարդիկ զէնքերը գործի կը մղեն: Երրորդ կողմերու ալ կ'արդիլուի ըսել իրենց մտածածը:

Կարեւոր ուրիշ ազդակ մը կռուող կողմերուն անպատասխանատու եւ ժխտական կեցուածքն է: Կրնային իշխանութեան պայքար մղել ժողովրդավար ձեւով. բայց ընտրած են դիւրին ճամբան: Երկուքն ալ հաւասարապէս յանցաւոր են: Երբ խնդիրը հոս հասած է, չի լսեր պահանջել որ դադրին բախումները. պէտք է նաեւ ժողովրդավար դեռնի վրայ խաղաղ լուծումի ճամբաներ դտնել. հակառակ պարագային, վաղը արդէն ուշ պիտի ըլլայ Հարաւային Քիւրտիստանի ժողովուրդին համար:

ԳՈՓԸՆՀԱԿԸՆ

ՎԵՀԱԺՈՂՈՎ՝ ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ՝ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

184 երկիրներու ներկայացուցիչները Մարտ 6-էն 12 հաւաքուած են Դանիոյ մայրաքաղաքը ուր կը դումարուէր համաշխարհային առաջին վեհաժողովը նուիրուած ընկերային բարգաւաճման: Այս ժողովին կը մասնակցին Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը եւ Արտաքին Նախարար՝ Վահան Փափազեան: Իրրեւ ոչ կառավարական կազմակերպութիւն, կը մասնակցի նաեւ ՀՕՄ-ը: Ժողովը կը վայելէ ՄԱԿ-ի հովանաւորութիւնը: Նպատակն է ճար գտնել պայքարելու համար աղքատութեան դէմ եւ վերջ տալու անհաւասարութեան: 5-6 միլիառ բնակչութեան մը 1.3 միլիառը ծայրագոյն թշուառութեան մէջ կ'ապրի, մինչ մէկ միլիառ մեծահարուստ կը չահագործեն աշխարհի հարստութեանց երեք քառորդը: Տարին 14 միլիոն մանուկ կը մեռնի հիւանդութիւններէ՝ որոնք անխուսափելի չեն: Մէկուկէս միլիառ բնակիչ խըմելիք ջուրէ զրկուած է, եւայլն, եւայլն:

ՄՈՍԿՈՒԱ Կ'ԸՍԷ ԹԷ ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԶԷՆՔ ՏՈՒԱԾ Է ԴՈՒԴԱՅԵԱՆ

Ռուս եւ ազերի հակամարտութիւնը Ջէչէնիոյ խնդիրին վերաբերեալ, նոր զարգացում մը արձանագրեց անցեալ շաբաթավերջին: Ռուսական օդուժի ընդհանուր հրամանատարի առաջին օգնական՝ զօրավար Վիկտոր Քուպ, ծանր ամբաստանութիւններ ըրած է Բաքուի դէմ, հետեւեալի մը տեսակցութեան մը ընթացքին, Շաբաթ, (Մարտ 4)ի 1991-էն եւ 1992-էն ի վեր զէնք չէ ղրկած Ջէչէնիա: Արդ, յայտնած է զօրավարը, Դուդայեւի մարդոց գործածած զէնքերը, զորս ռուս զօրքերը ղրաւած են, 1993-ի եւ 1994-ի արտադրութիւն են: «Ինծի համար այս տեսակ բաներ ըսելը դժուար է: Բայց այս զէնքերուն գնումը եւ յանձնումը Դուդայեւի տեղի ունեցած կարգ մը յետադիմական, ուժերու կողմէ եւ նոյնիսկ կարելի է ըսել կարգ մը պետութիւններու նախագահներու կողմէ: Կարելի է Աղրբեջանի անունը տալ», ըսած է Քուպ:

Ռուս բարձրաստիճան դիւանագիտականը ապա պահանջած է որ հետազօտութիւն մը բացուի այս խնդիրին առընչութեամբ, ըսելով որ «դժուար պիտի չըլլայ դիտնալ թէ ուրկէ՞ կուգան այս զէնքերը, քանի որ չինող ընկերութեան անունը եւ չինութեան թուականը արձանագրուած են» իւրաքանչիւր զէնքի վրայ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 3)

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԵՏ

Մարտ 1-ին, Լ. Տէր - Պետրոսեան ընդունած է կաթողիկոսական տեղապահ՝ Թորգոմ Արք. Մանուկեանը եւ Զուիցերիոյ թեմի առաջնորդ՝ Վիգէն Եպիսկոպոս Այդազեանը:

***

ՎԱՐԿ՝ ՁԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Համաշխարհային Դրամատան Հայաստանի մօտ ներկայացուցիչ Վահրամ Ներսիսեանց յայտնած է որ մօտ աւուրներն Հայաստան կ'այցելէ Դրամատան պատուիրակութիւն մը, որ կ'ուսումնասիրէ ճամբաներու բարեփոխման համար Հայաստանին վարկ տրամադրելու ծրագիրը:

***

Միւս կողմէ, Դրամատան գործադիր տնօրէններու խորհուրդը վաւերացուցած է Հայաստանին 60 միլիոն տոլար վարկ տրամադրելու ծրագիրը: Այս դրամը, որ կը յատկացուի տնտեսական բնագաւառի վերականգնման, Հայաստանի տրամադրուած է վճարման 35 տարուան պայմանաժամով եւ առանց տոկոսի է:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՂԱՐԱԲԱՂ ՄԵԿՆԱԾ

Ընկերա - տնտեսական համագործակցութեան կարելիութիւններուն քննարկման նպատակով վարչապետ Հ. Բագրատեանի գլխաւորած հայաստանեան պատուիրակութիւն մը ԼՂՀ գացած է Մարտ 3-ին: Պատուիրակութիւնը, որու մաս կը կազմէին նաեւ Գ. Ալ-ի Ա. փոխ - նախագահ Ա. Սահակեան, երեսփոխաններ եւ բարձրաստիճան այլ պատասխանատուներ, ԼՂՀ-էն եւս կ'անցնէր Զանգեզուր:

ՄԱՄՈՒԼ

PAS D'UNION AVEC LA TURQUIE SANS CONDITIONS

Այս խորագրին տակ յայտարարութիւն մը հրապարակած է Մոճտի Մարտ 5/6-ի թիւին մէջ, առորագրութեամբ Ֆրանսայի Հայկ. Միութիւններու Ֆորումին, ուր դիմում կ'ըլլայ Ալէն Ժիւպէի որ Թուրքիայէն ձեռք ձգէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը եւ դէպի Հայաստան մարդասիրական օգնութեան շրջափակման ջնջումը:

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԱՆՀԱՄ ԿՈՒԻՆԵՐ

ԱՅՍ ԸՆԹԱՑՔՈՎ ԺՈՍՓԷՆ ԿՐՆԱՑ ԼԱԻԱՏԵՍ ԸԼԼԱԼ

Էմ - փէ - էմ-ը արդէն բաժնուած էր երկուքի Շերաքցիներու եւ Պալատիւրցիներու միջեւ, կիրակի օր, Մարտ 5-ին, Պալատիւրցիներն ալ տարակարծութիւններ հրապարակեցին, երբ փաթիլք Տէվէճեան Ժիւպէի հրաժարականը պահանջեց, մինչ Սարքզի յայտնեց թէ նման հարց չի կրնար ըլլալ: Ճիշդ որ առաջինը Պալատիւրի հաղորդակցութեան պատասխանատուն է, միւսն ալ՝ բանբերը: Ի՞նչ պատահած էր: Պալատիւր դժգոհ էր եւ հրապարակաւ արտայայտուած էր Արտաքին Նախարարին յայտարարութեան առթիւ: Աւելորդ, Պիւճճէի նախարարութիւնը 500 միլիոն ֆրանքի դեղէ մը զրկած ըլլալով Արտաքին նախարարութեան պիւճճէին, Ժիւպէ յայտնած էր թէ կարդ մը դեղապնաուներ եւ հիւանդասրանները կրնան վակուիլ: Ժիւպէի ըսածը սըխալ չէր, բայց Պալատիւր չէր ուզեր որ ըսուի եւ այդ «բսուիլ»ն է որ կը խանգարէ ու կը մղէ նախարարապետը - աւելի ճիշդ թեկնածուն - որ հերթէ ու «յետին մաքեր» վերագրէ Ժիւպէի: Հոս է որ փաթիլք Տէվէճեան հրապարակ կ'իջնէ եւ Ալէն Ժիւպէի հրաժարականը կը պահանջէ: Նոյն իրիկունը -- Մարտ 5 -- Նիքոլա Սարքզի կը յայտարարէր թէ նման հարց չի կրնար ըլլալ, կառավարութիւնը պէտք է կառավարէ մինչեւ վերջ: Այս ամբողջը կը հաստատէ կառավարութեան բաբոփռնեն: Ճիշդ է որ, նոյնիսկ եթէ երեւութապէս չեն ուզեր կարեւորութիւն տալ, պալատիւրցիները ապրուած են վերջին հարցախոյզերէն որոնք, բոլոր պարագաներու մէջ Շերաքի յաղթանակը կը նախատեսեն: Պալատիւրցիները կ'ըսեն թէ հարցախոյզերուն պէտք չէ չատ ապաւինիլ: Բայց, նոյն Պալատիւրցիները, դեռ քանի մը չաբաթ առաջ, երբ հարցախոյզերը Շերաքի անհնազանդ էին, միաձայն կը թելադրէին Շերաքի որ քաշուի: Գալով Պալատիւրի կը ջանայ հաւատարիմ մնալ իր պատկերին եւ պաղարիւնը չկորսնցնել: Բացայայտ է սակայն, որ տրամադրութիւնը չատ տեղը չէ, ինք համոզուած էր որ չատ իրար անցնելու պէտք չունէր, քաղաքէ քաղաք երթալու, ընտրապայքար տանելու, ամբոխին հետ չփում ունենալու, ի չատաջադունէ ընտրուած էր: Ատեն մը նոյնիսկ ընտրութիւնները աւելորդ դաբձած էին: Հիմա, ամէն ինչ փոխուեր է: Շերաք կը ջանայ մարել կրակը եւ Պալատիւրի չրջանակին հետ բանավէճը «անցողակի ամպեր» կ'որակէ: Մնաց որ Ժոսփէն կրնայ օգտուիլ այս բոլորէն եւ անդամ մը եւս - երրորդ անգամ ըլլալով (1981, 1988), չնորհիւ աջին (որու համար բսուած է թէ աշխարհի ամէնէն ապուշ աջն է) չահիլ ընտրութիւն մը եւ անակընկալի բերել բոլորը:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«Միլլիեթ»ի տրուած յայտարարութեամբ մը Ադրբեջանի Ուաչինկթընի դեսպանը ըսած է թէ Թուրքիա եւ Հայաստան դրացի երկիրներ են որոնց լաւ յարաբերութիւնները կ'օգնէ չրջանի բարօրութեան. ան ըսած է նաեւ թէ եթէ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԵՆՔ ՀԱՅԵ՛ՐՍ...

Տեղեկատուական անկարելիութիւններ

Յունուարի վերջերէն ի վեր Հայաստան կ'ապրի տեղեկատուական տեսակ մը... ինքնաչրջափակում: Բացի մամուլի քանի մը անուններու պարունակած յաճախ ըրած կրկնող լուրերը, երկրին կարեւորագոյն ոլորտներուն մասին լռութիւն կը պահպանուի: Հիմնական եւ գրեթէ միակ պատճառը ելեկտրականութեան չգոյութիւնն է, հակառակ օրէ օր աւելցող կապի քանակութեան: Այս կացութեան մէջ աւելորդ լարումի պատճառ է ելեկտրականութեան օրէ օր աւելցող դինը եւ ժողովուրդին վճարելու անկարողութիւնը եւ նաեւ չվճարելու կամքը: Ասոնց դէմ պետութեան կողմէ որպէս տեսակ մը պատիժ կը կիրարկուի ելեկտրականութեան օրերով, երբեմն չարաթներով «անջատում»ը: Աւելին. ելեկտրականութեան ապօրինի գործածութիւններուն, գողութիւններուն դէմ պայքարելու համար առանց ուժանիւթի կը ձգուին նաեւ ճեռնարկութիւններ որոնք նախապէս կանոնաւոր կերպով կ'աշխատէին: Իսկ ատիկա կը խոչընդոտէ արտադրութիւնը:

Մամուլն ալ լայն չափով իր բաժինը կ'ունենայ երկրին անտեսական վիճակէն. կան անուններ որոնք դադրած են նիւթական անապահովութեան հետեւանքով: Զկայ աշխատակիցներուն վճարելիք դրամ, չկան նաեւ հարկաւոր միջոցներ, օրէ օր աւելցող ապագրական ծախքը դիմագրաւելու համար: Այս կացութեան վրայ կուգայ աւելնալ դաշնակցական եւ մերձդաշնակցական մամուլի անուններու վեցամսեայ կասեցումը:

Ստեղծուած այս պայմաններուն մէջ ժողովուրդն ալ իր կարգին «ինքնորոշուած», կ'ըսէ, կը մտածէ թէ կատարուածին կը պատասխանէ յուլիսեան ընտրութիւններուն հետեւողական անմասնակցութեամբ: Մանաւանդ որ ժողովուրդին մեծագոյն մասը յոգնած ու հիասթափ է գրեթէ բոլոր կուսակցութիւններէն ու չափազանց սուղ կը գնահատէ իր ձայնը, անոր անարժան նկատելով որեւէ կուսակցութիւն:

Այս բոլորը մտածել կուտան թէ «ձայն բազմաց»ը պիտի չկայանայ: Ասիկա, հակառակ անոր որ ընդդիմութեան ներկայացուցիչները օդին մեղմացումին հետ բազմամարդ հանրահաւաքներու յոյսեր վայրիայեցին:

Տեղեկատուութեան պակասին մասնակից է հեռատեսիլն ալ որ չի գործեր, կամ օրուան մէջ քանի մը ժամ միայն կը հեռարձակէ: Ի հարկէ հաղորդումներ կը պատրաստուին, թէեւ չատ յայտնի չէ թէ որո՛ւ համար: Ժամերով, օրերով, երբեմն չարաթներով ելեկտրականութենէ զրկուած ժողովուրդին համար հեռատեսիլը կորնդուցած է նախնական իմաստը:

Զայնասփիւռը տեւական կերպով կ'աշխատի. բայց անկէ տրուած լուրերն ալ հետաքրքրութենէ զուրկ են եւ գրեթէ զուտ մշակութային: Այլ խօսքով, տեղեկատուութեան այս դաշտն ալ վիակ կը պահուի: Այս բոլորին հետ կարելի չէ ըսել ալ թէ լրատուական այս ինքնաչըրջափակումէն անհանդիսատ են պաշտօնական անձնաւորութիւնները:

Ցաւալի է նկատել որ Հայաստանի մերձաւոր չրջաններու հայութիւնն ալ իր բաժինը կ'ունենայ լրատուական այս վիճակէն. ան իր դժուարութիւններուն, հարցերուն հետ բոլորովին գլուխ - գլխի կը մնայ, մեկուսացման աւելի ամրապընդուած պայմաններով:

ԻՐԱՉԵԿ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

Աննա Հարսը

(Հեղինակ՝ ԳԷՈՐԳ ԱԲԵԼԵԱՆ)

ՊԷՅՐՈՒԹ, - 1994

Ցաճախադէպ երեւոյթ մը չէ հայերէն ծաւալուն վէպի մը հրատարակութիւնը Սփիւռքի ներկայ պայմաններուն մէջ: Մշակութային նահանջը, գրական հետաքրքրութեանց պակասը ու կարգ մը զուգադիպութիւններու մէջ՝ ընթերցողներու իսկ չգոյութիւնը պատճառներ են, որ մեր գրողները յուսալքուին, մկկդի դնեն գրիչը, իրենք - գրենք ամլացնեն:

Վհատեցուցիչ է անշուշտ ընդհ. այս պատկերը: Ու նոյնիսկ՝ վտանգաւոր ալ է, քանի խնդրոյ առարկայ է մեր իմքնութիւնը, կորսուած Արեւմտահայաստանէն ի պահ մնացած միակ աւանդը՝ լեզուն, այսինքն՝ արեւմտահայերէնը, որ այնքան ճոխ ու բարձրարժէք գրականութիւն մը ստեղծեց 90 - 100 տարի առաջ, վերխոյր դրամագլուխ մը կտակելով մեզի, յետնորդներուս:

Այսօր, Սփիւռքի մեր համրանքին քանի՞ տոկոսը գիտակցութիւնն ունի Զօհրապներու, Եսայեաններու կամ Վարուժաններու թողնին արժէքին...:

Գաղտնիք չէ, որ արեւմտահայերէնի ապագան (որպէս լեզու թէ գրականութիւն) հեռու է լաւատեսութիւն ներշընչելէ: Մէկ կողմէ՝ Սփիւռքի չեզոքած անվտանգութիւնը, միւս կողմէ՝ Հայաստանի պետական չընչանակներուն անբարեացակամ ու վարանոտ կեցուածքը Մեսրոպեան ուղղագրութեան նկատմամբ, գրկած են զայն տարրական յեցակներէ: Ո՞վ առաջքը պիտի առնէ այս արիւնահոսութեան եւ ո՞վ դարմաններ բերէ: «Մշակութային» յորջորջուած մեր միութիւննե՞րը, Ս. Ղազարի անչքացած կղզի՞ն, թէ հայ մամուլի ... «Անկուտի խմբագիրները»: Անդին, հայրենի անկախացեալ հողին վրայ, պիտի գտնուի՞ մտաւորական խըղճամիտ տարրեր՝ թեւ տալու Մեկ ուղղագրութիւն ունենալու Ռաֆայէլ Իշխանեանի երազին...:

Բարեբախտաբար, այնքան խոր եղած է արեւմտահայ գրականութեան բացած ակօսը ու այնքան հմայող՝ բերքը հունձքին, որ տակաւին աւիւն մը դեռ նշմարելի է Սփիւռքի մէջ:

Երէց թէ երիտասարդ գրիչներ կը շարունակեն պատմուածքներ գրել, գրաքննադատական յօդուածներ տառրադրել, բանաստեղծութիւններ յօրինել երբեմն:

Իսկ վէպե՞ր:

Ամէն ոք գիտէ, թէ դժուար է վէպի մը երկունքը: Երկար չունչ եւ համբերութիւն կը պահանջէ ատիկա: Այսուհանդերձ, սա վերջին երկու տարիներուն է որ լոյսին եկան՝ փարիզաբնակ արձակագիր Մովսէս Պչաքճեանի «Լուսաւոր Աչերով Օտարականը» վէպը, Եր. Պարսումեանի «Արեւորդիները», Անդրանիկ Անդրէասեանի եռահատոր վիպաշարին վերջին բաժինը («Վերածնունդ եւ վերադարձ»), Յ. Դաբաղեանցի կարապի երգը՝ «Մի մարդ ու մի երկիր»ը: Եւ ահա՝ անակնկալ մը եւս, ուրախացնող ու յուսադրիչ միանգամայն՝ Գէորգ Աբէլեանի «Աննա Հարսը» վէպը (Պէյրութ, 1994; 293 էջ):

Աբէլեանի անունին հանդիպած էի անդամ մը միայն՝ «Հեղէ, հեղէ, հեղէ Քեսապ» անուն գրքի մը ճակատին, տպուած թերեւս 20-ամեակ մը առաջ: Ատկէ դուրս՝ ոչինչ: Միայն վերջերս է որ կ'իմանայի, թէ «Ազդակ»ի մէջ երկար տարի երեւցող համակրելի սիւնակագիրը՝ Զիւնգականը ի՛նք է եղեր, Գ. Աբէլեանը:

Քրոնիկագիր Զիւնգականին գոյութիւնը փաստ մըն է, թէ Գ. Աբէլեան գրիչը վար չէ դրած երբեք: Ասիկա ցոյց կուտայ գրողին յանձնառութիւնը՝ տէր կանգնելու իր կոչումին, ճիշդը, արդարն ու ուղիղը փնտռելու, արեւելքում ցոյց տալու: Ցատկանիշ մը, որմէ զուրկ են մեր չատ մը գրողները, Հայաստանի թէ Սփիւռքի տարածքին:

«Աննա Հարսը» վէպին նիւթը կուգայ Քեսապէն: Մեծ է Քեսապի տեղը մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ, որպէս պատմական կիլիկիան յուշող կենդանի միակ հողաբեկորը, որպէս իր հայկական դիմագիծը պահող հազուագիւտ գիւղաւան մը Սփիւռքի մէջ (Այնճարի կողքին), որպէս ծննդավայր՝ եկեղեցական, ազգային գրական բազմաթիւ դէմքերու: Առաւել եւս՝ որպէս գրօսաշրջիկական կեդրոն Սուրիոյ հայութեան համար:

Քեսապը, ուրեմն, բարախտ սիրա մըն է հայ իրականութեան մէջ ու Քեսապի նուիրուած իւրաքանչիւր ուսումնասիրութիւն կամ երկ՝ արժանի է հետաքրքրութեան ու գնահատանքի:

Աբէլեանի այս վէպը «Զօն» մըն է «Գալատուրացի Անտոնի դստեր՝ Աննայի եւ իր զաւակներուն՝ Ճորճիկին եւ Ճիմիին»:

Ինչպէս խորագիրը կը հաստատէ արդէն, վէպին գլխաւոր հերոսուհին է Աննա Հարսը, որուն կեանքին երկտասարդական չրջանէն վերցուած ու 15 տարիներու վրայ երկարող դէպքերու չարք մը՝ հէնքը կը կազմէ սոյն գործին: Վէպը իրականն պատում մըն է, քանի հերոսուհին հարազատ մեծ - մայրն է եղած հեղինակին:

Ամէն ինչ կը սկսի 1904-ի աշնանամուտին:

Գալատուրացի Անտոնի տան մէջ իրարանցում մը կայ: Նահապետական այս ընտանիքին կրտսեր աղջիկը՝ Աննան պիտի պսակուի Վերի Թաղէն Եղեկէլին հետ: «Բարձրահասակ, կարմիր այտերով, սեւ խոշոր աչքերով՝ Աննան առաջին իսկ տեսարկով կը գրաւէր դիմացինին սիրտը»: Երկու տարիէ ի վեր նշանուած է ան ու արդէն պսակի թուականը որոշուած: Բայց Աննա համամիտ չէ այս ամուսնութեան: Դժբախտութիւն մը կը նկատէ ան իր բախտը ու տակաւ խրտչիլ կը սկսի թէ՛ չրջապատէն, թէ՛ գիւղէն:

Օրերէն մէկը, երբ բակը նստած՝ նոր քաղուած քաղցը ու թթուաշ նուռերը կը զատէր էրամէ, կը նկատէր Ջորխոյան Քերոբը, որ երդ մը մռմռալով կ'անցնէր ճամբեզրէն: Չես գիտեր ի՞նչ բանէ մըղուած, գրեթէ բնազդաբար, Աննիկ նուռ մը կը նետէր Ջորեպանին ուղղութեամբ: Նուռը դեռին կ'իյնար ու կը փշրուէր: Անակնկալի եկած՝ Ջորեպանը գլուխը վեր կ'առնէր: Երկրորդ նուռ մը կ'իյնար առջեւը, ասկ ալ կը ճեղքուէր եւ կարմիր հիւթը կը հոսէր...:

- «Վա՛յ անճարակ, բռնէ՛, բռնէ՛», կը պոռար աղջիկը: Աննիկ երրորդ նուռ մը եւս կը նետէր: Նուռը Ջորեպանին մատներուն ծայրը դպնալով՝ դեռին կ'իյնար դարձեալ:

Տարօրինակ համարձակութեամբ մը՝ հարսնցուն վեր կը կանչէր Ջորեպանը, կը հիւրասիրէր զայն ու խոշոր կարմիր նուռ մը մեկնելով տղուն, կ'ըսէր.

- «Ինչ առաջ չկրցար բռնել ճետածներս: Առ այս մէկը. լա՛ւ բռնէ, տէ՛ր եղիր ասոր: ... Ու զիս փախցո՛ւր»:

Տղուն տատամսումներուն դիմաց՝ Աննա անձամբ կ'իրագործէր սակայն իր փախուստը, գիշերով կորելով Չաղացքէ ածմայի ու վախտզու ճորը ու ինքզինք յանձնելով Քերոբին...: Գիւղը չշմած էր:

Այս փախուստը գիտակցական արարք մը չէր երբեք: Ենթագիտակցական մղումով մըն էր որ Աննա կը փախչէր իր գիւղէն ու նշանածէն: Իր զարմանքը մեծ պիտի ըլլար պսակի օրն իսկ, եկեղեցւոյ մէջ, երբ պատուելին ձեռքը պիտի ուզէր՝ համբուրելու համար: Պատուելին պիտի չթոյլատրէր: Աննա պիտի զղջար իր արարքին համար: «Բնաւ հաշիւ ըրած չէր, որ բողոքականի հարսնութեան կ'երթար...: Եթէ այդ մէկը գիտնար, ջաղացքին ձորին կէս ճամբէն ետ կը դառնար»:

Այսուհանդերձ ուրախ էր ան: Իր վրայ հարազատ հօր - մօր նման կը դիտէր զայն ու խոշոր կարմիր նուռ մը մեկնելով տղուն, կ'ըսէր.

- «Ինչ առաջ չկրցար բռնել ճետածներս: Առ այս մէկը. լա՛ւ բռնէ, տէ՛ր եղիր ասոր: ... Ու զիս փախցո՛ւր»:

Տղուն տատամսումներուն դիմաց՝ Աննա անձամբ կ'իրագործէր սակայն իր փախուստը, գիշերով կորելով Չաղացքէ ածմայի ու վախտզու ճորը ու ինքզինք յանձնելով Քերոբին...: Գիւղը չշմած էր:

Այս փախուստը գիտակցական արարք մը չէր երբեք: Ենթագիտակցական մղումով մըն էր որ Աննա կը փախչէր իր գիւղէն ու նշանածէն: Իր զարմանքը մեծ պիտի ըլլար պսակի օրն իսկ, եկեղեցւոյ մէջ, երբ պատուելին ձեռքը պիտի ուզէր՝ համբուրելու համար: Պատուելին պիտի չթոյլատրէր: Աննա պիտի զղջար իր արարքին համար: «Բնաւ հաշիւ ըրած չէր, որ բողոքականի հարսնութեան կ'երթար...: Եթէ այդ մէկը գիտնար, ջաղացքին ձորին կէս ճամբէն ետ կը դառնար»:

Այսուհանդերձ ուրախ էր ան: Իր վրայ հարազատ հօր - մօր նման կը դիտէր զայն անոր հայրը՝ Ծերունի Հաննօն, կեսուրը՝ Օսանը, տալը՝ Գարունը: Մինչ իր մայրը՝ անհնձք կը կարղար գլխուն՝ փախուստի դիմած ըլլալուն համար: Երկար պիտի չտեւէր սակայն այս քէնը, ինչպէս սովորաբար կը պատահի մայր - զաւակ տարակարծութեանց առթիւ: Կողմերը պիտի հաշտուէին՝ երբ Աննա ծընունդ տար իր անդրանիկ զաւկին՝ Ճորճիկին:

Ընտանիքին ուրախութիւնը պիտի տեւերոտէր սակայն, երբ Քերոբ իր քայքայուած տնտեսութիւնը վերականգնելու մտադրութեամբ պիտի մեկնէր Ամերիկա: Սովորական երեւոյթ մը՝ Քեսապցիներուն համար, որոնք այսօր ալ, թիւով աւելի չատ են Ամերիկայի տարածքին, քան նոյնինքն Քեսապի մէջ:

Ամուսնոյն մեկնումէն կարճ ժամանակ անց՝ Աննա պիտի ծնէր իր երկրորդ մանչ զաւակը՝ Ճիմին:

Դժուար էր Աննային համար միայնակ խնամել երկու զաւակ: Ու մեծ պիտի ըլլար բոլորին վիշտը՝ երբ քանի մը տարի ետք Աննա կը յայտնէր՝ թէ կ'ուզէր ի՛նք ալ մեկնիլ Ամերիկա...: Դժուար ճամբորդութիւն մը, ի հարկէ, որ կը սկսէր Անտիոքէն Իսկէնտէրուն, եւ ծովու վրայով՝ դէպի «Աւետեաց երկիր»:

Ի՛նչ զարմանահրաշ երեւոյթներու պիտի հանդիպէր Աննա իր այս ճամբորդութեան ընթացքին: Անտիոքի մէջ, պիտի զարմանար նաեւ նախ իր տեսած երկանիւ հեծիկով: «Այդ զոյգանիւները ինչպէ՞ս չէին իյնար»: Իսկենտէրունի մէջ պիտի ապշէր՝ ի տես մարդոց բազմութեան: «Աստուա՛ծ իմ, այդքան մարդիկ ինչպէ՞ս կ'ապրէին ծովի: Այդքան լոյս ուրկէ՞ ճարած էին»: Իսկ ինքնաշարժը, հրա՛շք մըն էր պարզապէս: Հապա ծո՞վը: «Այդ ի՛նչ սեռելի բան էր: Ջուրը կուգար ու կ'երթար, կը զարնուէր բարափին, վեր կը բարձրանար ու կ'իյնար: Հապա ճաւե՞րը: Այնքա՛ն մօտ էին անոնք եւ այնքան հսկայ, որոնց մէ իւրաքանչիւրին մէջ ամբողջ գիւղին բնակիչները ու անասունները կրնային տեղաւորուիլ»:

Այս ճամբորդութիւնը իր ասպարէն պիտի չհասնէր սակայն: Աննա իր երկու զաւակներով կէս ճամբէն ետ պիտի դառնար՝ նետուելու համար զեհենի ճամբուն վրայ (թէ ինչո՞ւ ետ կը դառնայ՝ ընթերցողը պիտի հասկնայ դիրքը կարդալով...): Ա. Աչխարհամարտ պիտի բռնկէր չուտով ու Քեսապցիք տարադրուէին տունով տեղով, ինչպէս արեւմտահայ իրենց բոլոր բախտակիցները: Գրքին աւելի քան կէսը պատումն է այս գաղթին: Քեսապէն մինչեւ Դամասկոսի մերձակայքը: Սրտաճմլիկ նկարագրութիւններ, որոնք տեղ - տեղ կը յաջողին արցունք իջեցնել մեր աչքերէն: Դժբախտաբար, ինքնապիտի չէին կրցած Մուսալեռցիներու արիւթիւնը ցուցաբերել ու ներքին վէճերու պատճառով՝ համակերպած էին Թուրքին հրահանգին:

Գաղթական կարաւանները կայք պիտի հաստատէին նախ Ճոբը - Շուղուր, յետոյ Ղապի հովիտը (Համա - Հոմս) եւ վերջապէս՝ Տէյր Ալ-Զիէ, ուր պիտի մնային երկա՛ր, քանի մը տարի: Տաժանելի ամիսներ, զոր պիտի դիմագրաւէին խոտ ուտելով, փուշ վառելով, նաեւ՝ մուրալով...:

Տարագրութեան օրերուն, ծանր հարուածներ պիտի յաջորդէին մէկը միւսին: Նախ պիտի մեռնէր Օսանը, քսջ ու կորովի այդ կինը, որ պիտի թաղուէր Տէյր Ալ-Զիէի մէջ: Այնուհետեւ, պիտի մահանար փոքրիկն Ճորճիկը ու կարճ ժամանակ անց ալ՝ նո՛յնինքն Աննա Հարսը, թոքախտէ վարակուելով: Այո՛, պիտի մեռնէր չքնաղ Աննան, անապատային հեռաւոր դաշտի մը մէջ, հեռու՝ իր հարազատներէն, զաւակներէն ու մանաւանդ ամուսնէն, որ չէր կրցած տէր կանգնիլ իրեն, ինչպէս չէր կրցած բռնել իրեն նետուած երեք նուռերը...: «Որքա՜ն պիտի մխիթարուէր Աննան, եթէ երբեմ գիտնար, որ իմ եւս պիտի արժանանար հսկայ, դառնաւոր փշակաղնիին տակ թաղուելու եւ անոր աւիշ դառնալու բախտին: Թող իր սիրուն մարմինն ու սիրուն դէմքը ծծուէին այդ փշակաղնիին արմատներէն ու բարձրանային վե՛ր, վե՛ր...»:

*
**

Դժուար պիտի ըլլար խորքի ու ճեւի առանձնայատուկ արժանիքներ մատնանշել կամ գեղարուեստական չօշափելի նուաճումներ որոնել Գ. Աբէլեանի նորատիպ սոյն վէպին դարաստանին մէջ: Այսուհանդերձ, գործը ուշադրութիւն կը գրաւէ ու գնահատանք կը կորզէ մէկ քանի առումներով.

1) - Լեզուն. - Պարզ, մաքուր, անսեթեւեթ, յստակ ու մեկին: Փոքր արժանիք մը չէ ասիկա, մանաւանդ մեր օրերուն, երբ 50 տարիէ ի վեր գրիչ չարժող մարդիկ կը ժպրհին գիրքեր հրապարակել՝ այլանդակ ու խրտչեցնող հայերէնով:

2) - Ազգագրական տուեալներ. - Բազմաթիւ էջեր անուղղակիօրէն կը խօսին Քեսապի բարքերուն, նիստ ու կացին, սովորութեանց մասին: Վէպին գլխաւոր բացական՝ Քեսապի քարքառն է, որ երբեք չէ օգտագործուած, դժբախտաբար: Գեղարուեստական նուաճում մը ձեռք պիտի ձգուէր հաւանաբար, եթէ հեղինակը որոշ փոխատացութիւններ ներկայացուցած ըլլար հայրենի բարբառով, այնպէս ինչպէս ըրած է Համաստեղ իր «Գիւղը» եւ «Անդրեւ»ը ժողովածուներուն մէջ (Խարբերդի բարբառ), կամ ինչպէս ըրած են Սիմոնեան (Վեռնակաւորներու վերջալոյսը») եւ Մուշեղ Գալշոյեան («Մարութայ Սարի Ամպերը»), իրենց հերոսները խօսեցընելով Սասնոյ բարբառով:

3) - Քեսապի տեղահանութեան պատմութիւն. - Անճնապէս ծանօթ չենք ուրիշ տարի մը, ուր այնքան մանրամասնօրէն խօսուած ըլլայ Քեսապցիներու տեղահանութեան ու գաղթին մասին: Վիպակատացած պատմագրութիւն մը, ուրեմն, որ կորուստէ կը փրկէ բազմաթիւ վկայութիւններ՝ 1915 - 1918-ի չրջանէն:

Հալէպ ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

Իտալահայ Համակարի

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԸ ՄԻԼԱՆՈՑԻ ՄԷՋ

ԱՊԱՐՈՒՄՆԵՐ

Հայ Եկեղեցին Վարդանանքը կը տօնէ բարեկենդանի նախընթաց Հինգշաբթին: Գաղութս ամէն տարի անվրէպ ներկայացած է այս սրբազան ոգեկոչումին, որ այս անգամ կը կատարուի Իտալիոյ Հայոց Միւթեան նորակազմ վարչութեան նախաձեռնութեամբ:

Այսօր, Հինգշաբթի, Փետրուար 23, տօնին բուն իսկ օրն է: Մի լանոյի «Հայ Տուն»ի սրահին մէջ մկկաեղուած ենք, 451-ի հաւատամքարտին նահատակուած մեր սուրբ նախնեաց հոգիներուն հետ հաղորդուելու, իրենց անթառամ յիշատակը յաւերժացնելու, ինչպէս նաեւ մեր վրայ նստած տարուան մը փոշին թօթափելու համար:

Երեկոյեան ժամը 9·30-ն է: Օրուան հանդիսավարը վարչական Ալէքքօ Պէզիքեան, հայերէն եւ իտալերէն բարեգալուստ կը մաղթէ ներկաներուն, կը քննդրէ օրուան տօնակատարութեան իմաստը եւ ապա բեմ կը հրաւիրէ Իտալիոյ Հայոց Միւթեան առենապետ՝ օրուան իտալերէն բանախօս, ընկերաբան Տոքթ. Յակոբ Մանուկեանը:

Տոքթ. Մանուկեան իր ուղերձը կը սկսի մեկնելով Հայաստանի 384-ին Յոյներուն եւ Պարսիկներուն մէջ բաժնուած ըլլալէն, կ'անցնի զրոց դիւտի աւարտման (406), Աստուածաշունչի թարգմանութեան (432), քրիստոնէութիւնը Հայաստանէն ջնջելու սպառնալիքին եւ այս անել կացութեան առջեւ հայ ժողովուրդի զօրաւոր դիմադրութեան որոշումին, ու 1036 զօրավարներու եւ զօրականներու Աւարայրի դաշտին մէջ նահատակուելուն (451): Կ'անդրադառնայ ասոր յաջորդող հայ ժողովուրդի եւ Եկեղեցւոյ ապրած դժուար եւ չփոթ ժամանակաշրջանին, Ս. Ղեւոնդեանց մարտիրոսութեան (454), Վահան Մամիկոնեանի զինքի դիմելուն եւ անոր զինուորական սպարապետ նշանակուելուն եւ հուսկ նոր արքայից արքայ Վաղարշի խոհական նախաձեռնութեամբ՝ Հայերուն կրօնքի եւ քաղաքական ազատութեան հռչակման:

Առենապետը մեր պատմութեան հինգերորդ դարու ճակատագրական այս շրջանի բովանդակալից համայնապատկերը ներկայացուց պատմաբանի մը ճշդրտութեամբ եւ պարզաբանի մը յստակութեամբ:

Ազգային տօնակատարութիւններու առթիւ բանասեղծութիւնն ու երաժշտութիւնը անհրաժեշտութիւն մը դարձած են որովհետեւ անոնք հանդիսատեսին կ'օգնեն օրուան նիւթը ապրելու բանաստեղծին եւ երաժիշտին պերճչայնութեամբ: Ճիշդ ասոր համար է որ Վահան Թէքէեան եւ Համբարձում Պէրպէրեան իրենց եթերային ներկայութեամբ եկած են այս դիշեր խորհուրդ վարդանանց երկը հրամցնելու մեզի:

Հայրենի տաղանդաւոր արտասանող եւ թէնոր Կարէն Միրզոյեան, Ջուլթակահար Շանթ Օգնայեան (15 տարեկան) եւ չնորհաշատ դաշնակահարուհի Նունէ Հայրապետեան ու մեր քառաճայն երգչախումբը ցուկիի մը հարուածով մեր առջեւ կը պարզեն մթագնած երկինքը, Աւարայրը իր Վարդանով, սպաներով, զինուորներով, սուրերով, խաչերով ու սաղաւարտներով: Ձէնքերու չաչիւնն ու ամբակներու դոփիւնը աղաղակներուն կը խառնուին եւ յանկարծ լոութիւն կը տիրէ ու փոլորս ծննդաբեր եղիչէին հետ կ'աղօթենք Հաւասարեսցէն: «Վասն Ճիսուսի, վասն հայրենեաց» կը գոռանք: Խորհրդաւոր է պահը... եւ ահա Գամառ-Քաթիպան (Ռափայէլ Պատկանեան) եւ Մակար Եկմալեան կը հասնին իրենց լռեցուով, մեզի հետ քառաճայն ողբալու Հայոց քաջերը եւ մաղթելու որ լուսինը դարձեալ ցոլայ եւ լուսաւորէ Հայոն ճակատագիրը: Հ. Ղեւոնդ Ալիշանն ու Գուրգէն Ալէմշահ դիմացած չեն այս հոգեխառն պաշտամունքի երեկոյթէն անմասն մնալու, ու փութացած են Վենետիկէն քնարներով միանալու մեր Ջուլթակին եւ եռաճայն երգչախումբին ու դաշնակին, երգելու իրենց եւ մեր Պապուկ Աւարայրին ու արտայայտելու բոլորիս մեծամազձութիւնն ու վիշտը, մեր քաջերուն առաքինութիւնը եւ փառքը՝ հայրենեաց:

Տեսի՞լք է ասիկա, երա՞զ, թէ ցնորք: Ո՛չ սիրելիներ· սա մեր հաւաքական լինելութեան հաւատքի հանդանակն է: Ահա թէ ինչու Վարդանանց ոգին 1544 տարիներ կրցեր է երկրէ երկիր արձագանգել ամէն Հայու սրտին մէջ:

Այժմ Ալէքքօ Պէզիքեան կը յայտարարէ թէ հայերէն բանախօսը՝ զաղութիս հոգեւոր հովիւը, անծանօթ պատճառներով ներկայ չէ: Հետեւաբար ինք, յանպատրաստից, կը փոխարինէ անոր՝ հակիրճ ուղերձով մը, չէշտը դնելով հայրենասիրութեան եւ ազգասիրութեան վրայ:

Տոքթ. Պետրոս Փիւշիւքեան խօսք առնելով ներկաներուս կու տայ հետեւեալ չահեկան տեղեկութիւնը.— 1990-ին երբ Խոմէյնի հայ դպրոցներու մէջ պարսկերէնով կ'ուզէ փոխարինել հայերէնը, Արտակ Աբգ. Մանուկեան պարսիկ կրօնապետին կը յիշեցնէ երկու ժողովուրդներու միջեւ եղած խղճի, խօսքի եւ պաշտամունքի ազատութեան վաստաթուղթը (Նուարսակ): Ասոր վրայ Խոմէյնի յետսկոչում կ'ընէ:

Ահա հասած է պահը դարաւոր անարդարութեան դէմ մեր ընդվզումը արտայայտելու: Գամառ Քաթիպա եւ կոմիտաս կը միանան մեզի այս դործին մէջ: Քառաճայն երգչախումբը կը թնդացնէ Հիմի՛ էլ լռենք եղբարբ (Վարդանի երդը) եւ կ'եղրափակէ Մ. Նալբանդեանցի յատկանշական «Ապդ, եկեղեցի վրկենք, ազատենք եւ ապա խօսենք» տողով:

Ծափահարութիւններուն ընդառաջելով խմբերգը կրկին կը կատարուի:

Այս երեկոյթի բացառիկ յաջողութեան սատարեցին նաեւ Երուանդ Երէցեան, Աւետիս Օհանեան, Շանթ Պալըդճեան, Կապրիէլլա Քարդուրան, Տալիտա Զապունեան եւ Ժան Անսըրլեան - Պէյօղլեան որուն խնամքին վստահուած էր դեղարուեստական բաժինը: Մեր երախտագիտական զգացումները կ'երթան վաստակաշատ Հրանդ Բամպակեանին որ կը չարունակէ մեզի նեցուկ կանգնիլ:

Հանդիսութեան յաջորդեց հիւրասիրութիւն մը, պատրաստուած Տիկին Իրմա Պապիկեանի եւ դաղութիս օժանդակ տիկիններուն կողմէ՝ տօնելու համար անուանակոչութիւնը բոլոր մեր բարեկամներուն որոնք չունին համանուն սուրբերու մասնաւոր յիշատակութիւն:

Հոգեկան մեծ վայելք մը խնկապէս:

Ժ. Ան·

ԱՐՈՒԵՍՏ

ՎԱՉԷԻՆ ՊԱՏՈՒԻՀԱՆՆԵՐԸ

Նկարիչ Վաչէի դործերը կը ցուցադրուին Մարտ 8 - 18, Փարիզի «Կալըռի լէ ան»ի (*) մէջ: Երիտասարդ այս արուեստադէտը ծնած է 1960-ին Պէյրութ: 1976-էն ի վեր հաստատուած է Փարիզ: Լիբանանցի Հայերը Փարիզի մէջ, հայկական դեղադիտակէն բեկոր մըն է որ կը ընդնայ պատմութեան դիրքեր լեցնել, նիւթ հայթայթել վերլուծումներու, յօդուածներու, վէպերու...: Բառերու բացակայութիւնը Վաչէ նկարով կը լրացնէ: Ցուցահանդէսը կը բաղկանայ վերջին դործերէն. դծանկար ու նկարներ:

Լիբանանահան իր մանկութիւնը: Ան իր ընտանիքն է. «բազմազաւակ ընտանիքը», ինչպէս կը չեշտէ: «Դիւրին կեանքը... դեղեցիկ կեանքը ... առաստութիւնը՝ տօներու, առարկաներու, վրձիններու, դոյներու, խկհան եղանակներու, բնութեան ու Միջերկրական ծովուն: Ու անմիջապէս ետք, պատերազմեան ծանրութիւնը: Նաւը կը հեռանայ ռմբակոծուած Լիբանանէն, «վերակազմուած այդ փոքրիկ Հայաստանէն». խորտակուած երազն է ան, խղումը: Սկիզբը կ'ուզենք վերադառնալ: Բազմաթիւ անդամներ վերադարձայ: Չէի կրնար մէկ հարուածով խղուիլ: Տասը տարի ետք, մինչ պատերազմը կը չարունակուէր, հոգեպէս, չատ դժուարին որոշումը տուի Լիբանանի հետ կապերս վերջնապէս խղելու: 1988-ին, Հայաստանի ժողովրդավար չարժումին ղօրակից ցոյցեր տեղի ունեցան ու ես Փարիզի մէջ յայտնաբերեցի «իսկական Հայաստանը»: Գացի հոն: Ամէն մէկս խոր հարցադրում մը ունի. իմս Հայաստանն է: Կը ջանամ զայն բացայայտել դիծերուս, նկարներուս մէջ:

Գործիս մէջ երկու պահ կայ. առոնք նպատակային չեն: Նախ կ'աչխատիմ խորքին վրայ, առիկա հիմն է, տեսակ մը խոչընդոտ որ տեղ դտած է մէջս. արմատներս են, ծննդավայրս է: Հիմերը չաճախ ըզքսուած են, բաժան - բաժան, ներկայացուած՝ բեկումներով, կտրտուած, փակցուած ձեւերով:

Գործիս մէջ չաճախ պատուհաններ կը տեսնուին. պատուհանները որոնցմէ արտաքին աչխարհը կ'երեւի: Անոնք պատուհաններն են իմ նմաններուս որոնք ձգեցին տուն ու երկիր: Անդամ մը մեր տան պատուհանը բերած էի Լիբանանէն: Ձեւին դաղափարը մնացած է, եթէ նոյնիսկ այլեւս չեմ աչխատիր պատուհանը որպէս նիւթ առնելով:

Այս խորքին վրայ կայ երկրորդ պահ մը, կան տիպարներ որոնք թերեւս հոս, Ֆրանսայի, Փարիզի մէջ իմ ներկայութիւնս կը յուչեն: Միչտ մարդիկ կամ կիներ ունիմ գործիս մէջ. հաղուադէպօրէն բնութիւնը, կամ կենդանիները: Տիպարներս միչտ չարժման մէջ են, անոնք ոչ հաստատուած են, ոչ հանդարտ, ոչ ալ խաղաղ: Ստիպողաբար երկրէ մը հեռանալ, ոչ մէկ տեղ տան մէջ գտնուելու կատկածը, վախը դետեղած է մէջս: Այս կատկածն է որ նկարելու կիրքը կուտայ ինծի: Կը տեսնեմ որ ամէն կողմ պատերազմ կայ եւ ինծի նման չատեր:

Ինծի համար գծել կամ նկարել մղում մըն է: Երբ ատոր պէտքը կը զդամ, կը գործածեմ չուրջս գտնուած նիւթերը. ատիկա՝ թղթատարական գրասենեակին, կամ աչխատանոցին մէջ. կը գործածեմ մատիտ, թաղիքէ ծայրով գրիչ, մելանի գլանը եւ նոյնիսկ գրոչմաթուղթերու եղերքի մասը: Երբեք նկարչութեան գործիք չեմ կրեր, բայց առանց գծելու օր չեմ ունենար: Գիծերը ուժականութիւն մը կը պարունակեն, ինչպէս էլէքթրոֆարտիոկրամները, սիսմոկրամները. ոդրկ են, նուրբ կամ կոչտ, ինչպէս օդի թրթռացում մը, կամ սուր զդացողութիւնը մարմնի չրջագիծերուն երբ մարդ կը լողնայ պաղ ջուրին մէջ»:

Տեսակցեցաւ՝
ԼԻԼԻԱՆ ՏԱՐՕՆԵԱՆ

(*) Galerie Les Cent,
8, rue de Jouy, Paris 4e.

ԶԱՒԷՆ ՊԻՊԵՌՆԱՆ

ԱՆԿՈՒԹՅՈՒՆ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

ՎԷՊ

Սուր ժպտեցաւ անփութօրէն: Խորհեցաւ թէ մինչեւ կղզի խօսակցութեան նիւթ փնտռելու հոդէն փրկուած էր: Ցետոյ, կը վախնար այդտեղ քով քովի սեղմուելէ· եթէ իրենց սրունքները իրարու վակէին, պիտի խենթենար ցանկութենէն, պիտի մոռնար ամէն բան, պիտի մատնէր տկարութիւնը: Նորմային քով, յենարանին կռթնեցաւ, թերթ մը եւ պարբերաթերթ մը դնեց լրագրավաճառէն, պարբերաթերթը Նորմային տուաւ, ինք ալ լրագիրը բացաւ: Մեկնումի սուլիչը կը հնչէր նաւամատոյցին վրայ: Ցրուիչը խուճապահար կը չանար ճամբայ բանալ բազմութեան մէջէն, չոգենաւին մէջ չմնալու համար: Նորմա դէմքը վերցուց Սուրէն, մեղմօրէն ժպտեցաւ: Բնական ժպիտ մըն էր: Սուր հանդիստ սրտով վերադարձաւ թերթին, բայց չկրցաւ բան մը կարդալ: Նորմային ականջին ծռեցաւ·

- Մե՞ծ կղզի:

- Ուր որ կ'ուզես:

- Ո՞ւր:

- Այսօր ալ Պուրկազ ելլենք եթէ կ'ուզես: Աւելի քիչ բազմութիւն կ'ըլլայ:

Սուրին աղիքները դարձան իմանալով թէ Նորմա կը նախընտրէր տեղ մը ուր աւելի քիչ բազմութիւն կ'ըլլայ: Գլխովը հաստատական նշան մը ըրաւ, վերստին բացաւ թերթը: Կարդացածէն բան մը չհասկցաւ: «Թի'նէ աֆքօ» կ'երգէր մաքէն անդադար:

- Ես չատ անօթի եմ, ըսաւ Սուր:

- Ես ալ:

Սուր ուղղուեցաւ դէպի Եռրտան:

- Հոն չէ՛, ըսաւ Նորմա: Հոն չատ սուղ է:

Սուր ուսերը թօթուեց: Բայց խորհեցաւ թէ իրա՛ւ դրպանի դրամը զուցէ քիչ պիտի դար երկու հոգինոց ճաշը վճարելու Եռրտանի մէջ:

Ուրախացաւ որ Նորման նոյն Նորման էր, այս մէկ չաբթուան բաժանումը չէր փոխած զայն: Մինչդեռ ինք, օտարացած, ճենթըլմենութիւն ընելու կ'ելլէր, կարծես ան չէր դիտեր թէ անկուտիին մէկին է:

Սակայն Նորմա ո՞ւրկէ գիտէր թէ սուղ էր այդ ճաչարանը: Երբեք չէին ճաչած հոն: Առանձին եկած էր ուրեմն, կամ ուրիշի հետ...

- Նպարավաճառէն ուտելիք բաներ մը կ'առնենք, աւելցուց Նորմա չեղելով դէպի չուկայ:

Ե՞րբ ճաչած էր հոդ: Որո՞ւ հետ: «Սիրելի տղո՞ւն» հետ:

Սուրին ամբողջ տրամադրութիւնը տապալած էր: Ամբողջ օրուան ակնթարթի մը մէջ: Միտքը ահռելի արագութեամբ մը բանիլ սկսաւ: Շուրջը կը նայէր առանց տեսնելու: Կը լսէր Նորմային ձայնը առանց հասկընալու: Խոր, անհանդուրժելի զգացում մը ունեցաւ թէ ապուշի տեղ դրուած էր նորէն: Հապա, ինչո՞ւ հոս հնազանդ եկած էր Նորմա, կանչուելուն պէս: Կը սպասէր որ Սուր կանչէր զինքը: Եւ բերանը անդամ չէր բանար, կարծես բան մը չէր պատահած: Մոռցնել կ'ուզէր այս անցնող չաբաթը...

Սուր ծանրօրէն զղջաց եկած ըլլալուն համար, կանչած ըլլալուն համար: Ինքնաբերաբար նաւամատոյցին նայեցաւ՝ ետ դառնալու, խոյս տալու բուռն ցանկութիւնով մը. չոգենաւ չկար: Ամբողջ էութեամբը տատապեցաւ: Քրտինքը չափկին երեսը եւս ուսերէն մինչեւ կրունկին մէջտեղը: Ի՞նչ դնեցին, ո՞ւրկէ դնեցին, ի՞նչ վճարեց· լուռ չունէր:

Ամբողջ կամքը օդնութեան կանչեց սրբտին ու մաքին տիրելու, սթափելու համար: Նորման որո՞ւ հետ ճաչած է հոս: «Սիրելի տղո՞ւն» հետ: Ի՞նչպէս սկսած, ո՞ւր հասած, ո՞ւր վերջացած է յարաբերութիւնը սիրելի տղուն հետ: Այստեղի ճաչը այդ յարաբերութեան մէկ դրուա՞գն է: Ի՞նչպէս կարելի է վերակազմել ամբողջ պատմութիւնը՝ պատահական դէպքերով, այսպէս, ձերբակալուած խօսքով մը, յիչատակի մը ոդեկոչումով:

Մօ՛րը հետ եկած է թերեւս Պուրկազ: Մայրը Ցոյն չէ՞: Չօ՛րը հետ թերեւս...

Է՛հ ազէկ, սիրելի տղուն հետ, ա՛յո: Եւ ետքը՞: Ձե՞ս դիտեր որ սիրելի տղան ամուսնանալ ուզեր է: Կամ ինչ որ է, ամուսնութեան խօսք ընելու չափ մտերմացեր է: Ձէի՞ր դիտեր, հի՞մա լմացար: Հարկաւ միասին ճաչած են: Ի՞նչ եղեր է միասին ճաչելէ ետք: Ըսել է անոր հետ եռրտան եկեր է, անոր չէ ըսեր՝ չէ՛ այստեղ սուղ է: Թող վճարէ ըսեր է: Հո՛դ ըսեր է: Հոդը անդամ չէ ըրեր որ սիրելի տղան խազրխ պիտի ուտէ այդտեղ: Ըսել է իրա՛ւ չէր սիրեր կոր սիրելի տղան: Մինչդեռ գլուխը առած կ'երթայ, հոն սուղ է, չըլլար կ'ըսէ: Պանիր - հացով կը դոհանայ: Ըսել է չուզեր որ դուն խազրխ ուտես:

- Ո՞ր կողմ կ'երթանք կոր: Ինաո՞:

Սուրի ուղեղին մչուչները կը փարատէին: Խոր թմրութենէ մը կը սթափէր: Շուրջը տեսնել սկսաւ, Նորմային ձայնը յստակ լսեց: Նորմա իր սովորական պարզ, չեչտակի ակնարկով իրեն կը նայէր: Դէմքը անչպար, մաքուր, հանդարտ:

Սուր յանցաւորութիւն զդաց:

- Ինաո՞...

Ազօտ կերպով մտաբերեց թէ Ինաոյի կողմը նոր վիլլա մը կը կառուցուէր, չատ գործաւոր կար:

- Այս Եորկիի կողմը աւելի աղուոր է՞:

- Աղուոր է: Հոն երթանք:

Սկսան բարձրանալ մզկիթին ցից գաւիթին:

Նորմա առաջին անդամ ըլլալով թեւը մտաւ: Ուրիչ լեթմոթիվ մը կը լեցնէր հիմա Սուրին ուղեղը: Բայց լաւ ազդեցութիւն կը գործէր այս մէկը. մօրը ձայնը որ կ'ըսէր. «Քիթէդ բաներ է կը կթէ, քիթէդ բաներ է կը կթէ...»: Եւ Սուր զոհ էր որ մայրը այդ խօսքը կ'ըսէր: Կը ժըպտէր: Կ'ուզէր որ տակաւին ուրիչ դէչ բաներ ալ ըսէր Նորմային համար: Ամէն մարդ դէչ բաներ ըսէր: Այնքան դէչ բաներ՝ որ խաչած հաւերը անդամ խնդային, եւ ա՛լ մարդ չհաւատար ինչ որ ալ ըսէր Նորմային դէմ:

(Շար. 53)

ՈՐԴԵԳՐՈՒԹԻՄ

Տէր եւ Տիկին Լեւոն եւ Անահիտ Տէր - Մինասեան ուրախութեամբ կը ծանուցանեն զաւուսոը իրենց որդեդրուած թոռան

Գայեան է - ի

(Ծնած, 1994, Նոյեմբեր 19-ին)

Արամ, Անի - Ֆրանսուազ եւ Մելինէ Տէր - Մինասեաններ երդիքին տակ:

(Շար. Ա. էջէն)

Թուրքիա սահմանները բանայ Հայաստանի առջեւ, Ուաշինկթըն ալ պէտք է բաքուի օժանդակութեան արգելքը վերցընէ:

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆ, ի վերջոյ հրաժարած է իր վէթոյէն Թուրքիոյ մաքսային Միութեան անդամակցութեան առթիւ: Ծանօթ է որ, Դեկ. 19-ին Ցունաստանի դէրքը պատճառ եղած էր որ Թուրքիա չկարենայ անդամակցիլ, առարկութիւնները կը վերաբերէին Կիպրոսի եւ Թուրքիոյ մարդկային իրաւանց բռնաբարումներուն:

ԶԻԶԷՆԻՈՑ մէջ, քաղաքական լուծումի մը հաւանականութիւնը օրէ օր անկարելի կը թուի: Ռուսական յարձակումները աւելի սաստկացած են եւ ըստ Դուզայեւի երկար պատերազմ մը պէտք է նախատեսել. -- «որ պիտի տարածուի ուրիշ տարածքներու վրայ, ոչ միայն Կովկաս, այլեւ անկէ դուրս, որովհետեւ պատերազմը կրակին նման է կը տարածուի տանիքէ տանիք»: Ցամաքէն թէ օդէն ռմբակոծութիւնները կը շարունակուին մերձաւոր քաղաքներուն վրայ եւ տասնեակ հազարաւոր նոր գաղթականներ փախուստի ճամբաները բռնած են:

ՍՊԱՆԻԱ ԵՒ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ արժեզրկեցին իրենց դրամը Մարտ 6-ին: Փէսէթան՝ 7% համեմատութեամբ արժեզրկուեցաւ, էսքուտոն ալ՝ 3,5%: Այս արժեզրկումները իրենց հետեւանքները կ'ունենային նոյն օրը, եւրոպական տարադրամներուն վրայ:

ՍՊԱՆՈՒԱՑ ՌՈՒՄ լրագրողին՝ Վլադիսլաւ Լիսաիեւի վերջին յարգանք մը մատուցանած են հազարաւոր Մոսկուացիները, Շաբաթ օր, Մարտ 4-ին, վանկովոյի դերեզմանատունը: Կ'ըսուի թէ Սախարովի թաղումէն ի վեր նման բազմութիւն մը չէր տեսնուած: Քաղաքական ոչ մէկ դէմք բացակայած է:

ՊԱՊԸ հրաւիրեց զերպ. Կայօն (Էվրէօյի կախակայուած եպիսկոպոսը), որ Հռոմ երթայ եւ խօսակցին: Հաւանական չէ որ Վատիկան յետքայլ ընէ բայց, ըստ երեւոյթին պատուաբեր ելք մը կը փնտռէ, նախատեսած չըլլալով որ այդքան աղմուկ պիտի ելլէր Ֆրանսայի մէջ:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ մէջ սպաննուած է բանակի հրամանատար մը: Ըստ պաշտօնական հաշուեկշիռի մը, 1994-ին 6388 հոգի սպաննուած է եւ 2289 ուրիշներ ալ վիրաւորուած է իսլամապաշտներու վերադրուած ոճրափորձերու ընթացքին: Այս թիւերուն մաս չեն կազմեր սպաննուած իսլամապաշտներն ու ապահովութեան ուժերու պատկանող անձերը:

22 ԿԻԻՐՏԵՐ եւ չորս հոգի սպաննուած են Մարտ 4-ին Տիյարպէքիրի ընկերութեան: Ըստ նահանգապետարանին, կռիւները ծագած են երբ ՓՔՔ-ի խումբ մը յարձակում գործած է Համզալը գիւղին վրայ:

ԼԻՑԼՍ ՋԱՆՆ, քիւրտ նախկին երեսփոխանուհի, 31 տարեկան, որ 15 տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Թրքական ապահովութեան Ատեանին կողմէ, առաջարկուած է որպէս թեկնածու՝ խաղաղութեան Նոպէլ մրցանակին, նորվեկիացի երեսփոխաններու կողմէ:

ՓՈՓՈԽ

Վալանսի Հայ Մարզականը իր դաշտին վրայ 1 - 0 յաղթեց Լը Մանի: Այժմ դասաւորման 12-րդ տեղը կը գրաւէ 37 կէտով: Գլուխն է միշտ կէնկան 60 կէտով, իրեն կը յաջորդէ Մարսէյլ 56 կէտով, 22-րդ եւ վերջին տեղը կը գրաւէ Նիմ 20 կէտով:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ԼԻՈՆ. - Վաղինակ Միսքճեան 3000 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին ի յիշատակ իր կնոջ՝

Ատրինէ Միսքճեանի

եւ քրոջ՝

Հերմինէ Միսքճեանի

*
**

Արմենուհի Յակոբեանի յիշատակին Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչին (ստանալ՝ «Ցառաջ»էն):

◆ UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB ◆

UGAB — PARIS :
Cycle d'Histoire et de Civilisation

Dans le cadre du cycle de conférences 1994-95, proposé par l'UGAB-Paris — Ile-de-France,

LES DERNIERS ROIS D'ARMENIE
un film de 50 minutes

Projection - débat

avec le réalisateur *Pierre SAMSON*
et *Claude MUTAFIAN*,
directeur scientifique

le Vendredi 10 Mars à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17e
M° COURCELLES

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ՇՐՋԱՆԱՑԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԺՈՂՈՎ

ՓՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՖԼՕՐԷՍՅԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋ

Հինգշաբթի, Մարտ 16, ժամը ճիշդ 20·30-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Տէմիրեան սրահ 17, rue Bleue, Paris 9e

Աշակերտներ, ծնողներ, հետաքրքրուղներ կրնան ներկայ գտնուիլ:

Տեղեկութիւններ եւ յանձնարարութիւններ INALCO-ի *հայերէնի պատասխանատու Տիկին Անահիտ Տօնապետեանի կողմէ:*

ՑՈՒՇԱՏԵՑՈՒՄ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մանուճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Մարտ 11, ժամը 10-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը

17, rue Bleue, Paris 9e

Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

*
**

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի հոգեւոր մասնաճիւղերու ընդհանուր ժողովը Շաբաթ, Մարտ 11, ժամը 15-ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ, զանազան տեղեկութիւններ պատգամաւորական ժողովի եւ այլ հարցերու շուրջ: Ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպանի Աբաթս մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ՝

ՄԻՋԻՆՔ

Մարտ 22-ին, Շորեքշաբթի, Լիոնի եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Ճաշավին՝ 60 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Ս· ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Մեծ Պահէք ամբողջ շրջանին ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը ճիշդ 6-ին, Փարիզի Ս· Ծովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Հոգեհանգիստ եւ Քաւութեան ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի.

Շորեքշաբթի, Մարտ 8
Ժ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹՈՇԱՆԵԱՆ

Շորեքշաբթի, Մարտ 15
Ժէ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՄԻԻՌՈՆ ՎՐԴ. ԳՐՎԸԳԵԱՆ

Շորեքշաբթի, Մարտ 22
ԻԴ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԵ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Շորեքշաբթի, Մարտ 29
Լ.Ա. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Շորեքշաբթի, Ապրիլ 5
Լ.Ը. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՑ. ԹՈՇԱՆԵԱՆ

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ի պիտութիւն Լիոնի եւ Ռոն - Ալփի Շըրջանի հայ հասարակութեան կը ծանուցանուի թէ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Մեծ Պահէք ամբողջ շրջանին ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5-ին, Հոկումի եւ Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

Շորեքշաբթի, Մարտ 8, ժամը 5-ին
Շորեքշաբթի, Մարտ 15, ժամը 5-ին
Շորեքշաբթի, Մարտ 22, ժամը 5-ին
(Միջինք)
Շորեքշաբթի, Մարտ 29, ժամը 5-ին
Շորեքշաբթի, Ապրիլ 5, ժամը 5-ին

*
**

Իսկ Աբեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահէք Կիրակիներու պատարագէն առաջ:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·45-ին:
Աբեւագալ ժամը 9·45-ին:
Պատարագ ժամը 10·30-ին:
Քարոզ և Հոգեհանգիստ ժամը 11·45-ին:

ՍԷՆ-ԺԵՐՄԱ Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Շորեքշաբթի, *Մարտ 8, ժամը 17·30-ին,*
Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցի
Քարոզիչ՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՑ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՊՕՄՈՆ Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ուրբաթ, Մարտ 10, ժամը 17·30-ին, Թաղիս Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Հոկումի արարողութիւն կը կատարուի քաղաքիս Մարսէյլի եկեղեցւոյ մեր բոլոր հոգեւորականներուն մասնակցութեամբ:

Կը նախագահէ ու կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԱԵԱՆ
Առաջնորդական Տեղապահ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ
ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Թաղ. Խորհուրդս Պօմոնի եւ Շրջակայքէն հաւատացեալ ժողովուրդին ի պիտութիւն կը տեղեկացնէ թէ սիրով ընդառաջելով Շնորհիւ Գալուստեան Միութեան Պատ. վարչութեան փափաքին, Մարտ 12, կիրակի օր, Թաղիս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, յատուկ հոգեհանգիստ պատեան պաշտօն կատարել կուտայ պզպիս Հայոց Կ. Պոլսոյ Երջանկայիշատակ Պատրիարք՝

ՇՆՈՐՀԻՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԻ

վախճանման 5-րդ տարելիցին առթիւ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ ու կը քարոզէ՝

Մովսէս Ա.ազգ Քհնյ. Գալէնտէրեան

Պատարագը կ'երգուի եկեղեցւոյս երիտասարդ Դպրաց Դասուն ամբողջական կազմին կողմէ «եկմալեան» եղանակաւ, ղեկավարութեամբ՝ Ռ. Արթինեանի եւ երգեհոնահարութեամբ Տիկին Ս. Արթինեանի:

Սիրով կը հրաւիրուին հաւատացեալ ժողովուրդը անխտիր, ազգասէր եւ անձնազոհ այս մեծ հոգեւորականին ոգեկոչման արարողութեան, եւ անոր յիշատակին ընծայուած Մատաղի Օրհնութեան:

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée
Moules-Frites
à volonté

organisée par la Croix Bleue
des Arméniens de France
et le Nor Seround
de Sevran — Livry-Gargan

le Samedi 11 Mars
à partir de 20 heures 30
à la Salle des Fêtes de Sevran
— rue Gabriel Péri —

Disc-Jockey — Ambiance assurée

Réservations :

43. 83. 87. 68 / 43. 32. 47. 20

*
**

DINER DANSANT

organisé par
la Section « *Elen Puzant* » *d'Alfortville*

le Samedi 18 Mars
Salle Voltaire à Alfortville

avec l'*Orchestre Gaidzag*
et le chanteur *Ando*

Réservations :
— Mme Kabayan : 43. 76. 10. 07;
— Mme Papazian : 43. 76. 35. 68.

MONTREUIL

CONFERENCE

organisée par l'Union Culturelle Arménienne de Montreuil (U. C. A. M.)

«Que fait le Fonds Arménien au Zanguézour et au Karabagh?»

Diaporama commenté et présenté
par *BEDROS TERZIAN*
Président du FONDS ARMENIEN DE FRANCE

le Jeudi 9 Mars à 20 heures 45

Salle Franklin - 60, rue Franklin - 93100 MONTREUIL (M° Mairie de Montreuil)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՐՑԱԽՈՒՅԶ՝ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՏԱՐԻՔՆԵՐԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ

ԴԱՐՈՒՆ ԱՒԱՐՏԻՆ ՀԻՆԳ ՄՆԱՑԱԾ

Հայ իրականութեան մէջ յատուկ անունով կոչուած ներկայութիւն է Սփիւռքը: Անոր յաճախակի գործածութեան մէջ ընդհանրապէս նկատի կ'առնուի շուրջ տասը զարուս ազգային հոլովոյթ մը որուն հետեւանքը ամբողջ աշխարհի մէջ ցրուած հայութիւն մըն է: Այդ հոլովոյթը «կատարելութեան» հասած է յատկապէս 1915-էն ասդին:

Կայ նաեւ մէկ Սփիւռք. ան որ իրականութեան մէջ Հայաստանի ու արեւմտահայ զանգուածին ձեւացուցածին մէջեւ կը զետեղուէր աւանդաբար, «ներքին» բնորոշումով: Ներքին Սփիւռքը կը սահմանէր խորհրդային երկիրներու հայ գաղութներուն ամբողջութիւնը եւ քանի որ «ներսն» էր, ինչպէս Հայաստանը, կը տարբերէր «դուրս»ինէն: Այսօր երբ հիմնովին չփոթուած են «ներս»ի եւ «դուրս»ի սահմանները, նախկին խորհրդային ընտիւռքը, այնպէս կը թուի թէ մեր բազմազոյն ներկայութիւններէն ամէնէն իրապաշտը կը յայտնուի, ուղղուելով ճիշդ կողմնորոշումին:

Այդ ճակատէն աւելի քան տասնեակ մը համայնքներու մասնակցութեամբ, անցեալ Հոկտեմբերին, հիմնադիր համաժողով մը գումարուած է Ղրիմի Եալթա քաղաքին մէջ. ներկայ գտնուած են Արցախի թեմին առաջնորդ Պարգեւ Արք. Մարտիրոսեան եւ Ուկրանիոյ թեմին առաջնորդական տեղապահը Նաթան Ծ. Վրդ. Յովհաննիսեան: Պատուիրակութիւններ կամ ներկայացուցիչներ եկած են Լատվիայէն, Կիլրոսէն, Էստոնիայէն, Բելոռուսէն, Թիւրքմէնիստանէն, Ռումանիայէն, Ղազախստանէն, Կրասնոդարէն, Սաւրոպոլէն, Ռոստովէն, Մոսկուայէն, Ս. Պետերբուրգէն, Վոլկոդրադէն. հոն գտնուած են Հայաստանի Արտաքին Նախարարութեան Սփիւռքի վարչութեան պետը, ԼՂՀ-էն կառավարութեան ներկայացուցիչը եւ պարսկահայ համայնքէն դիտորդ պատուիրակ մը: Այսքանէն յայտնի է արդէն որ զանոնք քով քովի բերողը եղած է կազմակերպուելու մղում մը:

Այս նախաձեռնութիւնը ունեցած է նաեւ իր մամուլը .ան կը կոչուի «Հայկական համաշխարհային համագումար». ութ էջնոց ամսաթերթ մըն է որուն առաջին թիւը կը կրէ Յունուար 1995 թուականը: Խմբագրուած է Հրայր Զօրեանի կողմէ: Լոյս տեսած է Սիմֆերոպոլի մէջ որ ժամանակաւոր կեդրոն ընտրուած է «Հայ համայնքների համագործութեան»:

Ա. էջի խմբագրականը կը չեշտէ համայնավարութեան անկումով ծնած առիթները օգտագործելու հրամայականը: Այս նոր շրջանին հետ «աճում է հայութեան մի մասի կողմից իմիճորոյն կերպով կարեւորագոյն որոշումներ ընդունելու պատասխանատուութիւնը. որոշումներ, որոնց հետեւանքների համար կարող է պատասխան տալ ամբողջ հայութիւնը»: Ու նոր ժամանակը իր բոլոր գործօններով կը չեշտէ թէ հայութեան բոլոր մասերուն ամբողջ ներուժը պէտք է համախմբել: Ասիկա կը պահանջէ 1915-ի համաշխարհային ճանաչման, Արցախի խնդրին արդարացի լուծումին նման հիմնական հարցերու մեր անբաւարար արդիւնաւէտութիւնը: Ան կը բացատրուի համազգային ներկայացուցչական լիազօր մարմնի մը բացակայութեամբ: Եալթայէն ճամբայ ելած ձեռնարկը կը սպասէ Հայաստանի, ԼՂՀ-ի եւ հայկական եկեղեցիին աջակցութեան ու Հայաստանի եւ Սփիւռքի քաղաքական, հանրային բոլոր կազմակերպութիւններուն մասնակցութեան:

Այս մօտեցումն ու հայութիւնը ամբողջութիւն մը նկատելու ձգտումը կը գոլանայ նաեւ թերթէն: Կարելի չափով տեղ տրուած է Հայաստանի, սփիւռքեան գաղութներու մասին լուրերու, յօդուածներու: Հոն մարդ կը կարդայ օրինակ թէ հայերէնը նոր կարգավիճակի տիրացած է Ֆրանսայի մէջ, թէ առկախուած է երեւանի մայր տաճարին կառուցումը, թէ Ֆրանսայի հայկական կազմակերպութիւններու Փորոմը չեռուցում կ'ապահովէ Հայաստանի դպրոցներուն, ապա կայ Կիպրոսի գաղութին մասին յօդուած մը, կաթողիկոսական ընտրութեան մասին հարցազրոյց մը, Քելբաջարի յուշարձաններուն մասին արտատպում մը, եւայլն:

Թերթին խմբագրութիւնը որոշ է որ արժէքներու աստիճանաւորումին մէջ կարեւոր տեղ մը կու տայ իրապաշտութեան: Այս տպաւորութիւնը ստեղծող գլխաւոր պարագան է Երեւանի մայր տաճարին կառուցումին մասին Ռուբէն Նորովանցեան ստորագրուած դրութիւնը: Ըսելէ ետք թէ քանի մը տարիէն հայ ժողովուրդը մեծ չուքով կը փառաւորէ քրիստոնէութիւնը պետական կրօնք դարձուցած իր պապերուն արարքը, կը խօսի այդ 1700-ամեակին առիթով կառուցուելիք մայր տաճարին մասին: Ծանօթ է որ Վազգէն Ա.ի օրով ընտրուած էր նախագիծը, մեծ աղմուկով յայտարարուեցաւ թէ ազգային բարերար - հերոս Ա. Մանուկեան ստանձնած է շինութեան ամբողջ ծախքը: Այդքանը եղաւ կատարեալ ու ազեղ արհամարհանքով մը որ ուղղուած էր ազէտի զօհերին մէջ աւելի քան վեց տարիէ ի վեր տնակներու մէջ ապաստանած ժողովուրդին: Մայր տաճարի կառուցո՞ւմ, այն ալ 2500 հոգիի համար, ինչպէս ծանուցեցաւ, երբ կաթիլ - կաթիլ հաւաքուած դրամարներու ճգուած են կազմուղի, ճամբաններու, էլեկտրակայաններու, ջրբակայաններու շինութեան նման կենսական պահանջներ: Այս մասին կը գրէ նաեւ Ռ. Նորովանցեան, ըսելով թէ այլակարծութիւններ կան. «արդեօ՞ք նպատակայարմար է ծախսել մի քանի տասնեակ միլիոն տոլար մէկ տաճար կառուցելու համար երբ այսօր անհրաժեշտ է նախ վերականգնել համայնավարութեան 70-ամեայ կործանարար տիրապետութեան ընթացքում խարխլուած մեր հոգեւոր ներաշխարհը, երբ Հայաստանում կործանման եզրին են կանգնած տասնեակ միջնադարեան եկեղեցիներ ու վանքեր, հազարաւոր խաչքարեր եւ կոթողներ»:

Ինչ կը վերաբերի ամսաթերթին ներկայացումին, լեզուին, ուղղագրութեան եւայլն, պէտք է ըսել որ չատ ճաշակաւոր էջադրում մը եւ աչքի հաճոյք պատճառող տառատեսակներ ունի. այս յատկանիշերով լայնօրէն կը գերազանցէ հայաստանեան մամուլի բազմաթիւ անուններ: Գլխաւոր անհաճոյն նոր ուղղագրութիւնն է որ կը տիրապետէ դրութիւններուն. մինակ բացառութիւնը Կիպրոսէն Եղիշէ Ծ. Վրդ. Մանճիկեանի տեղւոյն հայութեան մասին դրութիւնն է որ արեւմտահայերէն է եւ ուր պահուած է բնագրին դասական ուղղագրութիւնը: Ամսաթերթը լոյս տեսած է 10 հազար տպաքանակով:

Պետական ընդդիմութիւնը դուրս մնացած հայութիւնը համախմբելու չարժումին այս պաշտօնաթերթը հաւանօրէն փնտռուած բան մը պիտի ըլլայ, նախ ներքին սփիւռքի համայնքներուն համար որոնք հայկական իրականութեան հետ յարաբերուելու չատ միջոց չունին:

Համայնքներու միաւորման ձեռնարկին այս թերթին վերջին էջը տեղ տուած է Մարինէ Պետրոսեան ստորագրութեամբ դրութիւն մը որուն վերջին պարբերութիւնը իրատեսութեան կը միացնէ լաւատեսութիւնը, ըսելով. «Ի. դարն աւարտում է, բայց դեռ չի աւարտուել: Մենք այն սկսեցինք պարտութեամբ, բայց կարող ենք այն աւարտել յաղթանակով: Դեռ վեց տարի կայ»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱԻԱՔՈՅԹ ԱՆՑԵԱԼԻ ՄԵՐ ՅԱՒԱԿՆՈՒԹԻՒՆԵՐՈՒՆ ՈՒ ՅՈՒՍԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Թ.Դ.

Գալով Տիրազանին, այս ինքնատիպ ու տպաւորիչ մարդը, որու նկատմամբ Վրուժան Ագէմեանի ազդեցութեամբ կը ջանայի յարգանք ու հիացում տածել, այդ օրերուն դիս ծայր աստիճան յուսախաբ ըրաւ Խմբագրական Մարմնի մեր աշխատանքէն ներս ցուցաբերելով հակասական ու ոչ - հետեւողական կեցուածք: Ընդդիմայարոյց մարդ էր, դժուարահաճ ու այլամերժ: Այս բոլորը դիտէինք, բայց մենք իր այդ յատկանիշներուն կը հանդուրժէինք, նոյնիսկ իր արժէքին մէկ ցուցանիշը կը նկատէինք այդ յատկանիշները: Բայց չուտով անդրադարձայ որ այս կամ այն անձը դատելու, այս կամ այն անձին դրականութեան մասին վճիռ արձակելու իր չափանիշները վստահելի չէին: Կարծես երկու տարբեր չափեր ու չափանիշներ կը գործածէր: Մեր նախորդ ժողովներու ընթացքին ան բուռն կերպով հակառակած էր Հաւաքածոյին առաջին մասին մէջ Թէւեանի ու Ճանճիկեանի նման հեղինակներու տեղ տալու մեր առաջարկին: Այդ երկու հեղինակներուն համար երկար վիճաբանութիւններ ունեցած էինք իրեն հետ: Ի վերջոյ համակերպած էինք Տիրազանի տեսակէտին: Աւելի վերջ ակամայ զարմանքով պիտի լսէինք որ նոյն Տիրազանը պիտի երթար Բադարատ Թէւեանին քով ու անոր պիտի ըսէր որ ինք պաշտպանած էր դինքը, բայց ուրիշներ հակառակած էին Թէւեանը առաջնակարգ դրագէտ նըկատելու իր առաջարկին: Ձի՞շդ էր ասիկա, իսկապէս այդպիսի բան մը ըրա՞ծ էր: Չեմ դիտեր: Բայց նոյն շրջանին պատահեցաւ ուրիշ դէպք մըն ալ: Ժողովներէն մէկուն ընթացքին ան յանկարծ առաջարկեց որ հատորին առաջին մասին մէջ տեղ տրուի Վարդ Շիկահերին: Վարդ Շիկահերը իմ չատ սիրելի դասընկերս էր, միայն թէ այդ շրջանին ան տակաւին չէր առած այն ուշագրաւ գործերը, զորս աւելի վերջ պիտի տար եւ որոնց նկատմամբ այնքան մեծ գնահատանք պիտի ունենայի: Անկասկած, Վարդ Շիկահերն ալ ճանաչուում գտած անուն մըն էր: Սակայն ի՞նչպէս կ'ըլլար որ Վարդ Շիկահերին առաջին բաժնի մէջ տեղ տալ կ'ուզէր դրականագէտ մը, որ Թէւեանի ու Ճանճիկեանի նման հանրայայտ անուններ դէպի երկրորդ բաժին աքսորելու չափ գժուարահաճ էր: Հակասական բան մը կար այդ կեցուածքին մէջ: Ժողովականներէն մէկ երկուքը Տիրազանին յիշեցուցին այդ հակասութիւնը: Ես ալ կ'երեւի թէ ժպիտ մը ունեցեր եմ այդ վիճաբանութեան ընթացքին: Ժողովին յաջորդող օրերուն սկսան շրջիլ տխուր բամբասանքներ ու չշուկներ: Ոմանք սկսան պնդել թէ Տիրազան ինծի շատ բարկացած էր ժողովի ընթացքին իր առաջարկին վրայ ժըպտած ըլլալուս համար: Բամբասանքի ախոյեան մեր բարեկամներէն մէկը եկաւ ու ինծի ըսաւ որ Տիրազան կրակ կը ժայթքէր ինծի դէմ եւ ամէնուրեք կ'ըսէր հետեւեալ նախադասութիւնը.

- Իմ վրաս խնդաց մէկը, որ այս գիրքէն ներս մտնելու իսկ արժանի չէ:

Տխո՞ւր բամբասանքներ, տխո՞ւր ամբաստանութիւններ: Տիրազան իսկապէս այսպիսի բան մը ըսա՞ծ էր: Ուրիշներ, որոնք արդէն հետզհետէ կը լարուէին մեղի դէմ, արդեօք ստսե՞ր կը յերիւրէին: Չէի գիտեր, չէի կրնար գիտնալ: Հարցը արդէն միայն իմ անձիս չուրջ չէր դառնար: Այս գիրքին պատրաստութեան համար իրական ճակատամարտ մըն էր որ կը մղուէր Պոլսահայ գրողներու մէջեւ: Գրողներ գիրար կը վշտացնէին, իրարու սիրտն ու արժանապատուութիւնը կը վիրաւորէին: Կը ստեղծուէին թշնամութիւններ, որոնք դժբախտաբար գիրքին հրատարակուելէն վերջ ալ երկար տասնամեակներ պիտի չարունակուէին:

Այդ թուականներուն է որ յանկարծ Ա-րեգ Տիրազանին առջեւ նոր բախտ մը բացուեցաւ: Լսեցինք որ պիտի մեկնէր Պոլիսէն: Ջինքը պաշտօնի կոչած էին Հալէպի Քարէն Եփէճ Ազգային ճեմարանին մէջ: Հոն պիտի վարէր գրականութեան ուսուցիչի պաշտօնը, որ պարպուած էր Մինաս Թէօլէօլեանէն: Մինաս Թէօլէօլեան Գահիրէ հրաւիրուած էր ստանձնելու համար «Ցուսաբեր» թերթի խմբագրի պաշտօնը, որ իր կարգին պարպուած էր նշանաւոր խմբագիր Վահան Նաւասարդեանի մահուամբ:

Այսպէս է որ ձիշդ այն օրերուն, երբ Պոլսահայ գրողներու կաթսան կ'եռեւեփէր Ամառեանցիներու համար պատրաստուելիք հաւաքածոյին հարցով, Արեգ Տիրազան իր պայուսակները հաւաքեց, ամուսնացաւ այն կնոջ հետ զոր միշտ արդէն կը ներկայացնէր իբրեւ իր կողակիցը եւ մեկնեցաւ Պոլիսէն, մնաս բարով ըսելով թատերական եւ տպաւորիչ այն դերին, զոր մեր քաղաքին մէջ կը խաղար որպէս պոլսահայ գրագէտ: Իսկապէս տպաւորիչ դեր մը, որովհետեւ, ինչ որ ալ ըլլայ, Տիրազան բոլոր միւս գրողներէն տարբեր դիմագծութիւն մը կը ցուցաբերէր ամէն բանով, եւ ունէր չունէր մը, որ դինքը հեղինակաւոր կը դարձնէր, որ անոր խօսքերուն կշիռ կը չահեցնէր:

Բամբասանքներով ու մեղադրանքներով ելեկտրականացած այդ մթնոլորտին մէջ է որ մենք մեր ժողովները կը չարունակէինք գումարել գիրքին պատրաստութեան համար: Ժողովները ընդհանրապէս կը գումարուէին Վարդան Կոմիկեանի առանձնարաժական դարմանատան մէջ, որ այսօրուան դարմանատունէն քիչ մը աւելի անդին կը գտնուէր: Միայն թէ ժողովականներուն թիւը օրէ օր կը պակսէր: Ի վերջոյ այս գործէն հրաժարեցաւ նաեւ Վ. Ս. Ծովակը, որ քաղցր բնաւորութեամբ չատ սիրուած երէց գրչեղբայր մըն էր, եւ որ սակայն յոգնած էր եւ չէր կրնար առաւել օգտակարութիւն ունենալ:

Մնացինք Վարդան Կոմիկեանն ու ես: Եւ գործը աւելի արագ քալել սկսաւ:

Ռ. Հ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ — 125 —

ՄԱՐՍԷԼ. - («Յառաջ»). -

Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած հանդիսութիւնները նուիրուած Կոմիտաս Վարդապետի ծննդեան 125-ամեակին սկսան Կիրակի, Փետրուար 19-ին:

Ձեռնարկը հովանաւորող երեք յարանուանութիւնները Սրբոց Թարգմանչաց Հայ Առաքելական Մայր Եկեղեցւոյ մէջ մատուցին հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանդիստ:

Պատարագեց Տարօն Եպիսկոպոս Ձէրճեճեան՝ Հարաւային Ֆրանսայի համար Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ եւ Առաջնորդական Տեղապահ: Անտոն Վրդ. Սարոյեան՝ Ժողովրդապետ Մարսէյլի եւ Շրջակայքի Հայ Կաթողիկէ համայնքին կարդաց հատուած մը օրուան Առաքաց Գիրքէն որ խրատ մըն է ժողովուրդին դէպի աստուածավախութիւն, դէպի յարգանք ընտանեկան արժէքներուն: Քարոզեց Վերապատուելի Հոհլ Մխքայէլեան՝ փոխ - նախադահ Ֆրանսայի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութեան. վեր առաւ յարութեան գաղափարը Ղազարոսի քոյրերուն Մարթային եւ Մարիամին խօսքերով «Տէր եթէ դուն հոս ըլլայիր մեր եղբայրը չէր մեռներ»: Ակնարկեց հայկ. չարդերուն որոնց զոհերը, ըսաւ, նահատակներ են, քանի կը հաւատային Աստուծոյ եւ ունին յաւիտենական կեանք: Ու անոնց չարքին Կոմիտասը որ իր գործով, իր հանճարով միշտ յարութիւն կ'առնէ մեր մտքերուն ու սրտերուն մէջ: Վերապատուելին չեչտեց նաեւ եկեղեցւոյ միութեան եւ միաբանակցութեան անհրաժեշտութիւնը:

Կոմիտասեան քառաձայն պատարագը մեկնաբանեց Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը գեկավարութեամբ՝ Յակիմ Ելմագեանին: Երգէնով ընկերացաւ Սիւզան Պօյաճեան: Մենակատարի բաժինները ստանձնեցին՝ Եւա Արթինեան, Անդոլիէն: Ձինքը պաշտօնի կոչած էին Հալէպի Քարէն Եփէճ Ազգային ճեմարանին մէջ: Հոն պիտի վարէր գրականութեան ուսուցիչի պաշտօնը, որ պարպուած էր Մինաս Թէօլէօլեանէն: Մինաս Թէօլէօլեան Գահիրէ հրաւիրուած էր ստանձնելու համար «Ցուսաբեր» թերթի խմբագրի պաշտօնը, որ իր կարգին պարպուած էր նշանաւոր խմբագիր Վահան Նաւասարդեանի մահուամբ:

Այսպէս է որ ձիշդ այն օրերուն, երբ Պոլսահայ գրողներու կաթսան կ'եռեւեփէր Ամառեանցիներու համար պատրաստուելիք հաւաքածոյին հարցով, Արեգ Տիրազան իր պայուսակները հաւաքեց, ամուսնացաւ այն կնոջ հետ զոր միշտ արդէն կը ներկայացնէր իբրեւ իր կողակիցը եւ մեկնեցաւ Պոլիսէն, մնաս բարով ըսելով թատերական եւ տպաւորիչ այն դերին, զոր մեր քաղաքին մէջ կը խաղար որպէս պոլսահայ գրագէտ: Իսկապէս տպաւորիչ դեր մը, որովհետեւ, ինչ որ ալ ըլլայ, Տիրազան բոլոր միւս գրողներէն տարբեր դիմագծութիւն մը կը ցուցաբերէր ամէն բանով, եւ ունէր չունէր մը, որ դինքը հեղինակաւոր կը դարձնէր, որ անոր խօսքերուն կշիռ կը չահեցնէր:

Բամբասանքներով ու մեղադրանքներով ելեկտրականացած այդ մթնոլորտին մէջ է որ մենք մեր ժողովները կը չարունակէինք գումարել գիրքին պատրաստութեան համար: Ժողովները ընդհանրապէս կը գումարուէին Վարդան Կոմիկեանի առանձնարաժական դարմանատան մէջ, որ այսօրուան դարմանատունէն քիչ մը աւելի անդին կը գտնուէր: Միայն թէ ժողովականներուն թիւը օրէ օր կը պակսէր: Ի վերջոյ այս գործէն հրաժարեցաւ նաեւ Վ. Ս. Ծովակը, որ քաղցր բնաւորութեամբ չատ սիրուած երէց գրչեղբայր մըն էր, եւ որ սակայն յոգնած էր եւ չէր կրնար առաւել օգտակարութիւն ունենալ:

Մնացինք Վարդան Կոմիկեանն ու ես: Եւ գործը աւելի արագ քալել սկսաւ:

Ռ. Հ.

րանիկ Մինասեան, Վարդուհի Մինասեան: Միշտ հոգեկան եւ նաեւ զեղարուեստական հաճոյք մըն է լսել Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը եկեղեցիին ներս: Եկեղեցին ծայրէ ի ծայր լեցուն էր: Ժողովուրդը վերացումով, մաքի բարձրացումով հետեւեցաւ Ա՛ւ պատարագի եւ հոգեհանդստեան արարողութեան:

*
**

Փետրուար 25-ին, Էքս - Ան - Փրովանսի քաղաքապետական թատրոնին մէջ տեղի ունեցաւ համերգը: Համերգ մը որ իր բովանդակութեամբ ցոլացուց Կոմիտասի գործին նշանակութիւնն ու մեծութիւնը հայ մշակոյթի մարզին մէջ:

Սերժ Նորոյեան՝ Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի նախագահը բացառ հանդիսութիւնը յայտարարելով թէ կը վայելէր բարձր նախագահութիւնը Հայաստանի Հանրապետութեան Մշակոյթի նախարարին զոր կը ներկայացնէր փոխ - նախարար՝ Սաեվան Լուսիկեան: Ս. Լուսիկեան յայտնեց իր գոհունակութիւնը ձեռնարկի նախաձեռնութեան համար, չնորհաւորեց կազմակերպիչները եւ ապա լայն դիծերու մէջ տեղադրեց Կոմիտասը հայ երաժշտութեան անդաստանին մէջ:

Վենեսիկէն, Սուրբ Ղազարէն, յատկապէս հրաւիրուած էր Մխիթարեան Միաբանութեան անդամներէն՝ Վրթանէս Վրդ. Ոլուհոճեան որ Ֆրանսերէնով ամփոփ, խմամուած, պատմական անդրադարձներով, դիտական մօտեցումներով, երաժշտական հմտութեամբ բայց մատչելի ոճով ներկայացուց Կոմիտասի կեանքի անցքերուն եւ տարածած աշխարհասփիւռ լոյսին ընդմէջէն՝ Հայը եւ մեծ երաժիշտը:

Գէորգ Հունանեան, թենոր, որ ծնած է Վրաստան, երաժշտական ուսումները կատարած Հայաստան եւ քանի մը տարիէ ի վեր հաստատուած Միացեալ - Նահանգներ, ճանչցուած որպէս կոմիտասեան երգերու լաւագոյն մեկնաբաններէն, հատուցեց իր համբաւը: Օժտուած բիւրեղ ձայնով մը որ ունի երանգ եւ երաժշտական դործիքի մը հնչականութիւն, Գէորգ Հունանեան սրտէ բխած մերթ փափուկ եւ որոշ թաւալումներով, մերթ ճկուն և կենդանի կշռոյթներով տուաւ կոմիտասեան երգերու նկարագիրը, մանաւանդ «ա ֆափելա» երգերուն մէջ: Մեկնաբանեց յաջորդաբար՝ «Անտունէ», «Հով արէք», «Ծղրէր Ջան», «Հօյ նազան լիմ», «Գարուն», «Մոկաց Մրգա» եւ «Լոռուայ երկար», սակայն լաւ պատրաստուած եւ հաւատարակշռուած Ժան Տէր - Մերկերեանի եւ Աշիկ Ելմազեանի կողմէ:

Կազմակերպիչները զեղեցիկ յայտագիր մը լոյս ընծայած էին եւ աւելցուցած զրքոյկ մը, հայերէն եւ Ֆրանսերէն բաժիններով եւ նկարներով, որ կուտայ համառօտ տեսութիւն մը Կոմիտասի կեանքին եւ գործունէութեան: Այս երկուքը լոյս տեսած են Մխիթարեան հրատարակչատունէն, Սուրբ Ղազար:

Կոմիտաս Վարդապետի ծննդեան 125-ամեակը տօնուեցաւ Մարսէյլի մէջ արժանավայել չուքով եւ հաւաքական մասնակցութեամբ, քանի մշակութային Միութեան կողքին իրենց մասնակցութիւնը բերին՝ Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնը, Հայ Մշակոյթի Տունը, Ժ.Ա.Ջ-ը, Հ. Բ. Ը. Մ-ը, Արամ Խաչատրեան Հիմնարկը, Սուրբ Գրիգոր Մշակութային Կեդրոնը, 5165 Բարձրութիւնը եւ Տոմէն տը Թոռնոնի Մարզական Միութիւնը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

«Դրուագներ Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի հայ կեանքէն» ՀԱՏՈՐԸ

1993-ին, Լիոնի գաղութը մեծ չուքով տօնեց Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ օծման 30-ամեակը: Այս առթիւ կազմակերպուեցան բազմաթիւ հանդիսութիւններ եւ հրատարակ հանուեցաւ նկարիչ Մօրիս Տէր-Մարգարեանի կողմէ պատրաստուած մեծադ մը: Յուբելենական յանձնախումբը որուն կը նախագահէր Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան, ծրագրած էր նաեւ պատկերազարդ յուշամատեանի մը հրատարակութիւնը: Զանազան պատճառներու բերմամբ դործը ուշացաւ. 1994-ին աւարտին, նախատեսուած հատորը լոյս կը տեսնէր վերջապէս եւ ընթերցողներուն կը հրամցուէր Նոր Տարիէն յետոյ:

Երկվեղու մեծադիր այս հատորին հայերէն վերնադիրն է «Դրուագներ Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց կեանքէն» եւ Ֆրանսերէն՝ «La communauté arménienne de Lyon et de la région Rhône-Alpes»: Անոր հեղինակն է վարիպաբնակ ծանօթ դրող Մովսէս Պէչաճեանը: Այս հատորը պիտական աշխատանք մը ըլլալու յատկանութիւնը չունի, ան պարզապէս «ընտանեկան» յուշամատեան մըն է որուն չընորհիւ կարելի է ծանօթանալ եկեղեցւոյ չուրջ հաւաքուած ամբողջ համայնքի մը պատմութեան: Գիրքը բաղկացած է մօտ 30 գլուխներէ, որոնք կը ներկայացնեն այս համայնքին պատմութեան բոլոր հանդրուանները 1918-էն --այդ թուականին կը հիմնուէր Լիոնի առաջին «Ազգային Միութիւնը»-- մինչեւ մեր օրերը: Յատուկ կարեւորութիւն տրուած է գաղութին կազմութեան սկզբնական շրջանին, իրերայաջորդ վարչութիւններուն, հոգեւորականաց դասին, մամուլին, ղեղարուեստական դասին եւ «Կոմիտաս» երգչախումբին, Հայկազեան միօրեայ եւ Մարզարեան - Փափազեան ամէնօրեայ վարժարաններուն, Տիկնանց Միութեան, ծառայողներուն ու բարերարներուն: Լայն տեղ տրուած է նաեւ կաթողիկոսական (Գարեգին Ա. Յովսէփեանց եւ Վազգէն Ա.) եւ պատրիարքական այցելութիւններուն, էքիւմէնիք յարաբերութիւններուն:

Յուշամատեանին մէջ տեղադրուած են բազմաթիւ նկարներ, ծանօթ, նուազ ծանօթ, եւ երբեմն ալ բոլորովին մոռցուած դէմքեր: Բոլորն ալ միացած են մէկ նպատակի չուրջ՝ ծառայել եւ պայծառացընել առաքելահիմն հայ եկեղեցին, օտարութեան մէջ ծնած նոր սերունդներուն փոխանցելու համար հայրենեաց աւանդն ու ժառանգը: Գիրքին թղթատումը բաւական յուզիչ է յատկապէս «հին» Լիոնցիներուն համար, որոնք ամէն մէկ էջին վրայ կրնան հանդիպիլ հարազատի մը, բարեկամի մը կամ ծանօթի մը նկարին: Նկարներուն մէջ ամէնէն հետաքրքրականները, անշուշտ հիներն են, որոնք կը վերակենդանացնեն անցեալ մը որուն մասին նոր սերունդը քիչ տեղեկութիւններ ունէր: Այս իմաստով դնահատելի էր անշուշտ նախաձեռնողներուն փափաքը՝ հայերէն դրուած այս հատորը ֆրանսերէնի վերածելու, սակայն պէտք է նշել որ այս թարգմանութիւնը այնքան ալ յաջող չէ, դժբախտաբար:

Յուշամատեանը, կարեւոր յաւելուած մըն ալ ունի նուիրուած՝ Ռոն - Ալփի միւս եկեղեցիներուն, Հ.Բ.Ը.Մ.-ին եւ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան: Այս բաժինը որ ուղղակի կապ մը չունի Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ 30-ամեակին հետ աւելցուած է պատուիրատու - մեկենասին պատուէրով: Ան ուզած է այս յաւելուածով ծանօթացնել Լիոնի «քոյր համայնքները» եւ այլ երկու կարեւոր հաստատութիւնները որոնք յաճախ սատար կանդնած են Լիոնի եկեղեցիին:

Այսպէս, 224 էջնոց այս հատորը մեր հաւաքական յիշողութեան համար կարեւոր ազդակ մը պիտի հանդիսանայ, մանաւանդ ա՛յս օրերուն երբ Ռոն - Ալփի Հայերը աշխարհացրիւ միւս Հայերուն հետ պիտի նշեն Մեծ Եղեռնի 80-ամեակը: Երեսունական թուականներէն սկսեալ բազմաթիւ հատորներ հրատարակուեցան այսինչ կամ այնինչ հայրենակցական միութեան նախաձեռնութեամբ: Ոչ մէկը գիտական ցանկալի մակարդակը ունէր, սակայն առանց անոնց այսօր կարելի պիտի չըլլար ամբողջական պատկեր մը ունենալ այն «կորուսեալ երկրին» մասին որմէ մենք բոլորս գրկուած կը մնանք: Նոյն խնդիրը կրնայ ծագիլ ապագային՝ մեծ արհաւիրքէն ծնած մեր գաղութներուն պատմութեան համար: Այս իմաստով, լոյս տեսնող իւրաքանչիւր տարեգիրք, օրացոյց կամ յուշամատեան ձեւով մը էջ մը կը կազմէ ապագային գրուելիք բոլոր պատմութիւններուն համար: Ուրեմն որպէս այդ պէտք է ընդունիլ այս հատորը՝ պարզ էջ մը «Սփիւռք» խորագրուած հաստատոր գիրքի մը, որուն հեղինակներն ենք բոլորս եւ ամէն օր:

ԿՈՐԻԻՆ

ԶԱՒԷՆ ՊԻՊԵՌԵԱՆ

ԱՆԿՈՒԹՔ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

•

ՎԷՊ

Մօրը սովորական «առնէ վիճակ»ը պատկերացաւ աչքին առջեւ: Այսօր կերակուրի խնդիր ալ չունէր: Տունը մարդ չկար: Յակոբիկ ալ ծով կ'երթար: Մեկնէն սեղանին անկիւնը երկու պատառ բան կ'ուտէր ոտքի վրայ, աման չէր ազատեր: Կերակուրները արդէն եփած էր մինչեւ կէսօր: Ա՛լ ընելիք գործ չկար: Ճաշելէ ետք քիչ մը կ'երկննար, մազերը տակնուվրայ, դուլպանները ծունկերէն վար թափած: Ետքը՝ դրացիներուն հետ պատուհանէ պատուհան երկու խօսք: Ետքը՝ մէկուն կ'երթար, կամ մէկը իրեն կուգար: Բոլոր ծանօթներուն մասին, փողոցին մասին, թաղին մասին, իրենց գիտցածները, խմացածները կը փոխանակէին իրարու: Կը նախէին կը խօսէին կերակուրներու վրայ, եփելու կերպերուն վրայ: Մէկը կ'ըսէր՝ ես սմբուկը վաթսունի առէ, ուրիշ մը կը բացագանչէր՝ ես եօթանասունը՝ հինգի առի, երկար վիճաբանութիւն մը ծայր կուտար սակարկութեան բարիքներուն եւ նրբութիւններուն մասին: Իրենց զաւակներէն կը գանգատէին, ամէն մէկը որքան օձիք թօթվէր իր զաւկէն՝ այնքան հպարտ կ'ըլլար ներքնապէս: Ետքը՝ գանգատները կը չարունակուէին. իրենց ամուսիններէն, իրենց մէ, ցաւերէ, անհանգստութիւններէ... կը յանդէին հիւանդութեան եւ մահուան յաւիտենական մղձաւանջին, գլուխ օրօրելով, լեզու չաչեցնելով, ողբերգական դիմակներով մէկզմէկ կը մեղքնային, մէկը որչափ յաջողէր մեղքնալ միւսը, այնչափ կը համոզուէր, կը մխիթարուէր, կը խայտար՝ թէ ինք նուազ մեղքցուելիք է, եւ ամէնէն աւելի «վա՛խ վա՛խ վա՛խ»-ներ չահոդը ամէնէն աւելի համակրանքը կը վաստկէր մխիթարուողներուն: Նիւթը կը փակուէր կեանքի ունայնութեան մասին անխուսափելի եզրակացութիւնով մը, մխիթարուելու համար այն բոլորէն որոնց չէին կրնար խելք հասցնել եւ ոչ ալ խելք հասցնելու ճիգ մը կ'ընէին: Եւ ետքն ալ կը նստէին վրան թքնելու պէս կը խօսէին «փղոցի աղջիկ»ները, որոնք փոխանակ տանտիկնի բարիքները վայելելու՝ իրենց օրերը դուրսը աշխատելով կ'անցընեն նուաստաբար: Ետքը իրիկուն կ'ըլլար, պապան տուն կուգար: Կերակուրի, ուտելիքի, հագնելիք, դրամի վրայ կը խօսէին: Այս անդամ էրիկ - կնիկ իրարու կը փոխանակէին ուրիշներու վերաբերեալ դէշ տեղեկութիւնները զոր խմացած էին օրուան մէջ, եւ մեծ հաճոյքով կ'ընէին առիկա: Ետքը՝ ճաշ: Ետքը...

- Օ՛ֆ, պոռաց Սուր:

Ինք իր ձայնէն սթափեցաւ: Նորմային նայեցաւ: Ան ալ իրեն կը նայէր զարմացած: Սուր տեսաւ թէ Նորմային թեւը բռնած էր եւ զայն կը սեղմէր ուժգնօրէն: Նորմա բան մը չհարցուց: Ինք բան մը չըսաւ: Ան արդեօք կրնա՞ր իրեն ըսել թէ ինչո՞ւ կ'ապրէին այդ մարդիկը: Ինչո՞ւ դոյութիւն ունէին կեանքի մէջ: Ի՞նչ բան կը փոխուէր եթէ անոնք չըլլային, եթէ Աստուծոյ օրը այդ յայտագիրը չկրկնէին հաւատարմօրէն: Ի՞նչ տարբերութիւն կ'ընէր նոյնինքն այդ մարդոց համար: Օտարի մը պէս յիշեց հայրը: Աշխարհի վրայ ի՞նչ պէտք կար որ Գէորգ կոչուած խանութպան մը ծնած ըլլար: Որո՞ւ օգուտ ունէր որ Գէորգ անունով թաղական մը կիրակի առաւօտները եկեղեցի երթար եւ քանի մը յարզալից բառեւ քաղէր ճամբուն վրայ: Որո՞ւ համար տարբերութիւն կ'ընէր եթէ վաղը Գէորգ անունով խանութպան թաղական մը անցագիր առնէր մեկնէր աշխարհէն: Ինչի՞ ծառայած պիտի ըլլար անոր անցքը սա քաղաքէն, սա փողոցէն, այս կեանքէն:

Դարձեալ նայեցաւ Նորմային: Բացատրութիւն մը տալու հարկ զգաց.

- Փիլիսոփայութիւն կ'ընէի կոր:

- Կը նշանակէ որ կեանքը չատ լուրջի կ'առնես կոր: Ըստ իս, փիլիսոփայութիւն ընելը անիմաստ բան է:

- Ի՞նչ բան իմաստաւոր է:

- Աւելի ապրելուն ճարը խորհիլը:

Սուր խնդաց.

- Ատիկա փիլիսոփայութիւն չէ՞ հիմա:

- Ասիկա՝ ուրիշ տեսակ փիլիսոփայութիւն է: Նստինք քեզի հետ մինչեւ առաւօտ խօսինք. կեանքը սա է, կեանքը սա ըլլալու է: Ի՞նչ կը չահինք: Բան մը չի փոխուիր: Մինչդեռ եթէ ես գլուխս բանեցնեմ մեր մարդէն չաբաթը օր մը քոնժէ վերցընելու, կամ իրիկունները վեցէն ետք չաշխատելու համար, եւ եթէ յաջողիմ, առկէ բան մը կը չահիմ: Մնացածը պարապ խօսք է:

- Շատ փրաթիք ես: Դուն մանչ ըլլալու էիր:

- Կ'ուզէի:

Սուր ժպիտ մը նչմարեց Նորմային շրթունքին անկիւնը:

- Ես ալ երբ դպրոց կ'երթայի, փիլիսոփայութիւն չատ կ'ընէի: Մարդու քով աշխատիլ սկսիս նէ, ա՛յն ատեն կը տեսնաս կոր կեանքը:

Սուր դժդոհ մնաց այս խօսքէն, զոր թարգմանեց՝ «դուն չոճոխ ես տակաւին, խելքդ չի հասնիր, մեծնաս նէ կը հասկընաս»: Այս «չոճոխ» բառը անդամ մը դործածած էր Նորմա: Ե՞րբ, ի՞նչ առիթով, չյիշեց: Թէեւ, սուտ ալ չէր այսինքն: Չոճոխ չէր, հապա ի՞նչ էր՝ սա մէկ չաբթուան իր ընթացքով:

Ծանր դպաց ապուշ գործ ընելու, յետոյ թքածը լիզելու ամօթը: Մէկէն, մինչեւ ականջները, կարմրեցաւ: Գլուխը անդին դարձուց իբր թէ չուրջը քննելու համար:

- Ո՞ւր կը նստինք կոր:

- Ուր որ կ'ուզես: Ամէն պարապայի՝ սա աղմուկին մէջ չէ:

Նորմա ցոյց կուտար Փարատիսօ սրճարանը, ուր աքորտէոններ, կիթառներ, ռամիօներ, պարողներ, ուտողներ, քնացողներ, դնդակ խաղացողներ...

(Շար. 54)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Գեղամ Տէվէճեան իր քրոջ՝ Շնորհիկ Տէվէճեանի թարմ յիշատակին (մեռած Պոլիս, Փետր. 20-ին) 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

L'ASSOCIATION
POUR LE DEVELOPPEMENT
DE LA CULTURE ARMENIENNE
DANS LA REGION LYONNAISE
(A.D.C.A.R.L.Y.)

Rencontre d'information
sur l'arménien
au Baccalauréat 95

avec *ANAïD DONABEDIAN*
Chargée de mission pour l'Arménien
au Ministère
de l'Education Nationale
le Lundi 13 Mars à 20 heures 30
Espace Garbis Manoukian
40, rue d'Arménie, Lyon 3e
Sont invités les candidats au Bac et leurs parents, les responsables des écoles et associations et leurs enseignants.

ՋԱԽՃԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկերուհի Անայիս Աւետեանի եւ զաւակներուն, իրենց տագրոջ եւ հօրեղբօր՝ Վարդան Աւետեանի մահուան առթիւ:

L'ASSOCIATION *NAREG*
D'ENGHIEN
organise une
GRANDE SOIREE
COSTUMEE & ANIMEE
le Samedi 18 Mars à partir de 21 heures
avec récompense
pour les plus beaux costumes
Salle de l'U.G.A.B.
118, rue de Courcelles, Paris 17e
P. A. F. : 100 F.
Réservation : 48. 41. 49. 37.

(Շար. Ա. էջէն)

Եւրոպական Միութեան նախասենեակը: Յունաստանի կատարած զիջումին փոխարէն (վէթոյէն հրաժարեցաւ), Եւրոպական Միութիւնը յանձն առաւ բանակցութիւններ բանալ Կիպրոսի անդամակցութեան համար: «Երկար երթ մը դէպի Արեւմուտք» խորագրին տակ, Թրքախօս աշխարհի մասնագէտ մը՝ Սեմիհ Վանէր հարցազրոյցի մը միջոցաւ, կը խօսի Թուրքիոյ «եւրոպական» կոչումին մասին («Լիպերասիոն», Մարտ 7):

ՏՈԼՄԸ պատմական անկում մը արձանագրած է Մարտ 6-ին Մարքի եւ Իէնի բաղդատմամբ, ծանր հարուած մը բերելով եւրոպական տարաղրամներուն: Ֆրանքն ալ տկարացած էր եւ չուկաներու վրայ մխակ տոկուն դրամը կը մնար դերմանական Մարքը:

ՌԵՄՈՆ ՊԱՌ, զեկոյցով մը, յայտնեց թէ թեկնածու չէ նախագահական ընտրութիւններուն: Կ'ըսէ թէ՝ ներկայիս պայմանները ձեռնտու չի նկատեր վարելու համար այն քաղաքականութիւնը զոր անհրաժեշտ կը նկատէ:

14 ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՂՋՆԱԿ ՄԸ՝ Սապրինա խեղդամահ դանուած է իր վարժարանին (Վանտէօվը լէ Նանսի, Մէօրթ է Մոզէլ) արտաքնոցը, չատ մեծ յուզում պատճառելով աշակերտներուն եւ բնակիչներուն մօտ: կարգ մը վկայութիւններու համաձայն բուռն կռիւ մը ունեցած էր օրուան մէջ ուրիշ աշակերտուհիի մը հետ որ իրեն մահուան սպառնալիքներ ըրած էր: Այդ աղջիկը՝ Լէյլա, նաեւ 14 տարեկան, անհետացած է ոճիրէն ի վեր: Լէյլա Թուրք է եւ քանիցս վռնտուած այլ դպրոցներէ իր բիրտ բնաւորութեան պատճառաւ: Ընտանիքը եօթը զաւակներէ բաղկացած է, Լէյլա եղբայրներ ունի, որոնք բազմաթիւ հարցեր ունեցած են ոստիկանութեան հետ:

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ
ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ
ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Թաղ. Խորհուրդս Պոմոնի եւ Շրջակայից հաւատացեալ ժողովուրդին ի դիտութիւն կը տեղեկացնէ թէ սիրով ընդառաջելով Շնորհիւ Գալուստեան Միութեան Պատ. վարչութեան վերոգրեալ, Մարտ 12, Կիրակի օր, Թաղիս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, յատուկ հոգեհանդիսաեան պաշտօն կատարել կուտայ աղդիս Հայոց Կ. Պոլսոյ Երջանկայիշատակ Պատրիարք՝

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԻ

վախճանման 5-րդ տարելիցին առթիւ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ ու կը քարոզէ՝

Մովսէս Աւագ Քհնյ. Գալէնտէրեան

Պատարագը կ'երգուի եկեղեցւոյ երկսեռ Դպրաց Դասուն ամբողջական կազմին կողմէ «Եկմալեան» եղանակաւ, զեկավարութեամբ՝ Ռ. Արթինեանի եւ երգէոնահարուհիի Տիկին Ս. Արթինեանի:

Սիրով կը հրաւիրուին հաւատացեալ ժողովուրդը անխտիր, ազգասէր եւ անձնազոհ այս մեծ հոգեւորականին ոգեկոչման արարողութեան, եւ անոր յիշատակին ընծայուած Մատաղի Օրհնութեան:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱԶԻ
ՇՐՋԱՆԱՑԻՆ ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

ԺՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՐԲԱԼՕՐԷՑԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋ

Հինգշաբթի, Մարտ 16, ժամը ճիշդ 20·30-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Տէմիրեան սրահ 17, rue Bleue, Paris 9e

Ակնկերտներ, ծնողներ, հետաքրքրքրուողներ կրնան ներկայ գտնուիլ:

Տեղեկութիւններ եւ յանձնարարութիւններ INALCO-ի հայերէնի պատասխանատու Տիկին Անահիտ Տօնապետեանի կողմէ:

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :
Cycle d'Histoire et de Civilisation

Dans le cadre du cycle de conférences 1994-95, proposé par l'UGAB-Paris — Ile-de-France,

LES DERNIERS ROIS D'ARMENIE
un film de 50 minutes

Projection - débat

avec le réalisateur *Pierre SAMSON*
et *Claude MUTAFIAN*,
directeur scientifique

le Vendredi 10 Mars à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17e
M° COURCELLES

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱԶԻ Փարիզի Ս. Թաղէոսեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Մարտ 11, ժամը 10-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը

17, rue Bleue, Paris 9e

Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

*
**

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱԶԻ Մարսէյլի Հորս մասնաճիւղերու ընդհանուր ժողովը Շաբաթ, Մարտ 11, ժամը 15-ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ, զանազան տեղեկութիւններ պատգամաւորական ժողովի եւ այլ հարցերու շուրջ: Ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

LE COMITE DE DEFENSE
DE LA CAUSE ARMENIENNE
vous invite
à la PRESENTATION - SIGNATURE
du livre
«L'ETAT CRIMINEL»
par son auteur le
Dr Yves TERNON
le Vendredi 10 Mars à 20 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne de Paris
17, rue Bleue, Paris 9e — M° CADET
La présentation sera animée par :
- **Pierre-Yves LE PRIOL,** Journaliste à «la Croix»
- **Gaidz MINASSIAN,** CDCA.

Entrée libre.

Séance de signatures-dédicaces.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՊՕՄՈՆ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ուրբաթ, Մարտ 10, ժամը 17·30-ին, Թաղիս Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Հսկումի արարողութիւն կը կատարուի քաղաքիս Մարսէյլի եկեղեցւոյ մեր բոլոր հոգեւորականներուն մասնակցութեամբ:

Կը նախագահէ ու կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԻՐԻՃԵԱՆ
Առաջնորդական Տեղապահ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

EXPOSITION
des œuvres récentes
dessins — peintures
de
VATCHÉ
du 8 au 18 Mars
Vernissage — Cocktail
le 8 Mars à 18 heures 30

GALERIE LES CENT
8, rue de Jouy, Paris 4e
du mardi au samedi 14h - 18h30
ou sur rendez-vous tél. : 42. 77. 30. 00

MONTREUIL

CONFERENCE
organisée par l'Union Culturelle Arménienne de Montreuil (U. C. A. M.)
«Que fait le Fonds Arménien au Zanguézour et au Karabagh ?»
Diaporama commenté et présenté
par *BEDROS TERZIAN*
Président du FONDS ARMENIEN DE FRANCE
le Jeudi 9 Mars à 20 heures 45
Salle Franklin - 60, rue Franklin - 93100 MONTREUIL (M° Mairie de Montreuil)

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée
Moules-Frites
à volonté
organisée par la Croix Bleue
des Arméniens de France
et le Nor Seround
de Sevran — Livry-Gargan
le Samedi 11 Mars
à partir de 20 heures 30
à la Salle des Fêtes de Sevran
— rue Gabriel Péri —
Disc-Jockey — Ambiance assurée
Réservations :
43. 83. 87. 68 / 43. 32. 47. 20

*
**

DINER DANSANT
organisé par
la Section « *Elen Puzant* » *d'Alfortville*
le Samedi 18 Mars
Salle Voltaire à Alfortville
avec l'*Orchestre Gaidzag*
et le chanteur *Ando*
Réservations :
— Mme Kabayan : 43. 76. 10. 07;
— Mme Papazian : 43. 76. 35. 68.

ՎՕ-ԱՄԵԱԿ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 19

Առաւօտեան հոգեհանդիսաեան պաշտօն Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին ի յիշատակ վարժարանի հիմնադիրի՝

ՅՈՎՀ. ԵՒ ՄԿՐՏԻՉ ԷՍԱԵԱՆԻ

եւ ողբացեալ խսաեանցիներուն:

ՅԵՐԵԿՈՅԹ

ժամը 15-ին

Փարիզի Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը

118, rue de Courcelles, Paris 17e

կը մասնակցին. -

ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ
ՅԱԿՈԲ ԹԵՐԶԱՆ (Լիոնէն)
ԷԼԻԱ. ՓԵՀԼԻՎԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՆԻ ԿԱՄԷՐ

Մուտքը ազատ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպաճի Ս. Բարս մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ՝

ՄԻՋԻՆՔ

Մարտ 22-ին, Շորեքշաբթի, Լիոնի եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Ճաշագին՝ 60 Ֆր.:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 9
JEUDI
9 MARS
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրահասս : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·545 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.545

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՆԱԽԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ՝ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

ԽՄԲ. - Գրեթէ մէկ ամիս կը մնայ (Ապրիլ 3) Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ընտրութեան համար եւ օրէ օր աւելի կը խօսուի անշուշտ թեկնածուներու մասին: Այս առընչութեամբ, յատկապէս ուշագրաւ է հետեւեալ հարցազրոյցը, զոր Արմէնփրէսի տնօրէնը ունեցած է, Մարտ 6-ին, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ, շատ հաւանաբար նախագահին իսկ նախաձեռնութեամբ, ինչպէս կարելի է գուշակել ոչ միայն պատասխանութիւններէն, այլեւ՝ հարցումներէն: Ստորեւ հարցազրոյցը, առայժմ՝ առանց խորհրդածութեան:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»Ի ՏՆՕՐԷՆ ԱՇՈՏ ԱՆՏԻՆԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԵՏ

Պարոն նախագահ, Ապրիլի 3-ին տեղի է ունենալու Ամենայն Հայոց 131-րդ կաթողիկոսի ընտրութիւնը· պետութիւնն արդեօ՞ք ունի՞ իր տեսակէտն այդ առթիւ:

«Աղճի ազատութեան» օրէնքով եկեղեցին անջատուած է պետութիւնից, այդ պատճառով վերջինս իրաւունք չունի միջամտել նրա ներքին գործերին, որպիսին է մասնաւորապէս կաթողիկոսի ընտրութեան հարցը:

Դա իսկապէս այդպէս է, բայց այնուամենայնիւ Դուք, ոչ որպէս նախագահ, այլ որպէս բաղաքացի, որպէս Հայ, կարո՞ղ էք արտայայտել Ձեր կարծիքը կաթողիկոսական ընտրութիւնների կարգի, կաթողիկոսի հաւանական թեկնածուների մասին:

Ոչ միայն կարող եմ, այլեւ կարծում եմ, պարտաւոր եմ, քանի որ պատմական օրէնքն այնպէս է դասաւորուել, որ ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ընտրութիւնը ներեկեղեցական խնդրից վերածել է յոյժ կարեւոր ազգային խնդրի:

Դա բացատրւում է այն յայտնի իրողութեամբ, որ ազգային պետականութեան բացակայութեան պայմաններում Հայ առաքելական եկեղեցին կրօնական հաստատութեան դերակատարութեանը զուգընթաց դարեր շարունակ հարկադրաբար փոխարինել է նաեւ աշխարհիկ իշխանութիւններին: Այս հանգամանքի բերնական հետեւանքը պէտք է համարել կաթողիկոսի ընտրութեան արարողակարգում ամրագրուած աշխարհական պատգամաւորների մասնակցութեան իրաւունքը, որով Հայոց եկեղեցին հապէս տարբերւում է քրիստոնէական միւս եկեղեցիներից:

Հայոց պետականութեան վերականգնմամբ արդեօ՞ք դադարե՞լ է Հայ առաքելական եկեղեցու ազգային դերակատարութիւնը:

Ամենեւին ոչ, թէեւ այս պատասխանը առաջին հայեացքից կարող է հակասութեան մէջ թուալ նախորդ մտքի հետ: Ձիշդ է, պետականութեան վերականգնմամբ եկեղեցին ըստ էութեան ազատուել է աշխարհիկ իշխանութիւններին փոխարինելու պարտականութիւնից, բայց քանի դեռ հայութեան մի զգալի հատուածը ապրում է Հայաստանից դուրս, նա չարունակելու է պահպանել իր միաւորիչ ազգային դերը հայրենիքի եւ Սփիւռքի միջեւ: Չմոռանալ այլեւս այն մասին, որ եկեղեցուն նոյնքան կարեւոր դեր է վերապահուած նաեւ ազգի հոգեւոր եւ բարոյական դաստիարակութեան գործում:

Իսկ ի՞նչ էք մտածում առաջիկայ ընտրութիւնների մասին: Ո՞վ է, Ձեր կարծիքով կաթողիկոսի ամենահաւանական թեկնածուն, կամ աւելի ճիշդ ձեւակերպելով հարցս՝ ո՞ւմ կը գերադասէիք տեսնել կաթողիկոսական գահին:

1700-ամեայ պատմութիւն ունեցող Հայոց եկեղեցին աչքի է ընկել այն դնահատելի առանձնայատկութեամբ, որ կաթողիկոսական գահին, համարեա առանց բացառութեան, բարձրացրել է ժամանակի ամենաարժանաւոր հոգեւորականին: Եթէ կաթողիկոսների ընտրութեան հարցում երբեմն անդամ ծագել են ինչ-ինչ հակասութիւններ, ապա դա տեղի է ունեցել աւելի օտար միջամտութիւնների, քան ներքին տարաձայնութիւնների պատճառով:

Այսօր էլ Ս· Էջմիածնի միաբանութեան շարքերում կան կաթողիկոսական գահի արժանի թեկնածուներ, ինչպէս՝ Երուսաղէմի պատրիարք՝ Թորգոմ Արք· Մանուկեանը, Պոլսոյ պատրիարք Գարեգին Արք· Գազանճեանը, Երիտասարդներից՝ Արարատեան թեմի առաջնորդ Գարեգին Արք· Ներսիսեանը, Շիրակի թեմի առաջնորդ Գրիգորիս Արք· Բունիաթեանը, Նիւեորքի թեմի առաջնորդ Խաժակ Արք· Պարսամեանը, Արցախի թեմի առաջնորդ Պարգեւ Եպիսկ· Մարտիրոսեանը:

Սակայն իր աստուածաբանական պատրաստութեամբ, հայագիտական հմտութեամբ, դիւանագիտական ընդունակութիւններով եւ վարչական կարողութիւններով այսօր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ամենաարժանի թեկնածուն, իմ կարծիքով, Կիլիկիոյ աթոռի հայրապետ Գարեգին Բ· վեհափառն է՝ անառարկելի հեղինակութիւն թէ Էջմիածնի, թէ Կիլիկիոյ աթոռի միաբանական շրջանակներում, ինչպէս նաեւ Հայաստանի և Սփիւռքի հաւատացեալ զանգուածներում:

Անձնական արժանաւորութիւնից բացի այս ընտրութիւնը, վստահ եմ, կարող է շրջադարձային դեր խաղալ Հայ առաքելական եկեղեցու նուիրապետական միասնութեան վերականդնման, ինչպէս նաեւ աւելի լայն առումով՝ Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւնների կարգաւորման յիրաւի համազգային դործում: Այսպիսի վստահութեան հիմք է տալիս, մասնաւորապէս, վերջին տարիներին, երջանկայիշատակ Վազգէն Վեհափառի հետ համադործակցաբար, Գարեգին Կաթողիկոսի ծաւալած նպատակասլաց գործունէութիւնը թէ եկեղեցու միասնութեան վերականդնման, թէ «Հայաստան» համահայկական Հիմնադրամի կազմակերպման ուղղութեամբ:

Եթէ, ի հարկէ, գաղտնիք չէ, ինչպէ՞ս էք Դուք պատկերացնում Հայ առաքելական եկեղեցու միասնութեան վերականգնման գործընթացը:

Ձպէտք է կարծել, անշուշտ, որ դա կարող է տեղի ունենալ մի անդամից: Կիլիկիոյ աթոռը, որպէս պատմական հաստատութիւն, թերեւս դեռ երկար ժամանակ կը պահպանի իր դոյութիւնը, սակայն դրա հետ մէկտեղ անվերապահօրէն ընդունելով Էջմիածնի գերակայութիւնը եւ աստիճանաբար սահմանափակուելով իր նախնական եկեղեցական վիճակներում՝ Լիբանան, Սուրիա, Կիպրոս: Բոլոր դէպքերում Գարեգին Կաթողիկոսը յարմարագոյն անձն է՝ այս գործին գործընթացը սկսելու ունակ, եւ հաւատացած եմ, որ հայ եկեղեցու սպասուորները չեն կորցնի ընձեռնուած պատմական պատեհութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՄԱՔՍԱՑԻՆ դրութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը (Մարտ 6) կրնայ տակաւին խընդրոյ առարկայ ըլլալ, Ցունաստան կը սպառնայ յետքայլ ընել, այսինքն կրկին իր վէթօն դնել: Այս ընթացքը հետեւանք է Անգարայի կարգ մը արտայայտութիւններուն կիպրոսի նկատմամբ: Արդարեւ, նոյն օրը, Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը՝ Գարաեալչընը սպառնացած էր կցել «Կիպրոսի Թուրք Հանրապետութիւնը», եթէ եւրոպական Միութիւնը բանակցութիւններ բանար կիպրոսի անդամակցութեան համար նախքան կիպրոսի հարցին կարգադրութիւնը, ինչ որ առնուազն «ձախաւեր» յայտարարութիւն մը նկատուեցաւ: Այդ ժիւրէք, յանուն «15»երուն ըսած է թէ թուրք նախարարին խօսքերը խոտոր կը համեմատին ՄԱԿ-ի բանաձեւերուն հետ կիպրոսի չուրջ եւ միջազգային իրաւունքին: Թուրք մամուլը, Մարտ 7-ին, չէր ծածկեր իր դոհունակութիւնը անդամակցութեան առթիւ, բայց խլամական շրջանակներէն որոնք դէմ կը մնան որեւէ կապի «քրիստոնեայ ակումբին» հետ:

ԼԻՈՆԷԼ ԺՈՍՓԷՆ, Մարտ 7-ին, ներկայացուց իր ծրագիրը որ չատ կը տարբերի ընկերվարական կուսակցութեան ծրագրէն: Կը նախատեսէ չաբաթական աշխատանքի տեւողութիւնը 37 ժամ 1997-ին, առանց աշխատավարձի նուազումի: Տուրք մը կը հաստատուի չահադիտական դործողութիւններու համար, կը թեթեւնան ընկերային տուրքերը ցած աշխատավարձերու վրայ: Նախագահական ժամանակաշրջանը կ'ուզէ իջեցնել 5 տարիի հանրաքուէի մը միջոցաւ եւ ստեղծել շրջապատի եւ հոդամասերու նախարարութիւն մը: Իր նպատակն է հաշտեցնել երեւակայութիւնը եւ իրատեսութիւնը:

ԺԻՍՔԱՐ ՏԷՍԹԷՆ ալ, հետեւելով պառի յայտարարեց թէ չի ներկայանար նախագահական ընտրութեան, թէեւ բաց դուռ մը ձգեց՝ «բացի այն պարագային...» մը աւելցնելով: Այս ձեւով, ԻՒ-ՏԷ-ԼԷՖ-ը թեկնածու չունենար: Թեկնածութեան պարագային (եւ ընտրութեան) Ժիսքար յայտնեց թէ իր նախարարապետը կ'ըլլար՝ Ալէն Ժիւպէ եւ Ժ. Տըլորն ալ՝ Արտաքին նախարար:

ԼԵՀԱՍՏԱՆի նոր վարչապետ նշանակուեցաւ Եոդէֆ Օլեկսի, նախկին համայնավար: Կը նկարագրուի որպէս տիպարն իսկ պատեհապաշտ անձի մը: Ընտանիքը կ'ուզէր զայն քահանայ ընել, երբ 22 տարեկանին համայնավար կուսակցութեան չարքերը մտած է եւ զարձած թունդ պաշտպան մը մարքս - լենինեան սկըզբունքներու մինչեւ 1989: 1990-ին հիմնած է Սոսիալ - Դեմոկրատ կուսակցութիւնը: Անցեալ տարի ուխտադնացութիւն մըն ալ ըրած է Շեսթոկովայի Սեւ Կոյսին: Անդամ է նաեւ «ճաղատներու կուսակցութեան». 49 տարեկան, Օլեկսի երեւոխան ընտրուած է 1990-ին, ապա դարձած նախագահ:

ԼԻՒԱՆ, 14 տարեկան թրքուհին (ծագումով Քիւրտ) որ կը փնտռուէր ուսերակից իր մէկ դասընկերուհիին խեղդամահ դանուելէն ետք, ձերբակալուեցաւ, Մարտ 7-ին եւ խոստովանեցաւ թէ ինք խեղդած է Սապրինան:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՏԱՈՒՇԻ ՇՐՋԱՆԸ

4 ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ - ԱԼԻԵՒ ՀԵՌԱԶԱՁՆԱԳԻՆ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Անակնկալ եւ բուռն յարձակումներ սկսած են չաբաթավերջին Հայաստանի հիւսիս - արեւելեան շրջանի սահմանային դիւղերուն վրայ: 1994 Մայիսէն ի վեր սիրող հրադադարը բուռն կերպով կը խզուէր առաջին անդամ ըլլալով (հերթական միջադէպեր միշտ կը պատահէին, անշուշտ): Մարտ 6 եւ 7-ին լարուած վիճակ կը տիրէր միշտ, Մարտ 8-ի առաւօտը (Երեւանի ժամով՝ 10·30) երբ կը խօսէինք Երեւանի հետ, համեմատաբար, աւելի հանդարտութիւն կը տիրէր, բայց, հայկական կողմը ունէր չորս մեռեալ եւ վիրաւորներ: Հանդարտութիւնը հետեւանք կը նկատուէր Լ. Տէր - Պետրոսեանի հեռաձայնային խօսակցութեան Ալիեւի հետ, ինչպէս նաեւ երկու երկիրներու Պաշտպանութեան նախարարութիւններու միջեւ խօսակցութեանց:

Մարտ 6-ին, ժամը 15-էն 19, ռմբակոծուած են Տաուշի շրջանի Մովսէս, Այգեպար, Ներքին Կարմիրաղբիւր դիւղերու պաշտպանութեան դիրքերը: Լարուած վիճակ տիրած է նաեւ այլ մերձաւոր դիւղերը ինչպէս՝ Իջեւանի շրջանի Սարիդիւզը, Կրասնոսելսկի՝ Վահան եւ Նոյեմբերեանի՝ Բերդաւան եւ Դովեղ: Այս կացութեան պատճառ է որ Մարտ 7-ին, նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան հեռաձայնային խօսակցութիւն ունեցած է Ալիեւի հետ եւ խնդրոյ առարկայ ըրած հրադադարի խախտումի վերանչեալ պարադաները: Այս խօսակցութեան ընթացքին համաձայնութիւն գոյացած է որ ուղղակի կապ հաստատուի երկու Պաշտպանութեան նախարարութիւններու միջեւ:

Այս բախումներուն «Լը Մոնտ» (Մարտ 8) քանի մը տողով կ'արձագանդէր: Իր աղբիւրն էր ԱՖՓ-ն որու աղբիւրն ալ բաքուի լրատուական դործակալութիւնն է եւ ուրեմն հրադադարի խախտումը եւ բուռն յարձակումները կը վերադրուին Հայերուն: Կ'ըսուի թէ հինդ Ադրբեջանցիներ ալ մեռած են: Մարտ 8-ի մեր տեսած վարիչեան օրաթերթերը չէին անդրադառնար:

*
**

- Նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան Գոփընհակըն կը մեկնի Մարտ 10-ին մասնակցելու համար թչուառութեան դէմ դումարուած համաշխարհային համագումարին, ինչպէս դրած էինք Մարտ 7-ի մեր թիւով:

*
**

- Հանրապետութեան նախագահին որոչումով, Պետական նախարար՝ Սեպուհ Թաչճեան դադրած է իր պաշտօնը վարելէ եւ նշանակուած է այլ պաշտօնի, արտասահմանի մէջ, միչտ ուժանիւթի վերաբերեալ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 6 / 8)

Ճ. ՓՐԷՍԼԷԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Մինսկի խումբի Միացեալ - Նահանգներու ներկայացուցիչը Ճ. Փրէսլէ, որ պարարաղեան հարցի քաղաքական լուծման կապակցութեամբ Հայաստան դացած էր, Մարտ 5-ի իրիկունը մեկնած է Ստեփանակերտ, ուր հանդիպում ունեցած է

(Շար·ը Դ· էջ)

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ԱՃԽԱՐՀԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի տպարանին բերքը ամէնէն առատն է Սփիւռքի տարածքին, - հակառակ նիւթական ու քաղաքական անստոյգ պայմաններուն: Ջուտ բանասիրական կալուածէն ներս, 1992-ին լոյս տեսած «Սփիւռքահայ Վէպը», Գիրք Ա. 366 էջ, գործ հայագոյնի մտաւորական Սուրէն Դանիէլեանի, առաջինն էր որ համապարփակ ակնարկի տակ կ'առնէր Սփիւռքի վիպական արտադրութիւնը, ուշադրութիւնը ցրուելով վերջին եօթանասուն տարիներու գրեթէ բոլոր արձակագիրներու գործերուն վրայ անխտիր: Ընթերցումի ու վերլուծումի հսկայ աշխատանք ենթադրող այս հատորին մէջ յատկապէս մի՛այն Համատեղն է որ կը տանայ յատուկ ուշադրութիւն, երեսուներէն քառասուն վիպասաններուն մէջէն որոնք արտադրեցին Սփիւռքի գաղութներուն մէջ: Որհնելու է թէ մի՛ւս կարեւորները - Օշական, Զարեան, Շահնուր, Շուշանեան, Որբունի, Փանոսեան, Պիպէռեան, Կարապենց, Աճէմեան եւ այլք - երկրորդ հատորի մը ընթացքին է որ պիտի սեւեռուին:

Հիմնական նկատողութիւնը այս տարածուն գիրքին մասին այն է թէ ան մարքսիստ զեղագիտական սկզբունքներու եւ արեւմտեան աշխարհի չափանիշերու մէջ-տեղը, արանքը կ'իյնայ: Գրական սեռերու մասին մանրամասն վերլուծումներ, վիպային աշխարհի մանրակրկիտ ներկայացում ու նկարագրութիւն, հերոսներու եւ հոգեվիճակներու քաղդատութիւններ, յարակցութիւններու մատնանշումներ կը բանան մեր առջեւ ամբողջ բովանդակութիւնը Սփիւռքի գրեթէ բոլոր արձակագիրներու գործերուն: Պր. Դանիէլեանի գործը համալսարանական աւարտառաճառի մը հրատարակութիւնը ըլլալով, գլխաւորաբար գոհացում կուտայ ակադեմական մտայնութեան որ հմտութեան, մատենացանկին եւ բացատրական, նկարագրական էջերու վրայ կը սիրէ կեդրոնանալ: Արեւմտեան աշխարհի մէջ, չատ աւելի արժէք կը տրուի գրական ուղղութիւններու կամ աւանդութիւններու բացայայտումին, օտար ազդեցութիւններու ներգործութեան, գրողներու յարաբերական կարեւորութեան մատնանշումին ու մանաւանդ հեղինակներու կողմէ վիպային սեռի դիտակցումին քան գործերու նիւթին բացատրութեան: Կը խորհինք թէ Սփիւռքի զանազան գաղութներու ընկերային ու տնտեսական զարգացման աստիճանը որոշ ազդեցութիւն մը կ'ունենայ անպայման վիպասանին գործին վրայ, կամ տակաւին բնակավայրերու մշակութային աւանդութիւնները դեր մը կը խաղան վէպի մը ըմբռնումին մէջ: Նախաեղեռնեան արեւմտահայ վէպին հունը քիչ կը փոխուի 1920-էն անդին մինչեւ 1975, բայց այս perspective-ը ունենալու համար մարդ պէտք է ամէնէն բարձր կէտին վրայ, այս պարագային՝ Օշականի ամբողջ գործին գագաթը մագլցի ու հոնկէ նայի գաչտերուն ու քաղաքներուն: Պր. Դանիէլեանին համար այս նկատողութիւնները չատ երկրորդական կը մնան ու մենք, Սփիւռքի մարդիկս, յաճախ դժուարութիւն ունինք իր տրամաբանութեան քայլերուն հետեւելու: Պր. Դանիէլեան չի ճանչնար Սփիւռքը - եւ այս նկատողութիւնը կրնանք անվարան ընել բոլոր այն մտաւորականներուն, Պր. Գաբրիէլեանէն մինչեւ Ստ. Թոփճեան ու Ս. Սարինեան, անցնելով անթիւ «Համբգբրական Կազմերէ» որոնք Հայաստան նըստած մեծածաւալ եւ հմտալից աշխատութիւններ կատարած են Սփիւռքի գրականութեան մասին: Ցանկանք մը չէ անհատական Սփիւռքը չճանչնալը, սակայն վերլուծական ու համադրական նման աշխատանքներու պարագային Սփիւռքեան հոգեբանութիւնը չդիտնալը մեծ պակաս մըն է: Աւոր նման նկատողութիւն մը կրնանք բանաձեւել արեւմտահայ գրականութեան հայաստանեան մանապէտներու պարագային ալ: Անոնց չատերուն դրքունակ, աւանդապաշտ (dogmatique) եւ մարքսիստական թեքումը գրական քննադատութեան մէջ չատ բան կը պակսեցնէ անոնց գործերուն վստահելիութենէն եւ ըսել կուտայ Սփիւռքահայ ժամանակակից քանի մը մտածողներու թէ «Հայաստանի մէջ գրական քննադատութիւնը գոյութիւն չունի, կամ, լաւագոյն պարագային՝ նախնական վիճակի մէջ է տակաւին»: Անկասկած որ չափազանցութիւն մը կայ այս դատումին մէջ որ սակայն կը համապատասխանէ այն կեցուածքին զոր կ'որդեգրեն հայաստանցի գրաքննադատները երբ հակիճ Սփիւռքահայ գրականութեան վերայ: Պր. Դանիէլեան իր մտածումը կը չարունակէ հետեւեալ ձեւով:

«Եւ եթէ անգամ թռուցիկ ակնարկ ենք ընտում Սփիւռքի գրականութեան էական միտումներին, ակնբախ է դառնում գլխաւոր հետեւութիւնը՝ այն եղել է եւ այսօր էլ կայ իբրեւ հայադրոշմ կեցուածքի, իբրեւ պատնէշ ուծացման եւ նահանջի, իբրեւ ազգային արթմնի յիշողութիւն, որը չաճախ հանդէս է գալիս կարօտի գրականութեան "նշաններով"»:

Սփիւռքի գրականութիւնը խրել զգացականութեան մէջ, ընել զայն գործիք ազգային պայքարի գաւին՝ անդիտակցաբար կամ գիտակցաբար կը նշանակէ ստորադասել անոր անկախութիւնը Հայաստանի մխիթիքին, տեսնել զայն միայն իբրեւ հակազդեցութիւն Հայաստանէն դուրս գտնուելուն: Patronising կամ գիւղումնայինն այս կեցուածքը կայ անշուշտ հայաստանցի չատ մը մտածողներու մօտ ու այլեւս չենք նեղուիր տակէ, հիմա որ գիտենք ինչ ահաւոր կեղծիքի, սուտի եւ բռնութեան դաղափարաբանութեան մը դէմ պայքարած են լաւագոյնները անոնց մէջ, այնքան տառնամեակ: Չատերու դըրականութիւնը կարելի է «կարօտի» դրականութիւն կոչել, սակայն ոչ մէկ տաեն այդ տառրակայութիւնը գոյութիւն ունի տաղտղաւորներուն ու մեծերուն մօտ - ոչ Զարեան, ոչ Օշական, ոչ Որբունի կամ Շահնուր կարօտը երդած են կամ իրենց արուեստին աղդապահպանման պաշտօն տուած են:

Իր Մուտքին մէջ, Պր. Դանիէլեան ուրիչ հատատում մըն ալ կ'ընէ որ կապ ունի սփիւռքեան պայմաններուն չատ լաւ ծանօթ չըլլալուն հետ: Ահա նոր վերլուծում մը սփիւռքեան կացութեան:

«Վիպական կայուն զարգացումը ենթադրաւոր է հասարակական (Աստուած միայն գիտէ այս բառը իրապէս ինչ կը նշանակէ Վ. Օ.), քաղաքական առողջ, նպաստաւոր պայմաններում, առաջին հերթին՝ մայր երկրում, իսկ Սփիւռքը, ինչպէս յայտնի է, ենթարկուած է տեղական պայմանների յարափոփոխ ազդեցութիւններին:

. . . . . .

Սփիւռքի վէպի զարգացման վրայ մեծ ենթայական, միջնորդաւորուած ազդեցութիւնները, բնականաբար, կաշկանդիչ դեր են խաղացել եւ ցաւօք, այսօր էլ շարունակում են խաղալ: Փաստօրէն որոշ վիպասանների գործունէութեանց հիմքում բացակայել է ազատ դիմորոշման հնարաւորութիւն, իսկ յատկապէս վէպի ժանրը պահանջում է հասարակական կեանքի, բարոյահոգեբանական նկարագրի մեկնական գրողական ազատութիւն»:

1992-ին լոյս տեսած այս դաղափարները զարմանքով կը լեցնեն մեզ: Կը հաւատայինք թէ առ նուազն ազատ աշխարհի մէջ էր որ կը դրէինք մեր գործերը, բան մը որ դոյութիւն իսկ չունէր «մայր երկրում»: Մեր ազատութիւնը մեր գլխուն թէ՛ օրհնութիւն էր եւ թէ ալ անէծք, բայց դոնէ հպարտ էինք որ ոչ պաշտօնեայ էինք ոչ ալ նպաստընկալ: Եւ մեր վէպը զարգացաւ, մտ նուազն այնքան ճոխ ու առատ որքան «մայր երկրում» ստեղծըւածը: Ալ չենք խօսիր այն «առաւելութիւններուն» մասին որոնք պատուհասը եղան Հայաստանի համայնավար վարչակարգին տակ ստեղծող հայ դրադէտներուն:

Եւ վերջապէս, Պր. Դանիէլեանը պիտի դիտնար, եթէ ծանօթ ըլլար Սփիւռքեան կեանքի իրականութեան թէ ինչ որ ինք «տեղական պայմաններ» կ'անուանէ վըստահօրէն որոշ սրտցաւութեամբ, իրողութեան մէջ Սփիւռքի դրողներուն համար չատ անդամ ներչնչումի աղբիւր եղած է: Արուեստի կալուածին մէջ «դէշ ազդեցութիւն» կոչուած բան գոյութիւն չունի: Ամէն ազդեցութիւն բարի եւ ընդունելի է որովհետեւ կեանքի իրականութենէն կուգայ: Արեւմտեան կամ եւրոպական ազդեցութիւնը հպարտ բարիք բերած է Սփիւռքի դրադէտներուն, ու մանաւանդ՝ արեւմըտահայ մտաւորականութեան, 1800-էն ի վեր: Տեղական պայմաններու արդիւնք են Վարուժանի, Կոստան Զարեանի, Սիամանթոյի, Արփիարեանի, Սարաֆեանի, Շահնուրի եւ բազմաթիւ այլ դրողներու յաջողուածքները: Մարդ կը զարհուրի երբ կը խորհի թէ ո՞ւր պիտի ըլլար արեւմտահայ արուեստի զգայնութիւնը, անոր մտքի տառապահար ու փոթորկոտ ճոխութիւնը եթէ մեր դրադէտները սահմանափակուէին միայն իրենց ազդային մշակոյթին մէջ, աշխարհագրական ու ոգեկան իմաստներով: Անկասկած որ աշխարհքաղաքացիութիւնը իր հսկայ վտանգներն ու դժուարութիւնները ունի բայց այլեւս աեղը անցած է աատնոց մասին խօսելու եւ ողբալու զուտ ազգային միջավայրի մը պակասը:

Մենք Սփիւռքահայերս դժգոհ չենք մեր ճակատագրէն, հակառակ իր մեծ անպատեհութիւններուն: Եւ կրնանք նոյնիսկ ըսել թէ բախտաւորութիւն է հայ ժողովուրդին համար որ 20-րդ դարու աւարտին դեռ կենսունակ Սփիւռք մը կայ որմէ Հայաստանի մտաւորականութիւնը կրնայ օգտուիլ իր այս նեղ օրերուն՝ եթէ աւելի լրջութեամբ մօտենայ համահայկական հարցերուն եւ իր հեռաւոր եղբայրներուն: Բարեկամեցողութեան հսկայ դրամագլուխ մը կայ Պէյրութէն Փարիզ ու Մոնրէալ՝ որմէ պէտք է դիտնան Հայաստանի մտաւորականները օգտուիլ, անկախ՝ երկրի քաղաքական ղեկավարներու կոպիտ սխալներէն: Պր. Դանիէլեանի այս դիրքը յաջող եւ բարեդուչակ քայլ մըն է հայութեան խղումի ճեղքը գոցելու ուղղութեամբ, եւ քայ արարք մը՝ մեր մտաւորականութեան երկու թեւերուն մերձեցումը աւետող:

Սուրէն Դանիէլեանի բանասիրական ինստիտուտի 1970-ի աւարտաճառը եղած է Լեւոն Շանթի «Հին Աստուածները», 1982-ին թեկնածուական թեզը՝ «Դ. Վարուժան եւ Պոլսոյ հեթանոսական շարժումը», եւ 1991-ին, Գիտութիւններու Ակադեմիայի տոքթորայի նիւթը՝ «Սփիւռքահայ Գրականութիւնը»:

Սիտնի, Աւստրալիա

ԱԻՍՏ ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ՄԵՐԿԱՑՈՒՄ ՄԸ

ԹՈՒՐՔ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆԱՐԳ ՊԱՅՔԱՐԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁՈՂ ՀԱՅ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Իսրայէլի Հիլելու համալսարանի կողմէ խմբագրուած, բայց Ուաշինկթընի Holocaust Museum-ի կողմէ հովանաւորուած՝ Holocaust and Genocide Studies ակադեմական հանդէսին վերջին թիւը, որ անցեալ չաբթու հրապարակ ելաւ, իր առաջնորդող յօդուածով երեւան կը հանէ Թուրք կառավարութեան մեքենայութիւնները հայկական ցեղասպանութեան պետական լուրջ ուսումնասիրութիւնները խափանելու առընչութեամբ: Ցեղասպանութեան եւ Ողջակիզումի նիւթերու ուսումնասիրութեան նուիրուած այս հանդէսը, որ միակն է իր տեսակին մէջ իր որակով, վարկով եւ խմբագրական կազմով, եւ որ Oxford University Press-ի կողմէ տարին միայն երեք անդամ կը հրատարակուի, տեղ տուած է ամերիկացի երեք ակադեմականներու կողմէ խնամքով պրպտուած եւ չարադրուած այս յօդուածին: Այս հեղինակներէն երկուքը՝ փրոֆ. Ներ Ռոզըրթ Լիֆթըն եւ Էրիք Մարքիւզը, հրէական ծագումով, իսկ երրորդը՝ Ռոճըր Սմիթ, սոսկական Ամերիկացիներ են: Լիֆթըն աշխարհահռչակ մասնագէտ մըն է նացիներու բժշկական փորձագէտներու միջոցաւ կիրարկած զանգուածային սպանդի բնաջնջումին մէջ եւ որ իր համբաւն ալ աւելի ամրացուց Հիրոշիմայի մէջ հիւլէական ռումբին զործած մարդկային կործանումներու մասին կատարած իր ուսումնասիրութիւններով, որոնք թագում լեզուներու թարգմանուած գրքի մը մէջ ամփոփուելով հրատարակուեցան:

Յօդուածին առիթ տուող պարագաները, որոնք հոն բացատրուած են, հետեւեալներն են: Նախքան նացի բժիշկներու կիրարկած ոճրային փորձարկումներու մասին իր գիրքը աւարտելը, փրոֆ. Լիֆթըն դիմած է փրոֆ. Վահագն Տաթըեանի՝ տեղեկութիւններ քաղելու համար թուրք բժիշկներու համանման փորձարկումներուն մասին: Լիֆթըն այս մասին լսած էր այդ տաեններս Քոթ ա'Ազիւրի (Ֆրանսա) մէջ տեղի ունեցած դիտաժողովի մը ընթացքին, որուն ալ խարհի բոլոր կողմերէն հրաւիրուած էին 14 մասնագէտներ եւ որու ընթացքին հայ գիտնականը զեկուցումով մը հանդրգած էր այդ նիւթի մասին: Այդ զեկուցումը աւելի յետոյ նոյն Holocaust and Genocide Studies-ին մէջ հրատարակուած էր իբրեւ «ռահվիրայական» երեւոյթներ մը: Օգտուելով այս գործէն, Լիֆթըն իր գրքին մէջ մէջբերումներ ըրած է անկէ՝ եւ ընդհանրապէս Տաթըեանի միւս գործերէն: Այնպէս կ'երեւի թէ Ուաշինկթընի թուրք դեսպանատան մէջ կայ այսպիսի հրատարակութիւններու վրայ հսկող դէտ մը, ատանց ժամանակ կորսնցնելու, դեսպանը կը դիմէ նոյն քաղաքը գտնուղ Թրքական Ուսմանց (Institut of Turkish Studies) վարիչ տոքթրն Heath Lowry-ի, որ հարկ եղածին ձեռնարկէ: Աւոր վրայ է, որ տեղի կ'ունենայ կարգ մը զեկուցումներու (մեմորանտում) փոխանցումը երկու անձերու միջեւ ուր կարգ մը զգայնի կէտեր ի յայտ կու գան: Երբ թուրք դեսպան Նուզհէթ Գանտէմիր վերջապէս տոքթ. Լաուրիի չարադրած բողոքի նամակը ստորագրելով կը ղրկէ Լիֆթընի, առաքումի այդ գործողութիւնով պատասխանատու քարտուղարին սխալմամբ, անուշադրութեամբ եւ կամ ով գիտէ ուրիշ ինչ պատճառով կը ներփակէ նաեւ դեսպանին եւ վարիչ տնօրէնին միջեւ փոխանակուած յոյժ անձնական եւ գաղտնի զեկուցագիրները: Եւ փրոֆ. Լիֆթըն ահ ի բերան մնալով հանդերձ իր գործակիցներուն հետ խորհրդակցելէ յետոյ կ'որոշէ ակադեմական յօդուածի մը պարունակին մէջ հրապարակել այս ծղթակցութիւնները, անարգանքի սիւնին գամելով այս ձեռնարկին թաքուն նպատակները, որոնք կարելի է յատկանշել իբրեւ ակադեմական աշխարհը քաղաքականացնելու, այդ աշխարհին դէպի ճշմարտութիւն արձակուած չափանիշները աղաւաղելու եւ Թրքական Ուսմանց կեդրոնի պիտակին տակ թուրք Պետութեան ազդային շահերը հետապընդելու նպատակներ:

Փոխանակուած զեկուցագիրները կը յայտնաբերեն այն իրողութիւնը, որ տոքթ. Լաուրի ոչ թէ թրքական ուսմանց զարգացումով միայն կը զբաղի, այլեւ թուրք կառավարութեան մէկ գործիչն է, որ թրքական դեսպանատան հետ գործակցութեամբ սուր պայքար կը մղէ հայկական ցեղասպանութեան հարցին ակադեմական դետնի վրայ արծարծուելուն դէմ: Իր ծանուցագիրներուն մէջ ան կը ծանրանայ փրոֆ. Վահագն Տատրեանի վրայ, իբրեւ գլխաւոր աղբիւրը ամերիկեան բոլոր հրատարակութիւններու մէջ եղած մէջբերումներուն, ծանօթագրութիւններուն եւ պարբերութիւններուն, որոնք ազերս ունին հայկական ցեղասպանութեան հետ. ան Տատրեանը կը համարի հրեայ հեղինակներուն վրայ ազդեցութիւն ունեցող անձ մը եւ կ'ափսոսայ, որ հակառակ Անդարա ուղարկած իր բոլոր ազդարարութիւններուն, տակաւին ոչ մէկ հեղինակ հրապարակ իջած է դիմադարձելու Տատրեանին: Այս կապակցութեամբ ան կ'ակնարկէ նաեւ հրեայ ծագումով երկու ամերիկացի հեղինակներ՝ Հելէն Ֆէյնի եւ Նորման Հանդուցեալ Լէօ Գուէրրի, հայկական ցեղասպանութիւնը իբրեւ պատմական իրողութիւն ընդդրկած ակադեմականներ: Ինչպէս երեք հեղինակները իրենց յօդուածին մէջ կը նշեն, ներքին գործառնութեան ծառայող այս թղթակցութեան մէջ, ի տարբերութիւն հանրային եւ հրապարակելի յայտարարութիւններու, հայկական ցեղասպանութիւնը ո՛չ մէկ տաեն չակերտի մէջ կ'առնուի կամ «կարծեցեալ» ածականով հարցականի տակ կը դրուի:

Յօդուածը բացառիկ եւ արտակարգ նշանակութիւն մը ունի չատ մը տեսակէտներէ. նախ ակադեմական բարձրաւարկ հանդէսի մը մէջ կը մերկացուին թրքական կառավարութեան յետին նպատակները այն արշաւին մէջ, որով կը պարզուի թէ թուրք պետութեան տրամադրած հսկայ, միլիոնաւոր տոլարներու յատկացումներով, (Թրքական Ուսմանց Ինստիտուտը հաստատուեցաւ թուրք կառավարութեան տրամադրած երեք միլիոն տոլար սկզբնական դրամագլուխով եւ որուն եկամուտներէն տարեկան հարիւր հազարաւոր տոլարներու թոշակ կը, կրթաթոշակի եւ պրպտումի յատկացումներ կ'ըլլան ամերիկեան համալսարաններու, չնորհիւ այն յաւելեալ նուիրատուութիւններու, որոնք ամէն տարի այդ Ինստիտուտին կ'ըլլան զանազան աղբիւրներէ. միայն 1989-ին, օրինակի համար, Ինստիտուտը 264,593 հա-

ԱԶԳ. ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ ՆԻՒ-ՅՈՐՔԻ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ Ծ. ՎԱՐԴ. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ
ԱՌԱՆՈՐԴԱԿԱՆ ՓՈԽԱՆՈՐԴ
ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ

Թեմիս Առաջնորդ Սրբազան Հայրը, բարձրաչնորհ Տ. Մեսրոպ Արք. Աշճեան, 1995 Փետրուար 17 թուակիրը իր պաշտօնադրով, Հիւսիսային - Ամերիկայի Արեւելեան Շրջանի եւ Գանատայի Թեմի Առաջնորդական փոխանորդ նշանակեց, Ազգային Վարչութեան կրօնական ժողովի առենապետ եւ Տակլըպըճլըի Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝ Գեր. Տ. Անուշաւան Ծ. Վրդ. Դանիէլեանը:

Գործադիր Մարմինը կը շնորհաւորէ նորանշանակ Առաջնորդ Հայրը եւ կը մաղթէ անոր ամենայն յաջողութիւն իր նոր պաշտօնին մէջ:

Նոյն առիթով, Գործադիր Մարմինը կը շնորհաւորէ Գեր. Տ. Անուշաւան Ծ. Վրդ. Դանիէլեանը, իր նոր պաշտօնին համար:

ԴԻՒԱՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

փետրուար 20
Նիւ - Եորք

զար տոլարի այսպիսի նուէր - յատկացումներ ստացաւ) այդ կառավարութիւնը հետամուտ է ստեղծել վիթխարի ուսումնական ցանց մը Ամերիկայի մէջ. ցանց մը, որ եթէ անարգել զարգանայ եւ արմատաւորուի, կրնայ խեղդամահ ընել հայկական չատ դոյզն եւ վախ փորձերը՝ որոնք կ'ըլլան վառ պահելու համար արդի հայ պատմութեան աւանդ ձգած ջահը, որ կը խտանայ հայկական ցեղասպանութիւնը լուսաւորելու եւ խմաստաւորելու վեմ նպատակին մէջ: Այսօր արդէն առաջնակարգ չորս ամերիկեան համալսարանները թուրք Պետութեան ընծայած նիւթական օգնութեամբ այդ ցանցին ողնայարը կազմելու վրայ են. այդ համալսարաններն են՝ Princeton, Georgetown, Chicago և Harvard:

Ցաղուածը յատկապէս ուշադրաւ է այն իմաստով, որ հոն չաճախ յիշուած եւ պախարակուած Հիթ Լաուրի, պաշտօնի բարձրացում ունենալով, վերջերս նշանակուեցաւ Փրինսթըն համալսարանի մէջ հաստատուած Աթաթիւրք թրքական ուսմանց ամպիոնի վարիչ. առանց աղմուկի եւ լուիկ մնջիկ կատարուած այս պաշտօնակոչումը ալ աւելի ուշադրաւ է այն իմաստով, որ այս անձը ակադեմական ոչ մէկ լուրջ գործ հրատարակած է եւ իր ժամանակին մեծ մասը անցուցած է ցեղասպանութիւնը ժխտող յօդուածներ, ասուլիսներ, ելոյթներ եւ դեկուցումներ պատրաստելով՝ թրքական թէ ամերիկեան վիճաբանական բեմերու համար: Բայ աստի, ինքը կ'երթայ միանալու համալսարանական կաճառի մը, ուրկէ նոր միայն հանդստեան կոչուելով՝ հրաժեշտ առաւ տխրահռչակ ուրիշ ուրացող մը, այն է՝ փրոֆ. Պէրնար Լէուիս:

Վերջապէս, կ'արժէ հոս ստորագծել ուրիշ կէտ մը: Որպէսզի յօդուածը անձնական կշռադատնքի մակարդակին չիջնէ, ողջախոհ երեք հեղինակները ամենայն ներքամտութեամբ դաստիարակչական բնոյթ մը տուած են իրենց գործին: Հաստատելէ յետոյ հայկական ցեղասպանութեան անուրանալի եւ անժխտելի պատմական իրազրութիւնը, անոնք հետեւողականօրէն եւ ներհուն լեզուով մը կը վերլուծեն թրքական ուրացումի եւ ննջեցեցումի դրդապատճառները, ապա կազմակերպութեան վորձութիւնները՝ իրենց ասպարէզի յատկացման սերոյն թրքական ճնշումներու եւ վարձատրութեանց գործօններուն ենթարկուելու, եւ այս վաստակող երեւոյթներու հետեւանքը, թէ՛ պետութեան համար եւ թէ Հայերու կոտորացող վէրքերը դարմանելու անհրաժեշտութեան տեսակէտէ: Այս ձեւով, յօդուածին արժէքը չատ աւելի մեծացած է: Ցօդուածին մակդիրն է՝ Professional Ethics and Denial of the Armenian Genocide, էջեր՝ 1 - 22:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՀԱՆԳԻՍՏ՝
ՂԵՒՈՆԴ ՔԱՀԱՆԱՅ ՍՈՄՈՒՆՃԵԱՆԻ

«Մերմեցաւ անձն իմ ի հող յորմէ ստեղծեր զիս, եւ հոգւոյս մեկնեալ յիւնէն: Տէր զապաւինեալս յիշեա ի բուռ գալստեան»:

Շորեքշաբթի, Փետրուար 22, «Ղեւոնդեանց Քահանայից» եկեղեցականաց ուխտի ոսնի վաղորդայնին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան, անակնկալ կերպով իր մահկանացուն կնքեց 82 տարեկան հասակին, Սեւրի հիւանդանոցին մէջ, լուսահոգի Ղեւոնդ Քահանայ Սոմունճեան:

Վախճանեալ քահանան ծնած է Պօլու (Թուրքիա). աւազանի անունով Արիստակէս: 1916-ի Մեծ Եղեռնի տարիներուն կը կորսնցնէ իր հայրը: Հազիւ ինը դասունները բոլորած ան հանդերձ ընտանեօք 1922-ին կը հաստատուի Պոլիս. նոյն տարին կը տեղափոխուի Ցունաստան, ուր կը պատսպարուի ամերիկեան որբանոցի մը մէջ: 1926-ին պատանի Արիստակէս իրեն հասակակից տղոց հետ կ'ընդունուի որպէս սան Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց Վարժարանը, ու հոգեւոր ձեմարանի ուսման եօթնամեայ ծրագիրը աւարտելով կը ստանայ բարձրագոյն վկայականը ու Ս. Սարկաւագի ձեռնադրութիւն:

1935-ին ան կը հաստատուի Մարսկլ, հուսկ՝ Փարիզ 1938 - 1947: Համաշխարհային Բ. պատերազմին Ֆրանսական բանակներուն մէջ ան կռուած է Փաչականներուն դէմ: 1947-ին կը ներդաղթէ Հայաստան մեծ - մօր, մօր ու քրոջ հետ: Հայրենիք հաստատուելով կը զբաղի ղեր-ձակութեամբ եւ եկեղեցւոյ կը ծառայէ որպէս Աւագ Սարկաւագ: 1955-ին Արիստակէս կը պսակուի Օր. Սիրանոյշ Տատուրեանի հետ ու կը բախտաւորուին իրենց առաջնեկ մանչ զաւակով, զոր Մարտիկ անուամբ կը մկրտեն:

1967-ին քահանայական կոչում զգալով Արարատեան Թեմի Առաջնորդի ձեռամբ կը ձեռնադրուի ամուսնացեալ քահանայ վերակոչուելով Ղեւոնդ Քահանայ. նորընծայ օծակիրը արդարեւ մեծ ձեռնհասութեամբ ու նուիրումով կը հովուէ Երեւանի Ս. Զօրաւոր եկեղեցւոյ համայնքը: Արժանաչնորհ քահանան հեռու մնալով քաղաքական հոսանքներէն, մնաց միշտ եկեղեցւոյ ու կրօնքի պատնէշին վրայ, կուրծք տալով խորհրդային անհաւատ ու հակակրօնական քարոզչութեանց ու հալածանքներուն:

1978 Դեկտեմբեր 24-ին կաթողիկոսական յատուկ փոխանորդրով կը հաստատուի Ֆրանսա՝ Փարիզ, ու ատենի առաջնորդ ու Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի բարեհաճ կարգադրութեամբ կը նշանակուի վարիչ Շըրջանի ու մանաւորապար Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ:

Հակառակ հասուն տարիքին, 1978 - 1988, Ղեւոնդ Քահանայ իր եկեղեցանուէր կորովով մեծապէս խնդրավառեց Շաւիլի հայութիւնը: Հանդուցեալը հմուտ եկեղեցական մըն էր. անդիր ու անեղծ կ'երգէր չարականները, անսայթաք ու անչուար կը կատարէր պատարագը, ժամասացութիւններն ու խորհրդատարութիւնները: Բազմալեզուանի եկեղեցական էր լուսահոգին. ծանօթ էր Փըրանսերէնին, անգլերէնին, յունարէնին եւ ռուսերէնին լեզուներուն:

1994ի վերջին ամիսներուն արդէն հիւանդութիւնն ու տկարութիւնը հիւծած էին զինք եւ Փետրուար 22, Շորեքշաբթի առաւօտու արեգակը կ'ողջունէր անթարթ ու աղօթածորան աչքերով:

Վախճանեալ վաստակաշատ հոգեւորականին վերջին Օծման կարգը կատարեց Թեմիս բարեջան առաջնորդ Գիւտ Արք. Նազդալեան, Փարիզի ու փարիզեան Շըրջանի բոլոր եկեղեցականներու մասնակցութեամբ Փետրուար 25, Շաբաթ, առաւօտեան ժամը 9-ին յընթացս պատարագի:

Յաւարտ պատարագի, ժամը 11-ին կատարուեցաւ Տէր Հօր թաղման կարգը եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Շաւիլի գերեզմանատան մէջ:

«Յիշատակն արդարոյն օրհնութեամբ եղիցի»:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՑ ԼԻՈՆԷՆ
ՂԵՒՈՆԴԵԱՆՑ ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ ՏՕՆԸ

Տարիներէ ի վեր աւանդութիւն դարձած «Ղեւոնդեանց Մաքրակրօն Քահանայից Տօնը», այս տարի եւս փառաւորութ կերպով ոգեկոչուեցաւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ կամարներուն ներքեւ, նախադահութեամբ՝ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեանի:

Ներկայ էր Ռոն - Ալփի չրջանի բոլոր հոգեւորական դասը: Եկեղեցւոյ մէջ հաւատացեալները երկիւղածութեամբ կը հետեւէին արարողութեան, իսկ ամէնէն տպաւորիչ պահն էր, երբ բոլոր քահանաները դասին մէջ սաղատարաններով եւ չուրջառներով կ'երդէին «Արիացեալք Ստեղի» չարականը, որ չատերուն համար նորութիւն էր:

Վերհանէս Քահանայ որ երէցպատկն էր քահանաներուն մէջ, անդրադարձաւ օրան խորհուրդին եւ լայն տեղեկութիւններ տուաւ Ղեւոնդեանց նահատակութեան մասին: Արարողութեան աւարտին, ներկաները հաւաքուեցան Կ. Մանուկեան սրահը, ուր հացկերոյթ մը կազմակերպուած էր Ազգային Միութեան Վարչութեան կողմէ:

Սրահին մէջ Նորվան Եպիսկոպոս, ներկաի ունենալով Քահանայից տօնը, շնորհաւորեց բոլոր քահանաները, բարի մաղթանքներ ըրաւ, չնորհաւորեց նաեւ բոլոր ազգային անձնուէր աչխարհականները, որոնք նուիրումով եւ անչահախնդիր կը ծառայեն եկեղեցւոյ պայծառութեան համար, ապա անոնց բաչխեց նուէրները:

Խանդավառուելով մթնոլորտէն, բոլոր քահանաները իրենց ազնիւ զգացումները փոխանցեցին ներկաներուն եւ չնորհակալութիւն յայտնեցին Եպիսկոպոսին: Տեղւոյն հոգեւոր հովիւը Իսահակ Քահանայ խօսք առնելով նախ չնորհաւորեց իր հոգեւոր եղբայրները, չնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն, ապա անդրադարձաւ Նորվան Եպիսկոպոսի 1980-էն մինչեւ օրս տարած աչխատանքներուն եւ դործունէութեան: Գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր մը դործադրուեցաւ որ խանդավառեց ներկաները, եղան նուիրատուութիւններ եկեղեցւոյ պայծառութեան համար: Հացկերոյթը չարունակուեցաւ հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտի մէջ:

ԻՍՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

պուլկարահայ համակաւի
ՓԼՈՎՏԻՒԻ ՀԱՑ ՀԱՄԱՅՆՔԸ ՆՇԵՑ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 125-ԱՄԵԱԿԸ

ՓԼՈՎՏԻՒ («Յառաջ»). -- Քաղաքիս Հայ Մչակոյթի Տան սրահին մէջ Փետրուար 18-ին հայկականութեամբ տոնական հասարակութիւն մը հաւաքուած էր ներկայ գտնուելու Կոմիտաս վարդապետի ծննդեան 125-ամեակի առթիւ կազմակերպուած հանդէսին: Աչխոյժ իրագործման համար սաստարեցին «Վիքթորիա ու Գրիգոր Թիւֆենկեան» հայերէն վարժարանի տնօրէնութիւնը եւ «Համազգային» կրթական ու մչակութային միութիւնը:

Հանդէսի բացումը կատարեց վարժարանի բարձր դասարաններու աչակերտական երդչախումբը՝ Տիկին Լիւսի Համբարձումեանի վարվարութեամբ: Դպրոցական ու ժողովրդական -- յեղափոխական երգերու ջերմութեան ընտեղծած մթնոլորտին մէջ, ունկընդրուեցաւ անդուդական Վարդապետին կեանքի ու ստեղծագործութեան մասին զեկուցումը, որ ներկայացուց Պ. Հարի Նիկողոսեան:

Գրական բաժնին մաս կազմեցին Գէորգ Էմինի «Կոմիտաս ազգորի մէջ» բանաստեղծութիւնը՝ դպրոցի աչակերտուհի Անոա Փափազեանի կողմէ կարդացուած, ջութակով «Կռունկ» երաժչտական կտորի բարձր արուեստով կատարումը՝ Օր. Նինա Գուլումճեանի կողմէ: Պարոյր Սեւակի «Անլռելի զանգակատուն»էն երկու հատուած ներկայացուց աչակերտուհի Լիլիթ Յանճեան: Որպէս նորութիւն, հանդէսի աւարտին բեմ ելաւ արտասանութեան փոքրաքանակ խումբը՝ Անոյչ Թահմիզեան, Արմէլա Տեմիրճեան ու Սերոբ Եողղատլեան, որ կոմիտասի կեանքէն ու նամակներէն փունջ մը ներկայացուց՝ Պ. Սարգիս Անդրէասեանի օժանդակութեամբ:

Նախքան հանդէսի փակումը, Պ. Ց. Կիլիկեան չնորհակալութեան խօսքեր ուղղեց դրական բաժնին բոլոր մասնակցողներուն:

ՎԱՆԱՏՈՒՐ

ԴԱՂՈՒԹԷ ԴԱՂՈՒԹ

ՅԻՒՍԻ մէջ (Ցունաստան) Փետրուար 15-ին քաղաքական ձեռնարկ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Արցախի պահանջատիրութեան, կազմակերպութեամբ Հ. Ց. Դ. Նիկոլ Դուման կոմիտէին: Երեկոյթին բացումը կատարած է Սեդրակ Այվազեան որ պատմականը ըրած է Ղարաբաղի բռնի կցումին Ազրբեջանի 1923-ին: Ներկայացուած է պուլկար վաւերագրող Ցվետանա Պասգալեւայի պատրաստած ժապաւէններու ծաղկաքաղ մը: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Սերգօ Գուլումճեան:

*
**

ՓԼՈՎՏԻՒԻ (Պուլկարիա) Հայ Մչակոյթի Տան մէջ, Ցունուար 28-ին, տեղի ունեցած է Հ. Բ. Ը. Միութեան տեղական մասնաճիւղին տարեկան աւանդական երեկոյթը: Բացումը կատարած է փոխատենապետը՝ Էդի Աբոյեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Տեղի ունեցած է նաեւ վիճակահանութիւն մը:

*
**

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՑ կարեւոր թերթերէն՝ «24 ժամ» Փետրուար 18-ի իր թիւին մէջ կը հաղորդէր Պուլկարահայեր թրքական դասարաններուն առջեւ դատ պիտի բանան վերատանալու համար իրենց սեփականութիւնները: Հայոց ցեղասպանութենէն ազատած վերապրողներու ժառանգորդները որոնք այժմ Փլովտիւ եւ Սոֆիա կ'ապրին պահած են սուլթանական վաստակաթուղթերը, արուած 150 տարի առաջ: Պոլսոյ իրաւաբանները Ամասիայի, Մերզիֆոնի եւ Պուրսայի համայնական արխիւներուն մէջ փաստաթուղթեր կը փնտռեն: Փլովտիւէն Հայ մը փաստաթուղթ մը ունի որպէս սեփականատէր Մերզիֆոնի տարածքի մը: Սոֆիայէն Հայ մըն ալ նման փաստաթուղթ մը ունի Պուրսայի համար: Սոֆիայի «Երեւան» չաբաթաթերթը արձագանգելով այս լուրին իր կողմէ կ'աւելցնէ թէ չի գիտեր թէ ի՞նչ չափով տեղեկութիւնը կը համապատասխանէ իրականութեան: Տարի մը առաջ թերթին խմբագրութիւնը դիմեր է Եմմատական նախարարութեան, հարց տալով թէ Պուլկարիոյ մէջ կա՞ն Հայեր որոնք կալուածներ ունին Թուրքիա եւ յանձնէր իր ունեցած տուեալները, բայց ցարդ պատասխան չէ ստացած: Թերթը կը յիշէ որ հազարաւոր Պուլկարներ ալ կան, յատկապէս Թրակիացիներ որոնք կալուածներ ունին Թուրքիա եւ լուծումի կը սպասեն:

*
**

ՊԼՑՐՈՒԹԻ Հայկազեան դոլէճի հանդիսասրահին մէջ, Փետրուար 8-ին, ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է Հայկազեան Հայագիտական Հանդէսին ԺԴ. հատորին լոյս ընծայման առիթով: Բացման խօսքը ըրած է խմբագրութեան անդամ Անդրանիկ Տաղէսեան: Հանդիսութիւնը վարած է Վեր. Ռոպէր Սարգիսեան որ ողջունելէ ետք 14-րդ այս թիւին երեւումը, խօսքը տուած է հանդէսին խմբագրին՝ Անդրանիկ Վրդ. Կոանեանի: Ան նախ մէկ վայրկեան լռութեամբ հրաւիրած է հանդիսականները յարգելու հայ դիրերին ու դպրութեան ծառայողներուն՝ Վաղգէն Կաթողիկոսի, Հայր Միքայէլ Ցովհաննէսեանի, Արտաչէս Տէր-Ցաչատուրեանի, Փօղ Կիրակոսեանի, Ցակոբ Կարապետեանի, Արտաչէս Ցունանեանի, Մ'հեր Մկրտչեանի և Ռաֆայէլ Իշխանեանի յիչատակը: Ապա, համաոա կերպով ներկայացուած է 14րդ հատորին բովանդակութիւնը: Ցօսք առած է նաև Հայաստանէն հիւրաբար Պէյրութ դտնուղ ակադեմական՝ Վլատիմիր Բարխուդարեան: Հաւաքոյթը փակուած է հիւրասիրութեամբ, ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մարիամ Նեապլեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Ի յիշատակ իր ամուսնոյն մահուան Ե. տարելիցին։

*
**

Արմենուհի Յակոբեանի մահուան առթիւ կը նուիրեն.

Տիկին Համեստ Քիւրքճեան 500 Ֆրանք կապոյտ Խաչի օգափոխութեան կայանին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն)։

*
**

Տէր եւ Տիկին Լեւոն եւ Անահիտ Տէր-Մինասեան 500 Ֆր. կապոյտ Խաչին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն)։

*
**

ՄԱՐՍԷՅԼԻՆ ՏԷՐ եւ Տիկին կարօ Սարեան 200 Ֆր. կապոյտ Խաչին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն)։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղը յաւակցութիւն կը յայտնէ Պր. Կարպիս Յակոբեանի եւ ընտանիքին Արմենուհի Յակոբեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղիկի 1000 Ֆր. կը նուիրէ կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին։

(Շար. Ա. էջէն)

նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ։ ԼՂՀ-ի նախագահը չէշտը դնելէ եռք հրադադարի ամրապնդման կարեւորութեան վրայ, ընդգծած է նաեւ որեւէ նախագիծի մշակման ընթացքին, կռուող կողմերու շահերը հաւասարակշիռ նկատի ունենալու նախապայման։

*
**

Ամերիկացի դիւանագէտը Մարտ 6-ին ալ ընդունուած է նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի կողմէ։

*
**

ՄԱԿ-Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՇԻՉՆԵՐԸ ՀՀՇ-Ի ՊԱՐԱԳԼՈՒԽԻՆ ՄՕՏ

Մարտ 2-ին, ՀՀՇ-ի նախագահ Յուսիկ Քհնյ. Լազարեան ընդունած է ՄԱԿ-ի ներկայացուցիչներ Բ. Տարաբանովը եւ Մ. Եամաչիթան։ Կուսակցութեան ղեկավարը անդրադարձած է երեսփոխանական յառաջիկայ ընտրութիւններուն առընչուող հարցերու, յատկապէս այդ ուղղութեամբ Ընտրդարանին կողմէ մշակման ընթացքի մէջ գտնուող օրէնքին եւ ՀՀՇ-ի դիրքորոշման։

*
**

ՀԱԿՕԴԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Մարտ 2-ին, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդունած է Ռուսաստանի եւ ՀԱՊ-ի երկիրներու հակօդային պաշտպանութեան ընդհ. հրամանատար զօրավար գնդապետ Վ. Պրուդնիկովը,, որու հետ քննարկած է մանրամասնութիւններ՝ վերջերս Ամա-Աթա ստորագրուած այն համաձայնութեան, որ կը վերաբերի ՀԱՊ-ի անդամ պետութիւններու հակօդային պաշտպանութեան։

*
**

ՄԱԿ-Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ ԷՋՄԻԱԾԻՆ ԱՅՑԵԼԱԾ

Հայաստանի մօտ ՄԱԿ-ի ներկայացուցիչ Բ. Տարաբանով եւ քաղաքական հարցերու գծով ՄԱԿ-ի պատասխանատու Մ. Եամաչիթա Մարտ 1-ին այցելած են Էջմիածին, ուր դիմաւորուած են Զուիցերիոյ թեմի առաջնորդ Վիգէն Եպիսկոպոս Այդազեանի եւ Ամերիկայի Արեւելեան թեմի առաջնորդ Յաժակ Արք. Պարսամեանի կողմէ։ Ապա, հիւրերը ընդունած է կաթողիկոսական տեղապահ՝ Թորգոմ Արք. Մանուկեան։ Ծօչափուած են ղեկեցիկ յարաբերութիւնները Պետութեան եւ ժողովուրդին հետ, ինչպէս նաեւ կաթողիկոսական յառաջիկայ ընտրութիւններուն հարցը։

MESSE et REPAS

Section «*SEVAN*» de Vienne

Messe de Requiem à la mémoire des «Enguerouhies» disparues.

le DIMANCHE 12 MARS à partir de 10h30

Chapelle St-Théodore, VIENNE

Après la messe un REPAS sera servi à la *Maison de la Culture Arménienne*
9, rue du Cirque, Vienne.

Au cours du repas 3 membres méritants de l'association seront honorés et recevront des distinctions ainsi que les félicitations du Ministère de la Jeunesse et des Sports, tant pour leur action en faveur de l'arménité que pour leur engagement auprès des jeunes.

Prix du repas : 80 F.
Moins de 12 ans : 40 F.

Réservations : Tél. : 74. 85. 12. 69.

Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵԻԱԳԱԼ

Մեծ Պահէք հետեւեալ ԿԻՐԱԿԻ օրերուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ԱՐԵԻԱԳԱԼԻ ժամերգութիւն կը կատարուի։

Կիրակի, Մարտ 12
Անառակի Կիրակիին,

Կիրակի, Մարտ 19
Տնտեսի Կիրակիին

Կիրակի, Մարտ 26
Դատաւորի Կիրակիին

Կիրակի, Ապրիլ 2
Գալստեան Կիրակիին

ՀԱՅԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈՋ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Մեծ Պահէք ամբողջ տեւողութեան, փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, յաջորդաբար ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ, ժամը 7-ին, Հայկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի։

ՀԱՅԿՈՒՄ կը կատարուի յաջորդաբար..

Ուրբաթ, Մարտ 10
Ժ.Բ. օր Մեծի Պահոց
Առնուվիլի
Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ

Ուրբաթ, Մարտ 17
Ժ.Թ. օր Մեծի Պահոց
Իսի լէ Մուլինոյի
Ս. Մարիամ Աստուածածին
Եկեղեցւոյ մէջ

Ուրբաթ, Մարտ 24
Ի.Զ. օր Մեծի Պահոց
Շաւիլի
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ

ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ
ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Մեծի Պահոց 40-օրեայ շրջանին, ըստ Օրացոյց - ժամաճակացոյցի, ամէն Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը, երեկոյեան տեղի պիտի ունենան Հայկումի արարողութիւններ՝ մեր թեմի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ։

Ցաւարտ ժամերգութեանց, ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԼԸՐԼԱՃԵԱՆ, Առաջնորդական Փոխանորդ, հաւատացեալոց պիտի ներկայացնէ, հակիրճ բովանդակութեամբ «Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Ընտրութիւն» նիւթի շուրջ անհրաժեշտը։

Իսկ Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 20·30-ին, Տարօն Եպիսկ. պիտի տայ դասախօսութիւն մը «Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Ընտրութիւն» նիւթի շուրջ եւ դիտութիւն հետաքրքիր հատուածներ Աթոռանիստ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ հանդիսասրահին մէջ։

ՊՕՄՈՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ուրբաթ, Մարտ 10, ժամը 17·30-ին, Թաղիս Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Հայկումի արարողութիւն կը կատարուի քաղաքիս Մարսէյլի եկեղեցւոյ մեր բոլոր հոգեւորականներուն մասնակցութեամբ։

Կը նախագահէ ու կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԼԸՐԼԱՃԵԱՆ
Առաջնորդական Տեղապահ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

ՅՈՒՇԱՏԵՑԻՔ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Մարտ 11, ժամը 10-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը

17, rue Bleue, Paris 9e

Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

*
**

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Մարսէյլի Հոյս մասնաճիւղերու ընդհանուր ժողովը Շաբաթ, Մարտ 11, ժամը 15-ին, Մշակոյթի Տան մէջ։ Կարեւոր օրակարգ, զանազան տեղեկութիւններ պատգամաւորական ժողովի եւ այլ հարցերու շուրջ։ Ընկերուհիներուն ներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

"Fondation Léa et Napoléon BULLUKIAN"

SUBVENTIONS 95

offre aux associations arméniennes de bienfaisance relevant de l'Eglise d'Etchmiadzine.

Envoyer un dossier **avant le 30 Avril 95.**

à Fondation Léa et Napoléon BULLUKIAN :
18, rue Louis Tourte, 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR
FRANCE

L'ASSOCIATION
POUR LE DEVELOPPEMENT
DE LA CULTURE ARMENIENNE
DANS LA REGION LYONNAISE
(A.D.C.A.R.L.Y.)

Rencontre d'information sur l'arménien au Baccalauréat 95

avec *ANAïD DONABEDIAN*
Chargée de mission pour l'Arménien
au Ministère
de l'Education Nationale
le Lundi 13 Mars à 20 heures 30

Espace Garbis Manoukian
40, rue d'Arménie, Lyon 3e

Sont invités les candidats au Bac et leurs parents, les responsables des écoles et associations et leurs enseignants.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :

Cycle d'Histoire et de Civilisation

Dans le cadre du cycle de conférences 1994-95, proposé par l'UGAB-Paris — Ile-de-France,

LES DERNIERS ROIS D'ARMENIE
un film de 50 minutes

Projection - débat

avec le réalisateur *Pierre SAMSON*
et *Claude MUTAFIAN*,
directeur scientifique

le Vendredi 10 Mars à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17e
M° COURCELLES

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

LE COMITE DE DEFENSE
DE LA CAUSE ARMENIENNE

vous invite

à la PRESENTATION - SIGNATURE
du livre

«L'ETAT CRIMINEL»

par son auteur le

Dr Yves TERNON

le Vendredi 10 Mars à 20 heures 30

à la Maison de la Culture Arménienne
de Paris
17, rue Bleue, Paris 9e — M° CADET

La présentation sera animée par :
- **Pierre-Yves LE PRIOL,**
  Journaliste à «la Croix»
- **Gaidz MINASSIAN,** CDCA.

Entrée libre.

Séance de signatures-dédicaces.

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée Moules-Frites

à volonté

organisée par la Croix Bleue
des Arméniens de France
et le Nor Seround
de Sevran — Livry-Gargan

le Samedi 11 Mars
à partir de 20 heures 30

à la Salle des Fêtes de Sevran
— rue Gabriel Péri —

Disc-Jockey — Ambiance assurée

Réservations :

43. 83. 87. 68 / 43. 32. 47. 20

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 10
VENDREDI
10 MARS
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·546 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.546

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ՀԱՄԱՑՆՔԻՆ ՀԱՐՑԵՐԸ

Թուրքիոյ ամէնէն ծաւալուն երկու օրաթերթերը «Հիւրրիյէթ» եւ «Միլլիյէթ» Մարտ 9-ի իրենց թիւով բաւական լայն տեղ կը յատկացնեն կաթողիկոսական ընտրութեան մասնակցելու համար ընտրուած Թրքահայ պատուիրակութեան էջմիածին մեկնելու արդելքին։ Գրած էինք այս մասին թէ թրքական իշխանութիւնները կ'արտօնէին Պոլսոյ պատրիարքին էջմիածին մեկնումը, բայց դէմ էին աշխարհական պատուիրակներու ընտրութեան մասնակցութեան։

երկու օրաթերթերը կ'անդրադառնան այս հարցին, զայն դիտելով Լօզանի դաշնագրին տրամադրութիւններու լոյսին տակ։ «Միլլիյէթ» հրատարակած է բարեկամ Թուղլաճեանի մէկ յօդուածը ուր հակիրճ անդրադարձ մը կայ անցեալի ընտրութիւններուն որոնց մասնակցած են Թրքահայ պատուիրակները։ Ոգեկոչելով նաեւ Վաղգէն Ա. Հայրապետը, յօդուածագիրը կը յիշէ անոր Թուրքիա այցելութիւնը (Յուլիս 1961), Անգարայի մէջ Աթաթիւրքի յուշարձանին ծաղկեպսակ դնելը ու Թուրք իշխանաւորներու կողմէ վայելած յարգանքը։

Յօդուածին աւարտին Բ. Թուղլաճեան կը գրէ.- «Լօզանի դաշինքին մէջ Թրքահայ պատուիրակներու էջմիածին մեկնումին դէմ որեւէ տրամադրութիւն չկայ։ Թրքահայ հինգ աշխարհական պատուիրակներու կաթողիկոսական ընտրութեան մասնակցութեան որոշ շրջանակներու կողմէ անպատեհ նկատելու երեւոյթը անհեթեթութիւն է։ ատիկա արտայայտութիւնն է նեղմիտ ու հակաժողովրդավար մտայնութեան մը»։

«Հիւրրիյէթ» «կաթողիկոսական ընտրութիւնը Լօզանի կարճին կառչած...» խորագրուած դրեթէ լման էջով մը նախ տեղ կուտայ Պոլսոյ Պատրիարք Գարեգին Արք.ի խօսքերուն ուր ան կ'ըսէ թէ կարծով կը յիշէ 1950-ական թուականներու Թուրքիան երբ «գոյութիւն ունէր մեր Անատոլուն. կայսերական եռգոյնը, Սեբաստիան, կեսարիան...»։ Գարեգին Արք. կ'ըսէ.- «Ազգայնականութիւնը որ յատկապէս վերջին տասը տարուան մէջ հսկայաձայլ յառաջդիմեց, փճացուց Թուրքիան։ Որպէս Հայերու պատրիարք, Թուրքիոյ կացութիւնը մեծապէս կը մտահոգէ զիս»։

Թերթը տեղ տուած է նաեւ Պոլսոյ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի հոգաբարձութեան առենապետ՝ Փիլօ Ալթանի խօսքերուն. ան եւս կը կրկնէ թէ աշխարհական պատուիրակներու ընտրութեան մասնակցութիւնը ոչինչով կը հակասէ Լօզանի արամադրութիւններուն։ Հոս եւս տեղ տրուած է Բարեզ Թուղլաճեանի դատումին. ան կ'աւելցնէ թէ Պոլսոյ կուսակալութեան արգելքը կը զուգադիպի չէզոքի մը երբ Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւնները պատմական անկիւնադարձի մը մէջ կը գտնուին։ Երկու կողմն ալ ջանք կը կատարէ յարաբերութիւնները սերտացնելու։ Կը յիշէ Ա. Թիւրքէշի նախաձեռնութիւնները, նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի կողմէ Հ. Յ. Դ.ի գործունէութեան կասեցումը, դրելով թէ այդ կուսակցութիւնը ցեղասպանութեան պընդումներու տէր է։ Ապա կ'ըսէ թէ որպէսզի չխոչընդոտուին Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան յեռադաշ քայլերը, պէտք է լսուին Թրքահայ համայնքին հակադիրութիւնները ու հարցերը։

Թերթը անդրատ սիւնակի մը մէջ ալ կու տայ Բ. Թուղլաճեանի ուղղուած քանի մը հարցում ու անոր պատասխանները։ Հոս եւս կրկնելէ ետք թէ Լօզանի դաշնագիրը ոչինչով կ'արգիլէ Թրքահայ պատուիրակներու էջմիածին մեկնումը, ան կ'ըսէ.- «Խորհ. Միութեան հայ հայրենակիցներուն եւ մեր կառավարութիւնը յատկապէս տնտեսական մարզի ակնկալութիւններով "մեր Ադրբեջանցիները" կոչեց Ադրբեջանցիները։ Շատեր սպասեցին որ "մեր հայ եղբայրները" ձայնողներ ալ գտնուին։ Կը կարծեմ որ կարեւոր է ատիկա։ Ամէն ժողովուրդի պատմութեան մէջ կարելի է սխալներու հանդիպիլ։ Ձիշդ չէ ատոր մեղքը վերագրել ժողովուրդներու։ Աշխարհի ժողովուրդները ամբողջ պատմութեան ընթացքին զոհը եղած են վայրագ, շահամոլ ղեկավարներու։ Ազատ մտածումի շրջանակի մը մէջ սխալներու վիճարկումը կրնայ օգտակար ըլլալ դրպէզի անոնք չկրկնուին»։

***

Թերթը «Լուռ համայնք մը» խորագրուած անկիւնի մը մէջ ալ կ'անդրադառնայ Թրքահայութեան ներկայի կացութեան ուր կ'ըսէ թէ զգալի է ներամփոփ ու մտահոգ սպասում մը, որուն պատճառը երկրին մէջ ազգայնական հոսանքին ծաւալումն է։ Տողերուն հեղինակը չի մոռնար գրելու թէ «Օսմանեան կայսրութեան հաւատարիմ տարրը՝ Հայերը, այսօր կը գտնուին հզօրացող ազգայնականութեան մը աչքացին մէջ»։

***

Թերթը Հայութեան մասին թուական տուեալներ ալ ունի. որպէս Թրքահայութեան թիւ կը տրուի 90 հազար, որուն կ'ըսուի թէ 80 հազարը Պոլիս, 700-ը Անգարա, իսկ 9-10 հազարն ալ Անատոլուի մէջ կ'ապրի։

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

«Թիւրբիյէ» օրաթերթը Մարտ 8-ի թիւով չարք մը սկսած է որուն խորագիրն է՝ «Եղբայր դեսպաններ». առաջինը Ադրբեջանի Անգարայի դեսպանն է Մէհմէտ Ալի Նեւրուզօղլու որ իր երկիրն ու Թուրքիան կը սահմանէ «մէկ ազգ, երկու պետութիւն» տարազով։ Ապա կ'ըսէ թէ որպէս այդ, Թուրք գործի մարդոց Ադրբեջան կատարած ներդրումները չատ անբաւարար են։ Զրոյցին մեծ մասը կը վերաբերի Ղարաբաղի հարցին ու քարիւղի համագործակցութեան։

Դեսպանը կը կրկնէ թէ ադրբեջանական թիզ մը իսկ հող ձգելու նպատակ չունին Հայերուն որոնք արդէն իրենց ուժերով էջ որ դրաւած են այդ տարածքները։ Ղարաբաղի հանրապետութեան հռչակումին մասին, Նեւրուզօղլու կ'ըսէ.- «Ո՞ւր տեսնուած է որ երեք միլիոնանոց ժողովուրդ մը երկու հանրապետութիւն ունենայ»։

Խօսելով քարիւղի արտահանումին, խողովակաշարին մասին, Ադրբեջանի դեսպանը կ'ըսէ թէ յարմարագոյն ճամբան ան է որ Հայաստանէն կ'անցնի, բայց երբ Հայերը ներկայիս դրամական տակ կը պահեն իր երկրին 20%-ը եւ 1 միլիոն 200·000 Ադրբեջանցի դաղթական կայ երկրին մէջ, չեն կրնար վստահիլ երեւանի։ Որպէսզի այդ վստահութիւնը ունենան, հարկաւոր կը նկատէ որ Հայերը քաշուին դրաւեալ հողերէն ու յայտարարեն թէ Ադրբեջանի հողերուն տիրանալու ոչ մէկ նպատակ ունին։

Զրոյցին ընթացքին ադրբեջանցի դեսպանը չէշտած է նաեւ իրենց համար Թուրքիոյ հետ մշակութային կապերու կարեւորութիւնը ու ըսած թէ ներկայիս երկու հազար ադրբեջանցի երիտասարդներ կ'ուսանին Թուրքիոյ զանազան հաստատութիւններուն մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՆԴԱՐՏԱԾ ԷՐ ՄԱՐՏ 8, ԺԱՄԸ 14-ԻՆ

ԿԱԶԸ ԿՐԿԻՆ ԿԸ ՀԱՍՆԻ

Հինգշաբթի, առաւու (Մարտ 9) երբ կը խօսէինք երեւանի հետ, տեղւոյն ժամով՝ 11·30-ին, կրցանք հաստատել թէ սահմանային կռիւները դադրած էին նախորդ օրուան ժամը 14-էն ի վեր, իրրեւ հետեւանք, ինչպէս դրած էինք մեր նախորդ թիւով 2 սպայակոյտներու մակարդակի վրայ տեղի ունեցած խօսակցութիւններու որոնց չուրջ համաձայն էին Լ. Տէր - Պետրոսեան եւ Հ. Ալիեւ։

Հետաձայնային նոյն խօսակցութեան ընթացքին, տեղեկացանք թէ պայթումէն վնասուած կազամուղի հատուածը վերանորոգուած ըլլալով, նախորդ իրիկունէն (Մարտ 8) կազը կրկին մուտք կը գործէր Հայաստան։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 7 / 9)

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵՆԷՆ
ՎԵՐԱՊՐՈՂՆԵՐՈՒՆ

Ցեղասպանութեան 80-ամեակի ոգեկոչման չրջագիծին մէջ, նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի ստորագրած հրամանագրով առանց որեւէ վճարումի Հայաստանի քաղաքացիութիւն եւ անձնաթուղթ կը տրուի բոլոր այն Սփիւռքահայերուն, որոնք ցեղասպանութենէն վերապրողներ են՝ ծնած 1915-էն առաջ արեւմտեան Հայաստան կամ օսմանեան Թուրքիոյ այլ չրջանները։ Իսկ կառավարութեան յանձնարարուած է Հայաստան բնակող վերապրողներու հաշուարկը կատարել եւ անոնց յանձնել յատուկ վկայականներ, ինչպէս նաեւ պետական աջակցութիւն ցուցաբերել՝ ապահովելով նիւթական եւ ընկերային պայմաններու բարելաւման միջոցները։

***

ՄԱԿ-Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ
ԱՐԱ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ
ԵՒ ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՄՕՏ

Մարտ 7-ին, Խորհրդարանի փոխ - նախագահ՝ Արա Սահակեան ընդունած է ՄԱԿ-ի խաղաղարար գործողութիւններու վարչութեան ընտրութիւններուն աջակցող բաժնի քաղաքական հարցերու պատասխանատու Մէրլի Եամաչիթան եւ ՄԱԿ-ի Երեւանի ներկայացուցիչը։ Շօշափուած են յառաջիկայ ընտրութիւններուն առթիւ դէտեր ղրկելու հարցերը։ Նոյն օրը ՄԱԿ-ի ներկայացուցիչները ընդունուած են նաեւ Արտաքին նախարար՝ Վ. Փափազեանի կողմէ։ Խօսակցութեան նիւթը նոյնը եղած է։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լ. ՊԱԼԱՏԻԻՐ ստիպուեցաւ բացատրութիւններ տալ իր հարստութեան մասին իրրեւ հետեւանք Գանատա - Անդիէնէի (Մարտ 8) մերկացումներուն ինչ կը վերաբերի այն փլիւ - վալիւներուն զորս զանձած էր 1993-ին։ Հարցախոյզերու աննպաստ արդիւնքները եւ վերընձեալ մեղադրանք-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՖՐԱՆՍԱ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մարտ 8-ի առաւօտուն Ազգային Ժողովի մէկ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հայաստանէն հինգ խորհրդարանականներէ բաղկացած խմբակին ընդունելութիւնը։ Յովհաննէս Իգիդեանի գլխաւորած խմբակը ընդունեցաւ և ողջոյնի խօսք ըսաւ Հայաստան - Ֆրանսա խորհրդարանական խումբին նախագահը Ֆ. Ռոչպլուան, ներկայացնելով նաեւ ընդունելութեան մասնակից Ֆրանսայի քաղաքական դէմքերը· Ա. Սանթինի, Փ. Լըլուշ, Լ. Պուվար, Ճ. Մերսիէգա, Ժ. Սար, Փ. Պրար, Մարթին Տաւիա։ Պատասխան խօսքով հանդէս եկաւ Ց. Իգիդեան որ չէշտեց երկու երկիրներու միջև համագործակցութեան, փոխադարձ ճանաչումի մեծ կարեւորութիւնը Հայաստանի համար որ նոր կառուցուող պետութիւն է և սրտմկելիք չատ բան ունի Ֆրանսայէն։

Ֆ.Ռոչպլուանի հարցումին պատասխանելով Ց. Իգիդեան խօսեցաւ Հայաստանի քաղաքականութեան ընդհանուր կացութեան մասին. ըսաւ թէ Հայաստանը նախկին խորհրդային երկիրներէն միակն է որ յաջողած է լրացնել Խորհրդարանի հինգամեայ չրջանը։ Հետաքրքական էր որ մինչեւ Ապրիլ ընդունուէր ընտրական նոր օրէնքը որով նոր թիւ պիտի ճշդուի երեսփոխաններու եւ թերեւս խորհրդարանի աշխատանքի տեւողութիւնը չորս տարուան պիտի չդառնայ։ Ց. Իգիդեան պատասխանեց նաեւ երկրին ճարտարարուեստին, Ֆրանսայի հետ գործակցութեան հեռանկարներուն, Ղարաբաղի հարցին ներկայիս, Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու, ուժանիւթի տագնապին մասին զանազան հարցումներու։ Խօսեցաւ սեւծովեան չորհումներու, հրադադարին, ուժանիւթի մարզին մէջ Իրանի կարեւորութեան մասին։ Ըսաւ թէ Թուրքիա Ղարաբաղի հարցին մէջ յաճախ չատ աւելի պահանջկոտ կը յայտնուի քան Ադրբեջան։ Աւելցուց թէ երկու ժողովուրդներուն միջեւ հոգեբանական հարցեր կային եւ մինչեւ որ Անգարա կեցուածքի փոփոխութիւն ցոյց չտար, հաւանական չէր Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւններու վերահաստատումը։

Ֆրանսայի քաղաքական անձնաւորութիւնները հարցում ուղղեցին նաեւ ՀՑԴ-ի կասեցման որոշումին մասին ու Փ. Լըլուշ ըսաւ թէ այդ որոշումը պատճառ կ'ըլլայ Հայաստանի քննադատութեան։ Ց. Իգիդեան բացատրեց թէ Հ. Ց. Դ.ի կազմերուն մէջ կային այլ երկիրներու քաղաքացիներ, կային արտասահմանէն նիւթական առանալու հարցեր, որոնք պէտք է սրբագրուէին ու այդ պարագային, դատական որոշումով կը վերաբացուէր կուսակցութիւնը։ Ըսաւ նաեւ թէ հաւանաբար ընտրութիւնը 70 - 75% համեմատութեամբ մեծամասնութեան դրութեամբ ըլլար, ինչ որ առիթ կուտար կուսակցականներու առանց իրենց պատկանելիութիւնը նչելու, թեկնածու ներկայանալու· կարելի էր նաեւ ընտրութեան մասնակցիլ փոքր այլ կուսակցութիւններու ցանկերով ներկայանալով, եւայլն։

Հանդիպումին թարգմանութիւնները կատարուեցան Տիկին Սեդա Մուրատեանի կողմէ. հայ խորհրդարանականներու խմբակը ունէր նաեւ իր թարգմանիչը, յանձին Շմաւոն Շահպազեանի որ խորհրդականն է ու քարտուղարը Ֆրանսա - Հայաստան խումբին։

Մամուլին բաց առաջին այս հանդիպումէն ետք տեսակցութիւնները չարունակուեցան կոմմերու միջեւ։

«ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԻ ՊԱՐԻՍՊՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԳՏՆՈՒՈՂ ՈՒԹ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ»

Ա. - Ս. ԳԷՈՐԳ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻ

Սուրբ Գէորգ Հայոց եկեղեցին կը գըտնուի Սամաթիոյ մէջ, Յովհաննէս Ոսկեբերանի վանքին մօտակայքը: Թուրքերը եկեղեցին կը կոչեն «Սուլու Մանաստըր» անուանած են Փերիսկլեպթոս - Ս. Գէորգ եկեղեցին:

Բոլոր պատմագէտներու, արուեստի պատմաբաններու եւ զբօսաշրջիկներու կողմէ ընդունուած է որ Ս. Գէորգ եկեղեցին տեղը Բիւզանդական եկեղեցի մը եւ համանուն վանք մը գոյութիւն ունեցած է՝ եկեղեցին Հայերու յանձնումէն առաջ:

Այս եկեղեցին Մարիամ Աստուածածնի ձօնուած էր եւ «Այա Փանայա Փերիսկլեպթոս» անուամբ կը կոչուէր: 1030 թուականին դէպի Սուրբ Աննայ տանող արշաւանք մը կատարող Ռոմանոս Արկիրոս Գ.ի կողմէ կառուցուած է 1031-ին: Պզտիկ բլուրի մը վրայ մեծ գումարներ ծախսելով Յուստինիանոսի չինածին հաւասար ճոխութեամբ եկեղեցի մը հիմնող Ռոմանոս Գ., յետոյ վանք մը աւելցուց այս եկեղեցին վրայ: 1034-ին Ռոմանոս Գ. կայսրուհի Զոէի կողմէ պսակուեցաւ եւ թաղուեցաւ այստեղ: Կարգ մը պալատականներ եւ բազմաթիւ կրօնաւորներ ալ թաղուած են այս վանքին գերեզմանատան մէջ:

1204 - 1261 թուականներուն մինչեւ Լատին խաչակիրներու գրաւումին ընթացքին այս եկեղեցին կողոպտուած եւ մեծապէս վնասուած է:

Այս եկեղեցին բովանդակ Բիւզանդական կայսրութեան ամէնէն նշանաւորներէն մէկն էր: 1200 թուականին Ռուսաստանէն Նովոկորոտցի զբօսաշրջիկ Անդոն, Պոլիս այցելած, այս եկեղեցին տեսած եւ հիացած է: Իբր սուրբ աւանդներ, այս վանքին մէջ կը գտնուէին Ս. Յովհաննէսի եւ Ս. Սիմէոնի ձեռքերը, Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի գանկոսկրը եւ Սեբաստացի քառասուն նահատակներուն ամիւնները:

Սպանացի Գլավիխօ իր յիշատակարանին մէջ փերիսկլեպթոս Վանքին մասին կարդ մը տեղեկութիւններ տալով կը վկայէր թէ 1430 թուականին դեռ ամբողջովին կանգուն էր եւ ամէն կողմը խճանկարներով եւ Աւետարանչն նիւթեր պատկերացնող որմնանկարներով զարդարուած:

1453 թուականին Պոլսոյ մէջ գոյութիւն ունեցող 1200 եկեղեցիներէն եւ 360 վանքերէն մէկը եղող փերիսկլեպթոսին բարձր եւ ընդարձակ մայր տաճարին մէջ կը գտնուէին թանկարժէք եւ գունաւոր քարէ երեք զոյգ սիւներ՝ հիւսիսի, հարաւի եւ արեւմուտքի կողմէ չորսպատող: Եկեղեցիին գմբէթը կրող եւ վերջին անգամ 17-րդ դարուն Ա. կէսին տեսնուած այս սիւներուն (հաւանաբար փերիսկլեպթոսին Հայոց յանձնումէն վերջ) ո՞ր թուականին, վի՞նչպէս եւ ո՞ւր փոխադրուիլը անորոշ մնացած է:

Ըստ Տիւլիին առաջարկին՝ որ կը յենէր Գլավիխօի հիման վրայ փերիսկլեպթոս եկեղեցին բիւզանդական ճարտարապետութեան Միջնադարեան շրջանին բացառութիւն կազմող կամարաձեւ անկիւնով եկեղեցիներու Պոլսոյ մէջ կառուցուած միակ օրինակն է: Փերիսկլեպթոսի հետաքրքրական եւ համաձեւ Յունաստանի մէջ Աթէնք քաղաքին մօտ Հոսիոս Լուքաս, Տաֆնի, Խիոս կղզիին վրայ Նի Մոնի վանքերուն մայր եկեղեցիները այս խումբին կանգուն մնացած լաւագոյն ներկայացուցիչներն են:

Փերիսկլեպթոս 1461 - 1641 թուականներուն մինչեւ Ս. Գէորգ Հայոց Պատրիարքական եկեղեցին եղած է: Այս մասին անհամար պրպտումներ եւ բանավէճեր եղած են: Մէհմէտ Ա. Սուլթանը, 1413-ին Խորնէն (Ատրիանապոլիս) մայրաքաղաք ընտրէ յետոյ Անդրայէն եւ Պրուսայէն հայ արհեստաւորներ բերած եւ տեղաւորած էր, որոնք 1453-էն վերջ Սամաթիոյ իկնէպէյ եւ Սամանճը հայկական գաղթականայանները փոխանցուած էին, Այնուհետեւ առեւտուրը եւ արհեստները զարգացընելու նպատակաւ, Ֆաթիհ Սուլթան Մէհմէտ Բ.ի հրամանով շատ մը հայ արհեստաւորներ Պոլիս փոխադրուեցան: Ասոնց մեծամասնութիւնը Սուլու Մանաստըրի չուրջ հաւաքուած էր:

Ըստ մանրանկար Հիւնէրնամէի (16-րդ դար), Ֆաթիհ Սուլթան Մէհմէտ ու Պրուսայի Հայոց Եպիսկոպոս Յովակիմ 1453-էն առաջ ծանօթացած էին իրարու հետ: Ուստի Ֆաթիհ Յովակիմ Եպիսկոպոսը Պոլսոյ Պատրիարք կարգելով Պոլսոյ Հայոց ընտրհեց հոգեւոր իշխանութիւն մը՝ համահաւասար Յոյն Օրթոտոքս Պատրիարքութեան: Յովակիմ Եպիսկոպոս իրեն հետ վեց Հայ ընտանիքներ բերած էր Պրուսայէն: Հաղարներով հայ ընտանիքներ Սամաթիոյ Սուլու Մանաստըր - Փերիսկլեպթոս վանքին շրջակայքը կը բնակէին, հետեւաբար առաջին պատրիարքարանը հիմնուած էր Սամաթիոյ մէջ:

Այս նիւթին մասին տեղեկութիւններ տուած են հետեւեալները.

Զոլաքեան Պատրիարքարանի մասին կը գրէ, բայց ոչ թաղամասին եւ ոչ ալ Սուրբ Գէորգին անունը որոշ կերպով տուած է: Իսկ Խրիթովլոս գաւառահայերուն Փերիսկլեպթոսի չուրջ հաստատուիլը կը գրէ միայն: Խասփուղլի Գրիգոր Մարգարեան եւ Հրանդ Ասատուր Յովակիմին պատրիարքութեան մասին տեղեկութիւններ տալով հանդերձ, այս եկեղեցիին Հայերու ե՞րբ յանձնուած ըլլալը անորոշ ձգած են: Պատգամէտ Հիսարլեանին պատմագիրքէն կը սորվինք թէ՝ Պոլսոյ առումէն երկու հարիւր տարի վերջ Սամաթիոյ Հայութեան բազմացումը նոյն ժամանակին կը զուգադիպի նաեւ պատրիարքարանին Գումգափու փոխադրուիլը: Սարգիս Գըպիր Յովհաննէսեան Ս. Գէորգին Ֆաթիհ կողմէ Յոյներէն առնուելով Հայոց յանձնուիլը կը լուսաբանէ՝ յենլով Համչինցի քահանայ Կարապետին 1493 Յունիս 15 թուականին Սուլու Մանաստըր - Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ Ուրֆայի մասին դրած մէկ ձեռագրին: Կիլիկիոյ մէջ գրի առնուած 1495 թուակիր Աւետարանի մը մէջ Գէֆէյի Կարապետ անունով Եպիսկոպոսի մը պատկանող յուշագրի մը կը հանդիպինք: Տոքթոր Թորգոմեան 1891 թուականին Ս. Գէորգ եկեղեցիի մէկ Աւետարանին մէջ տեսած եւ մեկնաբանած է որ այս ձեռագրին մէջ խնդրոյ առարկայ դարձող անունը՝ «Սուրբ Կարապետ», նոյն անձին կը վերաբերի:

Ֆաթիհ Սուլթան Մէհմէտի բժշկապետ՝ Ամասիացի Ամիրտովլաթի պատկանող 1459 թուակիր Երեւանի Մատենադարանին մէջ գտնուող ձեռագիրը կուտայ Ս. Ստեփաննոս, Պոլիս, Պոլսոյ Պատրիարք Մարտիրոս եւ Մուհամմէտ Խան անունները: 1474 թուակիր ձեռագիրը Յովակիմ Պոլսոյ Հանրապետութիւնը, Ս. Նիկողայոս եւ 1474 Մայիս 26, բառերը կ'արձանագրէ: Մարտիրոս հաւանաբար Ղալաթիոյ Եպիսկոպոսը եղած է, կ'ըսէ Աբշակ Ալպոյաճեան: Արդէն իսկ, 1453 - 1461 թուականներուն մինչեւ Յովակիմ Պրուսա կը գտնուէր եւ յետագային Մարտիրոսին յաջորդած է: Ամիրտովլաթին 1480 թուակիր ձեռագրին մէջ Զարխարան Սուրբ Աստուածածնին անունը կ'անցնի, զոր Գումգափուի Ս. Մարիամ Աստուածածին Մայր եկեղեցին ըլլալով կ'ընդունի Թորգոմեան:

Ֆաթիհ, Հայոց Պատրիարքական եկեղեցի մը տուած է, բայց արդեօք Բիւզանդական այս վա՞նքն է, թէ ոչ՝ Սուլու Մանաստըրի հոգեմասին վրայ Ալթոռ մը միայն: Որպէսզի Ֆաթիհ 1458-ին այս վանքը Հայոց կարենար տալ, հարկ էր պատրիարքութեան հաստատուած ըլլալը: Ապա թէ ոչ կարելի չէր այս եկեղեցին Հայոց յանձնել: 1473 թուակիր Ֆաթիհի հրովարտակը Ֆրանց Պապինկէրի կողմէ հրատարակուած է, ինչ որ կը ճշդէ 1458 Մարտ 17-ի հրովարտակը: Պապինկէր 1958-ին տուած տեղեկագրին մէջ այս հրովարտակին վրայի ստորագրութիւնը (թուղրա) Սելիմ Բ.ին կը վերագրէ: Ֆաթիհինը կորսուած կամ հինցած ըլլալուն պատճառաւ Սելիմ Բ.ի օրով այդ հրովարտակը նորոգուած կրնայ ըլլալ եւ 1461-էն առաջ տրուած է Հայոց: Այս ալ կ'ապացուցանէ պատրիարքութեան մը գոյութիւնը: Այդ օրերուն պատրիարքը Գրիգորը պէտք է ըլլայ:

Ըստ պատմագէտ Պէրպէրեանի՝ Յակոբ Պատրիարքի օրով Գանունի Սուլթան Սիւլէյման 1526-ին հրովարտակը նորոգած է՝ նախկին հրովարտակին հիմնալուն պատճառաւ: Գանունի վան քաղաքը գրաւելէ յետոյ՝ բարձր դասակարգէ բազմաթիւ Հայեր Սամաթիա փոխադրուած են, որով Սամաթիա լաւագոյն թաղամաս մը դարձած է:

Շնայեցէր եկեղեցւոյն 1553-ին Հայոց յանձնուած ըլլալը կը գրէ, իսկ գերմանացի զբօսաշրջիկ Էօվլընդլաու 16-րդ դարուն տրուած ըլլալը կը տեղեկացնէ:

Հետեւաբար (1520 - 66) Գանունիէն յետոյ Ս. Գէորգին անունը աւելի լսելի դարձած է եւ 16-րդ դարու առաջին կէսին Հայոց պատրիարքարան ունենալը փաստուած է կարգ մը փաստաթուղթերով: Այնպէս կը հետեւցնենք որ 1461 թուականին Հայոց յանձնուած Ս. Գէորգ եկեղեցին առեն առեն ձեռք փոխած է Յունաց եւ Հայոց միջեւ:

Ս. Գէորգ եկեղեցին 1778 թուականին երեք եկեղեցիէ կը բաղկանար՝ ըստ աբբայ Սեթիւնեի, որ Գլավիխօ-ին տեղեկացուցած եկեղեցին վերջին անգամ տեսնողնեբէն մէկը եղած էր: Այս երեք եկեղեցիներէն մէկը պատմական փերիսկլեպթոս վանքին ճաշարանն էր, որուն պատերէն մին զարդարուած էր Յիսուսի վերջին ընթրիքը պատկերացնող խճանկարով: Ճաշարանին միւս ծայրը կը գտնուէր չէնք մը եւս, որ հաւանաբար Գլավիխօին 14-րդ դարուն տեսած մեծ եկեղեցին չէր, Հայոց եկեղեցին էր: Արդէն իսկ այդ հսկայ եկեղեցին 17-րդ դարուն գոյութիւն չունէր եւ կարելի չէր գոյութիւնը փաստել:

Այս երեք եկեղեցիները 1782-ի հրդեհէն այրած եւ մեծապէս վնասուած են: 1804 Մարտ 3-ին Յովհաննէս Պատրիարքի օրով Ս. Գէորգը հիմնովին կառուցուեցաւ Յակոբ Ամիրայի եւ Մինաս վարպետի հոգատար աշխատութեամբ:

1815-ին դպրոց մը չինուեցաւ եկեղեցիին քով: 1841-ին եկեղեցիին կից հին պատրիարքարանը այրեցաւ: 1866-ի մեծ հրդեհին Սահակեան եւ Վարդուհեան վարժարանները եւ Ս. Գէորգ եկեղեցին կ'այրին մեծ վնաս կը տեսնեն: 1884 Յունիս 30-ին ճարտարապետ Պետրոս Նեմոյ նոր եկեղեցիի մը ծրագիրը կը պատրաստէ եւ 1884 Օգոստոս 5 թուականին Երուսաղէմի Պատրիարք Եղիայի օծումով շինութիւնը կը սկսի եւ 1886 Հոկտեմբեր 15-ին նոր եկեղեցիին կառուցումը կը վերջանայ: Փերիսկլեպթոս վանքը եւ եկեղեցին, որուն մասին «փառաւորական» ածականը գործածած էր Երեմիա Քէօմիւրճեան, երկար դարերէ յետոյ այլեւս պատմութեան մէջ պիտի յիշուէր միայն, որովհետեւ անոր հոյակապ գոյութիւնը՝ ապացուցանող որեւէ հնագիտական կամ գիտական պլտըտում չէր կատարուած: Փերիսկլեպթոսի հիմնաքարերը ամբողջովին մնացած են վերջին՝ այսինքն այժմու Ս. Գէորգ եկեղեցիին եւ պարտէզին տակը:

Սահակեան-Նունեան վարժարանը, որ կը գտնուի Ս. Գէորգ եկեղեցիին արեւելեան կողմը, 1872 Մայիս 1 թուականին Միքայէլ Կիւմիւշեանի եւ ընկերներուն հոգածարձութեամբ հիմնուած է: Իսկ արեւմտեան կողմը կը գտնուի Ս. կարապետ մատուռը:

Պատրաստեց՝
Արուեստի Պատմագիտութիւն
մասնագրի ուսանող
«Սաճ» ԷԼՄՈՆ ՀԱՆՉԼԻՐ

Մատենագիտութիւն

Varujan BARIS — Istanbul Surlari Içindeki Sekiz Ermeni Kilisesi, (I. U. Sanat Tarihi Böl. Yayinlanmamis Lisans tezi), Ist. 1975.

C. MANGO — «The Monastery of St. Mary Peribleptos (Sulu Manastir) at Constantinople Revisited» RE Arm 23 (1992) p. 473-493.

Hrant PAPAZIAN — Eglises Byzantines Transférées aux Arméniens, Istanbul, 1976.

ՍՏԵՂԾՈՒՄ Է «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՓԻՒՌՔ» ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԸ

Արդէն երկրորդ տարին է, ինչ Հայկական Հանրապետութեան գլխաւոր համալսարանում «Հայկական Սփիւռք» հանրապետական հրատարակման նախապատրաստման ուղղութեամբ: Ընթերցողներին, անշուշտ, յայտնի է, որ մեր ժողովրդի պատմութեան առանձնայատկութիւններից է ընդարձակ սփիւռքի առկայութիւնը: Հայ ժողովրդի պատմական ճակատագրի բերումով իր պետականութիւնը կորցրած Հայաստանը վաղ միջնադարից սկսած բազմիցս նուաճուել է օտար զաւթիչների՝ Արաբների, Սելճուկների, Մոնղոլների, օսման Թուրքերի կողմից, որոնք, որպէս կանոն, ունէին սոցիալական եւ մշակութային զարգացման աւելի ցածր մակարդակ, քան նուաճուած Հայերը: Զաւթիչներն անողոքաբար կեղեքում էին Հայերին, հարստահարումն ուղեկցում էր ազգային ճնշմամբ, իսկ յաճախ նաեւ՝ կրօնական անհանդուրժողութեամբ: Նման պայմանները Հայերին ստիպում էին լքել իրենց հայրենիքը, տարագրուել օտար երկրներ եւ այնտեղ որոնել գոյատեւման հնարաւորութիւններ: Այդպէս առաջացան հարեւան քրիստոնեայ երկրների՝ Բիւզանդիայի եւ Վրաստանի, հայկական գաղթօճախները: Ժամանակի ընթացքում Հայերի տարածման չռաւորիզը մեծացաւ՝ ընդգրկելով Եւրոպայի երկիրներն ու տարածաշրջանները (Պուլկարիա, Ռումանիա, Հունգարիա, Լեհաստան, Ղրիմ, Ռուսաստանի եւրոպական մաս), Արեւելքի երկրները (Հնդկաստան, Եգիպտոս, Սուրիա, Լիբանան եւ այլն):

Դրսեւորելով բացառիկ տոկունութիւն, գաղթօճախների հայութիւնը կարողացաւ ոչ միայն պահպանել իր ազգային ինքնութիւնը, լեզուն եւ մշակոյթը, այլեւ բաւականին արագ յարմարուել նոր պայմաններին, իր տեղը գտնել հիւրընկալող երկրների սոցիալական եւ հասարակական կառոյցներում եւ իր աւանդը ներմուծել կեանքի բոլոր ոլորտների զարգացման գործում: Ցաւոնքի է, որ շատ պետութիւնների կառավարողներ Հայերին օգտակար տարր էին համարում, հովանաւորում էին նրանց՝ հայ համայնքներին տալով այլեւայլ արտօնութիւններ եւ միեւնոյն ժամանակ ենթարկելով խիստ հարկային ճնշումների: Հայ համայնքները նշանակալի դեր են խաղացել հայ մշակոյթի զարգացման, հայ ազատագրական մղձաւանջման գործում: Երբ հայրենիքում, օտար նուաճողների տիրապետութեան հետեւանքով, հայ մշակոյթի զարգացման գործընթացը դանդաղեց, գրեթէ անհետացաւ, այն շարունակուեց Պատահական չէ, որ մշակութային կեանքի այնպիսի կարեւոր իրադարձութիւններ, ինչպիսիք են առաջին տպագիր գրքի հրատարակումը, հայ պարբերական մամուլի առաջնեկի լոյս ընծայումը, ազգային թատրոնի ստեղծումը եւ այլն տեղի են ունեցել հէնց գաղթօճախներում:

Այդ բանից յետոյ, երբ ութ տասնամեակ առաջ Թուրքիայի կառավարող շրջանները իրականացրեցին Արեւմտեան Հայաստանի եւ Օսմանեան կայսրութեան հայաբնակ վայրերի հայ բնակչութեան ցեղասպանութիւնը, մահից մազապուրծ եղած հայ բնակչութեան բեկորները ցրուեցին աշխարհի տարբեր երկրներում՝ մէկ, համալրելով արդէն գոյութիւն ունեցող եւ ստեղծելով նորանոր գաղթօճախներ: Հայ ազգաբնակչութիւն երեւան եկաւ Եւրոպայի, Լատինական Ամերիկայի երկրներում, Գանատայում, աւելի ուշ՝ Աւստրալիայում, Նոր Զելանդիայում եւ այլ երկրներում: Կազմաւորուեց ժամանակակից հայկական Սփիւռքը:

Այս, փոքր-ինչ երկարաշունչ ներածութիւնը կոչուած է յիշեցնելու ընթերցողին մեր ազգի անբակտելի մասի՝ Սփիւռքի դերն ու նշանակութիւնը: Այդ դերը անչափ մեծացել է մեր օրերում, երբ զարթաղեան չարժման, անկախ Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծման ազդեցութեամբ սկզբնաւորուեց Սփիւռքահայերի ազգային զարթօնք, երբ նրանք սկսեցին դիտակցել իրենց հայ ազգի մի մասը, դրսեւորեցին համախմբման եւ ազգի առջեւ ծառացած պատմական նշանակութեան հիմնախնդիրների համատեղ լուծման անկոտրում ձգտում:

Հրատարակման նախապատրաստուող «Հայկական Սփիւռք» հանրագիտարանը կը բովանդակի հայկական գաղթօճախներին վերաբերող անհրաժեշտ հիմնական տեղեկութիւնները՝ ներառնելով ոչ միայն դրանց պատմութիւնը, այլեւ արդի վիճակը: Հանրագիտարանը կ'ընդգրկի չուրջ վաթսուն սփիւռքահայ համայնքներին վերաբերող նիւթեր: Իւրաքանչիւր յօդուած կը բովանդակի (ե

թէ առկայ նկութը հնարաւորութիւն ընձեռի) առեւալ համայնքի կազմաւորման պատմութիւնը լուսաբանող ակնարկ (երբ են Հայերը յայտնուել տուեալ երկրում, բնակութեան վայրերը, թուաքանակը, զործունէութեան ոլորտները, համայնքային ինքնակառավարման մարմինները, կապը Հայրենիքի հետ եւ այլն), տեղեկութիւններ Հայ Առաքելական եկեղեցու մասին (ո՞ր թեմին է պատկանում տուեալ համայնքը, թեմի կրաւասութեան տակ գտնուղ եկեղեցիների եւ մշակութային - լուսաւորական հաստատութիւնների ցանկը), հայ զպրոցը, տուեալ համայնքում զործող հասարակական - քաղաքական կազմակերպութիւնները, պիտութիւնն ու մշակոյթը, հայ մամուլը: Ծօղուածները կազմելիս օգտագործւում է Սփիւռքի պատմութեանը, սփիւռքահայ զրականութեանն ու արուեստին եւ այլ հարցերին նուիրուած մեզանում եւ Սփիւռքում առկայ հարուստ զրականութիւնը:

«Հայկական Սփիւռք» հանրագիտարանի նախապատրաստման աշխատանքը յանձնարարուած է հայ ժողովրդի պատմութեան խմբագրութեանը (խմբագրութեան վարիչ՝ Ա. Պետրոսեան), որը համալրուած է սփիւռքահայ զրականութեան, արուեստագիտութեան, տեխնիկայի եւ զիտութեան պատմութեան մասնագէտներով: Հայկական հանրագիտարանի զլխաւոր խմբագրութիւնը կապ է հաստատել զգալի թուով սփիւռքահայ հեղինակների հետ՝ համագործակցութեան հրաւիրելով սփիւռքահայ հեղինակների: Արդէն հետաքրքիր նիւթեր են ստացուել՝ ԱՄՆ-ից, Լատինական Ամերիկայի երկրներից, Գերմանիայից, Մեծն-Բրիտանիայից, Աւստրալիայից, Իրանից եւ այլ երկիրներից: Արդիւնքում մենք կ'ունենանք իր բնոյթով իսկապէս եզակի մի հրատարակութիւն, որտեղ առաջին անգամ լինելով կը չարադրուեն եւ կ'իմաստաւորուեն Սփիւռքի պատմութեանը եւ արդի վիճակին վերաբերող ամենատարբեր տեղեկութիւնները: Հանրագիտարանը լոյս կը տեսնի մէկ հատորով (ծաւալը՝ շուրջ 60 հեղինակային մամուլ), հայերէն, կը պարունակի անհրաժեշտ քարտէզներ եւ վաւերագրական արժէք ունեցող պատկերազարդում:

Հանրագիտարանի խմբագրութեանը յօդուածներ եւ նիւթեր են տրամադրել տոքթ. Ռոպէր Ճէպէճեանը (Սուրիա), Վիքէն Եպիսկոպոս Այդազեանը (Զուիցերիա), ճարտ. Տիգրան Հաճեան (Ֆրանսա), Գրիգոր. Հալաճեանը (Աւստրիա), Տիգրան Տիգրանեանը (Մեծն - Բրիտանիա), տոքթ. Ժիրայր Քոչարեանը (Գերմանիա), Վարդան Մատթէոսեանը (Արժանթին) եւ ուրիշ սփիւռքահայ հեղինակներ: Հանրագիտարանի խմբագրման աշխատանքներում ներգրաւուած են Հանրապետութեան առաջատար գիտնականները, ինչպէս նաեւ մի շարք մասնագէտներ Սփիւռքից. Գալիֆորնիայի համալսարանի փրոֆ., դրականագէտ Ռուբինա Փիրումեանը, պատմաբան Գրիգոր Մուրատեանը (Ֆրանսիա), ազգագրագէտ տոքթ. Այտա Պուճիկեանեանը (Գանատա):

Գլխաւոր խմբագրութիւնը չի կասկածում, որ «Հայկական Սփիւռք» հանրագիտարանը մեծ հետաքրքրութիւն կ'առաջացնի: Արտերկրի տարբեր հայ համայնքների ներկայացուցիչների հետ մեր բազմաթիւ հանդիպումները աներկբայօրէն հաստատում են այդ կանխատեսումը, նրանք բոլորը ոչ միայն հետաքրքրութիւն յայտնեցին նախապատրաստուող հրատարակութեան նկատմամբ, այլեւ պատրաստակամութիւն յայտնեցին օժանդակելու մեզ՝ տրամադրելով անհրաժեշտ տեղեկութիւններ եւ նիւթեր:

Մեր օրերում կարեւորւում է նաեւ այս կամ այն հրատարակութեան չհաքերութեան հարցը: Գլխաւոր խմբագրութեան կարծիքով «Հայկական Սփիւռք» հանրագիտարանը կարող է հրատարակուել մեծ տպաքանակով (շուրջ 40-50 հազար օրինակ), որի մի մասը կ'իրացուի Սփիւռքում, ինչը թոյլ կը տայ ոչ միայն ծածկել ծախսերը, այլեւ ստանալ որոշակի շահոյթ: Ելնելով դրանից, Հայկական հանրագիտարանի գլխաւոր խմբագրութիւնը պատրաստակամ է համագործակցելու Սփիւռքի ցանկացած հայկական կազմակերպութեան, մխութեան, անհատների հետ, որոնք կը համաձայնուեն ֆինանսական օժանդակութիւն բերել հրատարակութեանը, կամ, ասենք, նպաստել դրա հրատարակմանը Սփիւռքում: Նման օժանդակութիւնը ոչ միայն պատշաճօրէն կ'արձանագրուի հանրագիտարանում, այլեւ կը փոխհատուցուի գրքի հրատարակումից եւ իրացումից յետոյ: Գլխաւոր խմբագրութիւնը պարտաւորւում է մեր գործին օժանդակելու ցանկութիւն յայտնած մեկենասներին վերադարձնել ներդրած միջոցները, ինչպէս նաեւ, պայմանաւորուածութեան համաձայն, յատկացնել չահոյթի մի մասը:

«Հայկական Սփիւռք» հանրագիտարանի հրատարակումը համազգային գործ է, որի իրականացումը, անկասկած, կը նպաստի Հայրենիքի եւ Սփիւռքի կապերի յետագայ ամրապնդմանը: Այդ փաստի գիտակցումը Հայկական հանրագիտարանի Գլխաւոր խմբագրութիւնը պարտաւորեցնում է ներդնել իր բոլոր ջանքերը՝ ապահովելու համար նախապատրաստուող հրատարակութեան գիտական եւ խմբագրական բարձր մակարդակը:

ՓՐՈՖ. ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ԽՈՒԴԱՎԵՐԴԵԱՆ
Հայկական հանրագիտարանի
գլխաւոր խմբագիր
375001, Երեւան - 1, Թումանեան N° 17

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԼՐՏԵՍԻՆ ԼՐՏԵՍ ՈՒ ԿԷՂ

Ամերիկացի հինգ գիւանագէտներու Ֆրանսայէն արտաքսման հարցը քաղաքական միջադէպի մը չվերածուեցաւ: Ամերիկեան կողմը մերժեց լրտեսութեան պընդումները, իսկ Ֆրանսականը հաւանօրէն մտածեց որ հարկ չկար հրապարակելու նման ոչ արտակարգ պարագայ մը:

Խնդրին մասին հետաքրքրական յօդուած մը տպագրուած է «Ուաշինկթըն Փոստ»ի մէջ, ուր Ուիլիըմ Տրոզինաք կ'ըսէ թէ երկու երկիրներու տնտեսական արտաքին չուկաներու մրցակցութեան միջանկեալ մէկ պատահարն է միջադէպը:

Ան կը յիշէ վարչապետ Պալատիւրի 1994-ին Սաուտի Արաբիա այցելութիւնը որ զինամթերքի ու զինուորական մարզի գործակցութեան չատ չհաւէտ համաձայնագրով մը պիտի աւարտէր: Սակայն վերջին պահուն Ֆահտ թագաւորը հրաժարած էր զայն ստորագրելէ: Պատճառը որուն երկու ամիս ետք միայն պիտի տեղականար Ֆրանսա, ամերիկեան միջամտութիւն մըն էր: Ուաշինկթըն Սաուտցիներու ուղղուած քարոզչական լարուած աշխատանքի լծուած էր, խոչընդոտելու համար Ֆրանսական նախաձեռնութիւնները:

Նոյն ատեն, Ֆրանսական եւ ամերիկեան մամուլին տեղեկութեան համաձայն, Սի - ի - Այ-ն երեւան հանած էր որ Ֆրանսացիները կարեւոր «նուէր»ներ կուտային պրազիլեան պաշտօնատարներու 1·4 միլիառ տոլարի ծրագրի մը տիրանալու համար: Այդ ծրագիրը կը վերաբերէր զերզարգացած ռատարեան դրօնեամբ մը հսկողութիւն տարածելու ամազոնեան անտառներու վրայ, արդելք ըլլալու համար թմրեցուցիչի մաքսանենգութեան: Ամերիկեան լրտեսական գործունէութեան չնորհիւ պայմանագրութեան տէր եղած էր ամերիկեան ձեռնարկութիւն մը:

Այս երկու պարագաները բաւական տհաճ տպաւորութիւն գործեցին Ֆրանսական չրջանակներու որոնք տեսան թէ Ամերիկացիները իրենց խաղով պարտութեան մատնած էին զիրենք: Ֆրանսա մըտահոգ էր ծաւալող տնտեսական եւ առեւտրական լրտեսութեան դիմաց: Ու այս մտահոգութիւնն է հաւանաբար գլխաւոր մէկ պատճառը վերջին միջադէպին որ իրարու դէմ հանեց երկու դաշնակիցները:

Տնտեսական մրցակցութիւնը ու անոր չրջանակին մէջ կատարուած մրցակցութիւնը, այնպէս կը թուի որ արեւմտեան երկիրներու միջեւ լուրջ լարումներու պատճառ պիտի ըլլայ: Այս ենթադրութիւնը հողի կը չահի այն օրէն ի վեր երբ այդ երկիրները կորնդուսին իրենց հասարակաց թշնամին որուն դէմ միասնական ճակատ պէտք է յարդարէին: Ներկայիս, 1993-ի տուեալներով, Միացեալ - Նահանգներու ձեռքը կը գտնուի զէնքի արտածումի չուկային 73%-ը:

Ֆրանսա իր հրթիռներով, հետախուզական օդանաւերով ու ընդծովեաններով, ամէն զնով կ'ուզէ խորտակել այդ առանձնաշնորհեալ դիրքը, կարենալ ոտքի պահելու համար պաշտպանութեան բարմածախս իր ճարտարարուեստը: Ֆրանսա Միացեալ - Նահանգներու գլխաւոր մրցակիցն է նաեւ ոչ պատերազմական օգտագործումներու, անչրպետային թեքնոլոժիի, հետահաղորդակցութեան ու այլ մարզերու մէջ:

Սի-ի-Այ-ի նախկին տնօրէնը տեղեկագրի մը մէջ նշած էր թէ ամերիկեան լրտեսական ծառայութիւններուն տնտեսական գլխաւոր գործունէութիւնը հետեւիլ է օտար երկիրներու կաշառակերութեան եղելոյթներուն, այդ մասին տեղեակ պահելու համար ամերիկեան կառավարութիւնը: Հարցը չի վերաբերիր սեփական ձեռնարկութիւններու հաչոյն կատարած լրտեսութեան, այլ ստուգելու թէ կո՞ն երկիրներ որոնք կը չրջանցեն միջազգային առեւտուրի օրէնքները, իրենց դաշտնի սպասարկութիւնները ծառայեցնելով ճարտարարուեստական լրտեսութեան, նպատակին, կամ ճնշում բանեցնելով ի նպաստ իրենց ձեռնարկութիւններուն եւ ի վնաս ամերիկեաններուն:

Ֆրանսական պաշտօնական չրջանակները Սաուտի Արաբիոյ եւ Պրազիլի պարագային համար կը պնդեն թէ ամերիկացի գործակալները զանցած են իրենց առաքելութեան սահմանները եւ կաշառակերութեան քննութեան հետ համաձայնութեան գաղտնիքներ ալ փոխանցած են Ֆրանսական ձեռնարկութիւններու մրցակից ամերիկեան հաստատութիւններու: Այդպէս է որ անոնք խլած են սաուտական եւ պրազիլական պայմանագրութիւնները:

Ֆրանսացիներն ալ ծանօթ են ճարտարուեստական լրտեսութեամբ որ ուղղուած է Միացեալ - Նահանգներու չահերուն: 80-ական թուականներուն անոնք ամերիկեան ընկերութիւններու վերին խաւերը թափանցեցին, մինչեւ որ գիմակազերծ եղան եւ մեծ դաղտնապահութեամբ արտաքսուեցան երկրէն: Բայց մինչ այդ, անոնք յաջողած էին Ֆրանսական ձեռնարկութիւններու փոխանցել իրենց ամերիկացի մրցակիցներուն կողմէ զործածուած թեքնիքներու եւ զործընթացներու մասին չատ արժէքաւոր տեղեկութիւններ: Այսօր, Ֆրանսա կը վախնայ որ Ամերիկացիները նոյն խաղը կը խաղան, աւելի համարձակ կերպով:

Ա. Թ. Թ.

ԶԱՒԷՆ ՊԻՊԵՌԵԱՆ

ԱՆԿՈՒՏԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

•

Վէպ

- Չէ՛, հաստատեց Սուր: Վեր ելլենք:

Նորմա ձայն չհանեց: Սուրին սիրտը որոփեց: Ամէն ինչ սրբուեցաւ մաքէն: «Վեր ելլել»ը սիրապետեց ամբողջ էութեան: Գաղտագողի նայեցաւ Նորմայի ուսերուն, թեւերուն, վիզին: Իրն էր նորէն: Ուզեց զրկել: Թեւը նետել ուսին, ափին մէջ բանտարկել անոր տաք մորթը: Տեսնել անոր ցնցուխը ծուխէն ելած ճուկի պէս:

Ամբողջ մարմինովը լարուեցաւ: Մեծ ճիգ մը վատնեց չվաթթուելու համար անոր: Սպասեց որ ան դար իրեն: Ոչ մէկ չարժում: Սիրտը հատաւ: Գիտէր թէ, եթէ ան չդար, ի վերջոյ կ'ինք պիտի երթար անոր: Պիտի չդիմանար: Բայց ան ինչո՞ւ չէր դար: Վատահ էր որ ան ալ իր զալուն կը սպասէր: Ինչո՞ւ կը սպասէր: Ինչո՞ւ հպարտութիւն կ'ընէր տխմարօրէն:

- Ծով պիտի մտնա՞ս:

- Մայօ չունիմ:

- Ինչո՞ւ:

Շատ կարճ վարանում մը ունեցաւ Նորմա:

- Այսօր ծով մտնալու միտք չունէի:

Ինչո՞ւ կը դիմադրէր այսքան դրգռութեան: Ինչո՞ւ չէր բացուեր, չէր խօսեր: «Չէի սպասեր որ պիտի կանչէիր: Ցուսահատած էի: Կը կարծէի որ տ՛ւ չէիր ուզեր ինծի: Չես գիտեր ի՞նչ տառապեցայ: Ի՞նչ վախցայ: Երբ հեռաձայնէն ձայնդ լսացայ, խենթեցայ ուրախութենէս: Երկինքները ելայ: Չհասաւատացի ականջներուս...»: Ինչո՞ւ չէր ըսեր: Ճշմարտութիւնը: Իրե՞ն կը սպասէր: Կը սպասէր որ ի՞նք ըսէր. «Անանկ վախցայ որ չպիտի դաս: Ուրախութենէս՝ երբ կուդամ ըսիր»: Ան ատեն ալ ան կը խոստովանէր. «Ե՛ս ալ, ե՛ս ալ...»: Թող չսպասէր իր ըսելուն: Առաջ ա՛ն թող ըսէր: Ի՞նչ կ'ըլար: Ի՞նչ կը կորնչցնէր:

- Այսօր Շաբաթ է նէ՞:

Հոգ չէ, թող վակցնէր պատասխանը, թող զարնէր գլխուն: Թող հայհոյէր, ծեծէր, կռիւ ընէր, լար, պոռար, ջղային տաղնապ մը անցընէր, կինոերու տաղնապը: Կը լմնար: Ամպերը կ'ելեթային, անձրեւը կը դադրէր, արեւ կը բացուէր:

Նորմա լուռ մնաց: Եւ հանդարտ:

«Ի՞նչ» կ'ընէր:

«Ինչ» ընող աղջիկ չէր որ:

Եւ երբեք չէր պատահած որ այս աստիճան անտարբեր, անզգայ մնար իրեն այսքան մօտիկը:

Յանկարծ Նորմա փրեն դարձաւ: Եւ Սուր դողաց:

Կը ճանչնար այդ աչքերը: Ուռած, կարմրցած: Կրակի պէս:

Պահ մը տեւեց իրենց ակնարկը: Այդ պահուն, ամէն ինչ ըսին, ամէն ինչ հասկցան, ամէն ինչ լուծուեցաւ:

Սուր, ամբողջ մարմնովը դողդողալով, Նորմային ձեռքէն բռնեց, կակազեց.

- Եկո՛ւր:

Նորմա անչչուկ հետեւեցաւ իրեն՝ թեղնիսքորտի քովէն, խիտ անտառին մէջ: Սուր քաշեց զայն առանց խորհելու թէ մացառները կը վիրաւորէին մերկ սրունքները:

Ցախերու եւ երկարած զոյգ մը խանդարեցին, ճաշող խումբի մը չուրջը դարձան, խոյս տուին մանուկներէ որոնք զնդակ կը խաղային: Սուր կանգ առաւ ծառի մը տակ որուն ճիւղերը հովանոցի մը պէս կ'ինչային մինչեւ գետին: Շնչահեղձ եղան իրարու թեւերուն մէջ:

Սրճարանին փիքափը հեռաւոր ադրոմէոնի մը կը խառնուէր:

Կրակ կը ժայթքէր Նորմայի ամառնային բարակ զգեստէն, կ'այրէր իր մարմինը չապիկինի եւ ֆրեսքօ տափատին տակ: Նորմա ուսերուն ցաւը անգամ չզգաց Սուրի երկաթէ մատներէն: Աչքերը փակ էին:

Սուր արագ՝ակնարկով մը խուզարկեց բոլորտիքը:

Վարդադոյն բան մը կը չարժէր իրենց եկած ուղղութեան մէջ: Վարդադոյն բանը չապիկ մըն էր: Մարդ մը կը զեզերէր:

Փոխանակ զետին նետելու Նորման, մնաց անչարժ, ուշադիր: Հիասթափ ու ղազրզռուած: Այս մարդը կը զեզերէր: Եթէ իրենց հետեւած արահետէն քալէր, հովանոցը չէր կրնար պարակել զիրենք:

Սուր կատաղութենէն լալու աստիճանին հասաւ: Բայց, այսօր, թիւրիմացութեան տեղի տալու օրը չէր:

- Ուրիշ տեղ երթանք, ըսաւ խեղդուկ ձայնով մը: Մարդ կայ:

Նորմա աչքերը բացաւ: Շուրջը նայեցաւ: Դժգոհութիւն չէր յայտնեց: Բայց ինք ալ հիասթափ էր եւ ջղայնոտ: Սուր զետնէն վերցուց պայուսակը, որ ինկած էր Նորմայի ձեռքէն, քաշեց զայն քարերու, փուշերու վրայ, հովանոցին միւս կողմէն, զէպի պեթոն ճամբայ: Մէկ վայրկեանի մէջ, աշխարհը սեւցած էր աչքին: Ցուսահատութենէն պիտի լար, եթէ չմըչնար: Վախ մը համակած էր սիրտը, անտառէն, կղզիէն, մարդոցմէ: Կեանքը մղձաւանջի պէս թուեցաւ իրեն, որուն մէջ միջատներ, սողուններ, հրէշներ կը վազեն եռեւէդ, կը վախչիս, կը վախչիս, վերջը չի զար, չես կրնար ազատիլ, ուր որ ալ խոյս տաս: Բնազդաբար զլուխը ծռեց. իրեն այնպէս թուեցաւ թէ նորէն քարեր պիտի տեղային իրենց զլխուն, փնովներ պիտի կորչէին իրենց ճամբան, եւ ի վերջոյ իրե՛նք պիտի ձերբակալուէին իրրեւ յանցաւոր, որովհետեւ կը սիրաբանէին:

Սրունքները կը դողային անձկութենէն: Սայթաքեցաւ քարակոյտի մը վրայ:

- Ուշադրութիւն ըրէ, մրմնջեց Նորմա:

- Շաբթու մէջ պիտի զային, Նորէ՛ն Շաբաթ օր եկանք, պատասխանեց Սուր կատաղօրէն:

Կարծես Նորման էր ատոր պատասխանատուն:

Նորմա լուռ մնաց: Ընկճուած վիճակ մը ունէր:

Սուր բան մը չտեսաւ: Փոխանակ հանդարտելու, հետզհետէ կը զրգռուէր: Մըտածումը արդէն ցաւագած էր հօրը: Պատասխանատու կը փնտռէր իր զժբախտութեան: Կիսերով ջախջախեց չամառ ճիւղ մը որ կը փակէր կածանը: Հօրը երեսէն կը տատապէր այսպէս: Հօրը զրամները...

(Շար. 55)

CDCA

La soirée du Vendredi 10 Mars
à la M.C.A. de Paris
avec le Dr YVES TERNON

est reportée

au Vendredi 17 Mars

(Շար. Ա. Էջէն)

Ները բաւական կը վնասեն Պալատիւրի եւ այդ է պատճառը, հաւանաբար, որ հարկ տեսաւ արտայայտուիլ: Ջուրանար թէ 2·5 միլիոն ֆրանքի չափ ապահոված է, բայց կը վստահեցնէ որ օրինաւոր պայմաններու մէջ է եւ թէ իր ունեցածին մեծ մասն ալ կնոջը հօրենական հարստութեան մաս կը կազմէ: Արդէն որոշած է հրապարակել իր հարստութեան մանրամասնութիւնները, «ոչինչ ունիմ ծածկելիք» կ'ըսէ:

ԻԽ - ՏԷ - ԼՖ-ի խորհրդարանական խումբին նախագահը՝ Շառլ Միլոն, ի տես այն իրողութեան որ իր հոսանքը թեկնածու չունի (Պառի եւ Թիսքարի հրաժարելէն ետք), յայտարարեց որ զօրավիզ է Ժակ Շիրաքի եւ բացատրեց իր որոշումին դրդապատճառները: Ցիշենք թէ ԻԽ - ՏԷ - ԼՖ-ը (Ֆրանսական Ժողովրդավարութեան համար Միութիւն) կը համախմբէ չորս կարեւոր կուսակցութիւններ (Հանրապետական կուսակցութիւն, Ընկերային Դեմոկրատներու Կեդրոն, Ազատական կուսակցութիւնը, Սոսիալ - Դեմոկրատ կուսակցութիւն, Սոսիալ - Դեմոկրատ կուսներ եւ այլ անդամակիցներ: Միլոնի որոշումը պատճառ է որ իր հրաժարականը պահանջուի խորհրդարանական խումբի նախագահի պաշտօնէն, քանի որ ԻԽ - ՏԷ - ԼՖ-ի մեծամասնութիւնը Պալատիւրի կողմնակից է (181 երեսփոխան 214-ի վրայ):

ՓՕԼ - ԷՄԻԼ ՎԻՔԹՈՐ, յայտնի բեւեռախոյզը եւ աղգապանը մեռաւ Պորա - Պորա (Փոլինեզիա) 87 տարեկանին: Իր առաջին դիտարշաւին ձեռնարկած էր 1934ին հրամանատար Շառքոյի հետ դէպի Կրէօնլանտ: Թունդ պաշտպան մըն էր քնապահութեան: Ամբողջ կեանքը արկածախընդրութիւն մը եղած է, բառին ամէնէն ազնուական իմաստով:

ՆԻՒ - ԵՈՐՔի նահանգին մէջ մահապատիժը վերահաստատուեցաւ Մարտ 7-ին 18 տարի ետք: Ալլեւս մահուան կրնան դատապարտուիլ ոստիկաններու, դատաւորներու, բանտապահներու, ոճիրի վկաներու մարդասպանները: Նիւ - Եորք Միացեալ - Նահանգներու 38-րդ նահանգն է ուր մահապատիժը ի զօրու կը դառնայ:

ԱՐԺԱՆԹինի նախագահը՝ Մէնէմ մերժեց յետս կոչում ընել եւ հրաժարիլ նեբոմ չնորհելէ դինուորականներուն, սպայի մը յանձնութիւններէն ետք: Ան նկարագրած է թէ ինչ պայմաններու մէջ քաղաքական բանտարկեալները (1500-էն 2000) ողջ ողջ ծով նետուած են օդանաւներէ, երբ երկիրը կը վարէր դինուորական ճունթան (1976 - 1983): Նախագահը կ'ըսէ թէ հարկ է ապահովել երկրին հանդարտութիւնը եւ միասնականութիւնը:

ԳԱՐԱՇԻի մէջ (Փաքիստան) ամերիկացի 2 դիւանագէտներ սպաննուած են Մարտ 8-ին, երրորդ մըն ալ վիրաւորուած է: Առաջին անգամն է որ օտար դիւանագէտներու դէմ նման արարք մը կը գործուի 12 միլիոն բնակիչ ունեցող այս քաղաքին մէջ, ուր աղանդային, ցեղային, քաղաքական թէ ոճրային զոհերու թիւը 1200 եղած է 1994-ին:

ԳՈՍԹԻՆ ՍԹԵՖԱՆՈՓՈՒԼՈՍ Ցունաստանի Հանրապետութեան նախագահ ընտրուեցաւ վոխարինելով Գոնթաններին Գարամանլիսը, երրորդ քուէարկութենէ մը ետք (181 ձայնով 300-ի վրայ): Իր յաղթանակը կը պարտի Փափանտրէուի Փասոքին եւ Սամարասի Քաղաքական Գարուն կուսակցութիւններու դինակցութեան: Նորընտիր նախագահը 69 տարեկան է, բայց իր նոր պաշտօնը զուտ պատուական բնոյթ ունի: Գարամանլիս կը քաշուի 88 տարեկանին:

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ
ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ
ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Թաղ. Խորհուրդս Պօմոնի եւ Շրջակայքի հաւատացեալ ժողովուրդին ի դիտութիւն կը տեղեկացնէ թէ սիրով ընդառաջելով Շնորհիւ Գալուստեան Միութեան Պատ. վարչութեան փափաքին, Մարտ 12, Կիրակի օր, Թաղիս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, յատուկ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ ազգիս Հայոց Կ. Պոլսոյ Երջանկայիշատակ Պատրիարք՝

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆի

վախճանման 5-րդ տարելիցին առթիւ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ ու կը քարոզէ՝

Մովսէս Ալագ Քհնյ. Գալէնտէրեան

Պատարագը կ'երգուի Եկեղեցւոյս երկսեռ Դպրաց Դասուն ամբողջական կազմին կողմէ «Եկմալեան» եղանակաւ, ղեկավարութեամբ՝ Ր. Արթինեանի եւ երգէոնահարուհիներէ Տիկին Ս. Արթինեանի:

Միրով կը հրաւիրուին հաւատացեալ ժողովուրդը անխտիր, ազգասէր եւ անճնապահ այս մեծ հոգեւորականին ոգեկոչման արարողութեան, եւ անոր յիշատակին ընծայուած Մատաղի Օրհնութեան:

«ԾԱՌԱՉ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԱՎԻՆԵԼԻ. - Պ. Ուզունեան 200 ֆր.:

*
**

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Պ. Թ. Գալուստեան 100 ֆրանք:

*
**

ՇԱՐՎԻԼՕ. - Պ. Սիմոնեան 100 ֆր.:

100-ԱՄԵԱԿ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 19

Առաւօտեան հոգեհանգստեան պաշտօն Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին ի յիշատակ վարժարանի հիմնադիրը՝

ՅՈՎՀ. ԵԻ ՄԿՐՏԻՉ ԷՍԱԵԱՆի

եւ ողբացեալ Էսաեանցիներուն:

ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Ժամը 15-ին

Փարիզի Ալէք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը

118, rue de Courcelles, Paris 17e

կը մասնակցին. -

ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՃԵԱՆ
ՅԱԿՈԲ ԹԵՐԶԱՆ (Լիոնէն)
ԷԼԻԱ. ՓԵՀԼԻՎԱՆԵԱՆ ԵԻ
ԱՆԻ ԿԱՍՆՐ
Մուտքը ազատ է:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽՄԱԻի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Մարտ 11, ժամը 10-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը

17, rue Bleue, Paris 9e

Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

*
**

ԿԱՊՈՅՏ ԽՄԱԻի Մարսէյլի հոս մասնաճիւղերու ընդհանուր ժողովը Շաբաթ, Մարտ 11, ժամը 15-ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ, զանազան տեղեկութիւններ պատգամաւորական ժողովի եւ այլ հարցերու շուրջ: Ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

**Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935**

MESSE et REPAS

Section «*SEVAN*» de Vienne

Messe de Requiem à la mémoire des «Enguerouhies» disparues.

le DIMANCHE 12 MARS à partir de 10h30

Chapelle St-Théodore, VIENNE

Après la messe un REPAS sera servi à la *Maison de la Culture Arménienne*
9, rue du Cirque, Vienne.

Au cours du repas 3 membres méritants de l'association seront honorés et recevront des distinctions ainsi que les félicitations du Ministère de la Jeunesse et des Sports, tant pour leur action en faveur de l'arménité que pour leur engagement auprès des jeunes.

Prix du repas : 80 F.
Moins de 12 ans : 40 F.

Réservations : Tél. : 74. 85. 12. 69.

L'ASSOCIATION
POUR LE DEVELOPPEMENT
DE LA CULTURE ARMENIENNE
DANS LA REGION LYONNAISE
(A.D.C.A.R.L.Y.)

Rencontre d'information sur l'arménien au Baccalauréat 95

avec *ANAïD DONABEDIAN*
Chargée de mission pour l'Arménien au Ministère de l'Education Nationale
le Lundi 13 Mars à 20 heures 30

Espace Garbis Manoukian
40, rue d'Arménie, Lyon 3e

Sont invités les candidats au Bac et leurs parents, les responsables des écoles et associations et leurs enseignants.

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տէր եւ Տիկին Կարօ Սարեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Ծառաչ»ին վաւա Սարգիս Խաչատուրեանի (Նիւ. Եորք) եւ Նուարդ Ալպաճեանի (Սէն. Շամոն) մահուան 11-րդ տարելիցներուն ի յիշատակ:

A VENDRE

SAINT OUEN L'AUMONE
Centre
— PRES PONTOISE
VAL D'OISE — 35 KM DE PARIS

Superbe appartement à vendre
125 m² — Parfait état.
Entrée - Cuisine aménagée - Dressing
Bureau - 4 chambres - Salle de Bains
Toilettes - Cave - Grenier.
Possibilité boxe en location :
200 F/mois Charges 150 F/mois

Prix : 1 200 000 Francs

Tél. : 16 - 1 / 34. 48. 88. 45.

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽՄԱՋԻ ՇՐՋԱՆԱՑԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԺՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՀՔԱԼՕՐԷԱՅԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ՀՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋ

Հինգշաբթի, Մարտ 16, ժամը ճիշդ 20·30-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Տէմիրեան սրահ 17, rue Bleue, Paris 9e

Ասկէրաններ, ծնողներ, հետաքրքրուղներ կրնան ներկայ գտնուիլ:

Տեղեկութիւններ եւ յանձնարարութիւններ INALCO-ի հայերէնի պատասխանատու Տիկին Անահիտ Տօնապետեանի կողմէ:

**CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE**

Soirée
Moules-Frites
à volonté

organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France et le Nor Seround de Sevran — Livry-Gargan

le Samedi 11 Mars
à partir de 20 heures 30
à la Salle des Fêtes de Sevran
— rue Gabriel Péri —

Disc-Jockey — Ambiance assurée

Réservations :

43. 83. 87. 68 / 43. 32. 47. 20

*
**

DINER DANSANT

organisé par
la Section « *Elen Puzant* » *d'Alfortville*

le Samedi 18 Mars

Salle Voltaire à Alfortville

avec l'*Orchestre Gaidzag*
et le chanteur *Ando*

Réservations :
— Mme Kabayan : 43. 76. 10. 07;
— Mme Papazian : 43. 76. 35. 68.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 11-12
SAMEDI - DIMANCHE
11-12 MARS
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՍՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·547 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.547

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՊՈԼՍՈՑ ՀԱՑ ՀԱՄԱՅՆՔԸ

«Հիւրրիյէթ» (Մարտ 10) «Հայերու մօտ խոզակի ախտանիշը» խորագրուած երկարդ էջով մը կը չարունակէ անդրադառնալ Պոլսոյ հայ համայնքին կացութեան: Կ'ըսուի թէ օրէ օր կը չեչտուի մեկուսացման երեւոյթը եւ թէ յատկապէս մասնաւորական տարրին արտադրիչը թեւարեկ կը ձգէ դաղութը: Պոլսոյ Հայերը հետզհետէ կէթթոյի կեանք կ'ապրին Սամաթիոյ, Եէնիգիւղի, Պաքրգիւղի նման թաղերու մէջ: Անոնց ամենամեծ փափաքը իրենց դրացիներուն հետ խաղաղ դոյակցութիւն մը ունենալ է ու կարենալ կեղտանի պահել իրենց մշակոյթը: Այնքան առեն որ պատահարներ չեն ըլլար ու վերէն թելադրուած հոլովոյթ մը խնդրոյ առարկայ չէ, որեւէ դանդատ չեն ունենար իրենց մահմետական դրացիներէն: Սակայն Օսմանցիէն ի վեր, պատմութեան մէջ յաճախ ու մութ տաեերով կ'արձանագրուին այն չրջանները երբ յարաբերութիւնները լարուած են:

Թերթը կը զրէ թէ 6 / 7 Սեպտեմբերի դէպքերուն յաջորդած արտադաղթի երեւոյթէն ետք, այսօր Հայերը երկրին համալ - արեւելեան չրջանի դէպքերուն քաւութեան նոխազ նկատուելէ չատ դժգոհ են:

Գրութիւնը տեղ կուտայ «Մարմարա» օրաթերթի խմբագիր՝ Ռ. Հատտէճեանի խօսքերուն ուր ան կ'ըսէ թէ դաղութը բաւական մտահոգ չրջաններ ապրած է յատկապէս արտաստմանի թուրք դիւանագէտները թիրախ առնող գործողութիւններու ընթացքին. բայց վախերը չեն իրականացած, որովհետեւ Պետութիւնը ուշադիր էր: Այսօր նոյն Պետութիւնը այդ ուշադրութիւնը ցոյց չի տար ու փՔՔ-ի առընչութեամբ կը ճնշուի հայ դաղութը, քանի որ հանրային կարծիքը պետութեան դիրքորոշումին ազդեցութեան կ'ենթարկուի:

Էջին մէջ տեղ տրուած է նաեւ տոչենթ բժիչկ՝ Վահէ Ալեքսանեանի արտայայտութեան ուր ան բոլորովին անհիմն ու անխմաստ կը նկատէ փՔՔ-ի հետ հայկական գործակցութիւն մը երբ Հայաստան լծուած է կեանքի պայքարին:

Գրող էթիէն Մահճուպեան որ տեսարանը կը նկատուի ձէմ Պոյնէրի հիմնած կուսակցութեան (Նոր Ժողովրդավար Շարժում), իր կարդին կը դատապարտէ փՔՔ-ի մէջ Հայերու ներկայութեան պընդումները, ըսելով. - «Թուրքիոյ մէջ գոյութիւն ունի ժխտական ազգայնականութիւն մը»:

Ազատ անկիւնէ մը մէջ որպէս «Թուրքիոյ ամենահին թերթը» կը ներկայացուի «Ժամանակ» օրաթերթը (հիմնուած 1908-ին): Անոր հրատարակութեան անօրէնն է Նատիա Գոչունեան որուն տղան Արա կ'ըսէ թէ առեղծուած միջավայրին ժխտական ազդեցութիւնը կը կրեն, բայց կը չանան դրական չանքեր ցոյց տալ: կ'աւելցնէ թէ սպառնական հեռաձայնները կ'ընդունի իրենց, բայց որոչ չափով վարժուած են այլեւս ու չատ կարեւորութիւն չեն տար:

Էջին մէջ տրուած է նաեւ հայկական լրատուիչներու ցանկ մը որ մամուլի անուններէ կը բաղկանայ. "Ժամանակ", "Մարմարա", "Շողակաթ", "Քուլիս", "Նոր Սաճ", "Հոպինա", "Ժպիտ", "Ս. Փրկիչ":

*
**

Թերթին նոյն էջին մէջ ուր ամէն օր «Հեաք Թողածներ» խորագրուած անկիւնի մը մէջ թուրք կամ օտար երեւելի մը կը ներկայացուի քանի մը տողով, տրուած է Սինանի համառօտ կենսագրականը որպէս Օսմանեան ճարտարապետութեան ամէնէն բարձրորակ գործերուն հեղինակը: Ան ներկայացուած է «քրէական ճարտարապետութեան մեծ արուեստագէտը» տարազով, առանց ազգային պատկանելութեան այլ բնորոշումի:

«ԹՈՒՐՔԻԱ — ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՄԸՆ Է»

Այսպէս խորագրուած է կարճ տարցաղրոյցը զոր ունեցած է «Գուրիէ Էնթէրնասիոնալ» չաբաթաթերթը, «Հիւրրիյէթ»ի Ֆրանսայի դրասենեակի պետին՝ Մուամմէր Էլվէրէնի հետ (Մարտ 9 - 15): Ան պատասխանելով «Ի՞նչ դեր կատարեց Ֆրանսա, Թուրքիա - Եւրոպական միութեան վերջին համաձայնութեան մէջ» հարցումին, կ'ըսէ թէ ատիկա ամբողջովին յաղթանակն է Ֆրանսական դիւանադիտութեան որ իր բոլոր հնարքները ի գործ դրաւ Եւրոպական Միութեան բոլոր կառավարութիւններուն եւ յատկապէս Յունաստանի մօտ: Միութեան Ֆրանսական նախագահութիւնը իր չորս առաջնահերթ նպատակներուն մէջ տեղ տուած էր այս մկկուն ու ամբողջ կնքը գործադրելու ու մեծ համբերութիւն ցոյց տուաւ չեղոքացընելու համար յունական մարտավարութեան բոլոր ճապկումներն ու վարանումները:

Երկրորդ հարցումը կը վերաբերի Ֆրանսական պնդումներու պատճառին: Թուրք լրագրողը կուտայ հետեւեալ բացատրութիւնը. - «Փարիզ Անգարայի հետ պաշտպանութեան, էլեկտրոնիկի, հաղորդակցութեան, հանրապետական շինութիւններու եւ այլ մարզերու բազմաթիւ պայմանագրեր ստորագրեց: "Էրպիւս"-ներ, էֆզոսէք եւ Միլան հրթիռներ, հեռահաղորդակցութեան արբանեակներ կը ծախէ Թուրքիոյ: Ֆրանսա այսուհետեւ Թուրքիոյ մէջ ներդրում կատարողներու առաջին տեղը կը գրաւէ, օտար դրամագլուխներու 15·75%-ով· 163 ֆրանսական ընկերութիւններ հաստատուած են մեր մօտ, մինչ 1980-էն առաջ անոնց թիւը 3 էր: Ասկէ զատ, Ֆրանսա առաջին երկիրն է որ ՓՔՔ-ն ահաբեկչական կազմակերպութիւն որակած է եւ անոր գործունէութիւնը արգիլած իր տարածքին վրայ»:

Վերջին հարցումը կը վերաբերի Թուրքիոյ հետ մաքսային միութեան հանդէպ Եւրոպական Խորհրդարանին ընդդիմութեան: Մ. Էլվէրէն կ'ըսէ թէ եղածը 1964-ին Եւրոպական համայնքին ու Թուրքիոյ միջեւ ստորագրուած համաձայնութեան եզրափակումն է, ինչ որ արդէն թերի ալ է, քանի որ առաջին անդամն է որ երկիր մը մաքսային միութիւն կը հաստատէ Եւրոպական միութեան հետ, մինչ անոր անդամ չէ: Թուրքիոյ մարդկային իրաւանց կացութեան մասին Խորհրդարանին վերապահութիւնները Թուրք լրագրողը կը նկատէ ապահովութեան դռնակ մը Եւրոպայի համար: Կ'ըսէ թէ ատիկա գործին կը ծառայէ նաեւ Թուրք որոչ քաղաքական դէմքերու որոնք իրենց յոյսը դրած են եւրոպական նեցուկին վրայ, որպէսզի կարենան բարեփոխել Սահմանադրութիւնը ու ընդլայնել ժողովրդավարական իրաւունքները:

ՓԱՐԻԶԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԶԱՁԸ Ի ՊԱՏԻԻ ԲԱՐԳԷՆ ԱՐԱՐՔՅԵԱՆԻ

Ինչպէս ծանօթ է, չաբաթ մըն է Ֆրանսա կը պտնուէր Հայաստանի Խորհրդարանի երեսփոխանական պատուիրակութիւն մը հրաւէրով Ֆրանսա - Հայաստան բարեկամութեան խմբակցութեան: Այցելութիւնը աւարտին կը հասնէր Հինդչաբթի, Մարտ 9-ին, երբ աւտօտեան ժամը 11-ին, կը տտորագրուէր համադործակցութեան համաձայնագիրը մը երկու Խորհրդարաններու միջեւ ի ներկայութեան նաեւ Հայաստանի Խորհրդարանի նախագահ՝ Բարդէն Արարքցեանի որ նախորդ օրը հասած էր Միացեալ - Նահանգներէն: (Բ. Արարքցեան նախորդ չաբթու Տիթրօյթ մեկնած էր անձամբ յանձնելու համար «ազգային հերոս»ի կոչումի չնորհման վկայականը Ալեք Մանուկեանի): Նոյն ցերեկին, Փարիզի քաղաքապետութիւնը ճաչ մը կուտար ի պատիւ Բարդէն Արարքցեանի եւ պատուիրակութեան ուր հրաւիրուած էին նաեւ Փարիզի հայ դաղութի կազմակերպութեանց, միութեան եւ մամուլի ներկայացուցիչներ, դլխաւորութեամբ Կաթողիկոսական Պատուիրակ՝ Գիւտ Արք. Նազդաչեանի, չուրջ 50 հոգի: Նախքան ճաչը կը հասնէր քաղաքապետ՝ Ժակ Շիրաք որ ցաւ կը յայտնէր թէ թեկնածուի իր ընտրապայքարը թոյլ չէր տար որ մնար ճաչի ու քանի մը ջերմ խօսքերով կ'ողջունէր Խորհրդարանի նախագահը եւ պատուիրակութիւնը: Ներկայ էր նաեւ Ֆրանսայի դեսպանը՝ Տիկին Ֆրանս տը Հարթինկ:

Ժակ Շիրաք իր ելոյթի սկիզբը կը յայտնէր թէ կ'ուզէր չեչտել երկու կէտեր: Նախ ցաւը որ քիչ մը արագ պիտի անցնէր քանի ճաչ - վիճարկումի մը պարտէր մասնակցիլ, բայց, վստահ էր որ Բարդէն Արարքցեան, որպէս քաղաքական դէմք չատ լաւ կը հասկնար, ապա՝ այն ուրախութիւնը զոր կը զդար, երկրորդ անդամ ըլլալով ընդունելու ներկայացուցիչը երկրի մը որ հակառակ իր ապրած խժդժութեանց (աբրոսիքէ) կը պահէ ուժն ու կենսունակութիւնը: Կը խնդրէր որ Բարդէն Արարքցեան նախագահ Տէր - Պետրոսեանի փոխանցէ իր ողջոյնները, յիչեցնելով որ անոր հետ ունի հին եւ սիրալիր յարաբերութիւններ:

Փարիզի քաղաքապետը կ'անդրադառնար նաեւ այն իրողութեան որ Բարդէն Արարքցեան, որպէս Խորհրդարանի նախագահ կը ներկայացնէ Հայաստանի ժողովուրդը որու հաւատարիքը կ'ուզէր տալ Փարիզ քաղաքի բարեկամութեան եւ գործակցութեան դաղափարներուն: կը չեչտէր թէ Բ. Արարքցեան կը ներկայացնէ երկիր մը որու Ֆրանսա չատ բան կը պարտի այլազան մարզերու մէջ: Ապա միչտ ուղղելով Հայաստանի Խորհրդարանի նախագահին կ'աւելցնէր. - «Պատմութեան վերիվայրումները (ալէա) Ֆրանսա բերին ձեր հայրենակիցներէն չատեր որոնք կատարեցին օրինակելի համայնք մը: Այդ համայնքը չուրացաւ իր ծագումն ու մշակոյթը, բայց չատ լաւ համարկուեցաւ: Ոչ մէկ ուրիչ համայնքի համար կարելի է նոյնը ըսել: Օր մը, հայ ծագումով իմ չատ լաւ բարեկամներէն մէկը ըսաւ ինծի թէ Հայերը չատ բան կը պարտին Ֆրանսայի· պատասխանեցի՝ Հայաստանը չատ բան բերաւ մեզի, խորհեցաւ ու ըսաւ՝ իրաւունք ունիք»: Շիրաք իր խօսքը վերջացուց խնդրելով որ իր ողջոյնները փոխանցուին Հայ ժողովուրդին:

Իր պատասխանին մէջ, Բարդէն Արարքցեան իր ուրախութիւնն յայտնեց որ կը դտնուի բարեկամ երկիր մը եւ բարեկամներու մէջ: Յիչեց որ երկու Խորհրդարաններու միջեւ ստորագրուած այս համաձայնագրէն առաջ, արդէն ստորագրուած էր մէջ - պետական համաձայնագիր մը: Երկու երկիրներու այս գործակցութիւնը ոչ թէ սկիզբ մը այլ՝ արդիւնք մը կը նկատէր: Չնորհակալութիւն կը յայտնէր այն դնահատանքին զոր Ժագ Շիրաք կատարած էր հայ դաղութին համար, աւելցնելով թէ իրենք ալ հպարտ են այս դաղութով: Իր ելոյթի վերջաւորութեան Բարդէն Արարքցեան կ'անդրադառնար Ֆրանսայի նախագահական ընտրութիւններուն, ճշդելով թէ չեն կրնար, անչուչտ, մասնակցիլ եւ սրտով կարելի չէ քուէարկել, բայց, վիտցէք, կը չեչտէր որ մեր սիրտը ձեզի հետ է:

Բարդէն Արարքցեան, ապա, երկու նուէր կը յանձնէր Ժագ Շիրաքի, չեչտելով անոնց խորհրդանչական բնոյթը, մէկ փոքրիկ փայտեայ խաչքար որ կը խորհրդանչէ Հայաստանեայց Եկեղեցին ու մէկ արծաթեայ Դրամ (25 դրամ) որ կը խորհրդանչէ Պետութիւնը: (Թարդմանի դերը կը կատարէր Տիկին Գլէր Մուրատեան):

Ժագ Շիրաքի մեկնումէն ետք տեղի ունեցաւ ճաչը, որու կը մասնակցէին Ֆրանսայի կարգ մը պաչտօնական դէմքեր:

Նոյն օրը Բարդէն Արարքցեան վերադարձաւ Երեւան:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԴԷՄ

Քանի խումբի երիտասարդ աստղերէն Փասքալ Պետրոսեան որ ներկայիս կը կատարէ դլխաւորական ծառայութիւնը եւ մաս կը կազմէ Ֆրանսայի բանակային խումբին, Զորեքչաբթի, Մարտ 8-ին կը խաղար Թուրքիոյ բանակային խումբին դէմ, Եւրոպայի ախոյեանութեան պծով:

Այս առթիւ երիտասարդ հայ մարզիկը յաջող ելոյթ մը ունեցած է եւ նոյնիսկ 89-րդ վայրկեանին արձանագրած է Ֆրանսայի Բ. կէսը անոր ապահովելով յաղթանակը՝ 2 - 1 արդիւնքով:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԴՐԲԵՋԱՆ եւս դլխած է Անդարայի, որպէսզի բացուի Երեւանի հետ օդային ճամբան: Թուրք մամուլին համաձայն, հաւանական է այդ բացումը, քանի որ արդէն, ինչպէս ըսուած է, Հալէպէն ու Պէյրութէն Երեւան դլխոզ օդանաւերը կ'անցնին Թրքական օդային տարածքէն: Թուրք պաչտօնատարներու համաձայն, չրջանի բախումներն ալ հանդարտած ըլլալով, դինամթերքի փոխադրութիւնը արդիլելու հարց մը չէ մնացած: Ադրբեջանի դլխումին պատճառը այն է որ օդային այդ անցքը բացուելու պարագային ադրբեջանական ու Թրքական օդային ընկերութիւնները մեծ չահ պիտի ապահովեն:

ԱՆԳԱՐԱ. հակազդած է Թրքահայ պատուիրակներու էջմիածին մեկնելու հարցին. Արտաքին նախարարութեան բանբերը

(Շար.ը Դ· էջ)

ՂԱՐԱԲԱՂԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ

Աւելի քան հինգ տարուան պատերազմին մէջ յարաբերական խաղաղութեան աննախադէպ շրջան մը կ'ապրի Ղարաբաղ: Մայիսէն ի վեր ընդհանուր առմամբ կը չարունակուի հրադադարը ու զժուար չէ ենթադրել որ հակառակորդ երկու կողմերն ալ կը փափաքին որ ան վերածուի կայուն ռազմադադարի: Միջազգային պարբերականն ալ կը մղուին այս ուղղութեամբ, թէեւ տակաւին չօչափելի արդիւնք ձեռք ձգուած չէ: Մինչ այդ, նախկին «ադրբեջանական ինքնավար մարզ» Ղարաբաղը այսօր արդէն երեք տարեկան հանրապետութիւն մըն է ու ռազմաճակատին եռին, կարելի չափով բնականոն կեանք մը կազմակերպել կը ջանայ:

Այդ հանրապետութեան Արտաքին գործերու նախարարն է Արկադի Ղուկասեան: Քաղաքական այս երիտասարդ դէմքը, ինքնավստահ ու մանաւանդ սրամիտ, փորձառու անձնաւորութեան մը տպաւորութիւնը գործած էր Փարիզ 1993 Հոկտեմբերի այցելութեան ընթացքին: Իրեն հետ հարցազրոյց մը լոյս տեսած է Փետր. 24-ի «Հայք» օրաթերթին մէջ, Ալվարդ Բարխուդարեանի կողմէ կատարուած: Հոն, Ա. Ղուկասեան համառօտ ակնարկ մը կը նետէ Ղարաբաղի հարցին անցեալին. սկիզբի շրջանին, 1988-ին, երբ Պերեստրոյկայի առաջին հարուածները իջած են իրենց գլխուն - պարեստային ժամ, անճագրային ստուգումներ, ռուս - ադրբեջանական Օմոն-ի ջոկատներ - ինք մտածած է որ լաւ չէր առաջինը ըլլալ ընկալուած կաղապարներ քանդելու գործին մէջ: Այսօր, սակայն, տարբեր է արժեւորումը. «Թերեւս լաւ է որ մենք առաջինն էինք այն ժամանակ եւ ոչ թէ այսօր երբ մեծ խաղաբակաւութեան «փորձարկումներ»ի մակարդակը շատ աւելի բարձր է»:

Խօսելով ներկայի զարգացումներուն մասին, Ա. Ղուկասեան մեծ խանդավառութիւն մը ցոյց չի տար միջնադիր ուժերու շրջան փոխադրութեան: Խաղաղութեան լման երաշխիք չի նկատեր զանոնք, բայց կ'ըսէ թէ «զսպող գործօն ոյնչ չափով դառնալ կարող են»: Եւ որովհետեւ այդ ուժերը չեն կրնար նաեւ մարտական արարքներու վերսկսելուն հաւատալ արգելք ըլլալ, կարելի չէ որ Ղարաբաղը զիջումներ ընէ. այսինքն՝ գրաւուած տարածքներէն մասեր ազատ ձգէ: Արտաքին նախարարը դիտել կուտայ նաեւ թէ Ադրբեջանի պնդումը որ Ղարաբաղցիները ետ քաշուին իրենց սահմանները, յստակ բան մը չի նշանակեր. ատիկա ըսելով բաքու նկատի ունի Լ.ՂԻՄ-ի, թէ՞ Լ.Ղ.Հ-ի սահմանները:

Ա. Ղուկասեան հրադադարը հաւասարակշռութեան վիճակ մը կը նկատէ Ադրբեջանի հետ. կ'ըսէ թէ «առանց կայուն երաշխիքի, մարտավարական կարեւոր դիրքերը կորցնել, նշանակում է Ադրբեջանի հետ հաւասարակշիռ վիճակի խախտում»: Կը յիշեցնէ թէ երիտասարդ հանրապետութեան չուրջ ապահովութեան գօտի մը ստեղծումը ի՛նչ արժած է իրենց: Նոյն հաւասարակշռուած վիճակով կը բացատրէ նաեւ հրադադարը որ «ոչ միջնորդների գործունէութեան արդիւնք է, ոչ էլ կողմերից մէկի բարի կամքը»: Ա. Ղուկասեանի զոհունակութիւն կը պատճառէ ներկայի կացութիւնը երբ բաժանարար գիծը դրեթէ իսկալ պայմաններ ունի: «Եթէ դեռ երկու տարի առաջ մենք ստիպուած էինք օդակաձեւ պաշտպանութիւն պահել, ապա այսօր ռազմաճակատը ուղիղ գիծ է՝ Շահումեանից մինչեւ Իրանի սահմանը»:

Հարցազրոյցին վերջին մասը կը չօչափէ խնդրայարոյց կէտ մը. Ղարաբաղի հարցին սկիզբէն ի վեր, կ'ըսուէր, պարբերաբար կը դրուէր նաեւ մանաւանդ Հ.Ց.Դ.-ի մամուլին մէջ, թէ Հայաստանի իշխանութիւնը, կամ սա ու նա քաղաքական դէմքը պատրաստ է Ղարաբաղի հաշուոյն զիջումներ ընելու, որպէսզի Բաքուի հետ վերջնական հաշուութեան մը յանգիլ կարելի ըլլայ: Ա. Բարխուդարեան հարցումը կ'ուղղէ որպէս մեղադրեալ ներկայացնելով Հայաստանի նախագահը: Կը հարցնէ նաեւ թէ ճի՞շդ է որ Ղարաբաղը յաջողութիւններու կը հասնի Հայաստանի ղեկավարութեան հակադրուելով:

Ա. Ղուկասեան անտեղեակ չէ այդ չըլուկներուն: Իր պատասխանը բաւական յստակ է երբ կ'ըսէ. - «Երբ խօսում էին այն մասին որ Լ. Տ. Պ.ը "ծախել է" Արցախը, որ նա անտարբեր է Ղարաբաղցիների հանդէպ, մենք այն ժամանակ էլ համատեղ խնդիրներ էինք լուծում, որոնց տեղեակ էին միայն Հայաստանի ու Ղարաբաղի ղեկավարները»: Ան կ'աւելցնէ թէ կը պատահէր որ իրենք Հայաստանի իշխանութիւնները կատարուած իրողութեան առջեւ ձգեն, բայց ատիկա չի նշանակեր որ Հայաստանի նախագահը դէմ էր Ղարաբաղի որոշումներուն: Ան միայն «զգուշացնում էր միջազգային հանրութեան կողմից հնարաւոր բացասական հակազդեցութիւններից, կոշտ պատիժներից»:

Ղարաբաղի հանրապետութիւնը 1994 Դեկտեմբերին ընտրեց իր նախագահը ու պաշտպանութեան պետական կոմիտէին ղեկավարը Ռոպէր Քոչարեան դարձաւ Լ.Ղ.Հ-ի առաջին նախագահը: Անկէ վերջ լուծուեցաւ նոյն կոմիտէն: Այս քայլը Արտաքին նախարարը կը բացատրէ անով որ կոմիտէին առջեւ դրուած տնտեսական, քաղաքական եւ ռազմական խնդիրները լուծուած են այսօր: Անկէ անդին, «եթէ մենք անգամ եւս տաս խոշոր ռազմական յաղթանակ տանենք, դա Ղարաբաղի խնդրի կարգաւորում չի նշանակի: Եթէ մեզ չյաջողի մեր պետութիւնը կառուցել, այդ յաղթանակների արդիւնքը զրօ կը լինի»:

Ա. Ղուկասեան արդէն հանրապետութիւնը կը տեսնէ խաղաղութեան չեմին որուն պէտք է յաջորդէ բանակը կրճատելու քայլ մը, չվնասելով անոր մարտունակութեան: Պէտք է նաեւ վերականգնել ու զարգացնել տնտեսութիւնը:

«Հայք»ի այս թիւին Փարիզ հասած օրէն ու այս հարցազրոյցին ընթերցումէն հազիւ մէկ - երկու օր առաք լուրեր հասնիլ սկսան թէ Հայաստանի հիւսիս - արեւելեան սահմանին վրայ աստիճ բախումներ սկսած են հայկական եւ ադրբեջանական ուժերու միջեւ: Հրադադարի նման որեւէ խախտում երկուստեք վախերը կ'արթնցնէ, մինչդեռ, ինչպէս կ'ըսէ Ա. Ղուկասեան, «Ղարաբաղցիները պատրաստ են խաղաղ ստեղծագործ կեանքի»:

Արդեօք նորէն պիտի խուսափի՞ խաղաղութեան հեռանկարը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՃԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱԻԱՔՈՅԹ ԱՆՑԵԱԼԻ ՄԵՐ ՑԱԻԱԿՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՈՒ ՑՈՒՍԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԺԵ.

Երբ Աբամեանցիներու կողմէ ապսպրուած գիրքին պատրաստութիւնը մնաց Վարդան Կոմիկեանին եւ իմ ուսերուն վրայ, գործը աւելի արագ ու անարգել քալել սկսաւ: Պարբերաբար քով քովի կուգայինք ու կ'ամբողջացնէինք գիրքին ընդհանուր ծրագիրը: Տպագրութիւնն ալ արդէն սկսած էր: Որոշած էինք որ գիրքին ներածականը գրուէր Կոմիկեանին կողմէ: Կը խորհէինք որ գիրքին չափ կարեւոր պիտի ըլլար այդ ներածականը, որովհետեւ հո՛ն էր որ պիտի ներկայացուէր Հանրապետական շրջանի գրական ամբողջ համայնապատկերը, հաւաքածոյին մէջ տեղ գտած կամ չգտած բոլոր անուններով ու չարժումներով: Կոմիկեան արդէն սկսած էր աշխատիլ եւ խղճամիտ կերպով կը պատրաստէր իր այդ ուսումնասիրութիւնը: Ես մեծ յարգանք ունէի Կոմիկեանին նկատմամբ: Ան ալ կը դնահատէր իմ աշխատանքը: Մեր ճաշակներուն միջեւ մեծ տարբերութիւններ չկային: Տակաւին ամուրի էր եւ իր ասպարէզն դողդուաց իր ժամերը սիրով կը տրամադրէր մշակութային աշխատանքի:

Մշակութային գործունէութեան տեսակէտէ բաւական կենսունակ շրջան մը կ'ապրէինք 1957-ի Ապրիլ եւ Մայիս այդ ամիսներուն: Տակաւին նոր հիմնուած ու բացուած էր Խաեան Սանուց Միութիւնը եւ այս Միութիւնը կը ջանար իր եռին թողուլ կեդրոնական ու Միխիթարեան Սանուց Միութիւնները: Ամէն չաբաթ ղեկավարութեան կոկիկ յայտագիր մը ի գործ կը դրուէր այդ Միութեան երդիքին տակ: Ճիշդ է որ բոլոր ձեռնարկները որակի նոյն բարձրութիւնը չունէին, բայց ի վերջոյ մեր ժողովուրդն ալ անպայման ամէն չաբաթ բարձրորակ ձեռնարկներու կարօտը չունէր:

Այսպէս է որ Վարդան Կոմիկեանի ջանքերով գրական դոհացուցիչ երեկոյթ մը սարքուեցաւ Մայիս ամսուան մէջ: Արտասանութեան մրցում մըն էր լիսէի աշակերտութեանց միջեւ: Այդ օրերուն արդէն ամսունքդի փայլուն անուն մը ունէր Սիլվա Զիլպօղոսեանը, որ չուտով պիտի դառնար ապագայ Սիլվա Կոմիկեան: Իր այդ փայլուն համբաւին համար այդ օր Սիլվային չարտօնուեցաւ որ մասնակցի իբրեւ մրցորդ: Ատոր փոխարէն Սիլվան պատրաստած էր գրական տեսութիւններ: Այդ տեսութիւններով էր որ պիտի ծանօթացնէր այն հեղինակները, որոնցմէ կտորներ պիտի արտասանէին աշակերտները: Անկասկած իր ուսուցիչը՝ Վարդան Կոմիկեան օգնած ըլլալու էր իրեն այդ աշխատանքին մէջ, բայց չնորհալի էր այդ մանուկ օրիորդութիւնը: Այսպէս, ան նախ ներկայացուց Պետրոս Դուրեանը: Ա.Յ.Ս.Մ. Դուրեանէն արտասանութիւններ ըլլին 10-րդ դասարանի աշակերտներ: Ապա Սիլվա խօսեցաւ Դանիէլ Վարուժանին մասին: Վարուժանէն արտասանութիւններ ըլլին 9-րդ դասարանի աշակերտները: Աւելի վերջ կարգը եկաւ Մեծարենցին: Երբ Սիլվա ներկայացուց Մեծարենցը, 8-րդի աշակերտները արտասանութիւններ ըլլին այս մեծ բանաստեղծէն: Վերջապէս Սիլվա Զիլպօղոսեան խօսեցաւ Զարիֆեանին մասին: 11-րդի աշակերտներն ալ արտասանութիւններ ըլլին Զարիֆեանէն: Դատակազմը, որուն պատկառելի անդամներուն մաս կը կազմէր նաեւ մեր նորաբար բանաստեղծ Զահրատը, ընտրեց երեք առաջին աստիճանաւորները: Այս երեքը պարտադրաբար արտասանեցին Դանիէլ Վարուժանի «Առկայծ ճրագ»ը: Այս բոլորէն վերջ ընտրուեցաւ առաջինը, որ Մէրի Ցաղոբեանն էր:

Իսկապէս չատ յաջող երեկոյթ մըն էր, որ այդ իրիկուն իր աւարտին բերուեցաւ գրող ու հրապարակադիր Հմայեակ Ցաղոբեանի կուռ մէկ ճառախօսութեամբ: Հմայեակ Ցաղոբեան, որ դատակազմի անունով բեմ ելած էր, յանպատրաստից իր խօսքերով խանդավառեց ներկաները, հետաորութեան օրինակ մը տուաւ բեմին վրայ, եւ չախչախուելէ փրկեց թէ՛ Հայոց լեզուն, թէ ներկաներուն դլուխները:

Երբ տարիներ վերջ կը վերյիշեմ այդ օրերը, ես ինծի հարց կուտամ թէ այսօր քանի՞ հոգի կրնայ Հմայեակ Ցաղոբեանի նման յանպատրաստից կերպով բեմ բարձրանալ ու Հայոց լեզուին կամ գրականութեան պատիւ բերող ելոյթ մը ունենալ: Մինչդեռ Հմայեակ Ցաղոբեան չատերէն մէկն էր այդ շրջանին: Քանի քանի մտաւորականներ ունէինք, որոնք իրենց ձեռքը թուղթի կտորի մը պէտք չունէին բեմին վրայ քառորդ մը, կէս ժամ մը խօսելու՝ առանց չարդուփշուր ընելու մեր լեզուն եւ մաքուր հայերէնի կարօտ մեր ականջները:

Խաեան Սանուց Միութիւնը կը կազմակերպէր նաեւ հաւաքոյթներ, որոնք «քիչ մը ամէն բան» կը կոչուէին: Ատկէ զատ, ամէն Զորեքշաբթի չարժանկարի երեք ժապաւէններ կը ցուցադրուէին այդ երդիքին տակ: Կոկիկ բազմութիւն մը ներկայ կը գտնուէր այդ հաւաքոյթներուն:

Այդ տարի կեդրոնական Սանուց Միութիւնն ալ իրեն համար գտաւ տարբեր դրադրամ մը: Նկարչութիւնը: Կեդրոնականցիները նախորդ եղանակին գրողներու մէջեւ վէրքեր բացած էին իրենց կազմակերպած պատմուածքի մրցումով եւ այժմ կը չանային չարժում մը ստեղծել նկարչական աշխարհէ ներս: Այսպէս, այս Միութեան վարիչները վարձեցին Խաեանցիներու նորակառոյց գեղեցիկ սրահը եւ հոն բացին մեզի տակաւին անծանօթ նկարչուհիի մը, Տիկին Քրիստին Սալէրի - Սալըրեանի ցուցահանդէսը: Նկարչուհին թէ՛ իր գործերը կը ներկայացնէր, եւ թէ բանախօսութիւն մը կը սարքէր արդի նկարչութեան մասին: Միայն թէ բանախօսութիւնը կարդացուեցաւ այդ շրջանի կեդրոնականի գործօն անդամներէն Տոքթոր Գէորգ Գէորգեանի կողմէ: Գէորգեան այդ դիշեր մէկ ժամուան պատճէնը կարդաց կէս ժամուան մէջ եւ իր կարդացած նախադասութիւնները իր ունկնդիրներուն ականջներէն անցուց ինքնամոռաց սաւառնակի արագութեամբ: Քրիստին Սալէրի եւ իր ամուսինը, որոնք նստած էին առաջին կարգի վրայ, հազիւ թէ կրցան ճանչնալ իրենց կողմէ գրուած բանախօսութեան պատճէնը: Բայց կարեւորը արդէն բանախօսութիւնը չէր: Կարեւորը նկարչական ցուցահանդէսն էր: Բանախօսութենէն վերջ ցուցադրուեցան Քրիստին Սալէրիին նկարները:

Նոր աշխարհ մը կը բացուէր այդ դիշեր մեր առջեւ:

Ռ. Հ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՍԷՆՖՈՆԻԿ ՆՈՒԱԳԱԽՕՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հրաւէրովը Մարսէյլի քաղաքապետարանին Երեւանի սէնֆոնիկ նուագախումբը համերգ մը տուաւ Փետրուար 26-ին, Մարսէյլի Օփերային մէջ:

Հայկական օդային կիներու յատուկ օդանաւով մը վարձուած Մարսէյլի քաղաքապետարանի կողմէ նուագախումբը ժամանեց Մարսէյլ, Փետրուար 24-ին: Երեւանի քաղաքապետին Վահագն Խաչատրեանի Ա. տեղակալը՝ Եուրի Պախչեան կը ղեկաւարէր խումբը որուն մաս կը կազմէին Ֆրանսայի դեսպանը Հայաստանի մէջ՝ Տիկին տը Հարթինկ եւ ամուսինը, Սեւանի քաղաքապետը՝ Ռուպիկ Ղուկասեան, նուագախումբին մատակարար - տնօրէնը՝ Գէորգ Աւետիսեան, եւ Երեւանի քաղաքապետական խորհուրդի անդամեան՝ Օննիկ Վատեան եւ Մայիս Մանուկեան:

Երեւանի սէնֆոնիկ նուագախումբը ստեղծուած է 1991-ին: Հիմնադիր եւ գլխաւոր խմբավարն է՝ Լորիս Ճգնաւորեան: Առաւելաբար երիտասարդ տարրէ բաղկացած նուագախումբ մըն է որ ունի երկու այլ երիտասարդ խմբավարներ՝ Ժորժ Մուրատեան եւ Միքայէլ Աւետիսեան: Այս վերջինն է որ նուագախումբը ղեկավարեց Մարսէյլի Օփերայի բեմին վրայ: Հազիւ 28 տարեկան, ծնած է Երեւան, յաճախած է Զայքովսքի երաժշտական դպրոցը եւ ապա մտած կոնսերվատորիա Պետական Երաժշտանոցը: 1991ին, մանաւոր յիշատակութեամբ ստացած է քնարական եւ սէնֆոնիկ խմբավարութեան վկայական: 1993-ին, հայկական հեռատեսիլ եւ ձայնասփիւռի սէնֆոնիկ նուագախումբին ղեկավարի պաշտօնին կոչուած է:

Օփերան լայնօրէն լեցուած էր, Մարսէյլի քաղաքապետարանը հինգ հարիւրէն աւելի հրաւիրադիրներ ղրկած ու բաշխած էր Հայերու, երբ Միքայէլ Աւետիսեան գլուխն անցաւ իր նուագախումբին որ նախ մեկնաբանեց Ժորժ Պիզէի «Գարմէն» փիւիթ թիւ 1» որ անմոռանալի յիշատակ մը պիտի չձգէ ունկնդիրներուն, նոյնպէս Մոցարթի «Լուիթակի թիւ 4 քոնչերթօն»: Պատրաստութեան պակաս մը կար, անճշդրտութիւններ եւ սայթաքումներ: Մենակատարը Դաւիթ Մովսէսեան, քսանը հինգ տարեկան, երիտասարդ ուժ մըն է որ պէտք է աշխատի: Յայտարրի Բ. մասին մէջն է որ, Ա. Խաչատրեանով, նուագախումբը ցոյց տուաւ իր յատկութիւնները: Գայեանէի բեմապարը որ կը բացուի աշխարհահռչակ Սուրերու պարով արդէն ստեղծեց խանդավառ մթնոլորտ մը եւ ջերմ հաղորդութիւն մը սրահին հետ որ ապա չարունակուեցաւ: Նուագախումբը դռնապետ մեկնաբանութեամբ մը, բախտ կ'ըսուածներով, ներքին ուրախութեան մը դրսեւորումով դրաւեց սրահը: Խմբավարը եւս ղեկավարելու եւ ապրումներ արտայայտելու երջանկութիւն մը ցոյց տուաւ: Այսքանը բաւեց դրաւելու համար ունկնդիրները: Երկար

ծափահարութիւններ եւ երկու պիս, առաջինը միշա Ա. Խաչատրեանէն «La Valse de Mascarade» եւ երկրորդը դարձեալ Սուրերու պարը:

Երեւանի սէնֆոնիկ նուագախումբը չափահասութիւնը Հայերուն, որովհետեւ կրցաւ Ա. Խաչատրեանի առհմիկ երաժշտութիւնը ապրեցնել, թրթռացնել: Միքայէլ Աւետիսեան յաղթանակեց որովհետեւ երիտասարդական չունչով, խանդավառութեամբ, ոգեւորութեամբ, տեսակ մը հրայրքով ղեկավարեց:

Ամէն պարագային բոլորն ալ, ունկընդիր եւ երաժիշտ, ուրախ տրամադրութիւններով մեկնեցան, եւ այդ է կարեւորը: Համերգի աւարտին տեղի ունեցած ընդունելութեան ընթացքին Ջերմ դնահատանքներու արժանացաւ նուագախումբը եւ խմբավարը Մ. Աւետիսեան ստացաւ ձեռամբ քաղաքապետ Ռոպէր Վիկուռուէն Մարսէյլ քաղաքի պատուոյ մեծ մեդալը: Տեղի ունեցան նուէրներու փոխանակումներ անձնաւորութիւններու միջեւ: Միջնարերին արդէն Ռոպէր Վիկուռուէ, Եուրի Պախլեան՝ Ա. տեղակալ Երեւանի քաղաքապետին, Ռուտիկ Ղուկասեան՝ Սեւանի քաղաքապետ եւ դեսպան Տիկին տը Հարթինկ բեմ բարձրացան: Մարսէյլի քաղաքապետը բացատրեց թէ ինչպէս առաջին անգամ լսած է Երեւանի Սէնֆոնիկ նուագախումբը, Հայաստան իր վերջին այցելութեան ընթացքին Ցունիս 1994-ին, եւ արդէն իսկ հոն գրաւած անոր ելոյթէն որոշած է հրաւիրել Մարսէյլ: Եուրի Պախլեան չնորհակալութեան խօսք արտասանեց եւ չեչեց հետզհետէ զարգացող կապերը Մարսէյլի եւ Երեւանի միջեւ: Ընդունելութեան դիսպանին դործօն մասնակցութիւնը երկու երկիրներու կապերը սերտացնելու համար: Մասնաւորաբար գնահատեց Մարսէյլի հայ գաղութը իր արտայայտած ջերմ զգացումներուն համար:

Այս համերգի կազմակերպութեան գործօն մասնակցութիւն բերաւ Մարսէյլի Արամ Խաչատրեան Հիմնարկը զոր ստեղծած է 1981-ին ողբացեալ Արշամ Պապայեան եւ այսօր կը շարունակէ հաւատքով եւ համոզումով իր զաւակը՝ Ժան Շառլ Պապայեան:

Գեղեցիկ առիթ մը եւ գեղեցիկ օր մը որ յիշատակելի պիտի մնայ եւ՛ երիտասարդ երաժիշտներուն եւ՛ թէ ներկայ հասարակութեան համար:

Նուագախումբը, յաջորդ առաւօտ կանուխ իսկ վերադարձաւ Երեւան:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՈՐՈՒԵՍՏ

ԻՒՂԱՆԵՐԿԻ ՄԸ ԻՍԿԱԿԱՆԸ ԵՒ ԻՐ ԿՐԿՆԱԿԵՐՊԸ

L'ORIGINAL ET SA COPIE

Փարիզի «Ֆիկառօ» օրաթերթի Մարտ 3-ի թիւին մէջ Վէրա Քոռնիլիէւ կը քննէ հարցը 1945-ի պատերազմէն ետք կեդրոնական Եւրոպայէն Ռուսերուն կողմէ առեւանդուած արուեստի հարիւրաւոր գործերուն, որոնք ներկայիս կը ցուցադրուին Մոսկուայի եւ Ս. Պետերսբուրգի թանգարաններուն մէջ:

Եւ այս առիթով, ժամանած ըլլալով Գերմանիայէն ու Ամերիկայէն՝ մասնագէտներ կասկածի տակ կը դնեն իսկութիւնը Վան Կոկի «Սպիտակ տունը դիւերային իւղաներկին»: Անոնք կը դատեն որ «ներկը շատ թարմ կը թուի, իրրեւ թէ ան կատարուած ըլլար մէկ կամ երկու տարիէ ի վեր: Գոյները շատ փայլուն են մէկ դարու ստեղծագործութիւն մը ընդունելու համար: Ան կը համարուի խսկականին վրայէն ընդօրինակութիւն մը»: (Copie de l'original):

Ասկէ զատ, յօդուածագիրը կ'աւելցնէ իր կողմէ. «Արդէն օրէ օր ռուսական թանգարաններէն անդադարար արուեստի գործեր կ'անյայտանան եւ ծուռումոռ ճամբաներով կը հասնին արտասահման, միջազգային զուգահեռ շուկային վրայ վաճառուելու համար: Մոսկուայի մօտ Զակորոք վանքին մէջ պահուած 17·500 գործերէն հիանալի ընդօրինակներ կ'արտադրուին զանոնք ոսկիարինելու փափաքով»:

Յօդուածագիրը նաեւ երկար վերնադրով մը հետեւեալ հարց-պատասխանը կուտայ. «Պատերազմէն ետք Գերմանացիներէն իւրացուած ռուսական թանգարաններուն "Գանձ"երը առուտուրի նշանակ դարձա՞ծ են: - Հաւանարար»:

Համառօտակի ներկայացուած այս հասատումէն մեկնելով՝ մեր հայ ուշադիր արուեստասէրներուն կը մնայ այլեւս ամէն ինչ երեւակայել...

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Փ ա ր ի զ
Մարտ 5, 1995

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ՏՐԱԿԻՆԵԱՆԻ ՄԷՋ

Երեքշաբթի, Փետրուար 28-ին, ժամը 11·30-ին Տրակինեանի Անկլէս պարտէզի եզերին բացումը կատարուած է Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին բարձրացած յուշարձանի մը, հոգ բազմութեան մը ներկայութեան: Տեղւոյն եւ շրջանի հայութիւնը համախմբուած էր արձանագործ Թորոսի ստեղծագործած խորհրդանշական արձանին չուրջ: Արուեստագէտը բացատրած է՝ «Ներչնչուեցայ Հայերու ցեղասպանութեան գաղափարէն, բայց նաեւ՝ կեանքէն, խորհրդանշելի յոյսը զոր այս ժողովուրդը միշտ ունեցած է»: Խօսք առնելով Տրակինեանի Հայերու բարեկամականին նախագահը՝ Անդրանիկ Զաքարեան չեչատ է յիշողութեան պարտականութիւնը որ պէտք չէ բառերով սահմանափակուի: Պէտք չէ անտարբեր ըլլալ մեզ շրջապատող հարցերուն ու յիշելէ ետք, հակիրճ կերպով, Հայոց պատմութիւնը, իր ելոյթը վերջացուցած է սրամտութեամբ մը, ըսելով՝ «Շատ յատկանշական է որ այս արձանը բարձրանայ Տրակինեան, քաղաքին անունը հայկական հնչողականութիւն մը չունի»:

Նախքան այս բացումը, առաւօտուն տեղւոյն Սէն Միչէլ Եկեղեցւոյ մէջ Տաթեւ Եպիսկոպոս ձէրէճեան պատարագած է. ներկայ եղած է տեղւոյն կղերական դասը:

Յուշարձանի բացման խօսք առած է նաեւ Բարեկամականին՝ փոխ - նախագահը՝ Տիկին Գուսոյ որ չեչատ է թէ այս օրը դրոշմուած պիտի մնայ մեր յիշողութեան մէջ ու չնորհակալութիւն յայտնած տեղական, շրջանային եւ նահանգային հաւաքականութեանց իրենց զօրակցութեան համար, նաեւ հայկական Հոմին՝ յանձին իր անօրէնուհիին՝ Տիկին Ա. Կարապետեանի որ մղիչ ուժը եղած է այս բոլորին: Խօսք առած է նաեւ քաղաքապետ եւ ընդհանուր խորհուրդի փոխ նախագահ՝ Մաքս Փիղէլլի: Ան պատիւ նկատած է իր քաղաքին համար որ, այս ձեւով, իր օժանդակութիւնը կը բերէ որպէս վկայութիւն մարդկութեան պատմութեան ամէնէն մեծ ողբերգութիւններուն մէկուն՝ Հայերու ցեղասպանութեան:

Այս յիշատակելի արարողութեան լայն թղթակցութիւններով եւ նկարներով արձագանգած են «Նիս - Մաթէն», «Վար - Մաթէն» (այս վերջինը Մարտ 1-ին եւ 3-ին):

ԳՈՂՈՒԹԻՒ ԳՈՂՈՒԹ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ, Փետրուար 20-ին իր մահկանացուն կնքած է գաղութի ծանօթ եւ գործունեայ դէմքերէն՝ Կարօ Մինասեան: Ծնած էր 1921-ին Աֆիոն - Գարահիսար, ապա տարագրուած ընտանիքին հետ եւ հաստատուած Ցունաստան: 1931 - 1933 ուսանած է Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց վարժարանը: Ցունաստանի մէջ, բեզուն գործունէութիւն ունեցած է Հ. Ց. Դ. շարքերէն ներս եւ Հ. Մ. Ը. Մ. Ը. մէջ: Երեսուն երկար տարիներ ալ ծառայած է Հ. Կ. Խաչին որպէս ներկայացուցիչ Շրջանային Վարչութեան: Վերջին երկու տարիներուն ալ ստանձնած էր Հայաստանի դեսպանատան օժանդակութեան Ֆոնտին առենապետութիւնը: Իր մասնակցութիւնը բերած է նաեւ «Ազատ Օր»ին որպէս վարչական անդամ: Ցուղարկաւորութիւնը կատարուած է Փետրուար 21-ին Գոքինիոյ Սուրբ Ցակոբ Եկեղեցին: Դամբանականներ խօսած են առաջնորդը՝ Սահակ Աբք., ծերանոցի խնամակալութեան առենապետ՝ Գրիգոր Պապիկեան եւ Հ.Ց.Դ.-ի ներկայացուցիչը:

*
**

ԹԵՀՐԱՆի Հայ Ակումբի սրահին մէջ, Փետրուար 3-ին, տեղի ունեցած է Թեհրանի հայ կանանց բարեգործական ընկերութեան հիմնադրութեան 90-ամեակի յոբելենական հանդէսը: Բացման խօսքը արտասանած է Թ. Հ. Կ. Բ.-ի նախագահուհի՝ Տիկին Անահիտ Աւագեան, որմէ ետք Տիկին Ցամիկ Սահակեան ներկայացուցած է ընկերութեան գործունէութեան պատմականը: Սկսած 1871-էն, երբ ընկերութեան չուրջ համախմբուած Հայուհիները գործած են «Հայուհիների ընկերութիւն» անուան տակ, որ յետագային դարձած է Թեհրանի հայ կանանց բարեգործական ընկերութիւն: Կազմակերպութեան նպատակը եղած է նեցուկ հանդիսանալ հայկական դպրոցներուն եւ քանալ աղջկանց վարժարանը: Առաջին դպրոցը բացուած է Վանաք, Սահակ Քահանայ Աբրահամեանի դեկավարութեամբ: Գործադրուած է դեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը, վերջին խօսքը արտասանած է թեմին առաջնորդը՝ Արտակ Արքեպիսկոպոս:

ՋԱՒԷՆ ՊԻՊԵՌԵԱՆ

ԱՆԿՈՒԹՅԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

•

Վէպ

Ապո՛ւշ Սուր: Տասը փարանոց վերարկուն ծախէ, եւ յանցաւորի պէս գաղտնի պահէ: Մեծ բան մը ըրեր ես: Հարիւրնե՛րը, հազարնե՛րը, պապային թղթապանա՛կը ... Զառնե՞ս դրպանէն: Զվերցնե՞ս: Գնա՛ երկու սենեակ վարձէ, ամէն իրիկուն Նորման թող գայ, քանի՛ ամիս որ բաւէ, դերասդի: Ետքը ի՛նչ կ'ուզէ թող ըլլայ: Ապրած օրդ է կարեւորը: Կեանքի մէջ վաղը չկայ որ:

- Շաբթու մէջ ալ կուգանք ,Սուր:
- Կրնա՞ս:
- Կը ջանամ:
- Այո ըսէ:
- Կը ջանամ:

Սուր կեցաւ, եռեւ դարձաւ, Նորմային թեւը սեղմեց, աչքերուն մէջ նայեցաւ.

- Այո՛:

Նորմա ջանաց ժպտիլ.

- Այո:

Սուր յուզուեցաւ: Քաշեց զայն կուրծքին, երկարօրէն համբուրեց: Երախտադիտութիւնը յորդեցաւ սրտէն: Իրեն հետ, իրեն համար, իր անկուտիւթեան երեսէն, ինչերո՛ւ կը հանդուրժէր աղջիկը: Նուաստացում, վտանդ, վախ: Մինչեւ ե՞րբ կը հանդուրժէր: Պիտի չձանձրանա՞ր օր մը: Երիկմարդ մը՝ որ կեանքի պատասխանատուութիւնը վերցնելու անկարող է դեռ...

- Նորմա, ես դպրոցը պիտի ձգեմ:

- Ինչո՞ւ, Սուր:
- Գործի պիտի սկսիմ:
- Վերջի՛ն տարիդ, Սուր...
- Ան ասանկ չի քալեր: Ա՛լ չեմ հանդուրժեր կոր: կեա՞նք է ասիկա:
- Ի՞նչ գործի:
- Ինչ գործ գտնեմ նէ: կ'ամուսնանանք:

Նորմա ժպտեցաւ: կը տեսնէր Սուրին վիճակը: Թեւը մտաւ, աչքերը գետին յառած, մեղմօրէն զայն առաջնորդեց դէպի մայր ճամբայ: Ռաք ղրկին պեթոնէն վրայ: Զգաց թէ Սուր կը հանդարտէր, պրկուած բազուկը կը թուլնար ափին մէջ:

- Ես լիսէ մէկէն ձգած եմ դպրոցը: Չէի՞ ուզեր չարունակել: Մեղք եղաւ, դէշ ա՜ չակերտ չէի:
- Դուն աղջիկ ես, դրամի պէտք չունիս:
- Ամէն մարդ դրամի պէտք ունի, Սուր, երբ պապան հարուստ չէ: Եթէ քու պապդ աղքատ ըլլար, դժուարութեամբ դպրոց դրկէր, այնատեն ձգէ դպրոցը, աշխատէ կ'ըսէի: Քանի որ կրնայ կոր դրկել...

Քանի որ կրնայ կոր, քանի որ կրնայ կոր ... Թող դրկէ՛, հէրս ... Թող դրամ ալ տայ, տոպրակած է: Զտայ նէ, բռնի կ'առնես: Նա՛հ, Նորման ալ տասնակ կը խորհի կոր:

Սուր պնդեց, վստահ ըլլալու համար Նորմային.

- Ի՞նչ պէտք ունիս դրամի:
- Ինտո՞ր պէտք չունիմ:

Նորմա պահ մը լուռ մնաց: Հասկցաւ թէ ինչ ըսել կ'ուզէր Սուր: Բայց երես չեկաւ: Շատ բնական չեշտ մը տուաւ ձայնին.

- Բնաւ դրամ չենք ծախսեր: Բնաւ դուրս չենք ճաչեր: Ծովն ալ՝ միշտ բացէն կը մտնանք: Կ'ըլլայ կ'երթայ:
- Նորմա, ես ամուսնանանք ըսի...
- Իմացայ: Գործի սկսելուդ պէս ամուսնանալու չափ դրա՞մ պիտի չահիս: Ի՞նչ գործ պիտի ընես:

Ի՞նչ գործ, լ՞ուէ...

Սուր վստահ էր թէ Նորմա պիտի չառաջարկէր, բայց նորէն ալ սպասեց որ ըսէր՝ հոգ չէ, ինչ որ վաստկիս, մեղի կը մնաս, չատ ծախք չենք ունենար: Չէ՛, չըսաւ: Եւ Սուր բերանը չբացաւ այդ մասին: Չէր ուզեր պատմել տունին կացութիւնը, թէ Նորմային պատճառով այնպիսի դժոխքի մը վերածուած էր տունը որ ձգել փախիլ կ'ուզէր, ուր որ ըլլար: Ամօթ զգաց եղածները պատմելէ: Թէ չէր ուզեր ինծի հագուստ չգնեցէք, ինծի չափիկ լուացէք ըսել, անոնց հացը ուտել, անոնցմէ դրամ մուրալ: Թէ այլեւս մաման չէր թախանձեր որպէսզի նախաճաշ ընէ տունէն չելած: Արդէն այսքանով լռելեայն յայտնած կ'ըլլար թէ կծծի ծնողք մը ունէր: Ատոր ամօթը կը բաւէր: Ի վերջոյ, իր տունիններն էին: Կ'ամչնար առանկ ծնողք մը ունենալէ: Մե՞ղք է ամչնալը, երբ համակրելի մարդիկ չեն կրնար ներկայացնել պարծանքով, այլ՝ փերեզակ, արծաթապաչա, միսկին մարդիկ, որոնց ամէն չարժումը հաչիւ է կեանքի մէջ ... Բայց օր մը ատ ալ պիտի ըլլար, ամէն բան պիտի պատմէր Նորմային, իր տառապանքներն ալ, երբ այլեւս չվախնար թէ կրնար իրմէ պակիլ՝ այդ տեսակ հայր մը - եւ վաճառակա՛ն, եւ ազդայինճի՛ հայր մը - ունենալուն համար:

Օր մը ... Վաղը ... Վաղը ի՞նչ նշանակութիւն ունի կեանքի մէջ:

Այսօրուան նայինք: Այսօր՝ գործ չկայ, դրամ չկայ: Այսօր՝ լոյս չկայ դիմացդ: Անհամբերութիւն կայ, ամաչարանք կայ. քայլերդ դնելիք հատատա դեռին չկայ: Ամէն կողմ՝ աւազը տեղի կուտայ ոտքերուդ տակ, ամէն ինչ կը ճարճատի, ամպարտութիւն պիտի ընես որպէսզի կարենաս երկու քայլ եւս չահիլ մղձաւանջի դեռնին վրայ: Գիտես թէ քայլ մը եաք, կամ քանի մը քայլ եաք՝ պիտի փլի ամէն ինչ: Ամէն քայլիդ՝ երբ ոտքդ չի խրիր, երկինքը, կը լեցուի հոգիիդ մէջ, պէտք է չուտ, չուտ վայելես երկինքը. չես գիտեր թէ մէկ քայլ անդին ինչ կայ խաւարին մէջ: Ամաչարել, ամաչարել, ամաչարել...

Ցուսահատութեան խուճապով է որ նայեցաւ դարձեալ չուրջը: Նորմա չհարցուց թէ ինչո՞ւ յանկարծ քայլերը արագացուցած էր: Երեսը նայեցաւ քովէն: Կնճիռներ տեսաւ ճակտին վրայ, եւ մռայլ բան մը՝ աչքերուն մէջ: Հեւասպառ եղաւ Սուրին քայլ յարմարցնելու ճիգէն՝ երբ գաղաթ հասան:

Սրճարանը խճողուած էր: Դիմացի դաշտը՝ լեցուն էր: Բլուրին քարուտ արահետներէն կիսամերկ խումբեր կ'իջնէին ծովեզերք, խումբեր կը մագլցէին ծովեզերքէն վեր: Ծրարներով, ծովի սարքաւորումներով խումբեր կ'երթային քալվազանքայքի ճամբուն վրայ: Արահետները, կածանները, մրջիւնի ուղիներ էին:

Նորմա Սուրին նայեցաւ նորէն: կնճիռներուն՝ որոնք չեչտուած էին: Ինք ալ բոլորտիքը խուզարկեց, բայց չհամարձակեցաւ վայր մը, ուղղութիւն մը յանձնարարել:

- Եկուր, ըսաւ Սուր:

Ու ետ դարձաւ:

Սէջ մը նետեց անտառին որ կը ծածկէր ամբողջ լեռը: Այո, կը վախնար: Միջանաներու բոյնէն: Բայ տեղ կ'ուզէր: Հոգ չէ՝ ուրիչները պիրենք տեսնէին: Բայց իրե՛նք ալ տեսնէին թէ ո՞վ կար իրենց չուրջը:

Ակնարկը անտառէն դարձուց դէպի Մարմարայի պայծառ կապոյտը, մրմնջեց.

- Լիսէն լմնցնեմ նէ ի՞նչ պիտի ըլլայ: Լիսէէն ելած մէկը ի՞նչ գործ կրնայ ընել: Երկու հարիւր ոսկիով դրասենեակի ծառայ կ'ըլլայ, սուրճ կը բերէ, նամակ կը տանի...

(Շար. 56)

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er

le Vendredi 17 Mars à 20 heures 30

- Information sur l'épreuve d'arménien au Baccalauréat

avec

LE PROF. JEAN-PIERRE MAHE
Directeur d'Etudes à l'E.P.H.E.
(Sorbonne)

- Projection du film

«LES DERNIERS ROIS D'ARMENIE»
Cilicie XIIe — XIVe siècles
par CLAUDE MUTAFIAN

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանի վարչութիւնը ի նպաստ կրթարանին տըրուած Յունուար 7-ի ճաշին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. --

Պ. Համազասպ Մումճեան 5·000 Ֆր., Պ. Յակոբ Կէվրէքեան 3·000 Ֆր., ՊՊ. Մխիթարեան Տէմիր եւ Նահապետ Խոզիաչ (Փալիմէֆս ընկ.) 10·000 Ֆր., Սոսիէթէ Ապա 5·000 Ֆր., Մաժաֆօ Մայ 5·000 Ֆր., Քասմատ 6·000 Ֆր., Մ. Քելի 2·000 Ֆր., Սոսիէթէ Սիրունկլի 2·000 Ֆր., Գիւտ Արք. Նազդաչեան 2·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քէլէչեան 3·000 Ֆր., Էօրօֆոնիք 3·000 Ֆր., Սոսիէթէ Թալանի 2·000 Ֆր., Պ. Յարութիւն Քաբասու 2·000 Ֆր., Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղ 1·500 Ֆր., Հ.Յ.Դ. Ալֆորվիլի Սարգիս Մխնասեան խումբ 1·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Եղուարդ Զիլինկիրեան 1·000 Ֆր., Տիկին Արուսեակ Տէմիր 1·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սըրմաքէչեան 1·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սիմոն Ալըճը 1·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նուրհան Իբէքճի 1·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ներսիսեան 1·000 Ֆր., Պ. Թորոս Տէմէեան 1·000 Ֆր., Պ. Ժեբար Ծատուրեան 1·000 Ֆր., Պ. Ժան - Ժագ Փիւրիւլա 1·000 Ֆր., Պ. Քրէմէրիք Մուրատեան 1·000 Ֆր., Տիկին Հերմինէ Մխրանեան 700 Ֆր., Տիկին Մարի Գասպարեան 500 Ֆր., ԿԱՍԵԿՒ Ս.Ա.Ր.Լ. 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պալեան 250 Ֆր., Օր. Նուարդ Մուրատեան 200 Ֆր., Պ. Արտա Զիլէք 100 Ֆր.:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Տաթօն Սարհատեան 500 Ֆրանք կը նուիրեն վոխան ծաղկեպսակի Տիկին Վերժին Ասլանեանի յիշատակին Դպրոցասէր Վարժարանին (առանձ՝ «Յառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա Գոլոմպի Ակնունի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պր. Կարպիս Յակոբեանի եւ ընտանիքին Տիկին Արմենուհի Յակոբեանի մահուան առթիւ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ

Յարգելի հայրենակիցներ,

1994 թ. Յունիսին ընդունուել է Հայաստանի Հանրապետութիւնում «օտարերկրեայ քաղաքացիների իրաւական վիճակի մասին» Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնքը, որի համաձայն ծագումով հայ օտարերկրեայ քաղաքացիները, ինչպէս նաեւ Հայաստանի Հանրապետութիւնում մնտեսական, մշակութային գործունէութիւն ծաւալող այլ օտարերկրեայ քաղաքացիները կարող են ստանալ Հայաստանի Հանրապետութիւնում կացութեան յատուկ կարգավիճակ՝ 10 տարի ժամկէտով:

Կացութեան յատուկ կարգավիճակը շնորհւում է Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի կողմից:

Հայաստանի Հանրապետութիւնում յատուկ կարգավիճակ ստացած օտարերկրեայ քաղաքացիներին տրւում է Հայաստանի Հանրապետութեան յատուկ անձնագիր:

Յատուկ կարգավիճակ ստացած օտարերկրեայ քաղաքացիները ձեռք են բերում երկրի եւ մուտքի, սեփականութեան, աշխատանքի, ձեռնարկատիրական գործունէութեամբ զբաղուելու, ժառանգելու, կտակելու, սեփականութիւնը նուիրաբերելու, մերձաւոր ազգականներին Հայաստան հրաւիրելու, բնակուելու եւ տեղաշարժուելու իրաւունք:

Նրանք կարող են անդամակցել բարեգործական, մշակութային, արհմիութենական, մարզական եւ այլ հասարակական կազմակերպութիւններին, Հայաստանի Հանրապետութիւնում գործող միջազգային կազմակերպութիւններին:

Յատուկ կարգավիճակ ստացած օտարերկրեայ քաղաքացիները ունեն անձնական եւ ընտանեկան կեանքին անօրինական միջամտելուց օրէնքով պաշտպանուելու, անձի եւ բնակարանի անձեռնմխելիութեան, հաղորդակցութեան գաղտնիութեան, պատուի եւ արժանապատուութեան, կեանքի եւ առողջութեան, անձնական ազատութեան եւ դոյքի դէմ ոտնձգութիւններից պատշաճ պաշտպանութեան Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացուն հաւասար իրաւունքներ:

Յատուկ կարգավիճակ ստացած օտարերկրացին ունի Հայաստանի քաղաքացուն հաւասար իրաւունքներ եւ պարտականութիւններ, բացառութեամբ ընտրելու, ընտրուելու իրաւունքի եւ Հայաստանի Հանրապետութեան զինուած ուժերում ծառայելու պարտականութեան:

Հայաստանի Հանրապետութիւնում կացութեան յատուկ կարգավիճակ ստանալ ցանկացող անձինք կարող են Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանատուն ներկայանալ 1995 թ.-ի Մարտի 11-ից սկսած իրենց հետ ունենալով՝ անձնագրի էջերի լուսապատճէնները (3 օրինակ) եւ չորս լուսանկար:

Լրացուցիչ տեղեկութիւնների համար դիմել Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանատուն: Հասցէ՝

34, avenue des Champs-Elysées
75008 Paris
Tél. : 53. 76. 09. 93

ՀԻՄՊԱՏՈՍԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ, 1995 Մարտ 6

La Communauté arménienne de St-Etienne, St-Chamond et des environs

est cordialement invitée à assister à une

Réunion d'information

sous la présidence d'honneur du Maire de Saint-Etienne

Au cours de cette réunion, M. *Bédros TERZIAN*
Président du Fonds Arménien de France,
présentera et commentera un diaporama sur les

Projets et réalisations du Fonds Arménien : Gazoduc Iran-Arménie, Zanguézour et Karabagh

Cette réunion aura lieu
le Dimanche 19 Mars à 17 heures
en la Salle Communautaire arménienne de Saint-Etienne, 7, rue Bernard Palissy

Fonds Arménien de France, BP 12, 75660 Paris Cedex 14.

Représentation Théâtrale

donnée par des enfants et des jeunes
de la communauté arménienne
de Marseille

(sous la direction de *Seta SIMONIAN*)

le Dimanche 19 Mars à 15 heures 30

à la Maison Arménienne
de la Jeunesse et de la Culture
12 - 14, rue St-Bazile, Marselile 1er
Tél. : 91 - 50 - 15 - 09

Au programme :

3 *COMEDIES*

- *LES PREJUDICES DE LA COURTOISIE*
  (Hagop Baronian)
  Extraits : Setrak Agha
  et le cordonnier
- *LE CITADIN ET LE PAYSAN*
- *LES DEUX SOURDS (Molière)*

Organisée par :
l'Action Santé Arménie France (ASAF)
et la
Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture de Marseille (MAJC)

Au profit du centre d'enfants handicapés de Gumri et de l'Hôpital No 3 d'Erevan

— P.A.F. : 70 Francs —

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Մարմնոյն պահունակութեամբ կը յանձնարարէ, թէ նախանցեալ տարիներու օրինակով կը կազմակերպէ ժողովրդային Լսարանները Եկեղեցին յուզող այժմէական նիւթերու շուրջ:

Ժողովրդային Լսարանները տեղի պիտի ունենան Առաջնորդարանի Նուրհան Քրէնկեան սրահին մէջ, Յունիսի հինգշաբթի իրիկունները՝ ժամը 8·9 (կէս ժամ դեկոյց, կէս ժամ հարցապատասխան՝ օրուան դեկուցումին շուրջ), ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցին. --

ՅՈՒՆԻՍԻ 15-ԻՆ
Նիւթն է՝
ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐՆԵՐ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՄԻՋԷՆ՝ ՅԱՅՍՕՐ
Զեկուցող՝
Գիւտ Արքեպիսկ. Նագգաշեան

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը իր մասնակցութեամբ ծանօթանալու մեր եկեղեցւոյ կարգ ու սարքին:

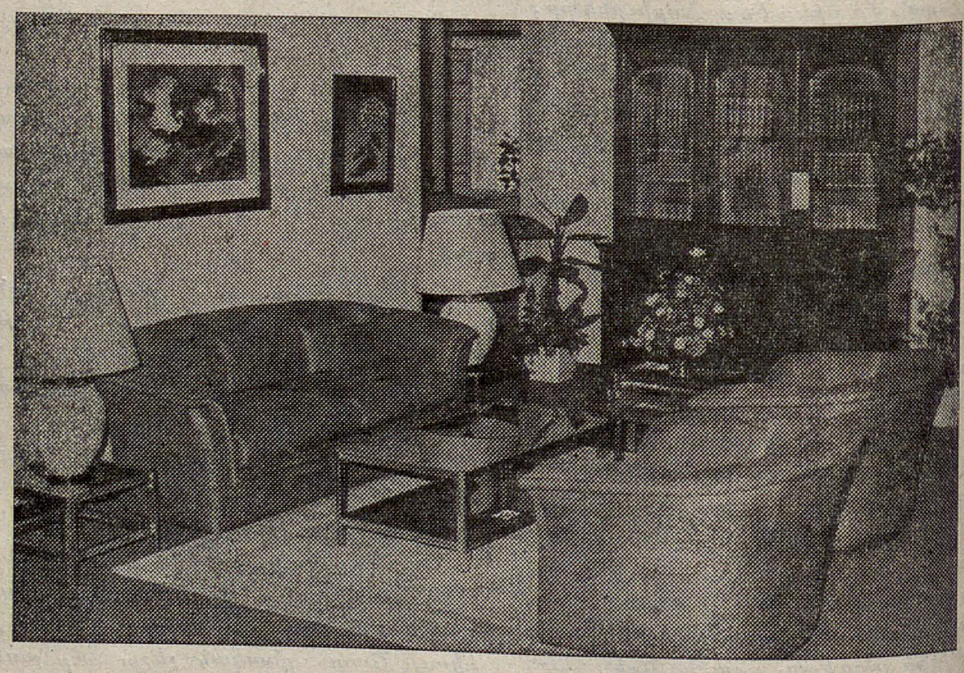
Լսարանի ուսարանին՝ ընդունելութիւն՝ Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

(Շար. Ա. էջէն)

ըսած է թէ որեւէ արդելք չկայ պատուիրակներու Հայաստան մեկնումին, քանի որ ինչպէս ամէն հայրենակից, Հայերն ալ ազատ են իրենց ուզած տեղը երթալու եւ ատոր համար որեւէ արտօնութեան հարկ չկայ:

ՄԵԾՆ - ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ էլիզապէթ Բ. թագուհին, առաջին անգամ ըլլալով հրապարակէն ի վեր (հռչակուած ԻՐԱ-ի կողմէ, վեց ամիս առաջ), պելֆասթ այցելեց, Մարտ 9-ին, բացումը կատարելու համար կամուրջի մը՝ Լակըն Պրիճ որ բողոքական թաղամասը կը միացնէ միւս ափը գտնուղ կաթոլիկէ բնդրին:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Մարտ 9-ին լոյս տեսած է հատոր մը ուր համախմբուած են յօդուածները այն հեղինակներուն որոնք պատական հետապնդումի ենթարկուած են անոնց բովանդակութեան համար: Այս նախաձեռնութիւնը մաս կը կազմէ քաղաքացիական անհնազանդութեան արշաւի մը զոր հրապարակ հանած են մտաւորականներ: Այս հատորը - 80 էջ - խորհրդուած՝ «Ազատութիւն մտածողութեան» 700 հոգիի ստորագրութիւնը կը կրէ, ի շարս որոնց՝ Եաշար Քէմալ:

ՖԻՏԻԼ ԳԱՍԹՐՕ Փարիզ կուգայ Մարտ 13-ին եւ կ'ընդունուի նախագահ Մխթեարեանի կողմէ: Գասթրօ որ չարաթավերջին Գոփընհակըն կը գտնուի մասնակցելու համար ՄԱԿ-ի համագումարին թըշուառութեան դէմ՝ ուրկէ կուգայ Փարիզ եւ խօսք կ'առնէ նաեւ ԻՒՆԷՍԿՕ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ ամուսնութիւններու թիւը զգալի նուազում կրած է եւ 1993-ին գարուս ամենացած համեմատութեան հասած է 255·200 ամուսնութիւններով: Այս թիւը արդէն 6%-ի նուազում մը արձանագրած էր բազդատմամբ նախորդ տարուան:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 14
MARDI
14 MARS
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·548 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.548

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

*ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ Մարտ 13-ի թիւեր*ով կը տեղեկացնէ թէ Գոփընհակընի վերջ*հաժողովին Թուրքլոյ հանրապետութեան նախագահ Ս. Տէմիրէլ անակնկալ տե*ղեկութիւն մը ունեցած է Լ. Տէր - Պետրոսեանի հետ ունած թելեփոնի խօսակցութեան ատեն Ադրբեջանի հետ պատերազմական վիճակին: Տէմիրէլ բացատրած է թէ կացութիւնը լուրջ վնաս կը պատճառէ նաեւ Թուրքիոյ, «արգիլելով Միջին Ասիոյ երկիրներուն հետ յարաբերութիւնները եւ ուշացնելով էարիւղատարին շինութիւնը»: Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահը աւելցուցած է որ իր երկիրը Հայաստանի հարեւան օժանդակութիւնը ցոյց կուտայ երբ Հայաստան լուծէ Ադրբեջանի հետ ունեցած հարցերը: Տէմիրէլ տեղեկացած է նաեւ Ադրբեջանի նախագահ Ալիեւի հետ:

ՊԱԼԱՏԻՒՐ անհրաժեշտ դառաւ հրապարակել իր հարստութիւնը: Պարզուեցաւ որ կնոջը հետ անցեալ տարի 124·150 Ֆր·ի տուրք վճարած է ԻՍՖ-ի (հարստութեան վրայ տուրք) հաշուին: Սեփականատէրն է յարկաբաժնի մը Փարիզի 16-րդ թաղամասին մէջ, ապարանքի մը՝ Տօվիլ, հատ մըն ալ Շամոնիի, նաեւ 4,5 միլիոն Ֆր·ի բաժնեթուղթ: Կինն ալ ունի հողագործական տարածք մը (4 հեկտար) Սոլիւթրէ: Պալատիւր չեչտեց նաեւ թէ հարստութիւնը կնոջը ծնողքէն եկած է: Կինն ալ հարցազրոյց մը տուած է ժուռնալ տիւ Տիմանշի, ուր եւս քացատրութիւններ կու տայ իր ստացած ժառանգութիւններուն մասին: Դիժդոհ է որ մարդիկ չար են իր ամուսնոյն նկատմամբ: Կիրակի օրուան 7/7 յայտագրին ալ Պալատիւր խ«սելու իր պարտաթուղթերուն եւ հարստութեան մասին, միշտ չեչտելով անոնց օրինական բնոյթը: Ոճը աւելի յարձակողական էր, պարզ է որ վերջին հարցախոյզերէն ազդուած է: Հեղնական ոճ ալ գործածեց «գավխարի ձախ»ին հանդէպ որ յանկարծ սկսած է «հորթի դլուխը» սիրել (Շիրաքի նախընտրած ճաշն է): Կրկնեց թէ ապատ մարդ մըն է եւ թէ ոչ ոքի հետ համաձայնութիւն կնքած է, ոչ ոքի նախարարութիւն խոստացած է եւլն· եւլն: Հակառակ անոր որ ինք ալ կը մերժէր բանավէճը «երեսուն տարուան իր լաբեկամին» հետ, բաւական քարեր նետեց, ձաղկելով նաեւ ընտրապայքարին ցած կողմերը:

ԳՈՓԸՆՀԱԿԸՆԻ վեհաժողովին, նախագահ Միթերան կոչ ըրաւ որ ընկերային հարցը խաղաղութեան կողքին դրուի: Կ'առաջարկէ որ տուրք մը դրուի դրամական գործառնութեանց վրայ նպաստելու համար երրորդ աշխարհի ընկերային զարգացման: Ժողովը համաձայնութեան եկաւ (100 էջնոց թղթածրար մը) հաստատելու համար որ աշխարհի ամէն կողմ թշուառութիւն կայ եւ չանձն առնելու պայքարելու՝ ճարը գտնելու համար: Վերջին խօսողներէն եղաւ Ֆիտէլ Գասթրօ որ բողոքեց Գուպայի շրջափակման դէմ:

ՖԻՏԷԼ ԳԱՍԹՐՕ Փարիզ հասաւ Մարտ 13-ին, առաջին անգամ ըլլալով: Թէեւ Ֆրանսայի պաշտօնական հիւրը չէ, բայց կը վայելէ պաշտօնական հիւրի առանձնաշնորհները: Կը հիւրընկալուի Մարիննելի, ուր կ'ընդունուին Պետութեան դեկավարները, կը տեսնուի Տիկին Միթերանի հետ, կ'ընդունուի Էլիզէ, նաեւ Ադգ· ժողով: Բողոքներ կան այս այցելութեան առթիւ· ոմանք անընդունելի կը գտնեն որ նման մեծաւորի մը ընդունուի:

ԴՈՐՍԻՒԱ «մեռած կղզի»ի վերածուեցաւ Մարտ 13-ին, երբ չորս շաբթուան ընդհ· գործադուլին վերջ աւելցաւ նաեւ փոխադրութեան միջոցներու դադրեցումը: Սկզբունքով պաշտօնատարներու շարժումը կը դադրէր Մարտ 10-ին, երբ համաձայնագիր մը կը ստորագրուէր կառավարութեան հետ, բայց կոչ

(Շար·ը Դ· էջ)

Բ. ԱՐԱՐՔՅԵԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Հայաստանի Փարիզի դեսպանատան մամլոյ սպասարկութիւնը, Մարտ 9 թուակիր հաղորդակցութեամբ կը հաղորդէ որ Մարտ 8ին-, հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է Ռենսէի Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը որու մասնակցած է Հայաստանի Գործարարներ Միութեան նախագահը՝ Բարդէն Արարքցեան: Ներկայ եղած են նաեւ Ադգ· ժողովի նախագահ՝ Ֆիլիփ Սեգէնի ներկայացուցիչը՝ Էրիք Ռաու, երեսփոխան Փիէր Լըլուչ, Հայաստանի Գործարարներ Միութեան երեսփոխաններ, դործավար՝ Վահան Տէր - Ղեւոնդեան եւ հրաւիրեալներ: Ակադերութեան համերգէն ետք, ելոյթ ունեցած են Բարդէն Արարքցեան, Է· Ռաու, Փ· Լըլուչ եւ ուրիշներ:

Ապա, դեսպանատան հաղորդագրութիւնը կ'անդրադառնայ յաջորդ օրուան - Մարտ 9-ի - տեղի ունեցած երկու խորհրդարաններու համագործակցութեան համաձայնագրի ստորագրութեան եւ Փարիզի քաղաքապետութեան տուած ճաշին, որոնց մասին դրած էինք մեր նախորդ (Մարտ 11 / 12) թիւով:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 10)

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ՆԱԽԱԳԻԾԻՆ
ՔՆՆԱՐԿՈՒՄԸ

Մարտ 9-ին, Լ· Տէր - Պետրոսեանի նախագահութեան տակ Սահմանադրական Յանձնաժողովը չարունակած է իր աշխատանքները: Աւարտելէ ետք Սահմանադրութեան նախագիծին 7 դլխաւոր բաժիններու ընդհ· ուսումնասիրութիւնը, Յանձնաժողովը ունկնդրած է աշխատանքի յատուկ խումբին ներկայացուցած յաւելեալ կարդ մը առաջարկները: Ընդունուած են չուրջ չորս տասնեակ որոշումներ, նաեւ համապատասխան սրբագրութիւնները, փոփոխութիւններ ու լրացումներ: Աշխատանքի խումբի ներկայացուցած առաջարկներէն մէկը յատկապէս ուշադրութեան առարկայ դարձած է: Ան կը վերաբերէր Հանրապետութեան մէջ իւրաքանչիւր անհատի կեանքի իրաւունքին, այնուհետեւ մահապատիժի արդիլման: Այս հարցին չուրջ Յանձնաժողովի անդամներուն կարծիքները բաժնուած են: Վերջապէս որոշուած է Գերագոյն Խորհուրդին առաջարկել մահապատիժի հարցը եւս հանրաքուէի դնել, Սահմանադրութեան հետ միասին:

*
**

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Խորհրդարանը Մարտ 13-ին կը սկսէր իր եռօրեայ նիստերը, որոնք գլխաւորաբար կը յատկացուէին բոլոր խմբակցութիւններու կողմէ ընդունելի առաջարկ մը դտնելու՝ ինչ կը վերաբերի Ադգ· ժողովի արհեստավարժութեան սկզբունքին: Այս առթիւ Գ· Ա·-ի Ա· փոխ - նախագահ Արա Սահակեան «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին ըսած է· - «Անհրաժեշտ է շարունակել բոլոր վիճելի հարցերի քննարկումը, կանուխառել դրաւիչ եւ դարմեալ փորձել բուէարկել, որովհետեւ խորհրդարանում որոշումների ընդունման այլ մեխանիզմներ չկան: Դա միայն ձայների մեծամասնութիւնն է: Պատգամաւորների փասիվ մասը պէտք է զգայ պատասխանատուութիւն ընտրողների հանդէպ, ինչպէս նաեւ իր պատգամաւորական պարտքը, վերադառնայ խորհրդարան եւ ներգրաւուի աշխատանքի եզրափակիչ փուլում»:

*
**

Ս. ԹԱՇՃԵԱՆ
ՎԱՐՉԱՊԵՏԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ
ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ

Ուժանիւթի նախարար Սեպուհ Թաշճեան որ հեռացած էր իր պաշտօնէն, կառավարական որոշումով նշանակուած է վարչապետի դլխաւոր խորհրդական եւ կառավարութեան լիազօր ներկայացուցիչ ընթերքի եւ ուժանիւթի հարցերու դծով:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՊՈԼՈՅ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԸ

«Հիւրրիյէթ», Մարտ 11 եւ 12-ի թիւերով կը չարունակէ տեղ տալ Պոլոյ հայ համայնքին ներկայի պատկերին: Մարտ 11-ի թիւին էջը խորագրուած է՝ «Թէ փոքրամասնութիւն, թէ թուրք»: Ցիշելէ ետք թուրք արուեստին մաս կազմած անուններ՝ Պիմէն Տէր - Ղազարեան, Համբարձում Լիմոնճեան, Խաչար Մանաս, Տիգրան Զուխաճեան, Թաղէոս Էֆէնտի, Զիլճեան ընտանիք, Պալեաններըը, Գազանճեան, Նաֆիլեան, Թահթաճեան, Յովսէփ Ազնաւուր, յօդուածագիրը թրքական օփերայի անմոռանալի դէմքերէն կը թուէ Յակոբ Թովուզը, Պետրոս Գուրմճեանը, Գէորգ Պօյաճեանը, Նուպար Պայվէրտեանը, Նուրհան Ռուչանը, Ալիս Մանուկեանը եւայլն: Կը դրէ թէ թատրոնի առաջին դէմքերէն Տիկին Քնար տակաւին կ'ապրի իրեն նուիրուած բանաստեղծութիւններու մէջ: Պոլոյ ամէնէն դեղեցիկ պալատները հայ ճարտարապետներու գործն են. Հայեր նաեւ զանազան արհեստներու մէջ տուած են վայլուն անուններ:

Ապա կը ներկայացուի Ս· Փրկիչ հիւանդանոցը որ 400 անկողին ունի: Բժշկապետը Արման Զաքըր դիտել կուտայ թէ պետական ոչ մէկ յատկացում կը ստանան եւ հիւանդներու մեծ մասը ձրի կը բուժուի: «Յօդուածագիրը կը դրէ· - «Ս· Փրկիչ հիւանդանոցը, պատմական իր շէնքով, դալար պարտէզով ու մասմաւուր ընդբանցքներով զարմանք կը պատճառէ այցելուին: Հոս ոչ իսկ հետքը կայ այն խառնիճաղանճին, աղտոտութեան ու մոայլ մթնոլորտին զոր որպէս հաւաքականութիւն վարժ ենք տեսնելու պետական հիւանդանոցներուն մէջ»:

Ապա տեղ կը տրուի վիրաբոյժ Մելքոն Պալճըի ու հոդաբարձու Մկրտիչ Սերթչիմչէքի արտայայտութիւններուն. երկուքն ալ կը դանդատին որ Բ. կարգի հայրենակիցի վերաբերում կը տեսնեն, իրենց հայկական ծագումին պատճառով:

Յօդուածաշարքին Մարտ 12-ի էջը ունի «Դաղութին արուեստական չնչառութիւն» խորագիրը: Ըսուածը այն է որ համայնքը երկու յենակ ունի. եկեղեցին ու դպրոցը: Առաջինին համար կ'ըսուի· - «Այն ժամանակէն ի վեր երբ անկարելի դարձուցին Աճատոլուի մէջ հայերու կեցութիւնը, ձեռքի մը մատներուն վրայ կարելի է համրել այն եկեղեցիները որոնք յաջողած են բաց մնալ: Ինչպէս Սեւ ծովու շրջանի յունական եկեղեցիները, անոնցմէ ոմանք ախոռի վերածուած, ուրիշներ ալ բար առ բար խանդուած են»:

Յօդուածագիրը՝ Պէրրան Թէօզէր կ'արձագանգէ հայ համայնքին բաժին հասած անարդարութիւններուն. կ'ըսէ թէ արտօնութիւն չի տրուիր կալուած կտակելու Ս· Փրկիչ հիւանդանոցին, թէ դրամոցները թերթա են անիրաւութիւններու. այսպէս, օրինակ, կը նշուի թէ 1993-ին կրթական նախարարութիւնը պարտադրած է որ հայկական վարժարաններու մէջ հայերէնի դասէն դուրս մնացած բոլոր դասերը թրքերէն տրուին, հակառակ Լոզանի դաշինքին տրամադրութեան:

Գրութեան մէջ տեղ դտած է նաեւ հայկական վարժարաններու թուրք փոխ - տնօրէններուն հարցը որ վերջերս լայն արձագանգ դտաւ տեղական հայ մամուլին մէջ ալ: Կ'ըսուի նաեւ թէ Թուրքիոյ մէջ կրօնական վարժարան ունենալու արդելքին պատճառով հայութիւնը առիթ չունի կրօնաւորներու յետագայ սերունդներ պատրաստելու:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու չարքին Վալանսի Հայ Մարզականը 0 - 1 պարտուեցաւ Անժէէն, այս վերջնոյն դաշտին վրայ: Այժմ 14-րդ է, 37 կէտով: Գլուխն է միշտ Կէնկան 63 կէտով, իրեն կը յաջորդէ Մարսէյլ 59 կէտով:

ՀԱՅԿ. ՕԴԱՅԻՆ ԳԻԾԵՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Մարտ 9-ի երեկոյեան «Հայկական օդային դիծերը» պաշտօնապէս կայք հաստատեցին Փարիզի մէջ ուր ստուար բազմութեան մը ներկայութեան բացումը կատարուեցաւ «Արմինիըն Էյրլայնզ»ի դըբասենեակին: Ներկայացուցիչ ընկերութեան «Սապերթաւր»ի պատասխանատուներուն կողմէ ողջոյնի խօսք արտասանեց Լեւոն Պաղտասարեան, յայտնելով որ ինք ու գործընկերը Վարուժան Սարդիսեան մեծ գոհունակութիւն եւ ուրախութիւն կ'ապրին այդ բացումին առիթով որ նոր հանդրուանով մը կը քալլերէ տարիներու իրենց ջանքերը: Ներկաներուն մէջ էին Հայաստանէն երեսփոխաններ, Ֆրանսայի Երեւանի դեսպանուհին Տիկին տը Հարթինկ, «Հայաստան» հիմնադրամին տնօրէնուհին Մանուչակ Պետրոսեան, Հայաստանի օդային դիծերու ընդհանուր պատասխանատուն, «Հայկական օդային դիծեր»ու տնօրէնը, Փարիզի հայ մամուլի ներկայացուցիչներ, եւայլն:

Լեւոն Պաղտասարեանի յաջորդեցին Հայաստանի օդային դիծերու ընդհ· պատասխանատու Շահէն Պետրոսեան ու «Հայկական օդային դիծեր»ու տնօրէնը Հայկ Յովհաննիսեան, որոնք իրենց դոհունակութեան հետ չնորհակալութիւնը յայտնեցին Ֆրանսական իշխանութիւններու, քալքի օդաչուներուն ու իրենց գործունէութեան զօրակից բոլորին:

Ուրախալի հանդրուան մը որուն գոհունակութիւնը պիտի բաժնեն նաեւ «Հայկական օդային դիծեր»ու ներկայի ու յառաջիկայի ուղեւորները եթէ բարեփոխութիւններէն իրենց եւս բաժին հանուի, օրինակ՝ Երեւանի օդակայանին մէջ ելքի համար ժամեր տեւող սպասումին կրճատումով:

Ա. ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՏԵՐՈՒՆԻ

ՅՈՎՀ. ԳԱՍԱՐՃԵԱՆ

Մարտ 10-ին, Փարիզի իր բնակարանին մէջ իր մահկանացուն կնքած է Յովհ· Գասարճեան: Ողբացեալը ծնած էր Այնթապ, 1898-ին, ուրկէ անցած էր Հալէպ, հուսկ՝ Պէյրութ: Հալէպէն իսկ ձեռնարկած էր աշխատանքի եւ Պէյրութի մէջ, յետադային, իր ճակտին քրտինքով պիտի յաջողէր հիմնել ձուլարան մը, որ կարեւորագոյնն էր Մերձաւոր - Արեւելքի: Ապրիլեան սերունդէն, Յովհ· Գասարճեան եղած է միշտ գործօն անդամ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեանց, Հ·Բ·Ը·Մ·-ի աղգային այլ մարմիններու: Բարերար անդամ էր Մայր Աթոռին, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի եւ Հ· Բ· Ը· Միութեան, երեք հաստատութեանց ալ բերած է իր բարոյական եւ նիւթական նպաստը: Լիբանանի կառավարութիւնը դինք պարդեւատրած էր Մայրիներու Ա. կարդի շքանշանով, Ամենայն Հայոց Երջանկայիշատակ Կաթողիկոսն ալ՝ Ս· Գրիգոր Լուսաւորչի շքանշանով: Ազնիւ նկարագրի տէր, համեստ բառին ազնուագոյն իմաստով, Յովհ· Գասարճեան կը պատկանէր սերունդի մը որ ճաշակելէ ետք իր ժողովուրդին սեւ օրերը, կրցած էր հիմը դնել Պէյրութի մէջ ճարտարարուեստի եզակի հաստատութեան մը:

Մեր ցաւակցութիւնները իր զաւակներուն:

ՍԻՐԵԼԻ ԴԱՍԱԽՕՍԻՍ՝ ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Շուրջ մէկ ամիս առաջ, Երեւանում իր մահկանացուն կնքեց անուանի բանասէր, դրականագէտ, լեզուաբան ու Երեւանի Պետական համալսարանի երկարամեայ դասախօս՝ Ռաֆայէլ Իշխանեանը:

Այս գոյժը չուառով տարածուեց գաղութից - գաղութ, ցաւ պատճառելով բոլոր նրանց, որոնք այս կամ այն առընչութեամբ ճանաչում էին նրան եւ կամ կարդացել նրա հայանուէր յօդուածները, հայ ժողովրդի ծագման եւ Հայոց լեզուին նուիրուած:

Նրա մահը խոր վիշտ պատճառեց ինչ խօսք նաեւ՝ իր նախկին ուսանողներին, լինեն նրանք Հայաստանի տարմանների դուրս, թէ ներս:

Երեւանի Պետական համալսարանում ուսանած տարիներիս, ինձ բախտ վիճակուեց ունկնդրելու մի շարք անուանի դասախօսների, որոնցից չատեր արդէն մահ են հայ մտքի պատմութեան ոսկեմատեանի մէջ: Այս բոլորի կողքին տարբեր էր սակայն Ռ. Իշխանեանի հմայքը, նրա անմիջականութիւնը, եւ ամենակարեւորը՝ հայերէն լեզուի մաքուր գործածութեան նուիրուած իր կրքոտ ելոյթները:

Տարիների մշուշից ահա վեր է բարձրանում սիրելի դասախօսիս վեհաշուք կերպարը: Մի կերպար, որ ունէր վեհ սկզբունքներ, որոնք ամուր կայք էին հաստատել նրա հոգում եւ որոնց նա հաւատարիմ մնաց մինչեւ իր կեանքի վերջը:

Լինելով չափազանց հայրենասէր եւ մեր ազգային արժէքներին հաւատարիմ մըտաւորական, Ռ. Իշխանեան առաջին հերթին հայ ժողովրդի գոյութեան փաստի հիմքն էր ընդունում Հայոց լեզուն՝ մեր ոսկեղինիկը, բազմիցս ըրելով, ամբոխներից յայտարարելով, որ՝ առանց հայ լեզուի, չկայ հայ ժողովուրդ, որ՝ հայ լեզուն կենդանի պահելու միակ առհաւատչեան հայ դպրոցն է, որ՝ ուր ունեցել ենք հայ դպրոց, Հայը մնացել է Հայ, իսկ այն վայրերում, որտեղում հայ ծնողներ զաղարեցին իրենց զաւակները հայկական դպրոց ուղարկել, կարճ ժամանակում հայութիւնը վերացաւ այնտեղ: Սա պատմական իրողութիւն է եւ փաստերը չատ են մեր պատմութեան մէջ:

Լինելով հարազատ ժառանգորդը հայ մեծանուն տաղանդների, հայկականութեամբ լիցքաւորուած լուսաւոր մեծ Ջահի նման, նա իր ամբողջ կեանքը նուիրեց Հայոց լեզուի պաշտպանութեան, աշխատեց ջերմացնել բոլոր նրանց, ովքեր քայլ առ քայլ հեռացել էին իրենց ազգային արժէքներից, ոաք դնելով օտարամոլութեան, օտարախօսութեան եւ օտարադրութեան սխալ անդաստաններում:

Տակաւին համալսարանի երրորդ դասարանի ուսանողուհի, բախտն ունեցայ մի ամբողջ ուսումնական տարեշրջան անցկացնել Ռ. Իշխանեանի հետ: Այդ մէկ տարին բաւեց, որ նա իրեն յատուկ անմիջականութեամբ լիցքաւորէր մեզ՝ ուսանողներիս, փոխանցելով մեզ ջերմ հայկականութիւն, Հայոց լեզուի նկատմամբ չափազանց սէր ու պատմական յանձնառութիւն:

Ցիշողութեանս մէջ կան բազմաթիւ անմոռանալի յիշատակներ սիրելի դասախօսիս հետ կապուած, որոնցից միայն երկուսը բաւարար է ճանաչել տալու այդ մեծ հայը, որ աւա՛ղ չուա մեկնեց այս կեանքից ,ամուլ թողնելով իր տեղը ներկայ հայ իրականութեան մէջ:

Դասապահը վերջանալու վրայ էր, լոկ մի քանի րոպէ էր մնացել զանգը հնչելուն, երբ նա դրպանից հանեց իր ծոցատետրը եւ այն մեկնելով առաջին շարքում նստած ուսանողուհուն յայտնեց, թէ ժամանակը կարճ լինելու պատճառով, իւրաքանչիւրը թող ստորագրի իր անուան դիմաց: Նա ամէն օր ներկայ - բացակայ անելու բարի սովորութիւնն ունէր, իր բացորոշ խստապահութեամբ ստիպելով բոլորին, միշտ ներկայ գտնուել իր դասախօսութիւններին:

Շատեր ընկան նրա լարած թակարդի մէջ, որովհետեւ յաջորդ օրն իսկ, հազիւ լարան մոռած հեգնախառն լրջութեամբ սկսեց քննադատել, ձաղկել եւ պատեպատ դարնել բոլոր նրանց, որոնք յանդգնել էին իրենց անուան դիմաց օտար լեզուով ստորագրել:

Մի այլ օր, հազիւ ներս մտած հրահանգեց՝ «Թուղթ ու գրիչ հանեցէք, ուզում եմ ձեզ թէ հազար տարին մի անգամ, Մի փրկիչ աշխարհ գալիս, մի պատգամ. Մին որ եկաւ, ծնուած չէինք մենք մօտից, Մին էլ որ գայ, մեռած կ'ըլնենք ցաւերից...

Թումանեանի երկրպագուն էր նա: Թումանեանի վերոյիշեալ քառեակը չատ է պատչաճում սիրելի դասախօսիս, քանզի Ռ. Իշխանեան հէնց այն քչերից է, որոնք ուչ - ուչ են ծնուում ազգերի պատմութեան ընթացքում:

Յարգանք ու պատիւ նրա ապրած կեանքին, նրա վաստակին ու նրա թողած գրական ժառանգութեան:

ԱՐՓԻԿ ԳԱԼԱՑՃԵԱՆ

ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

ՅԱԿՈԲ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Ձիշդ մէկ տարի առաջ այս ամսագրին մէջ հայրենական մամուլին նուիրուած ակնարկս փորձ մըն էր ներկայացնելու վերջին հինգ տարիներուն խօսքի ազատութեան բարիքներէն նպաստաւորուած հայաստանեան մամուլին վիճակը, միաժամանակ նչելու այն վտանգները, որոնք կը սպառնային անոր յեռազայ զարգացումին: Այսօր մէկ տարի անց, կրնամ վստահօրէն պնդել թէ այդ վտանգներն առկայ են աւելի քան երբեք, հակառակ դրական որոչ երեւոյթներու:

Նախ անդրադառնալով այդ դրականին. առաջին առթիւ պէտք է նչել, որ ոչ միայն գոյատեւած են լրատուական այն քանի մը գործակալութիւնները որոնք ծնունդն էին վերջին մի քանի տարիներուն. այլեւ աւելցած են նորերը: Անոնց մէջ են «Փաստ» լրատուական գործակալութիւնը հակառակ լրատուական պարկեշտութեան հետ երբեմն անյարիր իր դէրսեւորումներուն, Անկախ Մամուլի Կեդրոնը՝ դրեթէ զուտ ամերիկեան նախաձեռնութիւն մը ըլլալով հանդերձ, ինչպէս նաեւ ամերիկեան բարեսիրական կարգ մը կազմակերպութիւններու ֆինանսաւորումով ստեղծուած «Հայ Էֆ Էմ» դեր - կարճալիք ռատիոկայանը: Այս եւ այլ ծառայութիւնները այժմ ընդարձակած են հանրութեան համար տեղեկութիւններ հայթայթելու եւ տարածելու հայրենական կարողականութիւնը: Առնուազն 40 անուանով աւելցած է նաեւ թերթերու եւ պարբերաթերթերու թիւը, անշուշտ եթէ այդ յաւելումը որակային որեւէ նպաստ կրնայ բերել այժմ չուրջ 375 անուն հաչուող հայրենական մամուլի ու տեղեկատուական միւս միջոցներու մեծամասնութեան անզործութեան պայմաններուն տակ:

Որոչ առումով, տակաւին, յաւելում պէտք է նկատել Հայաստանի ձայնասփիւռային ներքին ցանցով «Ամերիկայի Ձայն» ռատիոկայանի հաղորդումներուն կողքին՝ «Ազատութիւն» ռատիոկայանի օրական մէկ-ժամեայ հաղորդումները՝ հայկական եւ միջազգային կեանքի մասին: Այսուհանդերձ, ոչ զուտ հայկական մղումներով ու մանաւանդ բացառապէս օտար ֆինանսաւորումներով անուղղակի այդ հաղորդումները, թուրքական գոյզ հեռուստածրագիրներու եւ, վերջերս, երիտասարդութեան համար չատ դրաւիչ թուրքական զերկարճալիք երկու ռատիոծրագիրներու առկայութեան պայմաններուն տակ, փաստօրէն օտարերկրեայ տիրապետութեան տակ կը պահեն Հայաստանեան եթերը, զոր այսուհետեւ չատ աւելի մեծ զժուարութեամբ կարելի պիտի ըլլայ ազգային վերահսկողութեան տակ առնել, եթէ այդպիսի նպատակ - ծրագիր առաջանայ:

Անցեալ Դեկտեմբերին «Պայքար»ի մէջ հրատարակուած յօդուածիս մէջ թուղթի զժուար մատչելիութեան եւ սղութեան խնդիրը կը նկատէի հայրենական մամուլին Աքիլլեսեան զարշապարը: Հիմա, մէկ տարի անց, վիճակը չատ աւելի ծանրացած է: Լրագրային ամենահասարակ թուղթին մէկ թոնն այժմ կ'արժէ չուրջ 900 տոլար, անցեալ տարուան 500 տոլարին դիմաց: Եւ այս է պատճառը, որ բազմաթիւ թերթեր հիմա արդէն լոյս չեն տեսներ. մինչ լոյսին եկողները պակասեցուցած են իրենց տպաքանակը: Օրինակ, «Ազգ» թերթին տպաքանակը, որ անցեալ տարի 36 հազարէն իջած էր 25 հազարի, այժմ ընդամէնը հինգ հազար կը կազմէ (չհաչուած ուրիչներու կողմէ «ձախ» ճանապարհներով տպուող մասը), քանի որ աւելի մեծ տպաքանակ կը նչանակէ պիտճէի աւելի մեծ բաց: Եւ այս է պատճառը, որ ներկայիս հայրենական մամուլին օրական միջին տպաքանակը, հաւաքարար չանցնիր 50 - 55 հազարը, որուն հետեւանքով նորելուկ որեւէ օրաթերթ ներկայիս կրնայ ընթերցողներու չուկային մէջ տեղ գրաւել եւ սպառիլ անկախ իր բովանդակութեան որակէն:

Այսպիսով, չուրջ կէս միլիոն «գործօն» ընթերցող ունեցող երկրի մը մէջ, ինչպիսին է Հայաստանը, որուն բնակչութիւնը խորհրդային չրջանին օրական կ'ընթերցէր աւելի քան 350 հազար ընդհանուր տպաքանակով թերթ եւ չարաթաթերթ, հայրենական սակաւաքանակ մեր մամուլը չի կրնար լրատուական ազդու գործօն մը ըլլալ եւ տիրապետել հասարակական կարծիքին:

Թուղթի սղութիւնը պատճառ կը դառնայ նաեւ յոռի այլ երեւոյթի մը արմատաւորման՝ գիջումնաւոր խոցելի դարձնելու հայրենական մամուլի այն օրէնքները, որոնք չեն վայելեր նիւթական պաչտպանութիւնը քաղաքական կուսակցութեան մը կամ տնտեսական կազմակերպութեան մը: Նոյնիսկ անուն եւ պատմութիւն ունեցող որոչ թերթեր այժմ ստիպուած են պարբերաբար, նոյնիսկ ամէն օր ուղղութիւն եւ ճաչակ փոխելով յարմարելու այդ օրուան թուղթը ապահովելու քմահաճոյքին, կամ նպատակին: Ցաճախ կը պատահի, որ առաջ հարցազրոյցը կամ յօդուածը առաջ թերթին մէջ հրատարակելու համար ենթակայ հոգայ կամ ինչպէս սխալ ձեւով կը գործածուի բառը Հայաստանի մէջ՝ «գովանաւորէ» առաջ թիւը, այսինքն՝ վճարէ թուղթին դինը:

Վիճակը աւելի լաւ չէ պետական պատուհական թերթերուն, որոնք նոյնպէս անբաւարար տպաքանակ ունին: Պատճառը հասանաբար այն է որ պետական եւ Հ.Հ.Շ.-ական չրջանակներ իրենց ամբողջ ուչադրութիւնը կեդրոնացուցած են քաղաքական աւելի հզօր մեքենային՝ պատկերափեւռին ու ձայնասփիւռին վրայ, որոնք բացարձակապէս ենթակայ են իրենց հակակչռին, մինչդեռ ծախքերը կը հոգացուին հանրային պիւտճէէն:

Հայրենական տեղեկատուական կեանքի զարգացումի արգելակող երեւոյթ պէտք է նկատել նաեւ անցնող տարեչրջանին պետական լրատուական գործակալութեան «Արմէնփրէս»ի դեկավարութեան փոփոխութիւնը, աւելի ճիշդ՝ պետական սխալ հակակչռի տակ առնուիլը, որուն արդիւնքը եղաւ այն որ պաչտօնական հաղորդագրութիւն եւ տեղեկութիւն տալու կոչուած այդ գործակալութիւնը սկսաւ կուսակցական կողմնակալ դիրքորոչում, մեկնաբանութիւն եւ վերաբերում հանդէս բերել ներքին կեանքի այս կամ այն երեւոյթին նկատմամբ:

Ազատ խօսքի ու քննադատութեան պատութեան մասին եւ ընդհանրապէս ժողովրդավարութեան մասին նպաստաւոր վկայութիւն մը տալու միտումով Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանը Միացեալ - Նահանգներ կատարած իր վերջին այցելութեան առթիւ հրապարակաւ կը նչէր, թէ բացի կառավարութիւնը պաչտպանող երկու թերթերէ, մնացեալը ամբողջ օրը կը հայհոյեն իրեն: Ձիշդ չէ այդ հաստատումը: Հայաստան լոյս տեսնող թերթեր կան, որոնք կը պաչտպանեն ու կը գնահատեն կառավարութեան իւրաքանչիւր դրական գործը, գործունէութիւնը, ոչ անպայման այն հաչուով որ այդ կառավարութեան գլուխ կը գտնուի Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը, այլ քանի որ իրենց առաքելութիւնը կը նկատեն անկողմնակալ եւ առարկայական տեղեկատուութիւնը եւ մեկնաբանութիւնը: Այլ հարց է նաեւ թէ Հանրապետութեան նախագահի պաչտպանութեան լծուած այդ «երկու» եւ աւելի թերթերը իրենց հայհոյարան բնավանդակութեամբ ինչպէս կը պաչտպանեն կառավարութիւնը:

Այսուհանդերձ, իշխող կուսակցութիւնն ու պետական որոչ դերատեսչութիւններ վերջին չրջանին ի հակակչիռ ընդդիմադիր մամուլին եւ առ ի նախապատրաստութիւն յառաջիկայ ընտրութիւններուն որդեգրած կը թուին ըլլալ ուրիչ գործելաձեւ մը՝ իրենց սեղանէն օգտուող կուսակցութիւններու եւ չրջանակներու համար ստեղծել տնտեսական տուերային

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Մարտ 5-ին հայաստանեան խորհրդարանական խմբակը Սէն Շամոնի Ս. Ներսէս Շնորհալի մատուռին կից սրահին մէջ հանդիպում ունեցաւ շրջանի հայ համայնքին հետ. բազմութեան մէջ կային մինչեւ իսկ Սէն Թ'էթիէնէն հասածներ:

Օրուան խօսնակը Տիկին Աստղիկ Քիւրտճեան բարի գալուստ մաղթելէ ետք ցաւ յայտնեց ՀՑԴ-ի կասեցումով Հայաստանի ժողովրդավարութեան մասին յարուցուած կասկածներուն համար, ապա խօսքը տուաւ հիւրերուն, որոնք պատասխանեցին հարցումներու: Տիկին Քիւրտճեան նաեւ կատարեց թարգմանի դերը:

Հանդիպումին ներկայ էր նաեւ Սէն Շամոնի քաղաքապետը որ խօսք առնելով ողջունեց հայ խորհրդարանականները ու դրուատանքով արտայայտուեցաւ շրջանի Հայութեան մասին: Օրուան վերջին խօսողը եղաւ նոյն քաղաքապետարանին խորհրդական Քերոբ - Ժորժ Մուղէքեան որ ծանրացաւ Հայաստանին օգնելու կարեւորութեան վրայ:

Երեկոյթը աւարտեցաւ մտերիմ հիւրասիրութեամբ մը:

ԼԵՒՈՆԵԱՆ ՎՐԴ.

բերութիւն քաղաքական կազմակերպութիւններու եւ գործիչներու հանդէպ:

Ազատ խօսքի զարգացումը, մամուլի հեղինակութեան բարձրացումը վտանգուած է այսօր Հայաստանի մէջ խորհրդարանական յառաջիկայ ընտրութիւններէն առաջ, դուցէ՞ մը ոմանց նպատակը: Թերեւս: Սակայն ընտրութիւններէն ետք, անդին ու վեր ի՞նչ պիտի ըլլայ ազատ խօսքի իրաւունքին բարիքին տիրացած, զայն նոր վայելել սկսած հայրենահայ մարդուն վիճակը, ընդհանրապէս ժողովրդավարութեան վիճակը Հայաստանի մէջ:

Հարցեր որոնց հաւուեկչիռը ընելու ատիթ պիտի ունենանք մէկ տարի յետոյ, այս թերթին մէջ:

«Պայքար» ամսագիր
Հոկտեմբեր - Դեկտեմբեր, 1994

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄՈՍԿՈՒԱՆ ԿԸ ԶԱՐԳԱՆԱՅ

Կրեմլինէն երկու քայլ հեռու է Ռուսաստանի առաջին սեփական ղրամատունը «Մէնաթէփ» որուն հիմնադիրը հազիւ 32 տարեկան է: Հինգ տարի առաջ այդ ղրամատունը հաստատուած էր մոսկովեան հին չէնքի մը վեռնայարկը ուր կարեւորագոյն կարասին ժանգոտած արկղ մըն էր:

Ռուսաստանի մայրաքաղաքը փոփոխութեան արագընթաց շրջան մը կ'ապրի ու կարճ ժամանակուան մէջ հաւանական է որ վերածուի ամէնէն պերճասիրաք մայրաքաղաքներէն մէկուն: Արդէն դրեթէ ամէնէն սուղն է ան այսօր: Վերջ գտած են այն օրերը երբ մարդ քանի մը տոլար ունենալով դրպանը, կրնար ինքզինք միլիոնատէր զգալ:

Քաղաքին հազարաւոր խեղճուկ կըրպակները մաֆիայի մը կողմէ կանոնաւոր կերպով հրդեհուելէ ետք, մէկիկ մէկիկ իրենց տեղը կը ձգեն խանութներու ուր ամէնէն անհերեւակայելի ապրանքները կը ծախուին. ձմրան ամիսներուն կարելի է հոն ելակ, արմաւ, կամ սպիտակ մարթինի ու այս կարգի ապրանքներ դանել չարաթը եօթը օր:

Նախապէս Կորքիի անունով կոչուած այսօրուան Տվերսկայա փողոցը տակաւին կարճ ժամանակ առաջ կը լեցուէր բազմութեամբ մը որ կ'այցելէր Մաք Տոնալտի, Իվ Ռոչէի առաջին խանութները: Այսօր այդ փողոցը Ֆոպուրկ - Սէն - Թ'Օնորէէն չատ տարբերութիւն չունի: Արեւմտեան ամենամեծ հաստատութիւնները իրենց մասնաճիւղերը ունին հոն: «Աւելի դիւրին է Շանէլի դիւերային ըղդեստ մը ճարել, քան ժամանոց բրդեղէն մը» կ'ըսեն տեղացիները: Ամսական 500 տոլարը լաւ աշխատավարձ մը կը համարուի հոն, սակայն նման չահ ունեցող չատեր տարին քանի մը անգամ կը նամի կ'երթան Հելսինքի:

Քաղաքին կեդրոնը վերանորոգուած, ընդարձակ յարկաբաժնի մը ամսական վարձքը մինչեւ 10 հազար տոլար կրնայ ըլլալ: Եւ կան տանտէրներ որոնք չեն վարանիր մէկ օրէն միւսը աւելցնելու վարձքը: Տարբեր չէ պանդոկներու պարագան. Մարքօ Փոլօ կոչուածը ուր Բրեժնեւէն ի վեր փոխուած միակ բանը խոհանոցինղեկավարութիւնն է որ յանձնուած է Ֆրանսացիի մը, գիչերուան մը քունը կ'արժէ նուազագոյն 250 տոլար: Գիչերային ամէնէն արդիական ակումբ մը ներս մուտք գործելու համար 80 տոլար պէտք է վճարել: Կէսօրուան ոտքի վրայ հապճեպ երկուքով ճաշ մը կ'արժէ 100 տոլար ու Փարիզ - Մոսկուա չանգալակի երթեւեկողները սկսած են բնական դանել ատիկա:

Առօրեայ կեանքն ալ մեծապէս կ'ազդուի փոփոխութիւններու թափէն: Աբեմտեաններուն նմանող հանրախանութներուն մէջ ամէն բան կարելի է դանել փարիզեան գիներով: Մոսկուա ապրող երիտասարդ Ֆրանսացի մը որ ամիսը 25 հազար Ֆր. կը չահի, կը դանգատի որ չատ սուղ է կեանքը:

Այս պայմաններուն մէջ մարդ չի կրնար հարց չտալ թէ ի՛նչպէս կ'ապրին ուսուցիչները, ճարտարապետները, փոլոր այն մարդիկը որոնք դուրս կը մնան ղբրամատուներէ, մաֆիայէն ու միջազգային առեւտուրէն: Անոնք որոնց ամսականը կը վճարուի ռուբլիով: Ֆրանսուհի մը որ տեղւոյն վրայ ամերիկեան հաստատութեան մը մէջ կ'աշխատի, կ'ըսէ թէ այդ գանգուածին վերապրելու գաղտնիքը անյայտ է: Սակայն գաղտնիքը կար նաեւ առաջ. խորհրդային շրջանին միջին աշխատաւարձքը գործ մը մոյկի գինին հաւասար էր, բայց ոչ ոք բոպիկ կը պըտրտէր: Այսօր ալ հաւասար է 2 քկ. վառարակ երշիկի, բայց ոչ ոք անօթի մեռած է:

Գլխուն ճարը տեսնող ճարպիկ երիտասարդ մըն է Վասիմ որ չարժաւարն է Ֆրանքեւուս ընկերութեան մը. ամիսը 400 տոլար կը ստանայ ինչ որ պէտք եղածին մէկ քառորդն է. մնացածը «կը ճարէ»: Ցաւելեալ ժամերու աշխատանք կը կատարէ, գործի մարդոց միջնորդ կը ծառայէ, փոխ դրամ կու տայ տոկոսով, քանի որ ներկայիս դրամի մեծ պահանջ կայ: Անշուշտ, իր գնումները ամէնէն սուղ վաճառատուներէն չի կատարեր, բայց աղէկը սեփական վարժարան մը կը ղրկէ ամիսը 100 տոլար վճարելով ու արձակուրդները կ'անցընէ Թուրքիա, Թայլանտ կամ Նիւ-Եորք:

Եւրոպական յանձնախումբին կողմէ կատարուած հարցախոյզի մը համաձայն, Ռուսերու միայն 13%-ը կը մտածէ որ իր կացութիւնը բարելաւուած է այս տարի. իսկ 56%-ին համար վատթարացած է: Եւ 68%-ը կ'ըսէ թէ երկիրը սխալ ուղղութեամբ կը զարգանայ եւ թէ բոլոր Շանէլները, Տիոռները կամ Գարտէններըը ոչինչ կրնան փոխել:

ՔԱՂՀԱՆ

ԶԱԻԷՆ ՊԻՊԵՌԵԱՆ

ԱՆԿՈՒԹՅԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

•

Վէպ

- Լիսէէն ելած մէկը համալսարան կըրնայ երթալ, ասպարէզ մը չինել:

- Տարիներ կ'ուզէ ատիկա: Աակէ ե՞րբ ալ անկուտի պիտի պտըտիմ կը կարծես:

- Համալսարան գացողը կրնայ միեւնոյն ատեն աշխատիլ, Սուր: Ես քանի հոգի կը ճանչնամ, թէ՛ ֆաքիւլթէ կ'երթան...

Սուր ադմուկով արտաքսեց ամբողջ ծուխը զոր թոքերուն մէջ քաշած էր որպէսզի Նորէն զգայ այն գինովութեան գլխու պտոյտը:

- Ե՞րբ ինչ պիտի ըլլայ, ընդմիջեց: Հապա կը վերջանայ կոր, Նորէ՛ն դըպրոց...

- Համալսարանը դպրոց չէ որ, Սուր:

- Հապա ի՞նչ է: Դասերուն չպիտի՞ աշխատիս: Դուրսն ալ դրամի համար պիտի աշխատիս: Աշխատէ, աշխատէ. եաքը՞:

Դարձաւ, Նորմային նայեցաւ, կրկնեց.

- Եաքը՞: Սաչափ տարի եաք սա պիտի ըլլաս, սաչափ տարի եաք նա պիտի ըլլաս ... Ի՞նչ գիտես այդչափ տարի եաք ինչ պիտի ըլլայ: Ի՞նչ գիտես պատերազմ չպիտի ըլլայ, չպիտի երթանք մեռնինք: Ի՞նչ գիտես վաղ գիշեր աթոմը չպիտի պայթի գլխերնուս: Գիտե՞ս: Այսօր կ'ապրիս կոր, ատիկա՛ գիտես: Ես չեմ ուզեր կոր վաղուան համար այսօրը զոհել: Վազը իրականութիւն չէ: Այսօրն է իրականութիւնը: Տեսա՞ր փիլիսոփայութիւնը: Իմ ըրածս այս փիլիսոփայութիւնն է: Օգէն, երկինքէն չէ: Քուկինկդ աւելի ոչխարիսթ փիլիսոփայութիւն է:

Նորմա ժպտեցաւ, չպատասխանեց:

Սուր կ'ուզէր որ Նորմա հաստատէր իր միտքը.

- Ես ամէն օր հոս գալ կ'ուզեմ կոր քեզի հետ: Պարտիլ կ'ուզեմ կոր: Ամէն վայրկեան հոգիիս ուզածը ընել, ինծի հաճոյք պատճառող բաները ընել կ'ուզեմ կոր: Շատ դրամ չեմ ուզեր կոր: Ուզածներս ընելու չափ: Անկէ անդին դրա՞մը ինչ ընեմ: Այսօրը կորսնցնել չեմ ուզեր կոր: Կը վախնամ կոր, Նորմա:

Նոր սիկարէթ մը վառեց:

- Մերիններըը կը կարծեն կոր որ չեմ մեծնար կոր: Քանիս հասայ: Ես չոճո՞խ եմ:

Նորմա նորէն ժպտեցաւ:

Սուր խորհեցաւ թէ պէտք էր իր միտքը պարզէր, որպէսզի Նորմա կարենար ըսել՝ իրաւունք ունիս պապայիդ փալթօն ծախելու, չատ նէ նորէն ծախէ: Ուրիչին կարծիքը կարեւոր չէր: Կ'ուզէր որ Նորմա չմեղադրէր զինք: Բայց չկրցաւ պատմել պիթիպազարը:

- Սուր, ինչո՞ւ պապայիդ գործը չես ըներ կոր:

- Ե՞ս, խանութպա՞ն: Շուկայի մա՞րդ...

Բերբիլ մը արձակեց: Նորմա ժպտեցաւ, երկչոտութեամբը մէկու մը որ կը գիտակցի թէ ապուշ բան մը ըսած է:

- Եաքն ալ ազդայինճի եղիր պիտի ըսես անպայման:

- Չէ՛, Սուր...

Սուր սարսուռ մը ունեցաւ երեւակայելով թէ հայրը, այդ մարդը, փաթրոն եղած էր իրեն...

- Անճնասպան կ'ըլլամ, աւելի աղէկ է:

- Դպրոցը ձգես նէ ի՞նչ պիտի ըլլայ:

- Դրամ կը վաստկիմ:

- Այն առեն ամէն օր հո՞ս պիտի գաս, ամէն վայրկեան հոգիիդ ուզածը պիտի ընես:

- Պիտի ամուսնանանք:

Սուր գիտակից էր թէ այս պատասխանը կը նշանակէր՝ հոգիիս ուզածը ամէն օր քեզի հետ միասին ըլլալ է: Բայց Նորմա չժպտեցաւ այս անգամ: Գետին նայելով՝ մեղմաձայն ըսաւ.

- Դպրոցը ձգելուդ պէս գինուոր պիտի երթաս: Երկու տարի իբար պիտի չտեսնանք:

Սուր յօնքերը պռստեց, ժժդունեցաւ: Բոլորովին մոռցեր էր ատիկա:

Երկար լռութիւն մը տիրեց: Ցուղարկաւորի պէս քալեցին, իւրաքանչիւրը թաղուած՝ խորունկ մտածումներու մէջ:

Գերեզմանատան ճամբուն առջեւ կանգ առին: Վարը՝ ծով մանողները գիտեցին: Աւազները, բոյսերը, խարակները գիտեցին կանաչորակ ջուրին յատակը: Ամէն կողմ, մարդկային ձայներ, երգեր, ճիչեր, խնդուքներ կը հասնէին: Ամէն մարդ զուարթ էր. ինք զուարթ չէր: Ինք տըխուր էր: Ուրիշներու զուարթութիւնը աւելի կը տխրեցնէր զինքը: Առանձին ըլլալ կ'ուզէր: Ձայն չլսել: Ազատիլ սա պրկումէն: Տարածուիլ, չմաածել, դէթ պահ մը չդիմադրել:

Ձնայեցաւ Նորմային: Կը հիանար անոր լռութեան վրայ: Վեց օր եաք գալ, բնաւ չբանալ, աչքի յօնքի խաղ մը չընել, ոեւէ հարցում չուղղել ... «Հարկա՛ւ, ե՞ր ունի, ատկէ՛ յայտնի է յանցաւոր ըլլալը, լկրտա՛ծը՝, պոռաց Մելինէ: Սուր անդղայ մնաց: «Ապո՛ւշ, ի՞նչ ազնուր փիթիդ բռներ է», չարունակեց Մելինէ: Սուր ատկէ աւելին չմտացաւ: Մտիկ չէր ըներ: Օտարի ձայնի պէս եկաւ մօրը ձայնը: Շուրջի հազարաւոր ձայներուն մէջ չփոթուեցաւ, կորսուեցաւ, անանուն ժխոր դարձաւ: Աչքերուն մէջ կանաչորակ բիւրեղին ուրիչ բանի տեղ չմնաց: Բաց կուրծքը տուաւ Հիւսիսի հովին, խորունկ չունչ մը առաւ:

- Եկուր, ըսաւ Նորէն:

Ու մտաւ գերեզմանատան ճամբան: Զաւիթափէն իջան առանց խօսելու, ծովածոցը դիտելով:

- Զանօթեցա՞ը, Սուր, ըսաւ Նորմա:

- Դպրոցը պիտի չարունակեմ: Ուրիչ ճար չկայ:

- Լաւագոյն լուծումն է:

- Այո: Գիտե՞ս քանի հատ վերաքննութիւն ունիմ: Առեն չմնաց պատրաստուելու:

- Ինչո՞ւ մինչեւ հիմա չպատրաստուեցար, Սուր:

Չեռքովը անփութութեան նշան մը ըրաւ:

- Տակաւին առեն կայ: Վազուընէ աշխատիլ սկսէ: Շաբաթը հինգ օր մինչեւ իրիկուն կանոնաւոր աշխատէ:

Ծանր նեղութիւն մը պատեց Սուրին դիմագիծերը: Ձայնին մէջ անձկութիւն կար.

- Դաս սորվելու վիճակ չունիմ: Գլուխս չի մտնար կոր: Կարդացածս չեմ հասկընար կոր: Կարդացած առենս ուրիչ բան կը խորհիմ կոր: Մէկ բանը տասն անգամ կը կարդամ, Նորէն չեմ հասկնար կոր: Չե՛մ հասկնար կոր:

- Ե՞ս եմ պատճառը, Սուր:

- Չեմ գիտեր: Չէ՛: Ե՛ս գունտպլուխ եմ: Ամէն մարդ ինծի խելացի պիտի:

- Մինչեւ հիմա գունտպլո՞ւխ էիր:

- Չէի: Չեմ գիտեր: Ինքզինքս չատ խելացի կը կարծէի:

Նորմային թեւը մտաւ, ափին մէջ սեղմեց տաք միսը որ կը բարախէր:

(Շար. 57)

Ցավհաննէս Գասարճեանի ընտանիքը խոր ցաւով կը ծանուցանէ իրենց հօր եւ մեծ - հօր՝

ՑՈՎՀ. ԳԱՍԱՐՃԵԱՆԻ

(Այնթ-ապցի)

մահը որ պատահեցաւ Մարտ 10-ին, 97 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Մարտ 14, ժամը ճիշդ 14-ին, Փարիզի Ս. Ցովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին՝

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնփարնասի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Ընտանիքը ցաւակցութիւն կ'ընդունի Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի, Մարտ 15 եւ 16-ին

77, ave Henri Martin, 75016 Paris

(Շար. Ա. էջէն)

կ'ըլլար գործադուլի ոչ պետական աշխատաւորներուն։ Ապրուստը եւ աշխատավարձերը ոչ մէկ համեմատութիւն ունին եւ Գորսիքացիները չատ բուռն կը մնան իրենց պահանջներուն մէջ։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ երկար հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկարօ-ի (Մարտ 13) ուր կը խօսի ամէն բանի մասին՝ ընտրապայքար, ընկերվարութիւն, Ժոսփէն, իր հիւանդութիւնը, Մազարին, Վոլթէր, Ֆրանսայի պատմութիւն եւ Աստուած։ Կը խոստովանի որ չատ յոգնած է, բայց այլեւս չի տառապիր։ Իշխանութիւնը միշտ կը հետաքրքրէ դինք, թէեւ նուազ ախորժակ ունի։ Մեռելներու դերին մասին չուզեր արտայայտուիլ քանի որ չի կրնար իրաւարար ըլլալ, ինք ալ անոնց թիրախը եղած ըլլալով։ Ցայտնութիւններէն տառապած կ'ըլլար միայն ուրիշներուն համար, եթէ անոնք պատրաստուած չըլլային։ Հպարտ է իր աղջիկով, կը խորհի սակայն թէ լրագրողները պէտք է ուշադիր ըլլան, Մազարին (արտամուսնական աղջիկը) Նորմալ կը պատրաստէր եւ կրնար ազդուիլ, եթէ քննութենէն առաջ լոյս տեսած ըլլային Մաչի յօդուածն ու նկարները։ Քաղաքական մարզին վերադառնալով, կ'ըսէ թէ Ժոսփէնի ի նպաստ պիտի քուէարկէ։ Ֆրանսական պատմութեան անդրադառնալով կը խոստովանի որ Թալեյրանը չի սիրեր, որովհետեւ Ֆրանսան կը ծախէր ամէն մարդու, մեծ մարդ մը կը նկատէ Նափոլէոնը, բայց, հաշուեկշիռը բացասական կը գտնէ։ Իր տիպարը Վոլթէրն է, Վոլթէր մը որ «Ընկերային պայմանագիրը» գրած ըլլալը (Ռուսոյի գործն է), Տիտրօն ալ մեծ կը նկատէ, բայց ըստ իրեն Վոլթէրն է Ֆրանսական հանճարին ամէնէն ներկայացուցչական դէմքը։ Չի հաւատար Աստուծոյ, թէեւ փորձութիւնը կ'ունենայ։ Ե՞րբ. կը պատասխանէ. -- «Ո՞վ պէտք չունի օգնութեան։ Մարդոց ընկերութիւնը անզօր է։ Ցանկարծ առանձին կը զգաս ինքզինքդ, կորսուած աշխարհներու հսկայ տարածքին մէջ։ Փասքալ ինձմէ լաւ արտայայտուած է այս մասին»։

ՓԻԵՐ ՍԻՒՄՈՒ՝ Ալքաթէլ - Ալսթոմի ընդհ. տնօրէնն նախագահը քննութեան տակ առնուեցաւ (նախապէս կ'ըսուէր՝ մեղադրուեցաւ) երկու հարցերու առնչութեամբ եւ արդիլուեցաւ իրեն պաշտօնին զլուխը մնալ։ Ալքաթէլ - Ալսթոմ Ֆրանսական ճարտարարուեստի երրորդ մեծ հաստատութիւնն է (7 միլիառ Ֆր. չահ 156 միլիառ Ֆր.ի առուծախի մը վրայ 1993-ին)։ Գլխաւոր մեղադրանքը կը վերաբերի զերհաչուեցոյցերու դրութեան մը ի վնաս Ֆրանս - Թելեքոմի։ Երեք տարուան վրայ գումարը կը գնահատուի՝ 674,7 միլիոն Ֆր.։

ԱԼԺԻՒ արուարձանի մը մէջ ականուած կառք մը պայթած է Մարտ 10-ին եւ աւելի քան 60 վիրաւորներ կան, որոնց մէջ բազմաթիւ երախաներ։ Պայթումը պատահած է հոն ուր կ'ապրին ապահովութեան ուժերու ընտանիքները։

ԹԱՐՍՈՒՍԻ մէջ (Թուրքիա) սպանուած է Աչխատաւորներու կուսակցութեան տեղական պատասխանատու մը՝ Հիւսէյին Փարլաթճը, 33 տարեկան։ Մարտ 11-էն 12-ի գիշերն է որ Փարլաթճը սպաննուած է, երբ կնոջը հետ էր։

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ նախագահը՝ Նազարբայեւ Խորհրդարանը լուծեց, չաբթուան մը քաղաքական տագնապէ ետք, իբրեւ հետեւանք Սահմանադրական Ատեանին 1994 Մարտի երեսփոխանական ընտրութիւնները չեղեալ համարելու որոշումին։

ԴՈՒԴԱՅԵԻ կոչ ըրած է միջազգային հաւաքականութեան, ի մասնաւորի՝ Միացեալ - Նահանգներու եւ Գերմանիոյ որ միջամտեն վերջ դնելու համար Ռուսերու հետ իր կողմնակիցներուն բախումներուն։

UGAB - *Jeunes*

MARSEILLE

SOIREE ARMENIENNE

le SAMEDI 25 MARS
à partir de 22 heures 30

SPRING'S OPENING
— MUSIC BY SAKO —

P.A.F. : 80 F. + Conso — Membre : 50 F. + Conso

327, BOULEVARD MICHELET — 13009 MARSEILLE

Imprimé sur les Presses du Journal «HA RATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԼՍԱԲԱՆ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Մարմնոյն որոշումով կը ծանուցանէ, թէ նախանցեալ տարիներու օրինակով կը կազմակերպէ ժողովրդային Լսարանները Եկեղեցին յատող այժմէական նիւթերու շուրջ։

Ժողովրդային Լսարանները տեղի պիտի ունենան Առաջնորդարանի Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ, Չորեքշաբթի իրիկուններ՝ ժամը 8 - 9 (կէս ժամ դեկոյց, կէս ժամ հարց-պատասխան՝ օրուան դեկուցումին չուրջ), ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցին.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 15-ին

Նիւթն է՝

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱԴԻՐՆԵՐ ԵՒ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՄԻՋԷՆ՝ ՑԱՑՍՕՐ

Զեկուցող՝

Գիւտ Արբեպիսկ. Նագգաշեան

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը իր մասնակցութեամբ ծանօթանալու մեր եկեղեցւոյ կարգ ու սարքին։

Լսարանի աւարտին՝ ընդունելութիւն՝ Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Ցանձնախումբին կողմէ։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Արմենուհի Ցակոբեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն (Ռոպէր) Դաւուտեան փոխան ծաղիկի 5000 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին։

LE COMITE DE DEFENSE
DE LA CAUSE ARMENIENNE

vous invite

à la PRESENTATION - SIGNATURE

du livre

«L'ETAT CRIMINEL»

par son auteur le

Dr Yves TERNON

le Vendredi 17 Mars à 20 heures 30

à la Maison de la Culture Arménienne de Paris

17, rue Bleue, Paris 9e — M° CADET

La présentation sera animée par :

- **Pierre-Yves LE PRIOL,** Journaliste à «la Croix»
- **Gaidz MINASSIAN,** CDCA

Entrée libre.
Séance de signature-dédicaces.

ՄԻՋԻՆՔ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի Միջբեայ հայկական վարժարանի Ուսուցչական կազմը կը կազմակերպէ «Միջինք»ի հաւաքոյթ մը, Երկուշաբթի, Մարտ 20, ժամը 13·30-էն սկսեալ Վալանսի Հայ Մշակոյթի Տան սրահէն ներս։

Տոմսերը ապահովել դպրոցին ուսուցչուհիներէն։

Տոմսի գինն՝ 30 Ֆր.։

100-ԱՄԵԱԿ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 19

Առաւօտեան Հոգեհանգստեան պաշտօն Փարիզի Ս. Ցովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին ի յիշատակ վարժարանի հիմնադիրի՝

ՑՈՎՀ. ԵՒ ՄԿՐՏԻՉ ԷՍԱԵԱՆԻ

եւ ողբացեալ Էսաեանցիներուն։

ՑԵՐԵԿՈՑ

Ժամը 15-ին

Փարիզի Ալէք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնը

118, rue de Courcelles, Paris 17e

կը մասնակցին. -

ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՑԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ
ՑԱԿՈԲ ԹԵՐԶԱՆ (Լիոնէն)
ԷԼԻԱ. ՓԵՀԼԻՒԱՆԵԱՆ ԵՒ
ԱՆԻ ԿԱՍԷՐ
Մուտքը ազատ է։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱԶԻ ՇՐՋԱՆԱՑԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԺՈՂՈՎ

ՓՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՅԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋ

Հինգշաբթի, Մարտ 16, ժամը ճիշդ 20·30-ին *Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Տէմիրեան սրահ* 17, rue Bleue, Paris 9e

Աշակերտներ, ծնողներ, հետաքրքրքրուղներ կրնան ներկայ գտնուիլ։

Տեղեկութիւններ եւ յանձնարարութիւններ INALCO-ի *հայերէնի պատասխանատու Տիկին* Ա.Ճտիեան Տօնապետեանի *կողմէ։*

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՓԱՐՈՋ

Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

Մեծ Պահէն ամբողջ չորեքշաբթի երեկոները ժամը ճիշդ 6-ին, Փարիզի Ս. Ցովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի.

Չորեքշաբթի, Մարտ 15
Ժէ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԵՎԸԳԵԱՆ

Ս. ՑԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ի գիտութիւն Լիոնի եւ Ռոն - Ալփի Շրջանի հայ հաւատացեալներուն կը ծանուցանուի թէ Լիոնի Ս. Ցակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Մեծ Պահէն ամբողջ չորեքշաբթի երեկոները ժամը 5-ին, Հսկումի եւ Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով։

Չորեքշաբթի, Մարտ 15, ժամը 5-ին

***

Իսկ Աբեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահէն Կիրակիներու պատարագէն առաջ։

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·45-ին։
Աբեւագալ ժամը 9·45-ին։
Պատարագ ժամը 10·30-ին։
Քարոզ և Հոգեհանգիստ ժամը 11·45-ին։

ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ի ԳԻՏՈՒԹԻԻՆ
ՀԱՑ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ,
ՀԱՐԱՒԱՑԻՆ ՓՐԱՆՍԱՑԻ
ՀԱՑՈՑ ԹԵՄԻՆ
ՄԱՐՍԷՑԻ

Մեծի Պահոց 40-օրեայ չրջանին, ըստ Օրացոյց - ժամաճակացոյցի, ամէն Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը, երեկոյեան, տեղի պիտի ունենան Հսկումի արարողութիւններ՝ մեր թեմի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ։

Ցաւարտ ժամերգութեանց, ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԻՃԵԱՆ, *Առաջնորդական Փոխանորդ, հաւատացեալոց պիտի ներկայացնէ, հակիրճ բովանդակութեամբ «Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Ընտրութիւն» նիւթի չուրջ անհրաժեշտը։*

Իսկ Չորեքշաբթի, Մարտ 22, ժամը 20·30-ին, Տարօն Եպիսկ. պիտի տայ դասախօսութիւն մը «Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Ընտրութիւն» նիւթի չուրջ, ի գիտութիւն հետաքրքիր հասարակութեան, Աթոռանիստ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ հանդիսասրահին մէջ։

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er

le Vendredi 17 Mars à 20 heures 30

- Information sur l'épreuve d'arménien au Baccalauréat

avec

LE PROF. JEAN-PIERRE MAHE
Directeur d'Etudes à l'E.P.H.E.
(Sorbonne)

- Projection du film
«LES DERNIERS ROIS D'ARMENIE»
Cilicie XIIe — XIVe siècles
par CLAUDE MUTAFIAN

L'ASSOCIATION *NAREG* D'ENGHIEN

organise une

GRANDE SOIREE COSTUMEE & ANIMEE

le Samedi 18 Mars à partir de 21 heures

avec récompense pour les plus beaux costumes

Salle de l'U.G.A.B.
118, rue de Courcelles, Paris 17e

P. A. F. : 100 F.

Réservation : 48. 41. 49. 37.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅՐԱՊԵՏ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 15
MERCREDI
15 MARS
1995

LE NUMERO : 5,00 F

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻԻ 18.549 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.549

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԾԱՆՐ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

16 ՄԵՌԵԱԼ, 150 ՎԻՐԱՒՈՐ

Երկուշաբթի, Մարտ 13-ին, չատ ծանր բախումներ տեղի ունեցած են Պոլիս, ապահովութեան ուժերու եւ ալեւի ցուցարարներու միջեւ: Ցոյցը հետեւանք էր նախորդ օրը գործուած ոճրագործի մը սրճարաններու դէմ, ուր երեք Ալեւիներ մեռած էին: Ալեւիները մահմետական յառաջդիմական աղանդ մըն են եւ թիւրախ են ծայրայեղ իսլամապաշտներու: Երկուշաբթի առաւօտ, Մարտ 13-ին, հաւաքուած են Պոլսոյ կազմ Օսման Փաշա թաղամասին մէջ բողոքելու համար նախորդ օրուան ոճրագործին դէմ: Ճիշդ այդ թաղամասը գտնուող 4 սրճարաններու վրայ է որ, կիրակի օր, անծանօթներ սկսած էին կրակ բանալ: Զոհ գացած 3 ալեւիներէն մէկը կրօնաւոր մըն էր: Ներքին նախարարը «անկատողական ահաբեկիչներ»ու վերագրած էր արարքը (այսինքն՝ Քիւրտերու) եւ հարցը փակած, ինչ որ աւելի զրդռած էր բնակիչները: Մարտ 13-ին, ապահովութեան ուժերը ուղած են արգիլել ցոյցը որ արագօրէն այլ բնոյթ առած է եւ իսկական կռիւլլայի մը վերածուած, ինչպէս կը հաստատեն թռանցներէ առնուած նկարներ: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 16 մեռեալ եւ 150 վիրաւոր կար: Ալեւիները անցեալին ալ թիրախ եղած են ծայրայեղ աջին կեսարիա եւ Մալաթիա, 1978-ին եւ 1979-ին: Շուրջ 1000 հոգի մեռած են: Նոր յարձակումներ ալ եղած են 1993, Յուլիս 2-ին, երբ 37 ալեւի արուեստագէտ եւ մտաւորական կը մասնակցէին մշակութային փառատօնի մը, Սվազ, ողջ - ողջ այրած էին իրենց պանդոկին մէջ իսլամապաշտ ամբոխի մը կողմէ:

Ալեւիներու թիւը 15 միլիոն կը նկատուի Թուրքիոյ մէջ: Ատոնք չինիներէն անջատուած աղանդ մը կը կազմեն, որ Անատոլու հաստատուած է 13 եւ 14-րդ դարերուն: Ատոնք կը մեծարեն Ալին, զարմիկն ու փեսան Մարգարէին եւ կ'ապրին «12-րդ» իմամին մեսիական սպասումին մէջ: Ամբողջական հաւասարութիւն կը քարոզեն այրերու եւ կիներու միջեւ:

Հարցումներ եւ ենթահարցումներ, որոնցմէ երեքը կը վերաբերին թեկնածուին բառամթերքի ճանաչումին, իսկ մնացեալ երեքը՝ խօսքի իմաստութեան: Թեկնածուներուն յառաջիկայ քննութիւններուն նախապատրաստութեան համար լոյս տեսած են նաեւ վարժութեան դրքոյկներ:

*
**

ՀԱՅԿ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՊ-Ի ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

ՀԱՊ-ի երկիրներու տնտեսական խորհուրդի Մարտ 10 - 11-ի ժողովներուն մասնակցելու համար Մոսկուա երթուղարձ մը կատարած է հայկական պատուիրակութիւն մը, փոխ - նախագահ Վ. Զիւէչեանի գլխաւորութեամբ: Օրակարգի նիւթերն էին միջպետական տարադրամի կոմիտէի մը ստեղծումը եւ տնտեսական համագործակցութեան այլ հարցեր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱԼԱՆՍԻԷՆԻ պատժական դատարանին առջեւ է որ, Մարտ 13-ին, բացուեցաւ ՕՄ - ՎԱ (Մարսէյլի Օլէնպիքը եւ Վալանսիէնի խումբը) դատավարութիւնը: Առաջին օրն իսկ, դատավարութիւնը զգայացունց բնոյթ առաւ, երբ Ժ. Փ. Պէրնէս, Թափիէ երբեմնի ալ բազուկը Փութպոլի խումբին վարչական կազմին մէջ, յայտարարեց թէ Թափիէն էր որ հրահանգած էր կաշառել Վալանսիէնի խումբին խաղացողները, որպէսզի պարտուին: 1993-ին է որ ՕՄ-ի խաղացողի մը միջոցաւ ուղած են կաշառել Վալանսիէնի խումբի խաղացողներէն երեքը (200 հազար Ֆրանք մարդ գլուխ) որպէսզի պարտուին: Ցայտնութիւններէն ետք 250 հազար Ֆրանք պարունակող պահարան մը գտնուած է Վալանսիէնի մէկ խաղացողին մօրաքրոջը պարտէզը: Այժմ, այդ հարցին դատն է որ կը տեւնուի եւ Պէրնէս բացէ ի բաց կ'ամբաստանէ Թափիէն, մինչ ցարդ հակառակը կը պնդէր: Թափիէ չբունակաբար ընդմիջած եւ խանգարած է դատավարութեան ընթացքը եւ նախագահը, բառիւս, սպառնացած է զինք արտաքսել:

ՖԻՏԻԼ ԳԱԱԹՐՕ մէկ օրով երկարաձգեց իր այցելութիւնը Փարիզ եւ որոշեց մեկնիլ միայն Մարտ 16-ին: Մարտ 13-ին, ժամանած օրը, իրիկուան ճաշի հիւրը եղաւ Ժորժ Մարշէի, այս վերջնոյն Շամփինեըի բնակարանը: Ֆրանսա ապաստանած Գուպացիները ցոյց մը ըրին, նոյն օրը, Գասթրոյի ներկայութեան դէմ, մինչ Միացեալ - Նահանգներ ապաստանած աղջիկը բռնակալ որակեց իր հայրը հեռատեսիլէն: Գասթրօ ելոյթ ունեցաւ ԻՒՆԷՍԿՕ (որու հրաւէրով Փարիզ կը գտնուի) եւ կրկին խիստ ոճով դատապարտեց Միացեալ - Նահանգներու պարտադրած շրջափակումը (ելոյթը 40 վայրկեան տեւած է): Տխուր պատկերը պարզեց աշխարհի մը ուր միայն մէկ ուժ պինդ որական կարողութիւնն ունի միջազգային բեմին տիրապետելու: Ճիշդ որ Գասթրօ, յեղափոխութեան յաղթանակէն ետք, Հաւանա հաստատուած է 1959ին եւ 1960-ին Միացեալ - Նահանգները որոնք գրեթէ առեւտրական միակ գործակիցն էին Գուպայի նախքան յեղափոխութիւնը շրջափակում հռչակած են: 1961-ին երկու երկիրները խզած են դիւանագիտական իրենց յարաբերութիւնները:

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆի նորընտիր Խորհրդարանին մէջ, համայնավարները 181-ի վրայ 60 աթոռ ապահոված են, Մարտ 12-ի ընտրութիւններուն (Բ. շրջան): Մասնակցութեան համեմատութիւնն ալ 69.6% եղած է:

ՇԻՐԱՔ ալ հրապարակեց իր հարստութիւնը: 1994-ին հարստութեան վրայ 13.707 Ֆրանք տուրք վճարած է, ինչ որ կը համապատասխանէ 7.211 միլիոն Ֆր. հարստութեան մը, այսինքն երեք անգամ նուազ Պալատուրի հարստութենէն: Ժ. Մ. Լը Փէն, նաեւ յայտարարեց թէ 1992-ին 3944 Ֆրանք տուրք վճարած է հարստութեան վրայ եւ ոչինչ 1993-ին: Տուն մը ունի Թրինիթէ սիւր Մէր, զոր ժառանգած է մեծ - հօրմէն եւ հարստութիւն մը այլ ժառանգութենէ մը որմէ միայն 5 միլիոն Ֆրանք մնացած է:

ՅՈՄԷՅնիի 50-ամեայ զաւակը՝ Ահմեթ Յոմէյնի որ, իսլամական ծայրայեղ հոսանքին պետն է, սրտի սուր տագնապի մը հետեւանքով հիւանդանոց փոխադրուած է Մարտ 12-ին: Յաջորդ օրն իսկ կը յայտարարուէր թէ մահաքունի մէջ է եւ «ուղեղային մահն» ալ վերջնական:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՐՑԱԽ

Հայաստանի սահմանային դիծերու վրայ անդորրութիւնը վերահաստատուած էր եւ Մարտ 14-ին հանդարտութիւն կը տիրէր:

- կազի հայթայթումը կը շարունակուէր բնական ձեւով: Գրած էինք թէ նոր պայմանէն ետք, չինութիւնը վերջ դած էր եւ Մարտ 8-էն ի վեր կազը կրկին մուտք կը գործէր:

- Գերագոյն Խորհուրդը վերսկսած է իր նստաշրջանը երկուշաբթի օր (Մարտ 13) ինչպէս հաղորդած էինք մեր նախորդ թիւով: Կը ծեծուի ընտրական օրէնքի հարցը:

*
**

ՄԱՀ՝ ԱՐՁԱԿԱԳԻՐ ՄԱՆՈՒԿ ՄՆԱՑԱԿԱՆՆԵԱՆի

61 տարեկանին մահացած է արձակագիր ու թատերագիր Մ. Մնացականեանը: Իր գործերուն ամէնէն ծանօթներն են «Նահանջ տարի»ն, «Հեռաւոր օրերի կանչը», իսկ թատերգութիւններէն «Թաղի զաւակը» որ ներկայացուած է Երեւանի տրամաթիկ թատրոնին մէջ: Արժանացած է Գարրիէլ Սունդուկեան մրցանակի: Հեղինակ է նաեւ չարժանկարի բեմագրութիւններու:

*
**

ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐը ԶՕՐԱԿԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆի ԳՐՈՂՆԵՐՈՒՆ

Ստեղծագործական միութիւնները - լրագրողներու, նկարիչներու, թատերական գործիչներու, չարժանկարի գործիչներու միացեալ յայտարարութիւն մը հրապարակած են որ ուղղուած է «Միութիւնն ու գրողներու տունը երկփեղկելու տգեղ դործընթացի դէմ» եւ ներկայի առաջնահերթ խնդիր կը նկատէ մտաւորականութեան միասնութիւնը:

*
**

ՑԱՆՑԱԻՈՐ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐ

Ներքին նախարարութեան «02» չարաթաթերթին Մարտ 4-ի թիւին մէջ տրուած է դատախազութեան ուսումնասիրութեան արդիւնքները, դպրոցականներու 1994-ին կատարած յանցագործութիւններու մասին: Այդ ցանկը ունի 143 անուն, ինչ որ յանցաւոր անչափահասներու ընդհանուր թիւին 30.5 տոկոսը կը կազմէ: «Գործունէութեան» դէմ ուղղուած վայրերը եղած են Երեւան, Գիւմրի, Վանաձոր, Կապան, Հրազդան, Մասիս, Վարդենիս ու այլ շրջանները: Տեղեկատուութեան առաւել ծանրակշիռ մասը այն է ուր կ'ըսուի թէ դպրոցականներու գործած յանցանքները հետզհետէ աւելի վտանգաւոր բնոյթ կը ստանան ու անոնց զգալի մասը ծանր յանցանքներ են: Մեծ տոկոս կը կազմեն տուներէ եղած գողութիւնները:

Այս երեւոյթին պատճառ ցոյց կը տրուի այն իրողութիւնը որ կարգ մը դպրոցներու մէջ կանխարգելիչ դաստիարակչութեան գործը անհրաժեշտ մակարդակը չունի եւ չկայ ազատ ժամերը օգտակար ձեւով կազմակերպելու մտահոգութիւնը:

Գործուած յանցանքներու մէջ կան զարմանալի պարագաներ, ինչպէս հետեւեալը. Թելման վարժարանէն չորս աշակերտ Երեւանի էլեկտրային փոխադրութեան կեդրոնէն քաշած տարած են հանրակառք մը: Գիւմրիի մէջ ալ խումբ մը անչափահասներ թէ գողութիւն ըրած են եւ թէ խանութ մը հրկիզած, նիւթական լուրջ վնաս պատճառելով:

*
**

ԼՂՀ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐը

Մարտ 1-ին Ստեփանակերտի մէջ տեղի ունեցած է Ղարաբաղի Գրողներու Միութեան առաջին համագումարը որուն ընթացքին ամփոփուած է վերջին հինգ տարուան գործունէութիւնը: Միութեան նախագահ Վարդան Յակոբեան իր ելոյթով ըսած է թէ այսօր Ղարաբաղի գրողներուն հիմնական գործը մասնակցիլ է ԼՂՀ-ի պետականութեան կայացման: Համագումարը ընդունած է նոր կանոնադրութիւն ու կրկին նախագահ ընտրած Վ. Յակոբեանը:

*
**

ԼՂՀ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐը ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԻՆ

Մարտ 7-ին Ստեփանակերտի մէջ տեղի ունեցած է ԼՂՀ Լրագրողներու Միութեան վարչութեան առաջին նիստը: Քննարկուած են տարեկան աշխատանքներու հիմնական ուղղութիւնները: Նախագահ Մարսէլ Պետրոսեան ըսած է թէ առաջին գործը աշխատութեան բնականոն պայմաններու ստեղծումն է, այլ խօսքով՝ տեղեկութեան հաւաստի աղբիւրներու տիրապետումը. այս հեռանկարով դիմում կատարուած է որ պետական իշխանութեան ներկայացուցիչները այսուհետեւ մամուլի պարբերական ասուլիսներ կազմակերպեն: Միութիւնը պատրաստ է հրատարակելու տեղեկատու թերթիկ մը որ կը տարածուի նաեւ ԼՂՀ-էն դուրս:

*
**

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 9 / 14)

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՈՒԺԱՆԻՒԹի ՄԱՐԶԷՆ ՆԵՐՍ

Մարտ 11-ին փոխ - նախագահ Գ. Յարութիւնեան ընդունած է պարսկական պատուիրակութիւն մը, զոր կը գլխաւորէր Ուժանիւթի նախարարի տեղակալը: Իրանի այս պատուիրակութիւնը Հայաստան կ'այցելէ ուսումնասիրելու համար համագործակցութեան այն կարելիութիւնները, որոնք կան ուժանիւթի մարզէն ներս:

*
**

ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Մարտ 11-ին, ԼՂՀ-ի վարչապետ Լ. Պետրոսեանի կարգադրութեամբ՝ Միքայէլ Հաճիեանն նշանակուած է լրատուութեան ու մամուլի վարչութեան տնօրէնի պաշտօնակատար: Ծնած է 1952-ին, աշխատած է որպէս Հայաստանի յատուկ ծրագիրներու վարչութեան վերլուծական բաժնի վարիչ եւ որեւէ կուսակցութեան անդամ չէ: Իսկ լրատուութեան եւ մամուլի վարչութեան նախկին տնօրէնը՝ Մաքսիմ Յովհաննիսեան նշանակուած է «ԼՂՀ Հանրապետութիւն» թերթի խմբագիր:

*
**

ՀԱՅԵՐԷՆը ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ՝ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՈՒՍՄԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒՆ

Հայաստանի Բարձրագոյն կրթութեան եւ գիտութեան նախարարութեան ու լեզուական Տեսչութեան միացեալ որոշումով հայերէնի գրաւոր քննութիւնը ստիպողական կը դառնայ բոլոր այն թեկնածուներուն որոնք կը դիմեն բարձրագոյն ուսման հաստատութիւններուն: Այս քննութիւնները կը կատարուին հարցաթերթիկներով որոնք կը պարունակեն վեց

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Լոյս տեսած է Համլեակ Շէմսի «Ընտիր երկեր», յիշատակի հատորը, պատրաստուած Վահէ Պալասուսնեի կողմէ, հրատարակութիւն՝ «Պայքար» հրատարակչականի, Պոսթըն, 1994: Գեղափիպ ու խնամքով պատրաստուած այս հատորը, հեղինակի ծննդեան դրեթէ հարիւրամեակին կը զուգադիպի (Շէմս կը մեռնէր 1952-ին, 56 տարեկանին) ու սրտի եւ մըտաւորական պարտականութեան գործ մըն է որ նաեւ լոյս կը սփռէ Սփիւռքի առաջին յիսնամեակի մշակութային պատմութեան վրայ: Գնահատութեան արժանի աշխատանք մը, մանաւանդ չնորհիւ «Մատենագիտութիւն» բաժինին որ հազուագիւտ է որ ընկերանայ նման հրատարակութիւններու, Սփիւռքեան տարեգրութեանց մէջ:

Առաջին նկատողութիւնը որ մարդ կըրնայ ընել՝ հեղինակին ինքնատիպ ու նաեւ տիպական իրար հակասական իրողութիւններու մասին է: Շէմս «տէվրիչ» մը եղած է, հայկական իմաստով: Այսինքն տաղանդով օժտուած անձ մը որ սակայն այդ տաղանդը կը վերածէ կեանքի ոճի՝ փոխանակ գրական գործի: Գաղտնիք չէ որ մեր գրագէտներու կեանքը առ հասարակ չատ աւելի հետաքրքրական եւ այլազանութեամբ լեցուն եղած է քան իրենց գործերը: Օշականի «Համապատկերին» տասը հատորները այդ պարզ իրողութեան հսկայական փաստը կը բերեն: Անշուշտ ասիկա Օշական կը պարտի իր վիպասանի կարողութեան բայց առանց աւտր ալ, քիչ մը երեւակայութիւն ու քիչ մըն ալ արտասովորի ճաշակ՝ պիտի բաւէր որպէսզի մէջին մարդ մը գնահատէր այդ ճշմարտութիւնը: Հետաքրքրական է Գուրգէն Մխիթարեանի դրած «կենդանագիրը» Շէմսի մասին, լոյս տեսած «Հայրենիք»ի մէջ, 1952-ին, չատ հաւանաբար բանաստեղծի մահուան առթիւ: Վայրը՝ 50-ական թուականներու Ալեքսանդրիան է, երբ հայութիւնը տրտում երջանկութեան մը փաթթուած, աշխարհի գործերէն անդիտակ՝ կ'ապրէր փառքի իր կարճ երազային ուիքէնտը:

«Երբ սրահէ մը ներս, անկիւն մը քաշուած մէկը նշմարէք, մեկուսի ունկնդիր մը, որ անվերջ կը ծխէ կուշա վայելքով մը, ու ծուխին մէջ կը մոռնայ իր մէջ, Շէմսն է:

. . . . . .

Խաղաղ է նայուածքը, բարութեամբ լի, որ զուսպ երանութեամբ կը համակուի, երբ համակրանք կը յայտնէ, կամ հին յուշ մը կը պատմէ, կամ փախչող երազի մը ծիրը կը գծէ, կամ քերթուած մը կը կարդայ: Խոր է իր ձայնը, հաճելի, մտերմական ու տաք, երբ Սայաթ Նովայէն կ'արտասանէ յանկարծ, աչքերը կիսախուփ, դէմքը լայն ժպիտով կը պայծառացած.

Քանի գ'ուզէ ֆամիլն տանէ՝ ծօվէմէն
աւազ չի պակսի.
Թէգուզ ըլիմ, թէգուզ չըլիմ՝
մէջլիսներուն սազ չի պակսի.
Թէ կու պակսիմ, ֆիզ կու պակսիմ՝
աշխարհումէ մազ չի պակսի...

Զայնին մէջ յուզումը կը թանձրանայ, կը դառնայ չէշտ, հոգիէն փրթած բեկոր, տրտմութեամբ թաթաւուն, արցունք դրեթէ: Իր աշխարհը՝ արուեստի, գրականութեան, իմաստասիրական մտորումներու աշխարհն է. հոգեկան երեւոյթներու ծփուն ու մշուշոտ հորիզոնները, որոնց կը հաւատայ եւ որոնց գաղտնիքները կը փորձէ վերլուծել, իբրեւ հոգեբոյժ եւ ... ոգեհարց:

. . . . . .

Կ'ուզէ՞ք պատկերացնել զինքը - յիշեցէք հայրենի եկեղեցիներու չքեղ փլատակները ... Տարագիր է, պանդուխտ ու մինակ մարդ մը, որ Մասիսը եւ իր հովանին կը փնտռէ: Մարդ մը՝ որ մարդոց մէջ սիրտր կ'որոնէ, եւ գրականութիւնը կ'ուզէ դարձնել սրտերու երգը:

Տէրվիշ մըն է Շէմսը, որ արուեստագէտ մը ըլլալու կը ձգտի եւ արուեստագէտ մը՝ որ տէրվիշի մը կեանքը կ'ապրի:

Այս կարճ հատուածները այնքան Գուրգէն Մխիթարեանի մասին են որքան Շէմսի: Կէս դար առաջուան գրող մարդիկը ուրիշ էին - լեզուն աւելի ճոխ ու վճիտ էր, գրական հասկացողութիւնը՝ աւելի ղգացական եւ մարդկային, եւ իրար հանդէպ վերաբերումը աւելի ազնիւ էր քան այսօր: Անկասկած որ Գուրգէն Մխիթարեան իր սերունդի ամէնէն տիպական «մըտաւորականն» էր, բառին խմանիմք իմաստով - լաւ գիտէր իր տեղը մտաւորական ընտրանիի նուիրապետութեան մէջ, կը յարգէր բարոյական ու գեղագիտական արժէքները, տէր կանգնած էր մշակութային իր ծառանդին եւ խոր հաւատքով կը նուիրուէր հաւաքական խէմլին որ հայ մշակոյթի յաւերժացումն էր: Նոյնն էր Շէմսի պարագան: Գահիրէէն Փարիզ ու Պոսթըն քաշուող չամփուրին վրայ անցուցած մթքի ու սրտի այս մարդիկը չյագեցած ու անյագելի սիրոյ, անյատակ կարօտի ու տառապանքի մէկ ու նոյն կրակին վրայ կը խորովուէին: Շէմսի վերջին չրջանի քերթուածներէն մին չատ լաւ կը բանայ անոնց սիրտը: Կը կոչուի «Սիրերգ Ալանուն», գրուած 1944-ին երբ բանաստեղծը յիսունի կը մօտենայ արդէն, առած է որոշ իմաստութիւն կեանքէն ու կը պայքարի յուսահատութեան ուրւականին դէմ:

Ա՛յնքան անչար ու բարի, այնքան
խղճըր եմ ես հիմա...
Ա՛յնպէս գրկեր են իրար արեւն
անոյշ եւ ցուրտ մահ.
Ի՛նչ դաշնութիւն կայ եղեր ... ա՛խ,
ես ինչպէս չեմ գիտցեր.
Պէտք է զեռուլ գարուններ՞ր եւ
թառամիլ, դառնալ ծե՞ր...

Ոչինչ անկեանէ, անհոգի ալ
չի անցնիր իմ ճամբէս,
Հոգի ունին ամէնքն ալ՝ յար եւ
նրման, ինծի պէս...
Հիմա է որ կ'ըմբռնեմ հովուն
մրմունջն անմման,
Գիշերն ու իր աստղերը, ծաղիկները
հոտեւան:

. . . . . .

Բաց է դուռը իմ սըրտիս. թաւիշէ
մուրթը այնտեղ
Լուռ կ'երազէ հեռուներ եւ առաւօտ
մը լուսեղ
Եւ կը խուսի, թողելով, որ ցընորբիս
մէջ անհուն՝
Սիրեմ Աստուած, ամէնքը ... եւ
անհետիմ անանուն:

Այս տեսակ բանաստեղծութիւն, ուր ղգացական ինքնակենսագրութիւն մը կը բացուի ընթերցողին առջին, այլեւս չի դրուիր հայաշխարհի մէջ բացի Հայաստանէն ուր աչուղական ըմբռնում մը դեռ կը պարտադրէ ինքզինքը մարդոց ճաշակին վրայ: Հէնրիկ Էդոյեանով սակայն զօրաւոր հակազդեցութիւն մը դոյացած է հարիւրամեայ այդ աւանդութեան դէմ եւ յուսալու է որ անկախութեան հաստատումով, 21-րդ դարու ճաշակն ու ոգին նոր թէմաներ, նոր առագաստներ պիտի բանան բանաստեղծներու երեւակայութեան առջին: Նշաններ կան արդարեւ թէ վարժապետական եւ աչուղական աւանդութիւնը այլեւս դժուար թէ արձագանգ գտնէ հաւաքական հիբնոսականութենէն ազատագրուած նոր սերունդներու մօտ:

Համլեակ Շէմս բանաստեղծի այդ դուռնադեղ, յուզիչ, երեւակայութիւնը հրահրող կողմն ալ անցեալին կը պատկանի: Տէրվիշութիւնը հեռատեսիլի ժամանց դարձած է մեր օրերուն եւ ճղնութիւնը, աշխարհին վերէն նայիլը միայն չատ մեծերուն կ'արտօնուի: Տէրվիշութիւն մը կար որ Սէօլէօզցի Օշականը կ'արտօնէր ինքզինքին որովհետեւ ահարկու տիսիրլինի մը ենթարկած էր իր կեանքին մեծագոյն դրամագլուխը՝ որ ժամանակն էր: Սփիւռքի հայ գրագէտը եւ բանաստեղծը այսօր աշխարհի հետ քայլ պահելու եւ միջազգային մրցակցութեան դաժան օրէնքներու հրամայականին ենթակայ են որովհետեւ աւա՛ղ, վերջ դուաւ դբօսանքը 1980-ի չուրջերը եւ ներկայիս Սփիւռքի գրագէտը այնքան հայ մարդ է որքան միջազգային մարդ: Հ. Շէմսէ համար ալ այս տագնապը գոյութիւն ունի միայն անոնց համար որ կը հաւատան թէ Սփիւռքը ունի ապագայ մը:

ԱԹՈՄ ԵՂՈՅԵԱՆԻ «ՕՐԱՑՈՑՑ»Ը

Շարժանկարի միջազգային չրջանակներու մէջ ուշադրութեան արժանացած անուն է Ա. Եղոյեան: Գանատահայ երիտասարդ բեմադիրը որուն վերջին ֆիլմը «Էքզոթիքա»ն կը ցուցադրուի ներկայիս Փարիզ, երկու սրահներու մէջ, լայն ուշադրութեան կ'արժանանայ իր ամէն մէկ գործով:

Մարտ 22-ին Փարիզ «Աքսիոն Քրիստին» (*) սրահին մէջ կը սկսի ցուցադրուիլ նաեւ անոր «Օրացոյց»ը: Այս ժապաւէնը մեծապէս տպաւորած էր բոլոր անոնք որոնք հայկական Փիլմերու փառաւոնին զայն դիտած էին Քոմփիտուի մըշակոյթի կեդրոնը (1993, Յունիս - Հոկտեմբեր) կամ հեռատեսիլի «Արթէ» կայանէն:

Անոր սինէմայի ասպարէզը կը սկսի 1979-ին պատրաստուած կարճ ժապաւէններով: Առաջին երկար գործը (1984) «Նէքսթ օֆ Քին» մրցանակ կը տանայ նէր դեռ 40-ական թուականներէն: «Կարաւանները ... որ կը սպասեն» գրութեան մէջ Շէմս հարցը յստակօրէն կը դնէ ընթերցողին առջին:

«Ազգ էինք. Սփիւռք եղանք. եւ անցաւ քսան տարի:

Քսան տարի «հիւրընկալուեցանք» աշխարհի բոլոր կողմերը, հեռաւոր թէ մերցաւոր: Եւ ապրեցանք:

Աչքերնիս լայն բանանք քսանամեակի մեր կեանքին:

Մոքերնիս լաւ բանանք կեանքին, որ պիտի դայ: Եւ հիմակուընէ պատրաստ ըլլանք գալիքին:

. . . . . .

Եւ տարիները սկսան սորվեցնել...:

Հայ Սփիւռքը կ'ուզէր ապրիլ իր սեփական դիմագծութիւնը պահելու պայմանով՝ տուալ երկիրներու մէջ: Հոս էր իր առաքինութիւնը:

. . . . . .

Ծուարիլ եկեղեցիին չուքին տակ, գրահաւորուիլ Մեսրոպեան «երկաթ»ներով, ոգեկոչել հոգեկան զօրութիւնները, վարիլ մշակոյթին, ասոնք ամէնն ալ չատ վաղանցիկ ապահովութեան մը ազդակներն են, մինչ հայ գաղթաշխարհը յաւիտենութիւն կը տեսնէր:

. . . . . .

«Դէպի հայրենիք», փրկութեան, յաւերժութեան ուրիշ ճամբայ չկայ: Հայ Սփիւռքը օտարութեան մէջ փոշիանալ չի կամենար:

Ու կարաւաննե՛ր, կարաւաննե՛ր աշխարհի բոլոր ծայրերէն քեզի կը նային, Հայաստան, մեր հերոսական յաւերժակա՛ն հայրենիք:

Հայաստա՛ն, քու յաղթանակիդ ու քու յաղթական բազուկներուդ պարզուելուն, միայն քեզի կը յուսայ, քեզմէ՛ կը սպասէ հայ գաղթաշխարհը իր կեանքը»: Այս տողերը, գրուած Պաստերազմին ընթացքին, իրենց առաջին պատասխանը ստացան Ներգաղթի յաջորդող ահաւոր յուսաթեկումի տարիներուն: Իրենց երկրորդ պատասխանը կը թուին ստանալ մեր օրերուն երբ Հայաստանը, անհասկնալի պատճառներով, կռնակ կը դարձնէ Սփիւռքին ու կ'ուրանայ անոր ոգեկան արժէքներու դոյութիւնը: Ամէն հայրենասէր Հայու համար սրտի մեծ ցաւ է այս կացութիւնը զոր միայն կրնանք անփորձութեան եւ խորունկ, մեղի համար անբացատրելի դառնացումի մը վերագրել:

Եւ կամ՝ եղրակացնել թէ կը սխալէր ներշնչեալ ու զերզգայուն բանաստեղծը, թէ Սփիւռքը կը դիմանայ, պէտք է դիմանայ իր ուժերով, առանց յոյս դնելու Հայաստանի վրայ: Երկու պարագաներուն ալ, հսկայ աշխատանք կայ տարուելիք, բոլորիս կողմէ, Սփիւռք եւ Հայաստան հաշտեցնելու եւ լռեցնելու չարագուշակ յոռետեսներու կամ պարտուածներու ձայնը:

Սիտնի, Աւստրալիա

Մանհայմի վաստաօնին: Միջազգային առաջին յաջողութիւնը կ'արձանագրէ «Ճէմըլի Վիւոլինկ» ժապաւէնով. յաջողութիւն որ կ'ամրապնդուի «Թէը Տը Թըր»ով (1991): Անոր կը յաջորդէ «Օրացոյց»ը (1993) որ Պեռլինի Նոր չարժանաւորի Փորումին լաւագոյն ժապաւէնի մրցանակին կ'արժանանայ: Իսկ «Էքզոթիքա»ն պսակուած է Գանի փառատօնին Միջազգային քննադատութեան մրցանակով, աւելի վերջն ալ՝ Պրիւսէլ:

Ա. Եղոյեան ծնած է Եգիպտոս 1960-ին ու 1963ին ծնողքին հետ փոխադրուած Գանատա: Ուսումնական չրջանին սկսած է հետաքրքրուիլ թատրոնով ու չարժանկարով: Գրած է նաեւ բազմաթիւ թատերգութիւններ:

Ժապաւէններուն մէջ ընդհանրապէս գլխաւոր հերոսուհին կը մարմնաւորէ կինը Արսինէ Խանճեան որ ծնած է Պէյրութ: Ան մեծ դեր ունեցած է Աթոմի հայկական ինքնութեան մօտեցումին փոփոխութեան մէջ: Սիրոյ պատմութեան ընդմէջէն նաեւ լայնօրէն այս հարցն է որ կը ներկայացուի «Օրացոյց»ին մէջ որ հայկական ամէնէն չեչտուած բնոյթը կը բողոքն է Եղոյեանի ժապաւէններէն: Ան պատրաստուած է Հայաստան:

Ա. Եղոյեան հետեւեալը կ'ըսէ ինքնութեան նիւթին մասին. - «Ինքնութիւնը կը խորհիմ որ կ'առընչուի ընտանիքի գաղափարին: Կը սիրեմ ազգի գաղափարը պըրպտել, որպէս ծանօթ ու ռամանթիկ յղացք մը: Երբ 1984-ին Արսինէին հանդիպեցայ, Հայաստանի հետ կապս նոր տրամաբանութ ստացաւ: Այդ հանդիպումէն առաջ ատիկա բաւական վերացական բան էր, որովհետեւ ծնողքս ալ, ինծի պէս, ծնած են Եգիպտոս: Ան Պէյրութէն է. բայց հակառակն ըլլալով իմ պարագային, մեծցած է Սփիւռքի մեծագոյն գաղութին մէջ: Ցատակ գաղափարի տէր էր այն մասին թէ ի՛նչ կը նշանակէ հայ ըլլալու այդ գաղափարը որ հիմնուած էր լեզուական եւ մշակութային փորձառութեան վրայ: "Օրացոյց"ով ուզեցի շփուիլ հաստատել հայկական գիտակցութեան երեք մակարդակներուն հետ. ազգը, Սփիւռքը եւ ծուլումը: Առաջինը կը մարմնաւորէ Աշոտը. առաջնորդն է ան, իսկական հայ մը ծնած ու մեծցած Հայաստան: Երկրորդը՝ Արսինէն, թարգմանիչը. Հայուհի մը որ մեծցած է Հայաստանէն դուրս, ամենամեծ գաղութին մէջ: Երրորդը կը մարմնաւորէ լուսանկարիչը, ինքս, ամբողջովին ծուլուած տիպար մը, ուրիշ մշակոյթի մը որ գանատա - անգլիական է: Կը խորհիմ թէ հայկական ինքնութեանս ծայրագոյն կէտին վրայ կը գտնուիմ. այդ ինքնութիւնը մօրս լեզուն էր, ուտելու կերպս...: Երբ Գանատա եկայ, պէտք էր Գանատացի մը դառնայի ու կը յիշեմ տակաւին թէ ի՛նչ կը նշանակէր ատիկա: Կը խորհիմ թէ այս բոլորը կ'երեւին աշխատութեանս մէջ»:

«Օրացոյց»ը լուսանկարիչի մը օրագիրն է. ան պացած է լուսանկարելու հայկական յուշարձանները, այդ լուսանկարները դրծածելու համար օրացոյցի մը պատրաստութեան մէջ: Իրեն կ'ընկերանայ կինը: Զիրենք կ'առաջնորդէ Աշոտ անուն հայաստանցի երիտասարդ մը որուն եւ մուսնին մէջնէ Թարգմանի դեր կը կատարէ Արսինէ Խանճեան:

Ան կերպով մը իրենց «ուխտաղնացութիւնը» կը կոչէ այս ժապաւէնը: Կ'երթան դանելու յետ երկրաչարժեան, պատերազմի ճիրաններուն մէջ բռնուած ու սպասելի մը արհաւիրքը ապրած Հայաստան մը: Ինչ որ մեծ հետաքրքրութիւն ունի այդ երկրին անցեալին հանդէպ, չի յաջողիր դիւրութեամբ ընկալել ներկայի վիճակը: Ան կ'ըսէ. «Իրականութիւնը այն է որ ամբողջ կեանքիս ընթացքին զիս խաբեցին երկիրս դրախտային կացութեամբ, հակառակ 75 տարուան խորհրդային վարչակարգի ու անոր նախորդած ցեղասպանութեան մը...: Հաւատացի այդ միթոսին, որովհետեւ ինծի արգիլած էին ծուլումի այլ մշակոյթի մը մէջ. բայց ներկայի Հայաստանին մէջ ալ ես իմ մշակոյթս չգտայ: Չէի կրնար այդ ազգին պատկանող մը նկատել ես զիս, հակառակ որ անոնց հետ նոյն անցեալը կը բաժնէի: երկար ատենէ ի վեր գիտէի թէ արմատախիլ մէկն եմ, բայց մինչեւ այդ, ատոր գիտակցութիւնը ունեցած չէի»:

«Օրացոյց»ը ան կը բնորոշէ որպէս սիրոյ պատմութիւնը երեք անձերու որոնք իրար կը կորնչեն ու կը վերագտնեն իրենց տարբեր մշակոյթներուն ընդմէջէն: «Օրացոյց»ը, կ'ըսէ, «թերեւս անոնց ոչխտագնացութեան պատմութիւնն է, բայց անվիճելիօրէն նաեւ մեր հրաշքը»:

(*) 4, rue Christine, Paris 6e.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Մայիսեան գեղեցիկ օր մը, Շաւարշան գիւղին մօտ, Ասարայրի դաշտին վրայ, 1036 զինուորներ ղեկաւեցին մահը՝ մահուան ճանապարհով. ու աւանդեցին գալիք սերունդներուն «լմացեալ» մահուան հաւատամքը՝ անմահութեան վերջ դրաւական: Այսօր, 15 դարեր ետք, անոնք կը չարունակեն յաւերժանալ ու յուսաւորել հայ ժողովուրդի կեանքը: Ինչպէս՝ կ'երակէ, Փետրուար 26-ին, երբ Լիոնի համայն հայութիւնը հրաւիրուած էր Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, «Լիանալու անգամ մը եւս Ասարայրի խորհուրդով», ինչպէս ընդգծեց նաեւ ողջոյնի իր խօսքերուն մէջ՝ անօրինուհի Հիլտա Զոպոյեան:

Գեղարուեստական ցերեկոյթը պատրաստած էր նախաձեռնութեամբ Տէսինի Ս. Աստուածածնայ Եկեղեցւոյ Կրօնական ընկերակցութեան ու Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան: Տեղի ունեցաւ յատկապէս Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան: Տեղի ունեցաւ յատկապէս Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝ Ժիւլ Մարթիրոսեան: «Ասարայրը՝ հայ ազգային ինքնութիւնը զարթնող հզօր քանդակն է» ըսաւ ան: «Կը սխալին բոլոր անոնք՝ որոնք կը կարծեն թէ Հայերը պէտք չէին ընդունիլ քրիստոնէութիւնը: Կարելի չէր որ հայ ժողովուրդը քրիստոնեայ չըլլար, որովհետեւ քրիստոնէական արժէքներուն մէջ է որ ան ինքզինքը նոյնացած զգաց: Արժէքներ՝ որոնք հիմնուած են սիրոյ վրայ ու թիկունք կը կանգնին բոլոր անոնց՝ որոնք ճնշուած են: Եւ Հայը՝ չորդեգրեց մաղէական կրօնքը, որովհետեւ ան չէր համապատասխաններ իր ակնկալած զգաղափարականներուն: Ահա թէ ինչու, Ասարայրը ամէնէն առաջ քրիստոնէական պատերազմ մըն է, որ կատեցուց, անգամն ընդմիշտ, պարսկական յառաջխաղացութիւնը ու արգելք եղաւ որ չխորտակուէին հայ ժողովուրդի սրբազան արժէքները»: Ապա, եղան ունեցան Մշակոյթի Տան երաժշտանոցի փայլուն աշակերտները, որոնք փոխադարձաբար դաշնակի վրայ նուագեցին՝ Խաչատուրեան, Սպենդիարեան ու ժողովրդական կտորներ: Հիլտա Զոպոյեան յայտարարեց՝ թէ երաժշտանոցի այս տարուան աշակերտներուն թիւը հասած է 25-ի: Հուսկ, բեմ հրաւիրուեցաւ Տէսինի Ս. Աստուածածնայ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Ղեւոնդ Ա. Քհնյ. Ցարութիւնեան: Դաշնակահարուհի՝ Արուսեակ Ցարութիւնեանի ընկերակցութեամբ, ան վերապրեցուց Վարդանանց հերոսներուն նուիրուած՝ Գամառ Քաթիպայի ու Ալիչանի տաղերը, ինչպէս նաեւ Կոմիտասի «Տէր կեցո»ն ու վակեց Պարոյր Սեւակի «Արփա - Սեւան» հզօր թռիչքով: Հանդիսականները հաճոյքն ունեցան ունկնդրելու նաեւ «Սպիտակ» դործիքային համոյթի նուագածուները, որոնք Ցակոբ Պօյաճեանի ղեկավարութեան տակ՝ բաղեղեցին խանդավառ մթնոլորտ, մեկնաբանելով փունջ մը հայկական նուագներ: Գեղարուեստական բաժնի վերջաւոր դէմքն էր Սոփրանօ Անժէլ Սաժ - Կարապետեան՝ որ յատկապէս ժամանած էր Կոնստանդնուպոլիսէն: Ան յառաջացաւ բեմ ու այնուհետեւ Կոմիտասի երգը յորդեցաւ առատօրէն սրահին մէջ: Արուսեակ Ցարութիւնեանի ընկերակցութեամբ՝ մենք ունկնդրեցինք՝ «Գարուն ա», «Մի բրանի ծառ», «Հայաստան» ու անմոռանալի «Կռունկ»ը: «Բարի Արագիլ» ու «Տըլէ եաման» էջերը արծարծեցին կարօտի զգացումներ, ու երգչուհին աւարտեց իր յայտագիրը՝ նուիրելով ներկաներուն Ա. Լմշմշահի «Իմ երգը»: Երաժշտական պահերուն յաջորդեց բանաստեղծականը՝ զոր ներկայացուց դաղութիս ծանօթ արտասանող Փրափիոն Տապաղեան, հրամցնելով Վահան Թէքէեանի «Խորհուրդ Վարդանանց» քերթողութիւնը:

Հանդիսութիւնը հասաւ իր աւարտին Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեանի ելոյթով, որ իր խօսքը ուղուդձեց նահատակութեան զաղափարին շուրջ: Որակելէ ետք Ասարայրը երբեւ «ինքնորոշման տիպար օրինակ ու ժողովուրդի մը ամուր հաւատքին դերազանց արտայայտութիւն», ան ակնարկեց Վատիկանի Ցովհաննէս - Պօղոս Բ. Քահանայապետին խօսքերուն, զոր արտայայտած է Միրանուորներու հետ կատարուած ժողովի մը ընթացքին: «Եթէ ձեր կրած կարմիր հանդերձները չեն նշանակեր հաւատք՝ մինչեւ նահատակութիւն, այն ատեն նախընտրելի է չդործածել զանոնք»: Ու խօսեցաւ հայ ժողովուրդի երկարատեւ նահատակութիւններուն մասին՝ 1915, Սարդարապատ, Ղարաբաղ «որոնք կը մնան ամուլ՝ եթէ անոնցմէ վարդեր չծլին»: Այսօր, կ'ապրինք աննախընթաց իրականութիւն մը՝ ցրուած Սփիւռքի տարածքին, ուր հայկական ինքնորոշումի հարցը կը նահանջէ հետզհետէ մեր անհատական, ընտանեկան ու ընկերային կեանքէն»: Լայնօրէն վերլուծելէ ետք սոյն փշոտ հարցը Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան հրաւիրեց բոլոր ներկաները «չխնայել ոչ մէկ ջանք, որպէսզի հսպաննուի ընտանեկան բջիջը ու հայ նահատակներուն արիւնը չմնայ ամուլ»:

Կազմակերպիչ մարմինը վերապահած էր դեղեցիկ անակնկալ սրահին մէջ գլուխ նուող Վարդաններուն, որոնք բոլորն ալ, իբրեւ յուշանուէր ստացան բիւրեղեայ բաժակ մը, փորագրուած՝ Վարդանանք, 451 - 1995:

Նախատեսուած էր նաեւ զովացուցիչ ըմպելիներով ու կարկանդակներով պատրաստուած ընդունելութիւն: Ահաւասիկ գեղեցիկ սովորութիւն մը որուն շընորհիւ Վարդանանց ոգեկոչում - տօնակատարութիւնը կը դառնայ նաեւ՝ նոյնքան գեղեցիկ առիթ հանդիպումի ու փոխանակումի, Սփիւռքի ցրուած հայութեան համար:

ԹՂԹԱԿԻՑ

«ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՍԵՒ ՊԱՐՏԷԶԸ»

Գլխվէնի համալսարանէն ձոն կրէփին այս խորագիրով գրախօսական մը տտորագրած է Լոնտոնի «Թայմզ»ին գրական յաւելուածին (Փետրուար 17) մէջ, «Ղարաբաղի պատմութիւն մը» հատորին թարգմանութեան առթիւ: Այդ հատորը ժթ. դարու կէսերուն շուրջ գրի առնուած է ղարաբաղցի պատմաբան Միրզա Ճամալ Ճաւանչիրի կողմէ. թարգմանութիւնը գրած է Ճորճ Պուռնութեան որ նաեւ նոթագրած է գայն:

Միրզա Ճամալ ծնած է 1773-ին Ղարաբաղ, կը սերի թուրք Ճիւանչիրներու տոհմէն. ուսումը ստացած է թրքերէնով ու պարսկերէնով, յետոյ դարձած էպրահիմ խանի քարտուղարը: Ցետագային սորված է նաեւ արաբերէն: Կ'ենթադրուի որ 1845-ին գրի առած է «Ղարաբաղի պատմութիւն»ը. մահացած է 1853-ին:

Պատմութիւնը կը սկսի Նոյ նահապետին յիշատակումով. բայց բուն Ղարաբաղին կ'առընչուի երբ հեղինակը կը գրէ Բարդա հայկ. քաղաքին մասին ուր Հայեր եւ այլ ոչ մահմետականներ կը բնակէին: Ցետոյ, 918-ին արաբական տիրապետութեան ենթարկուեցաւ:

Միրզա Ճամալի հատորը 1959-ին գրըրբեջաներէնի թարգմանուած է. անոր յաջորդական հրատարակութիւնները կամաւոր խեղաթիւրումներ կը պարունակեն որոնք կը միտին նուազեցնել հայկական պատկանելիութեան տուեալները. օրինակ, 1989-ի մէկ հրատարակութենէն հանուած է Բարդա քաղաքին հին հայկական բնակավայր մը ըլլալու պարագան: Այս առումով Ճ. Կրէփին դիտել կու տայ որ դործին բնագիրէն Պուռնութեանի կատարած թարգմանութիւնը, որեւէ տարակոյսի տեղ չի ձդեր:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«ԾԱՌԱՋ» ՕՐԱԹԵՐԹԻ
ՑԱՐԳԵԼԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻԻՆ,

Մեծ հետաքրքրութեամբ եմ կարդացել Ամէն Մուրաֆեանի գրախօսականը Պոխոմի ցուցահանդէսի մասին:

Մարտ 4-ի «Ցառաջ»ում, գրախօսողը մատնանշել է յօդուածիս գերմաներէն թարգմանութեան մէջ սպրդած մի ծանր սխալ. «Ղարաբաղի լեռնային տարածքը, որ յաճախ իր ազգաբնջանական անունով Արցախ կոչուած է, հին հայկական Արքազ նահանգին մէջ»:

Թոյլ տուէ՛ք աւելացնել մի քանի բացատրութիւններ: Ֆրանսերէն բնագիրս հետեւեալն էր. «Comprise dans l'ancienne province arménienne d'Artsakh, la région montagneuse communément appelée du nom azéri de Karabagh...»:

Հետաքրքրականն այն է որ, գերմաներէնին քաջատեղեակ լինելով, գրախօսողի կարծիքին հակառակ, մեծ ուշադրութեամբ էի ստուգել թարգմանութիւնը, ուստի եւ զանազան անճշդութիւններ նկատելով, մի քանի նախադասութիւններն ինքս էի նորից թարգմանել եւ հեռապատճէնով (ֆաքսով) յղել, իմ միջի այլոց հետեւեալ ուղղումը. «Die in der alten Provinz Arzakh gelegene Gebirgsregion, die oft mit dem tatarischen Namen Karabagh bezeichnet wurde» (հին հայկական Արցախ նահանգում գտնուող այն լեռնային շրջանը, որը յաճախ թաթարերէն անուամբ կոչուել է՝ Ղարաբաղ):

Թէպէտեւ հատորի խմբագիրները ուրիշ ուղղումներ են կատարել, բայց վերջինս վրիպել է իրենց ուշադրութենից, իսկ ես չեմ կարողացել նորից ստուգել, որովհետեւ, իմ խնդրանքով հանդերձ, վերջնականապէս սրբագրուած էջերից մի քանիսն են միայն ինձ վերադարձուել:

Հետեւաբար, ինչպէս որ նշել է Ամէն Մուրաֆեանը հատորի ուրիչ յօդուածի դէպքում, հեղինակների կամքից եւ թափած ջանքերից անկախ, «ուղղումներուն կէսը (--գոնէ մի քանիսը-- Ժ.Մ.) չհատարուեցաւ»:

Բարեհաճեցէ՛ք ընդունել, Ցարգելի Խմբագրութիւն, մեծարանքիս անկեղծ հաւաստիքը:

ԺԱՆ-ՓԻԵՐ ՄԱՀԷ

Փարիզ, 1995 թ. Մարտ 6

ՋԱՒԷՆ ՊԻՊԵՐԵԱՆ

ԱՆԿՈՒՏԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

•

Վ Է Պ

- Չխօսինք ասոնք, ըսաւ: Այսօրը հառամ չընենք: Հիմա՝ այսօ՛րը կայ: Ուրիշ բան չխորհինք: Ես ընելիքս դիտեմ: Իրաւունք ունիս, քանի որ պապաս կրնայ դպրոց դրկել ինծի ... Ես ընելիքս դիտեմ:

Զրսաւ թէ ինքզինքը ո՛րքան կ'արհամարհէր իր այդ վարանումներուն համար: Բայց այլեւս պիտի չհակառակեր: Կռիւ. կռիւ: Պապան էր ուզողը: Մեղքը վիզը:

Կեցաւ, շուրջը, եռեւը նայեցաւ: Մանուկներ կը ճվռլտային, կը խաղային ծովուն մէջ:

Վերը՝ գերեզմանատան ճամբուն բերանը, վարդագոյն չապիկով մարդ մը կեցած լողացողները կը դիտէր:

- Անօթեցա՞ր, Սուր:

- Դո՞ւն:

- Կրնամ ուտել:

- Հի՛մա: Տեղ մը նստինք: Անցնինք սա դերեզմանատունը: Շատ անօթի էի. փախաւ:

- Ես ալ:

Հասան ճամբուն ամէնէն բարձր կէտը, որ կը կորսուէր բլուրին եռեւի կողմը:

Սուր անգամ մը եւս կանգ առաւ խոր ունչ չնչելու համար, եռեւ նայեցաւ:

Վարդագոյն չապիկով մարդը գերեզմանատան ճամբէն վար կ'իջնէր:

- Մեղք, մայօ չկայ, ըսաւ Սուր: Սքանչելի է ծովը:

- Այո:

Դարձան բլուրին կողէն: Գերեզմանատունը, Այա Եորկիի ծոցը չնջուեցան:

Առանձին էին ծովին եւ բլուրին միջեւ, մայառներով, ցախերով չրջապատուած: Հովը անոնց մէջէն տարօրինակ ձայն մը կը հանէր երբեմն:

Նորմա Սուրի մէջքին վաթթեց թեւը: Սուր զրկեց գայն:

- Ի՞նչ ազուոր է հոս, ըսաւ:

Եւ աչք մը նետեց եռեւ: Ճիշդ այն պահուն՝ երբ վարդագոյն չապիկով մարդը երեւան կ'ելլէր ճամբու դարձուածքին, իրենցմէ հարիւր մեթր հեռու: Երբ կանգ առած տեսաւ զիրենք, անմիջապէս ետ քաշուեցաւ, անհետացաւ բարձրահասակ մայառներու եռին:

Սուրին աղիքները դալարուեցան: Ծխելու պատրուակով ձգեց Նորմային ուսը: Գլխուն մէջ մոթիւօր մը կը բանէր:

Քիչ յետոյ Նորմա ըսաւ սովորականէն աւելի հանդարտ ձայնով մը.

- Եռեւնուս մարդ մը կուգայ կոր: Նայիլս տեսնալուն պէս պահուըտեցայ:

Սուր ուսերը թօթուեց.

- Ի՞նչ ընեմ:

- Ոչինչ: Ըսի որպէսզի գիտնաս:

Սուր եռին դարձաւ: Ճամբուն վրայ մարդ չկար: Բայց հեռուն, կանաչութիւններուն մէջ չարժում մը նկատեց:

- Թող գայ, ըսաւ: Մինակ մեզի արտօնուած չէ հոս պտըտիլը:

- Կ'ուզես նէ ետ դառնանք:

«Ցը՛ք» ըրաւ Սուր յօնքերը պռստելով:

Այս անգամ, կորիճութեան համար չէր: Բլուրին մէջտեղն էին ճիշդ: Ամբողջ բլուրը չրջիլ պէտք էր զաղաթի սրճարանը հասնելու համար: Ետ դառնալն այ օգուտ չունէր: Շատ հեռու էին Այա Եորկիի ծոցէն: Եթէ բան մը պիտի պատահէր, մարդոց չհասած կը պատահէր:

Սուր արագօրէն դնահատեց կացութիւնը: Երբ տեսաւ թէ ընելիք բան չկար, անձկութիւնը թեթեւցաւ: Մ՛կ բան ընել կը մնար. կռնակը տալ պատին եւ դէմ դնել: Այնքան ալ վախնալու պատճառ չկար: Մէկ հոգի էր եկողը: Չէր կրնար բան մը ընել: Ինք ալ ձեռք ունէր: Գետինը քար ալ կար, լեցուն: Ցառնիխուան աչքին առջեւ եկան կռիւի տեսարանները՝ ֆիլմերէ:

Արագ ակնարկ մը՝ ուսին վրայէն. վարդագոյն կերպար մը ոստում մը ըրաւ մացառէ մացառ:

- Քիչ մը նստինք, քրտինքնիս չորնայ, ըսաւ Սուր:

Կրցաւ զսպել ձայնին դողը: Նկատեց թէ Նորմա առիթ կը փնտռէր եռեւ նայելու համար: Հակառակ չանքերուն, մտատանջութեան քօղ մը պատած էր աչքերը:

Ցարմար տեղ մը ցուցուց Նորմային, օդնեց որ նստի, ինք ալ քովը նստաւ այնպէս մը որ դէմքը մարդուն կողմը դարձած ըլլայ, մինչ Նորմա ծովին դիմաց էր: Բացարձակ առանձին էին: Միայն ճայերուն ճայնը կը խանգարէր լռութիւնը:

Մէկ արմուկին վրայ կռթնեցաւ, խոտ մը փրցուց, սկսաւ ծամծմել անփոյթ երեւոյթով:

Վարդագոյն չապիկով մարդը անհետացած էր:

Սուր գիտէր թէ իրենցմէ ո՛րչափ հեռու, ո՛ր մացառին եռին էր ան: Բայց հետզհետէ կը հանդարտէր: Ուժ կը ստանար: Ինքնավստահութիւն: Թերեւս անոր համար որ մարդը կը պահուըտէր:

Անգամ մը եւս գնահատեց Նորման որ բերան չէր բանար, հակառակ որ միտքը մարդուն էր: Կը վստահէր իրեն: Չէր ուզեր վախ ցոյց տալ երբ ինք քովն էր: Բուռն փափաք մը ղգաց անոր գլուխը կռթնցնելու իր ուսին, չոյելու, համբուրելու զաւակի մը պէս, ըսելու թէ խենթ կ'ըլլար իրեն համար: Արտակարգ ուժ մը եւ քաջութիւն ղգաց խորհելով թէ Նորման պիտի պաշտպաներ թերեւս: Պիտի պաշտպանէ՛ր, նոյնիսկ եթէ քսան հոգի յարձակէին: Այդ պահուն աւելի լաւ հասկցաւ թէ ո՛ր աստիճան կը դողար անոր վրայ, եւ թէ ի՛նչ ըսել է հաւարակաց վտանգի մը առջեւ միանալը:

Ինք իր երեւակայութեան վրայ խնդաց: Մարդը ռէօնթկենճի ըլլալու էր, քանի որ կը պահուըտէր: Եւ քանի որ առանձին էր:

Պաղարիւնը բոլորովին չինծու չէր, երբ խօսեցաւ չարունակելով ծամծմել չիւղը.

- Շարթու մէջ պիտի գա՞նք:

- Պիտի դանք: Զորեքշաբթի կուգանք:

- Ո՞ւր:

- Ոստ:

Նորմա մարդուն կողմը նայեցաւ դաղտագողի:

- Բայց ամէն առեն չես կրնար կախել որ դործը:

- Ոչ: Ես ուրիչ ձեւ մը կը խորհիմ կոր:

- Ի՞նչ ձեւ:

(Շար. 58)

Այրի Տիկին Նազէլի Մաղաքեան եւ զաւակները՝ Դալար եւ Ժիլպէր,
Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մաղաքեան,
Տէր եւ Տիկին Արթօ Արսէնեան եւ զաւակները (Պոլիս),
Այրի Տիկին Աբշալոյս Ձամուշեան,
Տէր եւ Տիկին Երուանդ Ձամուշեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Պատուականեան (Ձամուշեան) եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Պարոյր Շահպազ եւ զաւակները,
Պ. Վարդեվառ Ձամուշեան
խոր վշտով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, եղբօր եւ հարազատին՝

ԿՈՊԵՌՆԻԿ ՄԱՂԱՔԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ 44 տարեկանին, երկուշաբթի, Մարտ 13-ի առաւօտեան, Փարիզի Սալփէթրիէր հիւանդանոցին մէջ, ուր բժշկական խիստ խնամքի տակ կը գտնուէր 1994 Հոկտ. 27-էն ի վեր, ուղեղային գործողութենէ մը ետք:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Մարտ 16, ժամը 14·30-ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին՝
4, rue Komitas, 94140 Alfortville
Փոխան ծաղիկի նուէրները ընել Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանին:

L'UCFAF renoue
avec le tourisme vers l'Arménie
avec le retour du printemps, l'UCFAF
qui fut dès 1955 l'initiateur
et le spécialiste du

Tourisme de Groupe

vous invite

● du 6 au 13 Avril

à assister au Saint-Siège d'Etchmiadzine
à l'intronisation du nouveau Catholicos de tous les Arméniens

● du 20 au 27 Avril

à être présent à Dzidzernagapert
au 80e anniversaire du 24 Avril

Hébergement et pension complète à l'hôtel «*CHIRAG*» (**) (centre-ville). Avion Paris — Erevan — Paris, visa et excursions quotidiennes inclus.

EXCLUSIF : Excursion dans le Zanguézour. Visite de Datev et des chantiers du Fonds Arménien.

5 5 0 0 F tout compris et sans surprise

● du 3 au 17 Août

14 jours

Même conditions et avantages qu'en avril. Le prix sera communiqué incessamment.

Pour tous renseignements : UCFAF — 6, Cité du Wauxhall, 75010 Paris.
Tél. : 42. 08. 76. 49 (de 16h à 19h)
Fax : 42. 08. 09. 70.

RENOUER AVEC LE TOURISME
SERT L'ARMENIE . . .

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Տիկին Իվ Վըլէն,
Տիկին Մկրտիչ Խաչիկեան,
Տիկին Անահիտ Տիւլկէրեան,
Տէր եւ Տիկին Ժորժ Խաչիկեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Լեւոն Խաչիկեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Խաչիկեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Էրիք Վըլէն եւ զաւակները
ինչպէս նաեւ Մուրատեան եւ Զրաքեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծհօր, տատին եւ ազգականին՝

ՏԱՏԻԿ ԽԱՉԻԿԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Մարտ 13-ին, 97 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Մարտ 16, ժամը 16-ին Իսիի Սուրբ Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին
6, avenue Bourgain
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսիի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Représentation Théâtrale

donnée par des enfants et des jeunes
de la communauté arménienne
de Marseille

(sous la direction de *Seta SIMONIAN*)

le Dimanche 19 Mars à 15 heures 30

à la Maison Arménienne
de la Jeunesse et de la Culture
12 - 14, rue St-Bazile, Marselile 1er
Tél. : 91 - 50 - 15 - 09

Au programme :

3 *COMEDIES*

● *LES PREJUDICES DE LA COURTOISIE*
(*Hagop Baronian*)
Extraits : Setrak Agha
et le cordonnier

● *LE CITADIN ET LE PAYSAN*

● *LES DEUX SOURDS* (*Molière*)

Organisée par :
l'Action Santé Arménie France (*ASAF*)
et la
Maison Arménienne de la Jeunesse
et de la Culture de Marseille (MAJC)

Au profit du centre d'enfants handicapés de Gumri et de l'Hôpital No 3 d'Erevan

— P.A.F. : 70 Francs —

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղը անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Մարտ 18, ժամը 10-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, Paris 9e
Métro : CADET

ՀԱՄԱԶԳՈՑԻՆ

Հայ Մշակութային
եւ
Կրթական Ընկերակցութիւն
Փարիզի մասնաճիւղ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՑԻՆ ԶՐՈՑՑ

կազմակերպութեամբ՝
Գրական - Մշակութային
Յանձնախումբի

Երկուշաբթի, Մարտ 20, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20·30-ին Եան'ց Ակումբին մէջ

5, avenue Reille, Paris 14e
Tél. : 45. 89. 20. 48

Նիւթ. -

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

նոր ժամանակներու
Հայոց անկախ պետութեան չրջանին
պատմութիւն, օրէնք, իրաւունք եւ ժողովրդավարութիւն
կը նախագահէ եւ կը վարէ՝ միջազգային իրաւագէտ՝
ԵՐՈՒԱՆԴ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
կ'արտայայտուին՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ
եւ
պատմական գիտութիւններու տոքթոր
ՕՆՆԻԿ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօնական Ընկերակցութեան Մշակութային Յանձնախումբը ուրախութեամբ կը յայտնէ թէ, յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին կը կազմակերպէ դասախօսութիւններու չարք մը՝
«Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցին» ընդհանուր թեմայով.

Շաբաթ, Մարտ 18
«Հայկական Ինքնութիւն
եւ Ազգային եկեղեցի»
ԺԻՐԱՅՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Դասախօսութեան ընթացքին տեղ պիտի ունենայ դեղարուեստական յայտագիր: Դասախօսութեանց վայրն է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալասանեան սրահը, երեկոյեան ժամը՝ 20·30-ին

6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

Դասախօսութիւններու աւարտին տեղի պիտի ունենայ հիւրասիրութիւն Շաւիլի Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչէ տիկիններու կողմէ:

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՓԱՐՈՂ

ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ
ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻՆ
ՄԱՐՍԷՑԼ

Շորեքշաբթի, Մարտ 15, ժամը 17·30-ին
Ս. Փրկիչ Եկեղեցի (Լա Սիոթա)
Քարոզիչ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆԱ. ԴԱԼԼԷՆՏԸՐԵԱՆ
*
**
Ուրբաթ, Մարտ 17, ժամը 16·30-ին
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի (Նիս)
Քարոզիչ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԱ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Շորեքշաբթի, Մարտ 22, ժամը 20·30-ին, Տարօն Եպիսկոպոս պիտի տայ դասախօսութիւն մը «Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Ընտրութիւն» նիւթի շուրջ, ի պիտութիւն հետաքրքիր հասարակութեան, Աթոռանիստ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ հանդիսասրահին մէջ:

ՄԻՋԻՆՔ

Կապոյտ Խաչէ Վալանսի Միջոցայ հայկական վարժարանի Ուսուցչական կազմը կը կազմակերպէ «Միջինք»ի հատուկոյթ մը, Երկուշաբթի, Մարտ 20, ժամը 13·30-էն սկսեալ Վալանսի Հայ Մշակոյթի Տան սրահէն ներս:

Տոմսերը ապահովել դպրոցին ուսուցչուհիներէն:

Տոմսի գինն՝ 30 Ֆր.:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er

le Vendredi 17 Mars à 20 heures 30

● Information sur l'épreuve d'arménien au Baccalauréat
avec
LE PROF. JEAN-PIERRE MAHE
Directeur d'Etudes à l'E.P.H.E.
(*Sorbonne*)

● Projection du film
«*LES DERNIERS ROIS D'ARMENIE*»
Cilicie XIIe — XIVe siècles
par CLAUDE MUTAFIAN

VOYAGE en SYRIE

Dans le cadre de ses activités, l'UGAB de Lyon propose pour le printemps prochain deux voyages au Proche-Orient.

Voyage en SYRIE du 9 au 20 Mai

Paris - Damas - Paris

8955 F. Tout compris

Invitation au voyage dans les sites les plus prestigieux de ce pays: DAMAS, sa capitale, ALEP, KRAK des CHEVALIERS, PALMYRE, EBLA, MARI etc.

Visite des sites plus méconnus hors des circuits traditonnels: le quartier arménien de Bab Touma à Damas, le quartier arménien d'Alep, église des Martyrs à Deir el Zor.

★

Voyage combiné

Jordanie / Terre Sainte

19 au 29 Avril

Paris - Amman - Jerusalem - Amman - Paris

9950 F. Tout compris

Grand tour de Jordanie, avec visite de la capitale AMMAN, des châteaux du désert, Mont Nébo, Pétra, Aqaba sur la Mer Rouge.

Vol Aqaba - Amman, Jéricho, Nazareth, Bethléem et Mer Morte puis 2 jours pleins à Jérusalem.

Renseignements et inscriptions :
Katia BOUDOYAN
21 rue de la République, 69120 Vaulx-en-Velin
Tél. : 72. 04. 49. 75 / Fax : 72. 04. 62. 37.

La Communauté arménienne de St-Etienne, St-Chamond et des environs

est cordialement invitée à assister à une

Réunion d'information

sous la présidence d'honneur du Maire de Saint-Etienne

Au cours de cette réunion, M. *Bédros TERZIAN*
Président du Fonds Arménien de France,
présentera et commentera un diaporama sur les

Projets et réalisations du Fonds Arménien : Gazoduc Iran-Arménie, Zanguézour et Karabagh

Cette réunion aura lieu
le Dimanche 19 Mars à 17 heures
en la Salle Communautaire arménienne de Saint-Etienne, 7, rue Bernard Palissy

Fonds Arménien de France, BP 12, 75660 Paris Cedex 14.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 16
JEUDI
16 MARS
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.550 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.550

ՀԵՌԱՏԻՊ ԵՐԿԻՐ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 13 / 15)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Վարչապետ Հրանդ Բագրատեան, Մարտ 11-ին, այս տարուան ընկերա - տնտեսական զարգացման ծրագրին եւ պետական պիւտճէին ինչպէս նաեւ տնտեսական ներկայի բարեփոխումներուն ընթացքին նուիրուած խորհրդակցական հանդիպում մը ունեցած է քաղաքական կուսակցութիւններու եւ միութիւններու ղեկավարներուն հետ :

*
**

Մարտ 13-ին ալ վարչապետը ընդունած է Ռուսաստանի դեսպան՝ Ա. Ուռնովը, որու հետ միասնաբար քննարկած են երկու կողմերը հետաքրքրող հարցեր՝ յատկապէս կրթութեան եւ մշակոյթի մարզին առընչուող համաձայնութիւններու ընթացքը եւ համագործակցութեան ծրագիրները :

*
**

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Գերմանիոյ Արտաքին տնտեսութեան նախարարութենէն պաշտօնատարի մը դիմաւորած գերմանական պատուիրակութիւնը որ այս օրերուն կը գտնուէր Հայաստան, ընդունուած է Առողջապահութեան նախարար Արա Բաբլոյեանի կողմէ : Պատուիրակութեան այցելութեան նպատակն է ճշդել Գերմանիոյ կառավարութեան կողմէ Հայաստանի առողջապահական մարզին յուցաբերուելիք օժանդակութեան ուղղութիւնները :

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՇՈՒԿԱՆ ԿԸ ՀԵՏՐՔՐՔՐԷ ՁԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ

Ձափոնցի խումբ մը գործարար անձեր Հայաստան գացած են եւ Մարտ 8-ին ալ փոխ - վարչապետ Վ. Զիւռէչեանի հետ հանդիպում ունեցած, քննարկելու համար համագործակցութեան այն կարելիութիւնները, որոնք կան Երեւանի «Նայիրիտ» բաժնետիրական ընկերութեան եւ ճափոնական Քոպէ ընկերութեան միջեւ : Ճափոնական պատուիրակութեան պետը նշած է որ իրենք յատկապէս հետաքրքրուած են սեփականաշնորհուող ձեռնարկութիւններով եւ այդ մարզէն ներս կարելի ներդրումներով :

*
**

ԼՂՀ-Ի ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆՆԵՐԸ

ԼՂՀ-ի նախագահ Ռ. Քոչարեան Մարտ 2-ին ստորագրած է «ԼՂՀ-ի դիւանագիտական ատիճաններու» մասին օրէնքը, ըստ որուն կը շնորհուին արտակարգ եւ լիազօր դեսպանի, արտակարգ դեսպանորդ եւ լիազօր նախարարի, խորհրդականի, առաջին քարտուղարի, Բ. քարտուղարի, Գ. քարտուղարի եւ կցորդի դիւանագիտական ատիճաններ : Նախագահին նոյն օրուան այլ մէկ հրամանագրով, Արտաքին նախարար Արկադի Ղուկասեանին շնորհուած է արտակարգ եւ լիազօր դեսպանի կոչում :

*
**

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱԿ-ի զարգացման ծրագրի պատասխանատուները եւ Հայաստանի Արտաքին

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈԼԻՍ ԵՒ ԱՆԳԱՐԱ ԼԱՐՈՒԱԾ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

ԱԼԵՒԻՆԵՐԸ ՆՈՐ ՅՈՑՑ ՄԸ ԸՐԻՆ

Նախորդ օրուան - Մարտ 13-ի - բախումներու հետեւանքով մեռելներու թիւը 16-էն 23-ի բարձրացած էր եւ մըթնոլորտն ալ աւելի քան երբեք լարուած : Ցաջորդ օրն ալ, Երեքշաբթի, Անգարայի մէջ ալեւիները ցոյց մը կազմակերպած էին եւ կրկին բախումներ տեղի ունեցած էին ապահովութեան ուժերուն հետ : Ալեւիներու բուն թիւն ալ կարելի չէ եղած ճշդել եւ եթէ ընդհանրապէս 15 միլիոն կը նկատուին, այլ աղբիւրներ մինչեւ 20 միլիոն ալ կը բարձրացնեն թիւը : Ասոնց մէկ երրորդը ֆիւրա են ինչ որ պատճառ է որ կառավարութիւնը դաւ մը տեսնէ եւ ամբաստանէ ֆՔՔ-ն որպէս «դրդիչն ու կազմակերպիչը խռովութիւններուն» :

Ալեւիները ձախ աչխարհականութեան բերդը կը կազմեն եւ յաճախ կ'օգտագործուին ալ սիւննի ծայրայեղականներու դէմ, որոնք կ'ատեն զիրենք : Այս ատելութեան պատճառն այն է որ մահմետականներու բազմաթիւ օրէնքները չեն յարգեր : Օրական 5 աղօթքները չեն ըներ, Մեքքէի ուխտագնացութիւնը կը մերժեն եւ երբեք աղօթելու չեն երթար մզկիթներու մէջ, որովհետեւ՝ «Աստուած ամէն բանէ առաջ սրտերուն մէջ է», արդէն իրենց մէկ հին կրօնական քերթուածը կը հաստատէ . - «Ինչքինքս հայելին նայեցայ եւ դէմս Աստուած երեւցաւ» եւ Թուրքիոյ ալեւի գիւղերը կարելի է դիւրին գտնել, քանի մինարէ չունին : Ցետոյ կին ու այր, ինչպէս ըսինք, հաւասար են, կիները քօղ չեն կրեր, կրնան ուտել, խմել, պարել այրերուն հետ, ինչ որ ըսել կուտայ թէ չուտայ են եւ նոյնիսկ աղջապիղծ (ենսէստիւէօ) :

Ներկայիս Ալեւիները դժգոհ են նաեւ որ Գուրանի դասաւանդութիւնը պարտադիր զարճած է դպրոցներուն մէջ եւ նոյնիսկ գուրանական լիսէներ հաստատուած են : Ալիւիները բազմանդամ են նաեւ Սուրիոյ մէջ, ուր նախագահն ալ ալեւի է :

Փարիզի մէջ ղօրակցութեան ցոյց մը նախատեսուած է Շաբաթ օր, Մարտ 18-ին, Ռեփիւպլիքի հրապարակը, նախաձեռնութեամբ Փարիզի Ալեւիներու Մշակութային Միութեան եւ Թուրք ու քիւրտ ձախ կազմակերպութեանց :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՂԹԱՏԱՐԻ սպասարկութեանց մէջ զանազան չարժումներ կան, իրրեւ հետեւանք «վերակազմութեան» մը ծրագրին որ կը մատնոցէ աչխատաւորները : Կը նախատեսուի ցոյց մը Փարիզ, Մարտ 16-ին : Այս չարժումները պատճառ են որ ցրուամի անկանոնութիւնները բազմանան եւ տուժեն «Ցառաջ»ի նման թերթեր : Կարելի է նաեւ մխիթարուիլ հաստատելով թէ այս անկանոնութիւններուն պատճառը միայն «Ցառաջ»ը չէ . օրինակ մը տալու համար, ըսենք որ Մարտ 15-ի առաւօտը առաջանք նամակ մը կրնայ չհասնիլ Հայ Մշակոյթի Տունէն (ուր ծանուցում ալ կար Մարտ 18-ի համար) որ կը կրէր ՄԱՐՏ 8-ի թուականի կնիքը :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ընկերային մթնոլորտը օրէ օր աւելի կը լարուի : Գործադուլի մէջ է եւ պետական պաչտօնատարներուն Մարտ 14-ին միացած են առեւտրականներ, խանութպաններ, այլ խօսքով ոչ հանրային ճիւղը : Ասոնց չարժումը, իրականին մէջ բողոք մըն է հանրային սպասարկութեանց գործադուլին դէմ, քանի այդ չարժումը կը վտանգէր իրենց ձեռնարկութիւնները : Ճիշդ է որ անցեալ չաբթու համաձայնութիւն գոյացաւ կառավարութեան եւ սենտիքաներուն միջեւ, բայց չբաւեց եւ կզզին չատ խառնակ վիճակի մէջ է եւ պահանջները չեն վերջացած : Կացութիւնը ծանր է նաեւ Ռընոյի մօտ, ուր բանուորները որեւէ տրամադրութիւն չունին 1% յաւելումով գոհանալու : Անոնք կ'ուզեն օգտուիլ ճեռք բերուած չահերէն : Հիւանդանոցներու պաչտօնէութիւնն ալ սկսած է արտայայտել իր դժգոհութիւնը : Օժանդակ - խնամողները 7.200 Ֆր. կը չահին ամսական (պրիւթ) : Եւ դեռ այլ մարզերու մէջ ալ չարժումներ ծայր կու տան :

ՎԱԼԱՆՍԻԵՆի պատժական դատարանին առջեւ, Պէրնէսի փաստաբանը՝ մէթր Գոլար միջադէպ մը ստեղծած է, երբ ամբաստանած Պերնար Թապին որ կը սպառնայ իր յաճախորդին եւ նոյնիսկ ոստիկանական անմիջական պաչտպանութիւն ուզած է : Թապի բնաւ ազդուած չէ, ընդհակառակն, կ'արտայայտուի միշտ նոյն ինքնավստահութեամբ եւ կը հերքէ Պէրնէսի ամբաստանութիւնները : Կը ջանայ փաստել որ Մարսէյլի Ֆութպոլի խումբը պէտք չունէր այդ մրցումը չահելու ախոյեան դառնալու համար : Այս ամբողջը, իրեն համար, «գործադուլիչ մըն է որպէսզի Ֆրանսական Ֆութպոլը օձիքը ազատէ իր սատանայէն» (խմ՝ Թապի) :

ԱԼԺԵՐԻՈՑ մէջ երեք կիներ սպաննուած են Մարտ 14-ին, մէկը իր ամուսնոյն հետ : Ալժէնն 15 քմ. արեւելք գտնուող արուարձանի մը մէջ է, Ռեկայա ուր ոճիրները գործուած են : Միւս կողմէ, Ֆութպոլի ալժերական Դաչնակցութեան նախագահն ալ թեթեւօրէն վիրաւորուած է Սիտի - Պէլ - Ապէսի մօտ :

ԻՒՐՊԱՑԻ դատավարութեան (ընկերվարական կուսակցութեան նիւթական աղբիւրներու հարցը, երբ Էմմանիւէլի կուսակցութեան գանձապահն էր) դատախազը երկու տարի յետաձգումով քանտարկութիւն պահանջեց Էմմանիւէլիի դէմ : Այս վերջինը որ, այժմ քարտուղարն է կուսակցութեան, աւելի քաղաքական դատ մը կը նկատէ եղածը քան՝ իրաւական :

ՍԱՐԱՑԵԻՈՑի մէջ ինը ֆրանսացի կապոյտ սաղաւարտաւորներ մեռան, Մարտ 14-ին, արկածի հետեւանքով : Զրահապատ կառքը սահած էր սառի չերտի մը վրայ եւ իննկած անդունդը : Կան նաեւ 4 վիրաւորներ :

ԱԴՐԲԵՋԱՆի արեւելեան չրջանին Ղազախ եւ Ազտաեւայի մէջ ներքին խլրտումներ ծագած են, երբ ոստիկանական միաւորներ դրաւած են պաչտօնական կարգ մը չէնքեր : Տեղական ապահովութեան ուժերու միջամտութեան պատճառով բախումներ տեղի ունեցած են որոնց ընթացքին երկու հոգի մեռած են ու բազմաթիւ ուրիշներ վիրաւորուած : Թուրք մամուլին համաձայն, այս պատահարները պատճառուած նախագահ Ալիեւ հրաժարած է Փաքիստանի ճամբորդութենէն :

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ

Նախագահական թեկնածուներու չարքին մէջ ամէնէն անսպասելին էր հաւանօրէն Լ. Ժոսփէն որ միչտ կը նկատուէր երկրորդ դէմքը : Մինչեւ անցեալ Դեկտեմբեր երբ Տըղոր յայտարարեց թէ նպատակ չունի նախագահական պայքարին մասնակցելու, Ժոսփէն գրեթէ հանդըստեան կոչուած էր քաղաքական կեանքէն : Իրեն հաւատարիմ մնացածներու սակաւաթիւ խումբով կրնա՞ր ինքնավստահ քայլերով յառաջանալ դէպի բեմին ամէնէն աղեւի չարքը :

Այսօր որոշումը տրուած է. ինքն է դէմաւոր դէմքը. ինքն է ԻԱ. դարու Ֆըրանսային համար ծրագիր պատրաստողը : Մոռցած ըլլալ կը թուի թէ յետմիթերանեան չրջանը նոր օրէնքներու պէտք է հըպատակէր իր կարծիքով ու որպէս այդ կը պաչտպանէր այն տեսակէտը թէ նախագահական ընկերվար թեկնածուն նանակուելէ առաջ պէտք էր անոր ծրագիրը ընդհ. վիճարկումի նիւթ ըլլար :

1988 Փետրուարին հետատեսիլի յայտադրի մը մասնակցելով կը յայտնէր թէ նախագահական ընտրութենէն ետք չի փափաքիր դլխաւորել Ընկերվարական կուսակցութիւնը : Ընդհանուր քարտուղարը ուրիչ բան կ'երազէր : Կ'ուզէր նախապար ըլլալ, պետական մարդու վերածուիլ : Կը մտածէր թէ Էլիզէի ճամբան Մաթինեոնէն կ'անցնէր :

Ցետոյ 1988 Փետրուարին սկսած էր Ֆապիիս - Ժոսփէն մրցակցութիւնը. տեսած էին Ռէնի ճախողութիւնը որոնք աստիճանաբար գինքը մեկուսացուցած էին :

Երբ կրթութեան նախարար նչանակուեցաւ, փորձեց առաջ քչել կառավարելու մեթոտ մը որ միթերանեան կամաւորութեան եւ ռոքարեան իրապաչտութեան խառնուրդ մըն էր : 1991-ին փոքր գրքոյկով մը հրատարակեց «կարելիին ընկերվարութիւն»ը, որպէս ատոր մէկ տեսաբանը : Սակայն ոչ նախարարութեան չրջանին, ոչ ալ որպէս տեսաբան, Ժոսփէն չյաջողեցաւ իր տեսակէտները պարտադրել : Եւ ինք չհասկցաւ, կամ չուզեց հասկընալ թէ իրեն հանդէպ ցոյց տրուած հետաքրքրութեան պակասը գինքը կը մղէր լուսանցքին վրայ մնալու : Ատոր կ'օգնէր նաեւ լաելի դառնալու փափաքը որ յաճախ անյաջողութեան կը բախէր ու ինք կը նախընտրէր մնալ իր անկիւնը :

Եթէ դէպքերը այլ կերպ դասաւորուած ըլլային, եթէ Ժոսփէնի տրուած ըլլար իշխանութեան դիրք մը իր ուզած մակարդակով, այսօրուան ընկերվարական թեկնածուն այլ դէմքով մը պիտի ներկայանար :

Այսօր, որպէս թեկնածու առաջին յաջողութիւններ արձանագրած է ան ու ատիկա կերպով մը իր փոխ վրէժն է բոլոր անոնցմէ որոնք փութացած էին կանխահաս թաղում մը կազմակերպելու իրեն : Այլ խօսքով, կը կրկնէ 1988-ի «հարե՛ւ կեանք»ը :

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է
ԵՒ
ԼՈՑՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ Ի ՄՕՏՈՑ

«Ցառաջ» Մատեաշարէն՝

ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Այս դիրքը կը համախմբէ մամուլի մէջ ցրուած եւ ցարդ հատորով չհրատարակուած
Շահնուրի դրական էջերն ու յօդուածները, նկարներով ճոխացած :

«ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԻ ՊԱՐԻՍՊՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԳՏՆՈՒՈՂ ՈՒԹ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ»

Բ. (*)

ԳՈՒՄԳԱԲՈՒԻ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Գումգափուի Ս. Աստուածածին Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցին կը գտնուի Գումգարուի երկաթուղիի կայարանին հիւսիս - արեւմուտքը, կայարանին արեւմտեան պատկին չուրջ հարիւր մեթր հեռաւորութեան վրայ, ճիշդ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքարանի չէնքին դիմացը: Այս մեծածաւալ Եկեղեցին կառուցուած է 5648 մեթր քառակուսի հողամասի վրայ, երեք իրերահաղորդ բաժիններով եւ եռայարկ, որոնք արեւմտեան կողմէ չրջափակի որմերուն վրայի երեք դռներով կը բացուին Շարափնէլ փողոցի վրայ: Եկեղեցիները հիւսիսի կողմէ ղրացի են Պէզճեան Միջնակարգ Վարժարանին, իսկ հարաւի կողմէն չրջափակի պատերով կցուած են հրնամեղի տուներու:

Ս. Աստուածածին Մայր Եկեղեցին, որ վերջին անգամ կառուցուած էր 1828 թուականին, պատրիարքարանիստ եկեղեցի մը յատկութիւններն ու առաւելութիւնները կը կրէ:

Գումգաբու Թաղը «Քոնստոսքալիոն» անուամբ կը կոչուէր եւ Ցունա - Հռովմէական (Բիւզանդական) չրջանի կարեւոր նաւահանգիստներէն մէկն էր, ուր կը գտնուէին բազմաթիւ նաւաչինարաններ, որոնցմէ մին կառուցուած էր Միքայիլ Փալէոլոկոս-ի (1261 - 1282) կողմէ 1263 թուականին: Գումգաբուի 1819-ի հրդեհէն վերջ կարգ մը պահ բեկորներ երեան ելան, որոնք հաւանաբար կը վերաբերէին այս մեկուն:

Երեմիա Չէլէպի Քէօմիւրճեան «Սամպօլայ Պատմութիւն 17րդ դարու» անուանի գործին մէջ Գումգաբուն կը ծանօթացնէ իբրեւ Պոլսոյ 5-րդ դուռը: Քէօմիւրճեան իր պատմութեան մէջ տեղեկութիւններ կուտայ Գումգաբուի բնակչութեան մասին, որուն մէջ կարեւոր մաս մը կը կազմէին գինուները, որոնք ո՛չ միայն Սուլուգուլէ եւ Թոփգարու, այլ նաեւ կ՝ապրէին Գումգաբուի եւ Լանկայի թաղերուն մէջ: Թէեւ Հայոց առաջին պատրիարքութիւնը Սամաթիոյ մէջ հիմնուած էր, բայց 15-րդ եւ 16-րդ դարերուն բազմաթիւ հայկական եկեղեցիներ գոյութիւն ունէին Լանկայի եւ Գումգարուի մէջ ալ: 1462 - 1641 թուականներուն միջեւ Հայոց պատրիարքարանը ձեռք փոխած է Սուրբ Գէորգ Եկեղեցւոյ եւ Գումգարուի միջեւ: 17-րդ դարուն Գումգարուի մէջ գտնուող չորս եկեղեցիներէն երեք հատը կը պատկանէին Ցոյներուն, իսկ մէկը՝ Հայոց, որուն մասին հետեւեալները կը գրէ Քէօմիւրճեան: «Այս եկեղեցին որ Սուրբ Աստուածածին կը կոչուէր, մեծ հրդեհէ մը հրաշքով փրկուած էր առանց վնասուելու: Այս մեծ աղէտը (1660 թուականին) ոչնչացուց հինգ հազար տուներ եւ Սուրբ Սարգիս ու Սուրբ Նիկողայոս Հայոց Եկեղեցիները, որոնք վերաչինուած ըլլալով հանդերձ աւելի վերջ փլցուեցան»:

Ըստ Ինճիճեանի՝ 18-րդ դարու առաջին կէսին Գումգաբուի մէջ գոյութիւն ունեցող երեք Հայոց Եկեղեցիներէն առաջինն էր Մայր Եկեղեցին, որ երեք իրերահաղորդ մասերէ կը բաղկանար, կը յիշէր մկրտեղի եկեղեցիին անունով՝ Սուրբ Աստուածածին: Հարաւի կողմը կը գտնուէր կանանց յատուկ եկեղեցի մը՝ Սուրբ Յակոբ, որ ունէր երեք խորաններ, իսկ հիւսիսի կողմը կար Ս. Սարգիսը, զոր Դրսի Եկեղեցի «Տըշ Քիլիսէ» կ՝անուանէր ժողովուրդը:

Գումգաբուի Եկեղեցին 1645 թուականին պատահած մեծ հրդեհին այրեցաւ եւ ըստ Երեմիա Չէլէպիի վերակառուցուեցաւ: Եկեղեցին 1718 թուականին կրկին հրդեհուեցաւ եւ այս անգամ Յովհաննէս Կոլոս Պատրիարքի օրով վերաչինուեցաւ 1719 թուականին: Դրսի Եկեղեցիի երեք խորաններէն մէկը, որ ձօնուած է Ս. Նիկողայոսի, յարդարուած է Յակոբ Նալեան Պատրիարքի ձեռամբ (1741 - 1748 եւ 1752 - 1764): Մուսթաֆա Գ.-ի չրջանին եւ Գրիգոր Պատրիարքի օրով, թէ՛ խընդրոյ առարկայ զարձող եկեղեցին եւ թէ՛ Սուրբ Աստուածածին Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցին կը գտնուէին Գումգաբուի մէջ, սակայն չինուածի մասին ոչ մէկ տեղեկութիւն կայ: Ինճիճեան կը գրէ, որ Սուրբ Աստուածածին Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցին 1769-ին, բոլոր կրօնական չէնքերը հրդեհէ փրկելու նպատակաւ կանխազգուշութեան օրէնք մը հաստատուեցաւ Օսմանեան Պետութեան կողմէ, որով Հայոց կողմէ աւազան մը չինուեցաւ եկեղեցիին չրջակայքը: Սակայն, եկեղեցիի կողքին չինուած պատը փլցուեցաւ՝ պետութեան տուած արտօնութեան անյարմար բարձրութեան պատճառաւ:

Ինճիճեան որ կը մատնանչէր Գումգարուի մէջ երեք հայ եկեղեցիներու գոյութիւնը կուտայ հետեւեալ տեղեկութիւնները միւս երկու եկեղեցիներուն մասին. Լանկայի մէջ կային երկու եկեղեցիներ, որոնցմէ մէկը, որ կը կոչուէր Ս. Սարգիս, չինուած էր Զինիլի Համամի մօտ, ուր այսօր կը գտնուի տուն մը: Իսկ միւս եկեղեցին որ կը յիշուէր Ս. Նիկողայոս անուամբ, կառուցուած էր Ենիքարուի մօտ, Հիսարտիպիի չրջակայքը, որուն տեղ այժմ կը գրաւէ պարտէզ մը: 1652-ի հրդեհէն հրկիզուող Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ տանիքը բոլորովին այրելով մնացած են միայն չորս պատերը: Եկեղեցիին վերակառուցման նպատակաւ 2000 ղրուշ փոխարէն արտօնութիւն ստացուած ըլլալով հանդերձ, չինութիւնը արգիլուեցաւ «իւլէմա» կրօնաւորներու եւ «եկեղեցիի խեղճ» կոչուած «Գազաեէր»-ին կողմէ: 1660-ին պատահած մեծ հրդեհին Սուրբ Սարգիսը կրկին այրեցաւ ուրիշ եկեղեցիներու հետ:

Սատրազամ Քէօփրիւլիւ Մեհմէթ Փաշա հրովարտակով հրամայեց որ վաճառուին այրած յոյն եւ հայ եկեղեցիներուն հողամասերը եւ խիստ արգելքներով դադրեցուց սոյն եկեղեցիներուն վերաչինութիւնը: Քէօփրիւլի Մեհմէթ Փաշայի մահէն վերջ, դժուարութեամբ ձեռք ձգուած արտօնութիւններով կրկին ծախու առնուեցան այրած եկեղեցիներու հողամասերը, որոնց վրայ վերակառուցուեցան Ս. Նիկողայոս եւ Ս. Սարգիս Հայոց եկեղեցիները, նաեւ եօթը յունական եկեղեցիներ:

Ինչպէս Սամաթիոյ Ս. Գէորգ Հայոց եկեղեցին, նոյնպէս Գումգաբուի մեծաւայեայ Մայր Եկեղեցին չրջակայքը նախապէս գոյութիւն ունէին բիւզանդական եկեղեցիներ: Ժ. Մորթմանն, որ Բիւզանդական չրջանին «Քոնստոսքալիոն» անուանած է Գումգաբուի թաղը, իր պատմութեան մէջ կը մատնանչէ Աֆիոս մեթրոփաճ եւ գիրզաճթոս օփեմիա անուն բիւզանդական մենաստանները: Թրիֆոն Գարապէչիճոփ 16-րդ դարուն (1593) Գումգաբուի հինգ յոյն եկեղեցիներուն մասին տեղեկութիւններ կուտայ, իսկ Բեթերաբիս (1604) կը հետեւցնէ թէ Գումգաբուի մէջ գոյութիւն ունէին չորս յոյն եկեղեցիներ: Աքեցիաս փափատոփուլոս յենլով Գարապէչիճոփի 1593 թուակիր տեղեկագրին, կը հաստատէ նոյն չրջանին եօթը յոյն եկեղեցիներու գոյութիւնը Սամաթիոյ եւ Ալեքսիոսի մէջ: Փափատոփուլոս, Բեթերաքիսին 1604 թուակիր ցանկը նկատի կ՝առնէ իբրեւ ութ յոյն եկեղեցիներ: Ըստ Թոմաս Սմիթի, որ 1675-ին կը գտնուէր Պոլիս, Սամաթիոյ եւ Գումգարուի մէջ եօթը քրիստոնէական աղօթատեղիներ գոյութիւն ունէին, եւ կ՝աւելցընէ որ այս վերջիններէն հինգը արդէն 15 - 16 տարի առաջ, ինչ որ կը զուգադիպի 1660 թուականի Իսթանպուլի մեծ հրդեհին (1675 - 15=1660): Քանի որ Բեթերաքիս (1604) կը գրէր Գումգարուի չորս յոյն եկեղեցիներուն մասին եւ Սմիթ կը վկայէր եօթը քրիստոնէական եկեղեցիներու գոյութեան մասին, հետեւաբար կարելի կ՝ընդայ ճշդել Գումգարուի երեք հայ եկեղեցիները, որոնք են Լանկայի Ս. Սարգիսն ու Ս. Նիկողայոսը եւ Գումգարուի Սուրբ Մարիամ Աստուածածինը: Մորթմանի տեղեկագրած այդ բիւզանդական եկեղեցիները, որոնք նախապէս փլած էին կամ այրած, արդէն իսկ աւերակ դարձած ըլլալու էին:

Շուրջ 1467 թուականներուն մերօրեայ Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին տեղ կը գտնուէր նախկին Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, որ 1480 թուականին խնդրոյ առարկայ զարձող եկեղեցին պէտք է ըլլայ: Իսկ 1570-ին, Սթեվան Կէրլաչ Մարիամ Էլիփ անուն եկեղեցի մը այցելած էր Գումգարուի մէջ:

Արդ, ինչպէս որոշապէս կ՝երեւի, բնակչութեան համապատասխան բազմաթիւ քրիստոնէական եկեղեցիներ գոյութիւն ունէին Գումգարուի մէջ: Գումգարուի Մայր Եկեղեցւոյ հիմնարկութեան եւ կրած փոփոխութիւններուն վերաբերեալ տեղեկութիւններ տուած են հետեւեալները:

Մարտիրոս անուն քահանայի մը պատկանող յիշատակարան մը կը վկայէ, թէ այս գիրքը գրուեցաւ մեծահամբաւ Իսթամպուլի Զարխաբան Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, 1480 Յուլիսին: Հետեւաբար այդ թուականին Գումգարուի մէջ գոյութիւն ունէր համանուն Հայ Եկեղեցի մը, որ հաւանաբար Մայր Եկեղեցւոյ հին չէնքն էր: Ըստ սոյն յիշատակարանին՝ Ֆաթիհ Սուլթան Մեհմէթ Ուզուն Հասան-ի յաղթելէ վերջ Պայպուրդ կ՝անցնի, ուրկէ վերադարձին Պոլիս կը բերէ ձեռադիր սաղմոսի մը լատինդոն մէկ օրինակը, զոր ձեռք կ՝անցընէ Ֆաթիհի բժշկապետը՝ Ամիրտուվլաթ Ամասիացի, 1473 թուականին: Ուստի ընդօրինակելով այդ սաղմոսը, Մարտիրոս Քահանան գրեց 1480 թուակիր վերոյիշեալ յիշատակարանը: Ֆաթիհ Գարամանցիներու բազմաթիւ Հայեր Պոլիս փոխադրեց 1479 թուականին, որոնց մէջ կը գտնուէր Մարտիրոս Քահանան, որ հաստատուեցաւ Սեբաստացի Տէր Մաթէոսին եւ Տըրապիզոնցի Աբրահամ Վարդապետին քով: Ըստ սոյն յիշատակարանի տեղեկութիւններուն՝ այս կրօնաւորները Պոլիս փոխադրուած են Ֆաթիհի ձեռամբ պատրիարք կարգուելու նպատակով: Սակայն վարդապետները այս առաջարկը մերժելով նախընտրեցին մենակեացութիւնը եւ ցմահ բնակեցան Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ: Արդէն իսկ Գումգարուի մէջ բացի այս եկեղեցիէն Հայերու պատկանող ուրիշ մը եւս գոյութիւն չունէր նոյն թուականներուն (1480):

Ըստ Թորգոմեանի՝ Պոլսոյ մէջ Հայոց առաջին պատրիարքութիւնը հիմնադրող Ֆաթիհ, Սամաթիայէ առաջ իբր պատրիարքանիստ եկեղեցի ընտրած էր Գումգարուի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, դիտնալով որ Գարամանցիներու Պոլիս փոխադրումէն վերջ պատրիարքարանը փոխադրուած է Սամաթիոյ Սուրբ Գէորգ Եկեղեցին: Մինչդեռ Պետրոս Կապետեան դասաւորելով Հայ Եկեղեցիները՝ Ա., Բ., եւ Գ. կարգի վրայ գոյ կուտայ Ղալաթիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը, Սամաթիոյ Ս. Գէորգը եւ Գումգարուի Ս. Աստուածածինը, ընդունելով որ այս վերջինը հիմնուած է 1616 թուականին:

Ս. Աստուածածին Մայր Եկեղեցւոյ մէկը կը գտնուի 1780 թուակիր տոմար մը, որ կը յիշուի միայն նուիրատուին անունով: Ըստ Վարժապետեանի եղրակացութիւններուն, Ֆաթիհի օրով Պոլիս փոխադրուած դպրութեականներուն նուիրատուութիւններու տոմարը կրնար ըլլալ այս տոմարը, որուն գրութիւններուն մէջեւ կ՝անցնի 1465 թուականը:

Հայերէնով պատրաստեց
Արուեստի պատմութեան
մասդբրի ուսանող՝
ԷԼՄՈՆ ՀԱՆՉԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Ա.-ը տե՛ս «Ցառաջ» Մարտ 10:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԷՍԻ ՄԷՋ

Հոլիվուտի Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Փետրուար 16-ին, տեղի ունեցած է Հայ - ամերիկեան տարեցներու Միութեան ճաշը, որու ընթացքին բանախօսած է Օննիկ Հայրապետեան, անդրադառնալով Վարդանանց պատերազմին, Փետրուարեան ապստամբութեան եւ Արցախեան չարժումին: Իր խօսքի աւարտին բանախօսը դիմելով ծնողքներուն՝ ըսած է. «Սիրելի ծնողներ, պապիկներ ու տատիկներ, որ ունէք զաւակներ ու թոռներ, ամէն օր ազատագրական պայքարի զաղափարը փոխանցեցէք ձեր զաւակներուն, մանաւանդ ճակատագրական այս օրերին, երբ պէտք է միասնական լինենք եւ հաւատանք մեր դործի յաղողութեան. այդ դէպքում միայն կը յաղթանակենք»:

*
**

Կլէնտէյլի Սեվընթ Տէյ Էտվենթիսթ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Փետրուար 19-ին, նշուած է Մհեր Մկրտչեանի մահուան Ա. տարելիցը: Ներկայ եղած են չուրջ հազար հոգի: Յիշատակի ցերեկոյթը կազմակերպած են «Մհեր Մկրտչեան Բարեդործական Ֆոնտ»ը, «Մասիս» եւ «Թէքէեան» Մշակոյթի Միութիւնները: Յայտագրի առաջին բաժնին յուշեր պատմած են Թատերագէտ Ռազմիկ Մադոյեան, Գէորգ Աբաջեան, բեմադիր Գրիգոր Սաթամեան, դերասանուհի Վարդուհի Վարդերեսեան, դերասաններ Ռաֆայէլ Գրիգորեան եւ Աւետիս Օհանեան, ինչպէս նաեւ բեմադիր Ֆրունզիկ Դովլաթեան եւ Ալբեռ Մկրտչեան: Մհեր Մկրտչեանի կեանքն ու գործը ներկայացուցած է Արմէն Յովհաննիսեան:

Երկրորդ բաժինին ցուցադրուած են հատուածներ Մհեր Մկրտչեանի խաղացած չարժանկարներէն: Դուդուկով եւ չուրթակով հանդէս եկած են արուեստագէտներ: Հանդիսութիւնը վարած է Նունէ Աւետիսեան:

*
**

Լոս - Անճելըսի Հայ Կրթական Հիմնարկութիւնը 20 հազար տոլարի յատկացում մը ըրած է «Դաւթեան - Մարիամեան» կրթական հաստատութեան՝ պետական դպրոցներու մէջ իր ծրագիրներուն առաւել եւս արդիւնաւորման համար: Արդարեւ, վեց տարիներէ ի վեր, հաստատութիւնը պետական 12 դպրոցներու հետ ձեռք ձգած համաձայնութեան մը շնորհիւ չուրջ հազար հայ աշակերտներու կը դասաւանդէ հայ մշակոյթի, լեզուի ու պատմութեան դասեր: Ի դէպ, Լոս - Անճելըսի չրջանին մէջ պետական վարժարաններ յաճախող հայ աշակերտներուն թիւը կ՝անցնի քսան հազարը:

*
**

Բարերարներ Տէր եւ Տիկին Ռիչըրտ եւ Թինա Քարոլան 20 հազար տոլար նուիրած են Ազգային Առաջնորդարանին անոր բարեսիրական, դպրոցական եւ կրթական ծրագիրներուն համար: Առաջնորդարանը այդ գումարը յատկացուցած է «Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս» ազգային վարժարանի կարիքներուն:

*
**

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Փետրուար 20-ին, տեղի ունեցած է հրապարակային ղոյց մը չ.Գ.Դ. Բիւրոյի պաշտօնաթերթ «Դրօշակ»ի խմբագիր Նազարէթ Պէրպէրեանի հետ: Բանախօսը բաղդատելով պատմական եւ ընկերատնտեսական մակարդակներու վրայ՝ 1921-ի եւ այսօրուան մեր ժողովուրդի եւ մեր երկրի իրավիճակները, յայտնած է այն մտահոգութիւնը, որ ժողովրդային ըմբոստութիւն մը կրնայ առիթ եւ ցաւալի ցնցումի մը կրնայ առաջնորդել արդէն իսկ զժուարութիւններու մէջ գտնուող մեր հայրենիքը: Իրեն ուղղուած հարցումներուն պատասխանելով Նազարէթ Պէրպէրեան ըրած է տեսեւել հատատատումները. - «Երկիրը արտաքին չէ, այլ՝ ներքին. Հայաստանի սեփական կառավարութիւնը իր ժողովուրդը ենթարկած է չրջափակման. Հ.Յ.Դ. դաշնակցութիւնը երբեք իշխանութեան գլուխ գալու յատկնութիւն չունի. Ան մրցակից չէ եւ պիտի չդառնայ իշխանութեան, ոչ ալ հակառակորդը, բայց պիտի չարունակէ ժողովուրդին չարաչարանքի պաշտպանել»:

*
**

Գալ Փոլի Փոմոնա համալսարանի նախագահ Պապ Սուղուքի ճաշ մը տուած է պատիւ Հայաստանի պետական պլանաւոր երկու համալսարաններու պատուիրակութեան եւ Լոս - Անճելըսի հայկական դաղութի ներկայացուցչական դէմքերու: Փետրուար 15-ին տրուած ընդունելութեան ընթացքին պարզուած է որ երեւնի պետական համալսարանի տեսուչ Ռիչըրտ Մարտիրոսեանի եւ ճարտարապետական համալսարանի նախագահ փրոֆէսէօր՝ Եուրի Սարգսեանի դլխաւորութեամբ վեց հոգինոց պատուիրակութիւն մը միամսեայ այցելութեան ընթացքի

ԳԱՂՈՒԹԸ ԳԱՂՈՒԹ

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ, Մարտին սկսած է լոյս տեսնել «Արձագանգ» ամսաթերթը որպէս օրգան Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Ազատամարտ» երիտասարդական կեդրոնի:

*
**

ՆԻՒ - ՅՈՐՔԻ նահանգին մէջ, Փետր. 23-էն սկսած է լոյս տեսնել «Անկախութիւն» երկշաբաթաթերթը որ իր առաջին թիւի խմբագրականով՝ «Սէր, համոզում, երազ» կը պարզէ իր նպատակը. - ծառայել Ա. Բ. Գ.-ին, արդարութիւն ընել 21-րդ դար թեւակոխող հայ մարդուն եւ հայ կնոջ իմացականութեան, սատարել անկախ Հայաստանի, անկախ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ եւ անկախասէր հանրութեան զօրացման եւ յառաջդիմութեան:

*
**

ՖԼՈՐԻԴԻԱՅի Ս. Վարդանանց Եկեղեցւոյ անուան օրհնախմբութիւնը եւ համանուն երգչախումբի հիմնադրութեան 63-րդ տարեդարձը նշուած են Փետր. 26-ին կրօնական եւ աշխարհական զոյգ հանդիսութիւններով: Պատարագած ու քարոզած է Շահան Արք. Սվաճեան: Եկեղեցական արարողութեան ուարտին, տեղի ունեցած է սիրոյ սեղան մը նախագահութեամբ Շահան Արք.ի: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, ուղերձ մը կարդացած է Տարօն Քահանայ: Հուսկ բանքը արտասանած է Շահան Արք.:

ԽՈՍՐՈՎԻ ԱՆՏԱՌԻ ԱՐԳԵԼԱՆՈՑԻ 1994 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ՀԱՄԱՌՕՏ ՋԵԿՈՒՑՈՒՄ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Խորհրդային տարիներին չարաչահուեց նաեւ Հայաստանի բնութիւնը: Օգտագործելը պատրուակ ծառայեց չահագործելու, եւ անհեռատես՝ բնութեան հանդէպ անպատասխանատու որոշումներով սկսուեց ապականելն ու թունաւորելը, յաճախ անվերադարձ ոչնչացնելով այն որ սերունդէ սերունդ ժառանգուած էր մերն էր, եւ առանց որի ապրիլ հնարաւոր չի՝ հողը, օդը, ջուրը եւ իրենց չաղախից ծնուած բոյսն ու կենդանին:

Հայաստանի կենսոլորտը պաշտպանելու նպատակով, հարկաւոր է արտասահմանում՝ Միացեալ - Նահանգներում, Գանատայում եւ Եւրոպայի երկրներում ոչ չահադիտական իրաւական մարմին ստեղծել, եւ տնտեսական ու գիտական միջոցներով նեցուկ կանգնել Հայաստանի պատկան ծրագրերին:

Բնապահպանութեան աշխատանքը կարող է սկսուիլ Խոսրովի անտառի արգելանոցից, եւ յաջորդիւ ներգրաւել միւս արգելանոցները:

28 հազար հեկտար ունեցող Խոսրովի անտառի տարածքը, իր միքրոկլիմայական տարբերութիւններով ստեղծում է տարատեսակ բոյսերի եւ կենդանիների համար ապրելավայր:

Այս արգելանոցը վարչականօրէն կըցուած է Հայանտառին, որը իր հերթին Գիւղատնտեսութեան նախարարութեան առընթեր միաւոր է:

Նպատակը բարձր է, սակայն երկրում տիրող ներկայ պայմաններում դիւրահաս չի, եւ պահանջում է գործին նուիրուած անհատների համբերատար աշխատանքը: Յաջողելու նախապայմաններից է արտասահմանում ներգրաւել նաեւ օտարներին - միութիւններին եւ Հայաստանի պատկան նախարարութեան հետ ունենալ թափանցիկ աշխատելակերպ, վստահութիւն ստեղծել եւ ապահովել երկարատեւ օժանդակութիւն:

Հարկաւոր է նաեւ պետական հաստատութիւններին զուգահեռ, սերտօրէն համագործակցել Երեւանում այս հարցով տոգորուած անձերից ստեղծուած միութեան հետ, որը տարիներ չարունակ հետեւում է բնապաշտպանական հարցերին, ահազանգում ցաւալի վիճակն ու հասարակութեան մէջ միտք ու հետաքրքրութիւն ստեղծում:

ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Մեսրոպ Արք. Աշճեանն ու Տոքթ. Արմէն Հախնազարեանը, Հայաստան իրենց այցելութիւնների ընթացքին, Երեւանում պատկան անօրինութեան հետ նիստերում քննարկեցին արգելանոցին կապուած հրատապ խնդիրներին, ու պետական պատասխանատուների հետ ճամբորդելով Խոսրովի անտառ, տեղում ծանօթացան պահպանութեան հետ կապուած հարցերին:

Երկու նուագով՝ 4·000 տոլար պանքում Դրամի վերածելով, ի դիմաց 1994 Յունիս 1-ի եւ 1994 Օգոստոս 2-ի պայմանագրերին յանձնուեց Հայանտառ միաւորի պատասխանատու՝ Պր. Սարգիս Թամազեանին: Այս դումարը յատկացուելու էր Խոսրովի անտառ արգելանոցի հսկիչների համար ձիեր եւ մեքենաների համար վառելանիւթ գնելուն:

Տոքթոր Երուանդ Փափազեանը Փարիզում, որպէս առաջարկ պատրաստեց կազմակերպութեան կանոնադրութիւնը:

Ուրախ ենք յայտնելու որ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի հովանաւորութեամբ, Նիւ - Եորքում, Դեկտեմբերի ամսին կեանքի կոչուեց ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱՇԽԱՐՀԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ (Armenian Ecological Society) ընկերութիւնը, որի վարչութիւնը բաղկացած է 11 հոգուց:

Խոսրովի անտառի վեց պատկերներից, Նիւ - Եորքում բացիկները պատրաստուեցին, որոնց վաճառքից ստացուած դումարը կը տրամադրուի արգելանոցին:

Դեկտեմբեր 17-ին Պեռլինում դումարուած խորհրդակցական նիստում, մանրամասն արծարծուեց Հայաստանի բնապաշտպանութեան կապուած հարցերը, եւ որոշուեց Գերմանիայում եւս այս նպատակով հիմնել պաշտօնական միաւոր:

Քրիսթոս Տիկին Երանուհի Հարթմանը, ստանձնեց պաշտօնականացնելու կազմակերպչական աշխատանքները:

Դեկտեմբեր 28-ին Լոնտոնում տեղի ունեցած հաւաքում, սահիկների օգնութեամբ ներկայացուեց հարցը, եւ որոշուեց Անգլիայում սկսել միութեանս պաշտօնականացնելու գործերը, որի պատասխանատուութիւնը ստանձնեց Տոքթոր Օննիկ Աւագեանը:

ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ

«Հայաստանի բնաշխարհի բարեկամներու միութեան» ներկայացուցիչները, Հայաստանի պատկան նախարարութեան հետ միասին, եւ կարելի եղածին չափ չուտ պիտի ճչդեն այս եւ զալիք տարիների համագործակցութեան ծրագիրն ու առաջնահերթութիւնները:

Խոսրովի անտառի անմիջական տարածքում գտնուող՝ ժամանակին Թրքաբնակ Գիւղնալար եւ Գէղոլախաւր գիւղատեղերում, որպէս ամարանոցավայր նոր բնակիչներ են հաստատուում, չարաչահելով կենդանական աշխարհին վերապահուած բնութիւնը եւ արգելավայրը խիստ վտանգում:

Հարկաւոր է օր առաջ վերջ տալ այս վիճակին, ինչպէս նաեւ բացի մի քանի մայր ճանապարհներից՝ յատկապէս Աշտարակի շրջանից արգելանոց հասնող բազմաթիւ երկրորդական ճամբաներ անգործածելի դարձնել: Այս կարեւոր քայլ է կասեցնելու որսագողերի եւ փայփայտանների թափանցումը Խոսրովի անտառ, եւ հաստատել հսկողութիւնը:

Բացի Խոսրովի անտառի արգելանոցից, Հայաստանում կան մի քանի այլ բնապաշտպանութեան գօտիներ: Զանգեզուրում ժայռակոտ Խուստուփ լեռն ու իր անտառածածկ լանջերը, Շիկահողի արգելանոցն են կազմում, որի որոշումն ու հաստատումը կայ սակայն որեւէ գործնական քայլ դեռեւս չի վերցուել:

Շիկահողի արգելանոցը իր իւրայատուկ բնութեամբ եւս կարօտում է արտասահմանի օժանդակութեան, որից առաջ հարկաւոր է ուսումնասիրել ներկայ վիճակն ու ճշդել ապագայ ընդհանուր ծրագիրը:

ՀԱՅԿ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ԱՆԿՈՒՏԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

•

Վէպ

սերած է Գալ Փոլի Փոմոնա համալսարանի վարչական կառոյցը, հանդիպում ունեցած է գոլէճի ու ղպրոցի ներկայացուցիչներուն հետ ծանօթանալով ամերիկեան հաստատութեան աշխատանքներուն, նպաստելու համար Հայաստանի համալսարաններու վարչական եւ կառավարման եղանակներու բարելաւման: Փոմոնա եւ Հայաստանի համալսարաններու միջեւ գործակցութիւնը դրուած է լաւ հիմերու վրայ:

*
**

Ֆերահեան Ազգային Վարժարանի մանկապարտէզի համալիրին մէջ, Փետրուար 19-ին, կատարուած է «Հայկ Մինասեան» սրահին բացումը, չուրջ հարիւր հոգիի ներկայութեան: Խօսք առած են Առաջնորդ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան, հոգաբարձութեան տեղապահ՝ Յակիկ Երէցեան եւ ողբացեալ Հայկ Մինասեանի թոռը՝ Արա Պետրոսեան: Սրահին բարերարներն են ողբացեալին զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Ժան եւ Աստղիկ Պետրոսեան: Բացման հանդիսութիւնը վերջ գտած է հիւրասիրութեամբ:

*
**

Ֆերահեան Ազգային Վարժարանի «Տիգրանեան» սրահին մէջ, Փետրուար 25-ին, տեղի ունեցած է հայ - ամերիկեան տարեցներու միութեան Հոլիվուտի մասնաճիւղի ճաշը: Բարի գալուստի խօսք արտասանած է վարչութեան տեղապահը՝ Սուրէն Գահվէճեան: Գեղարուեստական բաժինին հանդէս եկած են երգիչ Սահակ Սիսլեան եւ երգչուհի Ներսէս Գէորգեան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԶԱՒԷՆ ՊԻՊԵՐԵԱՆ

Սուրէն մխաքը մարդուն էր: Չէ՛, վախնալիք բան չկար: Անպայման ոչնօթկենճի մըն էր: Վախնալիք բան չկար, բայց նորէն հանգիստ չէին: Ի զուր մինչեւ այստեղերը եկած էին առանձին մնալու համար: Ինչ մը նատելէ եառ նորէն պէտք էր ելլել, խոյս տալ, ուրիշ վայր մը փնտռել՝ անկարելի ամայի վայրը...

Նորմա կը չարունակէր.

- Շաբաթը կէս օր քոնժէ պիտի ուզեմ: Օրինակ՝ Չորեքշաբթի օրերը:

- Քու փիլիսոփայութիւնդ...

- Իմ փիլիսոփայութիւնս: Ցողներ եմ պիտի ըսեմ: Բժիշկը յանձնարարեց պիտի ըսեմ: Գոնէ մէկ - երկու ամիս: Այն ատեն, Չորեքշաբթի, Շաբաթ, կիրակի. երկու կէս օր, մէկ լման օր: Չորս օրն ալ՝ քաղաքը, իրիկունները: Ի՞նչ ընենք: Միւնակ, դուն ալ վերաքննութեան պիտի աշխատիս այդ չորս օրը մինչեւ իրիկուն: Ո՞նք:

Սուր տարտամ ժպիտ մը կը պատասխէր իրեւ պատասխան, երբ երկուքին ալ աչքերը ինքնաբերաբար ուղղուեցան դէպի մարդը:

Մացառներուն միջեւ վարդագոյն զանգուած մը կը չարժէր: Մարդը կորաքամակ կ'առաջանար: Պահուրտելիք տեղ մը փնտռեց, չգտաւ: Պահ մը այդպէս մնաց, ծալապատիկ, յանգանքի վրայ ձերբակալուած, անշարժ, արշալի պատրաստուող մարդիկի դիրքին մէջ: Իրենց կը նայէր: Երբ տեսաւ թէ պահուրտելիք տեղ չկար, տեսած էին զինքը, յանկարծ կանգնեցաւ:

Միջահասակ մարդ մըն էր: Երիտասարդ: Կապոյտ տափատ մը կը կրէր վարդագոյն չապիկին տակ:

Անչարժ կեցաւ քիչ մը, ուղիղ, դէմքը զոյդին դարձուցած: Ցետոյ, անակնկալ որոշումով մը, սկսաւ արագաքայլ մագըլ-ոյիլ բլուրին կողն ի վեր:

Նորմա Սուրին երեսը նայեցաւ վախով: Սուր ոչ մէկ չարժում ըրաւ: Շարունակեց ծամծմել չիւղը, լարուած ուշադրութեամբ հետեւելով մարդուն չարժումներուն: Ոչ մէկ երկիւղ, ոչ մէկ անձկութիւն զգաց: Այսպէս ըլլալու էր հաւանաբար, երբ թշնամին յարձակողականի կ'անցնէր ռազմաճակատին վրայ: Միայն անհամբեր էր որ ժամ առաջ ըլլայ ինչ որ պիտի ըլլայ:

Խարտեաշ մարդ մըն էր, անկանոն դիմագիծերով: Երեսուն չկար: Դէմքը կարմիր էր: Արտակարգ ոգեւորութիւն մը կը մատնէր: Աչքերը լայնաբաց, բոցեր կ'արձակէին: Կը հեւար: Կուրծքը փքոցի մը պէս կը բանէր եւ ձեռքերը սպառնալից երեւոյթ մը ունէին:

Սուր հանդարտ, հարցական ակնարկ մը սեւեռեց մարդուն աչքերուն:

Վարդագոյն չապիկով մարդը, որ խրամի մը վրայ յարձակող զինուորի մը պէս խոյացած էր բլուրն ի վեր, տասը մեթր անդին կանգ առաւ յանկարծ: Զոյգ մեթր անդին կանգ առաւ յանկարծ: Զոյգ ճառէր կարծես իրեն: Մարդուն հեւքը լսուեցաւ միայն: Նորմային հազիւ ակնարկ մը նետեց: Սուրը կը քննէր, լսելու պէս: Բացառիկ ուշադրութիւն մը կեդրոնացած էր դէմքին վրայ, աչքերուն, կեցուածքին, ամբողջ էութեանը մէջ:

Մէկ երկու վայրկեան անցաւ:

Մարդը բրտօրէն հարցուց.

- Ի՞նչ կ'ընէք կոր այստեղ:

Սուր այս տեսակ հարցումի մը չէր ըսպասեր: Պահ մը վարանեցաւ՝ թէ ի՞նչ չեչտով պէտք էր փոխադարձէր:

- Քեզի՞ ինչ, պատասխանեց առանց խստութեան, բայց վճռական չեչտով մը:

Հաւանաբար մարդն ալ չէր սպասեր այս տեսակ պատասխանի մը: Ուշադրութիւնը աւելի եւս լարուեցաւ: Վարանում մը ունեցաւ: Կապոյտ աչքերուն սպառնալից բոցը չիյնեցաւ: Հեւքը մեղմացաւ:

- Ի՞նչ է անունդ:

- Քեզի՞ ինչ, կրկնեց Սուր:

- Տեսնեմ անձնագիրդ:

- Դո՞ւն ով ես:

Մարդը լաց էր: Դէմքը եւ չեչտը բացայայտօրէն կը մատնէին զինքը: Դարձեալ վարանեցաւ: Տեղը զամուած, կը չարունակէր Սուրին աչքին մէջ նայիլ: Բայց բիրերը քիչ մը եւս մարեցան: Շնչառութիւնը բնականոն կը դառնար եւ դէմքին գոյնը կը բացուէր:

- Ի՞նչ կ'ուզես կոր:

Մարդը Սուրին չրթներուն նայեցաւ խուլի մը լարուած ուշադրութիւնով:

- Դուն հրեայ չե՞ս, ըսաւ ոչ չատ վստահ չեչտով:

Սուր չէր հասկնար: Զմայնեց իր զարմանքը: Այն տպաւորութիւնը կրեց թէ փոթորիկ մը կը հեռանար մարդ որոտումներու մէջ: Մէկ մտավախութիւն ունեցաւ. մարդը յիմար մը կրնար ըլլալ:

Նորմա քարացած, լայնաբաց աչքերը չէր զատեր մարդէն: Եղունդներովը հողը կը փորէր անդադար:

- Հրեայի կը նմանի՞մ:

Այս խօսքերը կ'երեւի մարդուն կարծիքին ալ կը համապատասխանէին: Պահ մը եւս անչարժ մնաց: Ցանկարծ թուլցաւ: Դիմագիծերը բնական վիճակ մը ստացան: Բնական վիճակին մէջ, նոյնիսկ համակրելի կրնար նկատուիլ:

Սուր եւ Նորմա ապշանքով դիտեցին վարդագոյն չապիկով մարդուն արագ կերպարանափոխութիւնը իրենց աչքին առջեւ: Սուր յիշեց կախարդի հէքեաթ մը, որուն մէջ հսկան, դիւթական բանաձեւ մը իմանալով, կը պզտիկնար, կը պզտիկնար, եւ անտեսանելի կը դառնար: Ձիշդ այդպէս, տեսաւ մարդուն պզտիկնալը, հալիլը, սրբուիլը ամօթի վիհի մը մէջ: Հետք անգամ չէր մնար քիչ առաջուան տպառնալիքի մարմնացումէն: Գլուխը ցնցեց, ցնցեց:

- Չէ՛, ըսաւ, հրեայ չես: Առաջին խօսքէդ արդէն կասկածեցայ թէ հրեայ չես:

- Ի՞նչ պիտի ըլլայի եթէ հրեայ ըլլայի:

- Այսպէս սխալի՛լ ... Շատ նմանցուցի լակոտին ... Մեծ սխալ գործեցի: Շատ պզտիկ մնացի: Շատ ամօթով:

Սուրին պրկումը վերջ գտաւ այնպէս՝ ինչպէս ակռայի ասատիկ ցաւ մը մէկէն կը դադրի: Չէր հասկնար: Հոգը չէր սակայն: Սփոփանքը, ուրախութիւնը այնքան մեծ եղան, որ համակրանք, նոյնիսկ կարեկցութիւն զգաց լազին հանդէպ, որ հիմա կը քրտնէր, կը չարչրկուէր, նորէն կը կարմրէր - այս անգամ ամօթէն-, պըզտիկ մնացած մարդու տուայտանքով: Ենիճէի տուփը երկարեց:

- Նատէ, ըսաւ: Վառէ:

Այս բարեկամական ժեստը եւ Սուրին հանդարտ վիճակը բոլորովին քայքայեցին մարդը: Շարժում մը ըրաւ մօտենալու համար, չկրցաւ: Տենդագին փութկոտութեամբ մը ղրպանները խուզարկեց, Հարման մը հանեց, դողդոջ ձեռքերով, մօտեցաւ, երկու քայլ հեռու կոկոզ ըրաւ, երկչոտութեամբը մէկու մը որ երախայի մը հետ բարեկամանալ կը ջանայ եւ կը վախնայ զայն խրտչեցնելէ:

- Ե՛ս պիտի հրամցնեմ, ըսաւ:

(Շար. 59)

LE COMITE DE DEFENSE
DE LA CAUSE ARMENIENNE

vous invite

à la PRESENTATION - SIGNATURE

du livre

«L'ETAT CRIMINEL»

par son auteur le

Dr Yves TERNON

le Vendredi 17 Mars à 20 heures 30

à la Maison de la Culture Arménienne
de Paris

17, rue Bleue, Paris 9e — M° CADET

La présentation sera animée par :

- **Pierre-Yves LE PRIOL,**
  Journaliste à «la Croix»
- **Gaidz MINASSIAN,** CDCA

Entrée libre.
Séance de signature-dédicaces.

Colis pour les combattants du Karabagh

La *FRA Nor Seround* se mobilise et lance sur les régions lyonnaise et parisienne un mouvement de solidarité envers les soldats du Karabagh.

La *FRA Nor Seround*, par cette action, vous demande de confectionner des colis individuels contenant vivres et nécessaires de toilette : 2 boîtes de corned beef — 2 boîtes de sardines à l'huile — 2 boîtes de thon à l'huile — 2 boîtes de barres de céréales — 1 paquet de lessive en poudre — 3 savons de Marseille — 1 boîte de pastilles de javel — 1 banane, tour de taille, noire ou kaki (facultative). Ces colis seront expédiés au Karabagh dès la fin de l'opération. Sur la région parisienne, les Maisons de la Culture Arménienne recueilleront vos colis les samedis 18 et dimanche 19 mars toute la journée.

Pour tout renseignement contacter :
la *FRA Nor Seround* au 42 - 46 - 29 - 74.

Պ. Հ. Մ. Մ.
ՄԱՐՍԷԼ

ՄԱՑԻՍ 13
Դասախօսութիւն
Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեան

ՄԱՑԻՍ 14
Մի՛ջվարժարանային
Արտասանութեան մրցում

Մանրամասնութիւնները յետագային :

ՅՈՒՇԱՏԻՏ

ԿԱՊՈՑ ՄԱՇի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղը անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Մարտ 18, ժամը 10-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, Paris 9e
Métro : CADET

100-ԱՄԵԱԿ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 19

Առաւօտեան հոգեհանգստեան պաշտօն Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին ի յիշատակ վարժարանի հիմնադիրը՝
ՅՈՎՀ. ԵՒ ՄԿՐՏԻՉ ԷՍԱԵԱՆԻ
եւ ողբացեալ Էսաեանցիներուն :

ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ժամը 15-ին
Փարիզի Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնը
118, rue de Courcelles, Paris 17e
կը մասնակցին. -
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՅԵԱՆ
ՅԱԿՈԲ ԹԵՐՋԱՆ (Լիոնէն)
ԷԼԻԱ. ՓԵՀԼԻՒԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՆԻ ԿԱՍԷՐ
Մուտքը ազատ է :

7 Décembre

COMMUNIQUE DE PRESSE

J'ai l'honneur de vous informer qu'un camion affrêté par la municipalité de Piatigorsk (Russie du Sud), arrivera dans notre commune, ce convoi a pour objet de charger du matériel médical, des médicaments et vêtements pour les nécessiteux de cette ville, pour l'hôpital ainsi que pour les réfugiés de Tchétchénie (toutes ethnies confondues).

Cette initiative est due aux efforts des 40 000 membres de la communauté arménienne de cette ville et qui depuis 5 ans assure un relais pour nos camions vers l'Arménie.

Je recevrais M. Vrej Pilikian, responsable de cette communauté, ainsi que le Dr Vartanov, Médecin chef de l'hôpital municipal, pour une semaine, désireux de rencontrer des responsables de notre communauté.

Le but de ce convoi est d'abord de répondre à une urgence en ce qui concerne les réfugiés, mais d'établir des liens culturels et économique entre une communauté de France et de Russie (autofinancement des projets, créations de petites entreprises, échanges culturels et diffusion de la culture française) et par ailleurs d'ouvrir des perspectives de coopération entre cette communauté et le C.R.D.A.

Deux camions viendront entre le 15 et le 24 avril 95 d'Arménie, nos convois permettant dans la majorité des cas de transporter du matériel fabriqué par les entreprises arméniennes.

Nous collectons vêtements, médicaments, livres, outillages, denrées non périssables, transportons les colis pour les familles des abonnés de «Haratch». Soutenez financièrement nos actions, nous délivrons des *Cerfa*.

P.S. Le dernier convoi est arrivé sans dommage le 22 décembre 1994.

Pour l'Association :
Le Président
HEROLD ALEXANIAN

Issy, le 10 Mars 1995

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մեծ Պահէք հեռաւեալ ԿԻՐԱԿԻ օրերուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ԱՐԵՒԱԳԱԼի ժամերգութիւն կը կատարուի :

Կիրակի, Մարտ 19
Տնտեսի Կիրակիին

Կիրակի, Մարտ 26
Դատաւորի Կիրակիին

Կիրակի, Ապրիլ 2
Գալստեան Կիրակիին

LA MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ISSY-LES-MOULINEAUX
45, rue de la Défense

organise une

CONFERENCE

animée par
CLAUDE MUTAFIAN

avec DIAPORAMA et PRESENTATION
du livre
« *ARTSAKH* :
HISTOIRE DU KARABAGH »
de P. Donabedian et de C. Mutafian
ainsi que du livre de P. Ouloubabian
consacré au Karabagh.

le Vendredi 24 Mars à 20 h 30

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Ծաչի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղը խորապէս ազդուած Արմենուհի Յակոբեանի մահուամբ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ողբացեալին ամուսնոյն՝ Կարպիս Յակոբեանի եւ ընտանեկան պարագաններուն :

*
**

Կապոյտ Ծաչի, ՍԷՆ - Ժերմի Ջ. Շանթ մասնաճիւղի բոլոր ընկերուհիները խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկ. Յոլինէ Աւետեանին, հանգուցեալի այրիին ու զաւակներուն եւ համայն ընտանեկան պարագաններուն իրենց զաւկին, եղբօր եւ ամուսնոյն՝ Ռոժէ - Վարդան Աւետեանի մահուան առթիւ :

Այս առթիւ չնորհակալութեամբ ստացած է՝ Տիկին Յոլինէ Աւետեան 300 Ֆր., Քալէնտէրեան ընտանիք 200 Ֆր., Տիկին Անայիս Աւետեան 200 Ֆր., Արման Աւետեան եւ Մնացականեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անդրէ Պաղտասարեան 200 Ֆր. :

Նոյն առթիւ Սէն-Ժերմի Կապոյտ Ծաչը կը նուիրէ 200 Ֆր. «Յառաջ»ին :

L'ASSOCIATION *NAREG*
D'ENGHIEN

organise une

GRANDE SOIREE COSTUMEE & ANIMEE

le Samedi 18 Mars à partir de 21 heures

avec récompense
pour les plus beaux costumes

Salle de l'U.G.A.B.
118, rue de Courcelles, Paris 17e

P. A. F. : 100 F.

Réservation : 48. 41. 49. 37.

ՀԱԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈՋ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԵՋ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Մեծ Պահէք ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, յաջորդաբար ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ, ժամը 7-ին, Հակումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կ'ըսուի :

ՀԱԿՈՒՄ կը կատարուի յաջորդաբար..
Ուրբաթ, Մարտ 17
ԺԹ. օր Մեծի Պահոց
Իսի լէ Մուլինոյի
Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ
Ուրբաթ, Մարտ 24
ԻԶ. օր Մեծի Պահոց
Շաւիլի
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ

ՄԻՋԻՆՔ

Կապոյտ Ծաչի Վալանսի Միջոցայ Հայկական վարժարանի Ուսուցչական կազմը կը կազմակերպէ «Միջինք»ի հաւաքոյթ մը, Երկուշաբթի, Մարտ 20, ժամը 13·30-էն սկսեալ Վալանսի Հայ Մշակոյթի Տան սրահէն ներս :

Տոմսերը ապահովել դպրոցին ուսուցչուհիներէն :

Տոմսի գինը՝ 30 Ֆր. :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօնական Ընկերակցութեան Մշակութային Յանձնախումբը ուրախութեամբ կը յայտնէ թէ, յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին կը կազմակերպէ դասախօսութիւններու չարք մը՝
«Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին ընդհանուր թեմայով.

Շաբաթ, Մարտ 18
«Հայկական Իմքնութիւն եւ Ազգային Եկեղեցի»
ԺԻՐԱՅՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Դասախօսութեան ընթացքին տեղի պիտի ունենայ գեղարուեստական յայտագիր. Դասախօսութեանց վայրն է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալասանեան սրահը, երեկոյեան ժամը 20·30-ին

6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

Դասախօսութիւններու աւարտին տեղի պիտի ունենայ հիւրասիրութիւն Շաւիլի Ֆրանսահայ Կապոյտ Ծաչի տիկիններէ կողմէ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ծաչի Շրջ. Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Արմենուհի Յակոբեանի մահուան առթիւ, փոխանակ ծաղիկի : Տէր եւ Տիկին Փէյէր Մահճուրեան 500, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սարգիսեան 1000, Տէր և Տիկին Վ. Սէրէնկիւլեան 200 Ֆր. Տիկին Նազելի Նարբինեան 1000 Ֆր.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

UGAB - *Jeunes*
MARSEILLE

SOIREE ARMENIENNE

le SAMEDI 25 MARS
à partir de 22 heures 30

SPRING'S OPENING
— MUSIC BY SAKO —

P.A.F. : 80 F. + Conso — Membre : 50 F. + Conso

327, BOULEVARD MICHELET — 13009 MARSEILLE

"Fondation Léa et Napoléon BULLUKIAN"

SUBVENTIONS 95

offre aux associations arméniennes de bienfaisance relevant de l'Eglise d'Etchmiadzine.

Envoyer un dossier **avant le 30 Avril 95.**

à Fondation Léa et Napoléon BULLUKIAN :
18, rue Louis Tourte, 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR
FRANCE

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 17
VENDREDI
17 MARS
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԱՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրաւնատ : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·551 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.551

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ ՆՈՐ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ

ՀԱԿԱԹՈՒՐՔ ԱՐԱՐՔՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Թուրքիոյ մէջ արիւնալի բախումները վերջ չեն գտներ: Անգարայի դէպքերէն ետք Մարտ 15-ին ալ Պոլսոյ ասիական ափի հեռաւոր արուարձաններէն Իմրանիյէի մէջ շուրջ 2000 յուցարարներու եւ ոստիկանական ուժերու բախումին հետեւանքով հինգ հոգի մեռած է: Դէպքերու պիտաւոր պատասխանատուները կը նկատուին Ներքին նախարարը Ն. Մէնթէչէ, Պոլսոյ կուսակալը Հ. Գոզաքճըօղլու եւ Պոլսոյ ապահովութեան տնօրէնը Ն. Մէնտիլը: Մամուլը եւ քաղաքական դէմքեր հանդարտութեան ու զրդռութիւններէ չտարուելու կոչեր կը հրապարակեն: Վարչապետ Թ. Չիլլէրի «Ուղիղ ճամբայ» կուսակցութեան երեսփոխանները խորհրդարանական նիստի մը ընթացքին պահանջած են Ներքին նախարարին եւ Պոլսոյ կուսակալին հրաժարականը: Զանոնք ամբաստանած է նաեւ նախկին Արտաքին նախարար Հ. Զէթին որ համախոհութեան կառավարութեան մը պատրաստութեան մտած է վարչապետ Չիլլէրի հետ:

Քաղաքական դէմեր սերտ առընչութիւն կը տեսնեն պատահարներուն եւ երկրին անտեսական տաղնապալի կացութեան միջեւ: Թուրքիոյ մէջ դրամահոսքի համեմատութիւնը 150% է ու սենթիքաներու տեղեկատուութեան համաձայն, անցեալ տարի 600 հազար գործի տեղեր ջնջուած են: Տնտեսագէտներ վախ կը յայտնեն որ հանրապատական նախաձեռնութիւններու յառաջիկայ սեւեռականացնորհումով պիտի աւելնայ գործազուրկներու տոկոսը որ արդէն կարգ մը շրջաններու մէջ 15%-էն աւելի է:

Թուրքիոյ պատահարները լայն արձագանգ կը գտնեն նաեւ արտասահմանի մէջ. Գերմանիոյ թուրք համայնքները յուզում ցոյցեր կազմակերպած են զանազան քաղաքներու մէջ: Մինչ կողմէ, գերման Ներքին նախարարը յայտնած է թէ իր երկիրը ապաստանած Քիւրտերուն դէպի Թուրքիա արտաքսումը այլեւս պիտի չխոտանգուի, քանի որ Արտաքին նախարարութեան մէկ տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ Քիւրտերը Թուրքիոյ մէջ յատուկ հալածանքի ենթակայ չեն, այնպէս, որ կրնան իրենց երկիրը դրկուիլ: Այս որոշումը բաւական տատամսումէ պատճառած է Գերմանիոյ իշխանութիւններուն, քանի որ Արտաքին նախարար Քինքէլ կողմնակից էր որոշումը չեղատգելու, սակայ հետ, Պոնի վճիռը քննադատուած էր նաեւ ձախակողմեան կազմակերպութիւններու, կանանչներու եւ Ամնիսթի Ինթէրնասիոնալի կողմէ: Սակայն նկատի առնելով յատկապէս Թրքական մզկիթներու, մշակոյթի կեդրոններու եւ ճամբորդական գրասենեակներու դէմ կատարուած ահաբեկչական արարքները, Գերմանիոյ իշխանութիւնները որոշած են խստութիւն ցոյց տալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԻՄ ԼԱԼՈՆՏ հրաժարեցաւ նախագահական թեկնածութենէն: Կը խորհի որ բնապահպանութեան համար երեք թեկնածուն չատ է, բայց, չի ճշդեր թէ մնացեալ երկուքէն՝ Վէրթէր եւ Վուանէ, ո՞րն է իր թեկնածուն: Պրիս Լամոնտ նախագահն է «ժենեռասիոն էքոլոժի»ի: Նախատեսուած էր, հարցախոյզերէ, որ կրնայ ձայներու 0,5%ը- ստանալ: Երբ իրեն հարցում եղաւ թէ որո՞ւ ի նպաստ կոչ պիտի ընէ իր կողմնակիցներուն (Անթուան Վէրթէրի և Տիկին Տոմինիք Վուանէի), պատասխանեց· -- «Բնապահպանութիւնը չատ կարեւոր հարց մըն է որպէսզի վստահուի ձախապաշարներու»:

ԱԼՔԱԹԻԼ - ԱԼՍԹՈՄԻ տնօրէն - նախագահը՝ Փիէր Սիւար հեռատեսիլի Բ. կայանէն (Մարտ 15) արտայայտուեցաւ եւ ճիգ թափեց պատասխանելու համար չորս լրագրողներուն եւ համոզելու որ գոհ մըն է, ինք եւ իր վարած ընկերութիւնը ապօրինի ոչինչ ըրած են: Դատական սխալ մը կ'որակէ իրեն դէմ եղած հետապնդումը եւ կ'ըսէ թէ եթէ պարտի հարիւրապետ Տրէյֆիւսի նման 12 տարի սպասել, Ալքաթէլը չատ կը վնասէ: Խօսեցաւ նաեւ իր հարստութեան մասին, ըսելով թէ ունի 50 միլիոն Ֆր· արժողութեամբ տուն մը Նէոյի մէջ, 10 միլիոն Ֆր· արժողութեամբ տուն մը Սէն Թրոփէի մէջ, 5 միլիոն Ֆր· արժողութեամբ տուն մը Լոնտոնի մէջ, 3 միլիոն Ֆր· արժողութեամբ տուն մը Ամերիկայի մէջ, 2 միլիոն Ֆր· արժողութեամբ տուն մը Մոնթի Քառլոյի մէջ, 2 միլիոն Ֆր· արժողութեամբ տուն մը Ժընեւի մէջ, 1 միլիոն Ֆր· արժողութեամբ տուն մը Ամստերտամի մէջ, 1 միլիոն Ֆր· արժողութեամբ տուն մը Պրիւքսէլի մէջ, 1 միլիոն Ֆր· արժողութեամբ տուն մը Լիոնի մէջ, 1 միլիոն Ֆր· արժողութեամբ տուն մը Պոտոյ

«ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԻ ՊԱՐԻՍՊՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԳՏՆՈՒՈՂ ՈՒԹ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ»

Բ.

ԳՈՒՄԳԱԲՈՒԻ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Գումգաբուի Ս. Աստուածածին Հայոց եկեղեցին 1645-ի հրդեհէն ամբողջովին այրեցաւ եւ Դաւիթ Աբեւելցի Պարիսպքի օրով 1646-ին վերակառուցուեցաւ: Քէօմիւրճեան կը վկայէր թէ հայ բնակիչները մեծ, պզտիկ, այր եւ կին բանուորի նման գիշեր - ցերեկ իրենց հոգատար աշխատութեամբ կարեւոր դեր կատարեցին եկեղեցիին շինութեան մէջ: Իսկ Տիվրիկցիները նիւթապէս օգնեցին եկեղեցիին կառուցման: Բոլոր վճարումները կատարելէ յետոյ, մնացեալ դումարը ծախսուեցաւ եկեղեցւոյ ներքին յարդարանքին եւ եկեղեցական իրերու գնման: Ի վերջոյ եկեղեցւոյ բացումը կատարուեցաւ խուռներամ բազմութեամբ:

Ջամչեան 1645-ին հրկիզուած եկեղեցիին 1646 թուականին իրականացած վերաշինութեան մասին կուտայ հետեւեալ տեղեկութիւնները: Դաւիթի գահակալութեան երկրորդ տարին, 1645 թուին, Գումգաբուի մէջ պատահեցաւ մեծ հրդեհ մը, որ հրկիզեց հազարներով տուներ, չորս յոյն եկեղեցիներ եւ Հայոց Սուրբ Աստուածածին եկեղեցին: Սոյն հրդեհէն ամիս մը վերջ Սուլթան Իպրահիմ, Գարա Մուսթաֆային յաջորդեց Սաորազամ ճիվան Մէհմէթ Փաշայի ընկերակցութեամբ Գումգաբու կ'երթայ հրկիզուած վայրերը տեսնելու: Սուլթանը երբ եկեղեցիին աւերակներուն քովէն կ'անցնէր, տեսնելու կիսովին այրած նկարները, հարցուց թէ ի՞նչ են առոնք: Երբ կը տեղեկանայ թէ առոնք Յունաց եւ Հայոց տաճարներն են եւ կը կարօտին վերաշինութեան, հրովարտակ մը պատրաստելով կը թոյլատրէ եկեղեցիներուն շինութիւնը, ինչ որ մեծ ուրախութիւն պատճառեց Քրիստոնեաներու: Ջամչեան կը ճշդէր նաեւ Քէօմիւրճեանը, որ ընդարձակ տեղեկութիւններ կուտար հայ համայնքին հոգատար ջանքերուն մասին:

Եկեղեցիին վերաբերող 18×24 սմ. չափերով 1671 թուակիր Աւետարանէ մը դատ, կայ նաեւ 1715 թուակիր ձեռագիր Աւետարան մը, որ նուիրուած է եկեղեցիի վերակառուցման եւ կուտայ զանազան տեղեկութիւններ եկեղեցիի հրկիզուելուն վերաբերեալ: 1646 թուականին վերաշինուղ այս եկեղեցին 1718 Յունիս 5-ին կրկին այրեցաւ եւ վերստին շինուեցաւ 1719 թուականին 70 օրուան մէջ, Յովհաննէս Կոլոտ Պատրիարքի հովանաւորութեամբ եւ համայնքին հոգատարութեամբ:

Ս. Աստուածածին եկեղեցին, որ վերակառուցուեցաւ արքունի ճարտարապետներ՝ Մահտեսի Սեղբոսի, Մահտեսի Մելիտոն Արապօղլուի (Կեսարցի) եւ Սարգիս Գալֆայի հսկողութեամբ, կը բաղկանար երեք եկեղեցիներէ, որոնցմէ ամէն մէկը տարբեր անուններով կոչուած էր, ինչպէս՝ մէջտեղինը Ս. Աստուածածին, հիւսիսինը՝ Դրսի Եկեղեցի կամ Ս. Սարգիս, իսկ հարաւինը՝ Ս. Յակոբ: Այս եկեղեցիներու խումբը առաջին անգամ Մայր Եկեղեցի անունով յիշատակուեցաւ 1719 թուականէն վերջ: Գումգաբուի Ս. Մարիամ Աստուածածին Հայոց եկեղեցին դարձաւ Հայոց մշակութային կեդրոնը, ուր 17-րդ դարուն տպարան մը բացուած էր, իսկ այս անգամ հիմնուեցաւ մատենադարան մը:

1719 թուականի վերաշինութենէն յետոյ 18-րդ եւ 19-րդ դարերուն եկեղեցին քանի մը հրդեհներ անցընելով բարեփոխութիւններ կրած է: Ըստ Յովհաննէսեանի՝ Մայր եկեղեցին 1762-ի հրդեհէն դժուարաւ փրկուեցաւ եւ վերանորոգուեցաւ Բակըճի Փաշայի բարերարութեամբ: Դրսի Եկեղեցիին՝ Ս. Սարգիսի մէջ գրանուղ այն խորանը, որ Ս. Նիկողայոսի ձօնուած էր, շինուեցաւ 1712 թուականին: Ինճիճեան կը մատնանշէ թէ՝ այս մէկը եւ երեք եկեղեցիներու խորաններուն կամարները միասնաբար վրան 1767 թուականին:

1782-ի հրդեհէն փրկուող եկեղեցին նոյն տարւոյն մէջ օժտուեցաւ աւազանով մը: 1819 Դեկտեմբեր 1-ին Ս. Մարիամ Աստուածածնի երեք եկեղեցիները վերանորոգուեցան 528·800 ղրուշ ծախքով, նաեւ պատրիարքարանը՝ 125·922 ղրուշ ծախսով, Պէզճեան Ամիրայի ղեկավարութեամբ: Ցետ վերանորոգման՝ Մայր եկեղեցւոյ բացման օծումը տեղի ունեցաւ 1820 Փետրուար 20 Թուին, նոր անուանակոչութեամբ. մէջտեղինը՝ Ս. Աստուածածին, հիւսիսինը՝ Ս. Խաչ Օղնական, հարաւինը՝ Որդւոց Որոտման:

1826 Օգոստոս 18-ին, Պատրիարքարանը եւ Մայր Եկեղեցին վերստին հրկիզուեցան: 1828 Փետրուար 2-ին եկեղեցիներու վերաշինութեան առընչութեամբ հրովարտակ մը ստանալէ յետոյ, արքունի ճարտարապետ Գրիգոր Ամիրա Պալեան եւ ճարտարապետ Մ. Տէվլէթ Կարապետեան, Պէզճեան Ամիրայի դլխաւորութեամբ ծրագրեցին նոր եկեղեցիի մը յատակագիծը, որ պիտի բաղկանար երեք մայր եկեղեցիներէ եւ երեք ներքին եկեղեցիներէ: Եկեղեցիներու ներքեւ՝ հոն ուր նախապէս աղբիւր մը կար, շինուեցաւ, լուսաղբիւր մը՝ Ս. Թորոս անունով, նաեւ եկեղեցիներուն պատկանող հոգեւոր տուն մը, որուն միայն մէկ մասը կ'օգտագործուի: Շինութիւնը աւարտեցաւ 3·000·000 ղրուշ ծախքով 1828 Յունուար 1 թուականին եւ բացումը կատարուեցաւ 1828 Հոկտեմբեր 14 թուականին: Մերօրեայ Մայր եկեղեցին եւ յարակից եկեղեցիները 1828 թուին վերակառուցած չէնքերն են, որոնք անկարեւոր վերանորոգումներով եւ փոփոխութիւններով հասած են մեզի: 1870 թուին Ս. Աստուածածնի յարաջմասը շինուեցաւ մեծ զանգակատուն մը: 1877 թուին Յովհաննէս Կոլոտ Պատրիարքի եւ Նալեան Պատրիարքի նուիրած գերքերը հաւաքուելով Մայր Եկեղեցիէն փոխադրուեցան Ղալաթիա: Եկեղեցիները 1902 Դեկտեմբեր 28 եւ 1903 Յունուար 10 թուականներու միջեւ վերանորոգուեցան, որոնցմէ հարաւինը, որ Ա. Աշխարհամարտին զոհ ծածուեցաւ իբրեւ մթերանոց, այսօր աւերուած է բոլորովին: Նոյնպէս հիւսիսինը, որուն միայն գաւիթը կ'օգտագործուէր, 1974-ին վերանորոգուելով բացուեցաւ իբրեւ աղօթատեղի: Հիւսիս արեւմտեան կողմը, եկեղեցւոյ չորսափակին մէջ հիմնուեցաւ բազմադարմանատուն (փոլիքլինիք) մը, 1960 թուականին: Մայր Եկեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդը միշտ մեծ կարեւորութիւն տուած է տարապրութեան: Իրենց մօտ կը պահուին 1796 եւ 1784 թուակիր երկու տոմարներ: Եկեղեցիին հետ առընչութիւն ունեցող հրովարտակ մը գոյութիւն ունի, տրուած Մէհմէթ Դ.ի օրով, որ պալատական պատմագիր Զէյնիլգապէ Մուսթաֆա Րէչիտի ստորագրութեամբ կը վաւերացնէր Մայր Եկեղեցւոյ չորսակայքի չէնքերուն փլուզումը, որուն վրայ կարելի է տեսնել H. 1180 (Hicri) (=3.12.1766) և H. 1182 (=13·06·1768) թուականները:

- Գումգաբուի Մայր եկեղեցւոյ մէջ գտնուող եկեղեցական չէնքերը հետեւեալներն են. -

Ա. - Ս. Աստուածածին (մէջտեղի Մայր Եկեղեցին)

Բ. - Ս. Խաչ Օղնական - Դրսի Եկեղեցի (հիւսիսի կողմը)

Գ. - Որդւոց Որոտման Եկեղեցի (հարաւի կողմը)

Դ. - Ս. Յարութիւն Մատուռը (Սուրբ Աստուածածնի եւ Ս. Խաչ - Դրսի Եկեղեցւոյ միջեւ)

Ե. - Զանգակատուն (Ս. Աստուածածնի արեւմտեան ճակատին յարաջմասը)

Զ. - Մկրտարան (Ս. Յարութիւն Մատրան եւ Որդւոց Որոտման Եկեղեցւոյ միջեւ)

Է. - Ս. Թորոս Լուսաղբիւրը (եկեղեցիներուն ներքեւը)

Ը. - Հոգետուն (1962-ին շինուած է Որդւոց Որոտման Եկեղեցւոյ արեւմուտքը):

Առնցմէ զատ եկեղեցւոյ չորսափակին մէջ տեղ կը գրաւեն դարմանատուն մը (1960), աղբիւր մը (1946), քահանայի սենեակ մը: Եկեղեցւոյ զանազան տեղերը կան ութ սպիտակ մարմարիոնէ դամբարաններ, որոնցմէ մէկը, որ կը պատկանի Պէզճեան Յարութիւն Ամիրայի, կը պահպանուի Ս. Յարութիւն Մատրան մէջ: Կան նաեւ երկու արձանագրութիւններ՝ ճերմակ մարմարիոնի վրայ փորագրուած: Առնցմէ մէկը, որ տեղաւորուած է Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ գաւիթին բացուող կիսաբոլոր կամարաւոր մայր դրան վրայ, կը յիշատակէ Կարապետ Ս. Պատրիարքի շնորհաւորութիւնները, (1828 Հոկտեմբեր 1) թուականին ուղղուած՝ ձրի աշխատող հոգաբարձուներուն եւ բարեպաշտ ժողովուրդին: Միւսը գետեղուած է նախկինին 20 սմ. վերեւը եւ չուրջ 3·24 մեթր առջեւը զանգակատան հարաւի երկու մոյթերուն վրայ, որուն գլխագիր արձանագրութիւնը կը յիշատակէ Մաղաքիա Արք. Օրմանեան Պատրիարքի օրով, 1902-ին, վանահայրական Սմբատեանի բարերարութեամբ կատարուած վերանորոգումը:

Ուրեմն այսօրուան Գումգաբուի Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցին 5648 մեթր քառակուսի տարածութեան մը վրայ կառուցուեցաւ 1828 թուականին: Կը բաղկանայ եռանաւ եւ իրերահատորդ երեք պատկիպային մայր եկեղեցիներէ ու ատոնց մէջեւ շինուած աւելի փոքր երեք եկեղեցիներէ: Եկեղեցիներու երեսպատերը շինուած են խառն փշրաքարերով եւ տեղ տեղ ալ աղիւսի եւ քարի գործածութեամբ: Եկեղեցիներու ամէն մէկ նաւը ներսի կողմէն ծածկուած է կամարակապ առաստաղներով, որոնք դուրսէն ծածկուած են միակտոր սուր տանիքներով: Լայնատարած հոդամասի մը վրայ կառուցուած այս վեց եկեղեցիներուն ամէն մէկը ինքնուրոյն բաժին մը կազմելով հանդերձ, թէ՛ յատակագծի եւ թէ յօրինուածքի տեսակէտով միակտուր ծրագրուած ներդաշնակ ամբողջութիւն մը կը ձեւացնեն: Թէեւ Բիւզանդական շրջանին, բուն շինութեան վրայ աւելի վերջ կցուելով կազմուող այսպիսի մենաստաններ, եւ կամ համալիրի ձեւով ծրագրուող շինութիւններու գոյութիւնը ճշդուած է, սակայն 19-րդ դարու Ա. կէսին կրօնական ճարտարապետութեան մէջ կիրարկուած միակ օրինակն է այս շինութիւնը:

Հայերէնով պատրաստեց
Արուեստի պատմութեան
մագիստրի ուսանող՝
ԷԼՄՈՆ ՀԱՆՃԵՐ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱԻԱՔՈՅԹ ԱՆՑԵԱԼԻ ՄԵՐ ՅԱՒԱԿՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՈՒ ՅՈՒՍԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ժ.

Քրիստոն Սալէրնի ցուցահանդէսը նկարչական հետաքրքրութիւններու նոր դուռ մը կը բանար Պոլսահայ արուեստի կեանքէն ներս: Կեդրոնական Սանուց Միութեան նախաձեռնութեամբ բացուած այդ ցուցահանդէսէն քանի մը ամիս առաջ մենք Քրիստոն Սալէրնի անունը առաջին անգամ ըլլալով լսած էինք «Էրթէմ» անուն նկարչական ցուցասրահի մը մէջ բացուած իր ցուցահանդէսին առիթով: «Սան» պարբերաթերթին մէջ լայն տեղ յատկացուցած էինք այդ ցուցահանդէսին, Խրախուսին կարճ յօդուածով մը ծանօթացուցած էր արուեստագիտուհին: Բայց ի վերջոյ Քրիստոն Սալէրնն մերը չէր նկատուեր տակաւին: Թուրք նկարչական աշխարհի մէջ արդէն սկսած էր տեղ եւ անուն պատրաստել իրեն: Կեդրոնական Սանուց Միութեան ցուցահանդէսէն վերջ է թերեւս որ մենք անդրադարձանք թէ մենք ալ ունէինք արժէքաւոր նկարչուհի մը, նաեւ ուրիշ նկարիչներ:

Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը այնուհետեւ սարքեց հասարակաց ցուցահանդէս մը եւս երկու նկարիչներէ. Անահիտ Աբգարեան եւ Վարդ Հազըրեան:

սենեակ մը: Եկեղեցւոյ զանազան տեղերը կան ութ սպիտակ մարմարիոնէ դամբարաններ, որոնցմէ մէկը, որ կը պատկանի Պէզճեան Յարութիւն Ամիրայի, կը պահպանուի Ս. Յարութիւն Մատրան մէջ: Կան նաեւ երկու արձանագրութիւններ՝ ճերմակ մարմարիոնի վրայ փորագրուած: Առնցմէ մէկը, որ տեղաւորուած է Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ գաւիթին բացուող կիսաբոլոր կամարաւոր մայր դրան վրայ, կը յիշատակէ Կարապետ Ս. Պատրիարքի շնորհաւորութիւնները, (1828 Հոկտեմբեր 1) թուականին ուղղուած՝ ձրի աշխատող հոգաբարձուներուն եւ բարեպաշտ ժողովուրդին: Միւսը գետեղուած է նախկինին 20 սմ. վերեւը եւ չուրջ 3·24 մեթր առջեւը զանգակատան հարաւի երկու մոյթերուն վրայ, որուն գլխագիր արձանագրութիւնը կը յիշատակէ Մաղաքիա Արք. Օրմանեան Պատրիարքի օրով, 1902-ին, վանահայրական Սմբատեանի բարերարութեամբ կատարուած վերանորոգումը:

Ուրեմն այսօրուան Գումգաբուի Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցին 5648 մեթր քառակուսի տարածութեան մը վրայ կառուցուեցաւ 1828 թուականին: Կը բաղկանայ եռանաւ եւ իրերահատորդ երեք պատկիպային մայր եկեղեցիներէ ու ատոնց մէջեւ շինուած աւելի փոքր երեք եկեղեցիներէ: Եկեղեցիներու երեսպատերը շինուած են խառն փշրաքարերով եւ տեղ տեղ ալ աղիւսի եւ քարի գործածութեամբ: Եկեղեցիներու ամէն մէկ նաւը ներսի կողմէն ծածկուած է կամարակապ առաստաղներով, որոնք դուրսէն ծածկուած են միակտոր սուր տանիքներով: Լայնատարած հոդամասի մը վրայ կառուցուած այս վեց եկեղեցիներուն ամէն մէկը ինքնուրոյն բաժին մը կազմելով հանդերձ, թէ՛ յատակագծի եւ թէ յօրինուածքի տեսակէտով միակտուր ծրագրուած ներդաշնակ ամբողջութիւն մը կը ձեւացնեն: Թէեւ Բիւզանդական շրջանին, բուն շինութեան վրայ աւելի վերջ կցուելով կազմուող այսպիսի մենաստաններ, եւ կամ համալիրի ձեւով ծրագրուող շինութիւններու գոյութիւնը ճշդուած է, սակայն 19-րդ դարու Ա. կէսին կրօնական ճարտարապետութեան մէջ կիրարկուած միակ օրինակն է այս շինութիւնը:

Հայերէնով պատրաստեց
Արուեստի պատմութեան
մագիստրի ուսանող՝
ԷԼՄՈՆ ՀԱՆՃԵՐ

վարդ Հազըրեանը անծանօթ մը չէր մնար: Ես չատ կը սիրէի անոր ջրանկարները, քանի որ այդ ջրանկարչական մէկը երկար տարիներ իմ հետաքրքրութիւնս իր վրայ հրաւիրած էր Վարուժան Աճէմեանին բնակարանին պատին, մինչեւ որ մեր սիրելի ընկերը արտասահման գաղթած էր ամէն ինչ ծախելով, ձեռքէ հանելով:

Անահիտ Աբգարեանի ու Վարդ Հազըրեանի ցուցահանդէսն ալ որոշապէս յաջողութիւն արձանագրեց: Մեր մօտ ժողովուրդը տակաւին վարժուած չէր նկարչական ցուցահանդէս այցելելու, մանաւանդ խոշանկարներ դնելու: Այս ցուցահանդէսներով կարծես կեդրոնացիները կուրծին սառանային ոտքը եւ մեր ժողովուրդը վարժեցուցին նկարչական ցուցահանդէսներ այցելելու: Միայն թէ տանէին զրեթէ ո՛չ մէկ արուեստասէր իր քովակը կը բանար եւ իշխաներէ մը կը գնէր այդ ցուցահանդէսներէն:

Աւելի վերջ բացուեցաւ Սեդա Խաչատուրեանի ցուցահանդէսը, որուն յաջորդեցին ուրիշներ: Մենք կը զարմանայինք երբ հետզհետէ կը յայտնուէին նոր անուններ, որոնց գոյութենէն լուր իսկ չունէինք:

Այս բոլորը լաւ էին, որովհետեւ մեր ինքնութեան, մեր տոհմիկ մշակոյթի բաներ մը կը չահեցնէին: Բայց անիկ ղուրս, Միութիւնները կը քշուէին դէպի աւելի դիւրին ու անչահ ուղի մը: Կարմիկերպել օտար մշակոյթներու նուիրուած հաւաքոյթներ: Օրինակի համար կեդրոնական Սանուց Միութիւնը այդ եղանակին խոտական Գազա Տ'Խոտալիա սրահին մէջ չքեղ երեկոյթ մը սարքեց Շուման մահուան հարիւրամեակին առթիւ: Բնականաբար այդ չքնաղ երաժշտական աշխարհի հեղինակաւոր անձերէն Ֆիլքրի Զիլէքօղլու: Դաշնակ նուագեց Բիլգի Տիւլկէր: Անգլիացի երգչուհի մը երգեց հրամցուց Շուման էն: Շուման էին նուագուեցան քէնթէթն ալ նուագուեցաւ Ալանիայի եղբայրներու եւ երկու թուրք երիտասարդներու կողմէ, դարձեալ Բիլգի Տիւլկէրի մասնակցութեամբ:

Կարճ ժամանակ վերջ կեդրոնականցիները կը կազմակերպէին նաեւ թուրք նատուեղծութեան նուիրուած երեկոյթ մը, որու ընթացքին պիտի խօսէր նշանաւոր բանաստեղծ Պէհճէտ Քէմալ Զաղլար: Այս երեկոյթները բնականաբար չատ լուր էին, բայց հարցումներ կը դնէին մեր ուջեւ: Մեր հաւաքոյթներէն մէկուն ընթացքին Յակոբ Մարթաեան վերապահութիւն յայտնեց եւ ըսաւ որ մենք մեր հայկին մասին մտածելու ենք: Մեր հայը այսինքն մեր մշակոյթը, առիւծին բերնին մէջ կը գտնուէր եւ մենք պէտք էինք ազատեինք անոր:

Իսկ Մխիթարեան Սանուց Միութիւնը որ այս Միութիւններուն երէցն էր, այդ տարի կարծես քիչ մը տեղքայլ կ'ընէր Միութեան վարիչները, որոնց կարգին ալ կայի որպէս վարչութեան անդամ, քանի մը վկաւած էին: «Սան» կը հրատարակէին ու այդ դեղեցիկ թիւերը կը պճնէին Միութեան շեմարանին մէջ, էին վաճառուելու, հազարումէկ դժուարութեամբ կը հաւաքագրուէին իրենց բաժանորդներուն: Թատերախաղ կը պատրաստէին եւ զայն կը ներկայացնէին պարապ սրահներու առջեւ: Անոնք կը խուսափէին նաեւ դեղարուեստական դիւրին հաւաքոյթներէ եւ կը մխրճուէին այնպիսի հաւաքոյթներու մէջ, որոնց պատրաստութիւնը միութեան աշխատանք կը պահանջէր:

Որքան ալ դանդաղէինք ժողովուրդի անտարբերութենէն, այդ տարի Մխիթարեանցիները մեծ յաջողութիւն արձանագրեցին ներկայացնելով «Զիարչալը» անուն կատակերգութիւն մը, որուն գլխաւոր դերակատարն ու բեմադիրն էր Յովհաննէս Ջիկ Էրզրումլեան: Այս խաղը հայերէնի թարգմանուած էր նորանուէր բանաստեղծ Օննիկ Ֆէչճեանի կողմէ: Բեմադրութիւնը կ'ընթանար դէպի իր հիւներորդ ներկայացումը:

Բայց Մխիթարեանցիները անպարագրելի դրական երեկոյթ ալ կը սարքէին ամէն եղանակ եւ այդ եղանակին վարագն կը միկեան ստանձնեց բանախօսել նիւթի մը նկատմամբ «Սէր եւ Քնարերգութիւն»: Ընդհանրապէս սիրոյ վրայ հիւսուած բանաստեղծութիւններու շարք մըն էր այդ, որ ընթացքին արտասանութիւններ ըլլալէ առաջ բացատրութիւնները:

Անկէ չաթաթ մը վերջ ալ կազմակերպուեցաւ մեծ գիւղապիր Յակոբ Մնձուրիին մէկ բանախօսութիւնը: Մնձուրի պիտի խօսէր «Գրականութեան մասին»: Բայց այդ գիշեր աշխարհը մեր գլխուն վրայ փուլ եկաւ: Երբ բանախօսութեան ժամը հասաւ, սրահին մէջ հազիւ երեք

ՀԱՄԱՍԸ ՃԻՀԱՏԻ ԿՈՂՄՆԱԿԻՑ

Պաղեստին եւ Իսրայէլ մերձեցումներուն եւ հաշտութեան ջանքերուն դէմառէջ խոչընդոտ կը նկատուի պաղեստինեան իսլամականներու համաս չարժումը որուն հոգեւոր պետը Շէյխ Ահմատ Եասին ներկայիս բանտարկուած է Իսրայէլի մէջ:

Լոնտոնի «Ալ Հայաթ» արաբական թերթին տրուած հարցազրոյցի մը ընթացքին ան կը պնդէ անգիջող իր դիրքին վրայ, բսելով որ Իսրայէլի հետ հաշտութիւն կնքել, կը նշանակէ օրինականացնել զբաւումները, ընդունիլ թէ զրաւողները իրաւունքներ ունին այդ հողերուն վրայ եւ պաղեստինցի ապատամնալները պահել իրենց երկրէն դուրս:

Իրեն համար Պաղեստինը սրբազան հող մըն է. իսլամական հող մը զոր ոչ մէկ դեկավար, նախագահ, կամ թագաւոր չի կրնար մէկուն զիջիլ: Ոչ մէկ սերունդ կրնայ հրաժարիլ անկէ: Ան հաստատակաց ատցուածքն է մահմետական բոլոր սերունդներուն որոնք իրարու պիտի յաջորդեն, մինչեւ վերջին դատաստանի օրը:

Համասի դեկավարը անընդունելի նկատելէ եաք Իսրայէլի հետ ամէն հաշտութիւն, կ'ըսէ թէ ստորագրուած որեւէ դաշնագիր անվաւեր ու անարժէք պիտի դառնայ; ձեռնարկելի սրբազան պատերազմին չնորհիւ որուն պիտի մասնակցին բոլոր այն ժողովուրդները որոնք հաւատակից են Պաղեստինցիներուն:

Իր կազմակերպութեան եւ Պաղեստինի իշխանութեան միջեւ համակեցութիւն մը չէյլ Եասին կարելի կը նկատէ այն պայմանով որ Պաղեստինցիները մահմետական չարժումին թշնամութեամբ չվերաբերին, Հրեաներու հային խղգ քսելով եւ միակ կուսակցութեան մը բռնատիրական վարչակարգին դուռ բանալով: Նման քաղաքականութիւն կը նշանակէ պատերազմ հռչակել Համասի դէմառէջ թեւին որուն նպատակն է վերջ տալ հրեայ բնակչութիւններու տեղաւորման ու Պաղեստինցիներուն վերադարձնել Օսլոյի եւ Գահիրէի համաձայնութիւններով ձեռք հանուած հողամասերը: Իսկ եթէ պաղեստինեան իշխանութիւնները Համասէն փրկուելու համար տեղի տան հրէական ճնշումներու, կամ եթէ կրակ բանան իսլամական ուժերուն վրայ, համակեցութիւնը անկարելի կը դառնայ ու Համասը անինայ պայքար կը մղէ այդ իշխանութեան դէմ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԼՈՒԻՐԵՐ ՀԱՐԱՒԱԳԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱԳԷՆ

Վերամուտը մօտ է արդէն, եւ ամառնային «քունը»՝ վերջնական վրայ: Փետրուար ամսուն, Պուէնոս - Այրէսի «Սարդարապատ» չարաթաթերթը արձակուրդ առաւ, իսկ «Արմենիա»ն փոխն ի փոխ չարաթական հայերէն ու սպաներէն թիւեր հրատարակեց՝ չորս էջով: Ամէն պարագայի, քանի մը մանր լուրեր կարելի է արձանագրել:

Հայաստանի դէպքերուն վերաբերեալ կարգ մը զօրակցութեան խօսքեր եւս լսուած են՝ յօդուտ Հ. Ց. Դ.-ին. տեղւոյս Հայ Դատի Յանձնախումբը նամակներ ստացած է արմատական կուսակցութիւններէն (երկրի երկրորդ «աւանդական» ուժը), ինչպէս եւ կարգ մը մանր կուսակցութիւններէ՝ ընկերվար - ժողովրդավարական, ընկերվար - ժողովրդական եւ ինքնավարական («Արմենիա», Փետր. 22):

Ծովեղերեայ Մար ոէլ Փլաթա քաղաքին մէջ, ուր հարիւր ընտանիք հաշտող դաղութ մը կայ՝ Գաղութային Վարչութեամբ, եւ որ ամրան կը համախմբէ հոծ թիւով հայ զբօսաշրջիկները, տեղի ունեցաւ հայկական պատարագ, անցեալ Փետրուար 18-ի երեկոյեան, «Սեվլա Մարիս» եկեղեցւոյ մէջ, աւելի քան երկու հարիւր հոգիի ներկայութեամբ: Պատարագը մատուցանեց թեմակալ առաջնորդ՝ Գիւսակ Եպիսկոպոս Մուրատեան: Յաւարտ պատարագի, տեղի ունեցաւ բարեկամական ճաշ մը:

Նոյն քաղաքին մէջ, «Գլարին» օրաթերթի տեղական գրասենեակին մէջ Փետր. 21-ին բացուած է արցախեան լուսանկարներու ցուցահանդէս մը՝ «Կեանքը խրամատներուն մէջ» դործ՝ թերթի լուսանկարիչներէն Ներարսո Օթթինոյի: Լուսանկարիչը եւ Թղթակից Ալեխանտրօ Գարավարիօ Հայաստան ու Ղարաբաղ այցելած են անցեալ տարի, եւ հրատարակած ընդարձակ թղթակցութիւն մը՝ Ղարաբաղի մասին, «Գլարին»ի Հոկտեմբեր 16-ի թիւին մէջ: Ցուցահանդէսը, կազմակերպութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին, բաց կը մնայ մինչեւ Մարտ 2, («Արմենիա», Փետրուար 22):

Հակառակ դաղութի ամայացած վիճակին ու աշխատանքի օր ըլլալուն, Հինգշաբթի, Փետրուար 23-ին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ առաջին անդամ ըլլալով տեղի ունեցած է պատարագ Վարդանանց տօնին առիթով (մինչեւ հիմա, միայն Ժամերգութիւն կը կատարուէր): Քահանդի հեռեւած է արարողութեան. ատարին, Առաջնորդը «քաջալերական» որակած է երեւոյթը եւ յայտնած, որ այսուհետեւ պիտի պահպանուի պատարագի այս դրութիւնը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Պուէնոս - Այրէս

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆի Օմնի Շորհըմ պանդոկին մէջ, Մարտ 4-ին, տեղի ունեցած է Հայ Օգնութեան Միութեան 85-ամեակի կեդրոնական ձեռնարկներու բացման հանդիսութիւնը, մասնակցութեամբ 350 հոդիի: ՀՕՄ-ի կեդրոնական վարչութեան հրաւէրով ներկայ եղած են Հ. Ց. Դ. Բիւրոյի անդամ՝ Վիդէն Ցովսէփեան, Հ. Ց. Դ. արեւելեան - Ամերիկայի, Գանատայի կեդր. կոմիտէներու ներկայացուցիչները, ՀՕՄ-ի հիւսիսային - Ամերիկայի, Գանատայի, արեւմտեան - Ամերիկայի, Ֆրանսայի, Պուէնոս Այրէսի եւ Սթոքհոլմի չրջանային մարմիններու ատենապետուհիները: Ձեռնարկին հանդիսավարը եղած է դնդ. Հարրի Սաչաքեան: կարդացուած է նախագահ Գլինթընի չնորհաւորական նամակը: 85-ամեակի կեդրոնական յանձնախումբին անունով բարի գալուստ խօսքը արտասանած է Մաքս Մկրտչեան եւ բեմ հրաւիրած է Հայ Դատի Ամերիկայի յանձնախումբի ատենապետ՝ Մուրատ Թօփալեան որ ներկայացուցած է նաեւ ամերիկացի պետական հիւրերը: Ատոնց կարդին խօսք առած է Թամըս Տայն որ Գլինթընի վարչակազմին մէջ ամերիկահայութեան գլխաւոր բարեկամներէն մէկը կը նկատուի: Ան չնորհաւորելէ եաք 85-ամեակը, դնահատանքը յայտնած է նոր բացուած (Ուաչինկթըն) դրասենեակին առիթիւ եւ չեչուած անոր կարեւորութիւնը: Քանիցս այցելած ըլլալով Հայաստան իր համակրանքը յայտնած է Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդին նկատմամբ: Հանդիսութեան պաշտօնական բաժնի վերջին խօսքը արտասանած է Կեղր. վարչութեան ատենապետուհի՝ Վանուհի Իսաջանեան: Ապա, տեղի ունեցած է ճաշը խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ:

*
**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Աւետիս Ահարոնեան սրահին մէջ, Մարտ 3-ին, կազմակերպութեամբ Համազդայինի, բացումը կատարուած է խմբական ցուցահանդէսի մը, մասնակցութեամբ չորս երիտասարդ արուեստագէտներու՝ Պայծառ Աւետիքեան, Քրիսթին Զաքրճեան, Սարգիս Պարսումեան եւ Սերժ Սիւմպիւլեան: Համազդայինի կողմէ բացման խօսքը արտասանած է Ծովինկ Գահվէճեան: Խօսք առած է նաեւ Նուէրիկ Էլոյեան: Ցուցադրուած են չուրջ 100 գործեր:

ԶԱՒԷՆ ՊԻՊՕՒԵԱՆ

ԱՆԿՈՒՏԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

●

Վէպ

Տուիը դժուարութեամբ բացաւ, ներքին մասը դուրս քաշեց, երկարեց:

Սուր հասկցաւ թէ դոնէ այդ գոհացուցը պէտք էր ընծայէր մարդուն: Թպռեցաւ, առաւ սիկարեթը: Մարդն ալ ժպտեցաւ՝ երջանիկ:

- Քոյրիկ, կը ծխե՞ս:

- Ոչ, չնորհակալ եմ:

Մարդը լուցկի կը փնտռէր գրպաններուը: Սուր անկէ առաջ վառեց, բոցը երկարեց:

- Վառէ, աղբարիկ, դո՛ւն վառէ:

Սուր վառեց իր սիկարեթը: Ցետոյ մարդը վառեց: Կոկոզ վիճակի մէջ մնաց, պլխահակ: Իրարու վրայ ներչնչեց եւ արտաչնչեց ծուխը:

- Շատ պզտիկ մնացի, ըսաւ, տենդոտ չեչտով: Ով զիտէ ի՛նչ խորհեցաք:

Երկչոտ ակնարկ մը նետեց Նորմային.

- Ես վայրենի չեմ, քոյրիկ: Ես ալ Իսթանպուլի դաւակ եմ: Լեռնէն չեմ եկած: Ես ալ ... երիտասարդութիւն կ'ընեմ ... Հելա՛ ըլլայ:

Հոգի կուտար պատմելու, արդարանալու, պարպուելու համար:

- Նաւամատոյցէն ի վեր կը հետապընդեմ կոր ձեզ: Ամայի տեղ, առանձին բրտնել կ'ուզէի: Շատ դէշ էր միտքս, չատ: Ամէն բան աչք առած էի:

Վերսին բորբոքիլ սկսաւ.

- Շաբաթ մըն է չոգենաւերը կը սպասեմ կոր: Ամիս մըն ալ, տարի մըն ալ պիտի սպասեմ: Պիտի բռնեմ ի վերջոյ: Ցանկացիս մի նայիր, աղբարիկ, նոյնու - թեամբ քեղի կը նմանէր: Հազուստդ անդամ: Բայց ինչ որ ալ ըլլայ, դիւեր էր, դէմքը...

- Ո՛վ, ի՞նչ, ընդմիջեց Սուր, որ չատ ալ չէր հետաքրքրուեր մարդուն պատմութիւնով:

Լապին ձեռքը վերսկսաւ դողալ ջղայնութեամբ: Ակնարկը դնաց կապոյտ ծովին:

- Ինծի պզտիկ ձգեց աղջկան քով, մըրմընջեց խուլ ձայնով մը: Ամէն մարդ ինծի պզտիկ կը ձգէ: Բան մը կ'ընեմ, վըստահ եմ թէ աղէկ պիտի ընեմ, բան մը կ'ըլլայ, մէկը կ'ելլէ, գործս տակնուվրայ կ'ընէ, խայտառակ կ'ըլլամ: Մանկութենէս ի վեր ասանկ է: Բայց այն չան գաւակին ըրածը... աղջկան քով ... Պիտի դոնեմ անիկա, տասը տարի ալ անցնի նէ պիտի դոնեմ:

Սուր ուրիշ բան չհարցուց: Մնայեալը պինդը չէր չահադրդռեր: Ու թերեւս մարդն ալ չէր ուզեր աւելին պատմել: Զուդեց նեղ դիրքի մատնել զայն: Զդեց որ խօսի: Սիկարեթ մըն ալ ինք հրամցուց:.

Մարդը գետին նստած, պրկումէն հեռք չէր մնացած:

- Աղուոր չէ՞ մեր կղզին, ըսաւ: Մտերմիկ կղզի է Պուրկազը:

Իր կղզիին անուշութիւնը պատմեց, ուրախացաւ երբ Սուր ճանչակցեցաւ իրեն: Ցետոյ յանկարծ չակուեցաւ փութկոտութեամբ:

- Դուք ձեր հանդիսատը նայեցէք, աղբարիկ, ըսաւ: Մի վախնաք: Ախտեղը մեր Պուրկազն է: Ձեզի անհանդիստ չընեմ: Ձեր հանդիսատը նայեցէք:

Ոտքի կանդնեցաւ: Տափատը թօթվեց:

- Ես, ըսաւ, վարը պիտի կենամ:

Ձեռքովը ճամբէն անդին՝ բլուրին միւս կողմը ցոյց տուաւ:

- Ես հոն պիտի նստիմ: Մարդ չի կըրնար մօտենալ ձեզի: Մարդ չի կրնար անհանդիստ ընել: Պատուո՛յ խօսք: Ես հոն պիտի ըլլամ: Բնաւ մի վախնաք ոեւէ բանէ: Ձեր հանդիսատը նայեցէք: Մարդ չի կարնար դպիլ ձեզի: Ես հո՛ն եմ: Պահակ պիտի կենամ:

Անճարակ բարեւ մը տուաւ, առանց երեսին նայելու արագ քայլերով հեռացաւ, ճամբուն անկիւնադարձին կորսուեցաւ մացառներու եաեւը:

Մարդուն եաեւէն երկարօրէն նայեցան անխօս: Սուր նախորդ օրուան տղան չէր, անտառին մէջ, վերը: Վերդդաց այն ջերմութիւնը, այն երջանկութիւնը դոր ճաշակած էր տղուն նշոյն ընելէն եաք: Նոր էր մարդկային սրտի զարկը մտիկ ընելու այս հաճոյքը: Սիրտեր՝ որոնք միասին կը տրոփին հեռուէն: Ուրիշ դոհունակութիւն մըն էր աս: Տարբեր՝ այն երջանկութենէն դոր կը զդար երբ Նորմային հետ էր: Անծանօթ մարդոց հետ թեւ թեւի մտնելու ուրախութիւնը, որ անդորրութիւն մը, ուժ մը կուտար: Լաղը իր թեւը մտած էր ահա՛: Սիրտը յորդեցաւ սիրով՝ անոր հանդէպ: Անտառին նայեցաւ, հեռուն: Ոչ մէկ վախ զդաց անտառէն: Ոչ մէկ մտատանջութիւն՝ չուրջի ամայութենէն: Խորունկ ապահովութիւն մը լեցաւ էութեանը մէջ: Այս տեսակ կատարեալ երջանկութիւն, մարդ ըլլալու, ազատ ըլլալու երջանկութիւն չէր ճանչցած վեց ամիս է: Որեւէ հեռք չէր մնացած առանձնութեան դժնդակ զդացումէն:

Սփոփանքի հառաչանքով մը դետին տարածուեցաւ: Նոր շիւղ մը փրցուց քովէն, բերանը դրաւ, երկինք նայեցաւ: Ամբողջ էութիւնը կ'երդէր:

Նորմա անոր աչքերուն մէջ տեսաւ երաժըշտութիւնը: Պահակեցաւ քովը, դլուխը դրաւ ուսին խոռոչին մէջ: Սուր թեւը դոցեց, դրկեց գայն: Ամբերը դիտեց: Անշարժ մնացին, մէկուն այլ միւսին ճակատին: Այդպէս մնալ, անշարժ, ուրիշ բան չընել: Երկինքը դիտել, երազել, ապագան խորհիլ: Ուրիշ բան չընել:

- Անօթի չէ՞ս, մրմնջեց Նորմա:

- Ոչ:

- Ես ալ:

Ճպուռ մը սկսաւ երդել:

- Ծով պիտի մնա՞ս:

- Սիվի՞լ:

- Ի՞նչ կ'ըլլայ:

- Դո՞ւն:

- Ոչ:

- Ես ալ:

Սուր խորունկ չունչ մը առաւ, կարծես ամբողջ Մարմարայի օդը կլլել կ'ուզէր: Հիմա աւելի կը սիրէր Նորման: Ուրիշ տեսակ: Մոռցած էր տունը, ծնողքը, դպրոցը, քաղաքը, ամէն ինչ: Փրթած էր այդ բոլորէն: Ի՛ր կեանքը ապրիլ սկսած էր նո՛ր աշխարհի մը մէջ ուր ինք չափահաս մարդ էր այլեւս, իրեն պատկանող կինով, բարեկամով, յարաբերութիւնով, եւ պատասխանատուութիւնով:

- Մարդը կը տեսնուի՞ կոր, հարցուց Նորմա առանց չարժելու:

- Ոչ:

- Էնթերասան թիւի մըն էր:

- Այո:

Սքանչելի բան էր անհոդ պառկիլ այսպէս, առանց սրտատրոփ չուրջը նայելու ամէն վայրկեան, առանց անակնկալ միջադէպի մը, աղէտի մը սպասելու՝ տեւական անձկութեամբ: Պրկուած չըլլալ: Հանդիստ ըլլալ, հանդիստ սրտով: Ինքզինքը յանցաւոր, հալածուած չզդալ արարքի մը համար որ յանցանք չէ: Եւ աշխարհի վրայ կան երկիրներ ալ, ուր սիրահարները իրարու վախթուած կը պըտտին եւ մարդ չի նայիր, կը համբուրուին եւ մարդ չի դպիր, կ'առանձնանան եւ մարդ չի յարձակիր...

- Վախցա՞ր, Նորմա:

- Շատ վախցայ: Երբ բլուրէն վեր ելլել սկսաս, խեղճի աչքերով, չատ վախցայ: Դո՞ւն:

- Ես չվախցայ:

- Արդեօք այդ հրեան ի՞նչ ըրեր է ասոր:

- Ո՞վ դիտէ:

- Մեղի թուրք կարծեց:

- Հը՛:

- Արդեօք հայ ըլլալնիս հակնար նէ տարբեր կը վարուէ՞ր:

- Ո՛վ դիտէ:

- Ի՞նչ աղուոր է երբ դիտնաս թէ բարեկամ կայ չուրջդ: Չվախնաս:

Սուր գլուխը վերցուց, Նորմային երեսը նայեցաւ եւ տեսաւ թէ յուզուած էր: Զպատասխանեց, մաղերը չոյեց մեղմօրէն: Գլուխը դետին դրաւ վերսին, ժըպտեցաւ ճակատուն որոնք դէպի ծով կը սուզուէին:

(Շար. 60 եւ վերջ)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԳԱՍՍԱՐՃԵԱՆ

Նորօք հանգուցեալին ընտանիքի բոլոր անդամներուն. Ալիսին, Իվոնին, Իտային, Ճոյին, հարազատներուն, բարեկամներուն:

Ճոյժ սիրելի պատուական մարդու, Հայու, Ազգային գործերու համեստ փայլ Պր. Ցովհաննէս Գասարճեանի մահուան դոյժը և Հայութեան համար մեծ կորուստը խոր ցաւ եւ յուզում պատճառեցին բոլոր անոնց որոնք բարեբախտութիւնը վայելած էին զինք մտերմօրէն ճանչնալու:

Եղբայրական ջերմ ողջագուրումով կը միանանք ընտանիքին անդամներուն, Լիբանահայութեան, Բարեգործականի շրջանակներուն կրած եւ զգացած վշտին, աղօթելով որ բարձրեալն Աստուած իր սիրովը հոգին լուսաւորէ, իր սիրեցեալ կողակիցի կողքին:

Հողը թեթեւ ըլլայ, Պր. Ցովհաննէս...

Ցուզումնալից
Տիգրան եւ Ալիճ Ալեքսանեան
ընտանեօք

Խորապէս կը մասնակցին Մլանոյի եւ Իտալիոյ ծանօթները՝

ի մասնաւորի՝ Տիկին Իվոն Մավեան Գասարճեանի մտերիմները,

Ի տ ա լ ի ո յ

Հ.Բ.Ը. Միութեան Վարչութիւնը իր անդամներով,

Տիկին Մարի Մնուիքեան - Հիւսիսեան,

Տիկին Սօնա Իպիչեան եւ մայրը,

Տիկին Ձինա Սրապեան, Արտաւազդ եւ Անի Սրապեան,

Տէր եւ Տիկին Ցարութիւն եւ Սիլվիա Ալեքսանեան,

Տիկին Իրմա Պապիկեան,

Տիկին Մանոյչ Գալանճեան,

Հայ Առաքելական Եկեղեցին,

Իտալիոյ Հայոց Վարչութիւնը,

Մլանոյի Հայ Տան Վարչութիւնը:

Միլանօ, Մարտ 15

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Համբարձումեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ի Ցովհ. Գասարճեանի մահուան առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՃԱՆՉՆԱԽՈՒՄԲԸ

սիրով կը հրաւիրէ Ձեզ ներկայ գտնուելու իր կազմակերպած

ՄԻՋԻՆՔ

աւանդական ճաշին

կիրակի, Մարտ 26, ժամը՝ 12·30-ին

Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ
339, ave du Prado, Marseille 8e

Ճաշագինը՝ 80 ֆրանք:

Ձեր տեղերը ապահովելու համար հաճեցէք հեռաձայնել՝
91 - 77 - 84 - 70 կամ՝ 42 - 03 - 05 - 63

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր հօր՝ Գրիգոր Գրիգորեանի յիշատակին (մեռած Պուլկարիա) Օր. Մարգուհի Գրիգորեան կը նուիրէ. - 400 ֆրանք Ի-ՄԱՖ-ին, 300 Ֆր. Փարիզի Ս. Ցովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ (առանձալ «Ցառաջ»էն) եւ 300 Ֆր. «Ցառաջ»ին:

ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՁԱՐԳԱՑՄԱՆ ԼԻՈՆԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպէ՝

Գրական երեկոյթ մը

նուիրուած

ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆԻ

«ԼՈՒՍԱՒՈՐ ԱԶՔԵՐՈՎ ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ»

վէպին

Հինգշաբթի, Մարտ 23
երեկոյեան ժամը 8·30-ին

Կարպիս Մանուկեան *հանդիսասրահին մէջ*
40 *rue d'Alésia*, Լիոն, 3-րդ

Խօսք կ'առնեն՝
ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ (*հայերէն*)
ՄԷՔԹ ՍԵՐԺ ՊԱՒԼԵԱՆ (*ֆրանսերէն*)

Երեկոյթին յատկապէս հրաւիրուած է հեղինակը Փարիզէն:
Մուտքը ազատ է:

INFORMATION ARTISTIQUE

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE GRENOBLE ET DU DAUPHINE

PRINTEMPS D'ARMENIE

le Samedi 18 Mars à 20 heures 30
à la M.C.A.G.D.
15, cours de la Libération, GRENOBLE
HOMMAGE à Hovhannès TOUMANIAN
CLIN D'ŒIL à KOMITAS
avec la participation exceptionnelle de
Sirvart KAZANDJIAN - PEARSON
Soprano, Professeur de chant
au conservatoire de Lausanne
accompagnée par *Isabelle TRUB - BROWN*
Professeur de piano, Concertiste
Participation aux frais : 40 F
Etudiants : 30 F — Enfants : Gratuit

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպանի Ա-րեա մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ՝

ՄԻՋԻՆՔ

Մարտ 22-ին, Ջորեքշաբթի, Լիոնի եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Ճաշագինը՝ 60 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

Հայ Մշակութային
եւ
Կրթական Ընկերակցութիւն
Փարիզի մասնաճիւղ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԶՐՈՅՑ

կազմակերպութեամբ՝
Գրական - Մշակութային
Ցանձնախումբի

Երկուշաբթի, Մարտ 20, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20·30-ին Եան'ց Ակումբին մէջ

5, avenue Reille, Paris 14e
Tél. : 45. 89. 20. 48

Նիւթ. -

ՍԱՄՆԱՑՑ ՀԱՑՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Նոր ժամանակներու Հայոց անկախ պետութեան չրջանին
Պատմութիւն, օրէնք, իրաւունք եւ ժողովրդավարութիւն
կը նախագահէ եւ կը վարէ՝ միջազգային իրաւագէտ՝
ԵՐՈՒԱՆԴ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
կ'արտայայտուին՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ
եւ
Պատմական գիտութիւններու տոքթոր
ՕՆՆԻԿ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Représentation Théâtrale

donnée par des enfants et des jeunes
de la communauté arménienne
de Marseille
(sous la direction de *Seta SIMONIAN*)
le Dimanche 19 Mars à 15 heures 30

à la Maison Arménienne
de la Jeunesse et de la Culture
12 - 14, rue St-Bazile, Marselile 1er
Tél. : 91 - 50 - 15 - 09

Au programme :
3 *COMEDIES*
- *LES PREJUDICES DE LA COURTOISIE* (*Hagop Baronian*)
  Extraits : Setrak Agha et le cordonnier
- *LE CITADIN ET LE PAYSAN*
- *LES DEUX SOURDS* (*Molière*)

Organisée par :
l'Action Santé Arménie France (*ASAF*)
et la
Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture de Marseille (MAJC)

Au profit du centre d'enfants handicapés de Gumri et de l'Hôpital No 3 d'Erevan

— P.A.F. : 70 Francs —

ՄԻՋԻՆՔ

Կապոյտ Խաչէ Վալանսի Միութեայ հայկական վարժարանի Ուսուցչական կազմը կը կազմակերպէ «Միջինք»ի հաւաքոյթ մը, Երկուշաբթի, Մարտ 20, ժամը 13·30-էն սկսեալ Վալանսի Հայ Մշակոյթի Տան սրահէն ներս:

Տոմսերը ապահովել դպրոցին ուսուցչուհիներէն:

Տոմսի գին՝ 30 Ֆր.:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Շաւիլլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Մշակութային Ցանձնախումբը ուրախութեամբ կը յայտնէ թէ, յատաջիկայ ամիսներու ընթացքին կը կազմակերպէ դասախօսութիւններու չարք մը՝ «Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին ընդհանուր թեմայով.

Շաբաթ, Մարտ 18
«Հայկական Ինքնութիւն եւ Ազգային Եկեղեցի»
ԺԻՐԱՑՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Դասախօսութեան ընթացքին տեղի պիտի ունենայ գեղարուեստական յայտագիր. Դասախօսութեանց վայրն է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալասանեան սրահը, երեկոյեան ժամը 20·30-ին

6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

Դասախօսութիւններու ամբողջին տեղի պիտի ունենայ հիւրասիրութիւն Շաւիլի Ցրանասհայ կազմոյց Խաչէ տիկիններու կողմէ:

100-ԱՄԵԱԿ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 19

Առաւտեան հոգեհանգստեան պատարագ Փարիզի Ս. Ցովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին ի յիշատակ վարժարանի հիմնադիրը՝

ՑՈՎՀ. ԵՒ ՄԿՐՏԻՉ ԷՍԱԵԱՆԻ

եւ ողբացեալ Էսաեանցիներուն:

ՅԵՐԵԿՈՑ

ժամը 15-ին
Փարիզի Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Կը մասնակցին. -
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՃԱՑԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ
ՑԱԿՈԲ ԹԵՐԶԱՆ (Լիոնէն)
ԷԼԻԱ ՓԵՀԼԻՎԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՆԻ ԿԱՍԷՐ
Մուտքը ազատ է:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղը անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Մարտ 18, ժամը 10-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, Paris 9e
Métro : CADET

La Communauté arménienne de St-Etienne, St-Chamond et des environs
est cordialement invitée à assister à une

Réunion d'information

sous la présidence d'honneur du Maire de Saint-Etienne
Au cours de cette réunion, M. *Bédros TERZIAN*
Président du Fonds Arménien de France,
présentera et commentera un diaporama sur les

Projets et réalisations du Fonds Arménien : Gazoduc Iran-Arménie, Zanguézour et Karabagh

Cette réunion aura lieu
le Dimanche 19 Mars à 17 heures
en la Salle Communautaire arménienne de Saint-Etienne, 7, rue Bernard Palissy

Fonds Arménien de France, BP 12, 75660 Paris Cedex 14.

UGAB - *Jeunes*
MARSEILLE

SOIREE ARMENIENNE

le SAMEDI 25 MARS
à partir de 22 heures 30
SPRING'S OPENING
— MUSIC BY SAKO —
P.A.F. : 80 F. + Conso Membre : 50 F. + Conso

327, BOULEVARD MICHELET — 13009 MARSEILLE

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 18-19
SAMEDI - DIMANCHE
18-19 MARS
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·552 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.552

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

- ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ -

Պոլսէն սկսան Լսաեան վարժարանի հաւրիւրամեակի հանդիսութիւնները: Աբգամանդ պատն աշխարհի չորս ծագերուն ցրուած այն գաղթօճախներուն մէջ, ուր նախկին աշակերտուհիներ իրենց մաքին ու սրտին խորը կը պահեն իրենց վարժարանին վառ յիշատակները: Այսպէս է նաեւ Փարիզ, ուր Լսաեանի Նախկին Սանուց Միութիւնը կ'ոգեկոչէ վարժարանին հարիւրամեակը:

Փոքր յաղթանակ մը չէ հայկական վարժարանի մը հարիւրամեակը, ան ալ երկրի մը մէջ, որու իշխանութիւնները օրն ի բուն հնարքներ կը փնտռեն դժուարութիւններ ստեղծելու համար փոքրամասնութիւններուն: Հակառակութիւն չէ, թերեւս, նկատել որ այդ դժուարութիւնները են յաճախ, եթէ ոչ՝ միշտ, որոնք խթան եղած են մեզի, աւելի ղիմադրելու, տոկալու: Փաստ է որ, չատ աւելի ղիւրին կը ձուլուինք ազատ կոչուած աշխարհի արեւմտեան երկիրներու մէջ, ուր ոչ ոք խոչընդոտներ կը դնէ մեր առջեւ մեր ինքնութիւնը, մեր լեզուն, մեր մշակոյթը պահպանելու համար: Ընդհակառակն՝ յաճախ ալ, նիւթապէս կ'օժանդակէ: Բայց, ընծայուած այս դիւրութիւններն իսկ չենք կրնար օգտագործել, որպէսզի մեր գաղութները օրէ օր չկորսնցնեն իրենց ազգային ղիմագիծը ու յաջորդող սերունդները միայն մականունի մը տարբերութեամբ չյիշեն իրենց ծագումը:

Ֆրանսան, այսօր, նահանջի պատկեր մը կը պարզէ այդ ուղղութեամբ, եթէ նոյնիսկ կը տարուինք մխիթարուելով հաստակենտ ամէնօրեայ դպրոցներով, միօրեայ դասընթացքներով եւ պաքալորէայի հայերէն քննութիւններով:

Որքան ալ Պոլսոյ մեր պաշտօնակիցները, իրենց կարգին, մատնանշեն իրենց դպրոցներուն մտահոգիչ վիճակը, հայերէն լեզուի ուսուցման տկարացումը, ձեռնհաս դաստիարակներու նուազումը, հարկ է ընդունիլ որ Պոլիսը դեռ կը մնայ պատնէշին վրայ եւ այդ փոքրաթիւ գաղութը, միայն ի'ր միջոցներով, կրնայ դեռ պահել ու պահպանել իր դպրոցները, իր եկեղեցիները եւ իր Ս. Փրկիչ հիւանդանոցը: Կը բաւէ հետեւիլ սիրոյ սեղաններու չուրջ հաւաքուած գումարներուն, նուիրատուութեան չմարող ոգիին, հաստատելու համար թէ ան պէտք է օրինակ ծառայէ բազմաթիւ այլ գաղութներու, սկսելով մեր գաղութէն: Ամէնէն տխուր էղն էր, արդարեւ, մեր գաղութին պատմութեան, երբ լռելեայն փակուեցաւ դարաւոր վարժարան մը որ, էր երբեմն, եղակի մթնոլորտ մը ստեղծած էր իր գոյութեամբ, գպրոցի երդիքէն ներս թէ դուրս:

Անձնատուութեան հոգեբանութիւնը հողկը չահի, երբ մամուլն իսկ տեղի կուտայ լեզուին, երկրէ երկիր - ու սփիւռքեան թերթերը կը վերածուին Բաբելոնի աշտարակի մը ուր հայ խմբագիրը պարտի դիմնալ Ֆրանսերէնին, անգլերէնին, հոլանտերէնին, պուլկարերէնին, ռումանիերէնին, սպաներէնին եւ դեռ ուրիշ լեզուներ ալ, եթէ պարտք սեպէ հետեւիլ «հայ» մամուլին: Ցայսմիկ ալ չէ թէ այդ տեղատուութիւնը ծառայա՞ծ է ընթերցողներու յաւելման:

Դառն խորհրդածութիւններ, անկասկա՛ծ, վարժարանի մը հարիւրամեակին առթիւ, որ իր տարիքովն իսկ մեզ պէտք է լաւատեսութեան առաջնորդէր:

Այդ լաւատեսութիւնը անհրաժեշտ է, առիպողական է, եթէ կ'ուզենք որ, վաղը, գաղութները չդառնան անդիմագիծ ամբոխներ եւ կարենանք միշտ ոտնել հայ վարժարաններու տարեդարձները, ինչպէս այսօր՝ Լսաեանի հարիւրամեակը:

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ ներկայացուց արտաքին քաղաքականութեան իր ծրագիրը որ բաւական մեղմ դիմագիծ մը ունի, ի մասնաւորի եւրոպական ճակատին վրայ: Նախ կը խորհի թէ պէտք է «վերամտածել» արտաքին եւ պաշտպանութեան քաղաքականութեան ամբողջութիւնը: Պէտք է հաշտեցնել Ֆրանսացիները Եւրոպայի հարցին չուրջ եւ Եւրոպայի հետ: Ըստ իրեն Եւրոպայի կառուցումը պէտք է անպայման տարածուի դէպի արեւելեան կողմը: Կողմնակից է անտեսական եւ եւրոպական միութեան լրիւ իրագործումին, երբ պայմանները լրացած ըլլան: Բոլոր պետութիւններուն համար միակ դրամի մը անցքը կենսական հանդրուան մը պիտի ըլլայ, կը փափաքի որ անոր ընկերանայ ազգային իսկական վիճաբանում մը: Խորքին մէջ, Պալատիւքի եւ Շիրաքի եւրոպական քաղաքականութիւնը իրարմէ չատ չի տարբերիր, բանաձեւումներն են որոնք տարբեր ոճով կը ներկայացուին: Քննադատութիւնները չեն պակսիր անշուշտ: Ժակ Շիրաք կը մեղադրուի դիմաւորաբար այն պատճառով որ բաւական փոփոխական է Եւրոպայի չուրջ, տարիներէ ի վեր:

ԵԼՑԻՆ պաշտօնական ըրաւ Պաշտպանութեան փոխ - նախարարը՝ զօր. Գրոմով որու տարակարծութիւնները նախարարին, Գրաչովի հետ, մանաւանդ Չէչէնիոյ վերաբերեալ, չատ լարուած մթնոլորտ մը ստեղծած էին: Գրոմով որ «պինուրական դիմաւոր փորձագէտ» նշանակուած էր Արտաքին նախարարին մօտ, չէր ծածկած իր բուռն ընդդիմութիւնը Չէչէնիոյ միջամտութեան: Գրաչով որոշած էր ղրկել Գրոմովը իր դրասենեակներէն եւ դինուզօրութեամբ վռնտած, բայց Գրոմով տեղի չէր տուած: Ելցին հարցը լուծեց:

ՖԻՏԷԼ ԳԱՍԹՐՈՑԻ փարիզ այցելութիւնը բազմաթիւ անձեր վրդոված է: Տիկին Սիմոնն վէյլ «սարսափելի» կ'որակէ Տիկին Միթերանի այն խօսքերը, ըստ որոնց Գասթրոյի վարչակարգը «ընկերվարութեան մեծագոյն յաջողութիւնն է» երբ հազարաւոր քաղաքական բանտարկեալներ կան Գուպա եւ անօթի ժողովուրդ մը:

ՑՈՑՆ ԿԱԹՈՂԻԿՆԵՐԸ հալածանքի ենթակայ են իրենց երկրին մէջ եւ հոգեւոր պետը՝ գերպ. Նիքոլա Ֆոսքոլոս այլեւս անընդունելի կը դտնէ կացութիւնը: Պաշտօնական հրաւիրագիրներու վրայ չի կրնար հանդուրժել որ գրուի՝ «օտար ծէսի մը ներկայացուցիչ» ինչպէս կ'ըլլայ: Ցունաստանի իշխանութեանց համար՝ Ցոյն է ան որ օրթոտոքս է: Դպրոցներու մէջ, կաթողիկէ աշակերտները խծբծանքի առարկայ են եւ խորական վերաբերումի զոհ: Քարոզի մը մէջ է որ եպիսկոպոսը առանց բառերը ժամծմելու իր վրդովումը արտայայտած է:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ խլրտումները արձագանգ կ'ունենան Արեւմուտքի մէջ, ահաբեկչական յաջորդական արարքներով: Գլխաւորաբար վերմանական քաղաքներու մէջ այս արարքներուն թիրախ կ'ըլլան Թրքական ազօթատեղիները, մշակոյթի կեդրոնները, համայնքային դրասենեակները: Զոհեր կան տասնեակներով: Ֆրանսայի մէջ ալ ոճրագործութիւններ տեղի ունեցած են: Ֆրանսայի ներքին նախարարը՝ Շեւէնմանի կարծիքով, ասոնք կազմակերպուած են Քիւրտ Աշխատաւորական Կուսակցութեան (PKK) կողմէ: Ֆրանսայի մէջ կան 200 հազար Քիւրտեր: Ֆրանսայի մէջ կան 200 հազար Քիւրտեր: Ֆրանսայի մէջ կան 200 հազար Քիւրտեր:

«ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՍԵՄԻՆ Է»

կ'ըսէ Ալիեւ

«Ֆիկառօ»ի աշխատակիցը Կովկասը հրաւիրած մը կը նմանցնէր Ուրբաթ օր (Մարտ 17), յաջորդաբար յիշելով չրջանի կնճիռները, վերջինը՝ Չէչէնիա եւ այսօր, կրկին՝ Ադրբեջան:

Ալիեւ չէ ծածկած իր մտահոգութիւնը եւ Զորեքշաբթի իրիկուն (Մարտ 15), հեռատեսիլէն կոչ մը ըրած է, ազդարարելով թէ՝ «Ադրբեջան կրկին քաղաքացիական պատերազմի սեմին է»: Կացութիւնը չատ յստակ չէ տեղւոյն վրայ: Հինգշաբթի օր, Ալիեւ հրամանագիր մը ստորագրած է հրահանգելով որ չատուկ ուժերու ըմբոստ տարրերը զէնքերը յանձնեն, խոստանալով որ ներումի կ'արժանանան, բայց, միւսները ծանր պատիժներու կ'ենթարկուին: Ներքին նախարարը՝ Ուսուբով ըսած է թէ պայմանաժամը մինչեւ Ուրբաթ է (Մարտ 17) առանց ժամը ճշդելու: Ադրբեջանի ոստիկանական չատուկ ուժերը կը բաղկանան 3000 հոգիէ եւ իրենց պետն ալ՝ Ռուչան Ճաւադով բնաւ չէ ընդունած ապագինման այն հրահանգը, զոր Ներքին նախարարը տուած էր Մարտ 15-ին: Դրգռապատճառը այն էր որ այս չատուկ ուժերը մաֆիայի հետ գործ ունին եւ պղինձի չահատակութեամբ (արտածում դէպի Հայաստան) կը զբաղին հայկական սահմանին վրայ: Իրրեւ հետեւանք ճաւադով պաշտօնանկ կ'ըլլար փոխ - նախարարի իր պաշտօնէն, ինչ որ չէր ընդուներ եւ հարիւրաւոր ոստիկաններու հետ ապստամբական չարժումի մը կը դիմէր: Այժմ, Բաքուէն 8 քիլոմեթր հեռու Նիզամիի կայանը գաչուած են:

Ցարդ բախումներէն 9 մեռեալ կայ, 12 վիրաւոր, 95 հոգի ալ ձերբակալուած են:

Բանակցութիւններ կային Մարտ 16-ին, բայց Ուսուբով «անհեթեթ» որակած է չատուկ ուժերու պահանջները: Ճաւադով Ներքին նախարարին եւ Մորհրդարանի նախագահ՝ Գուլիեւի հրաժարումը կը պահանջէ: Այլ աղբիւրի մը համաձայն, կը պահանջէ նաեւ որ ինք դառնայ Ներքին նախարար, եղբայրն ալ՝ ընդհ. դատախազ: Բայց, Ալիեւի համար, երկու եղբայր ալ դաւաղրաբար հարուածած են պետութիւնն եւ ժողովուրդը, եւ օգտագործած ոստիկանական այս չատուկ ուժերու կառոյցները թալանի եւ ռաֆէթի գործողութիւններու համար:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ՀԱՅ - ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

Հայաստան եւ Ռուսաստան համաձայնագիր մը ստորագրեցին Մարտ 16-ին Մոսկուայի մէջ, ըստ որուն Հայաստան կ'ընդունի 25 տարուան համար, ռուսական զինուորական խարիսխի մը պահպանումը Գիւմրիի մէջ: Այս համաձայնագիրը ստորագրեցին Լ. Տէր - Պետրոսեան եւ Բ. Ելցին: Կը չեշտուի թէ այս համաձայնագիրը ոեւէ մէկուն դէմ ուղղուած չէ: Այս առընչութեամբ Պաշտպանութեան նախարարի առաջին տեղակալը՝ Նորատ Տէր - Գրիգորեան յայտարարած է «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին որ համաձայնագիրը կոչուած է նպաստելու համագործակցութեան արտաքին սահմաններու ապահովութեան տեսակէտով:

Ռուսաստանի հեռատեսիլն ու ձայնափիւռը լայն արձագանգ տուած են Հայաստանի պատուիրակութեան այցելութեան, չէչելով երկու երկիրներու զեկավարութեան պատասխանատուութիւնը իրենց պետութիւններու խաղաղ, ապահով ապագային համար:

Նոյն իրիկուն, Մարտ 16-ին, Լ. Տէր - Պետրոսեան վերադարձած էր Երեւան, ինչպէս դրած էինք ու կը մեկնէր Թեհրան մասնակցելու համար Նաստաս - Ապպասը Կովկասի մերացնող երկաթուղիի պիծին բացման: Այս պիծը կը վաստէ այն կարեւորութիւնը զոր Իրան կուտայ այդ չրջանին, իր տնտեսական եւ քաղաքական յարաբերութիւններու զարգացման համար: Հայկական պատուիրակութեան մաս կը կազմեն Արտաքին նախարար՝ Վ. Փափազեան, Պետական նախարար՝ Վազգէն Սարգսեան եւ այլ պաշտօնական անձեր:

***

Մորհրդարանի նախագահ՝ Բաբկէն Արարքցեան Իքար - Թաս գործակալութեան յայտարարած է, կիեւի մէջ, որ Հայաստան չհաղորդուած է Ուկրանիոյ հետ ատենդական կապերու վերահաստատմամբ, որովհետեւ անոնք, վերջին չրջանին, չեն զարգացած: Այժմ, ըսած է նաեւ Բ. Արարքցեան, Հայաստան հետաքրքրուած է Ուկրանիայէն ծանր մետաղագործական, քիմիական եւ վայտավերամչակման արտադրութիւն ստանալու հարցով:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 15 / 17)

ԲՐԻՏԱՆԱՑԻ ԴԵՍՊԱՆԸ
Լ. ՏԷՐ - ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՄՕՏ

Մարտ 14-ին, Մեծն - Բրիտանիոյ լիազօր դեսպան Պ. Ֆոլլ նախագահին կողմէ ընդունման ընթացքին արծարծուած են երկու երկիրներու յարաբերութիւններու զարգացման, Երեւան դեսպանատուն բանալու ծրագրին, Հայաստանի տնտեսական բարեփոխումներուն եւ զարաբաղեան կրնճիռին կարգաւորման առընչուող հարցեր:

***

ՏԻԿԻՆ ՏԸ ՀԱՐԹԻՆԿ
ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Մարտ 15-ին նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան ընդունած է Ֆրանսայի դեսպանը: Քննարկուած են Հայաստանի անդամագրութեան հարցը՝ Ֆրանսախօսութեան միջազգային Ընկերակցութեան, զարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորման ընթացքը եւ չրջանին մէջ տիրող քաղաքական իրավիճակը:

Ի՛ՆՉ Կ'ԸՍԷ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ

Հայաստանի երեսփոխանական ընտրութեան թուականը որոշուելէն ի վեր ուշադրաւ են ընդդիմութեան աչխուժացումի ջանքերը: Յատկապէս կարեւոր կը նկատուի միասնական ճակատի մը ամրացումը: Այդ ճակատը «Ազգ. համաձայնութեան դաշինք» կոչումով քով քովի բերած է ընդդիմադիր կուսակցութիւններ որոնց գլխաւորներն են Հ. Ց. Դ.-ն եւ ԱԻՄ-ը: Կան նաեւ ՍԻՄ-ը եւ ԱԻՄ-Բ-ն: Վերոյիշեալ թափ ստացած է այս ճակատին գործունէութիւնը որուն մէջ այնպէս կը թուի որ գլխաւորը կը կազմեն հանրահաւաքները:

Քաղաքական այդ երեւոյթը մեծ ու հիմնական նախընթաց ունի Հայաստանի մէջ. 1988-ին այդ միջոցով ամբողջ ժողովուրդը ոտքի ելաւ Ղարաբաղի միացում, ապա անկախութիւն պահանջելու: Հանրահաւաքի ամպիոններէն եկած են Հայաստանի ներկայի ղեկավարներէն չատեր ալ: Այսօր ալ 1988-ի չարժումին ճեւին տեղծած մեծ հմայքն է հաւանաբար որ ընդդիմութիւնը կը մղէ նոյն միջոցը օգտագործելու: Կայ նաեւ խօսք ու տեսակէտ տարածելու եւ քարոզչութեան անհրաժեչտ միջոցներ ունենալու հարցը: Հ. Ց. Դ.-ն որ այդ առումով ամէնէն լայն միջոցներու տէրն էր, պարտադիր լռութեան մատնուած է տարեսկիզբէն ի վեր. իսկ միւս կուսակցութիւնները դժուար է որ հասնին անոր կարողականութեան: Ու կ'ընարուի հանրահաւաքի ճեւը որ նաեւ առիթ կուտայ անմիջականութեան: Ներկայ բազմութիւնը թերթ դնելու, դնելու, կարդալու տաղտուկէն ազատած կ'ըլլայ, ճառախօս քաղաքական դէմքն ալ տեղւոյն վրայ անմիջապէս կ'ունենայ, կը տեսնէ, կը չափէ ունկնդիրներու հաղորդեցութիւնը: Ասկէ զատ, հանրահաւաքի հրապարակը լեցնողներու թիւն ալ ինքնին աստիճանաչափ մը կ'ըլլայ հետաքրքրութիւններու:

Այս եղած է պարագան Մարտ 3-ի հանրահաւաքին ալ որ Հայաստանեան զանազան աղբիւրներու համաձայն, խմբած է 30 - 60 հազար հոգի: Առաջինը թիւը կուտայ Մարտ 8-ի «Լրագիր»ը, աւելցնելով որ ներկաներու թիւը հանրահաւաքին ընթացքին կ'աճէր: Կարգալով նոյն թերթին մէջ Հայկ Արամեանի թղթակցութիւնը, առաջին մտածումը այն կ'ըլլայ որ ընդդիմութիւնը ընդհանրապէս չատ լուրջի չէ առած հարցը եւ մտահոգութիւնը չէ ունեցած հիմնական լծակները գտնելու իր գործունէութեան համար: Մինչդեռ, 30 - 40 կամ 60 հազարնոց դժգոհներու բազմութեան մը հոն ներկայութիւնը ինքնին ապացոյց է որ երկրին մէջ կա'ն որպէս ընդդիմութիւն նկատի առնուելիք պատրաստներ:

Անոնց անտեսումին առաջին վկան է թղթակցութեան առաջին տեղեկատուութիւնը թէ «աւանդական հեռատրներ յիշեցրին որ ՀՀ նախագահին յատկացուած երկշաբաթեայ հերթական ժամկէտը սպառուել է (պահանջւում էր վերջին անյապաղ հրաժարականը):

Երկրորդ կէտ մը Հ. Ց. Դ.-ի մեծարումն է որուն մասնակցած են բոլոր ճառախօսները: Անոնք յաճախակի կոչերով ու կարգախօսերով չեչտած են առկախուած կուսակցութեան գործունէութիւնը արտօնելու անհրաժեչտութիւնը:

Դուրսէն հետեւողին զարմանք պատճառող բան է կարդալ որ քաղաքական գործօնի առանցքին վրայ գտնուած երկու կուսակցութիւններն են Հ. Ց. Դ.-ն եւ ԱԻՄ-Բ-ն: Մինչդեռ, տրամաբանօրէն, պիտի կարծուէր որ Հ. Ց. Դ.-ին աւելի մօտ դիրքի վրայ կը գտնուէր ԱԺՄ-ը որուն ղեկավարի պաչտօնին վրայ կայ Վազգէն Մանուկեանի նման անուն մը:

«Դաշինք»ի մակերեսային ընդդիմութեան մասին մտածել կուտայ նաեւ այն յայտարարութիւնը զոր կատարած է ԱԺՄ-էն Դաւիթ Վարդանեան: Ան ըսած է թէ յաջորդ անգամուն (Մարտ 17-ին) ելոյթի պիտի ունենայ նաեւ Աչոտ Մանուչարեան: Թերթը այդ յայտարարութենէն կը գուչակէ 5 - 10 հազար յաւելեալ ցուցարար:

Անցեալ ամրան ամիսներուն եւս ընդդիմութիւնը երկշաբաթեայ հանրահաւաքներ կը կազմակերպէր: Անոնց մասնակից կ'ըլլար Ա. Մանուչարեան: Հանրապետութեան նախագահին նախկին այս խորհրդականին ելոյթները մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած ըլլալով հանդերձ, անոնցմով ստեղծուած տպաւորութիւնը ի վերջոյ յուսախաբութիւն մը եղաւ եւ մինչեւ իսկ քննադատուեցաւ անոր արտայայտութիւններուն պարունակութիւնը, որակը, բառամթերքը որոնք ոչինչով յարիր էին ընդդիմադիր դործիչի մտահոգութիւններուն, կեցուածքին:

Հայկ Արամեան կը գրէ թէ «եթէ «Դաշինք»ի յաջորդ հանրահաւաքը հրապարակ բերի քէկուզ 40 - 50 հազար հոգու, արդէն կարելի կը լինի փաստել այն միտումը, որն ի զօրու է վերածուել բազմակաւ լուրջ յայտի»: Ու յայտնի չէ թէ կատարուած նկարագրականէն եաք լո՞ւրջ են թէ կատակով գրի առնուած են այս տողերը: Յստակ է սակայն թէ ցուցարար վարիչները օգտագործած են կարելի ամէն ազդակ, տպաւորելու համար ներկաները եւ գտնոնք տրամադրելու իշխանութեան դէմ: Այսպէս է որ խօսք տրուած է Վազինակ Մանուկեանի. ան, կ'ըսուի թէ հայրն է Հ. Գալուստեանի սպանութեամբ ամբաստանուած Միքայէլ Մանուկեանի: Մեծ յուզում պատճառած է ներկաներուն անոր ելոյթը:

Ամբողջ հարցը հոն է սակայն թէ յուզելով ու նախագահին հրաժարականի պահանջներով կարելի՞ է լուրջ դիրքերու հասնիլ քաղաքականութեան մէջ:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

100-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐԸ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՒ ՄԿՐՏԻՉ ԷՍԱԵԱՆ

Գայսէրցի Գէորգ Էսաեանի երկու զաւակները ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ, ծնած 1841-ին եւ ՄԿՐՏԻՉ 1843-ին, կանուխէն Պոլիս եկած են իրենց ծնողքին հետ ու նետուած առեւտրական ասպարէզը: Ընդարձակեցին իրենց հօր հիմնած գործը եւ Լոնտոն ալ ճիւղաւորում մ'ունենալով, առաջնակարգ տեղ գրաւեցին 1875 - 1895: Յովհաննէս եւ Մկրտիչ Էսաեան եղբայրները որոնք յետոյ զբաղեցան սեղանաւորութեամբ, իրենց ձեռքերուն մէջ ունէին 1875 - 1895 քանիամեակին Պոլսոյ հրապարակին վրայ գտնուած հայ վաճառականներու մեծ մասին եւ գրեթէ բոլոր Գայսէրցի հայ վաճառականներու սեղանաւորական գործառնութիւնները եւ չատ էին մեծ համբաւ ու հարստութիւն, որմէ ազդին առատաձեռնօրէն բաժին հանած են, թէ իրենց ծննդավայրին եւ թէ ընդհանուր համայնքին կարօտութեանց նպաստներով: Իրենց բարերարութեան արդասիքն էր Ս. Կարապետի բարձրադոյն վարժարանին - այնքան օգտակար ու արդիւնաւէտ հաստատութեան մը - հիմնարկութիւնը: Վանդի եթէ 1888-ին Յովհաննէս եւ Մկրտիչ Էսաեան եղբայրները Տրդատ Եպիսկոպոս Պալեանի խնդրանքին ընդառաջ երթալով եօթը տարուան համար յանձն չառնէին 1000 ոսկի նուիրել՝ պայմանով որ իրենց հանդուցեալ հօրը Գէորգի անունով 20 ձրիավարժ աչակերտներ պահուին, թերեւս այս այնքան մեծ դեր կատարող եւ Գայսէրիի Հայութեան պարծանք եղող հաստատութիւնը հիմնուած չըլլար:

Նոյնպէս իրենց բարերարութեամբ կառուցուեցան արդի Էսաեան Վարժարանի հոյակապ չէնքն ու Ս. Յարութիւն մատուռը: Շինութիւնները սկսած են 1893-ին եւ աւարտած՝ 1895-ին:

Իսկ իրենց տուած նպաստները զանազան հաստատութեանց եւ կարօտութեանց՝ ներկայացնել կարելի չէ: Մասնաւորապէս Մկրտիչ Էսաեան գլխաւոր աջակիցներէն մէկը եղած է Վարժապետեան Ներսէս Պատրիարքին:

Անոնք նաեւ իրենց ժամանակը տրամադրած են համայնքին, ծառայելով հանրային գործերու մէջ:

Երկու եղբայրներն ալ վարած են երեսփոխանական պաչտօններ:

Յովհաննէս եղած է նաեւ Քաղ. ժողովի անդամ 1876 - 1877 եւ 1889 - 1891, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ յանձնաժողովներու, մասնաւորապէս Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցին այն պատկառելի Հոգաբարձութեան (1878 - 1886) որ Միքայէլ Յակոբեանի առենապետութեան տակ հիւանդանոցին վերանորոգութիւնը կատարեց, բոլորվին նոր եւ քարուկիր չէնքեր կառուցանելով փայտաչէն հին ու խարխուլ չէնքին տեղ: Այս չինութեան գործին Էսաեան եղբայրներն եւս բերած էին առատաձեռն մասնակցութիւն:

1880-ին կարճ շրջան մը անդամ եղած է նաեւ Պէյօղլուի թաղական խորհուրդին եւ Կալուստեան Հոգաբարձութեան, (1881 - 1893), որուն առենապետն եղած է պահ մը. ինչպէս նաեւ մասնակցած է այն արտասովոր թաղային մատակարարութեան որ գործած է 1882 - 1885, Նուբեանի առենապետութեամբ, եւ ինք կալուստեան մասնաժողովին մէջ էր: 1885-ի վերակազմութենէն յետոյ չէ մասնակցած, սակայն միշտ հոգածու եղած է Պէյօղլուի եկեղեցիին եւ դպրոցներուն:

Իսկ Մկրտիչ Էսաեան 1874 - 1876 անդամակցած է Քաղաքական ժողովին, սակայն իր գլխաւոր գործը եղած է Կեդրոնական Վարժարանի խնամակալութեան առենապետութիւնը, զոր վարեց 10 տարի (1886 - 1896), վարժարանին ամէնէն փայլուն շրջանին: Նոյնպէս առենապետն էր Բարեգործականի մասնաճիւղին:

Յովհաննէս Էսաեան մեռաւ Փրանսայի մէջ, 1900 Յուլիս 26-ին եւ մարմինը բերուեցաւ Պոլիս, թաղուելու համար իր հօրը քով, Շիչլիի գերեզմանատունը 1900 Օգոստոս 18-ին:

Մկրտիչ Էսաեան մեռաւ 1921 Օգոստոս 7-ին: Իսկ իրենց մայրը, Աննա Էսաեան, որ իր զաւակներուն բարերարութեանց քաջալերողը եւ թելադրողը եղած է չատ անդամ եւ ինք ալ անձամբ խառնուած է հանրային կեանքի, մեռաւ 1917 Մարտ 20-ին:

Մկրտիչ Էսաեանի զաւակն է Վահան Էսաեան որ ծնած է Պոլիս 1868-ին եւ վերկացուած է Ժընեւի պետական կիմնազիոնէն: Վարած է Էսաեան առեւտրական տան գործառնութիւնները: Եղած է առենապետ Կեդրոնականի խնամակալութեան, գանձապետ Իզմիրեանց զրական յանձնաժողովին եւ անդամ՝ Սանասարեան խնամակալութեան: Պէյօղլուի թաղային ու կրթական գործերուն ալ բերած է իր օգտակար մասնակցութիւնը որպէս անդամ մէկէ աւելի կրթական հոգաբարձութեանց՝ հետեւելով իր բարերար հօր օրինակին:

*
**

ԷՍԱԵԱՆԻ ԲԱՅՈՒՄԸ ԵՒ ՅԱԿՈԲ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԸ

(1895 - 1897)

Թաղական Խորհուրդին կողմէ անհրաժեչտ վարկը սահմանուած էր եւ վարժարաններու խնամակալութեան ներկայացուցիչ Թաղուոր Գարակէօզեանի ջանքերուն չնորհիւ նորակառոյց վարժարանին կահաւորման պատրաստութիւնները արդէն լրացած էին: Այնպէս որ, կարելի եղաւ անմիջապէս կատարել բացումը Էսաեանի, մեծ հանդիսութեամբ եւ սկսիլ նոր տարեշրջանի (1895 - 1896) դասախօսութիւններուն:

Տնօրէն Յակոբ Նիկողոսեանի գլխաւորութեամբ ուսուցչական մարմինը կը վերակազմուի:

Նախակրթարանի երկսեռ աչակերտութիւնը (300-ի մօտ) կը փոխադրուի նոր չէնքը եւ Նարեկեան անունը այս թուականէն սկսեալ կը կապուի մանկապարտէզի բաժնին, որ առժամարար յարմար կը դատուի պահել Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ յարակից չէնքին մէջ (չուրջ 120 հոգի):

Կը պահուի նաեւ Բանկալթիի Լուսաւորչեան մանկապարտէզը, ուրոյն չէնքի մը մէջ, որ սակայն անբաւական էր եւ նորոգութիւն չվերցնելու չափ հինցած ըլլալով, աւելի յետոյ նոր չէնք մը կը վարձուի այդ կողմերը:

Տօլապտէրէի Աբշակունեաց վարժարանը բաց կը մնայ, սակայն երկսեռ աչակերտութիւնը մասամբ կը յաճախէ Էսաեան:

Աղջկանց արուեստանոցը որ տարիներէ ի վեր Պէյօղլուի կրթական խնամակալութեան հսկողութեան ներքեւ գտնուած է, այս չրջանին դրեթէ անչքացած վիճակ մը կը պարզէ: Հազիւ 11 աչակերտուհի կը հետեւին դասախօսութիւններուն: Պաչտօնի վրայ էին երկու ուսուցչուհիները Օր. Վերգինէ Տօլապճեան (ասեղնագործութիւն) եւ Օր. Հռիփսիմէ Ապտալեան (կարուձեւ):

Ֆէրիդիւղի Մեսրոպեան վարժարանն եւս (44 աչակերտով) կը չարունակէ մաս կազմել Պէյօղլուի կրթական մասնակարութեան:

Վարժարաններու խնամակալութեան առաջարկին վրայ կը կազմուի Կրթական հոգաբարձութիւն մը, որուն կ'անդամակցին Մխքայէլ Մամիկոնեան, Տոքթոր Գրիգոր Դաւիթեան եւ Ինդիր Սիմոնեան:

Իսկ խնամակալութեան կազմին մէջ էին Թաղուոր Գարակէօզեան Վահան Էսաեան, Գ. Յովակիմեան, Գասպար Զերալ եւ Յովհաննէս Աբրամեան:

Ամէն զոհողութիւն ու ջանք կը թափուի բարձրացնելու Էսաեան Վարժարանի ուսման մակարդակը, որ կ'իրագործուի ի վերջոյ Աղջկանց Լրացուցիչ դասընթացքի հաստատումով: Գործադրութեան կը դրուի Ուսումնական խորհուրդին վաւերացուած Կրթական ծրագիրը:

Կրթական բազմածախս պիւտճէին եւ յաւելուածական անակնկալ ծախքերու պատճառաւ թաղային մնուտուկը պարտքի տակ կը մնայ: Կը կազմուի Պարտուց բարձման յանձնաժողով մը, որ կը գոյ նաեւ կրթական պիւտճէին բացը եւ կը վճարուին ուսուցչաց յետնեալ ամսականները:

1896-ի սկիզբները Աբուեստանոցի անօրէնութիւնը կը յանձնուի Տիկին Գայեանէ Մատակեանի, երեք տարուան պայմանաժամով եւ արդիական նոր ծրագրով մը: Իր 9-ամսեայ դասաւանդութիւնը (իրաքանչիւր տարեշրջանի) կ'ընդգրկէ հետեւեալ առարկաները. - Ա. - Ձեւագործութիւն, կարել եւ փորձել քօրսաժներ, կարել պլուզներ եւ դոզնոցներ: Բ. - Ձեւել ու կարել մէկ ամսեայ հասակէն սկսեալ մինչեւ 7 տարեկան տղոց հագուստներ: Գ. - Պատուհասներէ անուչեղէններ եւ օշարակներ պատրաստել: Դ. - Թուաբանութիւն: Ե. - Նկարչութիւն, գծելու դասեր, ասեղնագործութիւն պարզ օրինակներ, եւայլն:

1897-ին Նարեկեան մանկապարտէզի տեսչութիւնն եւս կը յանձնուի Տիկին Գ. Մատակեանի:

Ցաջորդող տարեշրջաններուն հետզհետէ զարկ կը տրուի կրթական կեանքին: Աչակերտութեան թիւը կ'աճի զգալապէս, եւ զուգընթաց դասարաններ կը բացուին:

Էսաեանի Կրօնագիտութեան դասախօսը կը կարգուի Յովսէփ Ծ. Վրդ. Այվազեան 1897-ին: Պաչտօնի կը կոչուին Յակոբ Գուրգէն, Գավաֆեան Հայր եւ Տիկին Զապէլ Տօնէլեան (Սիսիլ): Նոյնպէս աչխարհագրութեան դասը կը յանձնուի Գրիգոր Մարգարեանի:

Այս չրջանին Թաղական խորհուրդը հետամուտ կ'ըլլայ բանալու Մանչ Տղայոց արհեստանոց մը եւ առայժմ հոն կ'օչին չինելու համար կը մչակուի նաեւ ծրագիր մը, որ սակայն անգործադրելի կը մնայ:

Բանկալթիի Լուսաւորչեան մանկապարտէզը կը փոխադրուի Գալֆա Խաչիկ աղայի տունը, ուր ձեռնարկներ կ'ըլլան հաստատելու նաեւ Տարրական նախակրթարան մը:

Կատարուած դիմումին ընթացք տալով մեծանուն ծովանկարիչ Այվազովսքի կարեւոր նուիրատուութիւն մը կ'ընէ Էսաեանի աղքատիկ ուսանողներուն:

Վարժարաններու հոգաբարձութեան պաչտօնին կը կոչուին Յովսէփ Եուսուֆեան, Մ. Կիւլլապեան եւ Տ. Առաքելեան:

*
**

Ինչպէս բոլոր ազգային վարժարաններու, Էսաեանի ուսուցչական կազմն ալ մէկն տարեշրջանի ենթակայ էր փոփոխութեան: Ուսուցիչ մը մէկ տարուան համար կը պայմանաւորուէր եւ Թաղական Խորհուրդին ու իր մէջեւ կը կնքուէր պայմանագրութիւն մը:

Քաղուած՝
ԷՍԱԵԱՆԻ 50-ԱՄԵԱՅ
ՅՈՒԲԻԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՏՈՐԻՆ

PUBLICATIONS REÇUES

CHOSEN OF GOD

The Election of the Catholicos of All Armenians From Fourth Century to the Present

by

Father Krikor Vardapet MAKSOUDIAN

Edited by Christofer H. Zakian.

St Vartan Press, New-York 1995.

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

2500 ՏԱՐԵԿԱՆ ԱԼԹԱՅՈՒՀԻՆ

Նովոսիպիրսկցի հնագէտները Մոնղոլիոյ մօտ յայտնաբերած են մոմիա մը որ 2500 տարեկան է: Ան կը պատկանի 25-ամեայ երիտասարդուհիի մը: Մոմիան այնքան լաւ պահպանուած է որ հետազբօսրուվթիւնը արձնցուցած է հնագիտական աշխարհին: Թուական Ալթայ կոչուած շրջանին մէջ ք. ա. Ը.-Գ. դար կ'ապրէին Պազիրիկները որոնք թափառական ցեղեր էին: Շիրիմը կեդրոնական Ասիոյ թափառաշրջիկ ժողովուրդներ են, տէր՝ հարուստ քաղաքակրթութեան. ք. ա. Ը. դարուն Կովկասէն անցնելով գաղթած են դէպի Սիբիր:

Մոմիային յայտնաբերումը հետաքրքրական է անով որ գիտնականները գրեթէ ամբողջովին կ'անդիտանային անհետացած այս քաղաքակրթութիւնը: Մանաւանդ մասամբ անվթար պահպանուած մեռաքսէ զգեստները անգնահատելի գաղափար մը արժէքը կուտան մոմիային որ անմիջապէս կոչուած է «Լէյլի»:

Ցայտնաբերումէն անմիջապէս ետք մոմիան սկսած է սեւնալ, անհաճոյ անակնկալ մը պատճառելով գիտնականներուն: Բարեբախտաբար, քնագէտները գտած են գարմանը ու յատուկ լուծոյթով մը «Լէյլի»ն սկսած է դեղնիլ: Ան տաճն յատակօրէն նշմարուած են անոր թեւերուն եւ սրունքներուն կապոյտ կտաւներ: Բայց ինչ որ ամէնէն հետաքրքրականը նկատուած է գիտնականներու կողմէ, այն երեւոյթն է որ երիտասարդուհիին մկանները տակաւին կարեւոր քանակութեամբ վերոթէին կը պարունակեն, ինչ որ անհաւատալի կը թուի: Աւելին. ծնաբաններ յայտնած են ԱՏՆ-ի մասնիկներ ձեռք բերել «Լէյլի»ին հիւսկէններէն: Այս երկու պարագաները գիտնականներուն կարելիութիւն պիտի տան պրպտելու եւ հասկնալու թէ ներկայի ո՛ր ժողովուրդը պատկերներէն սերած է:

Առաջին արդիւնքներու համաձայն, անոնք եւրոպական տիպարներ էին եւ չունէին ցցուն այտոսկրներ ու նշաձեւ աչքեր: Եթէ մոմիային տիկինը այսօր ապրէր, կարելի պիտի չըլլար զայն զանազանել եւրոպացիէ մը: Միակ մասնայատկութիւնը որպէս ալթայցի, արական չհետաւուած գիծերն են:

Մոմիային յայտնի եղած է որ զմռսելու անոնց կերպը չատ նման էր այսօրուանին: Անոնք ալ դիակին ներքին գործարանները կը հանէին, անոնց տեղ զետեղելով խոնաւութիւնը ծծող նիւթեր, ինչպէս՝ բուրդ, աւազ, մազ, օդ, եւայլն: Իսկ այսօրուան զմռսողները ծծուն կը գործածեն: Կնոջ սրունքները ծածկուած են կոպրի նմանող նիւթով մը, մինչ ներկայիս իւղոտ նիւթ մը կը գործածուի: Հնագէտները դամբանին մէջ գտած են դինձի հոտաւէտ տոպրակ մը. ատիկա ենթադրել տուած է որ ցեղախումբը մատնոցութիւնը ունեցած է բուրումնաւէտ միջավայրի մը մէջ հանգչեցնելու այդ «Լէյլի»ն: Գիտնականներու կարծիքով ան եղած է կրօնաւորուհի մը:

Մոմիան այլ կարգի առեղծուածներ ալ կը պարունակէ. մասնագէտները հարց կուտան թէ պազիրիկները ո՛րկէ սորված են մեռաքսագործութեան արուեստը: Այդ ժամանակներուն միայն Չինացիները տեղեակ էին մեռաքսի պատրաստութեան ու ոչ ոքի կը փոխանցէին զայն: Չինական մեռաքսը կ'արտադրուէր միայն մէկ անփոփոխ լայնութեամբ, մինչդեռ մոմիային զգեստները աւելի լայն գործուած մեռաքսէ կարուած են: Ատիկա հարց տալու կը մղէ որ ռազմիկներու եւ թափառաշրջիկներու այդ հնուտարեան քաղաքակրթութիւնը որ միշտ վայրենի նկատուած է, տիրացա՞ծ էր մեռաքսի գաղտնիքին. կամ արդեօ՞ք Ալթայեան այդ հողամասը ունեցած է բնակիչներ որոնք հին Ցունաստանի իրենց ժամանակակիցներէն սորվելիք չատ բան չունէին:

Մոմիային մասին հրատարակուած գրութիւնները չարժման անցուցած են չըլ-

ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆՆԵՐ

«ԱՅԳ»

Ահա այս անունով եռամսեայ պարբերական մը կը հրատարակուի Լոս - Անճըլըսի մէջ, անցեալ տարուան Մարտէն ի վեր, նախաձեռնութեամբ՝ Մխիթարեան Հայադիտական Դասընթացքի Ուսանողականի: Համառօտակի անդրադարձած էինք անոր ասկէ առաջ, հիմնուելով՝ մամլոյ տեղեկութիւններու վրայ («Յառաջ», Նոյեմբեր 22):

Առաջին երեք թիւերը ունինք մեր տրամադրութեան տակ (Մարտ, Յունիս եւ Սեպտեմբեր) (*): Հատաքական խմբագրութեան գործ է այս թերթը, որուն կրծիզը ձեւաւորուած է 1993 Հոկտեմբերին: Առաջին երկու թիւերու խմբագրական կազմին մէջ կ'երեւին Տանիա Գասպազեան - Օհանեան, Քլարիս Թահմազեան, Յակոբ Հայրապետեան, Վարուժան Պաղտասարեան եւ Ներսէս Պօյաճեան: Երրորդ թիւէն սկսեալ, Ռաֆֆի Կիւրիւնեան փոխարինած է Յ. Հայրապետեանը:

Իւրաքանչիւր թիւ 16 էջնոց պրակ մըն է, որուն գլխաւոր նպատակն է, ըստ առաջին թիւի խմբագրականին՝ «ստեղծել մշակութային որակաւոր մակարդակ, ծանօթացնել հայկական արժէքները եւ գըտնել "Հայ ոգին"»: Այս վերջին առաջադրանքը, որ կը թուի արձագանգ մը դարասկիզբի «Մեհեան»ին - բայց նոյնացնելով, ըստ երեւոյթին, «ոգի» եւ «ինքնութիւն» յղացքները, ինչ որ այդ չարժումին եւ Կ. Զարեանի դաւանանքը չէր - գրեթէ անխուսափելիօրէն կը յանգի կոստան Զարեանի մէկ խօսքին ընտրութեան՝ իբրեւ թերթի բնաբանք - «Հայ լինելը պահանջում է մեծ ճիգ, հոգեկան կեդրոնացում, զոհաբերութեան ոգի, խոր հաւատք եւ առաքելական մոլեռանդութիւն»:

Պարբերաթերթին բովանդակութիւնը կը ձգտի ժողովրդականացումի. մատուցած են հայագիտական տարբեր նիւթեր՝ պատմական, լեզուական, ծիսական եւ մշակութային թեքումով, ինչպէս եւ Մխիթարեան Հիմնարկի ու Վենետիկի Մխիթարեաններու վերաբերող լուրեր ու տեղեկութիւններ:

Կարելի է ըսել, որ «Այգ»ը կը փորձէ ընթացիկ մամուլի կողմէ չատախօս անտեսուած կամ «տեղ լեցնելու» սահմանուած մարզի մը տէր կանգնիլ: Նիւթերը բաւական այլազան են, թէեւ երբեմն արդէն չատ չատնկի իրողութիւններու չուրջ կը դառնան, առանց որեւէ նորութիւն աւելցընելու ամփոփ տեղեկութիւններու հետամուտ ընթերցողին:

Դժուար առաքելութեան մը լծուած է «Այգ»ը, մշակութային լուրջ աշխատանքի հանդէպ ոչ - քաջալերական կեցուածք ունեցող (ըստ լուրերու) միջավայրի մը մէջ, եւ մաղթելի է, որ ժամանակի ընթացքին կարենայ չարատեւել եւ ուռճանալ: Ինչպէս չատնած ենք այլ առթիւ, մասնադիտական պարբերականներու կողքին, հայագիտական ժողովրդական հրատարակութիւն մը հրամայական է: Եւ Լոս - Անճըլըսէն եկող այս ձայնը կրնայ այդ պահանջը զոհացնել:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս - Այրէս

(*) Հասցէ. -
Mekhitarian Educational Foundation,
702 E. Glenoaks Blvd, Glendale,
CA 91207, U.S.A.

ջանին ներկայ բնակչութիւնը որ մոմիային ազգական չատատարած է ինքզինք: Անոնք ըսած են գիտնականներուն թէ իրենք միշտ տեղեակ էին որ այդ բարձրաւանդակին վրայ թաղուած էր մոմիան, բայց չէին համարձակած անոր սրբազան քունը խանգարել: Նոյնիսկ դտնուած են ներկայացուցիչներ որոնք մինչեւ Մոսկուա գացած են, ապահովութիւն ունենալու համար որ իրենց տեղին «մայրը» որեւէ վտանգի ենթակայ չէ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՈՒԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿ ՄԱՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

- Ա. -

Մուսա Լերան հերոսամարտը մեր պատմութեան վայրկեան էջերէն մէկն է: Անոր տարեգարձը միշտ տօնակատարուած է ժողովրդական լայն մասնակցութեամբ՝ սիւնքի թէ հայրենիքի մէջ:

Այս տարի անոր 80-ամեակն է: Այս առթիւ չատաջացուած է մարմին մը, որ կը կոչուի ՄՈՒՍԱ - ԼԵՐԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 80-ԱՄԵԱԿԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆ:

Մուսա Լերան հերոսամարտի 80-ամեակի կեդրոնական մարմնի պարտականութիւնն է. -

Ա. - Արժանի չուքով կազմակերպել 80-ամեակի տօնակատարութիւնը:

Բ. - Կառուցել ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ - ՀԱՄԱԼԻՐ մը, որուն ճարտարապետական յղացումը կատարած է հայրենի ճարտարապետ՝ Պր. Ռոմիկ Զուլհակեան, Հայաստանի ճարտարապետներու միութեան նախագահը:

80-ամեակը արժանի չուքով տօնակատարելու համար նկատի առնուած են կարգ մը ձեռնարկներ, որոնք պիտի երկարին մէկ ամսուան վրայ, եւ պիտի աւարտին եղրափակիչ հանդիսութեամբ: Մանրամասնութիւնները օրին պիտի հաղորդուին հանրութեան:

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ - ՀԱՄԱԼԻՐԻՆ համար աշխատանք պիտի տարուի ապահովելու անհրաժեշտ դումարները. պիտի կազմակերպուին հասութաբեր ձեռնարկներ եւ պիտի կատարուի ժողովրդական հանդանակութիւն:

Նկատելով որ Մուսա Լերան հերոսամարտը սերունդներուն համար խանդավառութեան, հպարտանքի եւ ներշնչումի աղբիւր հանդիսացած է, լիայոյս ենք որ մեր ժողովուրդի բոլոր խաւերէն մեղի պիտի երկարին օժանդակ ձեռքեր եւ մենք պիտի կարենանք ամբողջութեամբ իրագործել մեր ծրագիրները:

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ
ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՈՒԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆ

Փետրուար 15, 1995
Այնթար

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

-88-

ՃԱԿԱՏԱԳԻՐ

Կար ու չկար թագաւոր մը կար, չար,
չատ վատահամբաւ, անսիրտ, անարդար:
Երբ պահը հասաւ, ինկաւ, մահացաւ,
իր վրայ լացող չգտնուեցաւ:

Եւ ժողովուրդը փնտռել սկսաւ
աւելի չարմար իշխան անաչառ
որ նաեւ ըլլար ժողովրդավար:
Թեկնածուներէն մին ընտրուեցաւ
ու անմիջապէս գործի լծուեցաւ:

Ցաւեր ու վէրքեր կային անհամար,
հին ու նոր հարցեր, արդելքներ դժուար:
Բայց մէն մի խնդիր լուծելու համար
նախ պէտք է չաղթէր ուժերու օտար,
որպէսզի անոնց ծուղակը չիյնար:
Ուրեմն գործը դանդաղ կ'ընթանար:

Անդին՝ չընտրուած դժգոհ իշխաններ
կը մղէին որ ան արագ չարժէր:
Կը բողոքէին անթուլ, անդադար
թէ իրենք ունին ե՛ւ զարման ե՛ւ ճար
դժուարութիւններ հարթելու համար
մէկ օրէն միւսը՝ ապահովաբար:
Իշխանութիւնը իրե՛նց է չարմար:

Այնքան խօսեցան, որ չճգեցին
չըսուած ոչ մէկ խօսք միւսին հասցէին:
Ուստի իշխանը օր մը մղեցին
դատ - դատաստանի դիմելու քայլին:
Ապա ուղեցին, որ միջազգային
դունաւորում տան այս ներքին հարցին:
Օտար թշնամին, ճիշդ է, հրճուեցաւ,
բայց ժողովուրդը չատ չփոթեցաւ:

Ցաջորդ ընտրութեան պահը երբ հասաւ,
հին բռնակալին որդին, նոյնքան չար,
որ մինչ այդ լուռ էր, թեկնածու դարձաւ,
առաւելագոյն քուէ ստացաւ,
եկաւ ու իր հօր գահին բազմեցաւ:
Ինքզինք հռչակեց գերագոյն հանճար,
վերահաստատեց բոլորին համար
վարչակարգը որ իր հօր օրով կար,
եղաւ աւելի՛ խիստ ու անարդար:
Ամէն տեսակի ժողովրդավար
տարրերը ջնջեց բնականաբար:

Հպատակները՝ վերէն մինչեւ վար՝
դեռ մինչեւ օրս կուլան միալար,
թէ դժբախտ ազգ են, ճնշուած, անճար,
միշտ կը հալածուին ճակատագրէն՝
չար...

ՇԻՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԻՏ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՔԻՆԿՄԹՐՆԻ (Օնթարիօ, Գանատա) Ամպասատոր պանդոկին մէջ, կազմակերպութեամբ Գանատայի Հ. Յ. Դ. Երիտասարդական Միութեան, Փետրուար 24-էն 26 տեղի ունեցած է «Երիտասարդական համախմբում» մը, մասնակցութեամբ չուրջ 250 երիտասարդ - երիտասարդուհիներու: Դատախարակչական դասախօսութիւնը կատարած է Վիլկէն Թիւֆէնքճեան:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ «Ալեք Մանուկեան» Մշակութային Կեդրոնին մէջ, Փետրուար 26-ին, տեղի ունեցած է «Մատլէն Սահակեան» արտասանութեան մրցումը հովանաւորութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան: Հանդիսավար՝ Յակոբ Սահակեանի բարի գալուստի խօսքէն ետք, 29 աշակերտներ մասնակցած են մրցումին, որոնք արտասանած են պատշաճ եւ ազատ քերթուած մը: Աշակերտները բաժնուած էին երեք դասակարգի:

***

ՊՈՒՍՈՅ Աթաթիւրք Մշակոյթի պալատին մէջ, Փետրուար 24-ին եւ 25-ին, դաշնակահարուհի Սեդա Դանիէլ ներկայացած է նուագախումբի ընկերակցութեամբ եւ բացառիկ գնահատանքի արժանացած Մոցարթի թիւ 9 դաշնակի քոնչերթոյով: Փետրուար 28-ին ալ, այս անգամ խաեան վարժարանի 100-ամեակի հանդիսութեանց չարքին, նոյն կեդրոնին մէջ, Սեդա Դանիէլ առանձին նուագահանդէս մը տուած է, բարձր որակով:

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՓԱՐՈՋ

Չորեքշաբթի, Մարտ 22, ժամը 16·30-ին
Ս. ՎԱՐԴԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ (Ավինեոն)
Քարոզիչ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ

*
**

Ուրբաթ, Մարտ 24, ժամը 17·30-ին
Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ
(Պուլվար - Օտտօ, Մարսէյլ)
Քարոզիչ՝
ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

TELEVISION

TF 1

le Samedi 18 mars à 13 heures 15
Profession : AMBASSADEUR
parmi eux: *Mme FRANCE DE HARTINGH*
Ambassadeur de France en Arménie.

ՄԻՋԻՆՔ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Միջինքի աւանդական ճաշ, կազմակերպութեամբ՝ Լիոնի Կապոյտ Խաչի Արաքս մասնաճիւղի։

Ճաշագինն՝ 60 Ֆր.։

Այս առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Չորեքշաբթի, Մարտ 22, առաւօտեան ժամը 10·30-ին Աքեւազալի արարողութիւն կը կատարուի։

Օրուան արարողութեան կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայքի

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

սիրով կը հրաւիրէ Ձեզ ներկայ գտնուելու իր կազմակերպած

ՄԻՋԻՆՔ

աւանդական ճաշին

կիրակի, Մարտ 26, ժամը՝ 12·30-ին

Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնի Արծրունի Չրպաչեան սրահին մէջ
339, ave du Prado, Marseille 8^e^

Ճաշագինը՝ 80 ֆրանք։

Ձեր տեղերը ապահովելու համար հաճեցէք հեռաձայնել՝
91 - 77 - 84 - 70 *կամ՝* 42 - 03 - 05 - 63

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :

EXPOSITION

Le Comité de Paris — Ile-de-France
de l'U.G.A.B.
vous invite à l'exposition des peintures
d'Ossanna MANOUKIAN
Vernissage
le mercredi 22 mars de 19h à 22h
Exposition du jeudi 23 mars
au vendredi 7 avril
du lundi au vendredi de 18h à 21h
sauf le jeudi, de 18h à 20h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17^e^
(M° COURCELLES)
Tél. : 42. 27. 12. 26.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Commémoration du 24 Avril

COMMUNIQUE

Cher(e) Compatriote,

La commémoration du génocide de 1915 revêtira cette année un caractère exceptionnel pour son 80ème anniversaire.

Elle est organisée par le Comité unitaire regroupant l'ensemble des partis politiques, des associations et des média sous le haut patronage de l'Eglise Arménienne. Elle nécessite la participation active de la communauté.

Les engagements financiers seront plus importants qu'à l'accoutumée, c'est pourquoi nous faisons appel à votre générosité, dans la mesure de vos moyens, en vous priant d'adresser vos dons à :

Comité pour la Commémoration
du 24 Avril
15, rue Jean-Gouon, 75008 Paris

Renseignements : 42. 08. 76. 49
du lundi au vendredi de 15h à 19h.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

à la Maison de la Culture Arménienne
d'Alfortville

Concert de jeunes talents

Ils sont tous d'origine arménienne
Ils ont de 9 à 19 ans
Ils ont été sélectionnés lors d'auditions devant un Jury professionnel
Ils joueront pour le plaisir de tous le répertoire de musique classique

Venez les encourager et les applaudir

le SAMEDI 25 MARS
à 20 h 30 très précises

EMISSIONS M.C.A. SUR AYP FM
LES MERCREDIS DE 10H15 A 11H50

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ISSY-LES-MOULINEAUX
45, rue de la Défense
organise une
CONFERENCE
animée par
CLAUDE MUTAFIAN
avec DIAPORAMA et PRESENTATION
du livre
« *ARTSAKH :*
HISTOIRE DU KARABAGH »
de P. Donabedian et de C. Mutafian
ainsi que du livre de P. Ouloubabian
consacré au Karabagh.
le Vendredi 24 Mars à 20 h 30

SABERATOURS SEVAN VOYAGES
PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
■ ASSISTANCE A L'AÉROPORT
■ ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
■ RÉSERVATION D'HÔTEL
■ LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
■ EXCURSIONS GUIDÉES
■ VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE
PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL
PRIX PARIS-EREVAN-PARIS 3300 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL
SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26
EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48
STUDIO VICKEN
EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Ս. Տէր - Դաւթեան մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Կարպիս Յակոբեանի ընտանիքին Արմենուհի Յակոբեանի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Կարապետ Վէքիլեանէ Մարի Գապայեանի մահուան առթիւ։

*
**

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Հայաստանի եւ Արցախի իր ֆոնտին համար Տիկին Ս. Աշճեանէ 200 Ֆր., եւ 500 Ֆր. Գ. Շահինեանէ Տիկին Արմենուհի Յակոբեանի մահուան առթիւ։

L'ECOLE TEBROTZASSERE
propose
un Cycle de Conférences-Débats
animées par
ONNIK JAMGOCYAN
Docteur en Histoire
La Puissance économique des Arméniens
du 17ème au 18ème siècle

- *Les financiers arméniens et l'industrialisation de la Turquie*
  le 24 Mars
- *Rôle des banquiers dans la vie communautaire arménienne à Constantinople*
  le 12 Mai
- *Les financiers arméniens à Venise*
  le 9 Juin.

Les conférences ont lieu
à 21 heures
à l'*Ecole Tebrotzassère :*
1, Bd du Nord, Le Raincy
Participation : 50 F. au profit de l'Ecole.
Le débat sera suivi d'un cocktail.
Renseignements au : 43. 81. 01. 72.

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՉԱՐԳԱՑՄԱՆ ԼԻՈՆԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
կը կազմակերպէ՝
Գրական երեկոյթ մը
Նուիրուած
ՄՈՎՍԷՍ ՊԱՋՔՃԵԱՆԻ
«ԼՈՒՍԱՒՈՐ ԱՋԿԵՐՈՎ ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ»
վէպին
Հինգշաբթի, Մարտ 23
երեկոյեան ժամը 8·30-ին
Կարպիս Մանուկեան *Հանդիսասրահին մէջ*
40 *rue d'Alsace, Lyon, 3-e*
Խօսք կ'առնեն՝
ՆՈՐԱ. ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ (*Հայերէն*)
ՄԷԹՔ ՍԵՐԺ ՊԱԼԵԱՆ (*Ֆրանսերէն*)
Երեկոյթին յատկապէս հրաւիրուած հեղինակը փարիզէն։
Մուտքը ազատ է։

L'UCFAF renoue
avec le tourisme vers l'Arménie
avec le retour du printemps, l'UCFAF
qui fut dès 1955 l'initiateur
et le spécialiste du
Tourisme de Groupe
vous invite
- du 6 au 13 Avril

à assister au Saint-Siège d'Etchmiadzine à l'intronisation du nouveau Catholicos de tous les Arméniens
- du 20 au 27 Avril

à être présent à Dzidzernagapert au 80e anniversaire du 24 Avril
Hébergement et pension complète à l'hôtel «*CHIRAG*» (**) (centre-ville). Avion Paris — Erevan — Paris, visa et excursions quotidiennes inclus.
EXCLUSIF : Excursion dans le Zangezour. Visite de Datev et des chantiers du Fonds Arménien.
5 5 0 0 F tout compris et sans surprise
- du 3 au 17 Août

14 jours
Même conditions et avantages qu'en avril. Le prix sera communiqué incessamment.
Pour tous renseignements : UCFAF — 6, Cité du Wauxhall, 75010 Paris.
Tél. : 42. 08. 76. 49 (de 16h à 19h)
Fax : 42. 08. 09. 70.
RENOUER AVEC LE TOURISME SERT L'ARMENIE . . .

Ի ՆՊԱՍՏ
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻՆ
ՃԱԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
մասնակցութեամբ՝ ՓՕԼ ՊԱՂՏԱՏԼԵԱՆ - ի
ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 1, ժամը 20·30-ԷՆ սկսեալ
« GYMNASE LAPIERRE » d'Alfortville
— Rue du 8 Mai 1945 —
Réservations : 43 - 75 - 28 - 37

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 21
MARDI
21 MARS
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթաթերթ առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.553 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.553

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Կաթողիկոսը նշանակվի՞

Հայաստանի անկախութենէն ու ԼՂՀ-ի հռչակումէն ետք, կաթողիկոսական ընտրութիւնը պատմական Գ. դրուագն է որ կը զրօսնէ հայկական դարավերջը: Հազարամեակ մը ի վեր առաջին անգամ է որ Լուսաւորչի յաջորդին ընտրութիւնը կը վերադառնայ անկախ Հայաստանի իրականութեան մէջ, ամէն ճնշումէ զերծ ըլլալու կանխավարկածով:

Սակայն, կանոնադրութեամբ նախատեսուած աշխարհական պատուիրակները որոշելու հանդրուանը չատ թեմերու մէջ այնպիսի բեմադրութիւններով եղաւ որ առաջին կասկածները ծագեցան թէ անկախութեան արեւուն տակ ալ նոր չատ բան չկար: Ցետոյ հասաւ նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հարցազրոյցը (տե՛ս. «Ցառաջ» Մարտ 9) «Արմէնփրէս»ի անուրէին հետ, ուր կ'ըսէր թէ որպէս Վազգէն Ա.ի ամէնէն արժանաւոր յաջորդ, իր թեկնածուն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ն էր:

Ապրիլ 3-էն ոչ իսկ ամիս մը առաջ եղած այս թելադրականին առաջին տպաւորութիւնը այն եղաւ որ ինչպէս Սփիւռքի, նոյնպէս եւ Հայաստանի վերին իշխանութիւններուն համար անկախութիւնն ու ժողովրդավարութիւնն ի հարկին իմաստ զուրկ չափանիշեր էին: Այլ խօսքով՝ խորհրդային կարգերու, կամ այլ տիրապետողներու մենաշնորհը չէր Հայց. եկեղեցւոյ գերագոյն աթոռը քաղաքական մարդին ենթարկելու կեցուածքը: Այս հետեւութենէն քան չի փոխեր նոյնիսկ պրոյեկտին առաջին տողէն եղած չեշտումը թէ Լ. Տէր-Պետրոսեան ոչ որպէս իշխանաւոր, այլ որպէս «քաղաքացի» կը յայտնէ իր կարծիքը: Ու այս միջամտութիւնը կը յիշեցնէ Վազգէն Ա.ի ընտրութեան օրը առաջին քուէարկու Ա. Խաչատուրեանի «պատգամը»: «Վարպետը» քուէարկութեան պահուն հանդիսաւոր ոճով մը յայտնած էր թէ ձայնը կու տայ Վազգէն Եպիսկ. Պալճեանի: Ըսուածը բացայայտ էր կրօնաւոր ու աշխարհիկ ընտրողներուն համար որոնք իրեն օրինակին հետեւելէ ուրիշ բան չունէին ընելիք: Այսուհանդերձ, 1955-ի այս միջամտութիւնը գոնէ ունեցած էր որոշ չըրջահայեացութեան մը առաւելութիւնը:

«Ազգի պատուէրի օրէնք»ով Պետութիւն եւ Եկեղեցի անջատած երկրին մէջ կաթողիկոսական ընտրութեան մը քաղաքականացումը յայտարար նշան է թէ եկեղեցիին կը սպասուի քաղաքական գործօնի դեր կատարել. այլ խօսքով՝ ծանրայել ոչ միայն Աստուծոյ: Ու այս պարագան բաւական վրդովեցնող է երբ նկատի առնուի որ ընտրուած հոգեւորականն ալ ընդունած կը թուի այդ դերը ըստանձնելու, քանի որ առանց Գարեգին Բ.ի հաւանութեան, կարելի չէր նման հրապարակում: Այնքան հզօր են ուրեմն խընդրոյ առարկայ դրաւարիները որ երկու կողմն ալ կ'անտեսէ մեծ ու փոքր հարցականները:

Նախագահական նախընտրութիւնը կը ներկայացուի ազգային միութեան, միասնութեան ցանկալի հեռանկարով: Մինչդեռ առաջին մակարդակի սեւեռումով մը որօրինակ է որպէս այդ ընտրել ըստիւրքի մը երբ Սփիւռքի Հայը «օտարերկրացի» նկատող կեցուածքները դեռ երէկ, նոր պատակառումներու ուժականութեամբ հնչեցին:

Աւելի լուրջ է նչոմը թէ Գարեգին Բ.ի ընտրութիւնը որ դէմառ դարեներ ունի եկեղեցւոյ միութեան վերականգնումի ջանքը եւ Հիմնադրամի հոգաբարձութեան մասնակցութիւնը, ազդակ մը պիտի ըլլայ Կիլիկիոյ Աթոռին մասին նոր կարգադրութիւններու. կը սպասուի որ ան «աստիճանաբար սահմանափակուի իր նախկին եկեղեցական վիճակներում. Լիբանան, Սիրիա, Կիպրոս»:

Եթէ նոյնիսկ Գարեգին Բ. «Ամենայն Հայոց Հայրապետ»ի տիտղոսին փոխարէն համաձայնած է նման հեռանկարի, ի՞նչ երաշխիք կրնայ տալ, երբ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը եւ Կաթողիկոսութիւնը նոյնացած բաներ չեն: Այս վերջինը կը տնօրինուի աշխարհական չրջանակէ մը որ ունի քաղաքական յստակ դոյն: Այդ չըրջանակը պիտի յօժարի՞ նախատեսուած սահմանափակումներուն, եթէ նոյնիսկ Գարեգին Բ.ի անձին մէջ որպէս էջմիածնի դահակալ, տեսնէ ՀՅԴ-ի դէմ հայաստանեան ժխտական կեցուածքները դարմանելու հասոյթ մը: Ի՞նչ պիտի ըլլայ Կիլիկիոյ Աթոռին վրայ Գարեգին Բ.ի յաջորդին կեցուածքը: Ի՞նչ պիտի ըլլայ Կիլիկեան թեմերուն կեցուածքը, Ամենայն Հայոց կաթողիկոս ընտրուած իրենց նախկին հայրապետին հանդէպ: Եւ ի՞նչ պիտի ըլլայ հակակիլիկեան կամ հակադաշնակցական դիրքորոշումի տէր էջմիածնական թեմերու, առաջնորդներու, եկեղեցականներու դիրքը, երբ իրենց դրբեթէ պիտի պարտադրուի հակառակ բերդին իշխանաւորը: Կարելի՞ է հաւատալ որ Վազգէն Ա.ի եւ Գարեգին Բ.ի սիրալիր մտերմութիւնը որ աւելի ցուցական արժէքով ընկալուած էր, քան որպէս ամուր խորք, կը զօրէ հարթելու հաւանական հարցերը:

Այս հարցականներուն պատասխանները ժխտական ըլլալու սուր միտումներ ցոյց կու տան, Սփիւռքի արձագանգներէն, հայաստանեան մամուլէն ու հեռատեսիլէն դատելով: Սփիւռքի պարագային յստակ է գլխաւորաբար ռամկավար թեւին ընդդիմութիւնը ու վերապահութեան ընդհանուր կեցուածք մը:

Բացայայտ է որ Հայաստանի մէջ ալ նախագահին հրահանգը հեռու է ակընկալուած ընդունելութիւնը գտնել: Մամուլը հարցին մասին կատարեալ երկփեղկում մը ցոյց կու տայ. որպէս յարմարագոյն թեկնածու Գարեգին Բ.ի ի նպաստ կատարուած յաճախ անճարակ քարոզչութեան զով, կան ուղղակի հակադրուող էջեր: Անոնք կը ծանրանան հարցը քաղաքականացնելու մղումին անպատեհ ընոյթին ու նախագահական միջամտութեան անընդունելի հանգամանքին վրայ: Եւ եթէ այս բոլորին հետ նկատի առնուի Հայաստանի հեռատեսիլին այս առընչութեամբ պատճառած դժգոհութիւնն ալ որ հետեւանք է Գարեգին Բ.ի թեկնածութեան անդադրում քարոզչութեան, մինչ էջմիածնական հաւանական թեկնածուներու ելոյթները կը խափանուին, վրդովմունքը դիւրութեամբ կը վերածուին վախի:

Վախ՝ միանութեան կարգախօսով համահայկական նորանոր պատակառումներու, հակադրութիւններու ընդառաջումէն. նաեւ վախ՝ նախագահական դրբեթէ նշանակովի կաթողիկոսով մը Հայց. Եկեղեցիին ալ քաղաքական վերիվայրումներու անմիջական մասնակցութենէն:

Առանք բաներ են որոնց դժբախտաբար անծանօթ չէ հայկական անցեալը. բաներ են որոնց ո՛չ չարչրկուած Հայաստանը պէտք ունի, ոչ ալ կերպով մը հաւասարակչռութիւն դառած Սփիւռքը:

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ալիեւ, այս անգամ ալ յաղթած կը թուի, բայց, ապագան չատ ստոյգ չէ: Արդարեւ, Մարտ 17-ին, արիւնալի զրսպումով մըն է որ Ալիեւի ուժերը վերջ դրին ոստիկանական յատուկ ուժերու ապըստամբական չարժումին: Կառավարական ուժերու յաղթանակը «ամբողջական» կը նկատուի, Ներքին նախկին նախարար՝ Ռուշան Ճաւադով ալ սպաննուած է: Ուրիշ բազմաթիւ մեռեալներ ալ կան:

Թոքիոցի մեթրոյին մէջ, Մարտ 20-ին վազ առաւօտեան, ահաբեկչական անսովոր եւ ահաւոր արարք մը գործուած է: Բազմաթիւ կայաններու մէջ թունաւոր կազ մը սփռուած է, զանազան ծրարներով, հոս - հոն դրուած: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 6 մեռեալ կար եւ 1500 հոգի թունաւորուած, որոնց մէջ չատեր (քանի մը տասնեակ) հիւանդանոց փոխադրուած են ծանր վիճակի մէջ: Հաստատուած է որ սարէն անունով մահազդու կազ մըն է որ քիմիական զէնքերու համար կը գործածուի: Ճափոնի կառավարութիւնը խորապէս ցնցուած է եւ քննութիւն բացած:

Վ.Ա.Լ.Ա.Ն.Ս.Ի.Ն.Ի պատժական Ատեանին առջեւ, Վալանսիէն - ՕՄ դատավարութիւնը օրէ օր աւելի ողբալի պատկեր մը պարզեց մինչեւ չարթուս վերջ: Երբ Պետութիւնի քաղաքապետ՝ Մելիքի նախկին գործակցուհին՝ Գորին Գրաժեվսկի յայտարարեց թէ սուտ խօսած էր, Մելիքի հետ Թափիի դրասենեակը չէր գտնուեր 1993 Յունիս 17 (ինչ որ պիպի կը ծառայէր ՕՄ-ի նախագահին), Մելիք ալ յաջորդ օրը խոստովանեցաւ թէ ինք ալ սուտ խօսած էր: Իսկ, Կիրակի իրիկուն (Մարտ 19), Թափիի հեռատեսիլէն երկար բացատրեց կաչառակերութեան այդ բաւական պզտոր եւ բարդ հարցը, խոստովանեցաւ թէ ինք ալ, ինչպէս բոլորը սուտ խօսած է: Այս ամբողջը չատ բնական կը գտնէ եւ ինք՝ դատաւորներուն գատը կը տեսնէ: Առնուազն տարօրինակ է որ դատի քաշուած անձեր հեռատեսիլի վրտէթի վերածուին եւ յոխորտան: Այս պատմութեան մէջ, ընկերվարական կուսակցութիւնն ալ փափուկ կացութեան մատնուած է, ի վերջոյ Թափիի նախարար էր ընկերվարական կառավարութեան:

ՊԱԼԱՏԻՒՐ որու դիրքը օրէ օր կը տկարանայ հարցախոյզերու մէջ (այժմ 16%-ի իջած է եւ երրորդ դիրքի վրայ է, Շիրաքէն եւ Ժոսփէնէն ետք) լաւատես կը մնայ, ըստ իր ըսածին: Կը ջանայ «ժողովրդական» չրջապտոյտներ ընել, ասոնց կարգին «անակնկալ» այցելութիւն մը փարիզեան արուարձան մը:

Թոխլոյի մէջ, ապահովութեան ուժերը բաւական բիրտ միջամտութիւն մը ըրած են, Կիրակի օր, Մարտ 19-ին, պարպելու համար նահանգապետութեան պատկանող առանձնատուն մը, զոր անապատաններու խումբը, գլխաւորութեամբ խըլիրդպէտ փրոֆ. Շվարցընպերկի գրաւած էր: Հարուած մըն ալ բժիշկը կերած է: Պալատիւր հաստատեց թէ միջամտութիւնը իր հաւանութեամբ կատարուած է: Ամէն ինչ կարելի չէ ընել, հարկ է յարգել օրէնքը:

Ելցինն, պաշտօնազրկելէ ետք Բորիս Գրոմովը որպէս Պաշտպանութեան փոխ - նախարար, զայն նշանակեց Արտաքին փոխ նախարար, «զինուորական փորձագէտ»ի հանդամանքով:

Սեվիլլայի մէջ է որ, Մարտ 18-ին, հազարաւոր հիւրերու ներկայութեան կատարուեցաւ Սպանիոյ արքայազուտը Էլէնայի պսակը սպանացի ազնուականի մը՝ Խայմէ տէ Մարիչալարի հետ: Եւրոպայի ամբողջ «կոթար»ն ներկայ եղած է, մինչ Սպանիոյ ժողովուրդը չէր ծածկեր իր ուրախութիւնը: Անկասկած, Սպանիոյ արքունիքը, հաւանաբար, ամէնէն ժողովրդականն է: Խուան - Գարլոս կրցաւ ժողովրդավարութիւնը վերահաստատել առանց թոհուբոհի:

Իտալիոյ Հանրապետութեան նախագահը՝ Լուիճի Սքալֆարօ երեք օրուան պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Թուրքիա:

ՄԱՄՈՒԼ

«L'EVENEMENT DU JEUDI»

(16-22 Mars)

RACINES

Comment transformer un atout en tare

ԿԱՄ ԵՐԲ ՊԱԼԱՏԻՒՐ Կ'ՈՒԽՐԱՆԱՑ ԻՐ ԾԱԳՈՒՄԸ

Շարաթաթերթը բացատիկ թիւ մը հրատարակած է, առաւելաբար նուիրուած նախարարապետ - թեկնածուին: Բազմաթիւ յօդուածներու կարդին, մէկ դրութիւն կայ որ կը վերաբերի Խոտար Պալատիւրի հայկական ծագումին, ստորագրուած՝ Գլօտ Աքթոլովիչ: Իսկապէս համով դրութիւն մը իր հեգնական ոճով: Թերեւս, Պալատիւր այլեւս կ'ափսոսայ որ այդքան յամառութեամբ ուրացաւ իր ծագումը, եթէ կ'անդրադառնայ որ այդ ուրացումը վնասեց իրեն: Պէտք չէ խորհիլ թէ Ֆրանսացիները կը յարգեն նման բարդոյթներէ տարուած անձեր:

Առաջին տողերէն, յօդուածագիրը կը ծաղրէ. -

Ֆրանսայի ըլլալ, չափազանց Ֆրանսայի, մեր դարուն վերջաւորութեան 18րդ դարու լուսաւոր ազնուականներուն մարմնացումը մը ներկայացնել, մնալով, ի վերջոյ, պարզ դաղթական մը: Էտ. Պալատիւր, նախարարապետ, իմիջ ծնած, կրնար մեր երկրին համարկումի հանճարին լաւագոյն խորհրդանիշը ըլլալ՝ արեւելքի որդի մը էլիզէի թեկնածու, ժառանգորդ մը Հայերու չարչարուած Պատմութեան կողմէ, 9 տարեկանին ոտք դրած Մարսէյլի հողին որ կը յաւակնի այսօր Ֆրանսայի դահուն: Էտուար Պալատիւր չուզեր իսկ լսել այդ մասին: Եւ մանաւանդ չիմանալ որ հոնկէ կուգայ, այդ խորհրդաւոր եւ վախ ազդող արեւելքէն, ազգայնապաշտութեան մշուշոտ այս օրերուն: Էտուար դաղթական մը չէ, Թող լսուի, այլ՝ ներդաղթող մը, ո՛չ Հայու զաւակ մը, այլ արեւելք դաղթած Ֆրանսացի հին դերդաստանի մը չառատիղը, նախքան իր սիրելի հայրենիքը վերադտնելը...»:

Ու յօդուածագիրը կը չարունակէ, ըսելով թէ այս է պաշտօնական տարբերակը եւ դո՛յշ Թող ըլլայ ան որ կը չանայ կասկածիլ: 1988-ին «Ֆիկարօ» համարձակած էր, արժանացաւ չոր հերքումի մը այն առենուան Ելմտական նախարարէն (իմա՛ Պալատիւր) ու նաեւ կատաղութեան մը որ խոտոր կը համեմատէր պալատիւրեան համբաւաւոր հաղարիւնութեան. - «Էտուար Պալատիւրի ընտանեկան պատմութիւնը կը նմանի չատ մը Ֆրանսացիներու պատմութեան» կը չեչտէ նախագահական թեկնածուն: «Նախնիքը մարսէյլցի են, փրովանսցի, գորսիքացի, պուրկինեան, ալզասցի եւ զուիցերացի» կ'աւելցուի: Բայց, կը չարունակէ լրագրողը, Պալատիւրները Թուրքիա ապրած են 18-րդ դարէն ի վեր եւ կ'ըսուի թէ չա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԻԹԻՎ

«Երբ «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը ինծի առաջարկեց, որ թերթին մէջ որպէս թերթօն հրատարակելու համար անդլերէնէ հայերէնի թարգմանեմ Լօրընս Տըռէլի «Պրոսպերոյի կղզին», մտածեցի.

«Երբեմն դէպքերը իրենց տարօրինակ ձեւով կը չարահիւսուին»:

Արդարեւ, քիչ առեն առաջ՝ Փարիզէն ուղարկած նամակով մը Փիէռ Տէր - Սարգիսեան կը խնդրէր, որ իր բարեկամ Աբրի Յովհաննիսեանի համար փորձեմ դտնել Կոստան Զարեանի մասին Լօրընս Տըռէլի գրած մէկ յօդուածը: Ճշդելէ ետք թէ գըրութիւնը լոյս տեսած էր Օքսֆորտ հրատարակուած պարբերաթերթի մը մէջ, համապատասխան տուեալները փոխանցած էի նամակագրիս: Կ'ենթադրեմ որ այդ առիթիւ ձեռք ձգեցին նաեւ նոյն հեղինակէն «Պրոսպերոյի կղզին» զոր յանձնեցին Արփիկ Միսակեանի ուշադրութեան, որ յիշեց իմ նախկին անդլիագիտութիւնս եւ այժմ ահա կ'առաջարկէ թարգմանել...

Տըռէլ ընթերցելը հաճելի է, բայց թարգմանելը՝ փորձանաւոր: Ինքս ինծի մարտահրաւէր ուղղելու ձեւով՝ համաձայնութիւնս տուի:

Առաջին էջերէն իսկ երեւան ելան թարգմանական առումով բազմապիսի որոշ դայթները. բայց նաեւ՝ մտաւորական հրճուանքի անթիւ առիթները եւ մանաւանդ՝ Կոստան Զարեանի անհատականութեան կարգ մը ծալքերուն ծանօթանալու իսկական հաճոյքը:

Հատորին նիւթը Գորֆու կղզին է: Լօրընս Տըռէլ օրէ օր կ'արձանագրէ հոն իր անցուցած ամիսներու պատահարները (1937 Ապրիլ 10-էն 1938 Սեպտեմբեր 20): Բայց որովհետեւ հեղինակը գրական - մշակութային բազմակողմանի ճոխ պարմանիկ մը հետ ունի նաեւ դիտելու բացառիկ կարողութիւն, նոր տեղեկութիւններ հաւաքելու մեծ հետաքրքրութիւն, իր ուշադրութեան առարկայ դարձած անձերն ու վայրերը պատկերալի ոճով նկարագրելու տաղանդ, վարժամ բառապաշար, անդլիական նուրբ հիւմըր, քննադատական միտք, ան իր այս ձիրքերը միաժամանակ օգտագործելով՝ իր օրագրութիւնը կը վերածէ կղզիին անցեալ ու ներկայ ամբողջ էութիւնը ներկայացնող համանուագային ստեղծագործութեան: Կըզգիին քնական տեսարանները, բնակչութեան կենցաղը, սովորութիւնները, հաւատալիքները, կղզին հովանաւորող Սուրբ Սպիրիդիոնը, անոր ազդեցութիւնը ժողովուրդի առօրեայ կեանքին մէջ, յարատեւող անապաշտութիւնները, փարակէօզները, կղզիին առընչուող հին յունական դիցաբանութեան հետքերը, Ոդիսեւսեան դրուագներէն մինչեւ արդի ժամանակներու պատմութիւնը՝ արշաւողներու, տիրակալներու, դաղթարարներու գունագեղ անեկդոտներով ու յատկանշական մանրամասնութիւններով: Ասյս բոլորը՝ առանց դոյդն «դասախոսական» ճնշումի, ընդհակառակն, իբր թէ այնպէս, պատահականօրէն, ի միջի այլոց, ընթերցողներու լուռ մեղակցութեան ապաւինած, բայց մանաւանդ՝ հիւմըրով համեմուած:

Ասյս հատորին մէջ Հայն ալ ներկայ է. ո՛չ որպէս ժողովուրդ, այլ՝ իր բացառիկ զաւակներէն մէկուն՝ Կոստան Զարեանի շնորհիւ, այնպէս ինչպէս 1937 - 1938 տարիներուն զինք կը տեսնէր իր վրայ հիացող ու դուրգուրացող, զինք յարդող ու սիրող Լօրընս Տըռէլը որ իր օրագրութեան մէջ նուրբ երանգներով կ'ուրուագծէ Զարեանի կերպարը: Հատորին նիւթը - ինչպէս տեսանք - Զարեանը չէ: Բայց բազմաթիւ առիթներով՝ ան իր ներկայութեամբ կը հարստացնէ դիրքը: Տըռէլի տուած միշտ իրր թէ պատահական տեղեկութիւններուն շնորհիւ հետզհետէ կը ծանօթանանք Կոստան Զարեան մարդ էակին. - բազմաթիւ լեզուներու սիրապետող եւ մշակութային լայն հորիզոն ունեցող անձնաւորութիւն. գրական - մշակութային -արուեստագիտական - պատմական հին ու նոր հարցերուն մասին բազմակողմանի տեղեկութիւններ, ինքնուրոյն տեսակէտներ եւ քննադատական կարծիքներ ունեցող մտաւորական. բեղուն երեւակայութեան եւ հետաքրքիր մտքի տէր, կենսուրախ, դիւրահաղորդ, մարդամօտ, խօսակցական ու ղերասանական ինքնաբուխ ձիրք ունեցող «բայանման մաղերով» հաճելի ընկերակից ու բարեկամ:

Կոստան Զարեանը անձամբ ճանչնալու բարեբախտութիւնը չեմ վայելած: Սակայն ապրած եմ իր ստեղծագործութեանց առիթած գրական - մտաւորական դերասանց հրճուանքն ու վայելքը: Լօրընս Տըռէլի այս երկին շնորհիւ յստակօրէն տեսայ, թէ ինչպէս հայ մեծատաղանդ գըրողը իր առօրեայ կեանքին մէջ եւս եղած էր իրապէս բացառիկ անձնաւորութիւն մը: Յաւելեալ անչափելի վայելք...

Զուտ թարգմանական առումով՝ հարկ է նշել որ անդլերէնէ հայերէն վերծանելը այնքան ալ հեշտ չէ - երկու լեզուներուն չարահիւսական կառոյցներուն միջեւ նմանութեան եզր չկայ:

Յաւելեալ դժուարութեան պատճառ մըն էր նաեւ Տըռէլի բառապաշարին արտակարգ ճոխութիւնը: Անոր գործածած կարգ մը բառերու կամ դարձուածքներու հայերէնը գոյութիւն իսկ չունի անդլերէնէ - հայերէն կամ ֆրանսերէնէ - հայերէն լաւագոյն բառարաններուն մէջ: (Ասյս առթիւ անդամ մը եւս հաստատեցի մեր մօտ կիրարկուած սովորութիւնը. - բառարանները պարզապէս «կը ցատքեն» խնդրայարոյց կամ անթարգմանելի օտար բառին վրայէն): Ասյս անպատեհութիւնը դարմանել փորձած եմ հնարաւոր խնայասիրութեամբ:

Եւ վերջապէս՝ դժուար թարգմանելի երկի մը մարտահրաւէրին մեծագոյն դոհունակութիւնը կուգայ այն իրողութենէն, որ կէտ առ կէտ, իւրաքանչիւր յետին մանրամասնութեամբ ըմբռնելէ ետք վերը յիշուած համանուագը եւ վայելելէ ետք փառատօնը, մէկ կողմէ կ'ափսոսաս որ քեզի համար վերջ դտաւ զղացած վայելքդ, միւս կողմէ կը մաղթես որ քու միջոցաւ ուրիշներ եւս մասնակից դառնան անոր:

ՇԱՒԻՂ ՏԷՐ-ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱԻԱՔՈՅԹ ԱՆՑԵԱԼԻ ՄԵՐ ՅԱԻԱԿՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՈՒ ՅՈՒՍԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԺԷ.

Մխիթարեան Սանուց Միութեան այդ տարուան չարաղրութեան մրցումն ալ Միութեան վարիչներուն կողմէ պատրաստուեցաւ դրականութիւնը աշակերտներու մօտ խթանելու եւ այս դետնին վրայ այլեւս աւանդութիւն մը ստեղծելու մտահոդութեամբ: 1956 - 1957 տարեշրջանի այդ մրցումը Միութեան կողմէ ըստեղծուած մրցումներուն երրորդն էր: Նախորդ տարիներու մրցումներէն դրեթէ կարեւոր որեւէ տարբերութիւն չունէր այդ ձեռնարկը: Թէեւ ան տարիներ վերջ կարեւոր նշանակութիւն պիտի ստանար իր այդ օրուան արդիւնքով եւ ցոյց պիտի տար թէ այսպիսի մրցումներ ինչպէս առաջին ցուցանիշները պէտք է նկատուին ապագայ մշակութային խմորումներու, սակայն այդ օրերուն մրցումը սովորական արդիւնքով մրցում մը նկատուեցաւ մեր կողմէ եւ մեզի ոչինչ յուշեց, ոչինչ թելադրեց աստիճան ստացող աշակերտներու ու աշակերտուհիներու ապագային մասին:

Այդ օր մրցումին մասնակցեցան 19 աշակերտներ, որոնք եկած էին կեդրոնական, Խասեան եւ Մխիթարեան վարժարաններու լիսէի բաժիններէն: Թիւրիի կազմին մէջ ալ փոքրիկ փոփոխութիւն մը կատարուած էր, բացակայող անդամներէն մէկուն տեղ պաշտօնի հրաւիրուած էր Երուանդ Կոպէլեանը: Այսպէս, դատակազմը կը բաղկանար Սիրվարդ Կիւլպէնկեանէ, Տօքթոր Գէորգ Գէորգեանէ, Զահրատէ, Երուանդ Կոպէլեանէ եւ ինձմէ: Մրցումէն առաջ դատակազմի անդամները բաւական չատախօսութիւն ըրած էին եւ ի վերջոյ որոշած էին աշակերտներէն պահանջել որ դրեն իրենց համար չատ սիրելի կամ անսիրելի ընկերոջ մը մասին:

Այդ տարի ալ, ինչպէս նախորդներուն պատահած էր եւ ինչպէս յառաջիկայ մըրցումներուն ալ պիտի պատահէր, դատակազմի անունով քանի մը խօսք ըրաւ Սիրվարդ Կիւլպէնկեան, որ մրցորդ աշակերտներուն բացատրեց մրցումին նիւթը եւ առանց ուշադրութեան հրաւիրեց այն կէտերը, որոնց կարեւորութիւն տալու էին: Աշակերտները կարդապահ մթնոլորտի մը մէջ իրենց չարադրութիւնները գրեցին ու մեկնեցան: Գոհունակութեամբ պիտի տեսնէինք որ այդ տարուան արդիւնքը բաւական գոհացուցիչ էր: Աշակերտները ընդհանրապէս լաւ արդիւնք տուած էին լեզուական, ուղղագրական եւ չարադրական կանոններու տեսակէտէ: Դատակազմը բաւական դժուարութեան ալ մատնուեցաւ ատոհմանաւորումի ընթացքին: Ի վերջոյ առաջին ընտրուեցաւ Խասեանէն աղջնակ մը, Հելոտա Գալֆեան: Երկրորդ ընտրուեցաւ կեդրոնականէն եկած աշակերտ մը, Մկրտիչ Մարկոսեան: Երրորդութեան պատիւն ալ դնաց Մխիթարեանցի երիտասարդի մը՝ Թիւրայր Սերթէլեան:

Տրուած ըլլալով որ արդիւնքը գոհացուցիչ էր, Դատակազմը պարտաւորուեցաւ երկու չարադրութիւններ ալ յիշատակութեան արժանի հռչակել: Առնցմէ առաջինն էր Խասեանի իններորդ դասարանէն Աբշալոյս Ծուլիկեանի չարադրութիւնը: Իսկ յիշատակութեան արժանի երկրորդ չարադրութիւնն էր կեդրոնականցի երիտասարդի մը դրածը: Այդ երիտասարդն ալ կը կոչուէր Վարդերէս Գարակէօզեան:

Այսօր, մօտաւորապէս քառասուն տարի վերջ եթէ յետադարձ ակնարկով մը նայուի 1956 - 1957 տարեշրջանի սա սովորական մրցումէ արդիւնքին, մարդ կրնայ զարմանալ ժամանակի ահաւոր խորհուրդին վրայ: Այդ օր մրցանակի արժանացած այդ հինգ աշակերտներէն դոնէ չորսը ապագային իրենց անունները լսելի պիտի դարձնէին հայաշխարհին մէջ:

Հելոտա Գալֆեան, որ այս մրցումին առաջինը հանդիսացած էր «Եռանդը» խորագրեալ իր չարադրութիւնով, չատ ներկայանալի հայերէնով մը կը խօսէր իր մէկ ընկերուհիին մասին: Այդ օր, երբ առաջին կ'ընտրէինք զինքը, անտարակոյս բնաւ չէինք դիտեր որ ան պիտի դառնար ապագայ Հելոտա Գալֆեան - Փանոսեանը, որ փարիզ հաստատուելէ վերջ պիտի հրատարակէր բանաստեղծութեան հատորներ, պիտի ուսուցչագործէր, աշակերտներուն հայերէն սորվեցնելու ցանկութեամբ ու տառապանքով տեսակ - տակ հոգեկան դրութիւններ պիտի ստեղծէր ու սեփական ծախքով պիտի հրատարակէր, դպրոցներու մէջ տարածել պիտի աշխատէր: Բանաստեղծութեան իր երկու հատորները, «Կաթիլ Մը» եւ «Վեղուէն Անդին», նոր ուղիներ պիտի բանային հայ բանաստեղծութեան մէջ:

Իսկ երկրորդը, Մկրտիչ Մարկոսեան, այս մրցումին մասնակցած էր «Ընկերը» խորագրեալ չարադրութեամբ մը: Տիգրանակերտէն եկած էր ան առանց բառ մը հայերէն դիտնալու եւ Դպրեվանքին ու կեդրոնականին մէջ էր որ սկսած էր սորվիլ իր մայրենի լեզուն: Բայց մենք այդ օրերուն դրեթէ բնաւ կանդ չէինք առած այդ զարմանահրաշ իրողութեան վրայ: Մեզի համար այդ չրջանին հայերէն դիտնալը կամ հայախօսութիւնը այնքան բնական երեւոյթ էր որքան նախաճաշի սեղանին վրայ դրուած հացն ու պանիրը: Ուստի մենք առաջնութիւն տուինք ո՛չ թէ քանի մը տարուան մէջ հայերէն սորվելու այդ կարողութեան եւ նուիրումին, այլ դրի առնուած լաւ չարադրութեան: Եւ բնաւ չդիտցանք որ Մարկոսեան, մօտ օրէն պիտի դառնար Դպրեվանքի Տեսուչ, յետոյ պիտի սկսէր նուիրուիլ դրականութեան, խօսելով Տիգրանակերտի հայկական ապրումներու ու բարքառներուն մասին՝ պիտի դառնար մեր նոր օրերու գիւղագիրը, պիտի գնահատուէր Մնձուրիին կողմէ իսկ եւ ի վերջոյ մեր գրականութեան պիտի նուիրէր իր համեղ հատորը՝ «Մեր այդ կողմերը»:

Երրորդը, Թիրայր Սերթէլեան այդ օր մեր մրցումին մասնակցած էր «Ճարտութիւնը» խորագրեալ դրուածով մը: Ասյս երիտասարդն ալ իր ստացած մրցանակին պիտի չդատաճանէր: Ապագային հանրային կեանքի մէջ դործօն դեր պիտի ստանձնէր եւ պարբերական յօդուածներով մասնակցութիւն պիտի բերէր Պոլսահայ մամուլին:

Գնահատանքի արժանացածներէն առաջինը, Արշալոյս Ծուլիկեան, ինչ մեղք որ պիտի չկարատեւէր, հակառակ իր ձիրքերուն: Ան այս մրցումին մասնակցած էր «Մեղուն եւ վարդը» խորագրեալ դրուածով մը: Խասեանի լուրջ ու սիրուած ուսուցչուհիներէն Բերկրուհի Ծուլիկեանի ու այդ չրջանի Բանկալթցի ամէնէն նշանաւոր ապակագործ Գէորգ Ծուլիկեանի այս խոստմնալից աղջիկը պիտի հեռանար մեր իրողութենէն, իրեն հետ տանելով հայերէն չարադրութեան մը մէջ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԿԱՅՈՒՆԱՑՈՒՄԻ ՋԻՆԱԿԱՆ ՄԵԹՈՏԸ

Հոնկ - Քոնկի ուրուական կառավարութիւնը առաջարկած է 1997-ին եռք վերահաստատել մահապատիժը: Բնակչութիւնը որ ոճիրները կանխելու նպատակ մը կը տեսնէ այդ առաջարկին մէջ, լրջօրէն պէտք է մտածէ այդ մասին, որովհետեւ Զինաստանի մէջ ծանրագոյն այդ պատիժը չատ յաճախ կը գործադրուի: Կառավարութիւնը կանոնաւոր կերպով բրտութեան արարքներու թիւրախ կը դարձնէ սիվիլները, վախի ղդացումը արթուն պահելով բնակչութեան մէջ: 1994-ի միայն առաջին վեց ամիսներու ընթացքին 696 հոգի մահուամբ պատժուած են, ըստ «Էմնըսթի ինթերնէյշընըլ»ի քաղելու յանձնած տեղեկատուութեան: Կ'ըսուի թէ իրական թիւը որ պետական գաղտնիք կը նկատուի, տասը հազարի չուրջ պէտք է ըլլայ: Նոյն կազմակերպութեան տուեալներով, 1992-ին Զինաստան աշխարհի բնակչութեան 20%-ին տէր ըլլալով, ծանրագոյն պատիժներու 63%-ը կիրարկած է:

Երկրին մէջ չուրջ 65 յանցանքներ մահապատիժի արժանի նկատուած են: 1993 Հոկտեմբերին դիւղաքնակ մը մահուան դատապարտուած է 14 կով գողցած ըլլալու յանցանքով: Տարի մը ետք վեց հոդի եւս նոյն ճակատագիրը ունեցած են տուրքի կեղծ յայտարարագիրներ պատրաստած ըլլալով: Զինաստանի հեղինակութիւնները մահապատիժ կրելու հանանութեան տէր յանցաւորները նուազ ուշադրութիւն կը վայելեն քան միւսը: 1983-ին Ազգ. ժողովրդական ժողովը հրամանագիրով մը կը յայտնէր թէ այն յանցաւորներուն որոնք մահապատիժ պիտի կրէին, գործերուն ընթացքը պիտի արագանար: Ատոր հետեւանքով, ձերբակալուելէ քանի մը օր ետք բազմաթիւ Զինացիներ հապճեպ դատավարութեան մը առարկայ կ'ըլլային ու անոնց մահապատիժը կը կիրարկուէր:

Այս դրութիւնը, հասկնալի է որ ժամանակ չի ձգեր անհրաժեշտ վաստերը հաւաքելու ու ինչպէս յանցաւոր մը, նոյն ուշադրութիւն դրաւած ըլլալու ուրախութիւն մը:

Մինչդեռ այդ օր յիշատակութեան արժանացած երկրորդ երիտասարդը, Վարդերես Գարակէօզեան կարճ ժամանակ վերջ իր մասին խօսեցնել պիտի սկսէր ամբողջ հայաշխարհի մէջ: Պոլիսի մէջ չատ յաջող բանաստեղծութիւններ դրելէ վերջ, Հայաստան պիտի մեկնէր, հոն պիտի հիմնէր հրատարակչատուն մը, պիտի անցնէր Գալիֆորնիա եւ դեղարուեստական կալուածէ ներս ալ պիտի նըվիրուէր զարմանահրաշ իրագործումներու: Ան որ ապագային կամուրջ մը պիտի դառնար Սփիւռքի ու Հայաստանի միջեւ, իր այդ չերմ հետաքրքրութիւններուն առաջին ազդանշանը Մխիթարեան Սանուց Միութեան մրցումին ընթացքին մեզի տուած էր բանաստեղծութեան ձեւով դրուած սա ութ տողերով.

Հոն իմ պզտիկ աշխարհիս մէջ
Հոգւոյս խօսող ընկեր մը կայ,
Որ մերթ ընդ մերթ
Ինձ կ'այցելէ, բայց չի լքեր...

Հոս ձեր խոշոր աշխարհին մէջ
Աղջիկ կամ մանչ, ընկեր շատ կայ
Որ միշտ բովդ են
Բայց՝ ձեզ հետ չեն:

Տասնամեակներ վերջ, երբ պիտի տըրուին Հիլտա Գալֆեան - Փանոսեանի, Մկրտիչ Մարկոսեանի ու Վարդերես Գարակէօզեանի անունները, ո՛չ ոք պիտի չէ որ անոնք ճակատագրական եղայրութեամբ մը առաջին անդամ քովի քովի եկած էին Մխիթարեան Սանուց Միութեան չարադրութեան մրցումի սեղանին վրայ:

Հոլը դանոնք պիտի քչէր դէպի տարբեր ճակատագիրներ եւ ուղղութիւններ, բայց անոնց մեկնակէտը յաւերժօրէն պիտի մնար սա համեստ մրցումին մէջ, համեստ մրցում, որուն նամանները ամէն տարի պիտի կրկնուէին, մինչեւ որ մեր վարժարանները օր մըն ալ, աւա՛ղ, այլեւս չկրնային իրենց ծոցէն հասցնել երկու տող չարադրութիւն գրելու տակ աշակերտներ...:

Ռ. Հ.

ՉԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ ՎԻԼՆԻՈՒՍԻ ՄԷՋ

«Որքան Հայաստան - Սփիւռք հանդիպումները բազմանան, որքան մենք մօտէն տեղեակ ըլլանք Հայաստանի իսկական դժուարութիւններուն, այնքան աւելի արեւմուտքը պիտի կարենայ գործնական լուծումներ գտնել ղինք մտահոգող հարցերուն, ու սատարել անոնց իրականացման:

Մեզի համար ա՛յս է հայաստանցի երեսփոխաններուն ուղեւորութեան նշանակութիւնը»: Այսպէս արտայայտուեցաւ «Ցառաջ»ի թղթակիցին, Լուսաբ Նահանգի երեսփոխանը՝ Ֆրանսուա Ռուշըլուան:

Շաբաթ, Մարտ 4-ին էր, Վիլնիուսի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ուր յետմիջօրէի ժամը 3-ին տեղի ունեցաւ յատուկ ընդունելութիւն ի պատիւ հայրենի երեսփոխաններուն, որոնք՝ Ֆրանսա - Հայաստան խորհրդարանական խումբին հրաւէրով, կը կատարէին պաշտօնական այցելութիւն Ֆրանսայի հողին վրայ (տե՛ս «Ցառաջ», Փետրուար 23): Պատուիրակութիւնը կը ղեկաւորէր երեսփոխան Յովհաննէս Իդիւեան՝ որ միաժամանակ նախագահն է Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Հայաստան-Ֆրանսա բարեկամութեան խումբին:

Սրահին մէջ՝ ուր հարիւրի մօտ բազմութիւն մը կը դիտուէր, ներկայ էին նաեւ տեղւոյն քաղաքապետը՝ Ժիլպէր Շապրու, Ռոն նահանգի երեսփոխաններ՝ Մարթին Տաւիտ ու Մարք Ֆրէյս, ինչպէս նաեւ գաղութիս մէջ գործող քաղաքական ծանօթ անձնաւորութիւններ: Վիլնիուսի Հայ Մշակոյթի Տան նախագահը՝ Գեղամ Կանանեան արտայայտուեցաւ առաջինը: Ան իր խօսքը լայնօրէն կեդրոնացուց վերջին տասը տարիներու հայկական եղելութիւններուն վրայ. երկրաշարժ, Ղարաբաղ, ՀԸՄ-ական խորհրդային անհուն, անկախութիւն, ազատագրական պայքար. եւ ասոնց զուգահեռ գծեց Հ. Ց. Դաշնակցութեան կատարած բոլոր գործունէութիւնները: Դառնութեամբ յիշեց նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի Դեկտեմբեր 28-ի հեռատեսիլային ելոյթն ու հրովարտակը, Լուսարարութեան նախարար Աշոտ Բլէեանի կարգադրութիւնները Ապրիլ 24, ոչ - ուսուցման առընչութեամբ, Ժիրայր Լիպարիտեանի վերջին ճամբորդութիւնը դէպի Թուրքիա, ու եզրափակեց. «...Այս բոլորը բան մը պիտի չփոխեն մեր դիրքորոշումէն: Մեր կարգախօսը միշտ նոյնն է՝ հայրենասիրութիւն ու վճռակամութիւն: Իշխանութիւնները վաղանցուկ են. հայրենիքը կը մնայ յաւերժ»:

Ժիլպէր Շապրու համառօտ կերպով անդրադարձաւ իր վարած քաղաքապետարանին բոլոր հայանպաստ ձեռնարկներուն, ու չարաշահեաց դէպքերու մասին, որոնք Հայ Մշակոյթի այս Տունը հիմնելէ վայր մըն է ուր մենք մեզ իսկապէս լաւ կը զգանք: Հայաստանի հողին մասնիկ մըն է, ու կը ներկայացնէ Հայաստանը Վիլնիուսի հողին վրայ: ...Ինձի համար Սփիւռք, Հայաստան ու Ղարաբաղ պէտք է ըլլան՝ միմիայն մէկ»:

Ռոնի երեսփոխան՝ Մարք Ֆրէյս իր կարգին յիշատակելէ ետք Հայաստանի կենսական ու անմիջական կարիքները, մաղթեց որ՝ «հակառակ քաղաքական ու ընկերային ներկայ իրավիճակին, հայ ժողովուրդը միշտ բարձր պահէ դինք բնորոշող հպարտութիւնն ու արժէքները»:

Ի վերջոյ, Յովհաննէս Իդիւեան՝ պատուիրակութեան նախագահը, հրաւիրուեցաւ խօսք առնելու «չեմ ուզեր որ մեր միջեւ անդունդ դոյանայ, ոչ ալ՝ թշնամութիւն: Համաձայնութեան եւ կամ տարակարծութեան պարագային՝ մենք կը մնանք միշտ հայ: Ես պիտի ուզեմ խօսիլ հայկական սրբութիւններուն մասին՝ որոնք անվիճելի են»: Ու մէկիկ մէկիկ թուարկեց հայ ժողովուրդի կրած վերջին տարիներուն, բոլոր դժբախտութիւնները, դուրս ցայտեցնելով անոր յայտնաբերած յարատեւութիւնն ու խիզախութիւնը, որուն իրրեւ արդար հետեւանք նկատեց՝ «ձեռք բերուած հրաշադարը որ կը տեւէ տասը ամիսներէ ի վեր Ղարաբաղի մէջ»:

Ան չմոռցաւ մատնանշել նաեւ՝ «Սփիւռքի դերը որ մեր ձայնը հասցուց ամբողջ աշխարհին, ու դիտցաւ ճնշում բանեցնել ամէնուրեք: Անժխտելի է այդ»: Պր. Իդիւեան կատարեալ համաչափակեր մը ներկայացուց Հայաստանի ու Ղարաբաղի ներկայ կացութեան, ապագայի ծրագիրներու, դժուարութիւններու, հաւեան երկիրներու գործակցութեան առընչութեամբ: «Հայաստանի դաշնակից տիպար երկիրն է Ֆրանսան, որ միշտ ներկայ եղած է մեր պատմութեան ամենադժուարին օրերուն: Մեր համագործակցութեան երթը՝ անպայման կ'իրագործուի Ֆրանսայով»:

Հայաստանի հիւրերուն հետ հանդիպումը չարունակուեցաւ ճոխ ընդունելութեամբ, որու ընթացքին բաժակները կրկին բարձրացան որպէսզի անոնց պաշտօնական չրջապտոյտը, Ֆրանսայի մէջ, ըլլայ պտղաբեր մեր հայրենիքի բարգաւաճումին ի նպաստ:

ՎԱՐԴԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ԳՈՂՈՒԹ

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ «Արմէն» տարրական դպրոցին բակը բարձրացած նորակառոյց չէնքի բացումը կատարուած է Փետրուար 9-ին: Ներկայ եղած են իրանա - հնդկատանի Հայոց թեմի առաջնորդ՝ Կորիւն Արք. Պապեան, կրօնական եւ կրթական խորհուրդներու անդամներ, այլ ներկայացուցիչներ եւ անհատներ: Այս հանդիսութեան իրենց մասնակցութիւնը բերած են Սպահանի խալամական առաջնորդութեան եւ Մշակոյթի նախարարութեան փոքրամասնութեանց դրասենեակի պատասխանատուն եւ ուսումնա - դաստիարակչական նախարարութեան Սպահանի Գ. չրջանի պատասխանատու մը: Բարի գալուստի խօսք արտասանած է տղոց բաժնի տեսուչ՝ Հայկ Հայրապետեան եւ ներկաները հրաւիրած դիտելու դեղարւեստական յայտագիր մը աշակերտութեան կողմէ: Խօսած է Կորիւն Արք., ապա հանդիսաւոր կերպով կտրած նորակառոյց չէնքի մուտքի ժապաւէնը:

*
**

ՊԻՑՐՈՒԹԻ Մխիթարեան Մշակութային Կեդրոնի (Ռաուտա) մէջ, Մարտ 1-ին, բացումը կատարուած է Հ. Ցարութիւն Վրդ. Պզտիկեանի գործերուն: Ցուցահանդէսը կը վայելէր Յովհ. Պետրոս Ժէ. Կաթողիկոս - Պատրիարքի հովանաւորութիւնը: Այս առթիւ «Ազդակ», Փետրուար 27-ի իր թիւին մէջ լայն տեղ տրամադրած է նկարիչ - վարդապետին կեանքին ու գործին, հրատարակելով նաեւ կարծիքներ հեղինակաւոր դէմքերէ եւ հայ թէ օտար մամուլի քննադատներէ:

*
**

ԹԱՒՐԻԶԻ Հ. Մ. Ա. Ընտանեկան կազմակերպութեան մասնաճիւղի «Երազ» համայրը Փետրուար 16-ին եւ 17-ին ելոյթ ունեցած է Հ. Մ. Ա. Կ.-ի կեդրոնատեղիի Կոմիտաս սրահը: Խումբին երգացանկը կազմուած է դասական, դուռնական եւ արդիական հայերէն երգերէ: Ցայտագրին մաս կազմող երգերու բառերուն հեղինակներն էին Սայաթ Նովա, Աւետիք Իսահակեան, Աշոտ Գրաչի, Սարմէն, Գէորգ Էմին, Արամայիս Սահակեան:

ԼՕՐԸՆՏ ՏԸՌԷԼ

ՊՐՈՍՊԵՐՈՅԻ ԿՂԶԻՆ

ներածական՝ Գորֆու կղզիի բնութեան ու ապրելակերպին

Անգլերէնէ Թարգմանեց՝
ՇԱՒՔ ՏԷՐ - ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

«Ցունական կղզի մը եւ խոկումներու նուիրուած մենակեաց կեանք մը վարելու համար ամէնէն հաճելի վայրը զոր մեր աչքերը երբեւիցէ տեսան ... Մեր ուղեւորութեանց ընթացքին բազմիցս գտնուելէ ետք վտանգալի ու անհաճելի վայրեր, այս կղզին է միակ վայրը ուր պիտի փափաքէինք մեր կեանքը աւարտել»:

Էնթընի Շըրլի «Իր Պարսկական արկածախնդրութիւնը»: 1601:

Սոյն գրքի դերակատարներէն չորսը իրական անձեր են, իրենց իսկ հաւանութեամբ կը ներկայացուին այստեղ.

Թէոդոր Ստեֆանիդէս
Զարեաճ
Կոմս Դ.
Մաֆս Նիմիէց

Հեղինակը այս չորս անձերուն կը ձօնէ իր գիրքը՝ սիրով եւ հիացմունքով:

— I —

ԲԱԺԱՆՈՒՄՆԵՐ
ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՀՈՂԻ ՎՐԱՑ

«Մի՛ խօսիր. միայն նայէ՛. լռէ»:
(Փոթորիկը) (Շէյքսփիր)

Գալապրիոյ եւ Գորֆուի միջեւ տեղ մը կապոյտը իրապէս կը սկսի: Իտալիոյ մէկ ծայրէն միւսը՝ բոլորովին ընտանեցուած վայրերէ կ'անցնիս - մէն մի հովիտ՝ ճարտարապետական նախագծումով ճեւաւորուած պսպղուն լուսաւորուած, մարդկայնացած: Բայց անգամ մը որ Գալապրիոյ տափարակ տիրատեսիլ ցամաքէն դէպի բաց ծով զարնես, արդէն կ'անդրադառնաս իրերու էութեան մէջ փոփոխութեան մը: Կը դիտակցիս որ հորիզոնը ուրուագծուիլ կը սկսի աչքարէի սահմանին. կ'անդրադառնաս որ քեզ դիմաւորող կղզիները կը յայտնուին մթութեան ընդմէջէն:

Առաւօն կ'արթննաս օդին մէջ ձիւնի բոյր չնչելու զգայնութեամբ մը եւ նաւուն կամրջակին վրայ ելլելով յանկարծ կը մխրճուիս Ալպանական լեռներու տարածած չուքին մթութեանը մէջ - ճաթռտած ձիւնաթաղերով ծածկուած լերկ ու անհրապոյր ժայռերու չարք մը:

Լաւն դեռ հրակէզ եղած պահուն կազմուած թերակղզի մը որ պաղելով վերածուած է զանդուածի: Կը դիտակցիս ոչ այնքան՝ մղոններով այդ կապոյտ ջուրին վրայէն աննշմար կերպով քեզ դիմաւորող տեսարանի մը, որքան՝ մթնոլորտի մը: Ցունաստան մուտք կը գործես մութ գոյնով բիւրեղէ մը ներս թափանցելու պէս. իրերու ձեւը կը գառնայ անկանոն, հատու: Պատրանքի պէս յանկարծ կ'անհետանան կղզիները, եւ ո՛ր կողմ ալ նայիս՝ մթնոլորտի դողդոջուն չղարշը չվոխտութեան աղբիւր կը հանդիսանայ:

Այլ երկիրներ կրնան քեզի հրամցնել ապրելակերպի, դիտութեան կամ աշխարհագրական տեսակէտէն նորութիւններ: Ցունաստանը կը մատուցէ չատ աւելի բարդ բան մը - քու իսկ ինքնութեան յայտնաբերումը:

10 - 4 - 37

Սոփեստութիւն է երեւակայել, թէ բաժանման որեւէ չատակ գիծ կայ արթուն աշխարհին եւ երազներու աշխարհին միջեւ: Ն. եւ ես, զոր օրինակ, այն տարատամ տպաւորութեան տակ ենք, թէ այլեւ այլ ժամանակակից կեանքեր կ'ապրուին մեր ներսիդին. կարծէք կ'անդրադառնանք որ տարածութեանց եւ ժամանակի չափանիշերով՝ մէկական նշանակէտ ենք միայն: Գորսիրան ընտրած ենք թերեւս այն պատճառով որ եգէական Ցունաստանի մէկ նախամուտքն է ան, դրախտի առաստաղին տակ փռուած՝ կրկնակի պատեանի նմանող իր հրաբխային բլուրներով: Ամբողջ Գորսիրան վենետիկեան կապոյտ եւ ոսկի է - եղածովը՝ արեւով յղփացած, որուն առատութիւնը յողնեցուցիչ է եւ նեղացնող: Հարաւամասի հովիտները վրձինի թանձր, յանդուգն հարուածներով դեղին ու կարմիր են ներկուած, մինչ ծառերը իրենց փոշոտ կարմրաւուն ժայթքումներով կը կիրաւորեն ճանապարհները: Ամէնուրեք կըրնաս կանաչ խոտի վրայ երկարիլ: Կըղզիին հիւսիսակողմի լերկ ծայրամասերն իսկ հարուստ են ձիթենիներով եւ հանքային աղբիւրներով:

25 - 4 - 37

Քաղաքին ճարտարապետութիւնը վենետիկեան է: Հին նաւահանգիստին վրայ նայող տուները թեթեւ աստիճանաւորումով վայելչօրէն կառուցուած են իրենց միջեւ բացուող նեղ ծառուղիներով եւ սիւնազարդ անցքերով: Կարմիր, դեղին, վարդագոյն, հողագոյն - փապքէղ երանգներու միախառնում մը որ լուսնի լոյսի տակ կը նմանի հարսանեկան կարկանդակի համար չինուած չլացուցիչ սպիտակ քաղաքի մը: Հետաքրքրաշարժ այլ բաներ եւս կան. վենետիկեան աղնուականութեան մնացորդաց մը որ կղզիին խորը մխրճուած եւ նոճիներով չրջապատուած մեծդի պալատներու մէջ կ'ապրի: Շատ հին ժամանակներէն մնացած՝ քաղաքի հովանաւոր եւ հրաշագործութեան տաճարը, որ զեղեցկօրէն ասեղնագործուած իր մաշիկներով կը հանդչի արծաթեայ մեծ դագաղի մը մէջ:

29 - 4 - 37

Ապրիլ ամիսն է եւ կղզիին ծայրագոյն հիւսիսակողմը - Քալամայ - տարեց ձկնորսի մը տունը վարձած ենք: Քաղաքէն տասը ծովային մղոն, իսկ խճուղիով եբեսուն քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ՝ առանձնացած կեանքի մը բոլոր հրապոյրները կ'ընծայէ: Հովի ու ջուրի առթած հեռաքերչն արդէն իսկ պատկառազդու զարձած ժայռի մը վրայ զառի պէս տեղաւորուած սպիտակ տուն մը: Իր ետին՝ բլուրը մխակոտր դէպի երկինք կը բարձրանայ, այնպէս որ նոճիներ ու ձիթենիներ կը հակին այն սենեակին վրայ, ուր նստած կը գրեմ: Մեռամորթիք քարէ դեղեցիկ հարթ մակերեսով՝ ձիթենաձածկ ու կաղնեձածկ եռանկիւնաձեւ սարդ սարաւանդի մը վրայ ենք: Այս է ահա մեր բնակավայրը, որմէ զոհ ենք: Աչխարհ մը: Գորսիրա:

(Շար. 1)

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Ս· ՀՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Մեծ Պահիք ամբողջ շրջանին ԶՈՐԵՔ-ՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը ճիշդ 6-ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Հսկումի խաղաղական եւ Հանգրստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի·

Զորեքշաբթի, Մարտ 22
Ի· օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա· ԲՀՆՑ· ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Զորեքշաբթի, Մարտ 29
Լ.Ա· օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ ԲՀՆՑ· ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Զորեքշաբթի, Ապրիլ 5
Լ.Ը· օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԲՀՆՑ· ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ի պիտութիւն Լիոնի եւ Ռոն - Ալփի Շրջանի հայ հաստատութեան կը ծանուցանուի թէ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Մեծ Պահիք ամբողջ շրջանին ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ *երեկոները ժամը 5-ին, Հսկումի եւ Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով՝*

Զորեքշաբթի, Մարտ 22, ժամը 5-ին
(*Միջինք*)
Զորեքշաբթի, Մարտ 29, ժամը 5-ին
Զորեքշաբթի, Ապրիլ 5, ժամը 5-ին

***

Իսկ Աւետաւոյ ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահիք կիրակիներու պատարագէն առաջ՝

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·45-ին՝
Աւետաւոր ժամը 9·45-ին՝
Պատարագ ժամը 10·30-ին՝
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ ժամը 11·45-ին՝

ՀԱՐԱԻԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ
ՀԱՅՈՑ ԹԵՄ

Զորեքշաբթի, Մարտ 22, ժամը 16·30-ին
Ս· ՎԱՐԴԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ (Ավինեոն)
Քարոզիչ՝
ՀԱՅՐ ՎՐԴ· ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

***

Ուրբաթ, Մարտ 24, ժամը 17·30-ին
Ս· ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ
(Պուլվար - Օտտօ, Մարսէյլ)
Քարոզիչ՝
ԵՂԻՇԷ Ա· ԲՀՆՑ· ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ· Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆր· Տէր եւ Տիկին Ազա Պիպէրեանէ Ամմենուհի Յակոբեանի յիշատակին՝

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Արեւագալի Հոգեզմայլ Արարողութիւն
Քառաձայն Երգեցողութեամբ
Սահակ - Մեսրոպ Երգչախումբի
Ղեկավարութեամբ՝
ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆԻ
Կիրակի, Մարտ 26
Հովանաւորութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ· ՃԷՐԻՃԵԱՆ-ի
Առաջնորդական Տեղապահ
Կը պատարագէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Այս առթիւ, Սահակ - Մեսրոպ Երգչախումբի անօրէն խորհուրդը հոգեհանդիստ պաշտօն կատարել կուտայ Կոմիտասի սան՝ Մարսէյլի նախկին Արմենիա Երգչախումբի ղեկավար՝
ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ
հոգւոյն ի հանգիստ՝
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30-ին՝
Պատարագ ժամը 9·30-ին՝
Հոգեհանգիստ ժամը 10·45-ին՝
Աւետաւոր ժամը 11-ին՝

***

Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 20·30-ին, Տարօն Եպիսկոպոս պիտի տայ դասախօսութիւն մը «Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Ընտրութիւն» նիւթի շուրջ, ի պիտութիւն հետաքրքիր հասարակութեան, Աթոռանիստ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ հանդիսասրահին մէջ՝

L'ECOLE
TEBROTZASSERE
propose
un Cycle
de Conférences-Débats
animées par
ONNIK JAMGOCYAN
Docteur en Histoire

La Puissance économique des Arméniens

du 17ème au 18ème siècle

- *Les financiers arméniens et l'industrialisation de la Turquie*
  le 24 Mars
- *Rôle des banquiers dans la vie communautaire arménienne à Constantinople*
  le 12 Mai
- *Les financiers arméniens à Venise*
  le 9 Juin.

Les conférences ont lieu
à 21 heures
à l'*Ecole Tebrotzassère* :
1, Bd du Nord, Le Raincy
Participation : 50 F. au profit de l'Ecole.
Le débat sera suivi d'un cocktail.
Renseignements au : 43. 81. 01. 72.

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Յովհ· Գասարճեանի *մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Մինասեան* 300 *Ֆր· կը նուիրեն Ս· Մեսրոպ Կրթարանին (ստանալ՝ «Ցառաջ»էն) եւ* 100 *Ֆր· «Ցառաջ»ին՝*

ՄԻՋԻՆՔ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Միջինքի աւանդական ճաշ, կազմակերպութեամբ՝ Լիոնի Կապոյտ Խաչի Արաքս մասնաճիւղի՝

Ճաշավճարը՝ 60 Ֆր·՝

Այս առթիւ, Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Զորեքշաբթի, Մարտ 22, առաւօտեան ժամը 10·30-ին Աւետաւոր արարողութիւն կը կատարուի՝

Օրուան արարողութեան կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՉԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր· Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայքի

ՀԱՑ ՄԵՇԱԿՈՑԹԻ ՉԱՐԳԱՑՄԱՆ ԼԻՈՆԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
կը կազմակերպէ՝
Գրական երեկոյթ մը
Նուիրուած
ՄՈՎՍԷՍ ՊԱՉԱՃԵԱՆԻ
«ԼՈՒՍԱՒՈՐ ԱՉՔԵՐՈՎ ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ»
վէպին

Հինգշաբթի, Մարտ 23
երեկոյեան ժամը 8·30-ին

կարպիս Մանուկեան *Հանդիսասրահին մէջ*
40 *rue d'Arménie, Լիոն, 3-րդ*

Խօսք կ'առնեն՝
ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ (*Հայերէն*)
Մէթր ՍԵՐԺ ՊԱԼԵԱՆ (*Ֆրանսերէն*)

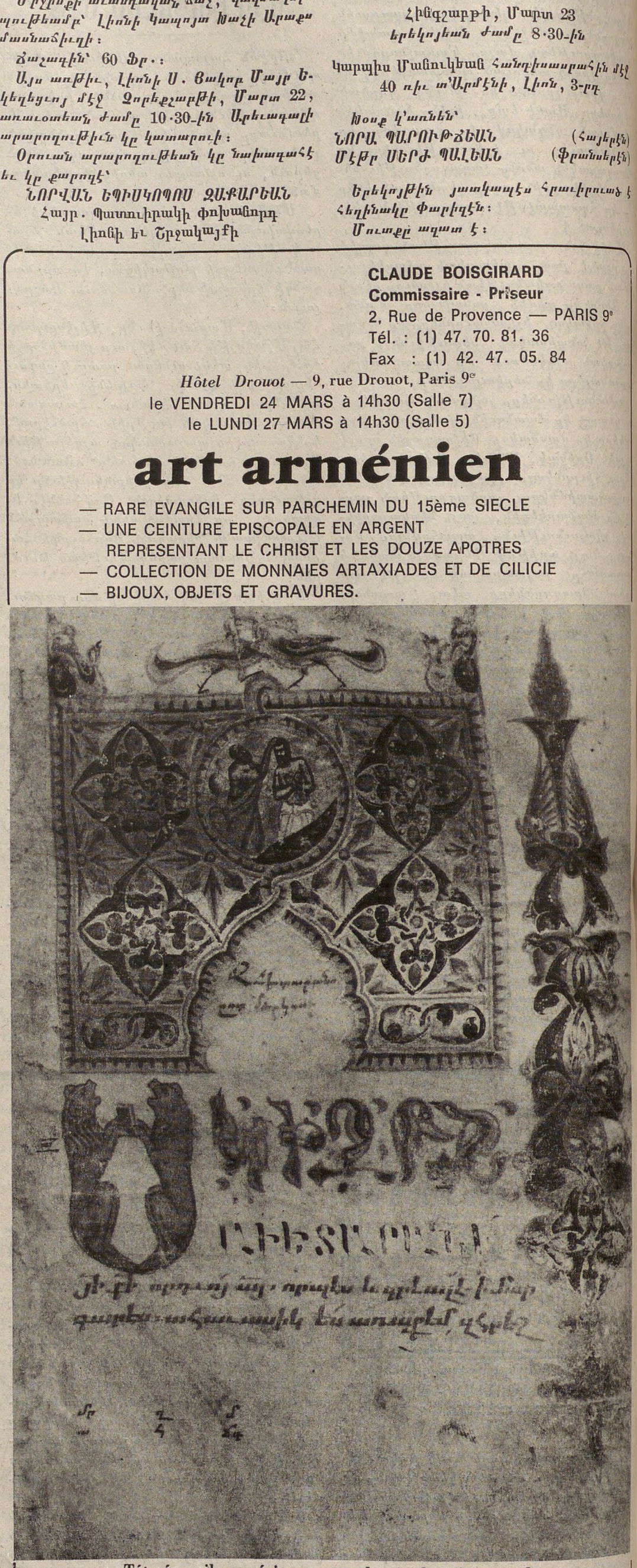
Երեկոյթին յատկապէս հրաւիրուած է հեղինակը Փարիզէն՝
Մուտքը ազատ է՝

CLAUDE BOISGIRARD
Commissaire - Priseur
2, Rue de Provence — PARIS 9e
Tél. : (1) 47. 70. 81. 36
Fax : (1) 42. 47. 05. 84

Hôtel Drouot — 9, rue Drouot, Paris 9e
le VENDREDI 24 MARS à 14h30 (Salle 7)
le LUNDI 27 MARS à 14h30 (Salle 5)

art arménien

— RARE EVANGILE SUR PARCHEMIN DU 15ème SIECLE
— UNE CEINTURE EPISCOPALE EN ARGENT
REPRESENTANT LE CHRIST ET LES DOUZE APOTRES
— COLLECTION DE MONNAIES ARTAXIADES ET DE CILICIE
— BIJOUX, OBJETS ET GRAVURES.

Tétraévangile arménien sur parchemin du 15ème siècle.

EXPOSITIONS PUBLIQUES :

le JEUDI 23 MARS de 11h à 18h Salle 7 — *Totalité de la vente*
le VENDREDI 24 MARS de 11h à 12h Salle 7 — *Totalité de la vente*
le LUNDI 27 MARS de 11h à 12h Salle 5 — *2ème partie de la vente.*
CATALOGUE SUR DEMANDE A L'ETUDE : 100 FRANCS

Expert : A. M. KEVORKIAN
21, Quai Malaquais — PARIS 6e
Tél. : (1) 42. 60. 72. 91
Fax : (1) 42. 61. 01. 52

(Շար· Ա· էջէն)

ռաւիղն է ն կաթողիկէ Հայու մը, Իզմիր հաստատուած 1750-ին, կրօնական հալածանքներէն վախնալով: Օսմանեան հանդուրժող կայսրութեան մը հպատակ, պալատականները ապա, հարստացած են առեւտուրի մէջ, մասնագիտանալով Ֆրանսայի հետ յարաբերութեանց մէջ եւ համարկուելով արեւելքի Ֆրանսական գաղութներուն ծոցը, նախքան Ֆրանսական հպատակութիւն ստանալը 1926-ին: Խոտւարի ծնունդէն երեք տարի առաջ: Ու յօդւածագիրը հարց կուտայ· - «Այս սակաւ դեղեցիկ է: Ինչո՞ւ այդքան ամօթ դրաւ ուրեմն եւ ինչո՞ւ այդ կատաղութիւնը զայն սրբելու»: Ու Ասքոլովիչ կը չարունակէ ծաղրելով «այդ խեղճ Պալատականները, համոզուած անհանդուրժողութեան երկրին, զոր կ'ուզէ կառավարել»: Խոտւար, փոքրիկ Իզմիրցին, անհաւանական զարմիկ «Մայրիկ»ի վէրնէօյլին, էնաբէ կը դառնայ, նախարար, Ֆրանսական ընտրանիին տիպարը: Ամէն գնով, կ'ուզէ մոռցընել տալ որ նաւէն իջած է:

«Ափսոս, կ'եզրակացնէ լրագրողը, ամէնէն զժբախտները, այս գործին մէջ, Ֆրանսայի հարազատ Հայերն են, որոնք միամտաբար, կը խորհէին թէ կրնան հպարտ ըլլալ, թէկուզ հեռաւոր ազգականի մը վերելքէն: «Այսօր 90% մեզի ի նպաստ պիտի ֆուէարկեն, կ'ըսէ Շիրաճի մօտ խորհրդական մը: Հայերը կը պժգան ամօթ զգացող Հայերէն»:

«Պահեր կան, ուր ամէն ինչ ձեզի դէմ է» կ'ըլլայ լրագրողին վերջին խօսքը: Արդարեւ, այդպէս է որ ճիշդ հաշիւներ կան որոնք սխալ կ'ելլեն:

***

«LE POINT»

(18 Mars)

Շաբաթաթերթը ամբողջ թղթածրար մը հրատարակած է էլիզէի հեռաձայնային «ունկնդրութիւններուն» նուիրուած: Նախ ցանկ մը կայ այն անձերուն որոնց հեռաձայնը ուղղակի «ունկնդրութեան» ենթարկուած է, ապա, չատ աւելի երկար ցանկ մը այն խօսակիցներուն որոնք հեռաձայնի կապ ունեցած են առաջիններուն հետ: Այս վերջին ցանկին մէջ հայկական 10 - 15 մականուններ կան:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՀԱՐԱՒԱՅԻ ՕՐ՝ ՄԱՐՏ 22 MERCREDI 22 MARS 1995

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925

DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F

— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.

Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)

1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ԴՐ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.554

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.554

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՀԱՑԿ. ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԸ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸՆ Է» Կ'ԸՍԷ Մեսրոպ Արք. ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

Մարտ 20-ի «Միլլիյէթ»ը «Մտաւորական հայեացք» սիւնակին մէջ հարցազրոյց մը հրատարակած է Պոլսոյ պատրիարքին տեղապահ Մեսրոպ Արք.-ի հետ: Սկիզբը Մեսրոպ Արք. հակիրճ պատմականը կ'ընէ Հայոց պատրիարքարանին, ըսելով որ 1461-ին Սուլթան Մէհմէտի հրովարտակով եպիսկոպոսութենէն բարձրացած է պատրիարքութեան օրինավիճակին: Պատմութեան առաջին պարագան է որ ոչ քրիստոնեայ դահակալ մը նման հիմնարկութեան ձեռնարկած է: Պատրիարքարանը միայն բարոյական կապ ունի էջմիածնի կաթողիկոսութեան հետ. կապ որ ոչ վարչական, ոչ ալ քաղաքական բնոյթ կը կրէ:

Պոլսոյ պատրիարքին տեղապահը կ'ըսէ թէ Պոլսոյ մէջ 60 հազար լուսաւորչական, 2 հազարի չափ կաթողիկէ, 500 - 600 ալ բողոքական Հայ կայ: Իսկ Անատոլուի մէջ ենթադրաբար 20.000-ի չուրջ է թիւը այն Հայերուն որոնց անձնագրին մէջ «քրիստոնեայ» արձանագրուած է: Կ'աւելցնէ թէ կէս հայ, կամ մահմետականացած Հայերու թիւը իրեն ծանօթ չէ, բայց մահմետական Հայերու թիւը աւելի է քրիստոնեայ Հայերէն:

Պատասխանելով «Ձեր եկեղեցին խնդիրներ ունի՞» հարցումին, Մեսրոպ Արք. կ'ըսէ. «Սահմանադրութեան համաձայն, գոյութիւն ունի կրօնական ազատութիւն: կրօնքի ու պաշտամունքի ոչ մէկ խնդիր ունինք: Սակայն ունինք վարչական հարցեր. առաջինը այն է որ կղերանոց չունինք: Այսօր Պոլսոյ մէջ 35 գործօն եկեղեցի կայ որոնց համար 23 ամուսնացեալ քահանայ եւ մէկ կուսակրօն քահանայ ունինք: Անատոլուի մէջ մահացողներու յուղարկաւորութեան անգամ չենք կրնար կրօնաւոր ղրկել: կիպրոսի դէպքերուն ընթացքին յունականին հետ մեր Սկիւտարի Դպրեվանքին Ընծայարանն ալ փակեցաք: Միևչդեռ մերը միմիայն քրմահայերու վարժարան մըն էր»: *Ըսելէ ետք նաեւ թէ այսօր այլեւս նոյնիսկ եթէ արտօնութիւն տրուի իրենք միջոցը չունին կղերանոց բանալու, որպէս միակ ճար, կ'առաջարկէ համալսարաններէն մէկուն մէջ յատուկ ճիւղ մը հիմնել ու հարկաւոր դաստիարակութիւնը տալ:*

Մեսրոպ Արք. կ'ըսէ թէ հայկական դպրոցներն ու հիւանդանոցները չատ համակրական վերաբերում չեն տեսներ վարչիչներու ընդհ. տնօրէնութենէն: Ձեռնարկ հարցեր կը ծագին, հակառակ անոր որ Թուրքիա լաւիւ երկիր մըն է: Ապա կ'աւելցնէ. «Ներկի գործի մը, կամ փոքր նորոգութիւն մը իսկ արտօնութեան համար տարի մը սպասել հարկ կ'ըլլայ: Հակառակ որ մզկիթները ազատօրէն կը կառուցուին ու Գուրանի դասընթացքները ազատօրէն կը կազմակերպուին, փոքր մատուռ մը շինելու համար իսկ արտօնութիւն ունենալ կարելի չէ»:

Մեսրոպ Արք. կը խօսի Լօզանի դաշնագրին տրամադրութիւններուն, հայ երեսխաններու հայկական վարժարաններ արձանագրութեան համար յարուցուած խոչընդոտներուն մասին, հարց տալով. «Ներկայի Թուրքիոյ մէջ ո՞ր ոչ Հայր ինքզինքը հայ կը յայտարարէ, չեմ գիտեր...»:

Զրոյցին վերջին մասին մէջ նիւթ կ'ընէ Հայաստանի անկախութենէն ետք Թրքահայոց կացութեան մէջ փոփոխութիւն զգալու պարագան եւ կաթողիկոսական ընտրութեան, Պոլիսէն պատգամաւորներու մեկնումին խափանման հարցը:

Մեսրոպ Արք. բացատրելէ ետք թէ կրօնական մարզին առընչութեամբ ոչ մէկ փոփոխութիւն զոյութիւն ունի, կ'ըսէ. - «բայց այնպէս կը թուի որ ուրիշ տեսակէտէ մը անհանգիստ պիտի ըլլանք: Մեզ կը վրդովէ տեսնել որ մեր պետութիւնը մեզ կը նկատէ ոչ թէ իր բաղաքացիները, այլ Հայաստանի հոս գտնուող երկարաձգումները: Մենք Թուրքիոյ բաղաքացիներ ենք: Իմ գերդաստանիս այստեղացի է: Ես սրևմտահայ, Պոլիսի հայ եմ: Պոլսոյ հայ համայնքենը կը խօսիմ: Պոլսոյ հայ համայնքին առաջնորդներէն մէկն եմ: Թուրքիա - Հայաստան բաղաքական յարաբերութիւններու մէջ ես ոչ պատանդ կրնամ նկատուիլ, ոչ ալ Հայաստանի մէկ երկրաձգումը: Թուրքիոյ կամ Հայաստանի ղեկավարներէն ոմանք ալ նման նկատում տեսնեմ, բուռն հակազդեցութիւն ցոյց կուտամ որպէս թուրք հայրենակից»:

Ինչ կը վերաբերի կաթողիկոսական ընտրութեան Պոլիսի Հայերու մասնակցութեան, Մեսրոպ Արք. կ'ըսէ թէ Սուլթան Մէհմէտի ժամանակէն ի վեր Պոլսոյ պատրիարքարանը միշտ մասնակցած է: Ինք բոլորովին անտեղի կը նկատէ պետական կարգ մը դէմքերու մտահոգութիւնը թէ Պոլիսէն աշխարհական պատուիրակներու էջմիածին երթալով պիտի արատաւորուի Պոլսոյ պատրիարքարանին անկախութիւնը: Կը կրկնէ թէ «1461-էն ի վեր նման բան երբեք չէ պատահած, ասկէ ետք ալ պիտի չպատահի: Պոլսոյ համայնքին կրօնաւոր ու աշխարհիկ ներկայացուցիչներով մասնակցութիւնը ընդհակառակն, կ'աւելցնէ Պոլսոյ հոն վայելած վարկը: Սակայն մենք կը յարգենք մեր կառավարութեան տեսակէտը. այս անգամ կրօնաւորները պիտի մասնակցին ընտրութեան, աշխարհականները՝ ոչ»:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE SOIR»

(18 Mars)

Y A-T-IL GENOCIDE ET GENOCIDE ?

Այս խորագրին տակ, պելժիական կրեւորագոյն օրաթերթերէն՝ «Լը Սուար» դրախօսական մը հրատարակած է նուիրուած իվ Թերնոնի վերջին դիրքին՝ «Ոճրագործ Պետութիւնը»:

Գրախօսողը՝ ժան - Գլօտ Պրոչէ ակնարկելէ ետք հեղինակին վիրաբոյժի հանգամանքին, կ'անդրադառնայ հատորին, չեշտելու համար թէ ամբողջական գործ մըն է «ցեղասպանութիւն» բառին մասին: Թերնոն, կ'ըսէ, կը հետախուզէ «անբնական արարքը զոր կը գործեն բնականն մարդիկ» յիշելով Միլկրամի նշանաւոր փորձը, ուր յիշողութիւնը քննելու պատրուակով «բարի քաղաքացիներ» կը մղեն պատժելու մարդկային fոպպայներու սըխալները, հետզհետէ աւելի զօրաւոր էլեկտրական արձակումներ կատարելով:

«JOURNAL FRANCAIS DE PSYCHIATRIE»

(No 1, 4ème trimestre 1994)

PEUT-ON GUERIR DU GENOCIDE ?

Այս խորագիրը կը կրէ Ժիլ Լիւսաքի յօդուածը: Ան կ'ըսէ թէ Յրդ սերունդի Հայուհի մըն է որ իրեն ըրած է այս հարցումը ու վերլուծական ձեւով կը ջանայ գտնել պատասխանը:

«L'HUMANITE»

(21 Mars)

ՑԵՂԱՊԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Համայնավար պաշտօնաթերթը կ'արձագանգէ ցեղապաշտութեան հարցերով զբաղող միութիւններու, ասոնց կարգին՝ Ժան - Ժաք Գրզեաչարեանի մէկ յայտարարութիւնը (անդամ է ՄՌԱՓ-ի նախագահութեան): Ան կ'ըսէ թէ ցեղապաշտութեան հարցը, իր բոլոր երեւոյթներով, կը յատնաբերէ ընկերութեան խոր խզումները:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ԻՐԱՔ խուժած են աւելի քան երեսուն հազար թուրք զինուորներ յարձակում գործելու համար փքֆ-ի խրիսխներուն վրայ: Թուրքիոյ վարչապետը յայտարարած է թէ յարձակումը պիտի տեւէ մինչեւ «ահաբեկիչներուն» բնաջնջումը: Այս յարձակումը սկսած է Փիւրեռու ամանորի (Նեւրուզ) նախօրեակին: Թուրքիոյ Արտաքին նախարարին մէկ բանբերը՝ Ամաման յայտարարած է որ «քիւրտ թշնամի երկու խմբակներու, Պարզանիի եւ Թալապանիի օրէ օր աճող կռիւները իշխանութեան չեզոքութիւն մը ստեղծած են, որ դուռ բացած է անջատողականներուն որպէսզի չրջանը հաստատին»: Ըստ իրեն առնուազն 2400 մարտիկներ տեղաւորուած են: 30 հազար թուրք զինուորները կ'առաջնորդեն կառավարութեան մօտ քիւրտ քաղաքագործքեր: Օդուժն ալ գործողութեան կը մասնակցի: Թուրք - իրաքեան սահմանադլուխը փակուած է 15 օրուան համար Թրքական իշխանութեանց կողմէ: 30 քիլոմեթրի վրայ բեռնակառքեր չարուած են սահմանին մէկ թէ միւս կողմը (Մարտ 19ին): Գլխաւորապար Քիւրտեր են որոնք սննդեղէն կը տանին Իրաք եւ մաղութով կը վերադառնան Թուրքիա ծախելու համար: Այս առեւտուրը տեղի կ'ունենայ հակառակ Իրաքի չրջափակման:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ մէջ, Մարտ 20-ին, սպանուած է հեռատեսիլի լրագրողուհի մը՝ Ռաչիտա Համմատի եւ իր քոյրն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած է, այն պահուն երբ կառք մը եկած էր զիրենք աշխատավայր առաջնորդելու եւ կը պատրաստուէին մեկնելու:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ մէջ հակաթուրք ոճրափորձերը կը չարունակուին: Մարտ 18-էն 19-ի լուսնալիք դիչերը ճամբորդական երեք գրասենեակներ, մշակութային կեդրոն մը եւ խանութ մը թիրախ եղած են: Մինչեւ նիւթական փոքր վնասներ կան: Նեւրուզն ալ կը մտահոգէ Գերմանիոյ յիշխանութիւնները, քանի երկրին մէջ ապրող 2 միլիոն Թուրքերուն 450 հազարը քրտական ծագում ունի, 600 հազարն ալ՝ ալեւի:

ՓԱՍՏԱԲԱՆ ԱՆՐԻ ԼԸՐԼԷՐ (Վան գործողութիւններուն եւ Իքս - ան - Փրովանսի Մ. Գլխաճեանի պաշտպան փաստաբաններէն) Մարդկային Իրաւանց Լիկային նախագահ ընտրուեցաւ Գրեթէյլ կայացած 75-րդ համագումարի աւարտին: Անրի Լըքլէր հարցազրոյցով մը «Իւմանիթէ»ի (Մարտ 21) կ'արտայայտուի Լիկային աշխատանքներուն մասին, անոր հարիւրամեակի նախօրեակին:

ԹՈՒՐԻՈՑԻ փապուղիին մէջ գործուած ահաբեկչական արարքին զոհերու բուն հաշուեկշիռը դժուար է ընել, քանի 8 մեռեալներէն զատ, 3300 հոգի հիւանդանոցն են եւասոնց 75-ը դեռ ուչաթափ կը մընան: Ձափոն միշտ ցնցումի տակ է, մանաւանդ որովհետեւ յայտնուած է որ սարէնով գործուած այս թունաւորումը ճիշդ ու ճիշդ նկարագրուած է բրիտանացի հեղինակի մը ոստիկանական վէպին՝ Parfum mortel-ի մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ մէջ սպաննուած է Հայաստանի անկախ վաքս կայանի տնօրէնը՝ Ալեքսի Խրոպով որու դիակը գտնուած է կառքի մը մէջ քանի մը օր առաջ, բայց միայն Մարտ 19-ին կարելի եղած է ինքնութիւնը ճշդել:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՖԵՆԷՐՊԱՀՉԷԻ ֆութպոլի խումբին 17-ամեայ մէկ կոմնակիցը մեռած է ծանր կռիւէ մը ետք կիրակի իրիկուն (Մարտ 19), երբ 3 - 0 յաղթանակով վերջ գտած էր իր խումբին խաղը ընդդէմ Պոլսոյ Կալաթասարայի խումբին:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ կը ջանայ միջամուխ չըլլալ Ուկրանիոյ եւ իր ինքնավար Հանրապետութեան՝ Ղրիմի միջեւ տիրող տագնապին: Փոխ - վարչապետը յայտարարած է. - «Ուկրանիոյ ներքին քաղաքականութեան դէպքերը Ուկրանիոյ իսկ հարցն են»:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, հաւաքուած 52 երկիրներու ներկայացուցիչները Ուխտ մը քուէարկեցին, Մարտ 20-ին, որու նպատակն է կանխել փոքրամասնութեանց եւ սահմանային կռուախնճոյրները կեդրոնական եւ մանաւանդ՝ արեւելեան Եւրոպայի մէջ: Ուխտին չղացումը Ֆրանսայի կը պատկանի: Ժողովի մասնակիցները չանճն կ'առնեն կառուցանել՝ «աւելի միացեալ եւ աւելի համախոհ Եւրոպա մը»:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԱԼՊԱՆԻՈՑ սահմանին վրայ Մարտ 19-ին, Յոյները ձեռք դրած են զինեալ խումբի մը վրայ, բաղկացած յոյն փոքրամասնութեան պատկանող Յոյներէ եւ Ալպանացիներէ: Եօթը հոգի ձերբակալուած է: Ըստ ոստիկանութեան, այդ զօրագունտը կապ ունէր ազգայնական չրջանակներու հետ եւ կը ծրագրէր սահմանային միջադէպ ստեղծել Ալպանիոյ հետ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ

-- ԴՐԱԿԱՆ ԷՋԵՐ, ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ, ՆԿԱՐՆԵՐ --

Ներածական՝ ԳՐ. ՊՐԼՏԵԱՆ

280 էջ, Մատենաշար « Յ Ա Ռ Ա Ջ »

Գինն՝ 150 Ֆր., թղթատարի ծախքով՝ 175 Ֆր.

Դիմել՝ «Յառաջ» կամ Հրանտ-Սամուէլ Գրատուն

(51, rue Monsieur-Le-Prince, 75006 Paris)

ԱՇՈՏ ԲԼԷԵԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱ՞Ն Է

Աշոտ Բլէեան Հայաստանի կրթական նախարարի պաշտօնին նշանակուած է, «պաշտօնակատար» տիտղոսով: Որպէս այդ կը գլխաւորէ մարդ մը որ պաշտպանութեան հետ ամէնէն կենսականը կը նըկատուի աշխարհի բոլոր պետութիւններուն կողմէ: Կրթական նախարարութեան խնամքին յանձնուած ուսումնական ամէն կարգի ու ամէն աստիճանի հաստատութիւններն են որ պիտի խմորեն ու ձեւաւորեն երկրին ու ժողովուրդին վաղը: Այդ հաստատութիւններու ցանցին «արտադրութեան» համաճայն բնոյթ պիտի ունենան վաղուան Հայաստանը ու անոր ժողովուրդը:

Ա. Բլէեանի այս պաշտօնին նշանակուելուն մէջ հաւանօրէն կարեւոր դեր ունեցած է զարթարաղեան չարժումի սկիզբի շրջանէն իսկ, ազատութեան չունչը լաւատեսութեամբ գործածող կրթական գործիչի անոր համբաւը: Այդ շրջանին ան ուսումնական պատասխանատուն էր Երեւանի Մխիթար Սեբաստացի վարժարանին որ տիպար կրթարանի հանգամանք կը վայելէր. քաղաքական հոսանքէն խանդավառ երիտասարդութենէն չատեր կը վախցէին յաճախել այդ վարժարանը որուն դրեթէ բուն անունը մոռցուած էր ու կը յիշուէր որպէս «Բլէեանի դպրոցը»:

Բլէեանի կրթական գործիչի այս համբաւին հակոտնեայ բնոյթ ունեցաւ անոր քաղաքական մարդու պատկերը երբ ընտանեցաւ սարքուած բեմադրութեան մը գլխաւոր դերը, 1992 Նոյեմբերի սկիզբը: Ղարաբաղեան ընդհարումներուն ընթացքին հայկական ուժերու պարտադրուած ձախողութիւններու շրջանն էր ատիկա: Սարքուած բեմադրութիւնն ալ կը միտէր անուղղակի կերպով չափանիշ մը ունենալու հայ ժողովուրդին տրամադրութիւններուն մասին, ինչ կը վերաբերէր որոշ դիմումներով լեզու գտնելու Ադրբեջանի հետ, հաշտութեան մը հեռանկարով: Ու Բլէեան կարճ Սարդարեանի ընկերակցութեամբ ուղեւորուած էր Բաքու, եռօրեայ այցելութեամբ մը: Այդ այցելութեան տեղեկատուութեան մէջ պաշտօնական չփումները այնքան տեղ չզբաւեցին, որքան Բաքուի, անոր լոյսերուն, ադրբեջանցի պինուորներուն ազնուութեան ու իրենց ցոյց տրուած յարգալից վերաբերումին փառաբանութիւնը: Այս զարմանալի «ուխտագնացութեան» ժխտական ընկալումէն եռք ապահովաբար ոչ մէկ դպրոցի կամ մօտեցումի հետ կարելի է հաշտեցնել ցեղասպանութեան նման, չափահասներէ իսկ յաճախ սխալ ու թերի ընկալուած նիւթ մը, մանուկներու աշխարհին մէջ ընդգրկելու այլանդակ մտածումը: Բայց երբ նպատակը խաղող ուտել չէ, այլ պարտիզպանը ծեծել, ոչ տրամաբանութեան, ոչ դիտութեան տեղ կը մնայ:

Ու ամէն դնով պարտիզպանը ծեծելու մտասեւեռումը, անհեթեթութիւններու դոյզդոյն չարքի մը հեղինակը ըլաւ Հ. Ց. Դ.-ի մամուլի անուններ ու որպէս ղեկավար կամ մտաւորական ծանօթ անձեր: Այսպէս է որ օրինակ, անոր Ցուսատանի պաշտօնաթերթը ամբողջ կառավարութեան կը վերագրէր ցեղասպանութեան անտեսումին նման սրբապղծութիւն մը, կամ հայաստանեան քաղաքական գործիչի վերածուած դրագիտուհի Ալվարդ Պետրոսեան կը յայտարարէր իր լուր իրեն երկարած ականջներու, թէ Բլէեաններ պիտի չկարենային հայ ազգին պահանջատիրութիւնը մոռցնել, եւայլն: Ազգային պահանջատիրութի՛ւն որուն տիրութեան կը կանչուէին մանկապարտէզի երախաները...:

Հայաստանի իշխանութիւնները քարկոծելու Հ. Ց. Դ.-ի մարմարը բնաւ անհասկընալի չէ: Բայց «Բլէեան - ցեղասպանութիւն - մանկապարտէզ» եռատանին այդ քարկոծումին համար չատ խախուտ հիմ է. մանաւանդ, երբ որպէս բաղադրեալ ունի Բլէեանի Բաքուի արկածախնդրութիւնէն մնացած թրքամէտի համբաւ մը եւ յիշեալ յայտարարութեան կամայական խեղաթիւրումը: Մնաց որ 1992 Նոյեմբերէն կարճ ժամանակ եռք յայտնի դարձած էր արդէն թէ արկածախնդրութեան հարազատ հեղինակը չէր Բլէեան, այլ դործադրողը:

Ամէնէն տխուր կէտը որ կը յայտնուի այս աղմուկ - աղաղակէն, այն է որ Հ. Ց. Դ.-ի պատասխանատուները փոխադարձաբար ճակատելու Դեկտեմբեր 28-ի նախադահական հրամանագրով կուսակցութեան լքած հարուածին դէմ, իրենց ամբողջ ներուժը կը վատնեն ծուռ ու մուռ եռատանիներ չինելով, որպէս պայքարի թիրախ:

Այնքան դժուար է հասկնալ ու բացատրել այս չեղումը որ մարդ կը տարուի մտածելու թէ եռատանիին նախանիւթերը հայթայթելու դործով Բլէեան ծառայութիւն մը մատուցանած չէ՞ Հ. Ց. Դ. քաղաքական ու մտաւորական տարրին: Աւելի ալ կասկածը, թէ արդեօ՞ք դաշնակցական չէ Աշոտ Բլէեան:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՊՈԼՍՈՑ ՀԱՅԵՐՈՒ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐԸ ԿԱՄ՝ ԵՐԲ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ ԿԸ ՀԱՄԱՐՁԱԿԻ ՁԵՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԸՍԵԼ

Պոլսոյ «Մարմարա»ի Մարտ 7-ի թիւէն կ'արտատպենք հետեւեալ շահեկան յօդուածը.-

***

«Սէօզ» չաթաթաթերթը, որ կը հրատարակուի մեր քաղաքին մէջ, Մարտ 4 թուակիր իր վերջին համարին մէջ Հայերը չատ մօտէն հետաքրքրող երկու նիւթերու տեղ տուած է: Առաջինը կը վերաբերի հայկական վարժարաններէ ներս նոր աշակերտներու արձանագրութեան ընթացքին յարուցուած դժուարութիւններու: Ծօղասծապիր Օսման Քէօքէր որ ձեռք առած է այս հարցը, կը գրէ որ փոքրամասնութեան վարժարաններու մէջ բազմաթիւ աշակերտներու արձանագրութիւնը կը ջնջուի կրթական նախարարութեան հրահանգով, պարզապէս անոր համար, որ իշխանութիւնները «վճռած են թէ յիշեալ աշակերտը Հայ չէ»: Իսկ երկրորդ յօդուածը ձեռք կ'առնէ կրթական տնօրէնութեան կողմէ կազմակերպուած այն վերջին ժողովը, որու ընթացքին փոքրամասնութեան վարժարաններու բաժնի ղեկավարները անարգած էին փոքրամասնութեան վարժարաններու տնօրէնները եւ «գործակալ»ի պաշտօն յանձնած էին թուրք փոխ - տնօրէններուն: Թերթը կը նշէ որ իշխանութիւնները իրենց գործին նշէ որ իշխանութիւնները իրենց գործին եկած պարագային Հայերուն Հայ չեն կ'ըսեն, իսկ իրենց գործին եկած պարագային ուրիշները Հայ կ'որակեն:

«ՎՃՌՈՒԵՑԱՒ ՈՐ ՀԱՅ ՉԵՆ»

Առաջին յօդուածին մէջ կը կարդանք.- Նոր չէ, առաջին անգամ 1973-ին Պիւլէնթ Էճեվիտի կառավարութեան շրջանին դրծադրուիլ սկսած է եւ ընդհանրացած է 1980 Սեպտեմբեր 12-էն եռք: Իսկ վերջին տարիներուն այս դրութիւնը վերակենդանացաւ: Կրկնակի ձեւով հին անձնագրերու ա
օրուան նոր անձնագրերով փոխանակումն ալ կը դիւրացնէ այս կիրարկումը: Հին անձնագրերու մէջ կրօնքի բաժին մը կար նաեւ գաւառնքի բաժին մը, իսկ նոր անձնագրերուն մէջ այսպիսի բան չկայ: Թուրքիոյ Հայրենակից Հայերու հին արձանագրութեան մէջ կը գրուէր որ կրօնքը Քրիստոնեայ է, գաւառնքը Լուսաւորչական: Իսկ նորերուն մէջ մի միայն անոնց քրիստոնեայ եղած ըլլալը արձանագրուած է եւ չկայ որեւէ ակնարկութիւն անոնց հայկական ծագումին մասին: Իրբեւ թէ գաւառնքի խտրակատութիւնը ջնջելու նպատակով որդեգրուած այս կիրարկումը կը գործածուի վոքրամասնութիւններու ինքնութիւնը անգոյ նկատելու համար:

Ամէնէն չատ գաւառէն Պոլիս եկած ընտանիքներն են որ կը տուժեն այս կարգադրութիւններէն:

Գաւառի Հայերը, որոնք, բայի անձնագրերու տոմարներու խառնակութենէն, ապրած են նաեւ դանազան դառն դէպքեր, երբեմն կարճ չրջանի մը համար իսկ ըլլայ, մահմետականութիւնը ընդունած են: Այսքանը կը բաւէ որ անոնց թոռները չկարենան ուսանիլ հայկական վարժարաններու մէջ: Իսկ այն մանուկները, որոնց մայրը Հայ է եւ հայրը թուրք կամ ասորի, նոյնիսկ եթէ մկրտուած էին, չեն կրնար ուսանիլ հայկական վարժարանի մը մէջ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՏԱՐԲԵՐԱԿՆԵՐ

Բանաստեղծութիւն

ՄԱՆՈՒՇ

Հալէպ, 1995

ՉԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ» ԺԱՊԱՒԷՆԻ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

1933-ին, երբ աւստրիացի վիպագիրը՝ Ֆրանց Վերֆէլ կը հրատարակէր «Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը», հաւանաբար չէր նախատեսած թէ վէպնուն երկու տարիներ ետք՝ ան պիտի չարունակէր պահել իր ձգողական ուժը: Նա մանաւանդ անոր նկարահանումէն ի վեր՝ որ կատարուեցաւ 1982-ին Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներուն մէջ, բեմադիր Սարգիս Մուրատեանի խնամքներով ու Քիւրքճեան արտադրէչ ընկերութեան օժանդակութեամբ: Ուրբաթ, Մարտ 3-ի երեկոյեան ժամը 9-ին, վերոյիշեալ ժապաւէնն է որ պիտուեցաւ Լիոնի Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան կեդրոնին մէջ: «Մեր երրորդ հանդիպումն է որ կը թեւակոխենք այս վիճէօ - սրահին մէջ», ըսաւ նախագահ Ժապ Էքմէքճեան, «որու բացումը տեղի ունեցաւ, ինչպէս կը յիշէք, անցեալ Յունուար 6-ին: (Տես՝ «Յառաջ», Յունուար 24): «Ընկերային ու մարզական ձեռնարկներուն զուգահեռ, մեր փափաքն է դեռ աւելի դարկ տալ նման մշակութային ժամադրութիւններու»:

Շրջագծելէ ետք քառասուն օրերու ճակատամարտը Ա. աշխարհամարտի թուականին մէջ, Ժապ Էքմէքճեան յայտարարեց. «Նոյնիսկ եթէ Ֆրանց Վերֆէլի երկը դրուած է վիպական չունչով, ան կը խորացնէ իր մէջ անժխտելի իրականութիւնն ու կը ներկայացնէ կարեւոր անկիւնադարձներէն մին հայ ժողովուրդի 20-րդ դարու կեանքին մէջ»:

Շարժանկարի լուսարձակումէն ետք, Հ. Ը. Ը. Միութեան քարտուղարուհին՝ Մաւիէն Պատմաճեան վարեց հարց ու պատասխաններու բաժինը, պատմական տուեալներու լոյսին տակ:

Սրահին մէջ ներկայ էին բազմաթիւ ելիտասարդներ որոնց համար առաջին շփումն էր Ֆրանց Վերֆէլի վէպին հետ ու մանաւանդ՝ անոր ժապաւէնին:

Մաւիէն Պատմաճեան հարց դրաւ՝ թէ ինչ եղան Մուսա Տաղի վերապրողները, ու լուսաբանեց. - «Ֆրանսական ու անգլիական նաւատորմիղները առաջնորդեցին Հայերը դէպի Եգիպտոս՝ Փոր Սայիտի անապատ ու անջրդի կողմը. աւազներու վրայ բարձրացած վրաններու տակ անոնք ապրեցան հոն մինչեւ Աշխարհամարտի վերջը, չաճախ անհանդուրժելի պայմաններու տակ: Պատերազմի աւարտին վերադարձան Կիլիկիա որ այդ օրերուն կը վայելէր Ֆրանսական հովանաւորութիւն: 1921-ին, սակայն, Ֆրանսական ուժերու մեկնումի վաղորդայնին, Կիլիկեան պիտի իյնար Քեմալ Փաշայի իշխանութեան տակ: Նոր ջարդերու ու կոտորածներու առաջքը առնելու նպատակով, Ֆրանսացիները պիտի փոխադրեն Մուսա Լերան վերապրողները դէպի Լիբանան, վայր մը՝ ամայի սարհարթներու վրայ, ուր պիտի բարգրանայ յետագային՝ Հայու կամքով ձեռակերտ Ազնաք քաղաքը»:

Սարգիս Մուրատեանի ժապաւէնը ու Լիոնի Հ. Ը. Ը. Միութեան ձեռնարկը, առիթը ստեղծեցին սրահին մէջ ներկայ բազմութեան՝ դեռ աւելի հաղորդուելու հայ ժողովուրդի պատմութեան հետ, յատկապէս երիտասարդներուն՝ որոնք կը խոստովանէին թէ իրապէս անցուցած էին չհեկեան երեկոյ մը:

ՎԱՐԴԱՆ

ՆԻՒ - ԵՈՐՔ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ
ՆԻՒ - ԵՈՐՔ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԻ

Երեքշաբթի, Մարտ 7-ին, Թեմիս Առաջնորդ՝ Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Աշճեան, Փարիզէն Նիւ - Եորք վերադարձաւ ընկերակցութեամբ տոքթոր Րաֆֆի Յովհաննէսեանին:

Յունուար 27-ին, Փարիզի մէջ Առաջնորդ Սրբազան Հայրը, որպէս անհանգստութեան մը հետեւանքով փոխադրուած էր Քոչէն Հիւանդանոց եւ յաջող կերպով՝ անցուցած էնճիօ - Փլաստիի մը: Սակայն երեք օր յետոյ, թոքերու անակնկալ բարդութեան մը հետեւանքով փոխադրուած էր Հիւանդանոցի մնայուն հոգատարութեան բաժինը, ուր մնացած էր մի քանի օր թոքերու ամբողջական դարմանումին համար: Փետրուար 14-ին, Սրբազան Հայրը ապաքինումի տատնօրեայ չրջանի մը համար փոխադրուած էր Փարիզէն 40 քիլոմեթր հեռու գտնուող Բլինյի պիւզը, հետեւելու համար ֆիզիքական մարզանքներու եւ յատուկ անդականոնի: Փետր. 22-ին Սրբազան Հայրը վերադարձաւ Քոչէն Հիւանդանոց չարունակելու համար բժշկական քննութիւնները եւ հետեւելու ապաքինումի յատուկ ծրագրի մը:

Կիրակի, Մարտ 5-ին, Առաջնորդ Սրբազան Հայրը որ արդէն հիւանդանոցէն դուրս էր եկած, Փարիզի Հայոց Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ ներկայ գտնուեցաւ պատարագի արարողութեան:

Երեքշաբթի, Մարտ 7-ի երեկոյեան, Նիւ - Եորք իր ժամանումէն անմիջապէս ետք, Առաջնորդ Սրբազան Հայրը դնաց Տակլըմբընի Ս. Սարգիս Եկեղեցին, ուր կատարեց իր դոհարանական աղօթքը: Սրբազան Հայրը դոհութիւն ու փառք տուաւ Ամենակալ Աստուծոյ որ իրեն կեանք չնորհեց, որպէսզի կարենայ չարունակել իր ծառայութիւնը Աստուծոյ փառքին եւ Հայ Եկեղեցւոյ ու ժողովուրդին բարօրութեան համար:

Այս առիթով Առաջնորդ Սրբազան Հայրը չնորհակալութեան յատուկ խօսք ունի Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս՝ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ. Վեհափառ Հայրապետին, որ երկիցս այցելեց իրեն Բլինյի հիւանդանոցին մէջ: Նոյնպէս Սրբազան Հայրը իր խորին չնորհակալութիւնները կը յայտնէ Փարիզի Առաջնորդ եւ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ՝ Գիւտ Արքեպիսկոպոս Նազդաչեանին, Փարիզի Եկեղեցւոյ պատուաժան Հոգաբարձութեան եւ Առաջնորդարանի պաշտօնէութեան, Նարեկ, Նորվան, Յուսիկ, Գարեգին, Տաթեւ, Եփրեմ, Յովնան եւ Ժաժակ Սրբազան Հայրերուն, իրենց աղօթքներուն, այցելութեանց եւ արտայայտած մաղթանքներուն համար: Առաջնորդ Սրբազան Հայրը չնորհակալութեան յատուկ խօսք ունի Ամերիկայի Արեւելեան Չրջանի եւ Գանատայի Թեմի Ազգային վարչութեան կրօնական եւ վարչական ժողովներուն եւ անոնց ատենապետներուն՝ Գեր. Աւետիսեան Ծ. Վրդ. Դանիէլեանին եւ Պր. Օննիկ Մարաշեանին որոնք անձամբ այցելեցին Սրբազան Հօր՝ Փարիզի հիւանդանոցներուն մէջ, ինչպէս նաեւ մեր թեմի հոգեւորականութեան, Ազգային Առաջնորդարանի պաշտօնէութեան, եկեղեցիներու հոգաբարձութեանց, հայ մամուլին եւ բոլոր այն կազմակերպութեանց եւ անհատներուն, որոնք իրենց աղօթքներով, դրաւոր եւ բանաւոր բարեմաղթութիւններով քաջալերեցին զինք: Առաջնորդ Սրբազան Հայրը չնորհակալութեան յատուկ խօսք ունի նաեւ Լիոնէն՝ տոքթոր Արամ Ղազարեանին, Նիւ - Եորքէն՝ Տոքթոր Ցարուհի Նալպանտեանին, Շիքագոյէն՝ տոքթոր Րաֆֆի Յովհաննէսեանին, Մոնրէալէն՝ տոքթոր Ժան Առաքելեանին եւ բոլոր այն բժիշկներուն, որոնք Ամերիկայէն, Գանատայէն եւ Ֆրանսայէն մօտէն հետեւեցան իր առողջական վիճակին: Մասնաւոր չնորհակալութիւն Փարիզէն՝ տոքթոր Վիգէն Կարապետեանին, որ իր ամէնօրեայ հսկողութեամբ ցուցաբերեց անմոռանալի ոգի մը:

Առաջնորդ Սրբազան Հայրը յատուկ չնորհակալութիւն եւ երախտագիտութիւն կը յայտնէ Ֆրանսահայ գաղութին, երկիր եւ Մշակոյթ համազգային կազմակերպութեան, «Յառաջ» եւ «Կամք» օրաթերթերու խմբագրութեանց, ռատիօ «ԱՅԲ»-ին եւ բոլոր անոնց, որոնք թոյլ չտուին որ Սրբազան Հայրը ենթգինք օտար եւ առանձին զգայ:

Տէր տեսցէ եւ հատուցէ:

ԴԻՒԱՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ
Մարտ 8, 1995 Նիւ - Եորք

ԻՐԱՆԻ ԱՐԲԱՆԵԱԿԱՑԻՆ ԱՆԹԻՆՆԵՐԸ

Իրանի իսլամական Հանրապետութեան Մորհըղարանը Յունուար 1-ին օրէնք մը քուէարկեց որ կ'արգիլէ գոգաւոր անթիններու գործածութիւնը, ներածումը, բաշխումը եւ նոյնիսկ նորոգութիւնը: Այնպէս կը կարծուի թէ ամբողջ երկրին մէջ մէկ միլիոն, իսկ Թեհրանի մէջ 250 հազար է անոնց թիւը:

Նկատի առած Իրանեան հեռատեսիլին դրաքննուած հաղորդումները եւ գոգաւոր անթիններու առեղծած մեծ հմայքը, իշխանութիւնները հաւանաբար բաւական դժուարութիւն պիտի ունենան օրէնքը կիրարկելու մէջ: Արդէն երկրին հարաւային Պուշէր քաղաքին բնակիչները ընդդիմութիւն ցոյց տուած են խնդրոյ առարկայ անթիններու քակելու ձգտող կառավարական ուժերուն: Աւտր վրայ իշխանութիւնները խոստացած են օրէնքին քուէարկելէն ետք երկու չաբաթ ժամանակ տրամադրել, վերցնելու համար անթիննները:

Օրէնքը բաւական ծանր պատիժներ կը նախատեսէ ընդունիչ այս կարգի սարքեր ներածողներու եւ վաճառողներու դէմ: Այդ պատիժները կը հասնին մինչեւ 200 հազար Ֆրանքի: Իսկ զանոնք գնող ու գործածող անհատներ կրնան մինչեւ 10 հազար Ֆրանքի տուգանք կրել: Այդ դումարները պէտք է վճարուին Իսլամական առաջնորդութեան նախարարութեան որ նախկին Մշակոյթի նախարարութիւնն է: Հոն այդ դումարները պիտի գործածուին Իրանի մէջ Արեւմուտքի ազդեցութեան ծաւալման դէմ պայքարելու համար:

Կառավարական կազմակերպութիւն մը արդէն հեռաքննական թռիչքներ սկսած է կատարել Թեհրանի վրայ, աւտւզելու համար թէ ո՛ւր, ո՛ր թաղին մէջ կեդրոնացած են այդ անթիննները:

Բնակիչներուն միջեւ չատերու կարծիքն այն է որ իշխանութիւնը չկարենալով կենսական հարցերու լուծում գտնել, այլաբնոյթ նոր խնդիրներ կը յարուցանէ: Ոչ ոք կը հաւատայ լրջօրէն թէ Իրանի հարուստ ու բազմադարեան մշակոյթը կրնայ ազդուիլ արեւմտեան քանի մը հաղորդումէ որոնք մեծ մասը չատ հեռաքրքրական է:

Անշուշտ, իշխանութիւններու գլխաւոր նպատակը արգելք ըլլալ է երիտասարդութեան տեսնելու թէ ինչ կ'անցնի, կը դառնայ Իրանէն դուրս, որպէսզի պետական մակարդակի քարոզչութիւնը միշտ պահպանէ իր ազդեցութիւնը:

Գոգաւոր անթիննները քակելու գործին մասնակից են մոլեռանդ երիտասարդներ, ինչ որ ծառայած է բողոքներու յաւելումին:

Մինչեւ օրէնքին քուէարկումը, ժողովուրդը փիլիքապէս ընդդիմացած էր գոգաւոր անթիննները քակելու գործողութեան: Յատկապէս այն չրջաններուն մէջ ուր հաւաքական անթին մը տասնեակ ընտանիքներու կողմէ կը գործածուէր: Սակայն, այսուհետեւ բացառուած չէ որ յառաջիկային թաքուն քանի մը անթիններու կողմէ տեսագրուած հաղորդումներու տեսերիզները չրջին տուն - տուն, որպէս դիմադրութեան նոր ձեւ. Թերեւս նաեւ նոյնիսկ չահու հեռաքրքրական աղբիւր:

ՔԱՂՀԱՆ

ԼՕՐԸՆՏ ՏՐՈՒԷԼ

ՊՐՈՍՊԵՐՈՑԻ ԿՂԶԻՆ

Ներածական՝ Գորփու կղզիի բնութեան ու ապրելակերպին

Անգլերէնէ Թարգմանեց՝ ՇԱՒՒՏ ՏԷՐ - ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

5 - 5 - 37

Գրքերը ծովուն ճամբով հասան: Իրարացում, ածականներ, ծուխ եւ Տիէգէյ մեքենային խլացուցիչ չարժակումը: Ապահայրը երերալով հեռացաւ Սբ. Ստեֆանոսի եւ Քառասուն Մանկանց ուղղութեամբ, ուր նաւատներն սեխ ուտելով պիտի յղփանան եւ երջանկայիշատակ Սբ. Սպիրիտիոնի սրբանկարին ներքեւ կատարի ճաշերու պէս իրար վրայ փլած պիտի քնանան իրենց կոշտ բրդեայ բաճկոններով: Մեզի պէտք եղածներուն համար այս հայրին հանապազօրեայ ժամանումէն կախուած ենք:

6 - 5 - 37

Կեռասի եղանակին վիկլա բարձրացիր եւ դէպի վար նայէ: Պիտի տեսնես թէ կղզին՝ վերիվարոյ մանգաղաձեւ՝ մայր ցամաքին դէմ փռուած է: Ցամաքին նայող կողմը մեծ ծոց մը կայ, վեհաշուք, անդորը եւ զրեթէ բոլորովին ցամաքով չրջապատուած: Հիւսիսէն՝ մանգաղին ծայրամասը զրեթէ կը դպչի Ալպանիոյ. հոս՝ Իոնականի պղտոր կապոյտը ուժգին տարուբերումով կ'անհետի կրային փոքր ժայռերուն եւ աւազի նեղ չերտերուն միջեւ: Ալմայը կը գտնուի Ալպանական բլրակներուն ճիշդ դիմացը. իսկ Ջուրը՝ լողաւազանի մէջ հեղելու պէս՝ դէպի իր կողմը կը սուրայ փրփրառատ մուխ կանաչ գոյնով, երբ հիւսիսային հովը զայն ալեկոծէ:

7 - 5 - 37

Հանդիպակաց հրուանդանը լերկ է, ժայռափուշով եւ տխրատեսիլ վայրի սոխով ծածկուած տարածք մը:

Գարնանային պայծառ օր մըն էր երբ տունը գտանք: Երկինքը ջինջ կապոյտ աղեղի պէս կը տարածուէր երբ քարէ աստիճաններէն կ'իջնէինք: Կը յիշեմ, որ Ն. լսելի ձայնով ըսաւ Թէոդորին. - Տիրող հանդարտութեամբ իսկ կարծես տարբեր երկիր է:

Ձիթենիի կախուած ճիւղերուն ընդմէջէն ծովը եզերող սպիտակ պատին նայեցանք, որուն վրայ ձկնորսական կազմածներ կը չորնային: Անխնամ պատշգամ մը: Սալայատակը պաղ էր: Հաւեր մեղմաձայն կը կակուցային չուքին մէջ, ուր ձիթապտուղի մեծ ճզմիչ մը կը սպասէր որ գործածուելու իր պահը հասնէր: Դժոխքի դրան առջեւ կանգնածի պէս անչարժ նոճի մը կը սլանար վեր: Սարսռացինք, ուսելու համար սպիտակ ժայռին վրայ նստեցանք՝ դէպի վար անչարժ ջուրին մէջ մեր ցոլքը դիտելով: Կրնաք տարօրինակ գտնել որ Անգլիայէն մեկնելով այսքա՞ն ճամբայ կարած ըլլանք հասնելու համար յուսկան սա փոքրիկ հրուանդանը, ուր կրնանք միայն գտնել ժայռ, օդ, երկինք եւ նախանիւթեր:

Դէպի տուն յղած նամակներուն մէջ Ն. կ'ըսէ, թէ ողբերգասիրական մեր ճաշակը զարդացնելով զբաղած ենք: Բացատրութիւն չկայ: Բաւ է արձանագրել, թէ ամէն ինչ կ'ընթանայ ճիշդ բախտագուշակին ըսած ձեւով: Սպիտակ տուն, սպիտակ ժայռ, բարեկամներ եւ ժուժկալ ոճով սէր: Թերեւս նաեւ գերք մը որ պիտի ծնի այս նօթագրութիւններէն, այնպէս ինչպէս վենետիկեան սա հին գերեզմաններու մնացորդներով անած նոճին ի վերջոյ չիրմաքարերը ճեղքած եւ թարմ ու կանաչ սլացած է դէպի վեր:

9 - 5 - 37

Բարեկամներու տեսակէտէն բախտաւոր ենք: Աստղմէ երկուքը գրեթէ առաստաղատիպ որակի ըլլալ կը թուին - Իվան Զարեան եւ բեկուած ոսկորներու խորհրդաւոր փրոֆէսէօր Թէոդոր Ստեֆանիդէս: Զարեանը մոխրագոյն մազեր ունի: Բարձրահասակ է ու տպաւորիչ՝ իր բաշանման մազերով եւ դրած նորագոյն սիրերգը չափ տալով երգելու սովորութեամբ: Բոլորովին առինքնող համոզումով եւ համեստութեամբ կը յայտարարէ, թէ ինքը Հայաստանի մեծագոյն բանաստեղծն է: Մօտ երկու տարիէ ի վեր հոս է, գինք լսել ուզողին երգելով իր ստեղծագործութիւնները եւ սպառիչ ուսումնասիրութեան ենթարկելով կղզիին դիւցնիները: Ձեւը գտած է աշխատանոցի վերածելու Սբ. Ծորճ պանդոկին վերնայարկը - ճեռագիրներու եւ իւղաներկերու իսկական խառնարան մը: Այստեղ՝ պատուհանէն դուրս Արեւելեան Ամրոցին մաշած պարիսպները դիտելով եւ առեն առ առեն բաժակ մը գինի ըմբոշխնելու համար դադար առնելով՝ Նոր Աշխարհի հայկական կարգ մը թերթերու համար իր դրական սիւնակին աշխատանքները կը դասաւորէ: Ուրբաթ, Մարտի 8-ին, Չերմ երկտող մը ուղարկեց ինծի, ուր կ'ըսէր. -

«Սիրելի Տրուէլ, ձեզ կարօտցանք, բայց առաւել եւս՝ ձեր դեղեցիկ տիկինը: Սիրելիս, այո, ստոյգ է, այս չաբաթ ձեզ անմահացուցի: Մեր կեանքի այս օրերը դրի առի: Մեծ սիրով՝ Զարեանէն»:

(Շար. 2)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նաւարդ Գալուստեանի *մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Վահան Յակոբեան փոխան ծաղիկի նուիրած են 100-ական ֆրանք «Յառաջ»ի բարգաւաճման, Մարսէյլի Մըշակոյթի Տան եւ Սէն - Թ'Անթուանի եկեղեցիին :*

Commémoration du 24 Avril

COMMUNIQUE

Cher(e) Compatriote,

La commémoration du génocide de 1915 revêtira cette année un caractère exceptionnel pour son 80ème anniversaire.

Elle est organisée par le Comité unitaire regroupant l'ensemble des partis politiques, des associations et des média sous le haut patronage de l'Eglise Arménienne. Elle nécessite la participation active de la communauté.

Les engagements financiers seront plus importants qu'à l'accoutumée, c'est pourquoi nous faisons appel à votre générosité, dans la mesure de vos moyens, en vous priant d'adresser vos dons à :

Comité pour la Commémoration du 24 Avril
15, rue Jean-Gouon, 75008 Paris

Renseignements : 42. 08. 76. 49
du lundi au vendredi de 15h à 19h.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

à la Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Concert de jeunes talents

Ils sont tous d'origine arménienne
Ils ont de 9 à 19 ans
Ils ont été sélectionnés lors d'auditions devant un Jury professionnel
Ils joueront pour le plaisir de tous le répertoire de musique classique

Venez les encourager et les applaudir

le SAMEDI 25 MARS
à 20 h 30 très précises

EMISSIONS M.C.A. SUR AYP FM
LES MERCREDIS DE 10H15 A 11H50

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՒՄԲԸ

սիրով կը հրաւիրէ Ձեզ ներկայ գտնուելու իր կազմակերպած

ՄԻՋԻՆՔ Ի

աւանդական ճաշին

կիրակի, Մարտ 26, ժամը՝ 12·30-ին

Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ
339, ave du Prado, Marseille 8e

Ճաշագինը՝ 80 ֆրանք :

Ձեր տեղերը ապահովելու համար հաճեցէք հեռաձայնել՝
91 - 77 - 84 - 70 կամ՝ 42 - 03 - 05 - 63

FEDERATION DE FOOTBALL DE LA REPUBLIQUE D'ARMENIE

GRAND MATCH DE GALA

Un grand match de gala, entre l'équipe championne d'Arménie 1994, le «*Chirag*» de Gumri et le «*Paris Football Club*», aura lieu le Mardi 28 Mars à 20 heures, au stade de la Porte de Montreuil, 36, rue des Docteurs Dejerine, dans le 20e arrt. Docteurs Dejerine, Paris 20e.

Venez tous encourager les brillants footballeurs de Gumri, invaincus en championnat 1994 et surtout récemment au cours des 6 matches préparatoires pour la nouvelle saison, en remportant 5 victoires et en faisant un match nul contre les équipes des ex-républiques soviétiques.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB - *Marseille*

COLONIE

l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance de Marseille cherche pour sa *Colonie de Vacances* de Juillet 95, des ANIMATEURS DIPLOMES de BAFA.

Pour toute candidature envoyer un C.V. avec photo à :

l'U.G.A.B. - *Colonie*
327, Boulevard Michelet
13009 MARSEILLE
Tél. : 91. 22. 10. 45.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

ՅԱՒԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Մարսէյլի հորս մասնաճիւղերը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Փիէր Ղազարեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց սիրեցեալ հօր, մեծ - հօր եւ ազգականին՝ Վահան Թերմոնճեանի մահուան առթիւ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի երաժշտական երեկոյթը՝
ՄԱՅԻՍ 6-ԻՆ
Շաւիլի Ակթիում սրահը :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. -

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Կէօվճեան 100, Պր. Հանրի Պրէթէն՝ կնոջ Շաֆէ Պրէթէն - Պարոնեանի յիշատակին՝ 2000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նուպար Դաւթեան Լետց Պապայեանի յիշատակին՝ 200 Ֆր., Պր. Գէորգ Պաղըրճեան Վիրժինի Ասլանեանի մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղիկի 500 Ֆր., Պր. Օննիկ Պայրամեան Մայր Տաճարի Օծման 90-ամեակին առթիւ 1000 Ֆր. :

Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է իւղագինի հետեւեալ նուէրները. - Տիկին Սէսիլ Հայթայեան 200 Ֆր., Տիկին Մարի Մովսէսեան 500, Պր. Արման Հանճեան 100, Տիկին Նուարդ Աբգարեան 500, Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100, Տիկին Մատլէն Փափազեան 500, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Կէտիկեան 100, Օր. Ժաքլին Քանաբեան 300, Պր. Գլօտ Գափամաճեան 100; Տէր եւ Տիկին Կ. Նազդաչեան 700, Տէր եւ Տիկին Միրման Պէրպէր 200, Պր. Սթէֆան Քըմքըմեան 250, Տէր եւ Տիկին Նուպար Եոնճալը 150, Օր. Ս. Թուրսարգիսեան 500, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գալֆայեան 500, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ղազարեան 100 Ֆր. :

ՀԱՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, յաջորդաբար ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ, ժամը 7-ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի :

ՀՍԿՈՒՄ կը կատարուի յաջորդաբար. -
Ուրբաթ, Մարտ 24
ԻԶ. օր Մեծի Պահոց
Շաւիլի
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :

EXPOSITION

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'U.G.A.B.
vous invite à l'exposition des peintures
d'Ossanna MANOUKIAN
Vernissage
le mercredi 22 mars de 19h à 22h
Exposition du jeudi 23 mars
au vendredi 7 avril
du lundi au vendredi de 18h à 21h
sauf le jeudi, de 18h à 20h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17e
(M° COURCELLES)
Tél. : 42. 27. 12. 26.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Արեւագալի Հոգեմատոյց Արարողութիւն
Քառաձայն երգեցողութեամբ
Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի
Ղեկավարութեամբ՝
ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՉԵԱՆԻ
կիրակի, Մարտ 26
Հովանաւորութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԼՐԼՃՃԵԱՆ-Ի
Առաջնորդական Տեղապահ
կը պատարագէ՝
ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Այս առթիւ, Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի անօրէն խորհուրդը հոգեհան. գըստեան պաշտօն կատարել կուտայ կիսամեայ սան՝ Մարսէյլի նախկին Արմեն. ենիա երգչախումբի ղեկավար՝
ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ
հոգւոյն ի հանգիստ :
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30-ին :
Պատարագ ժամը 9·30-ին :
Հոգեհանգիստ ժամը 10·45-ին :
Արեւագալ ժամը 11-ին :

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ISSY-LES-MOULINEAUX
45, rue de la Défense
organise une
CONFERENCE
animée par
CLAUDE MUTAFIAN
avec DIAPORAMA et PRESENTATION
du livre
« *ARTSAKH* : HISTOIRE DU KARABAGH »
de P. Donabedian et de C. Mutafian
ainsi que du livre de P. Ouloubabian consacré au Karabagh.
le Vendredi 24 Mars à 20 h 30

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Ս. Տէր. Պատարագին մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ժերար Քիւլէհեանէ Տիկին Փլանշէ - Պոտուրեանի մահուան առթիւ եւ 1300 Ֆր. այլ նուիրատուներէ, նոյն տխուր առթիւ :

La Communauté arménienne de
Clamart, Issy-les-Moulineaux, Meudon-la-Forêt
et des environs
est invitée à une

Réunion d'information

sous la Présidence d'Honneur du Maire de Clamart
et en présence du P. Murone Kevekian et du R. Gilbert Léonian

le Fonds Arménien : Pourquoi? Pour quoi faire?

Diaporama sur les
PROJETS ET REALISATIONS DU FONDS ARMENIEN EN ARMENIE ET AU KARABAGH
Présenté et commenté par
BEDROS TERZIAN, Président du Fonds Arménien de France
le **Mardi 28 Mars à 20 heures 45**
en la Salle des Fêtes de la Mairie de Clamart, Place Maurice Gunsbourg

Fonds Arménien de France, BP 12, 75660 Paris Cedex 14.

Ի ՆՊԱՍՏ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՕՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻՆ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԳԷՍ

մասնակցութեամբ՝ ՓՕԼ ՊԱՂՏԱՏԼԵԱՆ - ի

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 1, ժամը 20·30-էն սկսեալ

« GYMNASE LAPIERRE » d'Alfortville
— Rue du 8 Mai 1945 —

Réservations : 43 - 75 - 28 - 37

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 23
JEUDI
23 MARS
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· — Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·555 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.555

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԵՐԵՒԱԿԸ ԱՆԳԱՐԱ ԳՆԱՑ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

200 ՔԻԻՐՏ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ԺԻՒՔԷ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ

Անգարայի աղբիւրներուն համաձայն արդէն իսկ 200 քիւրտ «ըմբոստներ» ըսպանուած են ինչպէս նաեւ ութ թուրք պինուոր Մարտ 20-էն սկսած թրքական յարձակման հետեւանքով հիւսիսային Իրաք։ Պաշտպանութեան նախարարը ճշդած է որ գործողութիւնը պիտի չարունակուի մինչեւ այն ատեն երբ «ապահովութեան գօտի մը հաստատուի»։

Այս յարձակումը կը դատապարտուի բոլորին կողմէ, Իւլիւէն սկսեալ, բացի Միացեալ Նահանգներէն որոնք յայտարարած են թէ ինչ որ Թուրքիա կ'ընէ օրինաւոր է։ Իրաքցի Քիւրտերը - Թալապանիի եւ Պարզանիի ղեկավարութեան տակ - տեսակ մը տէ ֆաքթօ անկախ պետութիւն հաստատած են հիւսիսային Իրաք զոր կը «պաշտպանէ» ՄԱԿ-ը։ Քիւրտ տեղական իշխանութիւնները եւ զաղթականաց Բարձր Գրասենեակի ներկայացուցիչները յայտարարած են որ թուրք զինուորները Զախոյի շրջանը դերի բռնած Քիւրտերը տարած են։

Միջազգային հակազդեցութիւնը, ինչպէս ըսինք, բուռն է։ Ալէն Ժիւփէ չէզած է.- «Եւրոպական Միութիւնը կապած է պետութեանց հողային ամբողջականութեան եւ դերիշխանութեան յարգանքին։ Այս սկզբունքը իւ զօրու է բոլորին համար, ներառեալ թրքական զօրքերու իրաք մուտքին։ Թուրքիա, կը չարունակէ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը, որպէս ընկերակից Եւրոպական Միութեան, որպէս անդամ Ատլանտեան Ուխտի, պարտաւոր է յարգելու մարդու, ժողովրդավարութեան, իրաւական պետութեան, պաշտպանութեան իրաւունքներու հիմնական սկզբունքները»։

Այս մթնոլորտին մէջ է որ Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Սպանիոյ Արտաքին նախարարները Անգարա կը հասնին ուր խօսակցութիւններ պիտի ունենան թրքական իշխանութեանց հետ մաքսային Միութեան առընչուող հարցերու մասին։ Այս համաձայնագիրը կրնայ հետեւանքները կրել Թուրքիոյ ներկայ կացութեան, ոչ միայն ներքին խռովութեանց (ալեւի), այլեւ Քիւրտերու դէմ յարձակման պատճառաւ։ Եւրոպական Խորհրդարանը սպառնացած է արդէն չվաւերացնել այդ համաձայնագիրը, եթէ Անգարա զգալի ճիգեր չթափէ մարդկային իրաւանց մարդին մէջ։

Ժընեւի մէջ ալ Գաղթականաց Գրասենեակը որոշած է քննութիւն մը բանալ եւ դիմած է Անգարայի որպէսզի «տարբերութիւն դնէ դինեալ մարտիկներուն եւ քաղաքացիներուն միջեւ»։ Տիկին Զիլլէր եւ Արտաքին նախարարին բաները կը վստահեցնեն որ «Թուրքիա չատ հոգածու է քաղաքացիներու ապահովութեան» եւ կը հերքեն որ բնակչութեան տեղահանութիւն ըլլայ...։

Բացայայտ է նաեւ որ քրտական զանգան ապստամբական չարժումներուն եւին մարդ պէտք է ըլլայ եւ այս առընչութեամբ խիստ յատկանշական էր «Մոնտ»ի (Մարտ 22) յօդուածը խորագրուած՝ «Միացեալ - Նահանգները կը հրահրեն եղեր Իրաքի քրտական զանգան ապստամբութիւններ»։ Թուղթիկներ կան պաղտատ ուր կոչ կ'ըլլայ ապստամբութեան Սատտամ Հիւսէյնի դէմ, ստորագրուած՝ «բանակի դինուորական դեկավարութիւն» որ բաւական խորհրդաւոր անուն մը կը թուի։ Բայց, երբ նկատի կ'առնուի որ Թալապանիի կողքին տեսնուած է Ճալալի որ դեռ երէկ Պարզանիի հետ էր (մրցակից միւս խմբակը) այս երեւոյթը կը հասնի որ Ամերիկացիք բացակայ չեն։ Արդարեւ Ահմար Ճալալի պարագլուխն է Իրաքեան ազգային Ֆոնկրէյին որ ընդդիմադիր չարժում մըն է եւ որու նեցուկ է Ուաշինկթըն։

Փարիզեան օրաթերթերը լայն տեղ կուտան այս հարցերուն եւ «Լիպերասիոն»ի մէջ Մարք Սեմօ չատ հետաքրքրական յօդուած մը ստորագրած է ուր կը վերլուծէ քեմալական պետութեան դժուարին վերածումը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱԼԱՆՍիէնի պատժական դատարանին առջեւ, դատախազ էրիք տը Մոնկոլֆիէ բառերը չծամծմեց եւ խիստ ամբաստանաճառով մը 18 տարի բանտարկութիւն պահանջեց Պերնար Թապիի համար (12-ը յետաձգումով, 6-ը՝ պարտի ընել)։ «Դատաւճռեցիք Ֆութպոլին եւ ապականեցիք Հանրապետութիւնը» կ'ըսէ դատախազը որ իր ելոյթը որոշ հեգնանքով ալ սկսած էր.- «Տղայ մը իր հօրը կ'ըսէ՝ «երբ մեծնամ Ֆութպոլիստ կ'ուզեմ ըլլալ», հայրը կը պատասխանէ՝ «որդիս, կեանքի մէջ միայն դրամը չկայ»։

ԹՈՔԻՈՑի փապուղիին դազրելի ոճրագործը կը չարունակէ ցնցել Ճափոնը, փորձը կը չարունակէ ցնցել Ճափոնը, մինչ բրիտանացի վիպագիրը չի ծածկեր թէ «մտահոգ» է։ Արդարեւ, Փարֆէօն Մորքեվի հեղինակը՝ Կորտըն Թոմաս, իր այդ ոստիկանական վէպին մէջ նկարագրած է թէ ինչպէս ահաբեկիչներ նարէն կազը կ'օգտագործեն խուճապ ստեղծելու համար փարիզի մեթրոյին մէջ եւ Անգլիացին չեշտած է թէ անպայման պիտի պատահի։ Թոքիոյի մամուլին համաձայն արարքը աղանդի մը գործն է։ Կրօնական Աում Շինրիքիօ մոլեռանդներու աղանդ մը կայ որու գլուխն է կոյր մարճող մը։ Ենթակաները բացարձակապէս կը հերքեն։

Ալի Աղճայի (Պապին դէմ մահափորձին հեղինակը, 1981 Մայիս 13-ին) նեբումբ մերժուած է։ Թուրքը ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած էր։

ՖՐԱՆՍԱ 500 ֆրանքնոց նոր արժեղրամ մը հրապարակեց Փիէր եւ Մարի Գիւրիի պատկերով։

ՍԵՐԳԷՑ ԿՈՎԱԼԻԵՒ որ ելցինի մօտ մարդկային իրաւանց յանձնախումբին նախագահն է փարիզ եկած է։ «Ֆիկարօ»ի տուած իր հարցազրոյցին մէջ, կ'ըսէ թէ Ռուսաստան 20 տարի ետ գացած է եւ իշխանութեան տաղնապ մը կը տեսնէ Ռուսաստանի մէջ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ թուրքերու վիճակը օրէ օր կը վատթարանայ եւ ըստ մասնագէտներու գլխաւոր վնասողներն են Գերմանիոյ վերամիացումին։ Այսօր, չատեր կը զղջան որ Գերմանիա եկած են, որովհետեւ զոհերն են նաեւ գործազրկութեան։ Օտարներու մօտ գործազրկութիւնը չատ աւելի մեծ համեմատութիւններ առած է։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔԸ ԵՒ ՊԻՒՏՃԷՆ

Մարտ 20-ին վերջնական քուէարկութիւնը պէտք է ըլլար ընտրական օրէնքին որ քուէարկուած էր միայն առաջին ընթերցումով մը (տե՛ս՝ «Յառաջ», Մարտ 17), բայց կարելի չէր եղած։ Դեռ կը քննարկուէին (Մարտ 20, 21 եւ 22) ընտրական օրէնքի եւ պիւտճէի հարցերը։ Վիճաբանութիւններ կային։

× Գրաչով Երեւան կը ժամանէր Մարտ 22-ին։

***

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 21)

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿՐ ՑԵՏԱՁԳՈՒԻ ՍԹՈՔՀՈԼՄԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

ԼՂՀ նախագահի մամուլի քարտուղար Ալեքսանդր Գրիգորեան, լրագրողներուն հետ Մարտ 20-ին տեղի ունեցած հանդիպումի ընթացքին յայտնած է թէ զարթաղեան հարցին նուիրուած Սթոքհոլմի Մարտ 20-ի հանդիպումը յետաձգուած է այն պատճառով որ, միջնորդները առայսօր չեն յաջողած մշակել փոխադարձաբար ընդունելի, չինիչ մօտեցումներ, որոնք կարենան բանակցութիւնները հանել ներկայի անելէն։ Ան աւելցուցած է նաեւ թէ մոսկովեան հանդիպումներուն ձախողութեան պատասխանատու կողմը Ադրբեջանն է, որ մերժեց ԼՂՀ-ի պատուիրակութեան օրինավիճակը՝ որպէս բանակցութիւններուն մասնակից, ինչ որ նախատեսուած էր փէչտայի վեհաժողովին։ Ա. Գրիգորեան աւելցուցած է նաեւ թէ այս բոլոր խոչընդոտները հարթելու նպատակով մօտ ատենէն կնճռոտի շրջանը կ'այցելեն Մինսկի խումբի եւ Մոսկուայի ներկայացուցիչները։

***

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ԻՐԱՆԻ ՄԷՋ

Բանգարաաց - Բաչխ երկաթուղային դիծի հանդիսաւոր բացումին առթիւ նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեանի գլխաւորած հայկական պատուիրակութեան Մարտ 16-էն 18 Իրան կատարած այցելութիւնը առիթ ընծայած է բազմաթիւ հանդիպումներու։ Նախագահը, նախ տեսակցութիւն մը ունեցած է Աֆղանիստանի իր պաչտօնակիցին հետ, ապա՝ ներկայ եղած եռակողմ հանդիպումի մը՝ Թիւրքմէնստանի եւ Իրանի նախագահներուն հետ, որու ընթացքին չօչափուած են առեւտրական եւ փոխադրական հարցեր։ Լ. Տէր - Պետրոսեան նաեւ առանձին տեսակցած է Իրանի նախագահին հետ։ Արձարձուած են երկկողմ յարաբերութիւնները եւ շրջանի քաղաքականութիւնը։

***

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՆԻՍՏԸ

Գ. Խ.-ի սահմանադրական Յանձնաժողովի Մարտ 18-ի նիստին, որուն կը նախագահէր Բ. Աբրահեան որոշում այն եղած է որ նոր սահմանադրութիւնը ընդունման օրէն (հանրաքուէով) ի զօրու կը դառնայ եւ 1978 Թուականի Սահմանդրութիւնը կը դադրի գործադրուելէ։ Այն բոլոր օրէնքները եւ իրաւական յօդուածները որոնք չեն ներառնուած նոր Սահմանադրութեան մէջ, կը չարունակեն մնալ ի զօրու, այնքան ատեն որ չեն հակասեր անոր։ Որոշուած է նաեւ որ Սահմանադրութեան ընդունման օրը հռչակուի ազգային օր։

***

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՎԱՃԱՌՔ

Մարտ 21-ին, Երեւանի Սակարանին մէջ տեղի ունեցած է սեւեռականաչնորհման բաժնեթուղթերու անդրանիկ վաճառքը։

***

ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԻՆ ԹՈՒԱԿԱՆԸ

Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Բաբկէն Արարքցեան Մեծն - Բրիտանիոյ լիազօր դեսպանին հետ հանդիպումի մը ընթացքին է որ անդրադառնալով Սահմանադրութեան հանրաքուէի թուականին, ըսած է թէ մեծ հաւանականութեամբ տեղի կ'ունենայ երեսփոխանական ընտրութիւններուն օրը։

***

ՆՈՐ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐ

Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակին նուիրուած դրոշմաթուղթերու չարքին առաջին օրինակները հասած են Լոնտոնէն, ուր զանոնք կը պատրաստէ «Հաուզ օֆ Քուհեթթա» ընկերութիւնը։ Շարքը կը բաղկանայ 5 դրոշմաթուղթերէ եւ թղթատարական պահարանէ մը։ Ներկայացուած են Այվազովսկիի եւ Մ. Յովնաթանեանի կտաւները, Գր. Լուսաւորչի դիմանկարը, հայերէն հազուագիւտ ձեռագրեր։ Մօտ ատենէն կը հրատարակուի նաեւ Երեւանի նուիրուած չարք մը, ապա՝ մինչեւ 2001 Թուականը, ամէն տարի լոյս կը տեսնեն յոբելենական չարքեր՝ նուիրուած Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակին։ Կազմակերպչական պատրաստութիւններ կը տեսնուին նաեւ Փիլաթելիստական այն ցուցահանդէսին, որ նախատեսուած է Երեւան եւ նուիրուած է միշտ նոյն յոբելեանին։

ՆՈՐ ԳՐՔԵՐ

Համայնագիտական հրատարակութիւններ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՓԻՒՌՔԸ», ԱՅՍ ՄԵԾ ԱՆԾԱՆՕԹԸ

Հայկական Հանրագիտարանի խմբագրութիւնը, փրոֆ. Կոստանդին Ուստա-վերդեանի գլխաւորութեամբ, այս վերջին տարիներուն ընթացքին լոյս ընծայեց քանի մը չափեկան հատորներ, ինչպէս.

- «Հայկական Համառօտ Հանրագիտարան»ի Ա. հատորը, 150 հազար տպաքանակով: Վերամշակուած համառօտագրութիւնն է մեծ հանրագիտարանին եւ պիտի բաղկանայ չորս հատորէ:

Ամբագրուած ըլլալով Պերեստրոյկայի տարիներուն, բայց Հայաստանի անկախացումէն առաջ, հոն արդէն սկսած են տեղ գտնել կարգ մը նիւթեր եւ անուններ որոնց մասին խօսիլն իսկ անհնար էր նախորդ վարչակարգի օրերուն:

Անկասկած, յաջորդ հատորները պիտի կրեն կնիքը Հայաստանի ամբողջական անկախացմամբ երաշխաւորուած մտածումի անկաշկանդութեան:

- «Հայկական Հարց»ին նուիրուած մասնայատուկ հատոր մը, ուր տեղ գտած են վերջին մէկուկէս դարու ընթացքին հայկական հարցին հետ առընչուղ բոլոր անցուդարձերը, պատահարները եւ անձնաւորութիւնները որոնք կարեւոր դեր մը ունեցած են պատմութեան մէջ:

Այս հատորը, հրատարակուած՝ 100 հազար տպաքանակով, քայց աւա՛ղ ռուսերէն լեզուով, (Արմեանսքի վոքրոս) սպառած է անմիջապէս, եւ անչուշտ անմատչելի կը մնայ մեզի պէս ռուսերէն չիմացողներուն:

- «Ոսկեփորիկ» մանկական հանրագիտարանին Ա. հատորը, որ ինչպէս անունէն ալ կը հասկցուի, խմբագրուած է հայ մանուկներու ընդհանուր զարգացման հոլիզոնը ընդարձակելու ջանագրութեամբ: Պիտի բաղկանայ երեք հատորէ եւ լայն տեղ պիտի յատկացնէ հայ ժողովուրդի պատմութեան, մշակոյթին, Եկեղեցիին, եւայլն, ինչպէս յայտարարուած է ծանուցումներուն մէջ:

Իսկ պարապատութեան մէջ են.

- «Քրիստոնեայ Հայաստան» համայնագիտարանը, նուիրուած՝ քրիստոնէութեան ընդունման 1700-ամեակին, որուն մեծաչուք տօնակատարութիւնը օրակարգի մէջ է արդէն:

- Եւ «Հայկական Սփիւռք»ի նուիրուած հատոր մը, որուն մասին ընդարձակ լուսաբանութիւն մը լոյս տեսաւ վերջերս «Ցառաջ»ի մէջ (1995, Մարտ 10) Փրոֆ. Կ. Ուստաւերդեանի ստորագրութեամբ:

Այս վերջին հանրագիտարանը անշուշտ մեծապէս պիտի նպաստէ աշխարհի չորս ծագերուն մէջ հատատուած հայ համայնքներուն եւ անհատներուն փոխադարձ ծանօթացման, եւ թոյլ պիտի տայ որ հայրենաբնակ Հայերն ալ որոշ գաղափար մը կազմեն, արդի բացատրութեամբ օտարերկրացի իրենց եղբայրներուն եւ րերուն մասին:

Դժուար աշխատասիրութիւն մը պիտի ըլլայ սակայն այդ, եւ անհնար է որ լոյս աշխարհ գայ առանց կարեւոր սխալներու, թերացումներու, մոռացումներու, դերադնահատումներու կամ ստորադնահատումներու, քանի որ հանրագիտարանին խմբագրութիւնը հնարաւորութիւնը պիտի չունենայ երթալ տեղւոյն վրայ ուսումնասիրելու սփիւռքահայ համայնքները բոլոր, եւ կամայ - ակամայ պիտի ստիպուի բաւականանալ նախ ձեռքի տակ ունեցած նոյնիսկ հրատարակութիւններով, եւ յետոյ, մասնաւորաբար սփիւռքահայ անհատներու կողմէ իրեն փոխանցուած տեղեկութիւններով:

Այս տեսակէտով յանձնարարելի է որ խմբագրութիւնը ըլլայ չափազանց զգուշաւոր, այդ տեղեկութիւններուն ճշդրտութիւնը ջանայ ստուգել կարելի բոլոր միջոցներով, եւ առաջնորդուի միշտ մեթոտիկ կասկածամտութեամբ, ինչ որ դէպի ճշմարտութիւն առաջնորդող ամենաապահով ուղին է, անկասկած:

Հարցը իր էութեան մէջ կնճռոտ է արդէն: Արդարեւ, ո՞վ կրնայ ճշդրիտ կերպով բացատրել թէ ի՛նչ է Սփիւռքահայութիւնը, որ ըստ կարգ կը բնորոշուի իբր ազգ, ժողովուրդ, համայնք, գաղութ, արտերկիր, կամ մի ինչ որ անորոշ հասարակ յայտարար ունեցող հայկական հաւաքականութիւն:

Տարտամ ու անբաւարար բացատրութիւններ բոլորն ալ, որոնցմով անհնար է սահմանել անսահմանելին:

Մնաց որ, նման հրատարակութիւններու պարագային երբ կը դիմուի անհատներու, անխուսափելի կը դառնայ ինքնագովութիւններու շղթայադերծումը, copinage է (*) առաջնորդուած «ես քե՛զ գովեմ, դուն ալ ես գովէ՛» փոխադարձ խնկարկութիւնը, դիտումնաւոր սորացնահատումը ու նոյնիսկ նպատակաւոր անտեսումը որոնք աւա՛ղ, փոքրագոյն մեղքերն են մտաւորական դասուն:

Այսպէս, օրինակ, մեծ համայնապիտարանէն դուրս ձգուած են Ազգ. Կեդրոնական Վարժարանի ամենակարեւոր անօրէններէն Գեղամ Գալաֆեան եւ Պետրոս Ասրունի, մինչ հոն տեղ գտած են նուազ կարեւոր ուսուցիչներու անուններ: Կարելի՞ է ենթադրել որ այդ տեղեկութիւնները սրուած ըլլան նախկին կեդրոնականցիներէ, որոնք անձնական պատճառներ ունեցած են, այդպէս չարժէլու համար: Ո՞վ դիտէ:

Իսկ ինքնագովութեան պոռոտախօս օրինակներ կը տեսնէինք յաճախ «Հայրենիքի Ձայն»ի մէջ, ուր Սփիւռքահայ նշանաւոր անձանօթներ իրենք զիրենք կը ներկայացընէին այլ եւ այլ փառաչուք տիտղոսներով, որոնց նուազագոյնն էր «Սփիւռքահայութեան Ներկայացուցիչ»ի հանդամանքը: Շատերու մէջէն օրինակ մը յիշելու համար կրնամ մատնանշել պարագան եւրոպական մեծ քաղաքի մը մէջ գործող սոսկական հայ բժիշկի մը, որ յաջողելով ինքզինքը երեւան հրաւիրել տալ (անչուշտ չնորհիւ copinage-ի) իր մասին գրել տուած էր թէ ընդհանուր բժշկապետն է այդ քաղաքին, ուր իր հրամանին տակ կ'աշխատին աւելի քան հինգ հազար բժիշկներ: (Եւ ինչո՞ւ համար ո՛չ հինգ միլիոն...):

Այլ օրինակ.

Վերջերս ձեռքս անցաւ 1980-ին Պէյրութ հրատարակուած OVENA (Ո՞վ է նա) անուամբ հայկական հասցէարան մը, որ իր տեսակին մէջ գլուխ գործոց կրնայ նկատուիլ, գրքին յառաջաբանին իսկ բացատրութեամբ «զգալի պակասներու», «անտեղի խճողումներու» եւ «ակամայ զանցառումներու»:

Կը բաւէ բանալ Թուրքիոյ յատկացուած գլուխը (էջ՝ 137 - 138) եւ ապշանքով տեսնել թէ Թրքահայերը ունին.

- Միայն երե՛ք հայ արուեստագէտներ. Հատտէյէր Ռոպէր, Հանեսեան Յարութիւն եւ Գարամանուկ Սիրվարդ.

- Միայն մէ՛կ հայ եկեղեցական. Գալուստեան Արք. Շնորհք:

- Հայկական վանք մը Պոլսոյ մէջ (կ'ակնարկուի Դպրեվանքին, որ անշուշտ վանք չէ, այլ՝ պարզ դպրոց):

- Հայկական ութ եկեղեցիները Անատոլուի զանազան վայրերուն մէջ (քայց ո՛չ մէկ ակնարկութիւն Պոլսոյ մէջ գործող 30-ի մօտ Հայ Առաքելական Եկեղեցիներուն մասին).

- Հայ կաթոլիկ Արքեպիսկոպոսարան մը.

- Հայ Աւետարանական երեք եկեղեցիներ.

- Իսկ իբր միակ դպրոց յիշատակուած է Հայ Աւետարանական վարժարան մը, Գափալը Զարշըի մէջ. (Գոց Շուկայի մէջ դպրոց?):

Հասցէարանը ամբողջովին անտեսած է Պոլսոյ քանիէ աւելի հայ վարժարանները, որոնց 5-ը լիսէի աստիճան ունին: Կեդրոնական, Խասեան, Մխիթարեան եւայլն, զոյութիւն չունին հեղինակին համար, որ յիշատակութեան արժանի նկատած է Հայ Աւետարանական վարժարան մը եւ երեք Հայ Աւետարանական եկեղեցիներ միայն, որմէ կարելի է կռահել պատճառը միւս հայ վարժարաններուն եւ եկեղեցիներուն անտեսումին:

Այս բոլորը կը յիշեցնեն հատաքոյթ մը, որ ասկէ 10 - 15 տարի առաջ տեղի ունեցաւ Փարիզ, մեր բարեկամ Գրիգոր Համբարձումեանի բնակարանը, նպատակ ունենալով խորհրդակցիլ Սփիւռքահայ ականաւոր անձնաւորութիւններու յատկացուելիք կենսագրական բառարանի մը պատրաստութեան շուրջ: Ներկաներուն մէջ էին Օր. Սիրարփի Տէր - Ներսէսեան, Օր. Տարիա Կամսարական, Պր. Կարապետ Զըրբաշեան, Տոքթոր Է. Ադամեան եւ ուրիշներ, որոնց անունը կը վրիպի յիշողութենէս:

Բառարանին ապագայ հեղինակը, որուն փափաքով կազմակերպուած էր հատաքոյթը, նախ եւ առաջ հաւաստեց թէ գրքին մէջ տեղ պիտի գրաւեն հաստատապէս արժէք ներկայացնող անձեր միայն: Եւ երբ իրեն հարցուեցաւ թէ անոնց արժէքը ինչպէ՞ս պիտի հաստատուի, տուաւ հետեւեալ բացատրութիւնը.

- Շատ հեշտ է: Օրինակ, բժշկութեան մարզին մէջ 25 տարիէն աւելի աշխատած մէկը իրաւունք պիտի ունենայ յիշատակուելու, քանի որ այդքան երկար տեւն աշխատելով կրցած է տալ ապացոյցը իր արժանիքին: Նմանապէս, դիր - դրականութեամբ զբաղող մէկը, եթէ 25 տարիէ ի վեր կը գրէ, արժանի պիտի նկատուի յիշատակուելու:

Եւ այսպէս, չարունակաբար:

Այս տողերը գրողը համարձակեցաւ դիտել տալ թէ աշխարհի մեծագոյն արուեստագէտներն ու գիտնականները չատ երիտասարդ տարիքի մէջ տուած են իրենց լաւագոյն գործերը, առանց լրացնելու 25 տարուան ժամանակաշրջանը: Ուրեմն, անոնք իրաւունք պիտի չունենա՞յին այդ

ՊՈԼՍՈՑ ՀԱՅԵՐՈՒ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐԸ ԿԱՄ՝ ԵՐԲ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ ԿԸ ՀԱՄԱՐՁԱԿԻ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԸՍԵԼ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«ՀՐԱՀԱՆԳԸ ԲԱՐՁՐ ՏԵՂԷ ԵԿԱԾ ԷՐ»

Յօդուածագիրը տեսակցութիւն մը ունի Մուրատ Աք անուն երիտասարդի մը հետ, որ ոսկերչատան աշխատանոցի մը մէջ պաշտօնեայ է: Անոր ալ արձանագրութիւնը 1980 -- 81-ին ջնջուեր է Թօփգափուի Լեւոն Վարդուհեան վարժարանէ ներս: Նոյն ճակատագրին ենթարկուեր է անոր երեց եղբայրը՝ Շահին: Մուրատ կ'ըսէ որ «պաշտօնապէս վռնտուեցանք»: Այնուհետեւ անոնք ուզեցին արձանագրուիլ ձէնկիզ Թօփէլ նախակրթարանը: Այնտեղի վարիչները նախ չուզեցին զանոնք արձանագրել, բայց յետոյ, որովհետեւ հրահանգը բարձր տեղէ եկած էր, ստիպուեցան արձանագրել:

Թէ ինչո՞ւ անոնց արձանագրութիւնը ջնջուած էր:

«Մեծ հօրս անունը տոմարներուն մէջ Հասան արձանագրուած է եղեր, այդ պատճառաւ մեր արձանագրութիւնը ջընջեցին» կ'ըսէ Մուրատ: Իսկ անոր մեծ եղբայրը Արա կը պատմէ որ 1933-ին Սվասի Սուշէհիրի գաւառակին մէջ ապրող իրենց մեծ հայրը Արամ միջոց մը մահմետական դարձեր է, երբ չչուկներ տարածուեր են որ Հայերու ապրանքները կրակ ձեռք պիտի դրուի: Ան անունը փոխեր է որպէս Հասան: Երբ դժուար չրջանները անցեր են, ան դարձեալ վերադարձեր է Քրիստոնէական կրօնքին: Սակայն այս դէպքը բաւեր է, որպէսզի իր 2 թոռներուն արձանագրութիւնը ջնջուի հայկական վարժարանի մէջ:

Երբ թղթակիցը կը հարցնէ թէ ինչո՞ւ դատարան չեն դիմած, անոնք կ'ըսեն որ «մեր ժողովուրդը դատարան չի սիրեր, կը քաշուի»: Կը պնդուի որ իշխանութիւնները այս միջոցին կը դիմեն, որպէսզի հայկական վարժարաններու աշակերտներուն թիւը նուազագոյնի իջնէ եւ ի վերջոյ հայկական վարժարանները փակուին: Իսկ հայ տնօրէնները ալ կ'աշխատին որ աշակերտներու թիւը հարիւրը գտնէ, որպէսզի վարժարանը չփակուի:

Մուրատ կը պատմէ որ վարժարան փոխելու հետեւանքով էչ կրցած իր մայրենի լեզուն բաւարար չափով սորվիլ: Իսկ իր նոր դպրոցին մէջ որեւէ յոռի վերաբերում չէ տեսած հայկական վարժարանէ մը եկած ըլլալուն համար: «Արդէն Թուրք ժողովուրդը որեւէ խտրականութիւն չընէր» կ'ըսէ Մուրատ:

Ծնողակցութիւնը կ'երկարի մինչեւ զինուորական չիշատակները: Արա երբ զինուորագրուեր է որպէս սպայ, ենթարկուեր է անպատեհներու քուէարկութեան: «Որպէս պատճառաբանութիւն, «Քրիստոնեայ ես եղեր» էըսին, այլ յատնեցին թէ ապահովութեան հարցաքննութիւնը տակաւին չէ լրացած: Մինչդեռ ապահովութեան հարցաքննութիւնս չատոնց վերջացած էր: Սղերդի մէջ ուսուցչական պաշտօն կը վարէի»: Իսկ Մուրատ կը պատմէ թէ էրզրումի Աչքալէ պատուին մէջ երբ զինուորական պարտականութիւնն կը կատարէր, նախ պաշտօնի կոչուած է զէնքի մթերանոցի մը մէջ, աւելի ետք երբ հասկցուած է թէ հայկական ծագում ունի, ուրիշ տեղ պաշտօնի նշանակուած է: Նոյնիսկ երբ ան անփորձներու մխուրներու մաս կը կազմէ եղեր, սպաներն մէկը հրահանգեր է. «անպատեհները եւ ոչ - իսլամները խումբէն բաժնուին»: Այնոնք այս երկու կոչումը ունեցողները միեւնոյն նժարին վրայ կը դնեն:

Վերջին օրերուն խօսակցութեան նիւթը կը կեդրոնանայ ամէնուն որպէս հայ հռչակուելու հարցին չուրջ: Արա կ'ըսէ. «անոնք, որոնք թլփատուած չեն, ամէնուն կողմէ հայ կ'անուանուին: Ես վերջին օրութեանս ընթացքին քանի հոգիի հանդիպեցայ: Փիւրտերու մէջ կան անձեր, որոնք մահմետական են եւ սակայն որովհետեւ լեռնաբնակ եղած են, չեն թլփատուած: Անոնք վերնուորութեան ընթացքին թլփատումի կ'ենթարկէին»:

Գրիգոր, որ որպէս հիւր կը գտնուի արհեստանոցին մէջ, սակայն կ'ամփոփէ խօսակցութիւնը. մարդը «ես Փիւրտ եմ» կ'ըսէ: Անոնք կը պնդեն. «ո՛չ դուն Հայ ես» կ'ըսեն: Իսկ «դուն Թուրք ես» կ'ըսեն ամէն անոնց, որոնք կ'ըսեն թէ «ես Հայ եմ»:

*
**

«ՓՈՓՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒՈՎ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ԿԸ ԽՕՍԻՔ

«Սէօզ» պարբերաթերթի մէջ հրատարակուած երկրորդ յօդուածը կը վերաբերի փոքրամասնութիւններու վարժարաններու տնօրէններուն դէմ վերջին տնտեսի գործ դրուած ճնշումին: Թերթը մանրամասնութիւններ կուտայ Կրթական պետնօրէնութեան դեկավարներ՝ Նաճի Աքայի եւ Հիւսամէտտին Իօղթիւրքի կողմէ թուրքփոխ - տնօրէններուն ուղղեալ այն ելոյթի մասին, որմէ այնքան անհանգստացած էին հայ տնօրէնները: Նաճի Աքայ թուրքփոխ - տնօրէններուն ըսած էր հետեւեալը. - «այս դպրոցներու բուն տնօրէնները փոքրամասնութիւններու կողմէ կը նշանակուին: Ուրեմն պէտք է ուշադիր ըլլաք: Դուք այս դպրոցներուն մէջ մեր աչքին մէջ երեւելու, եթէ հայ ըլլային: Հապա՞ մեր մեծ բանաստեղծները. Պետրոս Դուրեան ու Մխաք Մեծարենց ո՞րոնք հապիւ քանի դարուններ տեսան, Նիկիլ Վարուժանն ու Վահան Տէրեանը որոնք երեսնամեայ մեկնեցան այս աշխարհէն: Ուրեմն, անոնք ալ տեղ պիտի չկարենային գրաւել այս բառարանին մէջ, ուր պիտի երեւին 25 տարիներէ ի վեր գրիչ չարժող հոգաբարձութեան քարտուղարներ, բանկալի դիւանապետներ, վարժապետներ, ոտանաւորագիրներ, յօդուածագիրներ եւայլն:

Յանկարծ, Թատրիկի ոգին յայտնուեցաւ, որ դոչեց.

«Aux âmes bien nées
«La valeur n'attend pas le nombre
des années» (Le Cid)

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵՆ

Ն ի ս

(*) Copinage-ի մասին հետեւեալ բացատրութիւնը կը գտնենք Le Petit Larousse-ի մէջ.

«Համաձայնութիւն, իրերօգնութիւն փոքրաթիւ անձերու միջեւ, որոնք շահախնդիր ծառայութիւններ կը փոխանակեն»:

Տ. Հ.

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԻԵՆ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻՆ ԶՕՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹ

Երկրորդ անգամն ըլլալով, Վիէնի հոգարձութիւնը որոշած էր այս տարի եւս Մեծ Պահքի առիթէն օգտուելով, իր նուիրեալ հաւատացեալներուն ուշադրութիւնը հրաւիրել Հայաստանի բնակչութեան հրատապ ժժուարութիւններուն վրայ: Գաղափարը յստակ էր՝ ինքնամփոփում, խոհում, համաւոր զրկանքներու այս օրերը - աւելի «մանուպիտական» քան մը օգտագործելով պիտի ըսէինք «ապաշխարհութեան» այս շրջանը - վերածել զօրակցութեան շրջանի մը, ձեռք երկարելով բոլոր անոնց որոնք դժուար օրեր կ'ապրին: Այս տարի, հոգաբարձուներուն փափաքն էր իրենց աջակցութիւնը բերել երկու չափազանց ծրագիրներու. առաջինը՝ Արցախի թեմին վերականգնման աշխատանքներուն, երկրորդը՝ Իրան - Հայաստան կազմուղին կառուցման:

Մարտ 12-ին կը բացուէր զօրակցութեան այս արշաւը: Առաւօտեան ժամը 10-ին, Ս. Թէոդորոս Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցանէր Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան: Քարոզին ընթացքին, Ան նախ կը բացատրէր Մեծ Պահքի իմաստը եւ անկէ յետոյ ալ կ'անդրադառնար «Արաքսման» կիրակի-ին (այսպէս կը կոչուի Մեծ Պահքին երրորդ կիրակին) մասին եւ զեղեցիկ զուգահեռ մը կը կատարէր Ադամին եւ Եւային եւ հայ ժողովուրդին միջեւ. «Հայ ժողովուրդը առաւել եւս պէտք է հասկնայ Ադամին եւ Եւային դրախտէն արտաքսուելու դէպքին նշանակութիւնը, որովհետեւ մենք ալ տասնեակ տարիներ առաջ, հակառակ մեր կամքին, մեր երկրէն արտաքսուեցանք»: *Նորվան Եպիսկոպոսի քարոզի վերջին մասը ցնցիչ յորդոր մըն էր հայ մնալու.* «Հրեայ ժողովուրդը հիանալի օրինակ մըն է մեզի համար, որովհետեւ իր երկրէն արտաքսուելէն յետոյ աւ Սուրբ Գիրքը իր բեւեռն տակը դրաւ ու զայն վերածեց հոգեւոր հայրենիքի մինչեւ որ 2000 տարիներ յետոյ յաջողեցաւ, վերջապէս, երկրային հայրենիք մը ունենալ ... մենք պէտք է այս աքսորին գիտակցութիւնը փոխանցենք յաջորդ սերունդներուն ... սակայն ամէն մարդ պէտք է գիտնայ որ ապագայ սերունդները այդ զգացումը չեն ունենար եթէ հայերէն չսորվին եւ չխօսին, եթէ իրենց եկեղեցիէն հեռանան, եթէ իրենց ընտանեկան, տոհմիկ բարքերն ու սրբութիւնները ուրանան»:

Կէսօրէ ետք, ժամը 15·30-ին, քաղաքիս «Ռոպէն» երկրորդական վարժարանին հանդիսասրահին մէջ տեղի կ'ունենար համերգ մը, որուն դժբախտաբար կը մասնակցէին հազիւ եօթանասուն հոգի...

Համերգին ծրագրին մաս կը կազմէին Վիէնի Ֆրանսական «Աքորտիոն» եւ Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբը եւ «Սպիտակ» նուագախումբը: Մօտ երկու ու կէս ժամ տեւող յայտագիրը ներկաներուն առիթը կուտար ունկնդրելու եւրոպական եւ հայկական, ժողովրդային եւ դասական մեղեդիներ եւ երգեր:

Ներկաներուն առաջին չարքին մէջ, Նորվան Եպիսկոպոսին կողքին, կը գտնուէին «անակնկալօրէն» ժամանած քաղաքապետ՝ Լուի Մերմազ եւ իր կինը ինչպէս նաեւ Թաղապետութեան երկու անդամներ: Ընդմիջումին ժամանակ, ամփոփ ձեւով կը յիշեցուէր ցերեկոյթին կազմակերպութեան նպատակը: Արդիւնքը չէր ուշանար քանի որ համերգին աւարտին արդէն հոգաբարձութեան անդամներուն կը յանձնուէին բազմաթիւ նուիրատուութիւններ:

Այս համերգը սկիզբը պէտք է համարիլ արշաւի մը որ պիտի տեւէ մինչեւ Մայր կազարդ: Կազմակերպիչները յոյս ունին որ բացականչը ըմբռնելով նպատակին կարեւորութիւնը իրենց աջակցութիւնը չեն ղանար եւ իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն:

Ցիշեցնենք անգամ մը եւս որ գոյացած դրամը պիտի բաժնուի Արցախի Թեմին եւ «Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամին» Ֆրանսայի մասնաճիւղին միջեւ: Արշաւին արդիւնքը կը ծանուցուի մամուլին միջոցաւ:

ԿՈՐԻՒՆ

Փափաքողները կրնան վրէնց նպատանեը ուղարկել հետեւեալ հասցէին. -
Conseil Paroissial de l'Eglise arménienne
1, Quai Pajot, 38200 VIENNE.
Չէքերուն վրայ գրել՝
Eglise arménienne — Carême 95.

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՃԻՀԱՏԸ ՈՐՊԷՍ ԶՐՕՍԱՆՔ

«Գուրիէ Էնթէրնասիոնալ» շաբաթաթերթին Մարտ 16 - 22-ի թիւին մէջ անկիւն մը յատկացուած է Թուրքիոյ. հոն կը պատմուի թէ ինչպէս երիտասարդները խումբերով կ'երթան Պոսնիոյ, Չէչէնիոյ կամ Ադրբեջանի կռիւներուն մասնակցելու:

«Նոքթա» շաբաթաթերթին համաձայն, Պոլիսէն հանրակառքերով ճամբայ կ'ելլեն անոնք որոնք իրենց տարեկան արձակուրդը որոշած են անցընել Պոսնիոյ մէջ: Մուսլիմները որոնք նախընտրած են Չէչէնիա կամ Ադրբեջան երթալ, նախ օդանաւով Մոսկուա կ'երթան. այս խումբէն երիտասարդ մը կ'ըսէ լրագրողին որ հարցում-ներ կ'ուղղէ իրեն. - «Ի՞նչ է, կը կարծէիք որ ձի հեծած ու սուր մը ճօճելո՞վ պիտի երթայինք միւնչեւ հոն»:

Մեկնումները կը կազմակերպուէին Ազ. Թիւրքէչի Ազգայնական չարժումի կուսակցութեան կապուած եւ որպէս մշակութային ներկայացուած ընկերակցութեան մը կողմէ: Գրութեան մէջ Թիւրքէչ կը ներկայացուի որպէս Թուրք Լը Փէնը: Չէչէններու նախագահ Տուդայեւ ալ կոչ մը ուղղած էր հատնական թեկնածուներու, իսլամ - ազգայնական «Թիւրքիյէ» թերթին միջոցով: Ան ըսած էր. - «Ձեզմէ չեմ պահանջեր որ կռուիք. եկէ՛ք զօսաշրջական ճամբորդութիւն մը ընելու պէս: Ձեր բարոյական ներկայութիւնը մեզի կը բաւէ»:

Կ'ըսուի թէ 10 հազար հոգի արդէն մեկնած են Ադրբեջան. երկու հազար հոգի Չէչէնիա եւ քանի մը հարիւր ալ Պոսնիա, յատկապէս մեռնելու եւ նահատակի վերածուելու յոյսով, ինչպէս կ'ըսէ կազմակերպութեան պատասխանատուն: Մեկնողներէն չուրջ երկու տասնեակ մը արդէն յաջողած են արքայութեան ճամբան բռնել, պոսնիական զօրքերու մաս կազմելով: Կամաւորները 20 -38 տարեկան կ'ըլլան. երբեմն ոստիկանութեան չարքերէն կուգան, օգտուելով տարեկան արձակուրդի օրերէն, կամ առողջական կեղծ տեղեկագիր մը ճարելով: Բայց առհասարակ Գորշ գայլերու նախկին համակիններ են որոնք կը պատկանին ծայրայեղ աջին ու յատուկ կայաններու մէջ մարզուած են:

Այս խմբակներուն Չէչէնիա հասնումը նեղ կացութեան կը մատնէ ռուսական դիւանագիտութիւնը: Երբ կը հարցուի պատասխանատուներու թէ չէ՞ն վախնար Թրքական կառավարութիւնը դժուարին կացութեան մատնելէ, ժխտական կ'ըլլայ պատասխանը: Ոչ, որովհետեւ ներկայի կառավարութիւնը արտաքին ոչ մէկ քաղաքականութիւն ունի: Զայն չէ հաներ երբ Ամերիկացիները կ'ըսեն թէ Չէչէնիան ռուսական ներքին հարց է: Գորշ գայլերու պատասխանատուն կ'ըսէ նաեւ թէ երբ ձախակողմեան մարտիկներ, կամ հայկական, սուրիական խմբակներ կը ձերբակալուին (*) ու կը խոստովանին որ Ցունաստանի մէջ մարզուած են, ոչ մէկ հարց կը ծագի: Ինչո՞ւ իրենց գործունէութիւնը նեղ կացութեան մատնէ կառավարութիւնը որ արդէն չի թոյլատրեր այդ գործունէութիւնը:

Իսկ Թուրք Ներքին նախարարը խնդրին մասին կ'ըսէ. - «Ոչ ոք մեզի կը դիմէ, կռուելու համար Չէչէնիա կամ Պոսնիա մեկնելու յատուկ արտօնութիւն ուզելու: Մենք չենք կրնար միջամուխ ըլլալ մեր քաղաքացիներուն անձնական որոշումներուն: Չէչէնիա մեկնողները այդ երկրին ծագումը ունեցողներ են: Պետութիւնը պիտի չընդունէր որ ոստիկաններ կամ զինուորականներ յատուկ միաւորներու մաս կազմելով կռուելու երթային: Եթէ կան այդպէս ընդոներ, ատիկա կը նշանակէ որ մեկնած են դաղտնօրէն»:

(*) Թերթը էջատակի նոթով մը կը նշդէ որ ամբողջովին շիմնու է ըսուածը:

ԼՕՐԸՆՍ ՏԸՌԼ

ՊՐՈՍՊԵՐՈՅԻ ԿՂԶԻՆ

Ներածական՝ Գորիոյ կղզիի բնութեան ու ապրելակերպին

Անգլերէնէ Թարգմանեց՝
ՇԱՒԻՂ ՏԷՐ - ՄԵԼԻՔՈՆԵԱՆ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Զարեան կը քալէ ծանր վերարկու մը կրողի պէս: Զեղուն եւ արտասովոր անճնաւորութիւն՝ ինք է որ հաստատեց Հայաստանի մեր ազգային հանդիսութիւնները քաղաքի կեդրոնական հրապարակին մօտ գտնուղ «Կաքաւի Նշանակ»ին մէջ: Զարեան զարմանահրաշ ըմբռնելունակ մը ունի, որ տպաւորական հիմնամասի պարզ չրջումով՝ իրեն հնարաւորութիւն կ'ընձեռէ մեքենագրել փըրանսերէն ու իտալերէն, ինչպէս նաեւ հայերէն եւ ռուսերէն: Հերթական այս հանդիսութիւններուն՝ ան ոտքի կ'ելլէ եւ հիանալիօրէն հակակշռուած ձայնով մը կ'արտասանէ Համլէտի «Լինե՞լ թէ չլինել» մենախօսութիւնը, նախ՝ փրանսերէն եւ ապա՝ հայերէն, ռուսերէն, իտալերէն, գերմաներէն ու սպաներէն: Զի գիլնիր կարդին անգլերէն սորվիլ:

12 - 5 - 37

Նօթատետրէս. -

*Թէոդորի դէմանկարին համար. - դեղեցիկ գլուխ եւ ոսկեթել մօրուք: Ճիշդ ու ճիշդ էդուըրդեան գէմք եւ էդուըրդեան փրոֆէսէօրի անխաթար չարժուձեւեր: Հաւանաբար՝ Գորսիրայի մէջ անցուցած չրջանին էդուըրդ Լիբի կողմէ հնարուած ծիծաղելի փրոֆէսէօրի վերամարմնացում: Անչափելի ամչկոտութիւն եւ համեստութիւն: Անհաւատալի համոութիւն կղզիին վերաբերեալ ամէն հարցի մէջ: Անեղիտալի վենիզելոսական եւ բացատրելու ամենաչոր ու ամենաձանձրացուցիչ ոճ, որ երբեւիցէ գոյութիւն ունեցած ըլլայ: Բարձրավիզ կրկնակօշիկով ու կնդղաւոր վերարկուով մօրուսաւոր մարդու մանրանկար, որ միջատորսութեան հսկայական կազմած մը կունակին՝ չրջակայքը ոտքի տակ կ'առնէ որպէսզի խոստմընալի ճահիճ մը գտնէ, ուր ջրախոտերու եւ մանրէներու մանրադիտական աշխարհ մը (ըստ իրեն՝ իրական միակ աշխարհը) յայտնաբերուելու կը սպասէ: Թէոդոր չարունակ կը ձերբակալուի որպէս օտար գործակալ՝ իր խարտեաշ մօրուքին, անգլիական զօրաւոր չեչոով խօսուքին, անգլիական զօրաւոր չեչոով խօսած յունարէնին եւ իր վրայ կախուած ճնկճնկացող ամաններու, լաթի կտորներու եւ խողովակներու խորհրդաւոր հոյլին պատճառաւ: Քալամայի մեր տունը իր առաջին այցելութեան՝ հազիւ բարեւած էր, երբ աչքերը յանկարծական չողով մը փայլեցան: Գրպանէն կոնաձեւ տուփ մը հանեց, գործաւր զսպուած ոգեւորութեամբ մը «Ներեցէ՛ք» ըսաւ, հիւրասենեակի պատին մօտեցաւ, ճանճ մը բարձրադոյն վարժարան մը, որ հայերէն դասաւանդէ, հակառակ որ սանսքրտերէնն, սիմէրերէն եւ տակաւին բազմաթիւ լեզուներով ուսուցում ընդ ամպիոններ կան գրական ֆաքիւլթէներու մօտ: Այս պատճառաւ հայերէնի ուսուցիչները անբաւարար մակարդակ ունին եւ չեն կրնար օգտակար ըլլալ աշակերտներուն: Դպրոցներու մէջ կը կարդացուին Հայերն ու Յոյները վիրաւորելու ձեւով եւ Թուրք ազգայնապաշտութեամբ գրի առնուած ազգային պատմութեան դիրքեր: Միջոց մը փորձուեցաւ իսլամ կրօնքն ալ պարտաւորիչ դարձնել հայկական վարժարաններու մէջ: Բողոքը այնքան բուռն եղաւ որ կրթական նախարարութիւնը հրաժարեցաւ այդ որոշումը կիրարկելէ: Բայց որոշումը հրատարակուած է պաշտօնաթերթերու մէջ եւ անիկա այսօր ալ դպրոցներու վերեւ կը չարժի դամոկլեան սուրի մը նման:

որսաց, միեւնոյն ատեն յաղթապանծ մեղմ ձայնով՝

- Բռնեցի: Զորս հարիւր երկրորդն է:

17 - 5 - 37

Տարմօրօր թռչունները հոլն ի վար ըրջանականաձեւ կը թեւածեն: Այսօր սիրուկկոյի չունէ մը կայ, ծովը ալեկոծ է եւ իր գոյները կը փշրուին տան սառոտին: Քաղաքի յորդառատ պարտէզներէն չոգի կը բարձրանայ: Բ. դքսուհին լայնեզր զըլխարկով դուրս ելած է իր վարած ձիակառքով: Փակ փեղկերով պալատանման տուները իրենց վրայ չուք տարածող նոճիներէն կը հարուածուին: Հարաւային մեծ հողաշերտին վրայ՝ սպիտակ սպիի նման դէպի զմրխտագոյն լիճը երկարող ճանապարհը կը տեսնէք: Զէթենիները կատաղօրէն մոխրագոյնէն արծաթի կը զարնեն, իսկ տան եռեւի մատղաշ նոճիները երեքուն աղեղներու կը նմանին: Նիկոլան որ պահ մը առաջ մեր դիմացը ամուր եւ հաստատուն կանգնած էր ամբարտակին վրայ, այժմ՝ լեռներուն հանդէպ այդ փոքրիկ կարմրագոյն առագաստին վերածուած է: Երեկոյեան՝ հովը յանկարծ կը դադրի եւ երկինքը իր նախկին գոյնը կը վերստանայ: «Կաքաւի Նշանակ»ին մէջ Զարեան կը ճառէ այն մասին, թէ պարտիզակերտումը բնագանցութեան մէկ արտայայտութիւնն է:

- Աստուածաշնորհն Պղատոն անգամ մը ըսած էր, թէ Ցունաստանի մէջ դուք զԱստուած կը դանէք իր կարկիններու արդիւնքով:

Ն. կը պաշտպանէ Լօրընսի նկարագրական արուեստին ճշդրտութիւնը, հակառելով անգլիացի տղու մը որ կը յայտարար թէ Լօրընսի բոլոր տեսարանային նկարագրութիւնները երեւակայածին են, իրականութեան հետ կապ չունին: Մինչ Թէոդոր մեզ կ'ապշեցնէ բաժակ մը գինի պահանջելով մեղմաճաշի (բնաւ չի խըմեր) եւ առաւել եւս մեղմաճաշի աւելցընելով.

- Causalité-ն ի՞նչ է:

18 - 5 - 37

*Causalité-ն այս եղերայատակն է, որ ամէն առաւօտ կ'անհետի, երբ կ'երթամ գաղջ ժայռերուն վրայ կ'երկարիմ, դէմքս հազիւ մէկ ոտք վեր՝ գորշ Իոնականէն: Մինչեւ կէսօր երկնցած կ'անցընենք Սուրբ Արսէնիուսի նուիրուած կարմիր կրաղիւսէ աղօթախորշին տակ, կեռասներ նետելով աւազանին մէջ - երկու կանդուն խորութեամբ ջինջ ջուր մինչեւ աւազուտ յատակը, ուր կեռասները արեան կաթիլներու պէս կ'աղօտին: Ն. զանոնք հաւաքելու համար կը սուզուի, ջրադուէսի պէս չրթներով բռնած վեր կ'ելլէ: Աղօթավայրը մեր անհատական լողաւազանն է: Նոճիի չորս տունկ, երկու կանդուն կապոյտ ջուրը եկերող ժայռահարթակներ՝ սուզուելու համար եւ մաքուր խճայատակ: Աւելնօք, փոթորիկէ մը ետք, Մանոլի անունով ձկնորս մը այստեղ կը գտնէ Սուրբ Արսէնիուսի մէկ իկոնը, զոր պատըսպարելու համար ալ կը չինէ կարմիր կրաղիւսեայ այս աղօթախորշը: Այժմ փոքրիկ լամպարին իւղը միշտ լեցուն է, որովհետեւ Սբ. Արսէնիուս կը պահպանէ մեր լողավայրը:

(Շար. 3)

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Ցովի. Գասարճեանի *մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Սարգիսեան* 1000 *ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին։*

ՄԱՐՍԷՑԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

սիրով կը հրաւիրէ Զեզ ներկայ գտնուելու իր կազմակերպած

ՄԻՋԻՆԿԻ

աւանդական ճաշին

Կիրակի, Մարտ 26, ժամը՝ 12·30-ին

Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ
339, ave du Prado, Marseille 8e

Ճաշավճարը՝ 80 *ֆրանք։*

Ձեր տեղերը ապահովելու համար հաճեցէք հեռաձայնել՝
91 - 77 - 84 - 70 *կամ՝* 42 - 03 - 05 - 63

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

recherche

pour son Centre de Vacances
de Bellefontaine

Juillet et Août 1995

— DIRECTEURS diplômés et Assistants;
— ASSISTANTS SANITAIRES, Médecins, Etudiants en année de médecine, Infirmiers;
— CUISINIERS et aides Cuisiniers;
— HOMME D'ENTRETIEN possédant le permis de conduire.

Ecrire :
C.B.A.F.
17, rue Bleue, 75009 Paris.

ՄԱՐՍԷՑԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Արեւագալի Հոգեմատյալ Արարողութիւն Քառաձայն Երգեցողութեամբ Սահակ - Մեսրոպ Երգչախումբի *Ղեկավարութեամբ՝*
ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՋԵԱՆԻ
Կիրակի, Մարտ 26
Հովանաւորութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐՃՃԵԱՆ-Ի
Առաջնորդական Տեղապահ
կը պատարագէ՝
ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Այս առթիւ, Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի անօրէն խորհուրդը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կոմիտասի սան՝ Մարսէյլի նախկին Արմենիա երգչախումբի ղեկավար՝
ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

հոգւոյն ի հանգիստ։

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30-*ին։*
Պատարագ ժամը 9·30-*ին։*
Հոգեհանգիստ ժամը 10·45-*ին։*
Արեւագալ ժամը 11-*ին։*

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

à la Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Concert de jeunes talents

Ils sont tous d'origine arménienne
Ils ont de 9 à 19 ans
Ils ont été sélectionnés lors d'auditions devant un Jury professionnel
Ils joueront pour le plaisir de tous le répertoire de musique classique

Venez les encourager et les applaudir

le SAMEDI 25 MARS
à 20 h 30 très précises

EMISSIONS M.C.A. SUR AYP FM
LES MERCREDIS DE 10H15 A 11H50

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

80e ANNIVERSAIRE du GENOCIDE des ARMENIENS PERPETRE par le GOUVERNEMENT TURC en 1915

POUR
- La condamnation internationale du Génocide arménien;
- La poursuite en justice des négationnistes;
- La reconnaissance et la réparation;
- Le respect des droits de l'homme.

JOURNEE DE MOBILISATION

POUR LA PREVENTION DES GENOCIDES ET DES CRIMES CONTRE L'HUMANITE

LUNDI 24 AVRIL

Sur le Parvis des Droits de l'Homme et de la Liberté — **Trocadéro - Paris**

Programme des manifestations :

10 h 30 — Messe solennelle en l'église apostolique arménienne, 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

12 h 00 — Sur l'Esplanade du Trocadéro
Inauguration de l'exposition "24 AVRIL" dans le hall du Musée de Chaillot.
Projection sur grand écran de "Mémoire arménienne"
Littérature et presse
Exposition de photos documentaires
Documentaires audiovisuels
Création d'œuvres plastiques
Présence culturelle et artistique

17 h 30 — Rassemblement à l'Etoile, angle des avenues des Champs-Elysées et de Friedland

18 h 00 — Dépôt de gerbes sur la tombe du Soldat Inconnu et ravivage de la Flamme

18 h 30 — Cortège en direction du Trocadéro

19 h 15 — Allocutions de diverses personnalités sur l'Esplanade du Trocadéro

20 h 00 — Marche vers l'Ambassade de Turquie où une motion sera déposée

COMITE POUR LA COMMEMORATION DU 24 AVRIL 1915

Siège : Eglise Apostolique Arménienne, 15, rue Jean-Goujon — 75008 PARIS
Renseignements : Tél. : 42 08 76 49 — Fax: 42 08 09 70
Soutiens financiers à adresser à l'ordre du Comité du 24 Avril.

Le 24 Avril est une journée chômée légale pour tous les salariés d'origine arménienne. Absence légale pour tous les enseignants, élèves et étudiants.

"Fondation Léa et Napoléon BULLUKIAN"

SUBVENTIONS 95

offre aux associations arméniennes de bienfaisance relevant de l'Eglise d'Etchmiadzine.

Envoyer un dossier **avant le 30 Avril 95.**

à Fondation Léa et Napoléon BULLUKIAN :
18, rue Louis Tourte, 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR
FRANCE

1915 - 1995
A L'OCCASION DU 80ème ANNIVERSAIRE
DES COMBATS VICTORIEUX DE VAN

Samedi 25 Mars de 21 h à l'aube

REPAS .. DANSANT

avec l'Orchestre MASSIS

LE PRINTEMPS DU VASPOURAGAN

MAJC 12, rus Saint Bazile, 13001 MARSEILLE

Réservations : DAVITIAN : 91 52 19 08
CHALDJIAN: 91 66 45 33
GRACIAN : 91 93 32 18

Ի ՆՊԱՍՏ
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻՆ

ՃԱԶ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

մասնակցութեամբ՝ ՓՕԼ ՊԱՂՏԱՏԼԵԱՆ - Ի

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 1, ժամը 20·30-էն սկսեալ

« GYMNASE LAPIERRE » d'Alfortville
— Rue du 8 Mai 1945 —

Réservations : 43 - 75 - 28 - 37

l'U.G.A.B - *Jeunes*
vous convie
à sa Soirée
"BRASIL TROPICAL"
en présence de . . . *danseuses brésiliennes !*
le Samedi 1er AVRIL à partir de 22 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
— 118, rue de Courcelles, Paris 17e —

TENUE CORRECTE EXIGEE
INTERDIT AUX MINEURS

PRIX EXCEPTIONNEL 100 F
(avec 1 consommation alcoolisée)

Imprimé sur les Presses du Journal «HA RATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 24
VENDREDI
24 MARS
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթաթերթի առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·556 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.556

ԵՐԵՒԱՆԻ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 21 / 23)

Լ. ՏԷՐ - ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ - ԴՐԱԶՈՎ, ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարտ 22-ին, նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան ընդունած է Ռուսաստանի պիներու պատուիրակութիւնը զոր կը գլխաւորէր Պաշտպանութեան Նախարարը՝ զօրավար Գրաչով: Այս առթիւ, Հայաստանի Նախագահը չեշտած է Ռուսաստանի եւ Հայաստանի ստորագրած պայմանագրի կարեւորութիւնը, պինուորական ոլորտի խարխխներու վերաբերեալ Հայաստանի մէջ: Գրաչով չնորհակալութիւն յայտնած է ջերմ ընդունելութեան առթիւ եւ չեշտած թէ Հայաստան առաջին պետութիւնն է որ նման պայմանագիր մը ստորագրած է: Ապա, քննած են պայմանագրի գործադրութեան վերաբերող թէքնիք, նիւթական եւ ընկերային հարցերը: Հանդիպումին ներկայ եղած են Պետական Նախարար՝ Վ. Սարգսեան, Պաշտպանութեան Նախարար՝ Ս. Սարգսեան, Ներքին Նախարար՝ Վանօ Սիրադեղեան եւ այլ պաշտօնական անձեր:

*
**

Ռուսաստանի Պաշտպանութեան Նախարար Մարտ 22-ին Երեւան այցելութեան ընթացքին տեսակցելէ ետք Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի հետ, լրագրողներուն յայտարարած է թէ ռազմական ասպարէզին մէջ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները լաւագոյն մակարդակի վրայ են եւ ոչ մէկ կնճիռ դոյութիւն ունի: Ռուս զօրավարը ապատեղեկութիւններ տուած է հայեացուս համատեղ առաջին ռազմախորհրդարանին մասին որոնց ինք պիտի չանայ ներկայ ըլլալ:

*
**

ՍԱՀՄԱՆԱՑԻՆ ԱՆՑՔԵՐԸ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՆԻԽԹ

Մամուլի ասուլիսով մը արծարծուած են հայեացքբնականոն սահմանին վերջին պատահարները: Գլխաւոր սահմանային կոմիսար Գեղամ Ցարութիւնեան ըսած է որ ազրբեջանական կողմը վերջերս յայտնի սադրանքի կը դիմէ: Այսուհանդերձ, արտակարգ պատահարներ չեն եղած, այլ սահմանային միջադէպեր: Ամէն պարագայի, ազրբեջանական կողմը միշտ կըրկնակի տուժած է: Կոմիսար Գ. Ցարութիւնեան ուշադրութեան յանձնած է այն պարագան որ Ազրբեջանի իշխանութիւնը երբեմն չի կրնար կացութեան տիրապետել եւ պաշտօնատարներու յաճախակի փոփոխութիւնն ալ տեղի կուտայ հրադադարի խանգարման:

*
**

ՀԻՒԼԷՆԱԿԱՑԱՆԸ ՊԱՏՐԱՍՏ Կ'ԸԼԼԱՑ ՄԱՑԻՍԻՆ

Փոխ - վարչապետ Վ. Զիտէչեանի Մարտ 18-ին տուած մամուլի ասուլիսէն պարզուած է որ Մեծամօրի հիւլէկայանի նախապարտաւորական փուլի աշխատանքները կ'ընթանան նախատեսուած ժամանակացոյցով եւ Մայիսին կարելի կ'ըլլայ զայն օգտագործել ուժանիւթի արտադրման համար:

*
**

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ 75-ԱՄԵԱԿԸ

*Մարտ 20-ին, վարչապետ Հ. Բագրատեան ընդունած է չարք մը օտար պատուիրակութիւններ, որոնք Հայաստան կ'այցելէին հայկական կարմիր Խաչի 75-ամեակի յոբելեանին առթիւ: Վարչապետը միջազգային կարմիր Խաչի ներկայացուցիչներուն ուղղուած իր շնորհակալութեան ուղերձէն ետք Պետական Նախարար Ա. Ղազարեանի հետ միասին տեղեկացուցին թէ միջոցներով ի. Լեւոնեան ընդունելու յստակ եզրակացութեան յանգած է, կը հասնի շարունակութիւնը. ան «*արտայայտելով իր եւ Ֆրանսահայ համայնքի կարծիքը կաթողիկոսական ընտրութեան մասին, յայտնել է որ իրենք կաթողիկոսի լաւագոյն թեկնածու են համարում Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոս Գարեգին Բ. վեհափառին*»:

Այս արտայայտութիւնը կրնայ վեր. Ր. Լեւոնեանի անձին մէջ փրանսահայութեան բաների հանգամանքը փնտռելու մղել. կրնայ նաեւ «ո՞վ է գաղութին տէրը» թեմայով վէճեր արծարծել, թէեւ գրեթէ բոլորս գիտենք թէ առտուն ամէնէն կանուխ արթնցողը կը վայելէ այդ տիրութեան պատիւը: Տարբեր մօտեցումով մը կարելի է նաեւ ենթադրել որ որպէս Հայաստանի փարիզի դեսպանատան նախկին աշխատակից, վերապատուելին հարկաւոր նկատած է Գարեգին Բ.ի հայաստանեաց զօրակցութեան մասնակցութիւն մը բերել:

Ինչ որ ալ ըլլայ պարագան, փրանսահայութիւնը կրնայ միայն շնորհակալ ըլլալ Աւետ. եկեղեցւոյ այս դէմքին. ան յաջողած է ոչ միայն անդէմ ցրուածութիւն մը որպէս համայնք ներկայացնել, այլեւ երկու խմբագրութեան հաւատացընել թէ այդ համայնքը հանրային կարծիք ալ ունի...:

Երանի մեր բոլոր բաներերնիս ալ նոյնքան ճարպիկ տիպարներ ըլլային, հոգ չէ թէ մենք վերջիններս ըլլայինք տեղեկացնու անոնց գոյութեան եւ մեր իսկ կարծիքին:

Թ. ԱՐՓԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ. կը չարունակէ իր ներխուժումը հիւսիսային Իրաք եւ նոյնիսկ զօրքերը կը տեղաւորուին: Տիկին Զիլլէր կը մերժէ ճշդել թէ մինչեւ ե՞րբ պիտի տեւէ գործողութիւնը, մինչ սպայ մը կ'ըսէ՝ «թերեւս ամիս մը, թերեւս տարի մը»: 35 հազար թուրք զինուոր մտած է 45-էն 60 քիլոմեթր սահմանէն ներս: Եւրոպական Միութիւնը դատապարտած է թրքական այս գործողութիւնը, ինչ որ, սակայն, բնաւ հոգը չէ Թուրքիոյ: Ճիշդ է որ Միացեալ - Նահանգներու Պաշտպանութեան Նախարարութիւնը յայտարարած է թէ «կը հասկնայ» Անգարան: Ցարձակման երրորդ օրը, Մարտ 22-ին, Պաղտատ հակադրած է: Արտաքին նախարարութեան բանբերը դատապարտած է «իրաքեան ինքնիշխանութեան բռնաբարումը» եւ «իր ցաւն ու բողոքը» արտայայտած:

ՎԱՆԻ պատժական Ատեանին առջեւ Պէրնէսկ եւ Թափիի պաշտպան փաստաբանները, Մարտ 22-ին, չկրցան հաստատել իրենց յաճախորդներուն անմեղութիւնը: Ծանօթ է որ դատախազը 18 ամիս (եւ ոչ՝ տարի, ինչպէս գրուած էր մեր նախորդ թիւին մէջ) բանտարկութիւն (12-ը՝ յետաձգումով) պահանջած էր Թափիի դէմ: Այս վերջինը կը պնդէ որ լուր չունէր կաշառակերութենէն, ինչ որ բաւական տարօրինակ կը թուի բոլորին: Միւս կողմէ, Պէթլիսի քաղաքապետը (ան որ Փարիզ - Պէթլիսի 227 քիլոմեթրերը մրցանիչ կոտրող արագութեամբ ըրած էր, մինչեւ որ երկու տարի ետք խոստովանի թէ սուտ խօսած էր) հրաժարեցաւ Ընկերվարական կուսակցութեան մէջ ունեցած իր պատասխանատու պաշտօնէութեն: Կուսակցութիւնը, այս անդամ, կը չանայ չկրկնել Անկուլէմի երեսփոխան - քաղաքապետին հանդէպ ցոյց տուած իր բարեացակամութիւնը որ թոյլ տուաւ ենթակային չունչը Արժանթին առնել եւ ճաշարան մը բանալ հոն:

ՖՐԱՆՍԱ. զինք ծախած է Իրանի անցեալ Հոկտեմբերին, ըստ «Էֆսիրէս» չաբաթաթերթին: Կ'ըսուի թէ Ֆրանսա, այս ձեւով, ուզած է Իրանի բարիկամեցողութիւնը «չահիլ» Պախթիարի մարդասպաններու դատավարութենէն առաջ: Գործառնութիւնը կատարուած է Փարիզի, Ալժէի եւ Թեհրանի միջեւ փասքուալի մէկ խորհրդականին միջոցաւ:

ԹՈՔԻՈՑԻ փապուղիի ճգրափորձին հաչուեկշիռը միշտ կը չարունակէ ծանրանալ, մինչ ոստիկանութիւնը յանկարծակի խուժում մը ըրած է Աւտ աղանդի (Գերազոյն ճչմարտութեան եկեղեցի) չէնքերուն մէջ Ֆուճի լերան ստորոտը գտնուող գիւղ մը: 2500 ոստիկան մտած են չուրջ 50 աղանդաւորներ մահամերձ գտած են, մատրան մը գետինը պառկած: Չէ գտուած, սակայն, պետը՝ Շոքօ Ասահարա (չորս տարի առաջ Փարիզ եկած է ուսումնասիրելու համար Նոսթրատամուսի գուշակութիւնները), բայց գտած են բազմաթիւ թունաւոր նիւթեր որոնք աստիճան պատրաստելու կը ծառայեն եւ ձերբակալուած են քանի մը հոգի: Ցարդ, մեթրոյի ոճրափորձէն մեռած են 10 հոգի, 70 հոգի չատ ծանր վիճակի մէջ են եւ քանի մը հազար ալ միչտ հիւանդանոցը կը մնան:

ՊԵԼԺԻՈՑ. Արտաքին նախարարը՝ Ֆրանք Վանտընպրուք իր հրաժարականը տուաւ, ի վերջոյ, իբրեւ հետեւանք «Ակուսթա դայթակղութեան» ուր իր անունն ալ խառնուած էր: Կաշառակերութեան մեծ հարց մըն է զինամթերքի պայմանագրի մը առթիւ:

ԱԹՈՄ ԵԼՈՑԵԱՆԻ «Օրացոյցը» (Գալէնտէր) ժապաւէնի ցուցադրութեան առթիւ Մարտ 22-ին, տես՝ «Ցառաջ», Մարտ 15), «Լիպերասիոն» գրութիւն մը հրատարակած է (Մարտ 23) ուր բառախաղ խորագիր մը կը գործածէ՝ «Egoyan altère son ego»: Քննադատը՝ Տիտիէ Փերոն խոր վերլուծումի կ'ենթարկէ Եգոյեանի մտային աշխարհը զոր ան կը ջանայ տալ իր ֆիլմերուն ընդմէջէն: Եգոյեանի առաջին հանդիպումն է, կը գրէ, Հայաստանի հետ եւ բեմադիրը զայն կը ներկայացնէ սիրային պատմութեան մը միջոցաւ: Ֆիլմին անդրադարձած էինք արդէն վերոնչեալ թիւով: «Լիպերասիոն»ի աչխատակիցին համար այս ֆիլմը մեծարանք մըն է նաեւ Հայաստանի եւ իր Պատմութեան:

ՎԱԼԷՐԻ ՊՈԼԻԱԿՈՎ երկիր վերադարձաւ 437 օր մնալէ ետք անջրպետին մէջ, այսինքն կոտրելով նախորդ բոլոր մրցանիչները:

ԱՄՐԱՆ ԺԱՄ

Շաբաթէն կիրակի (Մարտ 25-էն 26) լուսնալիք գիշերը հարկ է ամրան ժամու անցնիլ, այսինքն՝ ժամացոյցները ժամ. մը առաջ տանիլ:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆ ԲԱԶՈՒԻ ՃԱՄԲՈՎ

Մարտ 14-ին բեռնատար օդանաւ մը որ Հայաստանէն 300 ինքնաչարժի անիւ կը տանէր Թիւրքմէնիստան, խանգարումի մը հետեւանքով ստիպուած էջք կատարած էր Բաքու: Հայկական օդային գիծերու վարիչներէն Արտաւազդ Միքայէլեան մամուլին յայտնած է որ օդանաւին անճնակազմին վտանգ չի սպառնար եւ պատահարին մասին քննութիւն կը կատարուի: Բեռը փոխադրելու համար Ազրպէյճանէն Բաքու մեկնած են բեռնատար կառքեր:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԺԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

(ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

«Նոր Հայաստան, նոր Հայեր» հատորի մէջ Ծառուկեանը զրոյց է ցակոբ Զարոբեանի հետ իր հանդիպման մասին. «Նստած ենք դէմ դիմաց, իր պաշտօնատան մէջ: Անկիւն մը նստած է Կարլէն Դալլաքեանը... թուղթ մատիտ ձեռքին: Մենք կը խօսինք: Կարլէնը լուռ, կը սպասէ մեր զրոյցը» (էջ 281):

Իրօք, այս հանդիպման կազմակերպիչը եւ միակ վկան ես էի: Յետագայ խօսքս, սակայն, որոշ նախադրանի կարիք ունի:

Ց. Զարոբեանը Հայաստանի Կոմկուսի առաջին քարտուղար ընտրուեց 1960-ի վերջին օրերին: Իսկ երկու-երեք ամիս յետոյ Կենտկոմի աշխատակազմի մէջ ըստեղծուեց մի նոր միաւոր՝ մի խումբ, որի առաջադրանքն էր՝ վարել արտասահմանի հետ առընչուող կապերը, այդ թուում, բնականաբար, նաեւ Սփիւռքին վերաբերող: Նոր միաւորի դեկավար նշանակուեցի ես: Յետագայում այդ խումբն ընդլայնուեց եւ նրա հիման վրայ ըստեղծուեց մի ամբողջ բաժին, որի վարիչը եղաւ Ֆրանսիայում խորհ. դեսպանատան մէջ իր պաշտօնավարութեան ժամկէտն աւարտած Լեւոն Մանասէրեանը: Մինչ այդ ինձ ուղարկել էին ուրիշ աշխատանքի՝ Հայաստանեայց Եկեղեցու Գործերի Խորհրդի նախագահ: Այս փոխադրութիւնը, որի իմաստը կենտկոմի աշխատակազմից իմ հեռացումն էր եւ քաղաքական կեանքի համար անհեռանկար (այն ժամանակներում այդպէս էր ընկալւում) վիճակը, ինչ որ չափով կապուած է սոյն իրողութեան հետ:

Պէտք է խոստովանեմ, որ նոր միաւոր-խմբի ստեղծումը որ հեռապնդում էր հեռուն ընացող նպատակները, անմիջապէս չէր, որ ըմբռնուեց ու գնահատուեց իմ ու շրջապատի կողմից: Իսկ Ց. Զարոբեանը, վարպետօրէն օգտագործելով Խրուշչովի բերած «ձնհալը» եւ արտասահմանեան շատ ու շատ ուժերի հետ կապեր հաստատելու նոր քաղաքականութիւնը, --որով առաջնորդւում էր կենտրոնը այդ տարիներին, յարաբերութիւններ յարդարելով անխուիր ձախ եւ աջ, մինչեւ իսկ եկեղեցական ու կրօնական շատ կազմակերպութիւնների ու գործիչների հետ-, ըստ էութեան սկզբունքային նոր պետնի վրայ դրեց Սփիւռքի հետ մեր յարաբերութիւնների խնդիրը:

Դրա վկայութիւնն է 1961-ի աշնանը Կոմկուսի հերթական համագումարում նրա զեկուցումը, որի մէջ առաջին անդամ լինելով, վերանայուեց Ս. Միասնիկեանի եւ Ս. Յովհաննիսեանի ժամանակներից ի վեր գրեթէ երեք ու կէս տասնեակ տարիներ քարացած դոգման, որով Սփիւռքի հայ համայնաւարներից զատ ուրիշ ուժերի հետ կապերը դատապարտում էին: Ես անմիջական մասնակցութիւն եմ ունեցել զեկուցման այդ հատուածի չարադրման գործում եւ գիտեմ, թէ որքան ոգեւորուած էր Ց. Զարոբեանը հայութեան զդդ հատուածների մերձեցման հեռանկարից:

Ց. Զարոբեանը ձեռնարկեց մի չարք գործնական քայլերի: Խորհ. Հայաստանի 40-ամեակի տօնակատարութիւնը, որը կայացաւ 1961-ի Մայիսին Խրուշչովի ներկայութեամբ, առիթ դարձրեց, որպէսզի, զարձեալ առաջին անգամ լինելով, Հայաստան հրաւիրուեն մեծ թւով հասարակական - քաղաքական գործիչները, այդ թուում պատուիրակութիւններ Ռամկավար Ազատական եւ Սոցեալ - Դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութիւններից:

Ի դէպ, Մայիս 6-ին հիւրերը կենտկոմի Բիւրոյի նիստերի դահլիճում հանդիպում ունեցան Ն. Խրուշչովի հետ: Ժողովին չատերը: Ես թարգմանիչի (հայերէնից ռուսերէն) օգնականն էի: Հեռատեսները, առանց բացառութեան, յայտարարում էին, թէ Հայաստանի յոբելեանի առիթով Խրուշչովից իրենք ինչ-որ անակընկալ են սպասում: Յետագայում ըստիւռքի մամուլում դանազան հրապարակումներ եղան, որոնց հեղինակները պընդում էին, թէ Խրուշչովի առջեւ իրենք դրել են Լեռնային Ղարաբաղը՝ Հայաստանին կցելու հարցը: Անշուշտ թէ, բոլորը, անկասկած, Լեռնային Ղարաբաղը նկատի ունէին, բայց փաստ է, որ այդ դահլիճում հնչեց միայն անորոշ «անակընկալ մը» բառը:

Կարեւոր ձեռնարկումներից էր սփիւռքահայ մամուլի որոշ օրգանների ազատ վաճառքի արտօնումը Հայաստանում: Գրաքննութիւնը յաճախ էր միջամտում, հրապարակից հանում այս կամ այն թերթի առանձին համարները, բայց երեւոյթը ընդհանրապէսն մեծ տարողութիւն ունէր: Դարձեալ առաջին անգամ լինելով, Հայաստան եկին մուտք գործում թէ նոյնիսկ համայնավար այլեւ ոամկավար եւ հնչակեան ուղղութեան թերթեր: Յատկանշական է նաեւ որ այդ մամուլը գնւում էր արտարժոյթով ԽՍՀՄ Արտաքին Առեւտրի Նախարարութեան հաշուին:

Ե. Զարոբեանը եղաւ Մոսկուայում սփիւռքահայ որոշ գրողների ստեղծագործութիւնների ռուսերէն հրատարակութեան նախաձեռնողը: Նրա չնորհիւ Մոսկուայում հրատարակուեց նաեւ Ա. Ծառուկեանի «Մանկութիւն չունեցող մարդիկ» հատորը:

Վերջապէս, անհրաժեշտ եմ համարում յատկապէս կարեւորել, որ այդ շրջանում սկիզբ դրուեց սփիւռքահայ ուսուցիչների ամէնամեայ դասընթացներին Երեւանում, ամառնային արձակուրդի ժամանակ: Յատկանշական է, որ դասընթացների մասնակցելու հրաւիրուել են նաեւ բազմաթիւ ուսուցիչներ Հ. Ց. Դաշնակցութեան մականի ներքոյ գործող դպրոցներից:

1964 Մայիս - Յունիսին կազմաւորուեց Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային կապի Կոմիտէն, որի ուսերին դրուեց Ց. Զարոբեանի մշակած նոր քաղաքականութեան իրականացման առաքելութիւնը: Սխալ եւ անհիմն են բոլոր այն յայտարարութիւնները, որոնք հնչեցին Հայաստանի թէ Սփիւռքի տարբեր ամպիոններից վերջին տարիներս (1988-ից ի վեր), թէ իբր Կապի Կոմիտէն եղել է Սփիւռքի պառակտման գործիք: Մինչ Կոմիտէի ըստեղծումը, Սփիւռքն արդէն իսկ, տարաբախտաբար, պառակտուած էր: Ընդհակառակն, Կոմիտէն չանաց կատարել կարելին եւ չաճախ անկարելին՝ անհամեմատ ընդլայնելու համար կապերը Սփիւռքի հետ, այդ թուում գործնական յարաբերութիւններ հաստատելով նաեւ Հ. Ց. Դաշնակցութեան ուղղութեան մշակութային, կրթական, մարզական եւ այլ օճախների հետ:

Թուարկածս եւ ուրիշ ձեռնարկումների մէջ գաղթնային էր Մեծ Եղեռնի 50-ամեայ տարելիցի նախապատրաստումը եւ կատարումը: Արդէն իր գործունէութեան առաջին օրերից Ց. Զարոբեանը թիրախում էր 1965 թ. Ապրիլի 24-ը: Ամիսը մէկ-երկու անգամ իր բազմազրաղ ժամանակից 30-40 րոպէ էր գտնում, ինձ հրաւիրում իր մօտ՝ լսելու համար Սփիւռքի մամուլի բոլոր նորութիւնները: Յաճախ հարցնում էր, թէ արդեօք Սփիւռքը արդէն իսկ (1961 - 62 թթ.) պատրաստո՞ւմ է 50-ամեակին: Ա. Ծառուկեանի հանդիպումը Ց. Զարոբեանի հետ հէնց աղերս ունէր այդ խնդրի հետ:

1961-ի վերջն էր կամ 1962-ի սկիզբը, մի առաւօտ հնչեց հեռախօսի զանգը իմ աշխատասենեակում:

- Հո՞ս Անդրանիկ Ծառուկեանն է, ճանաչո՞ւմ էք ինձ:

Անշուշտ որ ճանաչում էի: Ես զարմանք յայտնեցի, թէ որտեղի՞ց է իրեն յայտնի այդ հեռախօսը:

- Աղպաշը տուեց: Ասաց, որ Սփիւռքի հարցերով այլեւս միայն ձեզ պիտի դիմել:

Յովհաննէս Աղպաշեանը 1961-ի մայիսեան հիւրերից մէկն էր, Լիբանանի Համայնավար Կուսակցութեան նշանաւոր դէմքը, տաղանդաւոր երդիծաբան եւ լրագրող: Աղպաշի անունը բանալի անուն էր, եւ ես անմիջապէս համաձայնեցի Անդրանիկին խնդրանքի հետ՝ հանդիպելու մասին: Հանդիպումը տեղի ունեցաւ «Արմենիա» պանդոկի իր համարում:

Զրոյցը տեւեց երկար: Բազմաթիւ խնդիրներ չօչափուեցին: Ծառուկեանը լաւատոյնս ծանօթ էր Զարոբեանի զեկուցմանը: Հարցրեց, թէ արդեօք այդ ամէնը Մոսկուայի դիտութե՞մբ է արուում: Դրական պատասխանը ընդունեց գոհունակութեամբ:

- Երեւում է թէ, աշխարհը իր չաւիղն է վերադառնում, - ասաց, կասկածանքով նայելով ինձ՝ հասկանալու համար, թէ արդեօք ըմբռնեցի՞ Շէքսպիրէն արուած իր ակնարկը:

Յետոյ հարցրեց կարծիքս «Նայիրի»ի մասին: - Սփիւռքում ձեզ զովաբանող թերթեր չատ ունէք: Երբեմն լորձնաչուրթն: Կ'ուզէի՞ք որ «Նայիրի»ն էլ այդպիսին լինէր-: Եւ անմիջապէս, պատասխանս կանխելով, ասաց. - «Ի՞նչ օգուտ ձեզ, եթէ մի վատաբանող բերան եւս աւելնայ»: Վերջում, ինձ համար անսպասելի, հարցրեց.

- Հնարաւո՞ր է արդեօք, հանդիպում ունենալ Զարոբեանի հետ: Շատ կ'ուզենայի առաջին ազբիւրից ըմպել հանապազօրեայ ջուրս՝ գառը թէ քաղցրահամ:

Ես պատրաստ չէի դրական պատասխան տալու: Ինչ-որ բան մրմնջացի Զարոբեանի գերզբաղուածութեան մասին, կանխաւ նախապատրաստելով հնարաւոր մերժումը: Ծառուկեանը ժպտաց, մեղմ ասաց.

- Կը սպասեմ հեռախօսային կանչիդ:

Ց. Զարոբեանի մօտ մտայ արտահերթ: Հետս ունէի «Նայիրի»ի մի ըստուար հատոր եւ հապչտապ կազմած տեղեկանքը Ա. Ծառուկեանի մասին: Զարոբեանը մանրամասն հետաքրքրուեց: Կարդաց տեղեկանքը, թերթեց հատորն, որի տարբեր էջերում ես թղթիկներ էի դեռեղել անհրաժեշտ նիւթը անմիջապէս դտնելու համար: Հարցեր տուեց «Թուղթ առ Երեւանից» մինչեւ Խորսրով Թիւթիւնճեանի յօդուածները, մինչեւ Ա. Ծառուկեանի քաղաքական վարքը, կապուած Հ. Ց. Դաշնակցութեան եւ նրա յարաբերութիւնների հետ:

- Արեւ (այսինքն՝ արծուիկս -այսպէս էր ռուսերէնով դիմում իրենից կրտսեր եւ ցածրաստիճան աշխատակիցներին), արի ընդունենք:

Նշանակուած օրը եւ ժամին ես աւտոմեքենայով «Արմենիա» պանդոկից Ծառուկեանին տարայ կենտկոմի դարպասից ներս, վերելակով ելանք երրորդ յարկ՝ Զարոբեանի աշխատասենեակի առջեւ: Քարտուղարուհու զեկուցումից յետոյ, ճիշդ ժամանակին ընդունեց: Վեր կացաւ, ընդառաջ եկաւ, աջը սեղմեց, ձախ ձեռքով Ծառուկեանի ուսը թօթվելով:

Զրոյցը տեւեց չուրջ 70 րոպէ:

Ա. Ծառուկեանը մի չարք հարցեր տուեց, որոնց չարքում կարեւոր էին Հայաստանի անտեսական զարգացման հեռանկարները, Սփիւռքահայութեան հետ կապերի ճակատագիրը, հայրենադարձութեան գործը չարունակելու եւ Հայաստանից արտագաղթի երեւոյթները (որ արդէն իսկ տեղ էին գտնում՝ առնուազն իբրեւ ցանկութիւն): Զրոյցը աշխոյժ էր: Ծառուկեանը յաճախ գործօն մասնակցում էր, իր կարծիքները յայտնելով: Մասնաւորապէս Հայաստանից հեռանալու խնդրում երկուսն էլ, մխիթարից լացնելով, դժգոհում էին: Մի պահ Ծառուկեանը չէշտ նայեց զրուցակցին, ասաց.

- Պարոն Զարոբեան, չէ՞ք գտնում, որ Հայաստանի իշխանութիւնները կարծես արտարքեր են հեռացումների հարցում:

Զարոբեանը, հաւանաբար, պատրաստուում էր ժխտական պատասխանի, երբ, Ծառուկեանը աւելացրեց.

- Հեռանալ ցանկացողները մեծ մասամբ նախկին հայրենադարձներ են: Շատերը երկրորդական քաղաքացի լինելու բարդոյթը ունեն: Վստահութեան պակաս կայ:

Զարոբեանը նկատեց, որ Ծառուկեանի դիտողութեան մէջ արդարութեան մեծ բաժին կայ: Ասաց, թէ ինքը մտածում է այդ մասին: Պէտք է յաղթահարել զանազան խոչընդոտները, թէ' վարչական, թէ հոգեբանական, եւ որ դա դիւրին գործ չէ:

Զրոյցի ծանրութեան կենտրոնը ընկաւ Մեծ Եղեռնի զալիք յիսնամեայ տարելիցի հետ առընչուող հարցերի վրայ: Ծառուկեանի ուղղակի հարցին, թէ պիտի նչուե՞ն արդեօք, Զարոբեանը պատասխանեց յստակ, առանց տատանուելու:

- Անպատճառ պիտի նչուի: Ժողովրդի յիշողութիւնը վառ պահելը կենսական նշանակութիւն ունի ոչ միայն այն իմաստով, թէ անհրաժեշտ է, որ մենք իմանանք, թէ ով ենք եւ որտեղից ենք գալիս, այլեւ այն իմաստով, թէ ո՞ւր ենք գնում, թէ ի՞նչ եւ ինչպէ՞ս պէտք է անել, որ այլեւս երբեք 1915-ը չկրկնուի: Խնդիրը հարցերի մի ամբողջ կոյ է՝ քաղաքական, թէ տնտեսական, բարոյական թէ հոգեբանական: Եւ նչելը հրամայական է ոչ միայն այսօր զոհացում տալու համար մեր զգացումներին, այլ մանաւանդ ապագան կերտելու մտահոգութեամբ:

Ծառուկեանը տանկութիւն յայտնեց իմանալ արդեօք արդէն իսկ նախատեսո՞ւմ են որոշակի գործնական միջոցառումներ:

Զարոբեանը ժպտաց, ձեռքը երկարեց իր դէմը նստած Ծառուկեանի ձեռքը բռնելամարար չոյեց - սեղմեց, ասաց.

- Մի չտապէք, ժամանակին ամէն ինչ յայտնի կը դառնայ, իսկ այժմ դեռ չրրատարակելի չէ: Կարճ՝ կ'ունենանք եւ դրքեր, եւ յիշատակը յաւերժացնող ինչ որ կառոյցներ, եւ պետական ժողովներ, եւ մամուլ: Կարող եմ միայն ասել, բաւարարելու համար ձեր հետաքրքրասիրութիւնը, որ կենտրոնը սկզբունքով ընդունում է, միայն զգուշանում եւ աշխատում այնպիսի ձեւեր գտնել, որպէսզի չվանգուեն երկրի արտաքին չահերը:

Այս ամէնը ինձ համար էլ անսպասելի էր եւ նոյնքան նորութիւն, որքան Անդրանիկի համար: Երբ վերադառնում էինք պանդոկ, մեքենայի մէջ Ծառուկեանը հարցրեց, թէ Զարոբեանը արդեօք թուրքիա՞ն նկատի ունէր արտաքին չահերին ակնարկելով: - Հաւանաբար Թուրքիան, եւ նրա Թիւրքին կանդնած տէրութիւնները, - ինքն իսկ պատասխանեց իր հարցին:

Ծառուկեանը խիստ տպաւորուել էր: Ես բնաւ չզարմացայ, երբ կարդացի Զարոբեանին տուած իր գնահատականները նոյնիսկ 20 տարի յետոյ գրած իր «Նոր Հայաստան, նոր Հայեր» գրքում: Կանգնած Միջեռնականերդի յուշարձանի առջեւ կրակի առջեւ, Ծառուկեանի միտքը թեւածում է, փնտռում այն անձնաւորութիւններին, որոնց հետ է կապում եղեռնի յիսնամեակի յղացումն ու ծրագրումը: «Երկու դիմաստուերներ կը ծփան մտածումներուս երկայնքին, եւ անոնց պատկերը չեմ կրնար անջատել այս թռիչքի լռիկ, դէմս երկինքը ծակող սրածայր տէգէն, - գրում է նա: Վազգէն Առաջինը եւ Հայաստանի առաջին քարտուղարը, թէ մէկ գեկավար՝ Ց. Զարոբեանը»:

Քիչ ներքեւ, չարունակելով Զարոբեանի արժեւորումը, գրում է. «Եղեռնի յուչարձանը՝ ինքն է: Սարդարապատի զանգակներուն տակ կտուչ անկած յուլերը՝ իր գործն են: Ճանչցայ այդ մարդը, եւ սիրեցի» (էջ 280-281):

Ազնիւ Անդրանի՛կ: Դու արարեցիր արդարութիւնը, որ թեւում էր, թէ մեռել է:

Նկարագրածս տեսակցութիւնից մէկ օր անց կենտկոմի ամենաբարձրաստիճան պաշտօնեաներից մէկը, որին, ի դէպ, ենթակայ էր իմ խումբը, խիստ ծանր զրոյց ունեցաւ ինձ հետ, զանազան սպառնալիքներ ու մեղադրանքներ տալով, որոնց էութիւնը հետեւեալն էր. իբր թէ առանց Բիւրոյի յանձնարարականի, ինչ նպատակով, առաջին քարտուղարի մօտ եմ տարել արտասահմանցի մի անձնաւորութիւն: Իբր թէ ես ապակողմնորոշել եմ առաջին քարտուղարին: Քիչ յետոյ Զարոբեանը կանչեց ինձ իր մօտ:

- Արեօլ, քեզ հետ զրոյց ունեցա՞ն: Ո՛ւնչ, քիթդ մի կախիր: Իսկ դու նախապէս չէի՞ր համաձայնեցրել ՔԱ - կկ - Պէ-ի հետ:

- Բայց չէ՞ որ դա ձեր որոշումն էր:

- Այո բայց պէտք է համաձայնեցնել ՔԱ - կկ - Պէ-ի հետ, թէպէտ նրանք մի քիչ հնաոճ են աշխատում:

Ես զարմացել էի, որ կենտկոմի առաջին քարտուղարը խուսափում է ինքն իր վրայ վերցնել անմիջական պատասխանատուութիւնը: Նաեւ այդպիսին էր Զարոբեանը՝ անճարակ սեփական անձը պաշտպանելու տեսակէտից: Թերեւս այդ անճարակութեան գոհ էլ դնաց նա մի քանի տարի անց, երբ չկարողացաւ զանազան բանսարկութիւնների առաջն առնել:

Ինչեւէ, 1962-ի վերջին օրերին, նոյն բարձրաստիճան պաշտօնեան ինձ յայտնեց, որ հաստիքների կրճատման պատճառով իմ հաստիքը վերանում է, եւ ես ազատւում եմ կենտկոմի աշխատակազմից: Ինձ փոխադրում են կառավարութեան աշխատակազմ:

Իսկ մինչ այդ, երբ հասան «Նայիրի»ի հերթական համարները, ուր Ծառուկեանը անդրադարձել էր յիշատակարժան տակցութեանը, ես Զարոբեանի ցոյց տուեցի թերթը:

Կարդաց հատուածը, փոքրիկ մխիթարութեամբ, հայեացքով դնելով դէմքս, ասաց.

- Արեո՛ւ, տեսնում ես, թէ որքան ձիւդ էինք մենք, որ ընդունեցինք Անդրանիկ Ծառուկեանին: Թող այնտեղ էլ իմանան, թէ ինչով ենք զբաղւում մենք, չեչոտած գոհունակութեամբ ասաց նա:

ԿԱՐԼԷՆ ԴԱԼԼԱՔԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱԻԱՔՈՅԹ ԱՆՑԵԱԼԻ ՄԵՐ ՅԱՒԱԿՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՈՒ ՅՈՒՍԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ի.

Այդ ամառն ալ լինձի համար դարձաւ դերազանցապէս ընթերցումի եղանակ: Մէկ առ մէկ կը տապալէի գրադարանիս դիրքերը ու զանոնք մէկ չունչով կը կարդայի: Եւ մինչ ա՛լ կը հպարտանայի լաւ դիրքեր ընտրելու կարողութեամբ մը: Նոդենաւերն ու «տոլմուչ»ները իմ չորիւն ընթերցասրահներս էին: Մանաւանդ Սուաթկէն մեկնող առաւօտեան չոգենաւը, որմէ մեկնող առաւօտեան չոգենաւը, որ մէկ ժամէն գիս կամուրջ կը հասցնէր, լինի կուտար առաւօտեան ընթերցումի առաջին երջանկութիւնը: Տակաւին առանց նախաճաշած ըլլալու, առանց սուրճ մը իսկ խմած ըլլալու, տակաւին առանց առաւտրական գլխացաւէ մը տառապած ըլլալու, կը թաղուէի գիրքի մը էջերուն մէջ: Ինձի պէս մէկու մը համար տակէ աւելի կարեւոր ու երջանկաբեր ի՞նչ կրնար ըլլալ:

Այդ եղանակին է որ աւարտեցի Դերենիկ Դեմիրճեանի նշանաւոր «Վարդանանք» վէպը, զոր գնած էի Հայկազեան դրատունէն: Այս երկը ցնցած էր գիս: Իմ համեստ կարծիքով, մեր գրականութեան քանի մը գլուխ գործոցներէն մէկը նկատելի զայն եւ անմիջապէս դասերի կոստան Զարեանի «Նաւը Լերան Վրայ» և Շահան Շահնուրի «Նահանջը Առանց Երգի» վէպերուն քով: Մեր գրականութեան մէջ տակաւին ո՛չ մէկ գործ գիս այնքան ցընցած էր որքան ցնցած էին այս երեք գործերը, որոնք մեծ վարպետութեամբ կը պատմէին մեզ բնաջինջ ընել ուզող ուժերուն դէմ տարուած ահաւոր ու պատմական պայքարներու պատմութիւնները: Կը խորհէի որ այս գիրքերը մեզի կուտային մեր ազգային պատմութիւնը՝ երեք հատորներով: Հին չրջան, միջին չրջան ու նոր չրջան: «Վարդանանք»ը կուտար առաջինը, Զարչարուած եւ ծովու չուրի բիծերով նօթատետրը որուն մէջ քերթուածներուս առաջին ժայթքը կ'ուրուագծեմ: Ծառին տակ հանդչող պարանը եւ թին: Զիթապտուղի ճմանէն ծորած իւղը որ պիտի հաւաքուի որպէս վառելանիւթ: Պարտէզի պատի մը չինութեան համար դիզուած քարակոյտը: Դոյլ մը և կացին մը: Մրգատանէն անցնող գիւղացուհին իր սպիտակ գլխակապով: Ախոռին մէջ այծին անհանգիստ հաղը: Այս ամէնը ձեւ ու մարմին կ'առնեն դեղին կոնաձեւ սա փոքրիկ բոցին չուրջ, որուն լոյսով Ն. պանիրը կը կարէ եւ խաղողները կը լուայ: Մեր երջանիկ անձերուն միջեւ սեղանի մը վրայ պլպլացող մէկ հատիկ մոմ մը:

1918-ի յաղթորդող ճակատագրական օրերուն, ուր հայ ժողովուրդը դարձեալ լինելու ու չլինելու պայքար կը մղէր: Իսկ վերջինը, Շահնուրի «Նահանջը Առանց Երգի» վէպը, մեր աչքերուն առջեւ կը բանար 1915-ով ստեղծուած Սփիւռքի մը այլասերման ու օտարացումի ողբերգութեան վարագոյրը: Այո՛, իսկապէս Հայոց պատմութիւն մը երեք հատորով կամ երեք վարագոյրով:

Անյապ ընթերցող մըն էի այդ օրերուն: Կը կարդայի անգլերէն ու ֆրանսերէն դիրքեր ալ, բայց 1957-ի ամառնային եղանակը լինձի համար դարձաւ հայ գրականութեան պարտէզին մէջ չրջելու ամենաթանկագին առիթը: Միայն թէ կը տառապէի երբ կը տեսնէի որ չուրջիններս բացարձակապէս զաղափար չունէին այն հեղինակներուն մասին, որոնք զիս այնքան կը հմայէին: Օրինակի համար ո՛չ ոք բան մը կարդացած էր Դերենիկ Դեմիրճեանէն, որուն ոչ միայն վէպը, այլ նաեւ փոքր պատմուածքները այնքան խանդավառած էին զիս: Այդ օրերուն է դարձեալ որ կարդացի Վազգէն Շուշանեանի մէկ վէպը եւ Լուիզա Ասլանեանի պատմուածքներու մէկ հատորիկն: Առաջինը իր զեղահիւս ոճով, երկրորդը նրկարչագեղ իր նկարագրութիւններով տըպաւորեցին զիս: Ցետոյ յարձակեցայ Ստեփան Զօրեանի «Մի Կեանքի Պատմութիւն» վէպին վրայ: Անոր յաղորդեց Մուրացանի 650 էջնոց «Դէմորդ Մարզպետունի» վէպը: Բայց կեանքիս ամենամեծ ցնցումը կրեցի երբ կարդացի Րաֆֆիի 800 էջնոց «Կայծեր» հատորը:

Օ՛ այդ երջանիկ չրջանը, երբ ազատ էի կարդալու այն ինչ որ կարդալ կ'ուզէի: Տարիներ վերջ է որ, երբ պիտի ստանձնեմ «Մարմարա» թերթի պատասխանատուութիւնը, պիտի հասկնամ թէ ինչ կը նշանակէ կարդալ այն ինչ որ կարդալ կ'ուզես: Խմբագիրը կը կարդայ ո՛չ թէ այն ինչ որ կարդալ կ'ուզէ, այլ այն ինչ որ կարդալ ստիպուած է: Եւ երկուքը երբեք նոյն բանը չեն:

Այդ ամառ, հաւատարակչռելու համար այն մեծ երջանկութիւնը, զոր ազգային նիւթերու ընթերցումը կը պատճառէր ինծի, կը կարդայի նաեւ Անարէ Փիամի «Օրագրութիւն»ը (1939 - 1945), Փիէր Լուիսի «Ափրոտիթ»ը, Կոկոլի «Վերարկուն»: Բայց օտար գրականութիւնը ինծի համար հեզհեզակ կը սկսէր դառնալ երկրորդական: Մօտաւորապէս 10 տարիէ ի վեր բաժանորդագրուած էի Ժան Փօլ Սարթրի «Լէ Թան Մոտէրն» (Արդի ժամանակներ) ամսագրին, այդ նշանաւոր հրատարակութեան, ուր գրականութիւնը իր չերմ ձեռքը կուտար քաղաքական հարցերու: Գրադարանիս կարեւոր մէկ մասը արդէն լեցուած էր այդ ամսագրին թիւերէն կազմուած հատորներով: Սարթրի հանդէպ իմ անվերապահ հիացումս մէկ կողմէ կը կրկնապատկուէր երբ կը տեսնէի թէ այդ մեծ մտաւորականը հետզհետէ իր գրականութիւնը ձգտումի կը վերածէր քաղաքական հարցերու վերլուծման համար, մէկ կողմէ ալ կը ցաւէի որ ան ստեղծագործական իր տաղանդը կը սպառէր քաղաքական պայքարներու մէջ: Ճիշդ է որ ամսագիրը իմ առջեւ կը բանար մտքի որոնումներու հիանալի պարտէզներ, բայց ես անոնց մէջ երբեմն յուսահատօրէն պիտի փնտռէի այն մթնոլորտը զոր «Գոյապաշտութեան» ախոյեան Սարթրի «Պատը» պատմուածքին կամ «Դռնփակ Նիստը» թատերախաղին մէջ զգած էի:

Այդ տարի, Հայոց գրականութեան էջերով երջանկանալու արբեցումիս մէջ վերջ տուի «Լէ Թան Մօտէրն» ամսագրի բաժանորդագրութեանս: Տարիներ վերջ զարմանքով պիտի տեսնէի որ այդ ամսագրին 1957 Թուականի Ապրիլի թիւին էջերն իսկ չէի կտրած ու բացած:

Ռ. Հ.

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ»Ի ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Լիոնի հայ կեանքին մէջ, «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութիւնը կը գրաւէ եզակի ու եզական տեղ մը: Իր հիմնադրութեան օրերէն ի վեր՝ 1977, ան կը գործէ մի միայն ի նպաստ հայկական յուշարձաններու, եկեղեցիներու, վանքերու՝ «վերականգնել ու պահպանել պատմական ժառանգութիւնները» նշանաբանով: Գործունէութիւններու այս չրջագիծին մէջ, ան կը վայելէ նաեւ Ֆրանսական հաստատութիւններու չարգանքն ու աջակցութիւնը:

Հրաւիրելով Զուիցերիոյ Սիոն քաղաքի ակադեմական նուագախումբը ու Թիպոր Վարկայ աշխարհահռչակ չութախաղը, «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութիւնը Լիոնի հայութեան չնորհեց հոգեկան բարձր վայելքի երեկոյթ մը՝ իրրեւ յուցանիչ իր կենսունակութեան: Նուագահանդէսը տեղի ունեցաւ Հինգչաբթի, Մարտ 9-ի երեկոյեան ժամը 8·30-ին, Լիոնի Հանրածանօթ Մոլիէր դահլիճին մէջ: Մեր քաղաք տեղեկութիւններուն համաձայն, չորս հարիւր հանդիսականներ տեղ գրաւած էին սրահին մէջ, Հայերու կողքին՝ բազմաթիւ Ֆրանսացիներ, Միչէլ Նուարի Ա. տեղակալը՝ Պր. Մերմէ եւ իր կինը, քաղաքական ուրիչ անձնաւորութիւններ, մտաւորականներ ու զարմանալի բազմութիւն մը երիտասարդներու: Յայտագիրը կ'ընդգրկէր զուտ դասական երաժշտութիւն: Երկեր՝ Պախ, Մոցարթ, Սէն - Սանս, Մասընէ, Սարազաթ ու Փականինի երգահաններէն, առանց մոռնալու երեք մանրապատումներ՝ կոմիտասէն: Սիոնի երիտասարդ նուագախումբը՝ Թիպոր Վարկայի ճպոտին տակ, երկու ժամ տեւողութեամբ գիտցաւ վերապրեցնել դարեր գիրար բաժնող վարպետներու ըստեղծագործութիւնները, խլելով անվերապահ ծափահարութիւններ՝ որոնք կը վկայէին հանդիսականներու գնահատանքը: Մթնոլորտը դարձաւ դեռ աւելի խանդավառ երբ իբարու յաջորդեցին հօթը մենակատարներ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը երիցս ներկայացաւ բեմ բուռն ծափահարութիւններու տարափին տակ:

Միջնարարի պահէն առաջ, բեմ բարձրացաւ «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան նախագահը՝ տոքթոր Սրամ Ղազարեան: «Կ'ապրինք խռոված աշխարհի մը մէջ, ու երաժշտութիւնը կուգայ պահ մը մեզի մոռցնելու մեր ամէնօրեան» ըսաւ ան:

Շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք ներկայ հասարակութեան, Սիոնի նուագախումբին ու յատկապէս Թիպոր Վարկայի իր ներկայութեան համար, տոքթոր Ղազարեան չարունակեց. – «Մեզի կը մնայ օժտել այդ կեանքը դեղեցիկ զաղափարականով, ինչպէս մեր կազմակերպութիւնը որ կը ձգտի մէկ նպատակի՝ վերապրեցնել յիշատակը: Կատեցնել ժամանակի հոլովոյթը ու ընել այն ինչ որ ժամանակը կ'ուզէ միշտ աւերել»: Նախագահը չնորհաւորական խօսքեր ուղղեց «Երկիր եւ Մշակոյթ»ի անդամ ու միաժամանակ Թիպոր Վարկայի աշակերտ՝ Ալին Անթապլեանին, որ ներկայ էր նուագախումբին մէջ: «Իր յարատեւ աշխատանքներուն պտուղն է այս երեկոյեան նուագահանդէսը» յայտարարեց ան:

Արդարեւ, Մարտ 9-ի յաջող նուագահանդէսը պիտի մնայ յիշատակելի երեկոյթ մը բոլոր հայ հանդիսականներուն համար, որոնց խուռներամ ներկայութիւնը նաեւ հաւաստիացուց թէ՝ դասական երաժշտութիւնը եւրոպական ժողովուրդներու մեծաչնորհը չէ միմիայն:

ՎԱՐԴԱՆ

ՏԱՏԱՍԱՆՆԵՐԸ, ՄԱՐԴԻԿ ԵՒ ԵՍ

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

Մատենաշար «Երկ», Երեւան, 1994

տեսնէի թէ այդ մեծ մտաւորականը հետզհետէ իր գրականութիւնը ձգտումի կը վերածէր քաղաքական հարցերու վերլուծման համար, մէկ կողմէ ալ կը ցաւէի որ ան ստեղծագործական իր տաղանդը կը սպառէր քաղաքական պայքարներու մէջ: Ճիշդ է որ ամսագիրը իմ առջեւ կը բանար մտքի որոնումներու հիանալի պարտէզներ, բայց ես անոնց մէջ երբեմն յուսահատօրէն պիտի փնտռէի այն մթնոլորտը զոր «Գոյապաշտութեան» ախոյեան Սարթրի «Պատը» պատմուածքին կամ «Դռնփակ Նիստը» թատերախաղին մէջ զգած էի:

Այդ տարի, Հայոց գրականութեան էջերով երջանկանալու արբեցումիս մէջ վերջ տուի «Լէ Թան Մօտէրն» ամսագրի բաժանորդագրութեանս: Տարիներ վերջ զարմանքով պիտի տեսնէի որ այդ ամսագրին 1957 Թուականի Ապրիլի թիւին էջերն իսկ չէի կտրած ու բացած:

Ռ. Հ.

ԼՕՐԸՆՏ ՏՐՈՒԵԼ

ՊՐՈՍՊԵՐՈՅԻ ԿՂԶԻՆ

ներածական՝ Գործու կղզիի բնութեան ու ապրելակերպին

Անգլերէնէ Թարգմանեց՝ ՇԱՒԻՂ ՏԷՐ - ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

22 - 5 - 37

Երեկոյեան՝ ջրակոյտին կապոյտ չուրեր կը վերստեղծեն լուսնի լոյսը ու բիւրեղանման ազբիւրումով զայն կը ցոլացնեն սպիտակ ժայռերուն եւ խորունկ պատըշգամին վրայ, բարձր առաստաղով սենեակէն ներ ,ուր Ն.ի իւզանկրկ հաճելի պատմանները ծուլօրէն կը հայեին պատերէն: Եւ օդը (սեղի միջուկի բոյրի պէս ղով) պատուհանէն ներս կը հեղի աննկմար ու կը միախառնուի սպառած լապտերներու հոտին: Այնպիսի հանդարտութիւն մը կը տիրէ, որ հոն վերը մութին մէջ ձիթենիներու տակէն մարդու մը ձայնը կ'անհանդստացնէ եւ նոյնինքն խղճի ձայնին պէս կը ցնցէ քեզ: Ծովու միապաղաղ մակերեսին տակ ձուկերը չուքերու նման կը տեղափոխուին հեռաքրքրութենէ եւ վախէ մղուած: Իսկ այժմ՝ սառի պէս անչարժ աստղերը կը վայլեն Եւկլիտեան այս անխառն մակերեսին վրայ: Օդը այնքան հանդարտ է, որ մոմի լոյսով կ'ընթանք նոճիներուն տակ: Որմէ հեռ, մինչ սուրճ կը խմենք եւ խաղով կ'ուտենք հայելանման չուրի եզերքին, հով մը կ'եկլէ ու ամբողջ երկինքը կը չարժակի եւ կը դողդողայ - բողբոջած մեծ ճիւղի մը նման որ կը տարտղնի ու կը ճօճուի: Ապա, մինչ մոմը կը վերակենդանանայ ու կ'անչարժանայ, դանդաղօրէն ամէն ինչ կրկին կը վերահաստատուի չուրին մէջ երեւցած աշխարհի մը ձեւին տակ, հնարաւորութիւն ընծայելով որ Թէոդոր մատնացոյց ընէ ներքեւի չուրին մէջ պսպղացող պլէյատները:

28 - 5 - 37

Այսպիսի պահերուն՝ երբեք չենք խօսիր: Սակայն մոմին լոյսով կը նչմարեմ խանճուած բազուկներն ու պարանոցը եւ սանդալներուն մէջ սրճագոյն բթամատերը: Հարիւրաւոր պատկերներ կը նչմարեմ միանգամայն եւ զանոնք ընկալելու հարիւրաւոր ձեւեր: Վայրի վարդերով ծաղկամանը: Անգլիական դանակներն ու պատառաքաղները: Ցունական ծխիկներ: Զարչարուած եւ ծովու չուրի բիծերով նօթատետրը որուն մէջ քերթուածներուս առաջին ժայթքը կ'ուրուագծեմ: Ծառին տակ հանդչող պարանը եւ թին: Զիթապտուղի ճմանէն ծորած իւղը որ պիտի հաւաքուի որպէս վառելանիւթ: Պարտէզի պատի մը չինութեան համար դիզուած քարակոյտը: Դոյլ մը և կացին մը: Մրգատանէն անցնող գիւղացուհին իր սպիտակ գլխակապով: Ախոռին մէջ այծին անհանգիստ հաղը: Այս ամէնը ձեւ ու մարմին կ'առնեն դեղին կոնաձեւ սա փոքրիկ բոցին չուրջ, որուն լոյսով Ն. պանիրը կը կարէ եւ խաղողները կը լուայ: Մեր երջանիկ անձերուն միջեւ սեղանի մը վրայ պլպլացող մէկ հատիկ մոմ մը:

4 - 6 - 37

Թէոդորէն ստացած առաջին նամակս պահած եմ: Կիրակի երեկոյեան նաւով հասաւ եւ տուն ինծի յանձնուեցաւ պիւղի պահապամիտին՝ Սպիրոյի ձեռամբ: Վրան գլխագիր տառերով ստիպողական գրուած ըլլալուն՝ մէկ տրախմի նուէր տուի լրաբերին:

«Զափազանց մեծ հրճուանքով կ'իմանամ մեր հասարակաց բարեկամ Զ.էն, թէ կը մտադրէք կղզիին պատմութիւնը գրել: Ծրագիր մըն է զոր բաւական ատեն խորհած եմ ինքս իրականացնել, բայց իմ հետաքրքրութիւններուս այլազանութեան եւ գրական տաղանդի պակասի պատճառով՝ միշտ ալ զգացած եմ որ այդ գործին անատակ եմ: Բայց և այնպէս կը փութամ ձեր տրամադրութեան տակ դնելու իմ ունեցած բոլոր նիւթերս եւ Երկուշաբթի օր ձեզի պիտի ուղարկեմ ա) իմ պատրաստած համացուցակային պատմութիւնը կղզիին, բ) Սբ. Սպիրիդիոնի մասին ունեցած տուեալներս, գ) Գորսիրայի անոյշ չուրերու կենսաբանութեան մասին իմ պատրաստածս, դ) Գորսիրա կղզիի երկրաբանութեան չուրջ հակիրճ տեղեկագիր մը: Ասոնք ձեզ պէտք է հետաքրքրեն: Դեռ միայն սկիզբն ենք երկաց: Անկեղծօրէն ձերդ՝ Թէոդոր Ստեֆանիդէս»:

Պարզապէս այս հիման վրայ նամակագրութեան սկսանք, որ իմ կողմէ կը յատկանշուէր հնարովի պատուէրներու պատրուակի տակ խուսափումներով, իսկ իր կողմէ՝ ղիտաչխատողի անժպիտ եւ տաղակալի ճշդրտախրութեամբ: Մէկէն միւսը նամակներու առաքումը կը կատարուի կղզիին նաւակներով: Ինչպէս լինք կ'ըսէ, դեռ միայն սկիզբն ենք երկաց:

7 - 6 - 37

Իրիկուան դէմ՝ սրնգահարը երբեմն կը նուագէ, մինչ արածող իր ոչխարները ղիմացի հրուանդանին վրայ յառաջանալով թուփերուն եւ խոտերուն մէջ կ'որճան: Մենք՝ աղէն պնդացած ու մետաքսի սահունութիւն ստացած մեր մորթով անկողնին մէջ երկարած՝ մտիկ կ'ընենք: Սնխոնջ եւ ըստ բաւականին ձանձրացուցիչ սոխակները չփոթած են սրինգին հեզանոյշ նրբերանգներէն, երկնային ելեւէջներէն: Ձեւը առկայ է առանց մեղեդիի, եւ ձայնանիշերը կարծես կաթիլ առ կաթիլ կը լեցնեն լռութիւնը: Ծովանոյշներու ղեկուիչ ձայնն է սա, զոր Իւլիս լսած էր:

9 - 6 - 37

Մեր կռութեան դաւաճանած եղանք: Ն. որոշած է պարտէզ մը չինել տան ղիմացի ժայռին վրայ: Պիտի հարկադրուինք տապրակներով հող բերելու եւ քարէ փոքր պատերու բաժանումներով եզէկան ոճը կիրարկելու: Ցառակագիծը Ն.ի գործն է, իսկ իրականացումը յանձնուած է հայր ու որդի Ճոնին ու Նիկոլային, որոնք գիւղին լաւագոյն որմնադիրներն են: Հօր չինածը թեթեւ չեղութիւն մը ունի որովհետեւ, կ'ըսէ, մէկ աչքը կոյր է: Իսկ զաւակը՝ իրմէ եաք՝ անճարակը սրբագրէ սխալը եւ կը հիանայ ժայռը կոփուած քարի վերածող իր հօր ճարտարութեան վրայ: Ճոն չատ հանգիստ կ'աչխատի կկզած, իր յարդէ գլխարկին տարածած չուքին տակ եւ ընթացիկ գայթակղութիւնները պատմելով: Վիրաւոր կաչաղակի պէս իրերայաջորդ ոստոստումներով կը տեղափոխուի պատէ երկայնքին:

(Շար. 4)

FEDERATION DE FOOTBALL
DE LA REPUBLIQUE D'ARMENIE

GRAND MATCH DE GALA

Un grand match de gala, entre l'équipe championne d'Arménie 1994, le «*Chirag*» de Gumri et le «*Paris Football Club*», aura lieu le Mardi 28 Mars à 20 heures, au stade de la Porte de Montreuil, 36, rue des Docteurs Dejerine, dans le 20e arrt. Docteurs Dejerine, Paris 20e.

Venez tous encourager les brillants footballeurs de Gumri, invaincus en championnat 1994 et surtout récemment au cours des 6 matches préparatoires pour la nouvelle saison, en remportant 5 victoires et en faisant un match nul contre les équipes des ex-républiques soviétiques.

*
**

Une rencontre avec les joueurs du CHIRAG,
au cours d'un coktail, sera organisée au
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles 75017 Paris
le lundi 27 mars, entre 19h et 21h

ՄԱՐՍԷԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Արեւագալի Հոգեմտալ Արարողութիւն
Քառաձայն Երգեցողութեամբ
Սահակ - Մեսրոպ Երգչախումբի
Ղեկավարութեամբ՝
ԽԱՉԻԿ ԵԼԼՄԱՉԵԱՆԻ
Կիրակի, Մարտ 26
Հովանաւորութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐՃՃԵԱՆ-Ի
Առաջնորդական Տեղապահ
Կը պատարագէ՝
ՃԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ
Այս առթիւ, Սահակ - Մեսրոպ Երգչախումբի անօրէն խորհուրդը հոգեհանդստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կոմիտասի առն՝ Մարսէյլի նախկին Արմենիա Երգչախումբի ղեկավար՝
ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ
Հոգեհանդիստ՝ Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8·30-ին։
Պատարագ ժամը 9·30-ին։
Հոգեհանդիստ ժամը 10·45-ին։
Արեւագալ ժամը 11-ին։

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB - *Marseille*

COLONIE

l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance de Marseille cherche pour sa *Colonie de Vacances* de Juillet 95, des ANIMATEURS DIPLOMES de BAFA.

Pour toute candidature envoyer un C.V. avec photo à :

T'U.G.A.B. - *Colonie*
327, Boulevard Michelet
13009 MARSEILLE
Tél. : 91. 22. 10. 45.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

L'UNIVERSITE DE PROVENCE
LE CENTRE DE FORMATION CONTINUE ET D'EDUCATION PERMANENTE
D'AIX-EN-PROVENCE
ET LA SECTION D'ARMENIEN

organisent

LE SAMEDI 8 AVRIL

une journée thématique

«DECOUVERTE DE L'ARMENIE»

A L'OCCASION DU 80ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN

présidée par

M. Vincent-Paul KAFTANDJIAN
(Président de l'Université)

avec la participation de Mmes. et Mm. :

Gérard DUFOUR (Vice-Président)
Michèlle HOUDEVILLE (Directeur-adjoint de la Formation Continue)
Gérard DEDEYAN, Professeur d'histoire du Moyen Age
Robert DERMERGUERIAN, Maître de Conférences
Claude MUTAFIAN, Professeur à l'Université Paris-Nord
Rony BRAUMAN, Directeur de la Fondation Médecins sans Frontières
Anahid TER-MINASSIAN, Maître de Conférences
Gérard CHALIAND, Ecrivain, ancien professeur à l'ENA

Renseignements et inscriptions du 6 au 31 Mars
Université de Provence, Centre de Formation Continue (bureau n° 5)
29, av. Robert Schuman, 13621 Aix-en-Provence cedex 1
Tél : 42 64 25 45

ՄԱՐՍԷԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՃԱՆՉՆԱԽՈՒՄԲԸ

սիրով կը հրաւիրէ Ձեզ ներկայ գտնուելու իր կազմակերպած

Մ ի ջ ի ն կ ի

աւանդական ճաշին

կիրակի, Մարտ 26, ժամը՝ 12·30-ին

Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ
339, ave du Prado, Marseille 8e

Ճաշագինը՝ 80 *ֆրանք։*

Ձեր տեղերը ապահովելու համար հաճեցէք հեռաձայնել՝
91 - 77 - 84 - 70 *կամ՝* 42 - 03 - 05 - 63

à l'occasion de la Mi-Carême
L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX-DE-PARIS
organise au profit de ses œuvres

des journées d'amitié

(b a z a r d e c h a r i t é)

dans la Salle Polyvalente
de la Cathédrale Sainte-Croix des Arméniens Catholiques
13 rue du Perche, Paris 3e (l'entrée est par l'église)
le samedi 25 mars de 12h30 à 19h00
le dimanche 26 mars de 12h30 à 16h00
le dimanche 2 avril de 12h30 à 15h00

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

à la Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Concert de jeunes talents

Ils sont tous d'origine arménienne
Ils ont de 9 à 19 ans
Ils ont été sélectionnés lors d'auditions devant un Jury professionnel
Ils joueront pour le plaisir de tous le répertoire de musique classique

Venez les encourager et les applaudir

le SAMEDI 25 MARS
à 20 h 30 très précises

EMISSIONS M.C.A. SUR AYP FM
LES MERCREDIS DE 10H15 A 11H50

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES
SABERATOURS
SEVAN VOYAGES
SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
- ASSISTANCE À L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
3300 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26
EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48

STUDIO VICKEN

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

La Communauté arménienne de
Clamart, Issy-les-Moulineaux, Meudon-la-Forêt
et des environs
est invitée à une

Réunion d'information

sous la Présidence d'Honneur du Maire de Clamart
et en présence du P. Murone Kevekian et du R. Gilbert Léonian

le Fonds Arménien : Pourquoi? Pour quoi faire?

Diaporama sur les
PROJETS ET REALISATIONS DU FONDS ARMENIEN EN ARMENIE ET AU KARABAGH
Présenté et commenté par
BEDROS TERZIAN, Président du Fonds Arménien de France
le **Mardi 28 Mars à 20 heures 45**
en la Salle des Fêtes de la Mairie de Clamart, Place Maurice Gunsbourg

Fonds Arménien de France, BP 12, 75660 Paris Cedex 14.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Ծովի Շաւիղի մասնաճիւղի երաժշտական երեկոյթը՝
ՄԱՅԻՍ 6-ԻՆ
Շաւիղի Աթրիում սրահը։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Շահան Շահնուր. ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ

-- ԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ, ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ, ՆԿԱՐՆԵՐ --
Ներածական՝ ԳՐ. ՊՐԼՏԵԱՆ
290 էջ, Մատենաշար «ՅԱՌԱՋ»
Գինն՝ 150 Ֆր., *թղթատարի ծախքով՝* 175 Ֆր.
Դիմել՝ «Յառաջ» *կամ* Հրանտ-Սամուէլ Գրատուն
(51, rue Monsieur-Le-Prince, 75006 Paris)

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 25-26
SAMEDI - DIMANCHE
25-26 MARS
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·557 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.557

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ «Թռոյքա»ն, ինչպէս մկրտուած են Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Սպանիոյ Արտաքին նախարարները, Անգարա հասաւ Մարտ 23-ին եւ դանդաղ տեսակցութիւններ ունեցաւ։ Սպանացին եւ Գերմանացին ձգած են որ ժիւիէ արտայայտուի իրենց անունով։ Ան չ'ծածկած որ «Մաէսթրիխ Միութիւնը մեկնակէտ մըն է միայն, շատ հանգրուանները կան տակաւին նախքան գործադրութեան դրուիլը եւ ստանալը Եւրոպական հարիրդարանին վաւերացումը որ պարտադիր է։ Եթէ այդ ֆուէարկութիւնը վաղը կատարուէր, անկասկած բացասական կ'ըլլար։ Քանի մը ամիս կը մնայ մինչեւ Սեպտեմբեր, որպէսզի Տիկին Չիլլերի յայտնած միջոցները իսկապէս կիրարկուին»։ Ժիւիէ, սակայն, աւելի հասկացողութիւն ցոյց տուած է Իրաքի յարձակման առթիւ, դատապարտած է ՓՔՒ-ի ահաբեկչութիւնը եւ անկաղտականութիւնը եւ աւելցուցած. - «Կը հասկնանք որ Թուրքիա ուզէ երաշխաւորել իր ապահովութիւնը պայքարելով ահաբեկչական խարիսխներու դէմ հողամասի մը մէջ ուր պետական ոչ մէկ հեղինակութիւն կը կիրարկուի, բայց, տակաւին եւ գործողութեան զանգուածային քնոյթէն...»։

ՓԱՐԻԶի մէջ 40 հազար ցուցարարներ հաւաքուած էին, Մարտ 23-ին, պաշտպանելու համար հանդստեան կոչուողներու թոշակները եւ անոնց վերարժեւորումը։ Նմանօրինակ ցոյցեր եղան նաեւ Պորտօ, Մարսէյլ։

Է.Տ. ՊԱԼԱՏԻՒՐ բացարձակապէս հերքեց որ, Ֆրանսա Ալժերիոյ միջոցաւ հրթիռներ ծախած ըլլայ Իրանի (Հոկտեմբեր 1994-ին կը ճշդէր «Էքսփրէս»)։ Նախարարապետը կը հաստատէ սակայն որ հրթիռներ ծախուած են Կիպրոսի, բայց միայն՝ իրեն եւ ով որ ուղէ կրնայ, չարթուս վերջ, Կիպրոս երթալ եւ դիտել։ Սարքզի ալ կը դնէ որ «վարնոց հարուած մըն էր ընտրապայքարի ընթացքին, մինչ փառքուա ամերիկեան փոխ - վրէժ մը կը տեսնէ այս ապալրատուութեան մէջ (լրտեսներու հարցին կապակցութեամբ)։ Էքսփրէս կը պնդէ եւ կը շարունակէ իր քննութիւնը։

ՊՈՒԻՈՑի ոճրափորձէն ետք, ոստիկանութիւնը հսկայ քանակութեամբ թունաւոր պարկեշտներ գտած էր Աւում պաղնդին բնակավայրերուն մէջ։ Գալով պաղնդապետին որ անհետացած կը նկատուէր, երկար մը ունեցած է հեռատեսիլէն եւ հերքած որեւէ պատասխանատուութիւն Թոքիոյի փապուղիին ահաբեկչական արարքին մէջ։ Սփռումը կը կատարուէր Վլադիվոստոկէն եւ նախապէս արձանագրուած էր։ Կը պարզուի որ այս պաղնդը աւեր կը գործէ Ռուսաստանի մէջ, 1992-էն ի վեր եւ կը տարածուի։ Պաղնդաւորները, մեծ հանները մեղսակցութեամբ, ամէն տեղ մտած են, զլխաւորաբար քաղաքական եւ բանակի շրջանակներուն մէջ։ Պաղնդը դատի ալ քաշուած է «Երիտասարդութեան պաշտպան ռուսական Կոմիտէին» կողմէ, բռնաւորական պաղնդներու դէմ։ Կոմիտէն կ'ամբաստանէ պաղնդը որ «հոգեբնախօսական փորձեր կ'ընէ ռուս երիտասարդներու վրայ փճացնելով անոնց անհատականութիւնը։ Ուզել կուտայ իրենց ընտանիքներուն հետ, ձեռք դնելով իրենց ամբողջ ունեցածին վրայ»։

ԱԼՃԻՒի արեւելեան շրջանը սպանուած է Մուսթաֆա Պեն Պուլայիտ, զաւակը Ալժերիոյ ինը պատմական ղեկավարներէն մէկուն։ Սպանուած է երբ հօրը մահուան 39-րդ տարելիցին առթիւ տեղի ունեցող արարողութեան մը կ'երթար։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆի պաշտպանութեան նախարարը՝ Արսէնիս Նիկոսիա հասած է ուր կը տեսնուի Կիպրոսի նախագահ՝ Գլեր Իսկի հետ։ Այս այցելութիւնը կը ձգտի ամրապնդելու յոյն - կիպրական զինուորական գործակցութիւնը, մինչ Թուրքիոյ հետ բանակցութիւնները կղզիին վերամիացման համար, անելի մէջ կը մնան։

ԼԻԻԻՆ - ՄԱՐԹԷՆ, Ֆրանսայի ծանօթ արձանագործներէն մէկը, մեռաւ 82 տարեկանին։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 24)

ԳԵՐԱԴՈՁՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Գերագոյն Խորհուրդի Մարտ 23-ի արտահերթ նիստը տեղի ունեցած է փոխ - նախագահ Արա Սահակեանի նախագահութեամբ ու քննարկած սահմանադրական փոփոխութիւններու նիւթը։ Բ. Արարքցեան իր խօսքին մէջ չեշտելով որ սահմանադրական փոփոխութիւններու եւ Սահմանադրութեան ընդունման կարգին վերաբերող փաստաթուղթը առաջին ընթերցումով կուսակցութիւններու միջեւ համաձայնութիւն մը գոյացուցած էր, առաջարկած է երեսփոխաններուն որ փոխադարձ զիջումներով վերջնական ձեւ մը գտնուի։

Նիստին մասնակցած է նաեւ Լ. Տէր - Պետրոսեան։ Ան նախ ընդգծած է որ Խորհրդային Միութեան երկիրներու շարքին եղակի պարագայ մըն է Հայաստանի Խորհրդարանին աշխատանքի օրինական ժամանակաշրջանին լրացումը։

Երկրին մէջ ընտրութիւններու Սահմանադրութեամբ որոշուած ժամանակին կատարուելու երեւոյթը նկատած է պետականութեան աւանդութիւններու հիմնաւորում։ Հանրապետութեան նախագահը կարեւոր նկատած է արհեստավարժ Խորհրդարանի մը կազմութիւնը որուն ըսած է թէ համաձայն են իշխանութիւնները եւ ընդդիմութիւնը։ Նկատի առնելով սահմանադրական փոփոխութեան համար անհրաժեշտ մեծամասնութիւնը ունենալու պահանջը, Լ. Տէր - Պետրոսեան դիմած է Խորհրդարանին որպէսզի համաձայնութեան եզր գտնուի։ Առաջարկուած է անցքի շրջանի մը համար կէս - արհեստավարժ Խորհրդարան մը կազմել, բայց կատարուած քուէարկութիւնը որեւէ արդիւնք չէ տուած։

ՄԱՄՈՒԼ

LE FIGARO (23 mars)

UN CRIME PRESQUE PARFAIT

Այս խորագրին տակ է որ Ֆրանց - Օլիվիէ Ժիսպէր կ'անդրադառնայ թրքական յարձակումներուն հիւսիսային Իրաքի Քիւրտերու վրայ եւ Ֆրանսայի ընտրապայքարը բաւարար արդարացուցիչ դէպք յանցանաց չի նկատեր, առնուազն քիչ մը աւելի յուզում չցուցաբերելու համար։ Ոմանք հեղնանքով, կը մեղադրէ Քիւրտերը որոնք չեն գիտեր լրատուութիւն ընել, լեռները կ'ապրին, չեն յաջողիր զօրակոչի ենթարկել Ֆրանսացի մտաւորականները, ուրեմն կը սպաննուին լռութեան մէջ, քամեռաներէն հեռու։ Իրենց դատը մեծ տիպաթիք չէ։ Ու «Ֆիկարօ»ի խմբագիրը դառնութեամբ կը վերլուծէ կացութիւնը, ընդունելով որ Ա. Ժիւպէ իր դատապարտումով մասամբ վրկեց պատիւը, կը ճաղկէ Գլինթընը՝ «մարդկային իրաւանց ախոյեան» հոն ուր ամերիկեան շահերը խնդրոյ առարկայ են, որ նոյնիսկ դադրեցուցած է հսկողութեան թռիչքները (փրովայտ հոմֆորթ զործողութիւն) ոմանք պէտք է երաշխաւորէին Քիւրտերու ապահովութիւնը...։

Վերջաւորութեան Ժիսպէր կը չեշտէ նաեւ թէ այն իրողութիւնը որ՝ «Քիւրտերը մասնակցած են Հայերու ցեղասպանութեան կամ այսօր շեղած են դէպի ահաբեկչութիւն, բան չի փոխեր։ Զոհերն են թրքական բանակին որ Անատոլու թէ այլուր, չդադրեցաւ սպանելէ, բանդելէ գիւղերը եւ տեղահան ընելէ քանակութիւնները։ Թուրքիա այլընտրանք մը ունէր. - կամ ժողովրդապետութիւն մը դառնալ եւ միանալ Եւրոպական Միութեան, կամ՝ վերադառնալ իր անցեալին, Օսմանեան կայսրութեան կարօտաբաղձ զօրութեան մը»։

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՌԱԿ-Ը

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆԱԽՕՐԷԻՆ

«Արմէնփրէս»ի անօրէնին տրուած Մարտ 6-ի իր հարցազրոյցով, Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ, Լեւոն Տէր - Պետրոսեան նոր «ռումբ» մը կը պայթեցնէ մեր ժողովուրդի ազգային կեանքին մէջ, երբ կը յայտարարէ թէ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութեան ամենաարժանաւոր թեկնածուն է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս՝ Գարեգին Բ. Վեհափառը։

Անկախաբար Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի կամ ոեւէ այլ կաթողիկոսական թեկնածուի ունեցած արժանիքներէն կամ անոնց մասին դոյութիւն ունեցող վերապահութիւններէն, մեր առաջնահերթ մտահոգութիւնը՝ կաթողիկոսական ընտրութիւններու մէջ նախագահ Տէր - Պետրոսեանի անընդունելի միջամտութիւնն է, ընտրութեան թուականէն միայն քանի մը շաբաթներ առաջ։

Թէեւ հարցազրոյցի սկզբնաւորութեան նախագահը կը յայտնէ թէ «խղճի ազատութեան» օրէնքով Պետութիւնը իրաւունք չունի միջամտելու կաթողիկոսական ընտրութեան, սակայն չուտով կ'աւելցնէ թէ այդ հարցը վերածուած է «յոյժ կարեւոր ազգային խնդրի», եւ ուրեմն, որպէս հայ քաղաքացի, պարտաւոր կը զգայ այդ մասին արտայայտուելու։ Որեւէ կասկած չի մնար թէ նախագահին արտայայտութիւնները զուտ անհատական մտորումներէ կամ նախընտրանքներէ անդին կ'անցնին եւ որոշիչ դեր կ'ունենան «ընտրութեան» արդիւնքին վրայ։

Գուցէ առաջին անգամը պիտի ըլլար մեր պատմութեան մէջ, որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս մը պիտի ընտրուէր խղկական ժողովրդավարական դրութեամբ։ Սակայն, պատկան մարմիններու կողմէ երկար ամիսներու նախընտրական մանրամասն ծրագրումներն ու աշխատանքը, ինչպէս նաեւ աշխարհի ամէն կողմէն, իրենց համայնքներէն ընտրուած չուրջ 400 ազգային պատգամաւորներու եւ եպիսկոպոսաց դասու մասնակցութեամբ գումարուելիք Ազգային Եկեղեցական պատկառելի Ժողովը այսօր ականահարուած են նախագահ Տէր - Պետրոսեանի անսպասելի, անտեղի եւ անընդունելի, հակադեմոկրատական միջամտութեամբ։ Անցեալին, խորհրդային կարգերու շրջանին եւ անկէ առաջ ցարական օրերուն, դէթ երեւութապէս կը պահուէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութեան աւանդութիւնը։ Այսօր, անկախ ու ժողովրդավար մեր հայրենիքի նախագահը դժբախտաբար կ'առնէ քայլ մը որ անյարիր է դեմոկրատական տարրական սկզբունքներու հետ։

Աւելին, ան կ'արհամարհէ թէ՛ Հայրենիքի եւ թէ մանաւանդ Սփիւռքի մեր եկեղեցական ու ազգային բազմաթիւ հեղինակութիւններ, առանց անոնց հետ խորհրդակցելու կամ մտքերու լուսաբանումի ու պատրաստութեան աշխատանք տանելու՝ նախ քան այսպիսի կարեւոր մի[illegible]տութեամբ որոշելու ընտրութեան ճակատագիրը։ Սփիւռքի ղեկավարներու անտեսումը կրնայ չատ աւելի հեռահաս հետեւանքներ յառաջացնել, ժխտականօրէն ազդելով Սփիւռք - Հայրենիք յարաբերութիւններուն վրայ։ Նախագահը իրաւամբ կ'ըսէ թէ «բանի դեռ հայութեան մի զգալի հատուածը ապրում է Հայաստանից դուրս, նա (եկեղեցին) շարունակելու է պահպանել իր միաւորիչ ազգային դերը Հայրենիքի եւ Սփիւռքի միջեւ»։ Սակայն, լրջօրէն մտահոգ ենք որ նախագահին դրդեալ կերպ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՒԱՏՔԻ ԲԵՐԴԸ ԵՒ ԲԵՐԴԱՊԱՀՆԵՐԸ

Ա.

Քանի կը մօտենայ ընտրութեան թուականը, այնքան եռուն թափ կը ստանան կաթողիկոսութեան յարմարազոյն թեկնածուի ենթադրութիւնները եւ մանաւանդ նախագահական թելադրանքին թեր ու դէմ արձագանգները: Ասիկա, մեծ մասով հայաստանեան մամուլին մէջ: Անոր Մարտ 7 - 15-ի թիւերը այս նիւթին առընչուած լրներ էջերով որակի, ճաշակի ու մտայնութեան լայն տարբերակումներու համայնապատկեր մը կը ներկայացնեն: Համայնապատկեր որ կրնայ անպայման մտմուլի ու զաղափարի ազատութեան, կամ ժողովրդավարութեան արտայայտութիւն չհամարուիլ:

Ճշտակ է որ նիւթին մասին կարծիքներու եռուզեռի մը խթան եղաւ նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեանի ծանօթ հարցազրոյցը: Մարտ 7 - 15 չաբթուան մամուլն ալ նոյն հարցազրոյցէն մեկնած յօդուածներու, հարցազրոյցներու, մեկնաբանական էջերու հաւաքածոյ մըն է:

Հոն, առաջին անգամ ըլլալով Մարտ 7-ի «Ազգ» օրաթերթն է որ կը զրէ Գարեգին Բ.ի թեկնածութեան նիւթին մասին, արձագանգելով Ամերիկայի «Արմինիոն ռիփորթըր»ի կողմէ կատարուած տեղեկատուութեան, ուր կ'ըսուի թէ Հայաստանի իշխանութիւնը մտադիր է առաջարկել Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի թեկնածութիւնը: Թերթին նոյն թիւին մէջ տեղ տրուած է նաեւ Ամերիկայի Արեւմտեան թեմի առաջնորդ՝ Վաչէ Արք. Յովսէփեանի արտայայտութեան. ան կ'ըսէ. - «Գարեգին Բ. արդէն կաթողիկոս է եւ ընտրելու հարց չի կրնար ըլլալ»: Այսպէսով, թերն ու դէմը առաջին անգամ չատ անուղղակի կերպով կը հակադրուին իրարու, նոյն երդիքին տակ:

Թերթին նոյն թիւին մէջ այս հակադրութեան հետ տեղ գտած է նաեւ քիչ մը դիւանագիտական չէզոքութիւնը որ կը մարմնաւորէ տեղապահ Թորգոմ պատրիարք. ան պատասխանելով «Հայաստանի իշխանութիւնները որքանո՞վ կարող են ազդել ապագայ ընտրութիւնների վրայ» հարցումին, կ'ըսէ. - «այս հարցերի մասին առայժմ ոչ մի տեսակէտ չեմ յայտնում»:

ՌԱԿ-ի ծանր հրետանին առաջին կրակոցները արձակուած են «Ազգ»ի յաջորդ օրուան էջերէն. հոն «Նոր Օր»ի խմբագիր Յակոբ Պօղոսեանի հարցազրոյցը հրատարակուած է, կատարուած՝ ՌԱԿ-ի մամուլի դիւանի առենապետ Երուանդ Ազատեանի հետ: Այս վերջինը Գարեգին Բ.ի արժանիքներուն մասին տարակոյս չունի. իրեն համար հարցը նախագահին կողմէ կատարուած քաղաքական միջամտութիւնն է որուն հետեւանքով ներկայի կացութիւնը «տրամաբանական չըլլագարձ» կ'անուանէ: Այդ կացութիւնը հարցականներ ունի իրեն համար որոնց գլխաւորը կը բանաձեւէ հետեւեալ կերպով. «Կ'ուզէի գիտնալ թէ Գարեգին Բ. ի՞նչ երաշխիքներ տուած է Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ միասնականութիւնը վերահաստատելու ուղղութեամբ»: Ե. Ազատեանի դիտաւոր մէկ մտահոգութիւնը արդարօրէն Սփիւռքի յեռագոյ վիճակն է որ չի կրնար ազդեցութիւնը չկրել էջմիածնի մէջ առնուելիք որեւէ քայլի: Կ'ըսէ. - «Եթէ Գարեգին Բ. որոշած է փոխանակ մէկ կուսակցութեան, ծառայել ամբողջ եկեղեցիին եւ հայրենիքին, միայն կրնամ գնահատել զինք որ կրցած է ձերբազատուիլ անցեալի սահմանափակ յանձնառութիւններէն»: Հակառակ պարագային, կը չեշտէ թէ առաւելագոյն տուժողը Սփիւռքը պիտի ըլլայ: Ու դէպքերու չարաղաստումին մէջ մարտահրաւէր մը նշմարելով այս դանդուածին ուղղուած, կ'աւելցնէ. - «Սփիւռքին կը մնայ ցոյց տալ թէ որքա՛ն կազմակերպուած է իր ձայնն ու կարմբ արժեցնելու»:

Նոյն օրուան «Լրագիր»ին մէջ Յովսէփ Մուրչուդեան կը զրէ թէ Ազգային համաձայնութեան ընդդիմադիր դաշինքը որոշած էր Մարտ 18-ի հանրահաւաքին նիւթ ընելու կաթողիկոսական ընտրութիւնը: Նախագահին հարցազրոյցը կը նկատէ այդ մտադրութիւնը կանխելու քայլ մը: Ապա, առանց երկար - բարակ ծանրանալու պարագաներու վրայ, հաւատք կը յայտնէ որ նախագահին քայլը «իրական հնարաւորութիւն է ստեղծում Հայ Առաքելական Եկեղեցու վերականգնման համար»:

Արարատեան թեմին լրատուութեան բաժնին պատասխանատու Արա Պաղտասարեան «կամօքն Աստուծոյ եւ ցանկութեամբ ժողովրդի» խորագրուած էջով մը նախագահական միջամտութիւնը մեկզի կը դնէ, հարցին սիրութիւնը յանձնելով Աստուծոյ եւ ժողովուրդին. ապա կը թելադրէ որ աղօթենք «մեր եկեղեցուն արժանի կաթողիկոս ունենալու եւ այդ կաթողիկոսին արժանի լինելու համար»:

Նոյն օրուան «Հայք» եւ «Առաւօտ» թերթերը ինքնակոչ բաներ մը կը ծանուցանեն Փրանսահայ զաղութին. ան կը կոչուի վեր. Ռուբէն Լեւոնեան: Կը ներկայացուի որպէս «Հայ աւետարանական համաշխարհային խորհուրդի Հայաստանի ներկայացուցիչ»: Ու չնորհիւ անոր յայտարարութեան, Հայաստանցին ու Փրանսահայը կը տեղեկանան թէ «փրանսահայութիւնը ծանօթ չէ Հայաստանի հոգեւոր դասին»: Կը տեղեկանան նաեւ թէ Փրանսահայ համայնքը «կաթողիկոսի լաւագոյն թեկնածու է համարում Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոս Գարեգին Բ. վեհափառին»:

«Առաւօտ»ը նոյն թիւին մէջ տեղ կուտայ նաեւ Շիրակի թեմին առաջնորդ Գրիգորիս Արք. Բունիաթեանի հետ կատարուած համառօտ հարցազրոյցի մը: Անդրադառնալով բեւեռացումները, թեր ու դէմ կարծիքները, բուռն վէճերը, ան լաւատեսութիւն կը յայտնէ ու հաւատք, որ «Ապրիլի 3-ին բոլոր պատգամաւորները, կրօնական թէ աշխարհական, առանց որեւէ կաշկանդումի կը կարողանան կողմնորոշուել եւ իրենց ֆունկցիաները տալ ամենաարժանաւորին»:

Նոյն օրուան «Բանբեր»ը Ա. էջի «Մեղրաժան» սիւորագրուած եւ «Տագնապներ» խորագրուած դրութեամբ կը ծանրանայ առաւել հաւանական երկու թեկնածուի վրայ: Առաջինը Արարատեան թեմի առաջնորդ Գարեգին Արք. Ներսիսեանն է որ իր համբաւը կը տարածէ, կ'ըսուի, որպէս բարերար: Սակայն, կը խօսուի նաեւ թէ «աստուածավախ չէ եւ չի խորշում աշխարհիկ հակումներից»:

Եթէ ասոնք իրականութիւն են, Մերուժան դէմ է անոր թեկնածութեան, գրելով. «հանդուրժելի չէ ներկայութիւնը էջմիածնում, որպէս Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի»:

Նկատի առնուած երկրորդ ամէնէն հաւանական անունը Գարեգին Բ.ն է, թէեւ անոր ի նպաստ նախագահական վերաբերումը «տագնապալի տրամադրութիւն է ստեղծում»: Կիլիկիոյ աթոռին զահակալը, կ'ըսուի թէ անգամ մը օծուած հոգեւորական է եւ վերստին կաթողիկոս օծուելու ենթակայ չէ: Այս նշումն ալ Գարեգին Բ.ի դէմ առարկութեան բնոյթով պիտք է ընկալել, երբ յօդուածագիրը ակնարկելով երկու կաթողիկոսութիւններու միացման ջատագովներուն, կ'ըսէ. «յստակ պատկերացում չունեն այն ազէտների մասին որոնք հետեւելու են այս պառակտիչ քայլին»: Իր կարծիքով, էջմիածնի մէջ կան արժանաւորներ որոնցմէ մեծամասնութեան նախընտրելին կ'արժանանայ «Ամենայն Հայոց կաթողիկոս»ի կոչումին:

Դարձեալ նոյն օրուան «Լրագիր»ը Յ. Մուրչուդեանի գրիչով փորձ մը կ'ընէ կարծիք յայտնելէն առաջ մխրճուելու նիւթին մէջ, ըսուածներու, լսուածներու արձագանգելով. լրագրողը կը խօսի խորհրդակցութեան մը մասին որուն ընթացքին մասնաւորապէս որոշուեր է որ եթէ Գարեգին Բ. թեկնածութիւնը դնէ, բոլոր թեկնածու եպիսկոպոսները իրենց քուէն պիտի տան անոր, քանի որ ան «օծեալ կաթողիկոս է եւ նրա հետ նախընտրական պայքարը ընդդիմութիւն է Ս. հոգուն»: Այս վերջին պատճառաբանութիւնը անկախ հրատապ նիւթէն, հիանալի օրինակ մըն է անդիտութեան չհագործումին: Ա-

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԷՍԻ ՄԷՋ

***

Կլենտէյլի Պրէսբըն եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Փետրուար 26-ին, տեղի ունեցած է Հրանդ Ամէմեանի «Լուսագունկ, քայց յուսավառ Հայրենիք» գրքին գինեճօնը, կազմակերպութեամբ Հայ Գրողներու Միութեան եւ Թէքէեան Մշակ. Միութեան: Ներկայ եղած են չուրջ 250 հոգի: Բացումը կատարած է հանդիսավարուհին՝ Նունէ Աւետիսեան: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Մաշտոց Գոլէճի հիմնադիր - նախագահ տոքթոր Կարպիս Տէր - Եղիայեան՝ նշելով որ «Հայաստանի եւ Արցախի մեր քոյր - եղբայրներուն հաւատքի աննըկուն ոգիին ու պողպատեայ կամքին, ինչպէս նաեւ անոնց յոյզերուն եւ առօրեայ մաքառումներուն թարգմանը հանդիսանալով՝ հեղինակը առարկայական մօտեցումով հայրենի իրականութիւնները կը ներկայացնէ, մերժելով յոռետեսութեան պարտուողական ընկերկումը ու խուսափելով ամբոխավարութիւն ստեղծող վնասակար երեւոյթներէ»: Հաւատը վերլուծած է հրապարակագիրը Վաչէ Սեմերճեան՝ ի մէջ այլոց նշելով որ «Հրանդ Ամէմեան հարազատ արձագանգողն է իմ, քու, բոլորիս ներքին կանչին: Հարուստ, դեղեցիկ, զարդարուն եւ չատ հաճելի լեզուով արուած է ամէն ինչ. ընդունելին եւ անընդունելին. քննադատելին եւ անքննադատելին: Ամէմեան զրականութիւն ընելու գործիքին տիրացած է անառարկելիօրէն: Հաւատէն առանձնացնել պիտի ուզէի «ներէ՛ ինծի, Արարա՛տ սիրելիս»ը, որուն մէջ խտացած է Ամէմեանի ամբողջ ներաշխարհը, սիրտը, զգացումները, Հայու զգայուն տրամաբանութիւնը եւ զեղըզայուն քաղաքական միտքը, եթէ ներուի այսպիսի բնութագրում»: Գեղարուեստական բաժնին, լարային քառեակը մեկնաբանած է Կոմիտասէն, Խաչատուրեանէն, Վիվալտիէն եւ Հ. Պէրպէրեանէն զործեր, իսկ Անահիտ Իշխանեան հատուած մը կարդացած է զիրքէն: Ապա, հայրենի եւ սիփիւռքի զրողներու եւ արուեստագէտներու մասնակցութեամբ կատարուած է դինեճօնի արարողութիւնը, որմէ ետք Ընորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է հեղինակը: Հանդիսութեան աւարտին տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն մը եւ հեղինակը մակագրած է իր գիրքերը:

Ի դէպ, Հրանդ Ամէմեանի նոր գիրքը, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Իսկէնտէրեանի մեկենասութեամբ, լոյս տեսած է Երեւանի մէջ 3000 տպաքանակով, որուն 1500 օրինակը նուիրուած է Հայաստանի Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմնին, իսկ 1000 օրինակ ալ Ղարաբաղի Գրողներու Միութեան:

***

Փասատինայի Գալթէք համալսարանին մէջ, Փետրուար 25-ին, տեղի ունեցած է խաղաղութեան նուիրուած միջազգային համագումար մը, կազմակերպուած Ռութգըրի Ինթըրնէշընըլի կողմէ: Համագումարին վարիչն էր Մաշտոց Գոլէճի նախագահ տոքթոր Կարպիս Տէր - Եղիայեան: Զեկուցումներով հանդէս եկած են փրոֆէսէօր Հրայր Տէքմէճեան, տոքթոր Ճօ Քէշիշեան եւ ամերիկացի փրոֆէսէօրներ: Գլխաւոր բանախօսը եղած է Ռուսիոյ Ընորհրդարանի փոխ - նախագահ տոքթոր Սերգէյ Զիլինկարեան, որ ներկայացուցած է Արցախի հարցին պատասխանելով ներու հարցումներուն: Ներկայ եղած է նաեւ Արցախի հարցին բարւոք եւ արդար լուծման կարեւորութիւնը: Հայ բարձրաստիճան հիւրը մէկ չաբթուան կեցութեան ընթացքին հանդիպումներ ունեցած է Լոս - Անճելըսի քաղաքապետութեան, ԻՒ - ԷՄ - Սի համալսարանի դասախօսական կազմի եւ պաշտօնական այլ դէմքերու հետ: «Նոր Հայաստան» օրաթերթի Ա. տարեդարձի ճաշին ներկայ գտնուելով խօսք առած է եւ ի մէջ այլոց ըսած՝ «Արցախի հարցին արդար լուծումը խղճիս պարտքն է»: Ամերիկեան մամուլը լայնօրէն արձագանգ հանդիսացած է տոքթոր Զիլինկարեանի այցելութեան:

***

Օրէնճ Քաունթիի Հ. Օ. Մ.-ի «Սեւան» մասնաճիւղի տարեկան ճաշ - պարահանդէսը տեղի ունեցած է Փետրուար 4-ին, «Ղուկասեան» սրահին մէջ, ուր ներկայ եղած են չուրջ 400 հոգի: Բացումը կատարած է Զարուհի Տէր - Դաւիթեան: Խօսք առած է մասնաճիւղի առենապետուհին Մարքրուհի Մատէոսեան: Երդիչ Յովիկ Գրիգորեան եւ հայրենի «Բարեկամ-

պատասխանելով Գարեգին Արք. Ներսիսեան կը յայտարարէ. «իմ տեսակէտները համընկնում են նախագահի արտայայտած մտքերին»: Ապա, յանգանք մը ուրացող մանկան ոճով կ'աւելցնէ թէ ըսածը կը նայ մեկնաբանուիլ որպէս պետական կեցուածքին նեցուկ, բայց այդպէս չէ. պարզապէս ինք ալ նոյն կերպով մտածած է...: Տեսակէտներուն միութիւնը անոր եւ նախագահին միջեւ, առնուազն զարմանալի է անով որ Գարեգին Արք. Ներսիսեան Վազգէն Ա.ի վախճանումէն ի վեր կը ներկայացուէր որպէս ամէնէն հաւանական յաջորդը որուն յաջողութեան սպասը դրուած էր նիւթական ու բարոյական կարեւոր նեցուկ: Ս. Հոգիին ներգործութիւնն ալ պիտի չբաւէ բացատրելու անոր հոգեփոխութիւնը երբ այնքան մօտիկը կանգնած Ս. Աթոռին, կը յայտարարէ թէ իրեն համար նկատառելի միակ անձը Գարեգին Բ.ն է որուն քով ինք իր թեկնածութիւնը չի կրնար պահել: Վերջաւորութեան, բաց դուռ մը ձգելու, կամ զիրքը բարեխառնելու ձգտումով մը կ'ըսէ թէ այսուհանդերձ չի կարծեր որ միանձնակ է Գարեգին Բ.ի Ամենայն Հայոց կաթողիկոս դառնալը, քանի որ ամէն մարդ իր քուէն պիտի զործածէ...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

թիւն» պարախումբին անդամները ստեղծած են մեծ խանդավառութիւն մը:

*
**

Փասատինայի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Փետրուար 19-ին, նշուած է Ապահ Վրդ. Պալեանի քահանայական ձեռնադրութեան 20-ամեակը: Պնած Պէյրութ. ուսումը ստացած Երուսաղէմի վանքին մէջ, ընդհանուր եղած է Լաւերն համալսարանի հայագիտական ճիւղէն: Պաշտօնավարած է Պէյրութ, Ատարալիա, Արժանթին եւ ներկայիս Լոս Անճըլըս: Հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղած են շուրջ 500 հոգի, վարած է խաժակ Գոնիալեան: Խօսք առած են ծբ. հայկան խորհուրդի առենապետ Գրիգոր կարապետեան, Ժան Աբոյեան, Վաչէ Արք. Յովսէփեան եւ Ասպետ Վարդապետ: Գեղարուեստական յայտագրի դործադրութենէն ետք նուէրներ յանձնուած են մեծարեալ հոգեւորականին:

*
**

Փասատինայի «Լը Փափիյոն» ճաշարանին մէջ, Փետրուար 25-ին, տեղի ունեցած է «Նոր Հայաստան» օրաթերթի հրատարակութեան Ա. տարեդարձի ճաշ - պատանդէսը, որուն ներկայ եղած են շուրջ 300 հոգի: Հանդիսութիւնը վարած է Սարգիս Մաճառեան, վեր առնելով նաեւ օրաթերթին միամեայ դերը գաղութին մէջ: Ողջոյնի եւ զօրակցութեան խօսքեր արտասանած են Ճորճ Աբէլեան, Հրանդ Սիմոնեան. կարդացուած է «Նոր Կեանք» շաբաթաթերթի հրատարակիչ Գրիգոր Շէնեանի խօսքը: Ելոյթ ունեցած է Ռուսիոյ Խորհրդարանի փոխ - նախադահ Գրիգոր Արթըր Չիլինկարեան: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է «Նոր Հայաստան» օրաթերթի հրատարակիչ Վահան Ճանըզլեան: Երեկոյթը խանդավառած է երգիչ Սահակ Սիսլեան:

*
**

Կլենտէյլի կեդրոնական գրադարանին մէջ, Մարտ 8-ին, տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը, ի պատիւ Մարաշի գործի վարպետ՝ ազգային արուեստներու մրցանակակիր՝ Լիլի Որբերեանի, կազմակերպութեամբ Հ. Օ. Մ.-ի Արեւմտեան Ամերիկայի Շրջանային Վարչութեան: Ներկայ եղած են հայ եւ օտար բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ: Ցուցադրուած են արուեստագիտուհիին ձեռագործներէն բազմաթիւ նմոյշներ: Խօսք առած են գրադարանին վարիչը Լորըլ Փաթրիք, Շրջ. վարչութեան առենապետուհի Վիքի Քելքեան, Սիրուն Տարագճեան, Ալիս Պետրոսեան, Ռիթա Որբերեան եւ Լիլի Որբերեան: Հանդիսութիւնը վարած է Ալի Պողիկեան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՋԷՋԷՆՆԵՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Ջէջէնիոյ պատերազմէն ի վեր յաճախ կը խօսուի, կը գրուի Մոսկուայի մէջ չէչէնական մաֆիային գործունէութեան, ազդեցութիւններուն մասին: Ռուս պատասխանատուներ միշտ կը կրկնեն որ Ջէչէնիա դրախտ մըն է ոճրապարտ տարրերու համար եւ այս վերջիններէն իրենց չարաչահումները, դրամական կասկածելի գործունէութիւնները կը ծաւալեն նաեւ Մոսկուայի մէջ: Պատերազմէն ազդին այն տպաւորութիւնը ստեղծուած է որ Ռուսաստանի մայրաքաղաքը ենթարկուած է չէչէնական մաֆիային հակակշռին:

Այդ շրջանակէն մէկը կը խոստովանի որ մինչեւ 1992 ամէնէն հզօրն էր չէչէնական մաֆիան. բայց վերջին երկու տարուան ընթացքին Ռուսերը աւելի առաջ անցան: Նոյնիսկ վրացականը այսօր աւելի կարող կը նկատուի քան չէչէնականը որմէ ետք կուգան ադրբեջանականն ու հայկականը:

Չէչէնական մաֆիան յաղողութիւն կը կը դտնէ, որովհետեւ ինչպէս կը բացատրէ նոյն անդամը, իրենք վերջին ծայր գօրակից են իշխանութեան, կը պահեն ցեղային դիծը. երբեք չեն խառնուիր ուրիշ ժողովուրդներու նման կազմակերպութիւններուն:

Տարեվերջին ոստիկանութիւնը խուզարկած է չէչէն այս մաֆիականին գրասենեակը. անշուշտ կասկածելի ոչինչ գտած է: Այդ խմբակը դրամատուն մը կըղեկավարէ ու Ամերիկացիներու հետ խառն ընկերութիւն մը հիմնած է: Այդ երկուքը լայնօրէն կը բաւեն օրինականացնելու բոլոր գործառնութիւնները:

Ռուսաստանի մէջ հազուադէպ են գործի մարդիկ որոնք կապ չունին մաֆիային հետ: Աւելի կ'ըսէին թէ ամէն մէկ գործարար, քանի որ ապահովութեան ուժեր վստահելի երաշխաւորութիւն չեն տար անոնց կեանքին ու գործունէութեան համար: Հոն չատ դիւրին է նաեւ անօրինական ձեւերով չահուած դրամին օրինականացումը. բայց մաֆիական չէչէն երիտասարդը այդ միջոցները չի յայտներ լրագրողին, քանի որ ՔԱ - կի - Պի-ն ամէն տեղ է իր ականջներով, ու աչքերով: Ան կ'ըսէ թէ իսկական մաֆիան Կրեմլին դտնուողն է. ան է որ վաճառած է յարդի մեառաղները ու այսօր կը ջանայ ձեռք դնել քարիւղին վրայ:

Չէչէն երիտասարդը կը քննադատէ զօրավար Դուդայեւն ալ որ այնքան զոհերու եւ արիւնահեղութեան պատճառ եղաւ: Կ'ըսէ թէ երեք տարուան իշխանութիւնը Մոսկուային կը պարտի: Արդէն քանի որ խորհրդային բանակին մէկ զօրավարի աստիճան ստացած է, անկարելի է որ ռուսական բանակին լրահաւաք սպասարկութեան հետ կապ ունեցած չըլլայ: Այսօր հանդերձ, ան Մոսկուայի մեծագոյն սխալը կը նկատէ զող - աւազակ որակել բոլոր այն մարդիկը որոնք զօրավիդ են Դուդայեւի: Իր կարծիքով, պէտք է Չէչէնները ազատ ձգուին որոշելու համար թէ որու դեկավարութեան տակ ապրիլ կը փափաքին: Եթէ պատերազմը չըլլայ, Դուդայեւ չի կրնար երկար տեղն իշխանութեան դլուխ մնալ: Բայց այսօր ամէնքը իրեն զօրավիդ են, որովհետեւ չկայ մէկը որ մերձաւոր մը կորնցուցած չըլլայ պատերազմին: Իսկ այն հարցումին թէ չէչէն խումբերը ո՛ւրկէ կը դտնեն իրենց զէնքերը, ան կը պատասխանէ. «Ոչ մէկ տեղ. ռուս զինուորները իրենց զէնքերը իրենք կը ծախեն Չէչէններուն»:

ԵՐԳԱՐԱՆԷՆ ՔԱՂՈՒԱԾ ՊԱՏԱՌԻԿՆԵՐ

Արեւ թըռվըռով ելաւ,
իմ չինարի եարը,
մեր բանը կռուով ելաւ
դարդիման եարը:

*
**

Սիրաս նման է էն փլած տներ..
կոտրեր դերաններ, խախտեր են սներ,
բուն պիտի դնեն մէջ վայրի հաւքեր...

*
**

Արի՛ աղբեր, խաղ անենք,
չար թշնամուն դաղ անենք,
մեր ցաւերուն ճար անենք:

*
**

Զախորդ օրերը ձմրան նման
կուգան ու կ'երթան,
վհատելու չէ, վերջ կ'ունենան,
կուգան ու կ'երթան:

*
**

Տէ՛ր, կեցո՛ դու զՀայս
եւ արա՛ զնոսա պայծառս:
Զիմաստութիւնդ վերին
հաճեաց ճօնել նոցին:

Քաղեց՝ ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԻՏ

ՀԲԸՄ-Ը՝ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՖՐԱՆՍԱ

Մարտ ամսուան երկրորդ շաբաթավերջին, Վալանսի ու Լիոնի Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւններու զոյգ հրաւէրներով, Լեւոն Քեպապճեան շրջապտոյտ մը կատարեց անոնց կեդրոններուն մէջ: Հ. Բ. Ը. Միութեան Ֆրանսայի շրջանակային յանձնաժողովի նախագահը Լիոն ժամանեց կիրակի, Մարտ 12-ին, 48 ժամ անցընելէ ետք Վալանսի հայութեան ծոցին մէջ: Ան, անդամ է նաեւ Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնական վարչութեան:

Լիոնի մասնաճիւղը ղինք հիւրընկալեց իր կեդրոնին մէջ յատուկ ընդունելութեամբ, որուն ներկայ էին նախագահ՝ Ժաղ Էքմէքճեան եւ իր վարչական կազմը: Մասնակցեցան նաեւ պատուոյ նախագահը՝ Սեդրակ Սանճեան, իր կինը եւ հոյլ մը անդամներ: «Այսօրուան հանդիպումը թող պաշտօնական չնկատուի, այլ ըլլայ՝ ինչպէս ընտանեկան հաւաքոյթ մը, 1995-ի առաջին եռամսեակի լրումին՝ վերաքննելու մեր կորովը ու հայեացք մը սեւեռելու անցնող ու գալիք ամիսներուն»: Այս տրամադրութիւններով է որ Լեւոն Քեպապճեան դիմազրաւեց օրուան հանդիպումը, պատասխանելով ներկաներու հարցումներուն: Փարիզէն Երեւան, մինչեւ զոյգ Ամերիկաներն ու հեռաւոր Աւստրալիան, հեռատեսիլային պաստառի մը նման նկարեց վերջին տասնեւերկու ամիսներու բոլոր հանդրուանները, նուաճումներն ու անաւարտ ծրագիրները: «Անցեալ աշնան, հայրենի հողին վրայ մեր կատարած առաջին համաժողովը՝ որուն մասնակցեցան քսան երկիրներ, եղաւ 1994-ի ամէնէն յիշատակելի, ուժեղ եւ յուզիչ եղելութիւնը՝ բերրի ապագայի ուսուցումներով»: Նախագահը երկարօրէն չէշտեց «Բարեգործական» բառին իմաստն ու ոգին, զայն դասելով Հայաստանի քաղաքական, ընկերային ու տնտեսական համայնապատկերին մէջ, առաջարկելով՝ «ձեռնամուխ չըլլալ անոր ներքին քաղաքական հարցերուն»: Հայաստանի մասնուկները, «Կոմիտաս Քառեակ»ի փարիզեան վերջին ելոյթն ու հայրենի արուեստագէտները օտարներուն ծանօթացընելու հարցը, Ֆրանսայի հողին վրայ հայկական դպրոցի մը յաւիտենական եռարը՝ եղան Պր. Քեպապճեանի չօշափած նիւթերէն մասնիկներ, ու ասոնց կողքին՝ Լիոնի մասնաճիւղը հետաքրքրող էջեր:

Բաժանումի պահուն նախագահը մաղթեց ու քաջալերեց՝ «նոր դաղափարներ մշակել, ճեղքել ճամբաներ Ֆրանսական շրջանակներէն ներս՝ դիրենք դեռ աւելի մերձեցնելու հայկական ձեռնարկներու. ու մանաւանդ, լիովին ի դործ դնել այն զոյդ օրութենականութիւնը՝ որ կը յատկանչէ մեզ իբրեւ հայ, ու միաժամանակ Ֆրանսացի քաղաքացի»:

ՎԱՐԴԱՆ

ՍՓԻԹՈՒՔԱՀՅՈՑ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

- 89 -

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼՕՐԸՆՍ ՏԸՌԷԼ

ՊՐՈՍՊԵՐՈՑԻ
ԿՂԶԻՆ

ներածական՝ Գորփու կղզիի
քնութեան ու ապրելակերպին

Անգլերէնէ Թարգմանեց՝
ՇԱՒՔ ՏԷՐ - ՄԵԼԿՈՆԵԱՆ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

իր որդին թարմ դէմքով, փայլուն ժպիտով եւ ըստ ամենայնի կերթ չարժուձեւերով լռակեաց երիտասարդ մըն է: Եւրոպացի աշխատաւորներու կուսէ անճոռնի պլիարկը եւ աշխատանքի մաշած վերնազգեստը կը հաղնի, մինչ իր հայրը դեռ կը կրէ սրածայր մաշիկներ: Թերեւս կ'արժէ յիշատակել կղզիին աւանդական տարբը ղոր վաստաւոներէ եւ ազգային պարերէ դուրս հազուադէպօրէն կը տեսնենք:

Կապոյտ ասեղնագործուած պոլէրօ, սեւ ու ոսկեզոյն երիզով եւ կարերով:

Սպիտակ նուրբ չապիկ, ուռուցիկ թեւերով:
Վրաքէս կոչուած կապոյտ չալվար:
Սպիտակ բրդեայ առնապաններ:
Եւ թրքական սրածայր մաշիկներ, առանց վոմփոնի:

Կա՛մ կապոյտ ծոպով կարմիր ֆէս,
կամ յարդեայ սպիտակ գլխարկ մը:

11 - 6 - 37

Ապրանքներու մնուկներէն ելած յարդը պիտի ծածկէ գոմին յատակը ուր այծը կապուած է: Սենեակները սիրուն եւ վայելուչ տեսք մը ունին իրենց սպիտակածեփ պատերով եւ մի քանի գունագեղ իւղաներկ պատառաներով ու դրքերով: Պատուհանները ուղղակի ծովուն վրայ կը բացուին, այնպէս որ անոր անդադրում հառաչանքը մեր աչխատանքն ու քունը կը կշռութաւորէ: Օրուան մէջ՝ առաստաղը ոսկեզոյն փայլ մը կը ստանայ եւ եռը կը ցոլացնէ գիւղական գունագեղ գորգերը նաեւ մը, գորգոն մը, վայրի բաղ մը, նոճի մը: Կը ցոլացնէ մեր սեղանին վրայի ջերմ, նախնական խեցանոթը: Կը ցոլացնէ Ն.ը, այժմ խանձուած մորթով եւ խարտեաշ, որ աթոռին նստած կը կարդայ սրունքները իր տակ ծալած: Հանդարտ աչքեր, հանդարտ մազեր եւ մատղաշ գիշակերի մը ժանիքներուն պէս ճեմ - ճերմակ ակռաներ: Հայր Նիկոլայի ըսածին պէս՝ «Մարդ ըսածդ աւելի ի՞նչ կրնայ ցանկալ, եթէ արդէն ունի ձիթենիի ծառ մը, ծննդավայր կղզի մը եւ համատեղացի կին մը»:

13 - 6 - 37

Այր ու կին ազնիւ արարածներ են: Մարդը Անաստասիուս կը կոչուի, կինը՝ Հելէն: Իրենց զաւակներէն յայտնի է, որ սիրային ամուսնութիւն մը կնքած էին, այլ ոչ՝ պատշաճութեան: Կինը չափազանց նրբակազմ է, մեառքսանման մութ ձիթապտղի: Երկուքին մազերը այն խոշոր սեւէն են, որ յանկարծ կապոյտի ցոլքերով կը փայլի - Կլեպատական ոստանաւորներուն վոփոխակով՝ «ազատաւի թեւերու պէս սեւ մազ»: Անոնց սեւ աչքերուն վերեւ դեղեցկօրէն կազմուած յօնքեր, միապիծ եւ կամարաձեւ: Միայն ձեռքերն ու ոտքերը - բոլոր գիւղացիներու ունեցածին նման - կոշտ են ու տգեղ. հողի, պարաններու եւ փայտի դէմ մղուած երկարատեւ պայքարէն՝ անդամներու ծայրամասին բուսած մկկական բահ: Անոնց աղջիկ զաւակները կը կոչուին Երկինք եւ Աղաւնութիւն:

17 - 6 - 37

Իր դրութեան մէջ Թէոդոր կը նչէ.. «Արտաքին ձեւերու վրայ հիմնուած երկրաբանութիւնն իսկ հետաքրքրական նիւթեր պիտի դտնէ Գորսիրայի մէջ: Կղզիին ձեւը ընդհանրապէս պայմանաւորուած ըլլալով հանդերձ, իր կրային բաղադրութեամբ, հետախոյզներու լուրջ ուսումնասիրութեան արժանի բազմաթիւ եզերքներ ունի»,

Հարաւային կողմի ցամաքը հեզասահ կերպով կը հեռանայ պերճաշուք եւ չողեծածկ ծոցէն: Հոս՝ իւրաքանչիւր կորութիւն չոյանք մըն է, աչքի հաճոյք առթող մերկութիւն մը, համայք մը: Ամէն մէկ տեսանկիւն չրջանակուած է նոճիներով, ձիթենիներով եւ պսպղուն տանիքներով: Փոքրիկ ծովախորշեր, լճակներ, կղզեակներ քեզ դանդաղօրէն կ'առաջնորդեն դէպի վար՝ լեֆքիմիէն անդին դտնուող լքուած աղաւազանները:

Լեռնային երկու մեծ շղթաներ կը շրջապատեն այս եզեմը: Մէկը կ'երկարի հիւսիսէն հարաւ՝ արեւմտեան տարածքի երկայնքին, մինչ արեւելքէն արեւմուտք՝ անբերրի հողր կը բարձրանայ Պանտոկրատորին ճիւղ ուղղահայեաց: Այս լերան չուքին տակ է որ կ'ապրինք: Հոս՝ ճըղճիմ բուսականութիւն մը ժայռերուն կը կառչի: Հեղեղատներէն վար կծու երկաթահամ եւ սառի պէս պաղ ջուր կը հոսի: Ձիթենիները ծռմռած են այս փսորային դաճատառնին մէջ կռուան մը դտնելու ճիդէն: Անոնց արմատները ըմբչամարտիկներու մկաններուն կը նմանին եւ հոսող ջուրերն ի վար կախուած են: Հոս՝ դիւղացի աղջիկները բլուրի կողին երկարած կը հանգստանան - թռչնային գունեղ ցոլքերու պէս - ակռաներուն միջեւ ծաղիկ մը խածած, մինչ իրենց այծերը փուչ ու արմատ կը ծամեն:

(Շար. 5)

URGENT

ACHETEZ (ET FAITES ACHETER)
«LE MONDE»
DU LUNDI 27 MARS
(daté du Mardi 28 Mars)

LISEZ (ET FAITES LIRE)
«HARATCH»
DU MARDI 28 MARS

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

recherche

pour son Centre de Vacances
de Bellefontaine

Juillet et Août 1995

— DIRECTEURS diplômés et Assistants;
— ASSISTANTS SANITAIRES, Médecins, Etudiants en année de médecine, Infirmiers;
— CUISINIERS et aides Cuisiniers;
— HOMME D'ENTRETIEN possédant le permis de conduire.

Ecrire :
C.B.A.F.
17, rue Bleue, 75009 Paris.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB - *Marseille*

COLONIE

l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance de Marseille cherche pour sa *Colonie de Vacances* de Juillet 95, des ANIMATEURS DIPLOMES de BAFA.

Pour toute candidature envoyer un C.V. avec photo à :

l'U.G.A.B. - *Colonie*
327, Boulevard Michelet
13009 MARSEILLE
Tél. : 91. 22. 10. 45.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարչութիւնը ջերմորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Պր. Վահէ Զիլինկիրեան 3000, Պր. Աւետեան 300, Պր. Ռուստա Կարապետ 300, Տիկին Հասոբ 6000, Տիկին Պատալեան 100, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պալեան (Նուազի - լը - Կրան) 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տէր - Յակոբեան (Գլամար) 500, Պր. Վամօրլէթ 500, Պր. Արմէն Ոսկանեան 200, Պր. Ժորժ Նորատունկեան 500, Պր. Վ. Կարապետեան 500, Պր. Ժ. Բ. Թումայեան 200, Տէր եւ Տիկին Մատոյեան 1500, Տանէ Ֆլօր 250 Ֆր. արժող կաղանդուան ծառ մը, Պր. Ձէգվէճեան 8000 Ֆր. (Նիս), Տիկին Նոյեմբ Յարութիւնեան 200 Ֆր., Օր. Գոհարիկ Գէորգեան 500, Պր. Վաղինակ Մխքճեան 2000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Աւետեան 1000, Տէր եւ Տիկին Խորէն Զարդարեան 300, Պր. Տավիտեան 500 Ֆր.:

à l'occasion de la Mi-Carême
L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX-DE-PARIS
organise au profit de ses œuvres

des journées d'amitié

(b a z a r d e c h a r i t é)

dans la Salle Polyvalente
de la Cathédrale Sainte-Croix des Arméniens Catholiques
13 rue du Perche, Paris 3e (l'entrée est par l'église)
le samedi 25 mars de 12h30 à 19h00
le dimanche 26 mars de 12h30 à 16h00
le dimanche 2 avril de 12h30 à 15h00

Ի ՆՊԱՍՏ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻՆ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

մասնակցութեամբ՝ **ՓՕԼ ՊԱՂՏԱՏԼԵԱՆ - ի**

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 1, ժամը 20·30-էն սկսեալ

« GYMNASE LAPIERRE » d'Alfortville
— Rue du 8 Mai 1945 —

Réservations : 43 - 75 . 28 - 37

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ԵԱՀԱՆ ԵԱՀՆՈՒՐ

ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ

-- ԳՐԱԿԱՆ ԷՋԵՐ, ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ, ՆԿԱՐՆԵՐ --

Ներածական՝ ԳՐ. ՊՂԼՏԵԱՆ

290 էջ, Մատենաշար « ՅԱՌԱՋ »

Գին՝ 150 Ֆր., *թղթատարի ծախքով՝* 175 Ֆր.

Դիմել՝ «Յառաջ» *կամ* Հրանտ-Սամուէլ Գրատուն
(51, rue Monsieur-Le-Prince, 75006 Paris)

L'UNIVERSITE DE PROVENCE
LE CENTRE DE FORMATION CONTINUE ET D'EDUCATION PERMANENTE
D'AIX-EN-PROVENCE
ET LA SECTION D'ARMENIEN

organisent

LE SAMEDI 8 AVRIL

une journée thématique

«DECOUVÉRTE DE L'ARMENIE»

A L'OCCASION DU 80ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN

présidée par

M. Vincent-Paul KAFTANDJIAN
(Président de l'Université)

avec la participation de Mmes. et Mm. :

Gérard DUFOUR (Vice-Président)
Michelle HOUDEVILLE (Directeur-adjoint de la Formation Continue)
Gérard DEDEYAN, Professeur d'histoire du Moyen Age
Robert DERMERGUERIAN, Maître de Conférences
Claude MUTAFIAN, Professeur à l'Université Paris-Nord
Rony BRAUMAN, Directeur de la Fondation Médecins sans Frontières
Anahid TER-MINASSIAN, Maître de Conférences
Gérard CHALIAND, Ecrivain, ancien professeur à l'ENA

Renseignements et inscriptions du 6 au 31 Mars

Université de Provence, Centre de Formation Continue (bureau n° 5)
29, av. Robert Schuman, 13621 Aix-en-Provence cedex 1
Tél : 42 64 25 45

REPRESENTATION EXCEPTIONNELLE
POUR LA NOUVELLE GENERATION

KATCH NAZAR

AVEC NAREK DOURIAN
ET LA TROUPE DU THEATRE TIOUZ D'EREVAN

THEATRE DES ARTS HEBERTOT
78,bd. des Batignolles, 75017 Paris (M° Rome)

Le Dimanche 2 Avril à 19 h 15 précises

Réservations au 45 95 26 66 *ou* 43 76 83 28

l'U.G.A.B - *Jeunes*

vous convie

à sa Soirée

"BRASIL TROPICAL"

en présence de . . . *danseuses brésiliennes !*

le Samedi 1er AVRIL à partir de 22 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
— 118, rue de Courcelles, Paris 17e —

TENUE CORRECTE EXIGEE
INTERDIT AUX MINEURS

PRIX EXCEPTIONNEL 100 F
(avec 1 consommation alcoolisée)

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացախիկ գնալ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 28
MARDI
28 MARS
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթաթերթ առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.558 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.558

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐ

ՊԱՂԱՏԻՒՐ ԿԸ ՁԱՐԱՆԱՅ

ՇԱՊԱՆ՝ ՇԻՐԱՔԻ ԿՈՂՔԻՆ

Խոտաւր Պալատիւր, հաւանաբար իր խորհրդականներու թելադրանքներուն եւ իրաններուն հետեւելով, կ'ուզէ ժողովուրդին հետ չփոխել, անոր մօտ թուիլ եւ սկսած է ամերիկեան ձեւի ընտրապայքար մը մղել: Շաբաթ, Մարտ 25-ին, շուրջ 20.000 հոգիի հրմշտուքին ալ հանդուրժեց իր կնոջ՝ Մարի - Ժոզէֆի հետ, պուրժէ ուր տեղի կ'ունենար՝ «Պալատիւրի ժողովը»: Ժողովրդականացման արշաւը հոն հասաւ որ Լուի - Ֆիլիփար նկատուած այս միապետական տիպի քաղքենին, ժըպիտով համակերպեցաւ որ Խոտարն ալ «ուտուռ»ի վերածուի եւ ժամերով երիտասարդներ բացագանչեցին՝ «ալէ ուտո՛ւռ, ալէ»:

Իր ելոյթին մէջ, Տուռու խիստ ոճ դրծածեց Շիրաքի հասցէին առանց իսկ անունը տալու, զայն ամբաստանելով որպէս «անցեալի մարդ», «քաղաքականութեան արհեստաւոր» մը որ ընտրապայքարը կ'ուզէ ամբոխավարութեան մրցումի վերածել:

Շիրաք նախորդ օրը ստացած էր Ժապ Շապան - Տէլմասի նեցուկը: Պորտոյի քաղաքապետը յայտնեց թէ յարգելով հանգերձ Պալատիւրը, ինք լաւագոյն թեկնածուն կը նկատէ Ժ. Շիրաքը, Պորտոյի քաղաքապետութեան աթոռին ալ յարմար կը գտնէ Ալէն Ժիւպէն:

Ժ. Շիրաք փափուկ կացութեան մէջ կը գտնուի ներկայիս, այսինքն այն կացութեան մէջ ուր էր Խոտաւր Պալատիւր երկու ամիս առաջ, բոլոր հարցախոյզերու պտուքը, ինչ որ վնասեց իրեն եւ անկումը չատ աւելի զգալի եղաւ: Պալատիւր արդէն ինքզինք էլիզէ կը տեսնէր եւ անհրաժեշտ իսկ չէր գտներ ընտրապայքար տանել: Քանի մը շաբաթ ետք, խոր դառնութեամբ նկատեց որ ոչինչ վերջնական է: Այսօր, Շիրաք պէտք չէ զինուէր իր մրցակցին նման եւ մօտ չորս շաբաթ պահէ իր դիրքը: Սխալ չդործէ:

Շաբաթավերջին, Ալէն Ժիւպէ եւ այլ կողմնակիցներ պատասխանեցին Պալատիւրի յարձակումներուն: Շիրաք խիստ ցաւ յայտնեց այդ յարձակողական անտեղի ոճին համար:

Լ. Ժոսփէն հիւրն էր, Մարտ 26-ին, «Ձնմարտութեան Ժամ»ուն: Իր գլխաւոր կէտն է ամբողջական ճախ մը ներկայացնել, ընկերային հարցերու լուծումներ առաջարկել:

Ժ. Մ. Լը Փէն դեռ չէ յայտնած 500 քաղաքապետի ստորագրութիւն ժողվել իր թեկնածութիւնը կարենալ դնելու համար:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի ախոյեանական մրցումներու չորքին, Վալանսի Հայ Մարզականը 1 - 1 հաւասար արդիւնք մը ապահովեց Սբոանի հետ, այս վերջնոյն դաշտին վրայ: Սբոանի կէտը նշանակեց Թէրզեան եւ Վայս՝ Վալանսի կէտը:

Դասաւորման գլուխն է միչա Կէնկան 66 կէտով եւ իրեն կը յաջորդէ Մարսէյլ 62 կէտերով: Վալանս 12-րդ դիրքի վրայ է, 41 կէտերով: Ճակատագրական մրցումը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Ապրիլ 1-ին, Վալանս կը մրցի Տէնքերքի դէմ, այս վերջնոյն դաշտին վրայ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԱՔ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՏՈՒՆ-ՏԵՂ Կ'ԸԼԼԱՆ

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒՇԱՑԵՐ Է ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՊԱՏՃԱՌԱԻ

Շուրջ 35 հազար թուրք զինուորներ սկսած են տուն տեղ ըլլալ իրաքեան Քիւրտիսեան եւ յարձակման 6-րդ օրը աւելի սաստկացուցած են իրենց յարձակումները: Աւելի քան 40 քիլոմեթրի վրայ յառաջացած են եւ շրջափակած շուրջ 8400 քառակուսի քիլոմեթրի հողամաս մը:

Տիկին Թանսու Չիլլէր, հեռատեսիլէն ելոյթ մը ունեցած է «ազգին ուղղուած», բայց, խորքին մէջ, ըստ դէտերու, աւելի արեւմտեան Պետութեանց ուղղուած էր: Ըսած է որ այս գործողութիւնը սահմանափակ է եւ միտք չունին հոն մնալու, «մեր հեռանկարներուն կ'ուզենք հասնիլ ժամ առաջ ,կ'ըսէ վարչապետուհին, նըւազագոյն կորուստով»: Կը չեշտէ որ որեւէ երկրի իրաւունքն է ինքզինք պաշտպանել ահաբեկչութեան դէմ, աւելցնելով թէ միջազգային հաւաքականութեան կ'իյնայ նաեւ պայքարիլ ահաբեկչութեան դէմ եւ ազրիւրները ցամքեցնել:

Կը թուի որ դիւանագիտական գետնի վրայ գործողութիւնը այնքան ալ լաւ պատրաստուած չէր: Թուրքիոյ ՕԹԱՆ-ի ընկերակիցները հազիւ քանի մը ժամ առաջ լուր ունեցած են որ Թուրքիա նման յարձակման մը պիտի ձեռնարկէ: ՓՔՔ-ի մարտիկները անակնկալի չեն եկած որովհետեւ ականատես էին զինուորական զանգուածային համախմբումի եւ պարզած էին ինչ որ կրնային: Այդ է պատճառը որ կորուստները համեմատաբար մեծ չեն. - 25 կայաններ քանդուած, 168 ապստամբ սպաննուած եւ 12 ձերբակալուած: Կ'ըսուէր թէ 2400 է հոն գըտնուղ քիւրտ մարտիկներու թիւը:

Ինչպէս զրեցինք այս գործողութիւնը չատ սուղի կը նստի Թուրքիոյ, շուրջ մէկ երրորդը տարեկան զինուորական պիւտճէին:

Ամէն պարագայի մէջ, էի Թուիր որ Թուրքերը գործողութեան աւարտին քաշուին: Բուն տրամադրութիւնը շրջանը տեսակ մը «պաշտպանուած գօտի»ի վերածել է, ինչպէս արդէն Ամերիկացիք ալ հաստատած են: Արտաքին նախարարութեան բաներն է որ յայտարարած է. - «Ամերիկեան կառավարութիւնը իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուց հիւսիսային Իրաքի թամփոն գօտի մը հաստատելու դաղափարին վրայ»:

Այլապէս չահեկան էր կիրակի օրուան Թերթին («Ժուռնալ տիւ Տիմանշ», Մարտ 26) յօդուածը այս առընչութեամբ: Յորդորուած էր՝ «Թուրքիա "կը վերագծէ" Եաղտական սահմանագլուխները» եւ Գըլօտ - Մարի Վաորօ բաւական հետաքրքրական տեղեկութիւններ կուտար: Կը դրէ. - «Թուրք յատուկ սպասարկութեան գործակալներու մէկ մեծ բաժինը, որ բծախնդրօրէն պատրաստած էր Իրաքի ներխուժումը, դեռ վերջերս Ադրբեջան եւ Զէչէնիա կը գտնուէր: Ոմանք շատ մօտ են ծայրայեղ մահմետականներուն: Իրաքի յարձակումը 35 հազար զինուորներով, ծանր հրետանիով եւ օդուժով նախատեսուած աշնան համար, յետաձգուեցաւ կովկասի պատերազմին պատճառաւ համաձայնութեամբ ամերիկեան իշխանութեանց եւ յատուկ սպասարկութեանց:

Ամերիկեան բանակը դադրեցուց իր հրսկողութիւնը»:

Ցօդուածագիրը նկատել կուտայ որ օրէ օր Թուրքիոյ կառավարութիւնը զիջումներ կ'ընէ մոլեռանդ մահմետականներուն, տեղի տալով անոնց պահանջներուն: Դեռ վերջերս աշխարհականներու բուռն բողոք մը հարկ եղաւ յետաձգել տալու համար կառավարական որոշում մը որ «կուսութեան քննութիւն» մը կը պարտադրէր 18 տարեկանէն վար ուսանողուհիներուն: Թուրքիա ներկայ է, կը դրէ Թերթին աշխատակցուհին, Կովկասի բոլոր Հանրապետութիւններուն մէջ, նիւթականը պահովելով մղկիթներուն եւ Ռուսաստանի Վոլկայի Թաթար Հանրապետութեան դուրանական դպրոցներուն, օգնելով Պուկարիոյ Թուրք վոքրամասնութեան որպէսզի կրօնական համայնք դառնայ, սպառնալով վերջնական դարձնել կիպրոսի զինուորական դրաւումը, Թուրք կառավարութիւնը երթալով կը տարածէ ազդեցութիւն մը որ կը վերագծէ կեդրոնական Ասիոյ քաղաքական սահմանագլուխները, առանց արդիւնաւէտ կերպով ընդդիմանալու իսլամականութեան ծաւալումին, խնդրոյ առարկայ ընելով Աթաթիւրքի հաստատած աշխարհականութիւնը 1924-ին: Ցօդուածագիրը սպէս կ'եզրակացնէ. - «Եւրոպայի դուռներուն, ուրս ըլլաս կամ Թուրք, իրաւունք կ'ունենաս ուրեմն, քաղաքական հարցերը լուծելու բիրտ ուժով»:

***

Թուրքիա 235 հազար հոգինոց զօրաբաժին մը յատկացուցած է քրտական մարտադործումին: Աւոնց 35 հազարը մինչ Իրաքի տարածքին վրայ քրտական չրջանները կը չէզոքացնէ, մնացեալ 200 հազարն ալ հարաւ եւ հարաւ - արեւելեան Անատոլուի մէջ ձեռնարկած է զանազան դործողութիւններու: Թուրքեւքիւրտ բախումներու գլխաւոր չրջաններն են Թունճէլին, Ճուտի լերան չրջակայքը: Հետապնդումներուն կը մասնակցի նաեւ օդուժը: Շաբաթուան վերջին օրերուն այդ չրջանին մէջ ՓՔՔ-ի 21 մարտիկներ սպաննուած են, ըստ Թուրք մամուլին:

***

Թուրքիա յարձակումէն հինգ օր ետք, Թուրքիոյ մէջ ալ դատապարտումներ սկսած են յայտնուիլ թէ՛ մամուլի եւ թէ քաղաքական չրջանակներու մէջ: Այս «համարձակութիւնները» տեղի ունեցած են եւրոպական Եռակին այցելութեան վաղորդայնին: Մեռիանները սկսած են արձագանդել միջազգային մասնագէտներու քննադատութեանց եւ խիստ դատապարտումներուն (Թուրք բանակի թալանը Զախո, վայրագ գրաւում եւայլն), մինչ Արտաքին նախկին նախարար՝ Մ. Սօյսալ վախ յայտնած է որ Թուրքիա մխրճուի ճահիճի մը մէջ: Ըստ իրեն լաւագոյն լուծումն է որ Պաղտատի գերիչխանութիւնը վերահաստատուի խաղաղ միջոցներով: Ուրիչ երեսփոխան մը՝ Մ. Տէմիր հանրային կարծիքի ուշադրութիւնը հրաւիրած է գործողութեանց արժած ահաւոր գինին վրայ (6,6 միլիառ ֆրանք), յիշեցնելով որ ոչ մէկ կանոնաւոր բանակ յաղթանակ կրցած է տանիլ կեռիլլայի դէմ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻԱԿ ՏԱՐԱԾՔ»Ը դործադրութեան մտաւ Մարտ 26-ին, իրրեւ հետեւանք Շէնկէնի համաձայնագրին որ եւրոպական եօթը երկիրներու (Ֆրանսա, Պենելիւքս, Գերմանիա, Սպանիա, Փորթուկալ) միջեւ երթեւեկը բոլորովին ազատ կը դարձնէ: Այս համաձայնագիրը մեծ-մեծ յոյսեր են ստորագրել Մեծն-Բրիտանիա, Իրլանտան, իսկ Իտալիա եւ Յունաստան յանձն առած են չուտով գործադրել: Սկզբունքով եթէ երթեւեկը ամբողջովին ազատ կը դառնայ Շէնկէնի (Լիւքսանպուրկի այն քաղաքն է ուր ստորագրուեցաւ համաձայնագիրը) տարածքէն ներս, կը դժուարանայ այդ տարածքին մուտքը: Այսուամենայնիւ Ֆրանսական բազմաթիւ չրջանակներ, թէ աջ կողմը (Լը Փէն,, Տը Վիլիէ), թէ ճախ (համայնավար եւ այլ) դէմ են այս կարգադրութեան, այն առարկութեամբ որ թմրեցուցիչի չահատակութիւնը, ապօրինի մուտքերը Ֆրանսա, մաֆիական գործառնութիւնները պիտի աւելնան եւ Ֆրանսա կը կորսնցնի իր ինքնիչխանութեան մէկ կարեւոր բաժինը:

ՏԻԿԻՆ ՏԱՆԻԷԼ ՄԻԹԵՐԱՆ չէ կրցած ամերիկեան Վերակոյս մտնել, Մարտ 23-ին, որովհետեւ մեծ-մեծ է անցնիլ մեռտազ յայտնաբերող մեքենայէ մը որովհետեւ սրտի խթանիչ մը կը կրէ: Ուրիչ որեւէ կարելիութիւն չբլլալով, Տիկին Միթերան չէ կրցած հանդիպիլ Վերակուտական Փօլ Սիմոնի որու հետ պիտի խօսէր Թուրքիոյ եւ Իրանի մէջ բռնաբարուած մարդկային իրաւանց մասին:

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ նախագահը՝ Նուրսուլթան Նազարբայեւ իշխանութեան կը կառչի եւ որոշած է Ապրիլ 29-ին հանրաքուէ մը կազմակերպել ընդելու համար նախագահական յաջորդ ընտրութիւնը եւ իր ժամանակաչրջանը երկարաձգել մինչեւ 2000 Դեկտեմբեր: Նազարբայեւ օրինակ կ'առնէ իր դրացիներէն՝ Թիւրքմէնիստանէ եւ Ուզբեկիստանէ:

ՏՆԹԵՐՓՈԼԻ ընդհ. քարտուղար՝ Ռեմոն Քէնոալի համաձայն կազմակերպուած ոճիրի անտեսութիւնը ներկայիս 450-էն 500 միլիառ տոլարի դործառնութիւն մը կը ներկայացնէ, այսինքն՝ աւելի քան մինչ որ Միացեալ - Նահանգները կը յատկացնեն իրենց պաշտպանութեան: Անցեալին, դեռ 20 տարի առաջ, միջազգային նուազագոյն դործակցութիւն մը կը բաւէր առաջն առնելու համար ոճրադործութեան աճին, ներկայիս այնպիսի համեմատութիւններու հասած է որ հսկայ միջոցներ անհրաժեշտ են եւ սերտ կապ մը հանրային եւ ոչ - հանրային ճիւղերու միջեւ: Ինչ կը վերաբերի Ռուսաստանի, Հարվարտի համալսարանի հետազօտական կեդրոնի (Ռուսաստանի) մէկ տնօրէնը կը հաստատէ որ Ռուսաստանի ոչ պետական եւ դրամատուներու դործունէութեանց ամբողջութեան 70%-ը մաֆիային ձեռքն է: 1991-էն ի վեր 50-էն 100 միլիառ «աղտոտ դրամ» արդէն հեռացած է երկրէն դէպի Կիպրոս, Պահամաս, նաեւ Մեծն - Բրիտանիա եւ Միացեալ - Նահանգներ:

«ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՑ ՀԱՄԱՑՆՔՆԵՐՈՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻՆ» չուրջ բարձրացած աղմուկը օրէ օր աւելի մեծ համեմատութիւններ կ'առնէ: Այս Աստուածաշունչը «հակահրեայ» կը նկատուի եւ ցեղապաչտութեան դէմ պայքարող կազմակերպութիւններ, ԼԻԻՐԱ եւայլն կը սպառնան դատի դիմել: Վերայլի Եպիսկոպոսը՝ դերպ. Ժան - Շառլ Թոմա արդէն եռ քաշած է իր «Խմփրիմաք-իւր»ը, այն առարկութեամբ թէ այդ Աստուածաշունչին նոթերը չարաղրուած էին երկդիմի ձեւով եւ կրնային դիւրութեամբ մեկնաբանուիլ որպէս հակահրեայ մնացորդաց հետքեր: Ակնարկութիւններ «մոլեռանդ կրօնք»ի կամ «գործեր վարելու ձեւեր»ու մասին կրնան վիրաւորական նկատուիլ Հրեաներուն համար:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ զգալի չարժումներ կըրնան տեղի ունենալ Հինգշաբթի, Մարտ 30-ին երկաթուղի եւ հանրակառք եւ մեթրոյի մէջ:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱԻԱՏՔԻ ԲԵՐԴԸ ԵՒ ԲԵՐԴԱՊԱՀՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Կաթողիկոսական ընտրութեան յատկացուած գոյնզգոյն էջերուն մէջ սպրդած փոքր փակագիծներ կ'օգնեն տիրող վիճակին մասին զաղափար մը կազմելու. այսպէս է օրինակ, Մարտ 11-ի «Ազգ»ը ուր հարց կը տրուի. «Եթերը փա՞կ է էջմիածնական եկեղեցականների համար». տըրուած լուրը կ'ըսէ թէ Մարտ 9-ին սիւոի հեռաձայնուէր Մխիթարէ - Նահանդներէն Յաժակ Արք. Պարսամեանի եւ Գարեգին Արք. Ներսիսեանի զրոյցները, բայց «արգիլման հրամանագիր արձակուել է հեռաստատատիօպետկոմի վարչութեան պետի տեղակալ Վահրամ Մարտիրոսեանը»: Նոյն էջէն սկսած հարցազրոյց մըն ալ Գուգարաց Թեմի առաջնորդ Արսէն Արք. Պէրպէրեանը կը խօսեցնէ նիւթին մասին: Ըսուածներուն ամէնէն հետաքրքրականը այն է որ լսած է թէ Լ. Տէր - Պետրոսեան կը պատրաստուի նախագահական օգնականը զրկելու, Գարեգին Բ.ը Հայաստան տանելու համար: Ինչ համաձայն է որ նախապատուելի Թեկնածուն անցնի իր աշխատանքին եւ լայն գործունէութիւն ծաւալէ: Իրապաշտ է երբ կ'ըսէ. «ով ձգտում է կաթողիկոսութեան, լաւ չի պատկերացնում թէ ինչ է դա»:

Ճաշորդող օրերու մամուլի թիւերէն հոս հասածները նիւթին մասին միայն նախագահական տեսակէտը ծախհատող էջեր ունին, մինչեւ Մարտ 15-ի «Ազգ»ը ուր առաջին էջէն սկսած երկարաշունչ յօդուածով մը խմբագրապետ Ճակոբ Ա. ւեմիքեան կը չեչտէ. «կացնի հարուածով եկեղեցական տաղնապը չի լուծուի»: Բայց մինչ այդ, ժամանակագրական կարգը յարդելով պէտք է դոնէ Թուուցիկ ակնարկ մը նետել Մարտ 12-ի «Հայաստանի Հանրապետութեան» մէջ Գարեգին Արք.ի հարցազրոյցին, ապա «Հայէ»ի եւ «Լրագիր»ի Մարտ 14-ին նոյն դիրքերէն խօսող էջերուն:

Առաջինը նորութիւն չունի: Արարատեան Թեմի առաջնորդը զլխաւոր թեկնածուի ամիսներու իր բացայայտ կամ քօղարկուած պայքարը վարելու վճռակամութեամբ կ'ըսէ թէ չի կրնար չհամաձայնիլ Գարեգին Բ.ի անձին մասին նախագահական բնորոշումներուն. «կրթեալ, բանիմաց, հեղինակաւոր եկեղեցական» եւայլն: Ու կը կրկնէ իր որոշումը. «եթէ Գարեգին Բ. եւ ես յայտնուենք իրար կողքի ընտրութեան մէջ, ես իմ թեկնածուքիւնը կը հանեմ»:

Մարտ 14-ի «Հայէ»ը հարց կուտայ. «Նախագահը կարծիք ունենալու իրաւունք ունի՞»: Պետրոս Սարուխանեան անդրադառնալով նիւթին մասին նախորդ օրերու հրապարակումներուն, անոնց մէջ ընդգծելով յատկապէս ՌԱԿ-ի պաշտօնաթերթին հակադրութիւնը, կը հասնի որպէս Հ.Հ.Շ.ի պաշտօնաթերթ իր բուն ըսելիքին. դատապարտելի ոչինչ կայ նախագահին ընթացքին մէջ: «Դա ոչ միայն պաշտօնական դիրքի չարաշահում չէ, այլեւ պարտադիր պիտի լինի երկրի առաջին դէմքի համար»: «Պապէն աւելի պապական»ի այսքան յաջող օրինակէ մը եաք, այլեւս մարդ զրեթէ անտարբերութեամբ կը կարդայ նոյն օրուան «Լրագիր»ին մէջ թէ «նախագահը ստեղծեց միասնականութեան բացառիկ հնարաւորութիւն»: Հեղինակը՝ Գէորգ Մինասեան «յաղթական ֆայլ» կը կոչէ զայն, բառական երկդիմի ոճով մը խօսելով էջմիածնի, Անթիլիասի, Սփիւռքի ու քիչ մը ամէն բանի մասին: Գրութեան մէջ կայ լուսաբ լուրերու արձագանգ մը ուր կ'ըսուի թէ Վլադիմիր Շումեյկոն Լ. Տէր - Պետրոսեանին խորհուրդ տուած է քննարկել Տիրան Արք.ի (Մոսկուա) թեկնածուքիւնը: Իսկ Բ. Ելցին Արցախի Թեմին առաջնորդ Պարգեւ Եպիսկոպոսի ի նպաստ արտայայտուած է: Այս անուղղակի տեղեկատուքիւնը մտածել կուտայ թէ ներհայկականէն զատ, հարցը հնչեղութիւն ունի նաեւ արտաքին քաղաքական նուիրեան շրջանակին մէջ: Ու այս մեկնաբանութիւնը կ'արձագանգէ նաեւ հետաքրքրքրութիւնը թէ ի՛նչ կը թելադրուէր արդեօք արեւմտեան կողմէն աշխարհին...:

Ուրբաթ թերթերու կապոցին վերջին թուականը Մարտ 15 է: Այդ օրուան «Ազգ»ին մէջ Ց. Աւետիքեան առանց ծամծմելու բառերը, իր դրութեան առաջին տողերէն «պետական կոշտ միջամտութիւն» կ'որակէ Գարեգին Բ.ի ի նպաստ հրապարակուած կանխորոշումը: Զայն կը նկատէ «շրջադարձային նոր կացութիւն սակայն ժխտական իմաստով, հայ եկեղեցու, հայ ժողովուրդի եւ հայկական պետութեան համար անբաղձալի հետեւանքներով»: Կը նախատեսէ ընդհանուր լուսաթիւն մը ու առարկութեան բացակայութիւն, բոլոր եպիսկոպոսներու, առաջնորդներու կողմէ, պետութեան կամքին դէմ չշարժելու մտադրութեամբ: Ինչ համաձայն է որ Գարեգին Բ. անհատական կարողութիւններով հաղուագիւտ եկեղեցականներէն է Ամենայն Հայոց Հայրապետի գահուն արժանի, բայց ոչ միակը: Ատոր կը յաջորդէ անջատ զլուխներով ներկայացումը այն հանգամանքներուն որոնք անոր ցանկալի գահակալութիւնը կը պայմանաւորեն: Առաջին ըսածը 1956-ին Հ. Ց. Դ.ի կողմէ Անթիլիասի կաթողիկոսութեան եւ այնուհետեւ էջմիածնական թեմերու տիրապետութիւնն է որուն ընթացքին Ց. Աւետիքեան կը զրէ թէ Գարեգին Բ. տակաւին վարդապետ, «բայց դաշնակցականամէտ երիտասարդ միաբան» կատարուած դաւադրութեան մասնակից եղաւ: Ցետոյ որպէս Մ.Նահանդներու Արեւելեան անթիլիասական թեմի առաջնորդ, «գործօն կերպով շարունակեց պառակտչական աշխատանքները, մինչեւ կաթողիկոս դառնալը»:

Գարեգին Բ.ի թեկնածուքիւնը պայմանաւորող Բ. պարագան «Հաւասարազօր Աթոռ»ի հարցն է: Ց. Աւետիքեան կը զրէ թէ «1956-ին Անթիլիասը իրեն հռչակեց, Ս. Էջմիածնի Խորհրդային Միութեան մէջ եւ ՊԱԿ-ի ենթակայութեան տակ գտնուելու պատրուակով, հաւասարազօր Աթոռ» երբ մինչ այդ երբեք կասկածի տակ դրուած չէր էջմիածնի դերակայութիւնը: Եւ Գարեգին Բ. թէ՛ առաջնորդութեան, թէ կաթողիկոսութեան շրջանին «յատկապէս միջազգային շրջանակներուն բազմիցս կրկնել է եղոյնը»: Այս պարագան հարց տալու կը մղէ զինքը թէ «եթէ Ս. Էջմիածնի եւ Անթիլիասի Աթոռները հաւասարազօր են, ապա ի՞նչ իմաստ ունի եւ արժէ՞ արդեօք մէկ Աթոռից տեղափոխուել մէկ այլ Աթոռ»:

Ճաշորդ գլուխը կ'ըսէ թէ 1929-ին Երուսաղէմի պատրիարքութեան կողմէ իրեն յանձնուած թեմերէն եաք 1956-ին տիրանալով Պարսկաստանի, Վենեզուէլայի թեմերուն եւ նորեր հաստատելով հետ Ցունաստան, Միացեալ - Նահանգներ, կիլիկիոյ աթոռը Գարեգին Բ.ի հրամանով նոր շրջաններ ալ կցած է իրեն, առանց թեմ անունը տալու, ինչպէս Ծոցի երկիրները: Որպէս ապացոյց թէ մինչեւ այսօր այս վերջինը չէ փոխած իր կեցուածքը, կը յիշէ Վազգէն Ա.ի հետ եղբայրութեան վերջին շրջանին դրուագը ուր էջմիածնի կաթողիկոսը որպէս զիջումի քայլ եան կանչեց Ցունաստանի իր առաջնորդը, բայց փոխադարձը չունենալով ստիպուեցաւ կրկին Աթէնք վերադարձընել զայն:

Գարեգին Բ.ի էջմիածնի աթոռ փոխադրութիւնը, եկեղեցիներու միութեան ոչ մէկ երաշխիք կ'ընծայէ Ց. Աւետիքեանի: Ան կը զրէ թէ անթիլիասական շրջանակներու մէջ ոչ Դաշնակցական հակումով ոչ եկեղեցական, ոչ ալ աչխարհական կայ: Կիլիկիոյ բուն զեկավար մարմինը Ազգ. քաղաքական ժողովն է որ եւս կազմուած է դաշնակցական զեկավարներէ, ներկայ կամ նախկին բիւրոյականներէ: Այս պարագան իրեն զրել կուտայ թէ Գարեգին Բ. Անթիլիասի մէջ կամ պատանդ է, կամ նոյն կուսակցութեան պատասխանատուներէն մէկը: Հետեւաբար էջմիածին զալով կամ ոչինչ կրնայ ընել, կամ ոչինչ կ'ուզէ ընել ի նպաստ եկեղեցական միասնութեան,

«Տաղնապը կը բարդանայ» ենթախորագրուած վերջին բաժինին մէջ կ'ենթադրէ որ Գարեգին Բ.ի Անթիլիասի յաջորդները աւելի կուսակցականացուած եւ աւելի անզիջող մարդիկ պիտի ըլլան որոնց հետ աւելի պիտի դժուարանայ երկխօսութիւնը: Միւս կողմէ, ան կը թուէ էջմիածնի աթոռին վրայ Գարեգին Բ.ի ներկայութեան հաւանական անպատեհութիւնները. ան, կը զրէ օրինակ, թէ կրնայ յետագային ինչպէս ըսած է էջմիածնական մը, «էջմիածնականներէն համար «մսագաց»ի վերածի Մայր Աթոռը, նրանց տարտղնելով աստ եւ անդ, ներմուծելով իր հաւատարիմներին, ինչը կարող է ըմբոստութիւններ եւ նոր տագնապներ դուռ բացել»: Ց. Աւետիքեան իր դրութիւնը կ'աւարտէ դրելով որ «սա ներազգային խըճդիր է եւ ամբողջ ազգը հայրենիքում թէ Սփիւռքում, պէտք է յստակ տեսնի թէ ո՛վ ի՞նչ երաշխիք է տալիս, ի՞նչ պարտաւորութիւններ է վերցնում իր վրայ»: Վերջին տողերով ալ վերադառնալով խորագրին, կ'ըսէ թէ նախագահը ազգային հարցերուն մէջ կը նախընտրէ կացին ու սղոց գործածել, բայց հիւանդ մեր եկեղեցին համար «որքանո՞վ է ապահով կացնի օգտագործումը»:

*Նոյն օրուան մամուլը Ց. Աւետիքեանի այս համապարփակ գրութենէն եաք, կը վերադառնայ նորէն անչահ տատիկութիւններու, որոնք զուրկ չեն երգիծական գոյնէ մը: Մնացած երկու էջերուն առաջինը «Երեկոյեան Երեւան»էն է. հոն Վարագ Ասաքելեան «Կաթողիկոսի ընտրութիւն» խորագրուած էջով մը կը փորձէ որպէս նիւթին լաւատեղեակ ներկայանալ: Ըսելէ եաք թէ բոլոր թեկնածուները կը ճանչնայ, Գարեգին Բ.ը կը նկատէ ամէնէն յարմարը: Այս արժեւորումը առաւելաբար կը հիմնուի հեռատեսիլէն դիտուած անոր ելոյթներուն վրայ որոնք զինք կը համոզեն որ ան «տաղանդաւոր քանախօս (հռետոր) եւ վառ ու պայծառ հայրենասէր մարդ է»: Որպէս այդ, «նախագահը կարող է խաղաքարտ դառնալ ընտրութեան ժամանակ»: Ասկէ ետք կը սկսի ներկայացնել Գարեգին Բ.ի թեկնածուքիւնը. «Ազգ»ին մէջ Ց. Աւետիքեան առանց ծամծմելու բառերը, իր դրութեան առաջին տողերէն «պետական կոշտ միջամտութիւն» կ'որակէ Գարեգին Բ.ի ի նպաստ հրապարակուած կանխորոշումը: Զայն կը նկատէ «շրջադարձային նոր կացութիւն սակայն ժխտական իմաստով, հայ եկեղեցու, հայ ժողովուրդի եւ հայկական պետութեան համար անբաղձալի հետեւանքներով»: Կը նախատեսէ ընդհանուր լուսաթիւն մը ու առարկութեան բացակայութիւն, բոլոր եպիսկոպոսներու, առաջնորդներու կողմէ, պետութեան կամքին դէմ չշարժելու մտադրութեամբ: Ինչ համաձայն է որ Գարեգին Բ. անհատական կարողութիւններով հաղուագիւտ եկեղեցականներէն է Ամենայն Հայոց Հայրապետի գահուն արժանի, բայց ոչ միակը: Ատոր կը յաջորդէ անջատ զլուխներով ներկայացումը այն հանգամանքներուն որոնք անոր ցանկալի գահակալութիւնը կը պայմանաւորեն: Առաջին ըսածը 1956-ին Հ. Ց. Դ.ի կողմէ Անթիլիասի կաթողիկոսութեան եւ այնուհետեւ էջմիածնական թեմերու տիրապետութիւնն է որուն ընթացքին Ց. Աւետիքեան կը զրէ թէ Գարեգին Բ. տակաւին վարդապետ, «բայց դաշնակցականամէտ երիտասարդ միաբան» կատարուած դաւադրութեան մասնակից եղաւ: Ցետոյ որպէս Մ.Նահանդներու Արեւելեան անթիլիասական թեմի առաջնորդ, «գործօն կերպով շարունակեց պառակտչական աշխատանքները, մինչեւ կաթողիկոս դառնալը»:

Գարեգին Բ.ի էջմիածնի աթոռ փոխադրութիւնը, եկեղեցիներու միութեան ոչ մէկ երաշխիք կ'ընծայէ Ց. Աւետիքեանի: Ան կը զրէ թէ անթիլիասական շրջանակներու մէջ ոչ Դաշնակցական հակումով ոչ եկեղեցական, ոչ ալ աչխարհական կայ: Կիլիկիոյ բուն զեկավար մարմինը Ազգ. քաղաքական ժողովն է որ եւս կազմուած է դաշնակցական զեկավարներէ, ներկայ կամ նախկին բիւրոյականներէ: Այս պարագան իրեն զրել կուտայ թէ Գարեգին Բ. Անթիլիասի մէջ կամ պատանդ է, կամ նոյն կուսակցութեան պատասխանատուներէն մէկը: Հետեւաբար էջմիածին զալով կամ ոչինչ կրնայ ընել, կամ ոչինչ կ'ուզէ ընել ի նպաստ եկեղեցական միասնութեան,

«Տաղնապը կը բարդանայ» ենթախորագրուած վերջին բաժինին մէջ կ'ենթադրէ որ Գարեգին Բ.ի Անթիլիասի յաջորդները աւելի կուսակցականացուած եւ աւելի անզիջող մարդիկ պիտի ըլլան որոնց հետ

ԱՐՇԱԿԱՒԱՆ

«ՊԱՐԶԻՆ ՎՍԵՄՈՒԹԻՒՆԸ»

(Ի ՍԷՐ ՄԵՍՐՈՊ ԼԵԶՈՒԻՆ ԱՆԱՂԱՐՏ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ)

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան Պէյրութի պաշտօնաթերթը՝ «Զարթօնք», տարիներէ ի վեր կը պահէ չաբաթական, մնայուն սիւնակ մը, զոր կոչած է «Կիրակնօրեայ հանդիպումներ» եւ որուն երկարուն հեղինակը՝ Աստեղ Ռուբինեան - Յակոբ Տիւնեայեան կը նկրտի արձագանգել յորելենական տարեթիւերու՝ դէմքեր, դէպքեր կամ յիշարժան եղելութիւններ ընթերցողին սեվկականութիւնը զարձընելու բարի մտադրութեամբ:

«Զարթօնք»ի խմբագիրը յայտնապէս աչխատակիցներու լուրջ տագնապ մը ունեցած ըլլալու է՝ նման յօդուածներ զրկաբա՛ց հիւրասիրելու ու պատուելու համար: Այլապէս, ո՞վ պիտի հանդուրժէր հրատարակել (այլեւ՝ կարդալ) յօդուածաչարք մը, որ անկապ նախադասութիւններու, ածանցեալ ու բարդ բառերու, չինծու բառակերտումներու եւ անհեթեթ դաղափարներու յարդակոյտ մըն է՝ առաջին տողէն մինչեւ վերջինը...: Իսկական փապուղի մը, որմէ, դուրս դալու համար հարկ է Ալի Պապային ծածկագիր լոզունգները ունենալ...:

«Զարթօնք»ի ընթերցողներէն քանինե՛ր արդեօք կը տառապին «Կիրակնօրեայ հանդիպումներ»ու այդ պահուն՝ եթէ փորձուին ակնարկ մը նետել Պր. Ռուբինեան - Տիւնեայեանի յօդուածներուն վրայ ու չկանան մէկ - երկու պարբերութիւն կարդալ: Կա՛մ մէկդի պիտի նետեն թերթը, կա՛մ ալ պիտի խորհին թէ հայերէն թերթ կարդալու անհրաժեշտ «մակարդակը» չեն լրացներ...:

Բայց որպէսզի փաստերով խօսած ըլլանք ու ընթերցողն ալ ամբողջական եւ յստակ դաղափար մը կազմած ըլլայ այս պարոնին ծեքծեքուն լեզուին ու թնճուկային մտածումներուն մասին, պիտի փորձուինք բանալ ... խուրջինին բերանը ու նոյնութեամբ արտադրել իր վերջին յօդուածէն քանի մը հատուածներ («Զարթօնք», Մարտ 5, 1995): Յօդուածը նուիրուած է հրապարակադիր Գրիգոր Արծրունիի ծննդեան 150-ամեակին.

- «(Թերթեր ու հանդէսներ) եղած են բաղաքական հոսանքի պայծառակերպութիւն մը, իրենց իսկ գրապայքարով ոհւորելով տագնապաձիը հայ հոգիին»:

- «Յովհ. Շահնազարի արտօնատիրութեամբ «ԱՐԵՒԵԼՔ»ի խմբագրութիւնը յանձնուած Արփիարեանին, օրինակի համար, գաղափարական - ազգայնական քոհերան ուժերով ու սպառիչ էջերով կը խօսին ծովածաւալ իրողութեանց ջուրերէն»:

- «Ո՞ր Հայուն ջիղն ու միտքը, զանազուած զգայնութիւնները չեն ուզեր անցնիլ սա հաստակուռ ազգասիրութենէն»:

- «(Արծրունի) իր խմբագրականներուն եւ ակնարկներուն ընդմէջէն անդուլ խրազանելով փրանկներու եւ լուտերական ներու բարեխառնութիւնները, զանոնք համարելով ոչ Հայեր»:

- «կիլիկիոյ Ռուբինեան իշխանապետութեան շրջանները՝ ուրեք - ուրեք բաժիններով, մեզի կը խօսին սա երակէ երկպառակութիւններէ, ազգայնական ու լուսի. եասէր հակառակորդ հոսանքներու պայքարներէ»:

- «Մեր նախահարց ձկարագիրէն սերած, աւանդապաշտ յիմարութիւններով ու յամառութիւններով, գալարուն տրտմութիւններով մեր օրերուն երկարող ու առկայ տկարութիւններ են ասոնք»:

- «(Արծրունի եղած է) այլասերումը ու հայ շինականը միտքի լճացումէ փրկարար դեր կատարող անվկանդ առաջնորդ մարտիկ»:

- «Հայկական Հարցի ու Հայ Դատի հետ տապնդման գործին մէջ՝ ռէալիսթ բանիին ամէնէն յախտուռ հրապարակագիրներէն «ՄՇԱԿ»ի ճամբով տալու գեղարուեստական էջեր»:

Ոճային միեւնոյն խլացնող կշռոյթով ամբողջ յօդուածը, ու զայն նախորդող բոլո՛ր յօդուածաչարքերը անխտիր:

***

Հաստատած եղաք արդէն, թէ «Զարթօնք»ի «Կիրակնօրեայ հանդիպումներ»ու հանելուկային սա սիւնակը ուրիշ բան չէ՝ եթէ ոչ ճոռոմաբանութեան ու լեզուական նախճիրի անուէր ամպիոն մը, ուր կատարուած մեծախօսութիւնը, անկասկած, կը չլսուի ընթերցողին բարի տրամադրութիւնը հայ թերթին հանդէպ, կ'արհամարհէ զինք, կը խորթացնէ զայն հայ Տիպ ու Տառէն:

Գնահատելի չանասիրութեամբ մը մնայուն սիւնակ պահող «Զարթօնք»ի յօդուածագիրը համակրանք պիտի կորզէր անկասկած՝ եթէ մաքրասիրէր իր լեզուն, դարմանէր վիրաւոր - չըսելու համար՝ ուրիւնուայ - նախադասութիւնները, պարզ ու անպաճոյճ բառերով ձեւակերպէր գինքը, յստակացնէր իր դաղափարներն ու մտքերը, հեռանար պոռոտախօսութիւններ ու ... առեն - առեն ալ սատուէր (ա՛նձուէր) իր խմբագիրէն...:

«Պարզին վսեմութիւնը», պիտի ըսէ Արփիարեան:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

Հալէպ

ՄՂՁԱՒԱՆՋԻՆ ԽՕՍՆԱԿԸ

Արեւմտեան լրատիւները վերջերս գրեցին թէ ղալաթացոնց յայտնութիւններ կատարուած էին Սրժանթինի մէջ 1976 - 1978 տարիներուն քաղաքական բռնատիրկալներուն կիրարկուած չարչարանքներուն եւ զանոնք անհետացնելու մեթոտներուն մասին: Անհաւատալի էին ըսուածները. այնքա՜ն անմարդկային, հրէշաւոր վերաբերում մարդ արարածներու հանդէպ, նոյնիսկ եթէ անոնք այլախոհներ էին: Ենթադրութիւնները կ'ըսէին թէ այդ չրջանին զոհերուն թիւը կը հասնէր չորս - հինգ հազարի:

Պուէնոս - Այրէսի ձախակողմեան «Փաժինա 12» օրաթերթին մէջ լոյս տեսած հարցազրոյց մը, կատարուած տարեդարձի այդ ոչնչացումին մասնակից պինոուրական մը հետ:

Ան կը խոստովանի որ կանոնաւոր կերպով չարչարանք կը կիրարկուէր, թէնամիին տեղեկութիւն կորզելու համար: Կը պատմէ նաեւ այն դաժան թռիչքները որոնց ընթացքին ողջ - ողջ ծով կը նետուէին քաղաքական բանտարկեալները: Անոնց կ'ըսուէր թէ այլ վայր մը պիտի փոխադրուին ու նախապէս պէտք է պատսաստուին: Պատուաստ կոչուածը տեսակ մը թմրեցուիչ էր որ նպատակ ունէր զանոնք կէս քուն վիճակի մը մէջ պահելու: Պատուաստողը ծովային ուժերու բժիշկ մը կ'ըլլար: Յետոյ բանտարկեալները հանրակառքով մը կը փոխադրուէին յատուկ օդակայան մը: Այսօր այդ մասին խօսող պաշտօնատարը կ'ըսէ թէ այն օրերուն ինք ու գործակիցները համոզուած էին որ ենթակաները յեղափոխականներ են որոնք պէտք է պատժուին: Այնքան վստահ էին այս մասին որ ոչ ոք հարկը կը զգար հարցում ուղղելու: Մինչ նոյն անձը ներկայիս կ'անդրադառնայ ու կը խոստովանի որ միակ լուծումը անոնց սպանութիւնը չէր: Կարելի էր, օրինակ, դիրենք պղտնի պահել հետաքրքրութիւններէ հեռու վայր մը:

Արժանթինի ծովուժի պաշտօնատարներէն չատերը մասնակցած են այդ թռիչքներուն, այն համոզումով որ գործ մըն է որ պէտք է կատարուի: Ակնյայտ իրողութիւն է որ ոչ ոք կը սիրէ գահիճի պաշտօն կատարել. բայց մարդ երբ ուրիշ ելք չունի, կը համակերպի, չի վիճիր: Կատարածը կը նկատուի հայրենասիրական արարք մը: Հրամանէն մինչեւ գործադրութիւն, ամէն բան տեղի կ'ունենայ գրեթէ մեքենաբար:

Ինչ կը վերաբերի բանտարկեալներուն, խօսողը կ'ըսէ թէ անոնք գրեթէ զոհ կ'ըլլային տեղափոխութեան լուրը առնելով: Անոնցմէ ոչ ոք կասկած կ'ունենար թէ մեռնելու կ'երթայ: Օդանաւը բարձրանալէ ետք բժիշկը երկրորդ ներարկում մը կ'ընէր, բոլորովին զգայազրկ դարձնելով զիրենք: Երբ անոնք խոր քունի վիճակին մէջ կ'իյնային օդանաւին մէջ գտնուող ծովայինները կը հանուեցնէին զանոնք եւ երբ կը հասնէին Փունթա Ինտիոյի բացերը, որուան հրամանին անսալով դուրս կը բանային ու վար կը նետէին մէրկ, թմրած այդ թշուառները:

Այս գործողութիւնը կը կրկնուէր ամէն Հորեքշաբթի ու իւրաքանչիւր անգամուն 15 - 20 հոգի կը նետուէր ծովը: Երբեմն կը պատահէր որ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ ալ ներկայ գտնուէին, առանց գործնապէս մասնակցելու:

Այս բոլորին մէջ հետաքրքրականն է նշել որ ոչ մէկ հրահանգ գրաւոր որուած էր: Ամէրիկա կատարուածը չհրապարակելու նպատակը կը հետապնդէր: Այսուհանդերձ, գրոյցին մասնակից ծովայինը կ'ըսէ թէ անգամ մը պատերազմը աւարտելէ ետք երկրին չհը կը պահանջէ որ մարդիկ գիտնան անցեալի պատահարները ու նաեւ հրապարակուին սպաննուած անձերու ցանկերը: Ի վերջոյ, պէտք է «անհետացած»ներու հարցը լուծումի մը յանգի:

Ծովային այս պաշտօնատարը 1986-ին դիմում կատարած է որ հանգստեան կոչուի: 1990-ին նախկին բռնատիրութեան զեկավարներուն նախագահական ներում կը չնորհուի, կը սկսի ծովային իշխանութիւններէ պահանջել որ ժողովուրդը տեղեկացնեն այդ թռիչքներուն մասին: Ոչ ոք կ'արձագանգէ իր դիմումներուն: 1991-ին կը դիմէ նախկին բռնակալ Վիտէլային. ոչ մէկ պատասխան կը ստանայ: Ծովուժը իրեն քով կը ղրկէ ընկերներէն մէկը որպէսզի սակարկութիւն մը ընէ լռութիւնը պահանջելով: Ապաստար ծովային կը հրահանգէ անոր իր գործին չխառնուիլ: Յետոյ ծովուժի գլխաւոր դէմքերէն ծովակալ մը գայն կը կանչէ թելադրելով որ ուշադիր ըլլայ, մտածէ ընտանիքին մասին, որովհետեւ իր դիմումները չարունակելու պարագային կընայ կորսնցնել ընկերային այն առաւելութիւնները զորս կ'ունենան նախկին ծովայինները:

ՔԱՂՀԱՆ

ԷՍԱԵԱՆ 100

1995-ը հարիւրամեակի տարին է Պոլսոյ Էսաեան վարժարանին: Այդ հանգրուանը արդէն տեղւոյն վրայ նշուեցաւ զանազան հանդիսութիւններով. իսկ Սփիւռքի մէջ - Գանատա, Միացեալ - Նահանգներ, եւայլն - պատրաստութիւնները կ'ըլլան նշելու համար նոյն դարադարձը:

Փարիզի մէջ ուր հաստատուած են ոչ արհամարհելի թիւով Էսաեանցիներ ու մանաւանդ վերջին տարիներուն վերակազմուած է ու կը գործէ Էսաեան Սանուց Միութիւնը, առաջին նշում մը տեղի ունեցաւ Մարտ 19, կիրակի յետմիջօրէին, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ա. Մանուկեան սրահին մէջ: Գործադրուեցաւ յայտագիր մը ուր մեծ մասով դերակատար էին նախկին Էսաեանցիները: Միութեան վարչութենէն Անահիտ Թէրզեանի բացման խօսքէն ու Մաոի Հէքիմեանի դաշնակով նուագած վարժարանի քայլերգէն ետք, առաջին ելոյթը ունեցաւ նոյնպէս վարչութեան կազմէն Մարգրիտ Շէրիք, ներկայացնելով վարժարանին հիմնադրութենէն մինչեւ ներկան երկարող դարու մը կեանքը: Էսաեանի չրջանաւարտ անուններէն երկուքը՝ Հայկանոյշ Մառքն ու Ց. Ճ. Սիրունին ներկայացուցին Ա. Թոթոյեան եւ Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեան: Իսկ օրուան վերջին խօսք առնող Էսաեանցին եղաւ աստղագէտ Յակոբ Թէրզան - Լիոնէն - որ ոգեկոչեց յիշատակը իր ուսուցիչ եւ ուսուցչուհիներուն:

Հանդիսութեան բաժնին ուշագրաւ մասնակցութիւն բերաւ բազմաթիւ մրցանակներու դափնեկիր ծանօթ դաշնակահարուհի Անի Կասէր որ նոյնպէս Էսաեան նախկին սանուհի մըն է: Շատ հետաքրքրական յայտագիրով մը ան ներկայացուց վեց հայ երգահաններու - Գառլ Միկուլի, Տիգրան Չուխաճեան, Ստեփան Էլմաս, Ստեփան Սուրէնեան, Գոհարիկ Ղազարոսեան, Էտկար Մանաս - գործերէն նմոյշներ. իսկ Ա. Թէրզեան կուտար իւրաքանչիւրին մասին ամփոփ տեղեկութիւններ: Ափսոսալի է որ սրահին դասնակը չատ անբաւարար յայտնուեցաւ թէ՛ Անի Կասէրի նման արուեստագէտի մը տաղանդը եւ թէ կատարած աշխատանքը արժեւորելու: Օրուան երաժշտական բաժնին Բ. մասին մէջ քանոնահար Էլիա Փէհլիվանեան նուագեց հայկական մեղեդիներ:

Հանդիսումը աւարտեցաւ Էսաեանցիներու երգած «Ողջո՛յն տաճար»ով որմէ ետք ներկաներու բազմութիւնը հրաւիրուեցաւ ճոխ հիւրասիրութեան մը:

*
* *

Մասնակցելու համար Էսաեան վարժարանի դարադարձի նշումներուն ու ձայնակցելով արդիւնաւոր նոր տասնամեակներու մաղթանքին, չաբթուս վերջ, կուտանք Մարտ 19-ի ցերեկոյթին երեք նիւթերը:

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Երկուշաբթի օր, Մարտ 20-ին, Եան'ց ակումբի սրահին մէջ է որ «Համազգայինի» Փարիզի մասնաճիւղը չահեկան հանդիսում մը կազմակերպած էր նիւթ ունենալով՝ «Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութիւնը»:

Շուրջ 100 հոգի հաւաքուած էին, պրեթէ ճիշդ ժամուն (20·30) երբ յանուն կազմակերպութեան, Տիկին Մարի - Լուիզ Պալեան բացումը կատարեց երեկոյթին յիշեցնելով թէ օրուան նիւթը պատմական բնոյթ ունի եւ թէ վերջին օրերու նոր իրադարձութիւնները՝ նախագահական մէկամսուութիւնը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութեան առիթ տուած էին բանավէճի: Աւելցուց թէ Համազգայինը որոշած է իր հերթական ձեռնարկները կատարել զանազան վայրերու մէջ ու հրաւիրեց օրուան նախագահը՝ իրաւաբան Երուանդ Փափազեան, վարելու երեկոյթը:

Պր. Փափազեան յայտնելէ ետք թէ երկար սլիտի չխօսի, ըսաւ թէ 1 - 2 զուգահեռներ կ'ուզէ գծել: 131-րդ Կաթողիկոսի ընտրութիւնը բոլորովին կը տարբերի նախորդներէն քանի կը կատարուի Անկախ Հայաստանի մէջ: Ծանօթ է որ նախորդները նոյն պայմաններուն մէջ չեն եղած, այսուհանդերձ 1955-ին ճիշդ ընտրութիւնը կատարուած է: Այսօր դեռ սահմանադրական օրէնք չկայ եւ ուրեմն ի զօրու կը մնայ նախկինը: Հայաստանեայց Եկեղեցին 1700 տարուան պատմութիւն ունի եւ առաջնորդուած է միշտ ժողովրդավար սկզբունքներէ: Պր. Փափազեան խնդրեց նաեւ որ խիստ քննադատութիւններ չըլլան Հայաստանի նախագահին հասցէին, դիտնալով հանդերձ թէ պէտք չէ մէջամտել, բայց, չեչտեց կան պատճառներ, որոնց մասին կարելի չէ խօսիլ ու խօսքը փոխանցեց Ներսէհ Ծ. Վրդ. Բապուճեանի:

Վարդապետը գլխաւորաբար բացատրեց Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ կառոյցը իր չորս աթոռներով, պատմական ակնարկ մը նետելով ու չեչտելով Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ նոր կանոնագրութեան մը անհրաժեչտութիւնը:

Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր, պատմական գիտութեանց տոքթոր՝ Օննիկ Ժամկոչեան, որ կը խօսէր բուն նիւթին մասին այսինքն՝ կաթողիկոսական մերձաւոր ընտրութեան եւ իր ելոյթի սկիզբն իսկ կը յիչէր նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի միջամտութիւնը, բանաձեւ առնելով «Յառաջ»ի Մարտ 9-ի խորագիրը՝ «կաթողիկոսական ընտրութիւնը եւ նախագահական նախընտրութիւնը», չեչտելով թէ Պզատոնը կը սիրէ, բայց աւելի կը սիրէ ճչմարտութիւնը ու կը ծանրանար այդ միջամտութեան վրայ, ուր կանոնը եւ աւանդութիւնը չեն յարգուիր: Որեւէ միջամտութիւն անընդունելի կ'որակէր եւ կ'աւելցնէր թէ նման քայլ մը կը տկարացնէ Եկեղեցին, զայն ենթարկելով քաղաքական իշխանութեան: Ապա, Օննիկ Ժամկոչեան, պատմական տուեալները ձեռքին, երկարօրէն կը բացատրէր թէ ի՞նչպէս կ'ընտրուին կաթողիկոսները, թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը պէտք է ըլլայ Էջմիածնի միաբան (բացառութիւններուն լուսաբանութիւններն ալ տալով), յիչելով նաեւ այլ կանոններ, անցեալի դէպքերը ,միշտ հիմնուելով փաստացի օրինակներու վրայ:

Հաւաքոյթին այս մասը կը փակէր Պր. Երուանդ Փափազեան անդամ մը եւս չեչտելով թէ ինչ - ինչ պատճառներ կան նախագահին առած այդ քայլին մէջ, իր «փակ» խօսքերէն պէտք է հասկնալ թէ դրդապատճառները կ'արդարացնեն Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի միջամտութիւնը, քիչ մը այն տպաւորութիւնը թողլով թէ դնկ. ինք տեղեակ է այդ «պետական գաղտնիք»ին եւ ուրեմն հարկ է չատ չպրպտել եւ մանաւանդ չքննադատել:

Երեկոյթը կը չարունակուէր հարց - պատասխանի բաւական երկար բաժինով մը, որ այլապէս չահեկան էր, եթէ անտեսենք քանի մը հարցումներ որոնք մանաւանդ առընչութիւն մը չունէին ծեծուած նիւթին հետ: Ընդհանուր առմամբ երեկոյթը հետաքրքրական բնոյթ ունէր, մանաւանդ անոնց համար որ լաւատեղեակ չէին կաթողիկոսական ընտրութեան մը մանրամասնութեանց, անցեալի իրադարձութեանց եւ ընդհանրապէս Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Աթոռներու աւանդութեանց:

Երեկոյթը կը փակէր Տիկին Մարի - Լուիզ Պալեան չնորհակալութիւն յայտնելով բանախօսներուն եւ ներկաներուն ու յայտնելով թէ Համազգայինի յաջորդ հանդիպումը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 3-ին եւ օրուան դասախօսն է Գրիգոր Պըլտեան, նիւթ ունենալով Ֆրանսահայ գրականութիւնը 1926-էն 1939:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

Publications Reçues

ACTES DU COLLOQUE
«*LES LUSIGNANS ET L'OUTRE-MER*»

Poitiers-Lusignan 20-24 octobre 1993
Auditorium du Musée Ste Croix, Poitiers
Introduction : Claude Mutafian

ԼՕՐԸՆՆ ՏՐՈՒԵԼ

ՊՐՈՍՊԵՐՈՅԻ
ԿԱԶԻՆ

Ներածական՝ Գործու կազմի
բնութեան ու ապրելակերպին

Անգլերէնէ Թարգմանեց՝
ՇԱՒՐՏ ՏԷՐ - ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

«Փիւրասական ժամանակաշրջանէն ի վեր բոլոր ժամանակաշրջաններու հետքերը կան այստեղ: Հիւսիսային կողմը՝ կարգ մը քարանձաւներու երեւոյթէն կարելի է դատել թէ հրաբխային ծագում ունին, սակայն այս պարագան դեռեւս փաստուած չէ»: Պալէոկասարիցայի քարայրները՝ ներթափանցող ծովուն ցոլացուցած լոյսին մէջ կարմիր, դեղին, սատափի գոյն պսպղանքներով չերտաւորուած են: Լեռնային այս շրջանի խաղողէն հանուած եւ միչտ թեթեւօրէն պղպջակող գինին ծծումբի եւ երկաթի հեռաւոր համ ունի եւ միչտ թեթեւօրէն պղպջակող գինի ուզես, բաժակ մը հրաբուխի արիւն կը բերեն քեզի:

ՄԱՐԴԱՐԻՏ ՍԱՐԻԱՆԻ

20 - 6 - 37

Զարեան ինձի կ'ուղարկէ կղզիին մասին հայերէն քերթուած մը, որուն անդրադարձը թարգմանութիւնը կցած է: Գորսիրայի մասին գրելով կ'ըսէ.

«Ոսկեգոյնն ու շարժուն կապոյտը այնքան են ազդած մեր մտածումներուն վրայ, որ մթութիւնը անթափանց է դարձած. մեր երազներուն մէջ աշխարհը կը տեսնենք կարծէք թէ մեծ աբուարիումի մը մէջ գետեղուած: Տարագիրներ եւ բախտակիցներ՝ նոր սէր ենք գտած: Գորսիրան է ան, աշխարհի ջերմ վառարան»:

Ուրիչ բան չունենալուս փոխադարձաբար կ'ուղարկեմ Ցունաստանի բնանկարիչ Մանոլիի նուիրուած քերթուածս. -

«Տարիներ չարունակ բանալի սկզբնատառերով ոտանաւորներ գրելէ ետք, վրձինը ձեռք առաւ եւ ամենայն ինչ առաւել ուշադրաւ դարձաւ: Ծառերը պարզապէս ծառեր էին նախապէս: Այլազանութիւնները լոկ մտքերու մէջ կային: Եւ ահա ցնորեցաւ ծերունին, քանզի ամենայն ինչ մերկացաւ եւ խնդալով իր բազուկներուն մէջ նետուեցաւ»:

Թէոդոր «Քարտէններ, ցուցակներ, վիճակագրութիւններ» կը խոստանայ: Ոչ մէկ փորձ կ'ընեմ այս բոլոր նիւթերը դասաւորելու: Եթէ Գորսիրայի մասին գիրք գրելու ըլլամ, պատմական բնոյթ պիտի չունենայ ,այլ՝ բանաստեղծական:

Սեւ կեռասի, առագաստի, փուչիի, թուփերու, ձուկերու եւ տունէն եկած նամակներու աշխարհ մը:

24 - 6 - 37

*Հատուած մը Գորսիրայի մասին մէկ պատմուածքէս զոր սկսայ, ապա պատռեցի. «Նշենիներու ամպին ընդմէջէն աղջիկը կ'իջնէ մահուան վճիռի մը հանդոյն, վերէն վար սպիտակ հագած, իր հօտը մինչեւ դժոխքի մուտքի առաջնորդելով: Մեր սրտերը տեղնուտեղը կը հալին անոր ժպիտի անմեղութեան եւ քայլուածքի վայելչութեան ի տես: Մօտ ատենէն ան պիտի ամուսնանայ լումայափոխ գէր Նիկոլին հետ ու պիտի վերածուի ձիթապտուղի բերքը կազ իշու մը վրայ բեռցնելու համար տքնող, սխտոր ու թրիք հոտող հասատմարմին մեղերայի մը»:

25 - 6 - 37

*Երեք օրէ ի վեր Ն. քաղաք գացած է տան կահաւորման համար այլեւայլ իրեր գնելու յոյսով: Հոս տիրող լռութիւնը կը նմանի բազկերակէն լսուած զարկին - նոյնքան ժամանակին սրտի տրոփը: Ամբողջ օրը մեծ ժայռին վրայ առանձին եմ: Մովուն ջուրը պաղ է - անոր առթած սարսուռը առած գինիի պէս կոկորդիդ յիշնամասը կը ցաւցնէ - բայց դամբանի պէս կապոյտ ,մինչ արեւը կը վայլէ: Երեկոյեան՝ նաւակով հասած նամակ մը իրմէ. «Քանի ոտք երկարութեամբ մխակայմ նաւ մը գնեցի մեզի համար, հարթ կողերով, Բերմուդա չինուած: Զափազանց ոգեւորուած եմ - ողջ աշխարհը մեր ուրջեւ կը բացուի կարծես: Բայց ո՛չ, ի՛նչ հեզասահ է: Վաղը Պետրոսին հետ կը բերենք: Ժամադրավայրը ինծի սպասէ»:

(Շար. 6)

«ՓԱՓԱԿ»

Ե Ր Կ Ե Ր

Ա. ՄԱՐԱՇԼԵԱՆ

Ա. ՄԱՐԱՇԼԵԱՆ
«ՓԱՓԱԿ»
Երկեր
Հրատարակութիւն Ա. Մարաշլեան
Paris 1994
Ա. Մարաշլեան
«Փափակ»
Երկեր
Հրատարակութիւն Ա. Մարաշլեան
Paris 1994

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՓԱՐՈՋ

Ս· ՓՐՈՒՀԱՆՆԱՒ-ՄԿՐՏՒՉ ՓԱՐԻՋ

Մեծ Պահիք ամբողջ շրջանին ԶՈՐԵՔ-ՇԱԲԹԻ եկեղեցիները ժամը 6-ին, փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Հսկումի խաղաղական եւ Հանգըստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի·

Զորեքշաբթի, Մարտ 29
ԼԱ· օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆԱ· ՊԱԼԼԳԵԱՆ
Զորեքշաբթի, Ապրիլ 5
ԼԸ· օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆԱ· ԹՈՇՃԵԱՆ

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ի գիտութիւն Լիոնի եւ Ռոն - Ալփի Շըրջանի հայ հասարակութեան կը յանուցանուի թէ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Մեծ Պահիք ամբողջ շրջանին ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5-ին, Հսկումի եւ Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով՝

Զորեքշաբթի, Մարտ 29, ժամը 5-ին
Զորեքշաբթի, Ապրիլ 5, ժամը 5-ին

*
**

Իսկ Աբեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահիք կիրակիներու պատարագէն առաջ՝

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·45-ին՝
Աբեւագալ ժամը 9·45-ին՝
Պատարագ ժամը 10·30-ին՝
Քարոզ և Հոգեհանգիստ ժամը 11·45-ին՝

ՓԱՐԻԶԻ
ԼՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
կը կազմակերպէ՝

ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Երիտասարդներու մասնակցութեամբ յայտագիրը՝ երգ, արտասանութիւն, թատերախաղ եւ նուագ՝

Միրոմ կը հրաւիրուի մշակութասէր հասարակութիւնը՝

կիրակի, Ապրիլ 9, ժամը 15-ին
Հ· Բ· Ը· Մ· Ալէք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը
118, rue de Courcelles, Paris 17e
M° Courcelles

Մուտքը ազատ է՝

Պ. Հ. Մ. Մ.
ՄԱՐՍԷԼ

ՄԱՑԻՍ 13
Դասախօսութիւն
Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեան

ՄԱՑԻՍ 14
Միջվարժարանային
Արտասանութեան մրցում

Մանրամասնութիւններ յետագային՝

ՀԱՄԱԶԳԱՑԻՆ-ի
Գրական - Մշակութային
Յանձնախումբի
կազմակերպութեամբ՝

Գրական Իրեկոյթ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԱՐՁԱԿԸ
1926-ԷՆ 1939

Դասախօս՝ **ԳՐԻԳՈՐ ՊԼԻՏԵԱՆ**

Երկուշաբթի, Ապրիլ 3-ի երեկոյեան ժամը 8·30-ին, Հայ Մշակոյթի Տան Տիգրան եւ Զարուհի Տէմիրեան սրահին մէջ

17 rue Pleyel, 75009, Փարիզ
Մեթրօ Քատէ

ԾԱՆՕԹ· - Դասախօսը պիտի անդրադառնայ Շահան Շահնուրի, Վազգէն Շուշանեանի, Հրաչ Զարդարեանի, Ղեւոնդ Մելոյեանի, Նիկողոս Սարաֆեանի, Զարեհ Որբունիի եւ այլ ժամանակակիցներու ստեղծագործութեան: Այս հեղինակներու գործերու ընթերցումը աւելի օգտակար կը դարձընէ դասախօսութիւնը՝

Concert Classique

par

LA CLASSE
DE MUSIQUE DE CHAMBRE
DU
CONCERVATOIRE DE MARSEILLE
(Professeur Edouard Exerjean)

SAMEDI 1er AVRIL à 20h30

Section des Jeunes de la Cathédrale
Arménienne Apostolique
339, av. du Prado, 13008 Marseille

au programme :
Brahms — Beethoven — Debussy

Renseignements et réservations aux
91 93 69 59 **P.A.F.**
et 42 03 05 63 (après 20h) **50 Fr**

TRADITION ET CULTURE DU MONDE
orgénisée par la Croix Bleue de Grenoble
et la MJC F. TEXIER
de Saint Martin d'Hères

EXPOSITION PERMANENTE

du 28 Mars au 1er Avril
tous les jours de 10h à 12h et de 14h à 19h
CONFERENCE DEBAT
Jeudi 30 Mars à 20h30

REPAS ARMENIEN
SPECIAL ARC EN CIEL
et SOIREE DANSANTE
Vendredi 31 Mars à partir de 20h
participation : 60 F adultes, 40 F - 12 ans
Inscription — Réservation — Règlement
MJC F. TEXIER
163, av. Amroise Croizat
38400 St. MARTIN D'HERES
tél : 76 42 70 85
Places limitées
il est important de réserver

Ի ՆՊԱՍՏ
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻՆ

ՃԱԵ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

մասնակցութեամբ՝ ՓՕԼ ՊԱՂՏԱՏԼԵԱՆ - ի
ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 1, ժամը 20·30-էն սկսեալ
« GYMNASE LAPIERRE » d'Alfortville
— Rue du 8 Mai 1945 —

Réservations : 43 - 75 - 28 - 37

MERCI
A NOS DONATEURS

Sans vous, rien de ce qui a été fait n'aurait pu l'être.
Notre premier devoir est donc de vous dire : merci. Et de vous rendre compte.
Le Fonds Arménien a fêté, en mars 1995, le 3ème anniversaire de sa création.
Six mois seulement après l'indépendance de l'Arménie, le Fonds était déjà à pied d'œuvre. Depuis, un travail colossal a été accompli en un temps record.
Voici une liste des réalisations achevées à ce jour :

Région de Zanguézour
— Route du col de Saravan (1,3 km) avec mur de protection anti-neige
— Approvisionnement en eau de Goris (pour 30% de la population)
— Reconstruction et asphaltage de la route Meghri-Gatcharan (70 km)
— Station de télécommunications de Goris pour le Karabagh et le Zanguézour (quasi achevée)
— Réaménagement de la route Halitzor-Datèv
— Ingénierie du Gazoduc Iran-Arménie (auditée par Sofregaz)

Karabagh
— Ligne électrique Chouchi-Garmir Chouga (25 km) pour la région sud
— Sous-station électrique de Stépanakert (la capitale)
— Ligne électrique Maghavouz-Mardakert (11,1 km) pour la région nord (réalisée grâce à «Sentier pour l'Arménie»)
— Route Mardakert-Talich (nord)
— Route Mardakert-Maghavouz (15 km)
— Canalisation et réservoir d'eau Hovsépavan-Askéran (6,7 km)
— Canalisation et réservoir d'eau Mouchgabad-Mardouni (2×11,2 km)
— Approvisionnement en eau de la commune de Hadrout (5,4 km)
— Canalisation d'eau Baloutcha-Stépanakert (5 km)
— Fournitures de semences, d'engrais et de carburants aux agriculteurs

Zone sinistrée par le tremblement de terre
— Gumri : construction de 22 immeubles (262 appartements), d'une école et d'un Institut pédagogique (400 étudiants)
— Vanatzor : construction de 7 immeubles (98 appartements)
— Spitak : construction de 13 maisons
— Stépanavan : construction d'un immeuble (12 appartements)

Education - Sciences - Arts
— Connexion par satellite au réseau international Internet de l'Institut de Physique de Erévan
— Octroi de bourses d'études en Arménie et au Karabagh
— Institution de prix littéraires et artistiques
— Octroi de subventions pour la préparation de nouveaux manuels d'histoire
— Octroi de subventions à des orchestres de musique classique

Projet hiver 93-94
— Un projet colossal, mené à bien en quelques mois seulement, et qui a permis à l'Arménie de surmonter avec succès le terrible blocus imposé par l'Azerbaïdjan : chauffage de zones urbaines, production d'électrécité, réfection de câbles et stations électriques, etc.

Aide aux enfants des victimes de la guerre
— Depuis le 1er janvier 1995 au Karabagh et le 1er février 1995 en Arménie, le Fonds Arménien verse une pension mensuelle aux enfants dont les parents ont été victimes de la guerre (morts ou grands invalides).

La réalisation du futur Gazoduc Iran-Arménie est en bonne voie. Les négociatoins commerciales approchent de leur conclusion. La construction démarrera dès la signature des contrats d'achat / vente de gaz.

D'immenses chantiers nous attendent encore. Construire et développer : des milliers de donateurs nous ont fait confiance dans cette action humanitaire d'un type nouveau.

Aidez-nous à faire davantage encore au service d'un pays que vous aimez : l'Arménie.

Contribuez au Fonds Arménien de France.

JE REPONDS OUI !

☐ Ci-joint mon chèque de ..... francs.

☐ Envoyez-moi un formulaire de prélèvement mensuel.

Nom ..... Adresse .....

.....

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B.P. 12, 75660, Paris Cedex 14. Tél : 39 34 76 46; Fax : 39 34 76 83

Imprimé sur les Presses du Journal «HAYRATCH» 83, rue d'Hautevile, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 29
MERCREDI
29 MARS
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HAKATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրանում : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.559 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.559

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԱՇԽԱՐՀԸ ԿՈՐՑԱՆԵԼՈՒ ՓՈՐՁ ԹՈՔԻՈՅԻ ՄԷՋ

Նկարագրութիւններու համաձայն ահռելի տեսարան մը պարզած է Թոքիոյի փողոցին այն կառաչարը որուն ճամբորդները թունաւոր կազով զործուած ահաբեկչական արարքի մը զոհերը եղան: Անմիջապէս որ դուռները բացուած են, դուրս թափած են հարիւրաւոր մարդիկ, հազ խեղդուելով, փսխելով եւ իյնալով իրարու վրայ: Իրենց սրունքներուն վրայ քիչ մը ուժ գտնողները փորձած են հեռանալ: Նոյն միջոցին կայարանի հսկիչներէն մէկը որ ահաբեկած է պարզուած տեսարանէն, զգացած է գարշելի հոտ մը որ արտածորած է կառախումբին բացուած դուռներէն: Անմիջապէս դէպքին վայրը փութացած հրշէջ ազատարարներն ու հիւանդապահները փորձած են թթուածինի դիմակներով, ներարկումներով մեղմել անմեղ մարդոց տառապանքը: Մինչ կողմէն ալ չտապօդութեան կառքեր սկսած են հիւանդանոց փոխադրել արկածեալները:

Դժոխային նոյն տեսարանը պարզուած է 16 կայարանի մէջ. հաշուեկշիռը ծանր է. ութ մեռեալ եւ չորս հազար թունաւորուածներ: Թոքիո ապրուած սարսափը դեռ չէ յաջողած թօթափել երբ կը տեղեկանայ թէ գործողութիւնը ոճրային արարքի հետեւանք է ու պատասխանատուները ամենայն մանրամասնութեամբ ու ճշդութեամբ պատրաստած են զայն: Գործածուածը պատերազմական կազ մըն է. չատ մը զօրքեր պահեստներ ունին անկէ: Սարէնը գործածուած է Բ. աշխարհամարտին ճափոնի կողմէ, չինացի բնակչութեան դէմ: Նոյն կազն էր որ վերջին տարիներուն գործածուեցաւ Իրաքցիներու կողմէ, Քիւրտերու դէմ: Սակայն ահաբեկչութեան տարեդրութիւններուն մէջ մինչեւ այսօր ոչ մէկ կազմակերպութիւն յանդգնած էր գործածել աղքատներու աճոմական այս ռումբը:

Քանի մը օր առաջ ամերիկեան սպասարկութիւններ Թոքիոն զգուշացուցած էին թունաւոր կազի ահաբեկչութեան հաւանականութեան մը դէմ: Անոնք բաւարար պատճառներ ունէին ահազանգ հընչեցնելու. երկու տարիէ ի վեր ճափոն թատերաբեմ կ'ըլլայ անբացատրելի մի-ջադէպերու որոնք իրարու կը յաջորդեն: 1993-ին Քիւտոյի հարիւրի չափ բնակիչները անծանօթ կազէ մը թունաւորուած էին: Տարի մը եւրք, նման դէպք մը կեդրոնական փոքր քաղաքի մը մէջ, հօթը հոգիի մահուան պատճառ եղած էր: Սարէնն կազի յատակ հետքեր նշմարուած էին մերձաւոր լճակի մը ջուրերուն մէջ: Ինքնուս քիմիագէտ մը ձերբակալուած, յետոյ ազատ արձակուած էր: Հարցը տակաւին չէ լուսաբանուած: Երկու ամիս եւրք, Նարայի 200 բնակիչներ նոյն օրը սկսած են դանդաղիլ գլխու ցաւէ, սիրտխառնուրքէ եւ տեսողական հարցերէ: Այս պարագան ալ չլուսաբանուեցաւ. իսկ տարաձայնութիւններ սկսան չրջիլ Բ. աշխարհամարտէն մնացած զինամթերքներէն դուրս բերուած ապրանքներու մասին:

Մարտին սկիզբը արուարձանի չոգեկառքի մը չուրջ երկու տասնեակ ճամբորդները չտապով հիւանդանոց փոխադրուեցան, չնչառութեան դժուարութիւններու, տեսողութեան խանգարման պատճառով: Տասը օր եւրք մեթրոյի հրսկիչները երեք ճամպրուկներ գտան որոնք ձգուած էին կառամատոյցի մը վրայ: Ճամպրուկները անգոյն հեղուկ մը կը պարունակէին եւ բարդով բանող փոքրիկ չէն կարող լինել եւ պատգամաւորական թեկնածու չեն կարող առաջադրուել դատաւորները, դատախազութեան, ազգային անվտանգութեան պետական վարչութեան աշխատակիցները, ներքին զօրծերում եւ զինուած ուժերում ծառայողները:

Յօդուած 5. --

Ազգային ժողովը կազմուած է 190 պատգամաւորներից, որից 150-ը ընտրւում է մեծամասնական ընտրակարգով՝ միամանդատ ընտրատարածքներից, իսկ 40-ը՝ համամասնական ընտրակարգով՝ Հանրապետութեան ողջ տարածքն ընդգրկող մէկ ընտրատարածքից:

Ընտրութիւնների ժամանակ իւրաքանչիւր ընտրող ունի մէկ ձայնի իրաւունք՝ մեծամասնական միամանդատ ընտրատարածքում եւ մէկ ձայնի իրաւունք՝ համամասնական ընտրատարածքում:

Յօդուած 6. --

Պատգամաւորութեան թեկնածուները առաջադրելու իրաւունքը պատկանում է ընտրական իրաւունք ունեցող քաղաքացիներին, հասարակական - քաղաքական կազմակերպութիւններին կամ նրանց միաւորումներին:

Յօդուած 7. --

Ընտրութիւններն անցկացւում են սոյն Սահմանադրական օրէնքին համապատասխան եւ «Ազգային ժողովի պատգամաւորների ընտրութիւնների մասին» օրէնքով:

Յօդուած 8. --

Հայաստանի Հանրապետութեան այլ օրէնսդրական ակտերը գործում են այնքանով, որքանով չեն հակասում սոյն Սահմանադրական օրէնքին, ինչպէս նաեւ «Ազգային ժողովի պատգամաւորների ընտրութիւնների մասին» օրէնքին:

Հայաստանի Հանրապետութեան
Նախագահ՝
Լ. ՏԷՐ - ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Երեւան, 27 Մարտի 1995 թ.

ՍԱՄՇՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔԸ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԱԾ

Մարտ 27-ի իր նիստին Գերագոյն Խորհուրդը քննած է պիւտճէն, ելմտական հարցեր եւ քուէներու 2/3-ի մեծամասնութեամբ (166 թեր, 17 դէմ, 4 ձեռնպահ) ընդունած սահմանադրական օրէնքը, զոր կու տանք ստորեւ. --

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔԸ

Յօդուած 1. --

Հայաստանի Հանրապետութեան նորընտիր Գերագոյն Խորհուրդը վերանուանել Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային ժողով:

Յօդուած 2. --

Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը ընդունւում է Գերագոյն Խորհրդի կամ Հայաստանի Հանրապետութեան հանրաքուէի միջոցով՝ Գերագոյն Խորհրդի հաւանութեամբ:

Յօդուած 3. --

Ազգային ժողովի լիազօրութիւնների ժամկէտը չորս տարի է:

Յօդուած 4. --

Պատգամաւոր չեն կարող լինել կառավարութեան անդամները: Պատգամաւոր

հովհարները: Մինչեւ այսօր չէ հրապարակուած հեղուկին բաղադրութիւնը:

Ուսումնասիրութիւնները մեկնաբանած էր որպէս զանգուածային յարձակումի մը նախապատրաստութիւնը: Իրեն համար ծայրայեղ ճախը մասնակցութիւն ունէր ատոնց թէեւ դիւրին չէր յատակ վճիռ մը կայացնել: Ճափոն տնտեսական տագնապի մէջ է, քաղաքական դէմքերը դաւթակղութիւններու տեղի կուտան եւ 1945-ին պարտութեան թուականը կը մօտենայ: Իսկ կայսեր պաշտամունքին նուիրուածները սամուրայ-ներու յաջորդները կը նկատեն իրենք զիրենք: Ուղղակի կը հարուածեն քաղաքական այլասերած տիպարները եւ բոլոր անոնք որոնք կ'ուզեն որ Ճափոն կէս դար առաջ գործուած վայրագութիւններուն համար ներում խնդրէ:

Կասկածներու թիրախ է 1988-ին հիմնուած աղանդ մը որ 20 հազար հետեւորդ ունի ոչ միայն Ճափոնի, այլեւ Գորբիչովի եւ Ռուսաստանի մէջ. անոր անունը խառնուած է ոճրային բազմաթիւ արարքներու. առեւանգում, կալուածային դաւթակղութիւններ ,եւայլն: Վերջերս նաեւ նոյն աղանդին մասին խօսուած է սարէն թոյնին առընչութեամբ:

Այսուհանդերձ, աղանդին պատասխանատուները խստիւ մերժած են իրենց մասնակցութեան կասկածները վերջին արարքին: Փոխադարձ մեղադրանք ներկայացուցած են կառավարութեան թէ ինք է կազմակերպողը որպէսզի աղանդաւորները հալածելու պատճառ ունենայ: Այս ամբաստանութիւնը կատարուած է աղանդապետին հարազատ ոճով. ան երկար մազերով ու մօրուքով մէկն է: Եոկայի հետեւորդ է ու հոգեկան խանգարումներու տէր մէկուն վարուելակերպը ունի: Կը սպասենայ մամուլին որ իր մասին խօսելու պարագային պիտի չանթահարէ զիրենք. կը նախատեսէ 1999-ին աշխարհի կործանումը եւ իր հակաւութիւնը երկնաւոր գահուն վրայ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 27)

ՄԻՆՍԿԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Մարտ 24-ի երեկոյեան Բաքուէն Երեւան հասած է Մինսկի խումբին պատուիրակութիւնը: Ցաջորդ օրը ընդունուած է Արտաքին նախարարի տեղակալներ Եդուարդ Զուլոյեանի եւ Վարդան Ոսկանեանի կողմէ. քննարկուած են Ղարաբաղի հարցին քաղաքական լուծում բերելու միտող բանակցութիւնները չարունակելու կարելի միջոցները: Մինսկի խումբին պատուիրակութիւնը գլխաւորած են դեսպան Ա. Բիւրնէը եւ Վլ. Գաւիմրով:

Պատուիրակութիւնը Մարտ 27-ին կարճատեւ հանդիպում մըն ալ ունեցած է նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ որուն ներկայ դտնուած են Ազգ. Ապահովութեան պետական վարչութեան պետի պաշտօնակատար Դաւիթ Շահնազարեանը եւ Արտաքին նախարարութեան երկու տեղակալներ: Պատուիրակութիւնը ներկայ հանդրուանին գլխաւոր հարցերը կը նկատէ հրադադարի ամրապնդումը, բանակցութիւնները չարունակելու հարկաւոր միջոցները եւ այդ մարդին մէջ յայտնուած խոչընդոտները:

Այս առթիւ որպէս բարեացակամ վերաբերում, Հայաստան ազատ արձակած է ադրբեջանցի վեց ռազմագերի:

Մարտ 28-ին պատուիրակութիւնը կրկին մեկնած է Բաքու:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ կը զգուշեցնէ իր օժանդակութիւնը Թուրքիոյ, իբրեւ հետեւանք Թուրքիոյ յարձակման իրաքեան Քիւրտիստանի վրայ: Վարչապետ Քոհլն է որ այս որոշումը տուած է եւ առկախած 150 միլիոն մարքի վճարումը: Քոհլ ճչդած է որ վրդոված է լսելով նախագահ Տէմիրէլի այն յայտարարութիւնը ըստ որուն զօրծողութիւնը կրնայ տարի մը տեւել: Ինդրոյ առարկայ ուրիշ հարց մըն ալ կայ, թէեւ Թուրքերը կը հերքեն: Ան կը վերաբերի գերմանական հրասայլերու օգտագործման այդ գործողութեան ընթացքին: Միւս կողմէ, Թեհրան ալ կը պահանջէ որ Թրքական ուժերը քաշուին: Գալով Ֆրանսայի, Ֆ. Լէոթարի բերնով յայտնած է որ Թուրքիա պէտք անցած է «հետապնդումի իր պարզ իրաւունքը»:

ՊՈՍՆԻՈՅ մէջ, կացութիւնը օրէ օր կը վատթարանայ, Սերպերը հակայարձակման անցած ըլլալով եւ անխնայ ռմբակոծելով ոչ պինուորական թիրախներ Սարայեւօ եւ այլուր: Սերպերու ձեռքէն առնելու համար լեռնային ռազմավիտակն դիրքեր, Պոսնիացիք յարձակման անցած էին անցեալ չաբթու երկրին հիւսիսը եւ արեւմուտքը: ՄԱԿ-ի ուժերու համաճայն (որոնց դերը դիտել է...) Պոսնիացիք հարիւր քառակուսի քիլոմեթր գրաւած են, ինչ որ պատճառ եղած է Սերպերու բիրտ հակազդեցութեան:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ֆրանսագիր կառավարական ծանօթ օրաթերթին՝ «Էլ - Մուճահիտ»ի անօրէնը՝ Մոհամետ Ապտէրահմանի ընպանեկեցաւ Մարտ 27-ին, երբ տունէն ճամբայ ելած էր եւ իր կառքով խմբագրատուն կ'երթար: Սպաննուած է «զինեալ ոճրագործներու» կողմէ ինչպէս այժմ կրնատուած են իսլամապաշտ խմբակները: 57 տարեկան, Ապտէրահմանի 30-րդ լրագրողն է որ զոհ կ'երթայ մահմետական ծայրայեղականներուն: Թերթը հիմնուած է 1965-ին եւ ժառանգորդն է Ազգ. Ազատագրման ճակատի (ԼՖ - էլ - էն) պատերազմին լոյս տեսնող թերթին: Խորհրդանիշն է կառավարական դրաւոր մամուլին:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՏԻՐՈՒԹԵԱՆ Ազգ. Խորհուրդի նախագահը՝ Ժան Կանտուա բոլորովին նոր լեզու մը գործածեց անակընկալի բերելով նոյնիսկ աշխատաւորները: Ան յայտարարեց որ երբ ձեռնարկ մը չահ կ'արճանագրէ, պէտք է որ աշխատաւորը օգտուի այդ չահէն, որովհետեւ, չէշտեց՝ «եթէ ըսէք անոնց թէ արդիւնքները լաւ են, բայց պիտի չաւելնայ գնումի կարողութիւնը, զրգռութիւն է»: Կը թուի որ Կանտուա կը խղէ իր նախորդներու որդեգրած ուղիին հետ եւ ականջ կուտայ նախագահական թեկնածուներուն որոնց մեծ մասը աշխատավարձի յաւելման սկզբունքը ընդունած է:

ԹՂԹԱՏԱՐԻ սպասարկութեան մէջ գործադուլի մասնակի չարժումներ ծաւալ կ'առնեն եւ կրնան ընդհանուր գործադուլի վերածուիլ, ինչ որ չատ ծանր կ'ըլլայ, երբ նկատենք թէ առանց գործադուլի ալ թղթատարական սպասարկութիւնը, մանաւանդ ցրումներու վերաբերեալ, զգալիօրէն վատթարացած է վերջին ամիսներուն: Ընկերային ճակատի վրայ, Ֆրանսա չատ ծանր չարաթ մը կ'ապրի, Էմ - էնթէրէն զատ, Հինգշաբթի, օր, գործադուլի չարժումը կը տարածուի երկաթուղիի, մեթրոյի, հանրակառքերու:

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ այլեւս բանավէճի վերածուած է եւ բաւական տզեղ բնոյթ ունի: Ժիւփէի փախքած «բարի վարք»ը չյարդուեցաւ եւ Պալատիւր առիթ տուաւ Շիրաքի որ հակադդէ: Առջի օրուան Պալատիւրի ակնարկու-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐՐԱՆՆԵՐԸ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆԷ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ

Փնտռտուքի մը պահուն, յանկարծ ձեռքս անցաւ՝ 1971-ին Հայաստան տպուած գիրք մը, որ ետանց կարդացուելու նետուած է անկիւն մը եւ հոն ալ մոռցուած: Հետաքրքրական վերնագիրը, էջերը զարդարող անունները եւ գրութիւններու պարզեւած հաճոյքը պատճառ եղան, որ կարդամ զայն ամբողջութեամբ:

Թիֆլիսի Ներսիսեան վարժարանի հարիւրամեակին առթիւ հրատարակուած է «Հայ Մշակոյթի Օրրանը»: Ամբագիրները պատմականը ընդլէն եւ՝ Ներսէս Աշտարակեցիի նախաձեռնութեամբ ու ջանքերով հաստատուած դպրոցին, Աշտարակեցիի կենսագրականը տալէ եւ Մոսկուայի Լազարեան, Երեւանի, Նոր Նախիջեւանի եւ Շուշիի թեմական դպրոցներու նըպաստը յիշելէ եւ, վարժարանին նախկին աշակերտները՝ սիրոյ ու ակնածանքի արտայայտութիւններով կը ներկայացնեն իրենց ուսուցիչներու հայ ժողովուրդին ու անոր մշակոյթին մատուցած ծառայութիւնները: Հո՛ն են Մանուկ Աբեղեան, Ղազարոս Աղայեան, Պերճ Պռոշեան, Փանոս Թերլեմէզեան, Ստեփան Լիսիցեան, Մակար Եկմալեան, Ռափայէլ Պատկանեան, Գաբրիէլ Սունդուկեան, Մերենց եւ եօթանասունէ աւելի հայ դէմքեր:

Հետաքրքրական եւ հաճոյքով կարդացուելիք գիրք է «Հայ Մշակոյթի Օրրանը». սակայն գիրքը կարդալէ եւս, ճնշուածութիւն եւ զզացումներու մէջ վիրաւորուածի զգայութիւն մը սկսաւ հալածել զիս: Յաւը կուգար վերնագրի ռասիզմէն: Եթէ գիրքը մկրտուած ըլլար «Հայ Մշակոյթի Օրրաններից մէկը» կամ «Հայ Մշակոյթի Օրրաններից Ներսիսեանը» պիտի թուէր լուրջ եւ չատ բնական, սակայն հոս կար ցեղապաշտական հոտ մը՝ «Հայ Մշակոյթի Օրրանը». կարծես, Ներսիսեանէ զատ, հայ մշակոյթը ուրիշ օրրան չունենար: Եթէ նոյնիսկ չուզենք յիշատակել բոլոր մշակոյթի կեդրոնները, ի՞նչ էին հապա Պոլսոյ Պէրպէրեանը, Խաչեանը եւ մանաւանդ Կեդրոնականը:

Ու գէմս կանգնեցան յանկարծ Տիրան Զրաքեան (Ինտրա), Գ. Գալաֆեան, Ռուբէն Զարդարեան, Սիամանթօ (Ատոմ Եարճանեան), Պետրոս Դուրեան, Հրանդ եւ Զապէլ Ասատուր, Եղիշէ Արք. Դուրեան, Յակոբ Օշական, Զապէլ Եսայեան եւ ուրիշ հարիւրաւորներ:

Ու յիշեցի յանկարծ Պոլսոյ մշակոյթի վառարանը Ֆրանսա փոխադրած կեդրոնականցիներու եւ միւսներու բանակը՝ Շաւարշ Միսաքեան, Հայկ Պէրպէրեան, Վազգէն Շուշանեան, Գեղամ Ֆէնէրճեան, Զարեհ Որբունի, Սարաֆեան եւ քանի՛ քանի ուրիշներ:

Ու յիշեցի յանկարծ, որ Վահէ Զիլինկիրեանէ, Վազգէն Անդրէասեանէ, Վարդան Օզինեանէ, Տիգրան Համճեանէ եւ ինծի անձնաւոր կեդրոնականցիները, ամէն տարի «բաժակի պահեր» կը տօնեն՝ քիչ մը ամէն տեղ:

Ու յիշեցի յանկարծ, որ Ներսիսեանի պէս, կեդրոնականի հարիւրամեակ ալ տօնուած է Ամերիկայի մէջ եւ նախկին սանները իրենց յիշատակութիւններով, բանաստեղծութիւններով, գրութիւններով լեցուցած եւ հրատարակած են «Ցուշամատեան Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի - 1886 - 1996», որ չատ դիւրութեամբ կրնայ դրուիլ «Հայ Մշակոյթի Օրրանը» հատորի կողքին՝ ըսելու համար, որ ուրիշ օրրան մըն ալ գոյութիւն ունի:

Ու յիշեցի յանկարծ անցեալ տարուան դարունը, որ թէեւ առանձնապէս հրապուրիչ օրեր չէր ունեցած, սակայն այդ օրը բացառիկ քաղցրութիւն մը տարածած էր: Գոթ մ'Ազիւռի կլիմայով, Նիսը փոխադրուած էր Իվրի: Տիգրան Համճեան, հարուստ տաքութիւնը չալկած, բերած էր հետը: Վարդան Օզինեան, մոռցած իր դիտութիւնը երկրէ երկիր տարածելու պարտաւորութիւնը, Արեւելքն ու Արեւմուտքը բերած էր սեղանիս վրայ: Կեդրոնականի այս երկու աշակերտն ու աշակերտ - ուսուցիչը՝ վարժարանին հայեցիներով, մաքուր ու յստակ առոգանութեամբ, բարձրօրէն կ'աղաղակէին թէ՝ իրենք հայ մշակոյթի օրրանի բնակիչներն են. մին եկած Ֆրանսա կը կառուցանէ, միւսը իր չրջապատութիւններով՝ երկիրները կը մօտեցնէ իրարու, տնտեսական հաղորդակցութեան կապեր հաստատելով:

Այս յիշատակումները նպատակ չունին երկու վարժարաններու տեսակարար ծանրութիւնը հաւնելու, քանի մտադրութիւն ալ չկայ մրցակցութիւն ստեղծել Ներսիսեանի եւ Կեդրոնականի միջեւ: Արդէն, մին պատմութիւն է դարձած, միւսը կ'ապրի դեռ ու կը չարունակէ մշակութային իր առաքելքը: Որակի ու արժէքի տեսակէտով ալ մին կրնայ հաւասարիլ միւսին, մին գերազանցել նոյնիսկ միւսը, քանի կենդանի եղողը կ'ապրի նոր արչաւներու զուգընթաց:

Ես Կեդրոնականցի չեմ եւ չեմ կրնար կեդրոնականի համապատասխան գնահատանքը ներկայացնել. սակայն հազարաւորներու մէջէն մէկ հոգիի պատկերին ուրուագծումը կրնայ գաղափար մը տալ կեդրոնականի որակի եւ դերի մասին:

*
**

Իվրիի հանդիպումին յաջորդ օրն իսկ, Վարդան Օզինեանէ կը տոնայի գրականութեամբ լեցուն ծրար մը: Կեդրոնականի հարիւրամեակին առթիւ հրատարակուած «Ցուշամատեան»ի տասը էջեր. - Բանաստեղծութիւն մը Տիրան Քրմոյեանէ, գրութիւն մը Գ. Գ. Գալաֆեանէ եւ երկու յօդուածներ Վարդան Օզինեանէ: Անոր առաջին գրութեան՝ «Հաղորդուիլ»ի տակ զետեղուած է Մ.Թ. Ծանօթութիւն մը. - «Վկայեալ՝ Կեդրոնականէն 1950-ին, ապա ճարտարագէտ եւ տնտեսագէտ: Աշխատած է շինութիւններու եւ տարերային ճարտարարուեստի մէջ: Ներկայիս, 18 տարիէ ի վեր, միջազգային յարաբերութիւններու մարզին մէջ խորհրդատու է ՄԱԿ-ին. այդ գիծով կը դասաւանդէ համալսարաններու եւ մասնագիտական հիմնարկներու մէջ: Կ'աշխատակցի Արեւմտահայ մամուլին: Փարիզի համալսարանի Արեւելագիտութեան հիմնարկին մէջ 10 տարի դասաւանդած է "Քաղաքակրթութիւն եւ Հայոց Մշակոյթը"»:

Մենք ալ աւելցնենք, որ անոր արժանիքներուն մաս կը կազմէ նաեւ այն իրողութիւնը, որ իրրեւ կառաւօրէն վարած հայ դպրոցին, հայ մշակոյթին եւ Հայու էութեան, եղած է փրկարար ոգին՝ կորուստեան մատնուելու դատապարտուած՝ Խաչիկ Պետրոս Ամիրեանի բանասիրական յուրջ աշխատանքին՝ «Թուրքալեզու Հայ Աղուներու», որ յետագային, հատորի ձեւով հրատարակուեցաւ, շնորհիւ Վարդան Օզինեանի չանքերուն:

Վերոյիշեալ ծրագրին ներփակուած նամակին մէջ կը կարդանք. - «Երէկուան մեր զրոյցին նիւթերէն մին՝ հայկական վարժարանն ու Հայոց լեզուն պատճառ եղաւ, որ ծրար մը բանամ ու դրկեմ ձեզի լուսապատճէնները, մեր վարժարանին հարիւրամեակին առթիւ հրատարակուած «Ցուշամատեան»էն...: «Ցուշամատեան»ին խմբագիրը (Նուրհան Ուզինեան) առաջարկեց որ յօդուած մը դրկեմ իրեն: «Հաղորդուիլ»ը գրեցի: «Ապա՞»ն ունի եղեր արդէն: Յետագային տեսայ որ երկուքն ալ հրատարակեր է, հակառակ փափփախիս: Արդարեւ, պիտի չուզէի երկու յօդուածով ի յայտ գալ...: Յամենայն դէպս, մշակոյթով մը յատկանշուող հաւաքականութիւններու կեանքի տեւողութիւնը չեմ կրցած ցարդ տեսնել իրենց որակաւոր վարժարաններու եւ հանրային կեանքէն անջատուած: Գուցէ կը սխալիմ: Սակայն չեմ կարծեր որ մոլեռանդութեան մը հետեւանքն եղած ըլլայ այս մօտեցումը»:

Անչուշտ, դիտութիւններու ճամբան բացողը, անհատի իմացականութիւնն ու իմաստութիւնը զարգացնողը դպրոցն է: Կեանքի մէջ է, որ անոնք կը զարգանան, կը դրուին գործադրական հունի մէջ: Յետագային, ուր ալ հասնի անհատը, կը պարտի իր վարժարանէն ստացած ուսման

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՏՐՈՎԱԴԱՅԻ ՁԻՆ

Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն ազատագրումը հաւանօրէն ոչ ոքի այնքան նպաստած է, որքան Յունաստանի: Նոյն հաստատումը ըրած էր նաեւ 1993-ի Եւրոպական յանձնախումբին տեղեկագիրը:

Յոյն ձեռնարկատէրերը ամէն բան կ'ընեն ընդարձակելու համար 10 միլիոն հոգինոց իրենց ներքին չուկային սահմանները: Եւ եթէ արեւելեան եւ կեդրոնական Եւրոպայի բարեփոխումները յաջողութեամբ պսակուին, մինչեւ 2010 թուականը Յունաստանի ճարտարարուեստի արտադրութիւնը 11% յաւելում կրած պիտի ըլլայ:

Յունաստանի յաջողութեան կը նպաստեն աշխարհագրական դիրքը, նաւահանգիստները եւ Ալպանիային մինչեւ Զադախտան տարածուած յունական գաղութները: Աւելի զատ, Յունաստան յաջողած է նաեւ լուծել ենթակառոյցներու եւ վարչարարութեան հարցերը:

Այսօր տակաւին Աթէնք աւելի ներդրում կը կատարէ քան կը չահի: Սակայն յոյս ունի որ երկու - երեք տարիէն արդիւնք պիտի քաղէ: Պուլկարիոյ մէջ օտար ներդրումներու առաջին դիրքի վրայ է Յունաստան: Ալպանիոյ մէջ ուր մեծ պահանջք կայ արտասահմանեան ֆինանսական նեցուկի, Յոյները 33·5 միլիոն տոլարով մասնակցած են հարիւրի չափ ձեռնարկութիւններու, Իտալիային եւք Բ. տեղը գրաւելով: Անցեալ գարնան Թիրանայի մէջ արագ սպասարկութեան յունական առաջին ճաշարանը բացուած է ուր համպուրկէր մը եւ գարեջուր մը 2 տոլար կ'արժէն: Ատիկա միջին Ալպանացիին մէկ օրականն է. պատասխանատուն ըսած է որ բացումէն չորս ժամ եւք արդէն կաթիլ մը գարեջուր մնացած չէր ու տեղւոյն վրայ ճարել անկարելի է: Յանուէթը ներկելու համար հարկաւոր ներկերը, խողանակները անգամ Յունաստանէն տարուած են: Էլեկտրական երկարաձեւ խզումները կը խանգարեն աշխատանքը: Այսուհանդերձ, ճաշարանը դռները փակելու միտք չունի:

Յոյն գործի մարդիկը պատրաստ են նաեւ Սերպիա հաստատուելու: ՄԱԿ-ի պատիժներէն առաջ, յունական փոխանակումները այս երկրին միջոցով կ'ըլլային:

Յունաստան կրնայ նաեւ օրպէս կամուրջ ծառայել արեւմտեան այն ձեռնարկութիւններուն որոնք Պալքաններու մէջ ներդրումներ ընել կ'ուզեն: Այսպէս է որ Գոգա - գոլայի ընկերութիւնը գործակից ընտրած է յունական ընկերութիւն մը: Յոյն գործի մարդիկը Պալքանները կը նըմանցնեն սառնարանէն նոր դուրս եկած ապրանքներու: Թէեւ անհատականն ալ չէ որ անոնց վերակենդանութեան ու չուկայի անտեսութեան անցքին համար տասնամեակ մը պէտք ըլլայ: Կայ օրէնքներու հարցն ալ. այդ երկիրները կամ նորօրեայ

ԵՐԵՒԱՆԻ «ՍԵՐԵՆԱԹԱ» ՍԵՆԵԿԱՅԻՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԵԼՈՒՅԹԸ՝ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Երեքշաբթի, Մարտ 21-ի երեկոյեան, Փարիզի Սէն - Լուի ան լ'Իլ եկեղեցւ մէջ, չուրջ 250 երաժշտասէրներ բախտն ունեցան ներկայ գտնուելու Երեւանի «Սերենաթա» սենեկային համոյթի ելոյթին, Պր. Ա. Սիրանոսեանի ղեկավարութեան ներքոյ:

Երբ երգահանդէսի բացումը յայտարարուեց, ներկաները ծափահարութեամբ ողջունեցին նուագախումբի, ինչպէս նաեւ երգչուհիներ՝ Աննա Մայիլեան եւ Քրիստին Սահակեանի մուտքը բեմ: Նրանց երիտասարդ տարիքը չվրիպեց հանդիսատեսների աչքից:

Ծրագրի առաջին բաժինը բաղկանում էր հայկական եկեղեցական երգերից, որոնք հակառակ նրան որ հայ ունկնդիրին ծանօթ երգեր էին, այնուամենայնիւ թողեցին բոլորովին նոր տպաւորութիւն, անկասկած՝ երիտասարդ երաժիշտների բարձրորակ կատարումի չնորհիւ: երգերից մի քանին նուագախումբը կատարեց առանց երգեցողութեան, մինչ Աննա Մայիլեան (սոփրանօ) եւ Քրիստին Սահակեան (մեցցօ - սոփրանօ) դուրերգին հինգ ուրիշ երգեր որոնց չարքին՝ Սուրբ Աստուած, Քրիստոս ի մէջ, Տէր Ողորմեա:

Երեկոյթի «յայտնութիւնը» հանդիսացաւ Աննա Մայիլեանը: Նա իր հրաշալի ձայնով մեկնաբանեց հայ հոգեւոր երգերից երեքը նուագախմբի ընկերակցութեամբ ու երեքը «ա գապէլլա», հայ հոգեւոր երաժշտութեանը անծանօթների առջեւ վայելեցնելով նրա գոհարները:

ՔԱՂՀԱՆ

օրէնքներ չունին, կամ եթէ ունին, անոնք չեն գործադրուիր: Սակայն ատիկա արդէք չէ գործ յաջողցնելու: Յոյները հասկցած են որ դրամը ամէն դուռ կը բանայ, նաեւ Պալքաններու մէջ:

Քաղաքական լարուած կացութիւններ ալ արգելք չեն ըլլար չուկայի յարաբերութիւններուն: Աթէնք այնքան հարցեր ունեցաւ Ալպանիոյ հետ, յոյն փոքրամասնութեան իրաւունքներուն նկատմամբ, բայց գործի մարդոց երթեւեկը չդադրեցաւ: Միայն Մակեդոնիոյ հետ կապ չկայ 1994 Փետրուարէն ի վեր երբ Յունաստան սկսաւ չրջափակումի ենթարկել այդ երկիրը: Մինչդեռ նախապէս «Սկիւպի հանրապետութիւն»ը, ինչպէս կը կոչէ զայն Աթէնք, Յունաստանի պալքանեան գլխաւոր առեւտրական գործակիցն էր: Առանց չրջափակումին, չատ հաւանական է որ յունական համպուրկէրի ճաշարան մըն ալ բացուած կ'ըլլար Մակեդոնիոյ մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ու դաստիարակութեան: Սակայն, նամակագիրի համեստ կեցուածքի մէջէն կը տեսնուի՝ մշակուած մարդու անսահման սէրը կեդրոնականի եւ ընդհանրապէս հայ մշակոյթի տաճարներուն հանդէպ: Այնքա՛ն խոր է այդ զգացումը, որ 1994 Դեկտեմբեր 19-ին տուած դասախօսութեան յաջորդող օրերուն կը դրէր. - «Հոկտեմբերին ու Նոյեմբերին Ֆրանսայի մէջ ոչ ոք յիշեց Հայոց պարբերական Մամուլի 200-ամեակը: Գուցէ, տեւականօրէն, ահաբեկչութեան ենթակայ, արեւմտահայերէնի "խօսքը չընելու համար" էր այդ վերապահութիւնը, հայ տօնակատարներու այս երկրին մէջ, ուր արդէն, կարծեմ, մշակոյթով զբաղելու առաջին պայմանն է՝ հայերէնն անգիտանալ կամ խեղաթիւրել:

«Ուրեմն ինձ նման լռակեացի մը վիճակեցաւ այդ մասին խօսիլ առանց յաւակնութեան, այլ որպէս բաղցր պարտականութիւն»:

Երբ Գահիրէ փառաւոր տօնակատարութիւն մը սարքած է՝ պարբերական մամուլի 200-ամեակի առթիւ, չատ անշուշտ եղած է Ամերիկահայերուն ձեռնարկը, իսկ Ֆրանսայի հայ կազմակերպութիւններէն ոչ մէկը, ո՛չ իսկ Հայ Գրողներու Միութիւնը միտքը անցուցած է փոքր հանդիսութիւն մը կազմակերպել՝ զոհանանալով Վարդան Օզինեանի դասախօսութեամբ:

Այո՛, Ներսիսեանի հասցուցած մատուռականութեան պէս, կեդրոնականն ալ ստեղծած է՝ Հայու ապրումներով, հայ մշակոյթով հպարտ ամբողջ սերունդ մը, արժանանալով Հայ Մշակոյթի Օրրան կոչումին:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈՒԿԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԸ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՅԻՆ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - («Յառաջ»). -

Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը, Մարտ 17-ին, հրաւիրած էր փրոֆէսէօրներ՝ Ժան - Փիէռ Մահէ եւ Ռոպէր Տէր - Մերկերեան խօսելու համար այս վերջին չաբաթներուն զաղութը, կամ աւելի ճիշդ Պաքալօրէայի հայերէնը ներկայացնող թեկնածուները եւ անոնց հետ կարգ մը հայերէն լեզուի ուսուցման կեդրոններու պատասխանատուները յուզող հարցը՝ հայերէնի կանոնադրութիւնը պաքալօրէայի քննութիւններուն:

Նոյնպէս, հրաւիրած էր ծանօթ մատենագրական Գլօա Մութաֆեան ներկայացնելու համար Կիլիկիոյ Հայկական Թաղաւորութեան նուիրուած բացառիկ ցուցահանդէսէն (1993, Հոկտեմբեր - Դեկտեմբեր) պատրաստուած ժապաւէնը եւ խօսելու համար Հայոց պատմութեան այդ կարեւոր շրջանի մասին:

Ուստի, տեղեկատուութենէն անդին երեկոյթը ունեցաւ մշակութային, դաստիարակչական բնոյթ մը եւս որ համախմբեց հետաքրքրուող բազմութիւն մը որուն մէջ դպալի թիւով աշակերտներ, երիտասարդներ:

Նախ, Ժան - Փիէռ Մահէ հակիրճ պատմականը ըրաւ հայերէնին պաքալօրէայի քննութիւններուն: Երկար տարիներու ընտրովի նիւթէն (օփսիոն) 1984-ին հայերէնը ընդունուեցաւ յատուկ արտօնութեամբ (տերոկասիոն), նախ Էքս - Մարսէյլի Ակադեմիի մէջ, որպէս Ա. կամ Բ. լեզու ըստ «սեռի»ներուն: Ապա, փարիզեան շրջանի, կեդրոնական Ֆրանսայի կարգ մը Ակադեմիներ եւս ստացան նոյն թոյլատուութիւնը: 1994-ի գարնան, նոր Պաքալօրէայի ծրագիրներու ներկայացման առթիւ կրթական նախարարը՝ Ֆր. Պայռու հրատարակել կուտար քննութեան ընդունուած 14 լեզուներու ցանկ մը, որուն մէջ հայերէնը չէր նշուած: Շարունակութիւնը ծանօթ է: Շնորհիւ կատարուած դիմումներուն աչնան ցանկը 14-էն 20 լեզուներու բարձրացաւ, ներառեալ հայերէնը: Հայերէնը, այսօր պաշտօնապէս ճանչցուած է որպէս պաքալօրէայի ներկայացուելիք լեզու, դրաւոր կամ բերանացի համաձայն «սեռի»ներուն: Ժան-Փիէռ Մահէ յետոյ յայտարարեց որ կըրթական նախարարութիւնը պայմանագրութիւն մը ստորագրելով ԻՆԱԼԿՕ-ի հետ, նշանակած է Անահիտ Տօնապետեանը որպէս «Chargée de mission d'inspection générale»: Անոր տրուած իրաւասութիւններուն մէջ կը մտնեն յատկապէս քննութեան նիւթերու պատրաստութիւնը, քննութեան եւ արդարադրութեան կազմակերպութիւնը եւ, մանաւանդ ուսումնական ծրագրի մը պատրաստութիւնը: Ժան - Փիէռ Մահէ անցած յետոյ 1995-ի Պաքալօրէայի նստաշրջանին: Բացատրեց թէ ինչու այս տարի «օփսիոնը» դրաւոր է: Ջանաց հանդարտեցնել թեկնածուներուն անձկութիւնը, ներքին տպաւորը ըսելով թէ սրբագրողները նկատի պիտի առնեն «բացառիկ կացութիւնը»: Զեմ դիտեր թէ յաջողեցաւ: Հուսկ, կարդ մը գործնական նկատողութիւններէ յետոյ, վերջացուց իր ելոյթը ապագայի հեռանկարներով:

Ռոպէր Տէր - Մերկերեան խուսափելով կրկնութիւններէն, ծանրացաւ յատկապէս երկու կէտերու վրայ: Առաջինը, ըսաւ վաստն ի ձեռին, այն որ 1994 Դեկտեմբերի սկիզբը նամակով մը էքս - Մարսէյլի ռեֆթորաճ կը յայտնէր թէ հայերէնը պաքալօրէայի քննութեան կը հետեւի այլ լեզուներու կանոնադրութեան, այսինքն՝ ընտրովի նիւթը, քանի հարցր հոս է, բերանացի կը ներկայացուի: Շաբաթ մը յետոյ, ուրիշ նամակ մը կը ժխտէր առաջինը, չեշտելով թէ «օփսիոն»ը դրաւոր է: Ի՞նչ անցաւ մէկ չաբթուան ընթացքին չեմ դիտեր, յայտարարեց Ռոպէր Տէր - Մերկերեան, զարմանալով թէ, ինչո՞ւ հայերէնը կը զանազանուի միւս լեզուներէն եւ նոյն ճակատագրին չենթարկուիր: Երկրորդ կէտը որ ընդլայնեց Ռոպէր Տէր - Մերկերեան հայերէնի ուսուցիչներու, վկայականներու պատրաստութեան հարցն է որ առընչուած է հայերէն լեզուի ուսուցման ապագային հետ: Ներկայացուց կարգ մը ծրագիրներ որոնք հարկ է խորացնել եւ գործադրութեան մէջ դնել: Ռոպէր Տէր - Մերկերեան նաեւ չեշտը դրաւ աշակերտութեան թիւին եւ որակին վրայ:

Սրահէն եղան հարցումներ եւ բարձրացան մտահոգութիւններ այն թեկնածուներուն համար որոնք հայերէնը առած են որպէս ընտրովի նիւթ առանց դիտնալու թէ դրաւոր է: Եւ մանաւանդ որ քննութիւնը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 6-ին:

Այս ուղղութեամբ հարկ է դիտել տալ որ Անահիտ Տօնապետեան ունի իր պատասխանատուութեան բաժինը: Ի՞նչպէս կարելի է պարտադրել դրաւոր լեզու մը երբ թեկնածուներու պաքալօրէայի արձանագրութեան ժամանակ այդ լեզուն բերանացի էր: Հոս չփոթութիւն մը կայ: Հոս, աւելի ճիշդ անպատասխանատու մօտեցում մը կայ: Հարկ է հակազդել անմիջապէս եւ սրբագրել յաջորդ տարուան համար գոնէ: Աւելցնենք որ միւս հինգ լեզուները որոնք աւելցուեցան ցանկին վրայ հայերէնին հետ նոյն կանոնադրութիւնը ունին:

Ստեղծուած նոր կացութեան դիմաց եւ թեկնածուներու օգնելու նպատակով հատուածներուն դրկուած են քննութեան նիւթերու օրինակներ, իրազեկ եղանք անոնց բովանդակութեան: Շատ բան կայ ըսելիք, զործածուած եւ զործածուելիք լեզուէն մինչեւ ուղղագրական սխալները եւայլն...:

*
**

Գլօա Մուրթաֆեան ներկայացուց իր ժամանակը: Յիսունեւհինգ վայրկեաններու պատյա մըն է ցուցահանդէսէն ներս, որուն ընթացքին կը ներկայացուի եւ՛ զարուեստական ճաշակով, եւ՛ մանկավարժական մօտեցումով Կիլիկիոյ Հայոց Թաղաւորութեան պատմութիւնը անցքերու, դէպքերու, դէմքերու, յարաբերութիւններու, մշակութային եւ քաղաքակրթական արժէքներու ընդմէջէն: Առենին եւ արդարօրէն, այս ձեռնարկը արժանացաւ մեծ գնահատանքի, ձեռնարկ մը որուն բացումին ներկայ եղան հանրապետութեան երկու նախագահները՝ Ֆր. Միթերան եւ Լ. Տէր - Պետրոսեան ու մէկ կաթողիկոս՝ Գարեգին Բ.: Անոնք որոնք չունեցան այցելելու Սորպոնի մատուռը այս ժապաւէնով կրնան զաղափար մը ունենալ: Հակառակ երեկոյթի ծանրաբեռնուած յայտագրին ներկաները մեծ ուշադրութեամբ եւ հետաքրքրութեամբ հետեւեցան լուսարձակումին: Գլօա Մուրթաֆեան զանց առաւ հարցումներու բաժինը, ժամանակը առաջացած ըլլալով, սակայն չատեր դնեցին ցուցահանդէսին առիթով հրատարակուած գեղեցիկ հատորը ամբողջացնելու համար իրենց ծանօթութիւնները Հայոց Պատմութեան այն կարեւոր շրջանին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԻՒ ԳԱՂՈՒՏ

ՏԻԹՐՈՑԻԹԻ Ս. Ցոմհ. - Մկրտիչ եկեղեցւոյ Մշակութային սրահին մէջ, Մարտ 3-ին, հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է որու ընթացքին Հ. Բ. Ը. Մ-ի ցկեանս պատուոյ նախագահ՝ Ալէք Մանուկեան տտացած է «ազգային հերոս»ի չքանչանը եւ Հայաստանի Հանրապետութեան անցագիրը Յորհրդարանի նախագահ՝ Բաբգէն Ասրարքցեանէ: Պր. Մանուկեան կ'արժանանար նաեւ «պատուակալ տոքթոր»ի (օնորիս ֆաուզա) տիտղոսին զոր իրեն կը յանձնէին Երեւանի համալսարանի նախագահ՝ Ռուդիկ Մարտիրոսեան եւ փոխ - նախագահ՝ Ռաֆայէլ Մաթեւոսեան: Օրուան հանդիսավարը եղած է Տիկին Լուիզ Մանուկեան - Սիմոն: Ասոնք առած են բազմաթիւ անձնաւորութիւններ, հուսկ՝ Բաբգէն Ասրարքցեան եւ Ալէք Մանուկեան:

PUBLICATIONS REÇUES

LES ARMENIENS

ET LEURS TERRITOIRES

MARTINE HOVANESSIAN

Ed. Autrement,
17, rue du Louvre, 75001 Paris

ԼՕՐԸՆՏ ՏՐՈՒԷԼ

ՊՐՈՍՊԵՐՈՅԻ ԿՂԶԻՆ

Ներածական՝ Գործու կղզիի բնութեան ու ապրելակերպին

Անգլերէնէ Թարգմանեց՝ ՇԱՒՔ ՏԷՐ - ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

26 - 6 - 37

Պարէզին համար ջուրի հարցը լուրջ է: Միակ աղբիւրը կը դանուի քառորդ մղոն անդին՝ խորխորատին վերեւի լեռնանցքին վրայ: Մեր ամբողջ ջուրը դէպի վար կը փոխադրուի հոյլ մը կիներու շալակին՝ հսկայական կուժերով: Աղբիւրախոյղ Նիքը կանչած էինք իր երկճիւղ փայտով, բայց քառորդ ժամ քթին տակէն մրթմրթալով ետ ու առաջ քալելէ ետք յայտարարեց թէ ջուրը «չատ խորը» կը դտնուի - հինգ մեթրէն աւելի: Տրուած ըլլալով որ տունը չինուած է ծովու մակարդակին վրայ, անիմաստ կը դառնար փորել որ հորը ալի ջուրով լեցուի: Կա՛մ լեռնային աղբիւր պէտք է ըլլայ, կա՛մ ոչինչ: Մինչ այդ՝ իմ երկու բանգէտներս իրենց թելադրութիւնները կ'ուղարկեն ջուրի ճամբով - իւրաքանչիւրը իր տեսակէտներով: «Ա. գափէլլա» երդերի, ինչպէս նաեւ «Ցորժամ» կատարումով, Մայիլեանը ցուցարերեց բարձր թեքնիք ու խոր զգայունութիւն, յուզումի մատնելով լիակ համայուած ունկնդիրներին, որոնք ընդմիջումից օդտուելով փութացին դէպի եկեղեցու մուտքին զետեղուած սեղանիկը՝ դո՛ր փնտռելով նրա ձայներիզները: Ներկայ էին դրուած «Սերենաթա» երկու Սէ - Տէ:

Ծրագրի երկրորդ բաժնում երիտասարդ երաժիշտները մեկնարանեցին Ճովաննի Պաթթիստա Փերգոլէզիի «Սթապատ մատեր»ը: Այս բաժնում է որ Մայիլեանի կողքին, իր ալժանի դնահատանքը դտաւ Քրիսթին Սահակեանը (մեցցօ - սոփրանօ): Փերգոլէզին իր այս հռչակաւոր գործի մէջ լայն տեղ է տուել ալթօ-ի ձայնին, թէ՛ մենակատային եւ թէ՛ դուետային բաժիններում: Այսպիսով է որ ականը ունեցանք լսելու Սահակեանի թաւ, լեցուն ու թովիչ ձայնը: Նրան սակայն պակասում էր այն ինքնավստահութիւնը որին երիտասարդ երգիչները հասնում են բեմային փորձառութեամբ երբ, ինչպէս իր մօտ, չեն պակասում ձերքն ու ջանքը:

«Սթապատ - Մաթէր»ի կատարումով, «Սերենաթա» լարային նուագախումբը, դաղութիս ծանօթ խմբավար Պր. Սիրասնամի փորձառու դեկավարութեամբ, ապացուցեց իր երաժշտական նուրբ ճաշակն ու կարողութիւնները նաեւ ոչ հայկական երաժշտութեան մէջ: Ունկնդիրների անդադրում ծափահարութիւններին ընդառաջելով, համոյթը նուագեց կոմիտասեան մի քանի երգեր, համերգը վերջացնելով այնքան դողդրիկ «Ողղեր Ջանում»ով:

Երեկոյթի աւարտին, բարձրորակ երաժշտութեան հաճոյքից դժուար էր բաժանել հպարտութեան զգացումը որ հայրենի երիտասարդ արուեստագէտները չերանգեցին հայ սակաւաթիւ ունկնդիրներին:

Շնորհակալութիւն իրենց եւ յաջողութիւն:

ՄԱՆԻԿ Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՍՈՎԵՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐԻ ՍՈՎԵՏ

ՀՐԱՄԱՆ

Ի ՀԱՇԻՒ ԱՌՆԵԼՈՎ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՔՎԵԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ ԱՄՓՈՓԵԼՈՒ ԵՒ ՆՈՐ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՍՈՎԵՏԻ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐԻ ՍՈՎԵՏԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի նախագահութիւնը որոշում է.

1. Ամփոփել Հայկական ՍՍՀ առաջին հանրաքուէի ընտրութեան արդիւնքները:

2. Նշանակել Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւններ՝ Հայկական ՍՍՀ առաջին հանրաքուէի ընտրութեան արդիւնքներն ամփոփելուց յետոյ:

3. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնները անցկացնել ընդհանուր, հաւասար, ուղղակի ընտրական իրաւունքի հիման վրայ՝ գաղտնի քուէարկութեամբ:

4. Հրատարակել Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների կանոնադրութիւնը:

5. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնները նշանակել Յուլիսի 16-ին:

6. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընդհանուր ղեկավարութիւնը եւ վերահսկողութիւնը իրականացնել Հայկական ՍՍՀ Կենտրոնական ընտրական յանձնաժողովի կողմից:

7. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

8. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

9. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

10. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

11. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

12. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

13. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

14. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

15. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

16. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

17. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

18. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

19. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

20. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

21. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

22. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

23. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

24. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

25. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

26. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

27. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

28. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

29. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

30. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

31. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

32. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

33. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

34. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

35. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

36. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

37. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

38. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

39. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

40. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

41. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

42. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

43. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

44. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

45. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

46. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

47. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

48. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

49. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

50. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

51. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

52. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

53. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

54. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

55. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

56. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

57. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

58. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

59. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

60. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

61. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական պատգամաւորների Սովետի ընտրութիւնների ընթացքում ընտրական տեղամասերում ընտրողների ցուցակները կազմել ըստ ՀՀ Նախագահի 1994 թ. Դեկտեմբերի 19-ի հրամանագրի:

62. Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի եւ Հայկական ՍՍ

(Շար. Ա. Էջէն)

թիւններէն եաք (անցեալի մարզ, ամբոխավար, քաղաքականութեան արհեստաւոր եւայլն), Շիրաք չափաւոր ոճ դրծածեց, իր մրցակիցին մեղադրանքները «չեզոմ» մը նկատելով, մինչ Պալատիւր, բարկացած, կ'ըսէր թէ թոյլ պիտի չտայ որ «ոտքերուն վրայ կոխեն»: Այլեւս ճակատումը ցաւալի է բայց՝ յստակ, աջ - ձախ չէ, այլ՝ աջ - աջ եւ հաւանական կը թուի որ «աւարտականին» ալ այդպէս մնայ, Ժոսփէն չի յաջողիր նոր չունչ մը տալ, ընկերվարական ժժդունած կուսակցութեան եւ ձախ մը գտնելու համար հարկ է Ռ. Հիւի կամ Ա. Լակիյէի դիմել:

Ժ. Մ. Լը Փէն դատ բացած է Ռոպէր Հիւի եւ Ֆիլիփ տը Վիլիէի դէմ զորս կ'ամբաստանէ որ սպառնալիքներ ըրած են քաղաքապետներու որպէսզի չհովանաւորեն Սպղ. Ճակատի նախագահը: Համայնավար թեկնածուն, Մարտ 13-ին, ըսած էր որ պէտք է հրապարակել անունները այն քաղաքապետներուն որոնք «համարձակած են» իրենց ստորագրութիւնը տալ Լը Փէնի:

ՔԻՒՐՏԵՐԸ չեն գոհանար Թրքական յարձակումներէն եւ կը չարունակեն եղբայրասպան իրենց կռիւները հիւսիսային Իրաք: Պարզանիի (Քիւրտիստանի Դեմոկրատ Կուսակցութիւն) զինեալ գունդերը յարձակած են Թալապանիի (Քիւրտիստանի Հայրենասիրական Միութիւն) դիրքերուն վրայ եւ 30 մեռեալ կայ:

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆ կը չարունակէ պահանջել, Պաղտատի կառավարութենէ, ութ տարուան բանտարկութեան դատապարտուած երկու Ամերիկացիներու ազատ արձակումը, բացառելով տնտեսական չրջափակման թեթեւացում մը կամ պինդ որակաւ հակազդեցութիւններ: Ծանօթ է որ երկու Ամերիկացիները Քուէյթէն իրաք մտած էին «ապօրինի» կերպով, մինչ Ուաշինկթրն կը պնդէ որ «անմեղ սխալ մը» գործած էին եւ ճամբան չուտրած:

ՄՕՐԻՃԻՕ ԿՈՒՉԻ, ժառանգորդը իտալական հանրածանօթ մաֆիոզին սպանուած է, Մարտ 27, Միլանոյի իր գրասենեակը առաջնորդող սանդուխին վրայ: Կուչի, 46 տարեկան, թոռն էր բուն հիմնադրին եւ ժառանգական չատ անհամ պատմութիւններ ունեցած էր ազգականներուն հետ: Մեղադրուած իսկ էր որ հօրը ստորագրութիւնը կեղծած է ժառանգական տուրք չվճարելու համար: Քանի մը տարի առաջ, ինք ալ կը ծախէր 50%-ի իր բաժինը արաբական Ինվէսթքորփ ընկերութեան (Իրաքցիի մը կը պատկանի) որ արդէն գնած է ադամանդավաճառ Շոմէն, եւ ամերիկեան Թիֆանին: Կուչի 200 միլիոն տոլար գրպանած էր եւ Ջուիցերիա հաստատուած, բայց ընկերութիւն մը հիմնած էր եւ գրասենեակ մը ունէր Միլանօ: Կը կարծուի որ սպանութիւնը իր անճնական կեանքին հետ կապ ունի:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՓՐԿԻՉԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Ապրիլ 1, Տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին Մերոյ՝ առսկալի Չարչարացն եւ մտին ի վիրապ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, խորանը բացուած պատարագ կը մատուցուի:

«Տէր Ողորմեա»ի ժամանակ Խորանին վարագոյրը կը գոցուի:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՂՈՒՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջոցաւ. - Գառնիկ Պասմաճեանի մահուան առթիւ Սահակ - Մեսրոպ երէչախումբ 300 Ֆր., Տիկին Մարսէլ Կարապետեան 100 Ֆր.:

Յարութիւն Մեհլէմճեանի յիշատակին՝ Մեհլէմճեան ընտանիք 100 Ֆր.:

TRADITION ET CULTURE DU MONDE
orgénisée par la Croix Bleue de Grenoble
et la MJC F. TEXIER
de Saint Martin d'Hères

EXPOSITION PERMANENTE

du 28 Mars au 1er Avril
tous les jours de 10h à 12h et de 14h à 19h
CONFERENCE DEBAT
Jeudi 30 Mars à 20h30

REPAS ARMENIEN
SPECIAL ARC EN CIEL
et SOIREE DANSANTE
Vendredi 31 Mars à partir de 20h
participation : 60 F adultes, 40 F - 12 ans
Inscription — Réservation — Règlement
MJC F. TEXIER
163, av. Amroise Croizat
38400 St. MARTIN D'HERES
tél : 76 42 70 85
Places limitées
il est important de réserver

Concert Classique

par

LA CLASSE
DE MUSIQUE DE CHAMBRE
DU
CONCERVATOIRE DE MARSEILLE
(Professeur Edouard Exerjean)

SAMEDI 1er AVRIL à 20h30

Section des Jeunes de la Cathédrale
Arménienne Apostolique
339, av. du Prado, 13008 Marseille

au programme :
Brahms — Beethoven — Debussy

Renseignements et réservations aux
91 93 69 59 **P.A.F.**
et 42 03 05 63 (après 20h) **50 F**

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Իվ Վըլէն եւ համայն ընտանեկան պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, փոխանակ ծաղիկի նուէրներով մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ԶԱՏԻԿ ԽԱԶԻԿԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Ի ՑԻՇԱՑԱԿ

Կոմիտաս արժանաւոր սան՝ վարդան Սարգսեանի *յիշատակին Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:*

24 AVRIL

PARIS

COMMUNIQUE N° 4

L'année 1995 marque le 80ème anniversaire du génocide des Arméniens de 1915 qui fit 1 500 000 victimes et dont la terrible conséquence est la totale suppression du peuple arménien sur la majeure partie de ses territoires ancestraux, ce qui était le but du gouvernement Jeune Turc

Mais l'année 1995 est aussi le triste centenaire des «Grands Massacres» d'Arménie de 1895, organisés par le sultan Hamid dont Jean Jaurès avait dit «L'humanité ne peut vivre éternellement avec, dans sa cave, le cadavre d'un peuple assassiné». Pourtant, les Arméniens furent systématiquement massacrés par les différents gouvernements turcs entre 1896 et 1922 et la République turque fut bâtie sur les ruines de l'Arménie.

L'absence d'un «Nuremberg» après la première guerre mondiale fut désastreuse non seulement pour le peuple arménien mais aussi pour le monde entier car elle laissa la porte ouverte à d'autres génocides, notamment celui des Juifs pendant la deuxième guerre mondiale. Pour justifier ces futurs actes barbares, avant d'envahir la Pologne, Hitler avait dit en 1939: «Qui se souvient encore du massacre des Arméniens?».

Tous les pays, tous les citoyens du monde devraient être vigilants et se sentir concernés lorsqu'il y a des crimes organisés contre les hommes car dans le cas contraire, c'est l'humanité entière qui en subit les conséquences.

Il serait souhaitable que cette journée commémorative du 24 Avril devienne, à partir de 1995, une journée mondiale pour la prévention des génocides et des crimes contre l'humanité.

Le Sénat américain devrait prochainement voter une résolution sur ce sujet et la Douma russe a déjà fait une déclaration dans ce sens. Les Arméniens, quant à eux, revendiquent la reconnaissance et la condamnation, sans équivoque ni marchandage, du génocide de 1915 par toutes les instances internationales et au premier chef par la France. Ils attendent aussi le jour où les autorités turques condamneront ce génocide commis contre le peuple arménien.

Pour le Comité
VAROUJEAN GUREGHIAN

REMERCIEMENTS

Madame Veuve Yves Velin et toute la famille vous expriment leurs plus vifs remerciements pour toutes les marques de sympathie, d'amitié et de chaleur affective que vous leur avez témoignées lors du décès de

ZADIG HATCHIKIAN

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱԶԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները Երկուշաբթի, Ապրիլ 3-ին ժամը 16-ին, Պօմոնի Եկեղեցիին կից սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ, գանագան տեղեկութիւններ պատգամաւորական ժողովէն եւ այլ հարցերու շուրջ:

Անդամակցութիւնը պարտադրական է:

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :

CONCERT

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB

vous invite à un CONCERT de
JEUNES ARTISTES D'ARMENIE,
lauréats *Amadeus*

Hovhannes Anastassian
présente

DATEVIG YAGOUBIAN — violon
Grand Prix Aram Khatchatrian du concours Mozart-94 de Erevan
KARINE BOGHOSSIAN — piano
Médaille d'or du concours Karabagh-94 de Stepanakert
VLADIMIR GROYAN — doudouk
Médaille d'or du concours Vanadzor-94
CHOUCHANIG GLOYAN — piano
Médaille d'or du concours Gumri-94
HOVHANES VARTEVANIAN — danse
Médaille d'or du concours Spitak-94

Le concert est dédié
au 80e aniversaire
du génocide arménien

le Vendredi 31 Mars à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Entrée :
Membre 100 F., non-membre 150 F.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՇՏՈՑ

Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան եւ Զարգացման Միութեան

Գեղարուեստական երեկոյթը

նուիրուած՝

ԿՈՄԻՏԱՍԻ
եւ ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆԻ

ծննդեան 125-ամեակներուն, Հինգշաբթի, Մայիս 4, ժամը 20·30-ին:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

l'U.G.A.B - *Jeunes*

vous convie

à sa Soirée

"BRASIL TROPICAL"

en présence de . . . *danseuses brésiliennes!*

le Samedi 1er AVRIL à partir de 22 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
— 118, rue de Courcelles, Paris 17e —

TENUE CORRECTE EXIGEE
INTERDIT AUX MINEURS

PRIX EXCEPTIONNEL 100 F
(avec 1 consommation alcoolisée)

Հ. Բ. Ը. Մ. — ՄԱՐՍԷյԼ

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՐ

Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը հանոյքով կը տեղեկացնէ թէ այս տարի եւս կը կազմակերպէ իր 12-րդ ամառնային հայ *ՄԱՆԿԱ-ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՃԱՄԲԱՐԸ* (7 - 14 տարեկան) որ տեղի կ'ունենայ Յուլիս ամսուն, *Վարս* գիւղաքաղաքին մէջ (Ալպեան լեռներ):

Մանրամասնութեանց համար դիմել Տիկին Հերմինէ Անճիսիօ - Տիւշ-ի՝ Tél. : 91. 22. 10. 45 (U.G.A.B.)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 30
JEUDI
30 MARS
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՒԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·560 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.560

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՄՔԵՐ

«ՎՐԻՊԱԾ ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՄԸ»

Մոսկուայի «Նոր ժամանակներ» շաբաթաթերթը որ ծանօթ էր որպէս Գորբաչով - Եելցինեան, այս խորագիրով յօդուած մը կ'անդրադառնայ Ռուսաստանի նախագահին վերջին չրջաններուն կրած փոփոխութեան: Ան, կասկած չկայ որ դարուն պատմական ուշագրաւ դէմքերէն մէկն է: Այս դատումը կախում չունի արժեւորումի պարագայէ մը, այլ կը պոռի որպէս պարզ հաստատում: Սակայն, օրինակի համար, Տրոցկիի բացարութեամբ «բացառիկ միջակութիւն» մըն էր, բայց ոչ ոք կրնայ ուրանալ Պատմութեան մէջ կատարած դերը: Նոյն համեմատականի մը մէջ բարերախտաբար Եելցինի ազդեցութիւնը դրական է: Իրն է արժանիքը համայնավար վարչակարգը տապալելու եւ աշխարհի պզտիկ վերջին կայսրութիւնը քայքայելու:

Այս պատկերը կը մշուշոտի Զէյէնիոյ ապտպով: Հոն, Եելցին ազատագրողը ճ, այլ բռնի ուժով կայսրութիւնը վերականգնելու հետամուտ մը: Այս կեցուածքը պատճառ եղած է որ անոր տըրուին «հաւաքական Ռասբուտին», «ալքոլոմոլ», «ժողովրդավարութեան պատրանթափուիչ» որակումները:

1990-ին Համայնավար կուսակցութեան դէմ անոր ըմբոստութիւնը առհասարակ մեկնաբանուեցաւ Գորբաչովի ուղղուած շարժում մը. այն տպաւորութիւնը կը տիրէր որ Եելցին դժգոհ էր վայելած թերապնահատումէն: 1985-ին երբ Եկատերինպուրգի կուսակցութեան Ա. քարտուղարն էր, Մոսկուա կանչուեցաւ եւ չուտով նշմարեց թէ կրնայ երկրին առաջին աթոռին հասնիլ: Աւտր համար համբերութիւն չունէր սովորական ընթացքին հետեւելու եւ իշխանութեան դլխաւոր դէմքերը մէկ մէկ չէզոքացնելու: Զէր ուզեր ցանկալի դիրքին հասնիլ Զեռնենկոյի արդիկն:

Եելցին դիտցաւ լաւագոյն առիթը օգտագործել, երբ Գորբաչով դրեթէ անելի մատնած էր ընկերվարական իր կեցուածքով: Մինչդեռ ժողովրդավար չարժումը հասունցած էր ու դեկավարի մը պէտք ունէր, այդ դեկավարն ալ ծրագրի մը: Այդ կացութիւնը այն հետեւանքը ունեցաւ որ երկիրը ձեռնարկեց տնտեսական բարեփոխումներու, Համայնավար կուսակցութեան մենաշնորհը վերջ դտաւ ու Եելցին տիրացաւ ցանկացած իշխանութեան որ դրեթէ բացարձակ էր:

Ժողովրդավարութեան հետ մտերմութիւնը, սակայն, երկար չտեւեց. 1991-ին «ժողովրդավարութիւն» բառը ուժի հոմանիչ էր, բայց 1994-ին Եելցին այլեւս չէր հաւատար որ ան իր իշխանութեան ամուր նեցուկ մը կրնար ըլլալ: Այս կէտին վրայ է որ քաղաքական մեկնաբանները կը կարծեն թէ Եելցին սխալած է: Ձիշդ է որ երբ կապերը խզեց Համայնավար կուսակցութեան հետ, այս վերջինը արդէն անկումի կացութեան մէջ էր ու պիտի չհակէր ան որ ամէնէն բուռն հակառակորդը յայտնուէր: Մինչդեռ նոյնը չէ ժողովրդավարութեան պարագան ու Եելցին պէտք է տեսած ըլլար որ ժողովրդավարութեան հրաժեշտ տուած պահուն Ռուսաստան պիտի դադրէր լուրջ նկատումի արժանի երկիր մը ըլլալէ: Ժողովրդավարութիւնը մէկդի դնելու անոր ամէնէն վճռական քայլը կը նկատուի Զէյէնիան:

Կարուկ չրջադարձեր նորութիւն չեն քաղաքական դէմքերու համար: Անոնք կը յայտնուին յատկապէս յեղաշրջումներու հանդրուաններուն: Այս առումով կարելի է յիշել Նափոլէոնը զոր կարելի չէ մեղադրել իր համազումներուն մէջ ծայրայեղ յամառութեան համար, կամ ուրանալ իշխանութեան հանդէպ մեծ հակումը: Սակայն Եելցինի հետ համեմատականը հոս կանգ կ'առնէ. Նափոլէոն տագնապէ տէր մարդ էր: Ան դիտցաւ քաղաքացիական օրէնսդրութեամբ մը օժտել երկիրը, ինչպէս նաեւ այլ կանոնադրութիւններով որոնք մինչեւ այսօր իմաստ ունին թէ՛ Ֆրանսայի, թէ եւրոպական այլ երկիրներու համար:

Եելցին այսօր կորած է ժողովրդավարները հետ բոլոր կապերը. անոնք ալ միջոց չունին նախագահին վրայ ազդելու: Մնաց որ այս վերջինը յաճախ ցոյց տըւած է որ դիտէ ի հարկին փրթած կապերը վերատին կապել: Աւտր նորագոյն ապացոյցը կը նկատուի կուսակցական Նոմենկլատուրային մօտեցումը: Մինչդեռ եթէ վերադարձ մը վտրձէր դէպի ժողովրդավարութիւն, այդ ճակատին հետ համագործակցութիւնը նորոգել դժուար պիտի չըլլար: Սակայն առիկա չատ հաւանական չէ: Այս պարագան սուուր կը ձգէ նաեւ 1996 Յունիսի նախագահական ընտրութեան որուն Եելցին չի կրնար մասնակիլ որպէս ժողովրդավար ճակատին միակ թեկնածուն: Գլխաւոր պատճառը այն չէ որ յաջողելու մեծ հաւանականութիւն չունի, այլ որովհետեւ բարոյական հարցերը աւելի ծանր կը կշռեն իր ընթացքին մէջ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԲՈՂՈՔՆԵՐՈՒ ԹԻՒԱԽ Կ'ԸՂՂԱՁ

Թրքական զօրքը կը չարունակէ մաքրագործել հիւսիսային Իրաքի քրտական բանակավայրերը ու թուրք մամուլը մեծ տեղ կը յատկացնէ գործողութիւններուն: Յաջողութեան դրուագները կը ներկայացուին ամէն օր ու թուրք բարձրաստիճան պատասխանատուները -- դլխաւորութեամբ վարչապետ Թ. Չիլլէրի - կը կրկնեն թէ ամիսներով, նոյնիսկ տարիներով կրնան մնալ գործողութեան չրջանին մէջ: Այս ընթացքը լայն չափով արդիւնք եղաւ արեւմտեան երկիրներու, յատկապէս Միացեալ - Նահանգներու, յօժար կեցուածքին: Սակայն, Մարտ 29-ի թրքական օրաթերթերը որպէս առաջին լուր տեղ կուտան նոյն Աբեմատաքին - դլխաւորաբար Գերմանիոյ եւ Միացեալ - Նահանգներու - բողոքներուն: Այս վերջինը իր Ատրաքին նախարար Քրիսթոֆըրի միջոցով Անդարայի տեղեկացուցած է թէ չեն վաւերացներ թրքական զօրքին այսքան երկարաեւ ներկայութիւնը հիւսիսային Իրաքի մէջ ու լուրջ մտահոգութիւններ ունին մարդկային իրաւանց առընչութեամբ: Քրիսթոֆըրի այս ազդարարութիւնը յաջորդած է Դանիոյ Ատրաքին նախարարին հետ հանդիպումի մը, ինչ որ ըսել կուտայ թէ Ուաշինկթըն անտարբեր չէ դըտնուած Եւրոպական Միութեան մտահոգութիւններուն: Միացեալ - Նահանգներու Ատրաքին նախարարը պահանջած է նաեւ որ Թուրքիա կարելի ամէնէն կարճ ժամանակի մը մէջ եա քաչէ իր զօրքերը: Նոյն պահանջը ներկայացուցած է նաեւ Գերմանիա: Ատրաքին նախարար Քլաուս Քինքէլ հետաձգնած է նոր նչանակուած Թուրք Ատրաքին նախարար Ի. Ինէօնիւ ու հարց տուած թէ ինչ կը նչանակէն Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ Տէմիրէլի խօսքերը թէ Թուրք զօրքերը կրնան տարի մը մնալ Հիւսիսային Իրաքի մէջ: Քինքէլ ըսած է թէ այդ զօրքերը անմիջապէս պէտք է եա դառնան:

Թուրք մամուլը յատուկ տեղ կուտայ նաեւ իտալական մամուլին որ չատ աննըպատակ կեցուածք ցոյց կուտայ հակաքիւրտ դործողութիւններուն հանդէպ: Իտալական լրատուիւտները նոյնիսկ պլընդած են որ Գերմանիոյ հակաթուրք ատրաքներուն հետ հանդիպումի մը, ինչ որ ըսել կուտայ թէ Ուաշինկթըն անտարբեր չէ դըտնուած Եւրոպական Միութեան մտահոգութիւններուն: Միացեալ - Նահանգներու Ատրաքին նախարարը պահանջած է նաեւ որ Թուրքիա կարելի ամէնէն կարճ ժամանակի մը մէջ եա քաչէ իր զօրքերը: Նոյն պահանջը ներկայացուցած է նաեւ Գերմանիա: Ատրաքին նախարար Քլաուս Քինքէլ հետաձգնած է նոր նչանակուած Թուրք Ատրաքին նախարար Ի. Ինէօնիւ ու հարց տուած թէ ինչ կը նչանակէն Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ Տէմիրէլի խօսքերը թէ Թուրք զօրքերը կրնան տարի մը մնալ Հիւսիսային Իրաքի մէջ: Քինքէլ ըսած է թէ այդ զօրքերը անմիջապէս պէտք է եա դառնան:

Թուրք մամուլը յատուկ տեղ կուտայ նաեւ իտալական մամուլին որ չատ աննըպատակ կեցուածք ցոյց կուտայ հակաքիւրտ դործողութիւններուն հանդէպ: Իտալական լրատուիւտները նոյնիսկ պլընդած են որ Գերմանիոյ հակաթուրք ատրաքներուն հետ հանդիպումի մը, ինչ որ ըսել կուտայ թէ Ուաշինկթըն անտարբեր չէ դըտնուած Եւրոպական Միութեան մտահոգութիւններուն: Միացեալ - Նահանգներու Ատրաքին նախարարը պահանջած է նաեւ որ Թուրքիա կարելի ամէնէն կարճ ժամանակի մը մէջ եա քաչէ իր զօրքերը: Նոյն պահանջը ներկայացուցած է նաեւ Գերմանիա: Ատրաքին նախարար Քլաուս Քինքէլ հետաձգնած է նոր նչանակուած Թուրք Ատրաքին նախարար Ի. Ինէօնիւ ու հարց տուած թէ ինչ կը նչանակէն Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ Տէմիրէլի խօսքերը թէ Թուրք զօրքերը կրնան տարի մը մնալ Հիւսիսային Իրաքի մէջ: Քինքէլ ըսած է թէ այդ զօրքերը անմիջապէս պէտք է եա դառնան:

ՄԱՄՈՒԼ

«L'HISTOIRE»

(Avril 95)

ENQUETE SUR LA TRAGEDIE D'AVRIL 1915

Les massacres des Arméniens

Պատմութեան նուիրուած այս ամսաթերթը 20 էջեր (պատկերազարդ) նուիրած է Հայերու ցեղասպանութեան թեր ու դէմ յօդուածներով, այսինքն նաեւ գրութիւններով որոնց հեղինակները խնդրոյ առարկայ կ'ընեն ցեղասպանութիւն տարաղը կամ Հայերու ամբողջական անմեղութիւնը, բայց թղթածըրարը կը փակուի Իվ Թերնոնի յուելեալ մէկ յօդուածով որ խորագրուած է· -- «Il s'agit bien d'un génocide»:

Քանի էջերու մէջ լոյս տեսած են հետեւեալ յօդուածները· --

Mise à mort d'un peuple (*Y. Ternon*), Les derniers jours de l'empire ottoman (*Jean-Jacques Becker*), Heureux comme un Arménien en France (*Christian Makarian*).

CONTROVERSE :

L'affaire Bernard Lewis (*Daniel Bermond*), Génocide : Du bon usage d'un mot (*Jean-Jacques Becker*), Trois questions sur un massacre (*Gilles Veinstein*), Il s'agit bien d'un génocide (*Yves Ternon*).

MISES AU POINT :

Les crimes de l'«Ittihad», Un pays pour les Arméniens, L'odyssée des survivants, Le mystère Balladur.

Կան նաեւ վկայութիւններ, Թալէթի հետագրերը, ճոխ մատենագիտութիւն մը, ընդհանուր առմամբ հետաքրքրական է լ'Իսթուարի այս վերջին թիւը, եթէ նոյնիսկ բոլոր յօդուածները չարժանանան Հայերու հաւանութեան, բայց քանի եզրակացութիւնը Թերնոնին յանձնուած է, կարելի է հաստատել որ խմբագրութիւնը պարկեչտ մօտեցում մը ունեցած է:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՅՕԱՄԵԱԿԻՆ ԸՆԴԱՌԱՋ

Ցեղասպանութեան 80-ամեակի կազմակերպիչ մարմինը յաջորդական հաղորդագրութիւններ կը հրապարակէ: Յայտնապէս, անոնց հեղինակներուն նպատակը ստեղծել է տպաւորութիւնը թէ 80-ամեակի նշումներուն պատրաստութիւնը քափով առաջ կը տարուի: Մինչդեռ ղրկուած հաղորդագրութիւնները գլխաւորաբար կը ծառայեն աւելորդ անգամ մըն ալ ցոյց տալու թէ ոչ միայն ձանձրացած չենք անմիջուկ մաշածութիւններէ, այլ նաեւ ակնկալութիւններ կապած ենք անոնց: Այլ խօսքով՝ տպաւորութիւնը այն է որ հարկը չէ տեսնուած, կամ կարելի չէ եղած ընթացիկէն տարբեր, յապաղած այլ անհրաժեշտ ձեւեր մտածել այս կարգի նըշումի մը համար: Իսկ ատիկա չի կրնար գոհացում տալ ցեղասպանութիւնը ֆաշաճական հարց նկատող կեցուածքին որուն մէջ կ'ամփոփուին "յապաղած"ն ու "անհրաժեշտ"ը. իսկ արժանաւոր նշում մը ա'յս մօտեցումին չարիր ձեւով միայն կրնայ ըլլալ: Որպէս այդ, թերեւս այսօր փրանսացի ֆաշաճական անձնաւորութիւններէ նաեւաչումի նմանիլ փորձող արտայայտութիւններ խնդրուին: Թերեւս ըլլան ալ այդ կարգի արտայայտութիւններ: Աւտնէ սակայն շատ հեռու պիտի մնան հարցին խորէն որուն մէկ երեսակը շատ անուղղակի կերպով տեղ գտած էր թուրք մամուլի անցեալ շաբթուան թիւերուն մէջ:

Չհաւատալու համար հետեւեալ տողերը կարդացէք եւ ապա ինքնիրեն հարցուցէք թէ ինչպէս կրնայ ան որ ինքզինքը ազատ կը զգայ ամէն տեսակ նախապաշարումներէ,

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

«Մարդը ե. Դարի Հայ Գրականութեան Մէջ» - ահա նոր հատոր մը եւս, լոյս տեսած անցեալ տարի, Անթիլիասի Կաթողիկոսարանի տպարանէն, որ կուգայ անդամ մըն ալ չեշտելու մեր եկեղեցւոյ մշակութային անփոխարինելի պաշտօնը հայ մտքի կեանքին մէջ: Գրեթէ միակ տպարանն է որու ճառագայթը կը հասնի այս անապատային աշխարհամասի այս պուրժուա, ցեղապաշտ ու անկլօ - սաքսոն վառքի յիշատակներով ապրող թաղին մէջ որ Ֆիլլարա կը կոչուի: Ես որ Wog նուաստացուցիչ, լռելեայն որակումին կ'արժանանամ որովհետեւ փոքրամասնութեան կը պատկանիմ, հպարտածքս, անպէրէնի չեշտս, սեւ յօնքերս, Հայու քիթս եւ հաւանաբար մայթին ալ կողմէն քալելս կը տարբերին մեծամասնութեան երեւոյթէն, կրնամ այս հատորը բռնել ու հպարտութեամբ ըսել մեր չէնքի խարխուլ, բարակ ոտքերու վրայ երեսուն, անթերի արդուզարդով ու զարդարէններով սպառազէն, նախկին սպաներու կամ պետական բարձր պաշտօնատարներու ծայր աստիճան քաղաքավար այրիներուն: - Տիկին Ուլքոթ, Տիկին Հիբսլի, Տիկին Ուիթուըրթ, Տիկին Ուիլսըն, ասկէ տասնըհինգ դար առաջ երբ ձեր նախահայրերը, այդ զերման վայրի, արիւնարբու ցեղախումբերը էյնճըլները, սաքսոնները եւ ժիւթերը Եւրոպայէն Բրիտանիա նոր կ'արշաւէին, այս «ուռկին» նախահայրերը արդէն դէը - գրականութիւն ունէին, յունական մտածողութեան բացուեր էին եւ յառաջաւոր Ասիոյ անառիկ լեռներուն կառչած՝ մշակոյթ կը ստեղծէին: «Մխիթըր Օչէյկըն» կամ «Մխիթըր Ուուլֆկըն» պիտի ըսեն միաբերան (անկարելի եղաւ այս մարդոց հասկցնել թէ անուն մը ինքնութեան մը խորհրդանշանն է, պէտք է յարգուի անոր առդանութիւնը եւ թէ հայերէն բառերուն չեշտը վերջին վանկին վրայ կ'իյնայ) «պատմութեան անիւը տեւական կը դառնայ, ժամանակը յիշողութիւն չունի, կարեւորը այսօրն է, թիւը, ուժը, համբաւը, հարստութիւնը, դերակատարութիւնը ներկայի բեմահարթակին վրայ»: Իրաւունք ունինք, ես ալ իրենք ալ, սակայն Զաւէն Աւետիսեանի այս մօտ 200 էջնոց հատորը քիչ մը աւելի կ'ամրապնդէ մէջս արժէքներու համակարգը որուն ժառանգորդը կը զգամ ինքզինքս: Հատորը, համադրական գործ՝ անշուշտ վերաքաղի կը մօտենայ եւ տեղ տեղ չի դիմանար փորձութեան՝ մեր արժանիքները չափին աւելի մեծցնելու, սակայն առիկ անկախ՝ իսկական հանք մըն է, թանգարան մըն է ուր կը պահուին մեր ազգի ոգեկան զարգացումին վկաները, փաստերը, գանձերը: Հատորը անթերի չէ - անառարկելի կը պակսի, ոչինչ զրուած է հեղինակի, Զաւէն Աւետիսեանի ինքնութեան ու բանասիրական վաստակին մասին :Հմուտ եւ արհեստագէտ բանասէր՝ պիտի ուզէի դիտնալ ուրիշ ինչ նիւթի վրայ աշխատած է ան: Կը պակսի նաեւ բաղդատական աւելի մանրակրկիտ մօտեցում նիւթի մը որ անկասկած իր դրացի հզօր մշակոյթներու - պարսիկ ու հռոմէական - զօրաւոր ազդեցութիւնը կրած է: Պատմութեան մէջ տեսնուած է որ մշակոյթները «ընտանիքներով» կը զարգանան եւ ոչ մէկ ժողովուրդ առանձին, մենակեաց ամուրիի պէս կ'ապրի, օդին սրուակը դրած պղտիկ սեղանին, տան պատշգամին, երեկոն մօտենալուն սիկարէթը քաշելով ու յիշելով կեանքին վրիպած սէրերը...: Գրքին մատենագանութեան մէջ իրեւ օտար հեղինակի անուն կամ աղբիւր կ'երեւին մէկ - երկու ռուս ընկերային պատմաբաններ Դ. Լիխաչեւ, Ս. Աւերինցեւ եւայլք, մեթոտաբանական հարցերու կապակցութեամբ: Ցարաբերական կամ բաղդատական պատկերի այս բացակայութիւնը դիս կը մղէ ուրիշ պահանջ մը բանաձեւելու: Այն է՝ ակնկալութիւնը վերջին երկրորդ համաշրջութեան մը որ այդ խորհրդանիշ, թափանցուն վերլուծումներէն դուրս դար, Ջուրին յատակէն ելլող լողորդի մը նման՝ ուղղակի 20-րդ դարուն մէջ: Այսինքն, ի՞նչ է կապը, առընչութիւնը 5-րդ դարու այդ հայ ինքնութեան յղացքին՝ ու այսօրուան Հայուն միջեւ: Հոգեբանական կամ իմաստասիրական չա՞տ բարդ հարց պիտի ըլլար ատիկա, չեմ դիտեր, բայց վստահօրէն պիտի գնահատէի Պր. Աւետիսեանի գործը իր կրկնապատիկ արժէքով՝ եթէ մէկ երկու էջով լոյս սփռէր մեր ժամանակներու հայ ինքնութեան վրայ՝ տարբերակելով 5-րդ դարու ինքնութեան հետ: Ազգի մը ինքնութիւնը կը սահմանո՞ւի, եթէ այո՝ այդ սահմանումը անփոփո՞խ է դարերու վրայով: Եթէ ոչ՝ ի՞նչ փոփոխութիւններ կրած է Հայուն ինքնութիւնը - այս հարցումները պատասխանի կը սպասեն: Որովհետեւ, այս գրքին նիւթին նըման զգայական եւ բարոյական որակումներով ծանրաբեռն նիւթ մը վստահութենէն անդին կ'անցնի եւ պատուհան կը բանայ մեր ամէնօրեայ տագնապին, մեր ազգային վերապրումի պայքարին վրայ: Ձեւով մը, տեղ մը՝ այս հատորը պէտք է դիս աւելի լուսամիտ դարձնէ իմ հայկական էութեանս մասին: Պր. Աւետիսեանը միշտ կրնայ ըսել թէ այդ չէր իր նպատակը ու ինծի կը մնայ միայն լռել, քիչ մը տխրած որ այսքան հսկայ, երկարամեայ ու բծախնդիր աշխատանք չէ ուզած մէկ քայլ եւս առնել ու մտնել մեր հուն, իրական կեանքի մէջ, այն որ տաքը տաքին կ'ապրինք հարց տալով մենք մեզի թէ ի՞նչ կը նշանակէ Հայ ըլլալը 21-րդ դարու սեմին, երբ ազգերու հերիսայի կը վերածուին մեր քաղաքակրթութեան մեծ ոստանները, մինչ մենք Հայերս խելքերնիս կը կորսնցնենք անկախ հայրենիք մը ձեռք բերած ըլլալնուս համար, Տալվորիկը կ'երգենք ու կ'երազենք մեր վաստահեղ անցեալի մասին: Իր ներածութեան մէջ, Պր. Աւետիսեան կը գրէ:

«Հայերս աշխարհի հնագոյն ժողովուրդներից ենք, անցել ենք պատմութեան դժուարին ճանապարհներով: Ապրելով Արեւելքի եւ Արեւմուտքի խաչմերուկներում, համադրել ենք երկու ինքնատիպ քաղաքակրթութիւնների կենսունակ արիքը, ստեղծելով կենսաոճի եւ մշակոյթի մի որակ, որ յատուկ է միայն մեզ: Դա սովորական ու միանշանակ համադրում չի եղել, այլ հոգեւոր խմորումների տեսական ու բարդագոյն մի գործընթաց, որ թելադրուել է ազգի պատմութեամբ»:

Այս տեսանկիւնը բացառիկ իմաստ ու արժէք կուտայ դրքին ուր «հոգեւոր խմորում» յղացքը կ'ընդգրկէ կրօնական ղգացումն ալ, բան մը որ, ինչպէս հեղինակը կը մատնանշէ, նոր մուտք կը գործէ Հայաստանի բանասիրութեան մէջ:

...«Մերձդրդային տարիների մեր հասարակական գիտութիւնները ... անցեալի պատմութիւնն ու մշակոյթը ուսումնասիրելիս որոշակիօրէն չէջանցել են կրօնի, հատաւ պայքարը որպէս ազգի լինելութեան կարեւոր ուղիներից մէկը...: Դասանաքանական պայքարի փաստը սոցիալական յայտնի պատուէրի պատճառով դուրս է մղուել ոչ միայն դիտութեան տեսադաշտից, այլեւ գեղարուեստական գրականութիւնից, դպրոցական դասագրքերից»:

Զաւէն Աւետիսեանի ուսումնասիրութիւնը այս պակասն է որ կը ջանայ դոցել եւ զայն պէտք է ընդունիլ իբրեւ բանասիրական առաջին լուրջ գործերէն որոնք կը սրբագրեն խորհրդային տարիներու մարքսիսթ - լենինիսթ գեղագիտական չափանիշերու գործած վնասները: Այս դովելի աշխատանքին առաջին անդամ լծուեցաւ Սուրէն Դանիէլեան իր «Սփիւռքահայ վէպը» հատորով, որ կրկին Անթիլիասի տպարանէն լոյս տեսաւ: Շատ հաւանաբար Անթիլիաս յատակ ծրագիր մը կը տապալղէ՝ առիթ տալով Հայաստանի նոր մտաւորականութեան բանասիրական աւելի արդիական մեթոտներով արտայայտուելու քան կարելի է այդ ընել Հայաստանի մէջ:

«Մարդը Ե. Դարի Հայ Գրականութեան Մէջ» հատորը մանրակրկիտ քննութեան կ'ենթարկէ 5-րդ դարու Հայոց կենցաղային ու հոգեբանական կացութիւնը, ներշնչուած այդ դարուն գրուած կրօնական ու պատմական գրքերէն: Թադաւոր, իշխան, իշխանուհի, կրօնական, մտաւորական, կին ու այր - ինչ որ մտած է մեր մատենագրութեան մէջ կը վերլուծուի՝ դտնելու համար թէ մարդիկ ի՞նչ կը խորհէին իրենց մասին այդ դարուն: «Մարդը Պատմութեան Սոցիալ - Քաղաքական կեանքի Ոլորտներում», «Ե. դարի Մարդու Կրօնափիլիսոփայական Ըմբռնումների Առանձնայատկութիւնները», «Կինը Ե. Դարի Հայ Մատենագրութեան Մէջ», «Դարաշրջանի Հայ Մտաւորականութիւնը», «Պատմական Հերոսի Դիմանկարը» - ահա գլուխներուն վերնագիրները: Գրքուած նախա - Աբեղեանական ուղղագրութեամբ եւ լայն մէջբերումներով դարու հեղինակներու բնագիրներէն, հատորը չատ անդամ վէպի մը հետաքրքրութեամբ կը կարդացուի: Հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ Փաւստոս Բիւզանդէն մինչեւ Մովսէս Խորենացի հնատիպ ու դարերու ընթացքին նուիրագործուած եւ իրենց պատմական նկարագրին մէջ սառած հատորները յանկարծ կեանք կ'առնեն, անոնց գուտ մարդկային կողմը լուսարձակի տակ կ'իյնայ եւ կը դրաւէ մեր ուշադրութիւնը: Իրապէս յաջող ձեռնարկ է եւ արդար գնահատանքի արժանի է Անթիլիաս որ իր կորովի ու ներշնչեալ գահակալին մղումով վառ կը պահէ հայ մշակոյթի ջահը, այս նեղ օրերուն:

Սիտնի, Աւստրալիա

Գերմանահայ ընկերութեան նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած եռօրեայ հանդիսութիւնները նկատելի յաջողութեամբ մը պսակուեցան Գերմանիոյ Միւլհայմ քաղաքին մէջ, որ կը գտնուի երկու գերման մեծ քաղաքներ՝ Խսէնի եւ Տիւսէլտորֆի մերձակայքը: Այս հանդիսութիւնները, որոնք աւելի գիտաժողովի մը բնոյթը ունէին, իբրեւ կարգախօս ընդգրկած էին Մոխիրներէն բարձրացող փիւնիկը. Հայաստան՝ ցեղասպանութենէն 80 տարի յետոյ, նախադասութիւնը: Թէեւ հանդիսատեսներուն մէջ կային մեծ թիւով Հայեր, գրեթէ բոլորն ալ Գերմանիոյ զանազան վայրերէն, սակայն ներկայ էին նաեւ զգալի թիւով Գերմանացիներ, ներառեալ լրագրողներ եւ մեծիայի այլ ներկայացուցիչներ: Իսկ ամէնէն ուշագրաւը, տասնեակ մը Թուրքերու եւ Քիւրտերու ներկայութիւնն էր. առանցքէ մի քանին գործօն կերպով մասնակցեցան յետ - բանախօսական վիճաբանութիւններուն:

Բանախօսութիւնները դասաւորուած էին երեք գլխաւոր նիւթերու շուրջ, այսինքն՝ հայկական ցեղասպանութիւնը, Հայաստանի հանրապետութեան ընթացիկ խընդիրները եւ քաղաքականութիւնը եւ Արցախի թնճուկը եւ կնճիռը: Իրրեւ հովանաւորող կազմակերպութիւն, Միւլհայմ - Ռուհրի Աւետարանական Ակադեմիի վարիչներէն տոքթոր Վոլֆ - Տիըթէր Եուսթ նախադահեց նիստերէն չատերուն, իսկ հանդիսավարի եւ ներածական խօսքերով ներկայացնողի դերը կատարեց տոքթոր Ռաֆֆի Քանթեան, որ գերմանահայ ընկերութեան վարչականներէն է:

Հաւաքոյթի առաջին նիստը յատկացուած էր փրոֆ. Վահագն Տատրեանի բանախօսութեան, որ կը վերաբերէր հետեւեալ նիւթին՝ Հայկական ցեղասպանութիւնը՝ ըստ միջազգային օրէնսդրութեան: Փրոֆ. Տատրեան ընդարձակ պարունակի մը մէջ վերլուծեց օրինագիտական այն պայմանները, որոնց բացատական ներդործութեամբը հայկական ցեղասպանութիւնը ոչ միայն կարելի չեղաւ արդելակել այլ նաեւ պատժել այդ ոճիրին հեղինակները: Իր չեշտած կէտերէն մին այն էր, որ կարգ մը օրէնսդրական հրովարտակներ եւ միջազգային դաշինքներ, որոնք եւրոպական մեծ պետութիւններու կողմէ սա կամ նա ձեւով պարտադրուեցան իրերայաջորդ սուլթանական պետական ճակատագրին մէջ բախտորոշ դեր մը խաղացին: Ասոնցմէ էին, զոր օրինակ, 1839-ի եւ 1856-ի Թանզիմաթ կոչուած երկու սուլթանական հրամանագիրները, փէրման, որոնց առաջադրած հատասարութեան սկզբունքը ոչ միայն խոտոր կը համեմատէր իսլամական կանոնադրի, շէրիաթի, արմատական սկզբունքներէն մէկուն հետ, այլ ուղղակի կը հակադրուէր ատոր. այդ սկզբունքն էր՝ ոչ - քրիստոնեայ «անհաւատ»ները երբեք հատասար չէն կրնար ըլլալ մահմետականներուն հետ, որոնց պէտք է ենթարկուին անոնք իբրեւ ստորադաս հպատակներ, եւ թէ հաւասարութիւնը իբրեւ սկզբունք՝ վաւերական է միայն մահմետականներու համար: Համաձայն անախորժութիւնները ստեղծուեցան Թուրքերու համար՝ Պէրլինի դաշնագրի 61-րդ յօդուածով, որ կը նախատեսէր այնպիսի բարենորոգումներ արեւելեան նահանգներու մէջ, որոնց պատճառաւ թրքական դերադասութեան սկզբունքը ոչ միայն օդը պիտի ցնդէր, այլեւ ապագայ հայկական դերիչխանութեան նախադրեալները պիտի ստեղծուէին: Այս օրէնսդրական եւ դաշինքային նորութիւնները Օսմանեան ստուածադիտական դրութեան մէջ այնպիսի խորթութիւններ էին, որոնք ոչ միայն բացառիկ լարուածութիւն մը ստեղծեցին մահմետական մոլեռանդ զանգուածներուն մէջ, այլեւ նոր խրամատներ բանալով հայ եւ թուրք կենցիներուն մէջ, ալ աւելի վտանգեցին թրքահայ հպատակներու դոյավիճակը: Այս խրամատներու ստեղծման մէջ մեծ դեր խաղաց Մեծ Պետութիւններու չկամութիւնը. անոնք երբեք մտադիր չէին պարտադրել թուրք իշխանութիւններուն, որ հաւատարիմ մնան իրենց դաշինքային յանձնառութիւններուն եւ գործնականօրէն իրագործեն զանոնք, հակառակ անոր որ 61-րդ յօդուածը Պէրլինի դաշնագրին եւ Ա. յօդուածը Կիպրոսի անգլիական - թրքական համաձայնագրին, իրաւասու կը դարձնէին Մեծ Պետութիւնները, ինչպէս եւ յաջորդաբար Անգլիան, Թուրքերէն հաշիւ պահանջելու այս կապակցութեամբ: Ընդարձակելով, այս կէտին նշած բացատրութիւնը Տատրեան կանգ առաւ նաեւ 1914 փետրուար 8-ի միջազգային համաձայնագրին վրայ, որ անդամ մը եւս Թուրքերուն կը պարտադրէր արեւելեան նահանգներու մէջ ներմուծել եւ իրագործել բարենորոգումներու նոր վարչակարգ մը, որուն դէմ իթթիհատի վարիչները բուռն կերպով ընդդիմացած էին եւ ամէն ջանք ըրին խափանելու համար այդ դաշնագրի հաստատումը: Փրոֆ. Տատրեան մէջբերումներ ըրաւ Թալէաթի եւ Ճէմալ Փաշայի ըրած նախապատերազմեան ազդարարութիւններէն որ այս նոր դաշինքային յանձնառութիւնը, որ պարտադրուեցաւ Թուրքիոյ, չատ սուղ պիտի նստի հայութեան. առենախօսը նոյնիսկ մէջբերում մը ըրաւ Ճէմալ Փաշայի յետ - պատերազմեան յուշերէն ուր այս վերջինը բացէ ի բաց կը խոստովանի որ «պատերազմին մէջ նետուելնուս միակ մեր նպատակը այս համաձայնագիրը պատռիլ էր. անհանդուրժելի էր որ մեր վրայ բռնի կերպով պարտադրուի նման կապանք մը»: Հայկական ցեղասպանութիւնը այս ձեւով պայմանաւորուած եղաւ դաշինքային հարկադրանքներու յոյժ բացասական հետեւանքներովը: Այս տեսակէտ բանախօսը ներկայացուց հետաքրքրական բացատրական մը, որ իրաւաբանական վարկած մըն էր, եւ որ իր դերմաներէն տարազով ներհուն բացատրական մը կը հանդիսանար, այսինքն՝ միջպետական դաշինքներ պարտաւորիչ են բայց բռնադրիչ չեն. Տատրեանի յօրինած դերմաներով՝ bindent aber nicht zwingend.

Այսինքն, բացի պատերազմ յայտարարելու ուղիէն, պետութիւն մը հարկադրելու ուրիշ ուղի չկայ: Փրոֆէսօր Տատրեան ապա ուրեմն մատը դրաւ հայկական ցե-

ՓՈՔՐ ԳՈՐԾԱՐԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
ՀՀ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՀՐԱՄԱՆՈՎ
ՍՊԱՍԱՐԿՈՒՄ Է
ՊԱՀԱԿԱՅԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ
ՄԵԾԱՀԱՍԱԿ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ
ՊԱՏՐԱՍՏՆԵՐԻ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ
ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ
ԵՎ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ
ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՆԵՐԻ
ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ
ՀՀ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՀՐԱՄԱՆՈՎ
ՍՊԱՍԱՐԿՈՒՄ Է
ՊԱՀԱԿԱՅԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ
ՄԵԾԱՀԱՍԱԿ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ
ՊԱՏՐԱՍՏՆԵՐԻ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ
ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ
ԵՎ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ
ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՆԵՐԻ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ
ՀՀ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՀՐԱՄԱՆՈՎ
ՍՊԱՍԱՐԿՈՒՄ Է
ՊԱՀԱԿԱՅԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ
ՄԵԾԱՀԱՍԱԿ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ
ՊԱՏՐԱՍՏՆԵՐԻ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ
ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ
ԵՎ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ
ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՆԵՐԻ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ

ՀՀ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
ՊԱՀԱԿԱՅԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ
ՄԵԾԱՀԱՍԱԿ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ
ՊԱՏՐԱՍՏՆԵՐԻ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ

Նախկին Թուրքական
Գործարանի
Վճռաբեկ դատարանի
Նախագահ՝
Ռուբեն Ստեփանի
Ղազարյանի
Ընտանիքին
Ցավակցում է
Ազգային ժողովի
Աշխատակազմը

Ազգային ժողովի պատգամավոր Ռուբեն Ղազարյանի մահվան կապակցությամբ

Ազգային ժողովի պատգամավոր Ռուբեն Ղազարյանի մահվան կապակցությամբ Ազգային ժողովի նախագահ Բաբկեն Արարքցյանը հետևյալ հեռագրերն է հղել.

Ռուբեն Ղազարյանի մահվան կապակցությամբ Ձեզ և Ձեր ընտանիքի անդամներին խորին ցավակցություն եմ հայտնում:

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՓԱՐՈՋ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՓՐԱՆՍԱ

Ուրբաթ, Մարտ 31, ժամը 17·30-ին
Ս. Գէորգ Եկեղեցի - (Սէն - Լու)
Քարոզիչ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ

*
**

Շաբաթ, Ապրիլ 5, ժամը 17·30-ին
Ս. Թադէոս - Բարթողիմէոս Եկեղեցի
(Սէն - Թ'Անթուան)
Քարոզիչ՝
ԵՓՐԵՄ ԱՐԵՂԱՑ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

*
**

Ուրբաթ, Ապրիլ 7, ժամը 17·30-ին
Մարսէյլի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի
Քարոզիչ՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :

CONCERT

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB

vous invite à un CONCERT de
JEUNES ARTISTES D'ARMENIE,
lauréats *Amadeus*

Hovhannes Anastassian
présente

DATEVIG YAGOUBIAN — violon
Grand Prix Aram Khatchatrian du concours Mozart-94 de Erevan
KARINE BOGHOSSIAN — piano
Médaille d'or du concours Karabagh-94 de Stepanakert
VLADIMIR GROYAN — doudouk
Médaille d'or du concours Vanadzor-94
CHOUCHANIG GLOYAN — piano
Médaille d'or du concours Gumri-93
HOVHANES VARTEVANIAN — danse
Médaille d'or du concours Spitak-94

Le concert est dédié
au 80e aniversaire
du génocide arménien

le Vendredi 31 Mars à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Entrée :
Membre 100 F., non-membre 150 F.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանը ընդհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի՝ Կոպեռնիկ Մադաճեանի յուշարկաւորութեան առթիւ. - Դանիէլեան ընտանիք 500, Էօզէլինկիր ընտանիք 500, Պր. Խաչիկ Գումրու 200, Պր. Խաչիկ Թոսուն 300, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պատուականեան 200, Պր. Թորոս Պատուականեան 300, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Արսէնեան 400, Տէր եւ Տիկին Արա Կոպոյեան 500, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Ասպա 500, Պր. Սեւան Զարքճեան 500, Տիկին Թագուհի Գումրու 100, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մուրատեան 500, Տիկին Ալիս Սէֆէրեան 1000, Պր. Օհաննէս Երէցեան 200, Պր. Արա Պէրպէրեան 200, Տէր եւ Տիկին Վահէ Տիշճի 500, Պր. Արթիւր Սիմոնեան 200, Պր. Յակոբ Գարակէօզեան 400, Պր. Արտաշ Քարաքէօզեան 300, Պր. Արա Զաքըրթաշ 200, Պր. Վաղարշակ Քավճեան 300, Պր. Բարսեղ 200, Պր. Մակարիս 300, Տիկին Իրմա Տէրտէրեան 500, Տէր եւ Տիկին Նահապետ Խօշթաշ 500, Տէր եւ Տիկին Զաքարիա Հաքլմազ 500, Տէր եւ Տիկին Ոսկիան Պատուականեան (Հոլանտայէն) 500 Ֆր.:

*
**

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մանուճիւղը ընդհակալութեամբ ստացած է. - Տիկին Ռոզէթ Տէր - Գրիգորեանէ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սերոբեանէ 300 Ֆր.: Տիկին Արմենուհի Յակոբեանի մահուան առթիւ Տիկին Սեդա Պահարեանէ 500 Ֆր., Տիկին Մելինէ Օսմանճեանէ 250 Ֆրանք, Տիկին Վերգին Գորգիկեանէ 150 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՀԱՅՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՅՈՎՍԷՓ ՍԱՖԱՐԵԱՆ
Անդամ Զմմառու
Կաթողիկոսական Միաբանութեան
եւ Ժողովրդապետ Առնուվիլի

Սիրով ձեզ կը հրաւիրէ մասնակցելու Գոհաբանական պատարագին զոր պիտի մատուցանէ իր քահանայական ձեռնադրութեան Ոսկեայ յոբելեանին առթիւ՝

(Հոտմ 1945 - Առնուվիլ 1995)
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՃԵԱՆԻ
Նախագահութեամբ
եւ ի ներկայութեան Ֆրանսայի իր եղբայրակիցներուն Կիրակի, Ապրիլ 2, ժամը 17·30-ին, *Առնուվիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ:*

Արարողութենէն ետք՝ ընդունելութիւն, ժողովրդապետական սրահին մէջ 69, avenue Henri-Barbusse
Arnouville-lès-Gonesse

L'UCFAF renoue
avec le tourisme vers l'Arménie
avec le retour du printemps, l'UCFAF
qui fut dès 1955 l'initiateur
et le spécialiste du

Tourisme de Groupe

vous invite
● du 6 au 13 Avril

à assister au Saint-Siège d'Etchmiadzine
à l'intronisation du nouveau Catholicos
de tous les Arméniens
● du 20 au 27 Avril

à être présent à Dzidzernagapert
au 80e anniversaire du 24 Avril
Hébergement et pension complète à l'hôtel «*CHIRAG*» (**) (centre-ville). Avion Paris — Erevan — Paris, visa et excursions quotidiennes inclus.
EXCLUSIF : Excursion dans le Zanguézour. Visite de Datev et des chantiers du Fonds Arménien.
5 5 0 0 F tout compris et sans surprise
● du 3 au 17 Août

14 jours
Même conditions et avantages qu'en avril. Le prix sera communiqué incessamment.

Pour tous renseignements : UCFAF — 6, Cité du Wauxhall, 75010 Paris.
Tél. : 42. 08. 76. 49 (de 16h à 19h)
Fax : 42. 08. 09. 70.

RENOUER AVEC LE TOURISME
SERT L'ARMENIE . . .

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Ապրիլ 1, Տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին Մերոյ՝ սոսկալի չարչարանացն եւ մտին ի վիրապ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, խորանը բացուած պատարագ կը մատուցուի:

«Տէր Ողորմեա»ի ժամանակ Խորանին վարագոյրը կը գոցուի:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՂՈՒՃԵԱՆ

COMITE UNITAIRE
DES ASSOCIATIONS ARMENIENNES
D'ALFORTVILLE

COMMUNIQUE

INFORMER CONTRE L'OUBLI

La comunauté arménienne d'Alfortvlile a décidé, à son échelon, de réagir, et de faire de la 80e commémoration du génocide celle de l'information. Cette communauté, au travers du Comité Unitaire des Associations Arméniennes d'Alfortville, s'est fixé un certain nombre d'actions pour mobiliser, informer, sensibiliser la population du Val-de-Marne.

En direction de la population non-arménienne d'une part, par le biais de la presse locale et régionale, par des expositions et l'envoi de dossiers dans les bibliothèques municipales, des projections de films et exposés débats dans les collèges et lycées.

D'autre part en direction de la population arménienne, au travers d'un séminaire sur le génocide, d'une soirée consacrée à la poésie, au chant, à la peinture et d'une table ronde sur la cause arménienne à laquelle seront conviés des hommes politiques français.

Enfin, la Lettre du Comité Unitaire des Associations Arméniennes d'Alfortville tenant régulièrement informés les Alfortvillais des différentes manifestations à venir, en espérant trouver en chacun une conscience qui, ne peut rester indifférente face à un combat qui est celui des droits de l'homme dans leur ensemble.

Alfortville, le 22 Mars

Contact : Coordination M.C.A. :
Tél. : 43. 76. 55. 89

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

Գրական - Մշակութային
Յանձնախումբի
Կազմակերպութեամբ՝

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԱՐՁԱԿԸ
1926-ԷՆ 1939

Դասախօս՝ ԳՐԻԳՈՐ ՊԼԻՏԵԱՆ

Երկուշաբթի, Ապրիլ 3-ի երեկոյեան ժամը 8·30-ին, Հայ Մշակոյթի Տան Տիգրան եւ Զարուհի Տէմիրեան սրահին մէջ
17 rhi Պլէօ, 75009, Փարիզ
Մեթրօ Քատէ

ՅԱՆՕԹ. - Դասախօսը պիտի անդրադառնայ Շահան Շահնուրի, Վազգէն Շուշանեանի, Հրաչ Զարդարեանի, Ղեւոնդ Մելոյեանի, Նիկողոս Սարաֆեանի, Զարեհ Որբունիի եւ այլ ժամանակակիցներու ստեղծագործութեան: Այս հեղինակներու գործերու ընթերցումը աւելի օգտակար կը դարձնէ դասախօսութիւնը:

Concert Classique

par
LA CLASSE
DE MUSIQUE DE CHAMBRE
DU
CONCERVATOIRE DE MARSEILLE
(Professeur Edouard Exerjean)

SAMEDI 1er AVRIL à 20h30

Section des Jeunes de la Cathédrale Arménienne Apostolique
339, av. du Prado, 13008 Marseille

au programme :
Brahms — Beethoven — Debussy

Renseignements et réservations au
91 93 69 59 P.A.F.
et 42 03 05 63 (après 20h) 50F

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մ... նամխուղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւ... ընկերուհիները երկուշաբթի, Ապրիլ 3-ի ժամը 16-ին, Պօմոնի Եկեղեցիին կից սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ, զանազան տեղեկութիւններ պատգամաւորական ժողովէն եւ այլ հարցերու շուրջ:

Անդամուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Ի ՆՊԱՍՏ
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻՆ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

մասնակցութեամբ՝ ՓՕԼ ՊԱՂՏԱՏԼԵԱՆ - ի

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 1, ժամը 20·30-էն սկսեալ

« GYMNASE LAPIERRE » d'Alfortville
— Rue du 8 Mai 1945 —

Réservations : 43 - 75 - 28 - 37

REPRESENTATION EXCEPTIONNELLE
POUR LA NOUVELLE GENERATION

KATCH NAZAR

AVEC NAREK DOURIAN
ET LA TROUPE DU THEATRE TIOUZ D'EREVAN

THEATRE DES ARTS HEBERTOT
78,bd. des Batignolles, 75017 Paris (M° Rome)

Le Dimanche 2 Avril à 19 h 15 précises

Réservations au 45 95 26 66 *ou* 43 76 83 28

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 31
VENDREDI
31 MARS
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·561 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.561

Լ. ՋՈՒՐԱԲԵԱՆԻ ՄԱՐՏ 29-Ի ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Հանրապետութեան նախագահէն մամուլի քարտուղարը Մարտ 29-ին հետեւեալ յայտարարութիւնը կատարած է, ապա պատասխանած կարգ մը հարցումներու...

Մենք ակնատես եղանք Գերագոյն Խորհրդի այնպիսի որոշումներէ, որոնք բախտորոշ նշանակութիւն ունեն Հայաստանի համար:

Ընդունուեց սահմանադրական օրէնք, որով ժողովրդավարութիւնն աւելի խորն է արմատաւորւում մեր երկրում եւ ամրծւում են հիմքերը անցնցում եւ արդիւնաւէտ դեմոկրատական հասարակարգի հաստատման համար: Սահմանադրական օրէնքի կարեւորագոյն կէտն է այն, որով հնարաւորութիւն է ստեղծուել ընդունել սահմանադրութիւնը համաժողովրդական հանրաքուէի միջոցով: Սրբանով սահմանադրութեան ընդունման հարցը վերջապէս դուրս եկաւ փակուղուց, եւ մենք բացառիկ պատեհութիւն ստացանք արդէն այս տարի ընդունել սահմանադրութիւն, որով ժողովրդավարական հանրապետութիւնը Հայաստանում կայուն քաղաքական իրողութիւն է դառնում: Սահմանադրութեան ընդունումով կը յաղթահարուի լիազօրութիւնների բաշխման հետ կապուած քայքայիչ եւ անպտուղ պայքարը, օրէնդիրը ձեռնամուխ կը լինի կառուցողական օրինաստեղծ աշխատանքի, իսկ պետա - քաղաքական համակարգը կ'ապահովաւորուի կործանարար ցնցումներից: Փոխանցելով սահմանադրութեան ընդունման իրաւունքը ժողովրդին՝ ներկայացուցչական ժողովրդավարութիւնը հարըստացրեց անմիջական ժողովրդավարութիւնը եւ ժողովրդին դարձրեց հիմնարար պետական չինարարութեան ակտիվ մասնակից:

Մեւս կարեւորագոյն որոշումն է ընտրութիւնների մասին նոր օրէնքի սահմանադրական դրոյթների ընդունումը: Խափա՛ն թարելաւելով հին օրէնքը, ինչպէս նաեւ խթանելով բազմակուսակցական համակարգի ձեւաւորումը, նոր օրէնքը մեւնոյն ժամանակ չի բերում կըտրուկ փոփոխութիւնների, ապահովելով քաղաքական համակարգի յաջորդականութիւնը եւ նոր ընտրակարգին անցման սահունութիւնը:

Խիստ նշանակութիւն ունեն նաեւ 1995 թ. պետական եւ Հայաստանի սոցիալ - տնտեսական զարգացման ծրագրի միահամուռ ընդունումը, որը ապացուցում է հայ ժողովրդի՝ Մորհրդարանում իր ներկայացուցիչների միջոցով արտայայտուած կամքը՝ վճռականօրէն իրագործել չուկայական տնտեսական բարեփոխումները:

Մորհրդարանի որակեալ մեծամասնութեամբ ընդունուած որոշումները միանշանակօրէն կարելի է գնահատել որպէս ժողովրդավարութեան, բարեփոխումների եւ յառաջադիմութեան յաղթանակ, ամբողջ ժողովրդի յաղթանակ: Եւ կարելի է միայն ողջունել Մորհրդարանի կոլեկտիվ բանականութեան այս յաղթանակը, բոլոր այն քաղաքական ուժերին, որոնք քաղաքական արիւթիւն ցուցաբերեցին, յանուն համընդհանուր պետական շահի, գնալով զիջումների:

Այս բախտորոշ հարցերի չուրջ ցուցաբերած իրօք ազգային համաձայնութեան միակ անհամաձայնը մնաց ազգային համաձայնութեան Դաշինքը:

*
**

Հարցում. Ինչպէս էք գնահատում վերջերս մամուլում հնչած բնութագրութիւնը Լուսաւորութեան նախարարի պաշտօնատեղի տալով ռուսական զանգուածային յարձակումներուն, ծանր հրետանիով: Շալի, Գրոզնիէն եաք, երկրին երկրորդ քաղաքն է: 30 հազար նոր զաղթականներ կան բնակչութեան մէջ:

Լը Փէն, ի վերջոյ, դուռ է 500 քաղաքապետի ստորագրութիւն, ինչ որ կ'ապահովէ իր թեկնածութիւնը:

ՊԱԼԱՏԻՒՐի ընտրապայքարը 65 միլիոն ֆրանք կ'արժէ ըստ Ռընէ Կալի-ոը Ժանի, 15-րդ թաղամասի քաղաքապետ որ պատճապահն է ընտրապայքարին: Մուտքը 35 միլիոնի չուրջ կը նախատեսուի, որու վրայ կը բարդուի Պետութեան 30 միլիոնի հատուցումը: Գանձապահը չէ կրցած սակայն ճշդել թէ քանիի՞ նստած է Պուրժէի տօնակատարութիւնը: Ըստ նոր օրէնքներուն, առաջին չրջանի թեկնածուներու ծախքերը պէտք չէ անցնին 90 միլիոն Ֆր.ի դումարը եւ 120 միլիոն Ֆր. Բ. չրջանին համար: Առաջին չրջանի պիւտճէն 350 միլիոն ֆրանքի կը հասնի, այդը 2·5 անգամ աւելի կը ծախսէ քան՝ ձախը:

ՀԱՐՑԱԽՈՑՋԱԽՏ այնպիսի համեմատութիւններու հասած է որ հատ մըն ալ կատարուած է 8-էն 14 տարեկան երախաներու մօտ եւ պարզուած է որ անոնք Շիրաքը կ'ընտրեն, մինչ 20%-ը Պալատիւրի կողմնակից է եւ 15% ալ՝ Ժոսփէնի: Այս մանուկները Բ. չրջանին 60%-ով Շիրաքի յաղթանակը կ'ապահովեն 40%-ով Ժոսփէնի դէմ եւ 49%-ով Պալատիւրի դէմ: Ըստ իրենց Միթերան լաւ նախագահ մը եղած է (հետաքրքրական է նկատել որ երբ խնդրոյ առարկայ մանուկները 8-էն 14 տարեկան են, կը նշանակէ որ մաս մը ծնած իսկ չէր Միթերանի նախագահութեան սկիզբը, մաս մըն ալ նոր ծնած...): Նօ ֆոմէնք պիտի ըսէին Անգլիացիք:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆի վարչապետը՝ Անտրէաս Փափանտրէու այլեւս չատ ի վիճակի չի թուիր երկիրը կառավարելու եւ անմիջական չրջանակները կը խորհին նոյնիսկ թէ այլեւս սպառած է (75 տարեկան է, բայց երբեակ կամրջումի (փոնթաժ) ենթարկուած է քանի մը տարի առաջ): Օրը միայն 1 - 2 ժամ կրնայ աշխատիլ եւ երբեմն երբ հեռատեսիլէն խօսի, քանի մը չարթուան առաջուան տրուած որոշումներ կը հաղորդէ:

ԻՏԱԼԻՈՑ մէջ ձերբակալուած են երկու նախկին նախարարներ՝ Ֆորմիքա (ընկերվարական) եւ Լաթանձիօ (դեմոկրատ - քրիստոնեայ) ինչպէս նաեւ Պաոլի քաղաքապետը եւ 30 անձեր հակա - մաֆիա գործողութեան մը ընթացքին: Մեղադրըւած են կաշառակերութեան եւ զեղծարարութեան համար Պետութեան ի վնաս առողջապահական մարզին մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ սպայակոյտին հրահանգով թուրք եւ օտար լրագրողներու առջեւ անորոշ ժամանակով փակուած է Հապուրի սահմանային անցքը: Այդ անցքը ճամբան է Հիւսիսային Իրաքի ուր տասնօրեակէ մը ի վեր թրքական զինեալ ուժեր փՔԿ-ի դէմ գործողութիւններ կը ծաւալեն: Սպայակոյտը յայտնած է թէ լրագրողները միայն կազմակերպուած այցեր պիտի կրնան տալ յիշեալ չրջանը, իրենց առաջնորդութեամբ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐԸՆ 100 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ Կ'ՈՒԶԷ ՏԱԼ ԱՆԳԱՐԱՅԻ

ՄԻՆՉ ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ԿԸ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԻ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԱՔ

Գերմանիա զգուշացուց իր օժանդակութիւնը եւ զարմանքով նկատուեցաւ որ Ուաշինկթըն իսկ ձայն բարձրացուցած էր եւ հաշիւ կը պահանջէր Անգարայէն, բայց միաժամանակ Միացեալ - Նահանգներու կառավարութիւնը կը դիմէր Ծերակոյտին որ վաւերացնէ 100 միլիոն տոլարի օժանդակութիւն մը (անցեալ տարուան կրկինը) որովհետեւ Թուրքիա ռազմավիտակային կարեւոր դիրք մը ունի ՕԹԱՆ-ի կառոյցին մէջ: Տիկին Զիլլէր արդէն Ուաշինկթըն պիտի երթայ զալ ամիս, իր նոր Արտաքին նախարարն ալ՝ ինչօրինակ այս օրերուն կ'երթայ պատրաստելու համար վարչապետին այցելութիւնը:

Եւրոպա վճռական կը մնայ: Պոնի համար՝ «մեծ տարբերութիւն կայ Պետութեան մը միջեւ որ իր իսկ հողին վրայ կը պայքարի ահաբեկչութեան դէմ եւ

կատար Աշոտ Բլէեանի ցեղասպանութեան վերաբերեալ յայտարարութիւններ ընկատմամբ:

Պատասխան. -- Աշոտ Բլէեանի խօսքերը ազատազուեցին, մանկավարժական հարթութիւնից տեղափոխուեցին քաղաքական չահարկումների ոլորտ, երբեմն չատ անազնիւ: Ոչ ոք Հայաստանում չի կարող հրաժարուել ցեղասպանութեան նահատակների յիշատակի առջեւ մեր բոլորիս պատասխանատուութիւնից:

Հ. -- Ինչպէս էք վերաբերում Դաւիթ Վարդանեանի, Ալբեր Բաղդասարեանի այն պնդումներին, թէ իբր սահմանադրական օրէնքի ֆուէարկութեան արդիւնքները կեղծուել են:

Պ. -- Ես խորհուրդ կը տայի ընդդիմութեանը առաւել արհութեամբ ընդունել սեփական պարտութիւնը:

Հ. -- Ինչքանո՞վ են համապատասխանում իրականութեան «Ազգ»ի գլխաւոր խմբագիր Յակոբ Աւետիքեանի այն տեղեկութիւնները, որ Գարեգին Վեհափառը այսօր պիտի Պէյրութ - Աթէնք - Երեւան սովորական ուղեւով ժամանի Հայաստան, եթէ, ի հարկէ, «Ազգ»ի խմբագրութիւնը այդ նպատակի համար չի ուղարկել Պէյրութ նախագահական ինքնաթիռը:

Հ. -- Արդեօ՞ք սահմանադրութեան ընդունումը 1995 թուականին որեւէ քանով կը տարբերուի 1977 թուականի բրեժնեւեան խորհրդային սահմանադրութեան «համաժողովրդական» ընդունումից:

Պ. -- 1995 թուականը այս առումով այնքանով կը տարբերուի 1977-ից, ինչքանով ժողովրդավարական հանրապետութիւնը տարբերւում է կոմունիստական համակարգից:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՍԵՒ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ» մը (Մարտ 30) աշխատաւորներուն համար քանի փոխադրութեան բոլոր միջոցները գործադուլի մէջ էին եւ չարժումին հետեւողներու համակրանքն ալ չատ բարձր էր: Երկաթուղի, մեթրօ, հանրակառք, էրոֆլոթ, թղթատար եւ կազ - էլեկտրականութիւն տարբեր ծառայով կը հետեւէին չարժումին: Պահանջները կը վերաբերին ընդհանրապէս գնումի կարողութեան, բայց նաեւ աշխատանքի ապահովութեան: Գործադրկումներ կը կատարուին թէ երկաթուղիի սպասարկութեանց մէջ եւ թէ թղթատարի: Այս վերջին սպասարկութիւնը արդէն չատ անկանոն է վերջին ամիսներուն եւ չրջաններ կան ինչպէս Պուշ - տիւ - Ռոնի եւ Վառ-ի նահանգները ուր գործադուլի չարժումը ամբողջական է երկու չաբաթէ ի վեր: Ճաշերդող օրերուն ալ չարժումը պիտի ծաւալի ամբողջ երկրին մէջ: Հոս, աշխատավարձի յաւելումէն զատ պաշտօնեաները կը բողոքեն Պետութիւն - թղթատար ծրագրին դէմ որ 12 հազար աշխատանքի ընդումը կը նախատեսէ:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ անդամ մը եւս (ընտրական չրջանի հրաչքներու չրնորհիւ) նուազած է Ֆրանսայի մէջ 0·3% համեմատութեամբ: Փետրուարին 10·200-ով պակսած է աշխատանք փընտռողներու թիւը, բայց, աւելցած է երկար ժամանակի գործազուրկերու թիւը: Նուազումը երիտասարդներու կը վերաբերի: Պալատիւր չատ գոհ է:

ՊԱՊԸ հրապարակեց իր 11-րդ Շրջաբերական Թուղթը (անսիքլիք)՝ էվանճելիում վիթէ (կեանքի աւետարանը) 150 էջերէ կը բաղկանայ եւ կը յիշեցնէ եկեղեցւոյ աւանդական վարդապետութիւնը բարոյական եւ բարոյագիտական հարցերու մէջ մարդկային կեանքին կապուած: Պապը կը ձգտի՝ «մահուան ծառայման մատուցիչ մշակում մը» արդի ընկերութեանց մէջ, կը կրկնէ իր ընդդիմութիւնը վիժումի, հեշտամահութեան դէմ եւ խիստ կերպով կը քննադատէ այն ժողովրդապետութիւնները որոնք հանդուրժողական են այդ մարզերուն մէջ:

ՉԻՉԻՆԻՈՑ վերջին կառոյցները ստիպուեցան պարպել իրենց բերդը՝ Շալի, տեղի տալով ռուսական զանգուածային յարձակումներուն, ծանր հրետանիով: Շալի, Գրոզնիէն եաք, երկրին երկրորդ քաղաքն է: 30 հազար նոր զաղթականներ կան բնակչութեան մէջ:

Լը Փէն, ի վերջոյ, դուռ է 500 քաղաքապետի ստորագրութիւն, ինչ որ կ'ապահովէ իր թեկնածութիւնը:

ՊԱԼԱՏԻՒՐի ընտրապայքարը 65 միլիոն ֆրանք կ'արժէ ըստ Ռընէ Կալի-ոը Ժանի, 15-րդ թաղամասի քաղաքապետ որ պատճապահն է ընտրապայքարին: Մուտքը 35 միլիոնի չուրջ կը նախատեսուի, որու վրայ կը բարդուի Պետութեան 30 միլիոնի հատուցումը: Գանձապահը չէ կրցած սակայն ճշդել թէ քանիի՞ նստած է Պուրժէի տօնակատարութիւնը: Ըստ նոր օրէնքներուն, առաջին չրջանի թեկնածուներու ծախքերը պէտք չէ անցնին 90 միլիոն Ֆր.ի դումարը եւ 120 միլիոն Ֆր. Բ. չրջանին համար: Առաջին չրջանի պիւտճէն 350 միլիոն ֆրանքի կը հասնի, այդը 2·5 անգամ աւելի կը ծախսէ քան՝ ձախը:

ՀԱՐՑԱԽՈՑՋԱԽՏ այնպիսի համեմատութիւններու հասած է որ հատ մըն ալ կատարուած է 8-էն 14 տարեկան երախաներու մօտ եւ պարզուած է որ անոնք Շիրաքը կ'ընտրեն, մինչ 20%-ը Պալատիւրի կողմնակից է եւ 15% ալ՝ Ժոսփէնի: Այս մանուկները Բ. չրջանին 60%-ով Շիրաքի յաղթանակը կ'ապահովեն 40%-ով Ժոսփէնի դէմ եւ 49%-ով Պալատիւրի դէմ: Ըստ իրենց Միթերան լաւ նախագահ մը եղած է (հետաքրքրական է նկատել որ երբ խնդրոյ առարկայ մանուկները 8-էն 14 տարեկան են, կը նշանակէ որ մաս մը ծնած իսկ չէր Միթերանի նախագահութեան սկիզբը, մաս մըն ալ նոր ծնած...): Նօ ֆոմէնք պիտի ըսէին Անգլիացիք:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆի վարչապետը՝ Անտրէաս Փափանտրէու այլեւս չատ ի վիճակի չի թուիր երկիրը կառավարելու եւ անմիջական չրջանակները կը խորհին նոյնիսկ թէ այլեւս սպառած է (75 տարեկան է, բայց երբեակ կամրջումի (փոնթաժ) ենթարկուած է քանի մը տարի առաջ): Օրը միայն 1 - 2 ժամ կրնայ աշխատիլ եւ երբեմն երբ հեռատեսիլէն խօսի, քանի մը չարթուան առաջուան տրուած որոշումներ կը հաղորդէ:

ԻՏԱԼԻՈՑ մէջ ձերբակալուած են երկու նախկին նախարարներ՝ Ֆորմիքա (ընկերվարական) եւ Լաթանձիօ (դեմոկրատ - քրիստոնեայ) ինչպէս նաեւ Պաոլի քաղաքապետը եւ 30 անձեր հակա - մաֆիա գործողութեան մը ընթացքին: Մեղադրըւած են կաշառակերութեան եւ զեղծարարութեան համար Պետութեան ի վնաս առողջապահական մարզին մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ սպայակոյտին հրահանգով թուրք եւ օտար լրագրողներու առջեւ անորոշ ժամանակով փակուած է Հապուրի սահմանային անցքը: Այդ անցքը ճամբան է Հիւսիսային Իրաքի ուր տասնօրեակէ մը ի վեր թրքական զինեալ ուժեր փՔԿ-ի դէմ գործողութիւններ կը ծաւալեն: Սպայակոյտը յայտնած է թէ լրագրողները միայն կազմակերպուած այցեր պիտի կրնան տալ յիշեալ չրջանը, իրենց առաջնորդութեամբ:

ՓՈՒԹՊՈԼ
ԵՒՐՕ 96

Շորեքչաբթի, Մարտ 29-ին Ֆրանսա - Իսրայէլ 0 - 0 արդիւնք մը արձանագրեցին Թելավիվի մէջ: Նոյն օրը նոյն - ատիմբին մէջ, Ռումանիա յաղթեց Լեհաստանի՝ 2 - 1 եւ Սլովաքիա՝ Ազրբէյճանի 4 - 1: Դասաւորման մէջ Ֆրանսա երրորդ է, վերջին է Ազրբէյճան, գլուխն է Ռումանիա:

ՀԱՅԱՑՈՒԱԾ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

Մարդիկ կան որոնք անաղմուկ կ'աշխատին, օգտակար գեր մը կը կատարեն ու կ'անցնին կ'երթան այս աշխարհէն նոյնպէս անաղմուկ:

Այդպէս անաղմուկ աշխատող մըն էր բարեկամս՝ արձակագիր Գրիգոր Քէչիչեանը, որ մեր գրականութեան ծառայութեան մէջ մտաւ գրելով պատմուածքներ ու կատարելով թարգմանութիւններ իր իմացած լեզուներէն՝ Ֆրանսերէնէ ու անգլերէնէ:

Օր մը, երբ նստած էինք գրոյցի երեւանեան իր բնակարանին մէջ, իր ծխիկին ծուխն ամպելով Գրիգորը ըսաւ ինծի. - Մեծխօսիկութիւնը երբեւէ բարենիշ չի բերեր ենթակային: Մարդ իր տուածով կը յատկանշուի եւ ոչ ինքնագովումով. գրողը, պէտք է ունենայ իր ուժերուն գիտակցութիւնը, իր տեղը: Ցաւակնիլը՝ ուրիշ, իրագործուածը՝ այլ:

Գիտէի, որ Գրիգոր Քէչիչեանը կը սիրէր գրաղիլ բառաստեղծութեամբ: Ուզեցի ունենալ իր կազմած բառերուն ցանկը: Զուզեց տալ: Ըսաւ. - Կ'երեւի, օր մը կը գտնուի մէկը, որ ուսումնասիրելով գրածները, երեւան կը հանէ այն բոլոր բառերը որոնց առաջին գործածողը եղած եմ ես: Այդքան: Ինդրանք պնդումներս ապարդիւն մնացին: Հիմա, Գրիգորին մահուընէն չուրջ մէկուկէս տասնամեակ եաք, կը խորհիմ, պիտի գտնուի՞ օր մը, մէկը, որ իր գլուխը հակելով Քէչիչեանի պատմուածքներուն վրայ երեւան հանէ այն բառերը զորս ստեղծած էր գրողը: Գուցէ:

Անաղմուկ աշխատող մըն էր նաեւ Հրաչ Քալարենց բառաստեղծը: Մեր լեզուն գաղտնիք չունէր իրեն համար: Ինք ծնած էր գիրքերու էջերէն, անած էր գիրքերով ու ապրած գիրքերով:

Զինք մօտէն ճանչցողները կ'ըսեն թէ վանականի կեանքով ապրող բառաստեղծ մը եղած է Քալարենց: Բառաստեղծ, որ չէ ցուցադրած մեծամտութիւն: Եղած է մը եղած է Քալարենց: Բառաստեղծ, որ չէ ցուցադրած մեծամտութիւն: Եղած է խմբագիր, նոյնպէս համեստ: Գրաչարներուն բարեկամը եղած է Քալարենց: Եթէ իր ժամանակակից գրաչարները կարենանք խօսիլ տալ, անոնց պատմածներուն վը Քալարենցին մասին կարելի է գիրք մը կազմել:

Հրաչ Քալարենց չատ կը սիրէր հայացընել իր չուրջ գտնուող մարդոց ազգանունները զարմանալի դիւրութեամբ եւ հնարով:

Այսպէս, օրերէն օր մը, Քալարենցը խօսակցութեան մէջ ըլլալով արձակագիր Զօհրապ Քիրէճեանին հետ խորհուրդ կուտայ անոր մականունը գրել ոչ թէ քէով, այլ գիմ-ով ու հնչել Գիրէչեան: Այսինքն, եթէ սկզբնական հնչումով Քիրէճեանը (ճերմկցնող կիր) նշանակութիւնը ունէր թուրքերէնով, ապա նոր տառադարձումով կը դառնար գիր եւ էչ: Գիրէչեան: Մաքրուած: Հայացուած:

Ուրիշ օր մը, այլ բարեկամի մը մականունը, որ թուրքերէնով կրնար ճակատագիր նշանակել, կը հայացնէ այսպէս՝ Գետերեան: Մեր իմացած գետ բառին յղնակին. մինչդեռ սկզբնապէս այդ մականունը կը հնչուէր՝ Քէտէրեան: Այսպիսով ենթական հոսող բազմաճիւղ գետի վերածուեցաւ:

Հապա ի՛նչ ըսենք Գուրեղեանին, որ անունն է մեր սիրուած արձակագիրներէն Պօղոս Գուրեղեանին: Տղայ մը, որ ափրիկեան կեանքը բերաւ մեր գրականութեան ոչ միայն գիրքերով, այլ նաեւ՝ «Սփիւռք»ի եւ «Նայիրի»ի էջերէն. պատմուածքներ, որոնք մեծ սիրով կը կարդացուին:

Պօղոսին մականունը կը գրուէր այսպէս Քիւրէղեան, այսինքն, թուրքերէն իմաստով՝ ականջաօղ. մինչդեռ ներկայ հընչումով Պօղոսը Գուրէն զուրս ելած կ'ըլլայ ու կը կոչուի Գուրեղեան: Արձակագիրը իր բոլոր գործերը Քալարենցի կազմած տառադարձութեամբ կը ստորագրէ:

Քալարենցը գնաց բայց իր կազմած անունները կ'ապրին: Երանի իր օրինակին հետեւողները թիւ կազմեն, բազմանան:

Մեղմէ հազարներ, մինչեւ ե՞րբ, որպէս նախատինք պիտի հանդուրժեն Թրքաբարոյ անուններու եւ կոչուին Սողանեէմէղեան, Թախթապուրնեան, Շիլյակոբեան, Կէօզիւպէօյիւքեան, Զիւթպաչեան, Էթեէմէղեան եւայլն, եւայլն:

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆ

Հալէպ
Մարտ 9, 1995

Գերմանահայ նամակաբեր

ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՁՕԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բանախօսութիւններու յաջորդ նիւթը կը կազմէր Հայաստանի Հանրապետութեան դէրքը արտաքին քաղաքականութեան դեմի վրայ: Իրրեւ Հայաստանի Գերմանիոյ մէջ պաշտօնավարող դեսպան, տոքթոր Ֆէլիքս Մամիկոնեան, երիտասարդ հայ թարգմանի մը միջնորդութեամբ բացատրեց այդ քաղաքականութեան բնագաւառները, եզրերը եւ մօտակայ ու հեռակայ նպատակակէտները: Առանձին կերպով անդրադարձաւ Հայաստանի Հանրապետութեան վարած քաղաքականութեան չերտաւորումները իր դրացիները՝ Վրաստանի, Պարսկաստանի, Ադրբեջանի, Թուրքիոյ, ինչպէս եւ ռուսական Դաշնակցային Հանրապետութեան եւ Ամերիկայի Միացեալ - Նահանգներու Հանրապետութեան հանդէպ: Այդ նկարագրականներու մէջ ուշագրաւ կէտեր կային: Առաջին, Հայաստան՝ պատմական եւ մշակութային անքակտելի կապերով կապուած է Ռուսաստանի, որուն հետ վերջերս ստորագրուած զինակցային զինուորական դաշինքը մեծապէս ամրացուց հայ ժողովուրդի ազգային ապահովութեան երաշխիքը՝ չնորհիւ այն երկու զինուորական խարիսխներուն, որոնք հաստատուեցան Հայաստանի մէջ, որոնք պիտի հոգացուին եւ հրամանատարօրէն կարգաւորուին ռուսական ռազմական ուժերու կողմէ եւ որոնց ստորագրաս զինուորական անձնակազմերը տեղացի հայ բնակչութեան երիտասարդ զինուորներէ պիտի բաղկանան:

Երկրորդ, Ադրբեջանի հետ Արցախի հարցը պէտք է լուծուի խաղաղ միջոցներով, որուն համար ազերի ղեկավարները պէտք է բանակցին զլխաւորաբար Արցախի ղեկավար տարրերուն հետ՝ իրրեւ վէճի եւ բախումներու առաջնահերթ մասնակից կողմ: Այս առընչութեամբ հայ դեսպանը չեշտակի կերպով յայտարարեց որ առանց հայկական Արցախին, Հայաստանի իսկ գոյութիւնը վտանգուած կ'ըլլայ, և թէ այս տեսակէտէն, Արցախի Հայաստանի գոյատեւման գրաւականներէն մէկն է: Երրորդ, Թուրքերու հետ Հայաստանի յարաբերութիւնները ամէնէն բարդ և կնճռոտ յարաբերութիւններն են: Այդ յարաբերութիւնները ձեւով մը կանխորոշուած են պատմական անցեալի եղելութիւններով, որոնց առանցքը կը կազմէ հայկական ցեղասպանութեան իրաղրութիւնը: Հայ ազգը չի կրնար հոգեպէս ձերբազատուիլ այդ ազգակործան վիթխարի ողբերգութեան թողած բազմատեսակ հետքերէն եւ հետեւանքներէն. այս իմաստով ցեղասպանութիւնը հայ պատմութեան անբաժանելի եւ ամենանուիրական մէկ մասը կը կազմէ: Սակայն եւ այնպէս, յայտարարեց դեսպանը, Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան համար, ցեղասպանութեան հարցի արձարծումը հիմնահարց մը չի կրնար ըլլալ եւ հայ ժողովուրդի ընթացիկ կենսական հարցերուն համար ալ պէտք չէ ըլլայ: Հայ պետութեան ստիպողական եւ առաջնահերթ խնդիրները եւ այդ պետութիւնը կանգուն պահելու եւ զայն ամրացնելու պահանջքը, ինչպէս ուրիշ ազգերու պարագային, այնպէս ալ հայ ազգին համար, դլխաւոր չափանիշերը պէտք է ըլլան արտաքին քաղաքականութեան ծրագրումին եւ գործադրութեան մէջ. այսպիսի վարքագիծ պէտք չէ չափաթել ցեղասպանութիւնը ուրանալու կամ անոր նշանակութիւնը արժէզրկելու անհեթեթ պնդումներուն հետ: Մենք լիուլի համամիտ ենք որ հայ պիտանականներ, պատմաբանները չարունակեն պրպտել, քննարկել եւ յայտնաբերել հայ ազգի այդ ողբերգութեան բոլոր հանգամանքները, ծալքերը, եւ հետեւանքները:

Միւս կողմէ, ան չեշտեց նաեւ որ թէ ազերի եւ թէ թրքական չրջափակումները չյաջողեցան իրենց նպատակին հասնիլ, այն է, ծունկի բերել Հայաստանը, եւ այս իմաստով ձախողութիւն պէտք է նկատել. այս առընչութեամբ դեսպանը չեշտեց նաեւ որ Հայաստանի արտաքին քաղաքականութիւնը որոշ նուաճում մը արձանագրեց այն իմաստով որ արեւմտեան դրամատուներ ինչպէս պետական եւ մասնաւոր ընկերութիւններ Հայաստանի ընձեռած իրենց դրամական օժանդակութիւններու եւ փոխատուութիւններու առիթով այլեւս չեն պնդեր որ նախ Արցախի խնդիրը լուծուի եւ խաղաղութիւն հաստատուի. այլեւս այսպիսի նախապայման մը չի կիրարկուիր:

Զորրորդ, Պարսկաստանի հետ Հայաստանի յարաբերութիւնները ոչ միայն բարեկամական են, այլեւ՝ տնտեսական դետնի վրայ չարունակ բարգաւաճման ուղի մը բռնած են. առեւտուրը յարաճունօրէն կ'աշխուժանայ եւ Ռուսաստանէն յետոյ, որուն հետ Հայաստանի ներածում եւ արտածումները զերակչիռ չափերու հասած են, Պարսկաստան կը զրաւէ երկրորդ տեղը: Անդրադառնալով այս զարգացման քաղաքական հետեւանքներուն, դեսպանը ցաւօք նկատել տուաւ որ արեւմտեան երկիրներէն ոմանք, յատկապէս, Ամերիկա, հաշտ աչքով չի նայիր այս զարգացման. այս պատճառաւ Հայաստանի կառավարութիւնը ստիպուած է յաճախակի բացատրականներ տալ Պարսկաստանի հետ կատարուած տնտեսական եւ առեւտրական կապերուն Հայաստանի գոյատեւման համար ունեցած կենսական կարեւորութեան: Վրաստանի, Ամերիկայի եւ Գերմանիոյ հետ մշակուած եւ մշակելի կապերուն համար ալ դեսպանը ըրաւ կարդ մը յայտարարութիւններ եւ տուաւ բացատրականներ այն իմաստով որ առոնք բոլորը բարեյոյս բնոյթ մը ունին:

Արցախի վերաբերեալ ելոյթները, որոնք այս հատուածի - ժողովի երրորդ եւ վերջին մասը կը կազմէին իրրեւ մասնակից ունէին տոքթորներ՝ Լիա - Մարիա Առնի, Կրայֆովալտի համալսարանէն, Ուլէ Հալպախ, Քէօլնի Միջազգային Ուսումնասիրութեանց Հիմնարկէն եւ Ռաֆֆի Քանթեան ու Էլվիրա Գինտըլ, Գերմանահայ Ընկերութենէն: Հոս ծեծուեցան չատ մը առկախ հարցեր, որոնք կը ծանրացնեն Արցախի թնճուկին բարձումի պայմանները եւ մնայուն խաղաղութեան վերահաստատման հիմնական խնդիրը:

Այս նիստերէն ղուրս, տեղի ունեցան երեկոյեան հանդիպումներ որոնց ընթացքին դլխաւոր բանախօսները թէ՛ ընդարձակեցին իրենց նիւթերու մասին նախօրօք ըրած իրենց վերլուծումները եւ թէ պատասխանեցին բազմատեսակ վիճաբանական հարցումներու: Դեսպան Ֆէլիքս Մամիկոնեանին ուղղուեցան, զոր օրինակ, ընդդիմախօսական հարցումներ՝ վերջերս ի գործ դրուած պետական այն միջոցներուն համար, որոնցմով Հ. Յ. Դ. կուսակցութիւնը արգիլուեցաւ Հայաստանի մէջ. դեսպանը փորձեց գոհացուցիչ պատասխաններ տալ: Ուրիշ երեկոյեան նման նիստ մը յատկացուած էր փրոֆ. Վահագն Տատրեանին, ընկերակցութեամբ Թուրք Հեղինակ Թանէր Աքչամի: Լեցուած սրահին մէջ իրենց ներկայութեամբ կրկին կը փայլէին կարգ մը Թուրքեր եւ Քիւրտեր: Հայ ուսանողներէն մէկը Աքչամին ընդդիմախօսելով, անոր ասպարէզ կարդաց, որ իր գրքոյկին մէջ մէկին եւ չառաչուն կերպով չէր ճաղկած հայկական ցեղասպանութիւնը եւ ապաստանած էր տարաժամ բացատրութիւններու ետին, միայն հարեւանցի կերպով վերլուծելով հայկական ցեղասպանութիւնը. նոյնպէս, կասկածանքի չեշտ մը դնելով, հայ ուսանողը հարց արձարծեց որ ինչպէս կ'ըլլայ թէ Թուրք հեղինակին գիրքը, ի բացառութիւն միւս բոլոր համանման գիրքերու, չարգիլուեցաւ Թուրքիոյ ապահովութեան յատուկ դատախազին կողմէ: Պ. Աքչամի երկար բացատրականէն յետոյ, որուն ընթացքին Թուրք հեղինակը հեգնանքով ըսաւ որ «կ'երեւի թէ գիրքս եթէ արգիլուէր ես աւելի նախապատուելի պիտի ըլլայ կասկածամիտ Հայերու համար եւ այս ձեւով ես հիմա խնդրական հեղինակ մըն եմ»: Փրոֆ. Տատրեան խօսք առաւ: Անդրադառնալով չատ մը Հայերու տածած այս կասկածամտութեան, Տատրեան փոքրիկ դասախօսութիւն մը տուաւ հոն առաջարկելով որ կարծրացած հանրային կարծիք, թրքական խորամանկ թշնամութիւններ, դերփափուկ հարց, կաղապարուած տեսակէտներ եւ պնդումներ թուրք պատմագէտներու կողմէ, եւ թուրք կառավարութեան հիմնական մտահոդութիւնները ազդակներ են, որոնք նկատի պէտք է առնել այս հարցին գիրքի մը միջոցաւ արձարծման կապակցութեամբ: Հոս մտաւորական ուղիով ներթափանցումի խնդիր մը կայ, որ պէտք է ընթանայ զգոյշ քայլերով, չափաւոր լեզուով եւ հաւատարակչռուածութեան պահանջած պայմաններով: Ոճրագործ մը զղջումի բերելու ուղին սանձարձակ մեղադրանքի եւ ամբաստանութեան ուղին չի կրնար ըլլալ, մանաւանդ որ եթէ մեզադրելը ուժի, ազդեցութեան եւ ուրիչ առաւելութիւններու լծակը իր ձեռքին մէջ կը պահէ, եւ մեղադրուղը զուրկ է որեւէ հեղինակութենէ եւ անկողմնակալութենէ կը տառապի: Այս կապակցութեամբ Տատրեան տուաւ փոքրիկ բացատրական մը թէ ինչպէս իր՝ հայկական ցեղասպանութեան նուիրուած իրաւաբանական վերլուծումը, որ YALE համալսարանի իրաւաբանական կաճառին կողմէ հրատարակուեցաւ քանի մը տարի առաջ, անցեալ չաբաթ Թրքերէն լեզուով Պէկիկ Թրքական հրատարակչականին կողմէ Իսթանպուլի մէջ իրրեւ 225 էջնոց գիրք մը հրատարակուեցաւ: Պարագաները հետեւեալներն էին: Ամերիկայի փրոֆ. մը, Հէնրի Թարկաս, քանի մը տարի առաջ Վիէննայի մէջ տեղի ունեցած միջազգային գիտաժողովի մը ընթացքին փրոֆ. Տատրեանի հետ ունեցած էր ընդարձակ հարցազրոյց մը, որ յետոյ իրրեւ յօդուած հրատարակուեցաւ ամերիկեան հանդէսի մը մէջ: Այդ հարցազրոյցի ընթացքին, պատասխանելով իրեն եղած հարցումին, Տատրեան այն կարծիքը յայտներ է, որ հայկական ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումին համար գլխաւորաբար մէկ յոյս կայ. այդ յոյսը թուրք մտաւորականներու այն եզակի խումբն է, որ որոշ չափով ազատամիտ է, կաղապարուած հայեցողութենէ մը չէ կաշկանդուած եւ որոշ կարեկցութիւն ունի հայ ժողովուրդին հանդէպ, իր կրած չարունակական տառապանքներուն համար: Պէկիկ հրատարակչականի տնօրէն Իակըբ Զարաքօլու կարդացեր է այս տողերը, տպաւորուեր է ատոնց ներչնչած ոգիէն, եւ որոշեր է Տատրեանի մատնանշած ուղղութեամբ քայլ մը առնել. որքան որ կ'իմանանք, այս հրատարակիչը, խորհրդակցելով Տատրեանի հետ, պատրաստած միւս բոլոր գործերուն մէջ նպատակ ունի հայ ակադեմականին հայկական ցեղասպանութեան նուիրուած բոլոր գործերը ամբողջականօրէն թարգմանել տալով Պոլսոյ մէջ Թրքերէն լեզուով հրատարակել, եթէ պայմանները թոյլատու ըլլան:

Երեկոյեան այս հանդիպումին փրոֆ. Տատրեան նոր յայտնութիւն մըն ալ ըրաւ: Այս ամառ լոյս տեսնելիք իր 300 էջերէ աւելի տարողութեամբ գիրքը, որ հայկական ցեղասպանութեան ընդհանուր պատմութեան կը վերաբերի, եւ որ լոյս պիտի տեսնէ միաժամանակ թէ Օքսֆորտ (Անգլիա) եւ թէ Ամերիկա, մասնաւոր դլուխ մը ունի ուր քննարկումի կ'ենթարկուի հայկական ցեղասպանութեան իրագործման մէջ գերմանական մեղսակցութեան բնոյթի եւ տարողութեան հարցը: Ըստ Տատրեանի յայտնութեան գերման բարձրաստիճան պետական պաշտօնեաներ, որոնք Թրքական ընդհանուր բանակատեղիին մէջ պաշտօններ վարած էին, Հայերու բնաջնջման եւ տեղահանութեան վերաբերեալ կարդ մը հրամանները անձամբ ստորագրած են եւ տեղահանութեան դաղտնի խորհրդակցութիւններուն եւ ատոնցմէ յետոյ որոշումներու տրուելուն մասնակցած են: Ընդհանրապէս, փրոֆ. Տատրեան իր այս ծանրակչիռ գլուխին մէջ առաջին անդամ ըլլալով, եւ հիմնուած՝ գերմանական եւ Թրքական փաստաթուղթերու վրայ, գերմանական պատասխանատուութեան իրաւական եւ իրաւաբանական հարց արծարծած է: Ներկայ բազմաթիւ գերմանացիներ զգալի կերպով խռովեցան եւ ուզեցին մանրամասնութիւններուն տեղեկանալ: Մէտիայի ներկայացուցիչները ընդարձակ տեղ տուին այս հարցին, փրոֆ. Տատրեանի հետ իրենց վարած հարցազրոյցներուն մէջ եւ ակնկալելի է որ Գերմանիոյ Արտաքին նախարարութիւնը չուտով իրազեկ պիտի ըլլայ այս հարցին եւ ատոր առընչուղ հետեւանքներուն: Արդարեւ, փրոֆ. Տատրեան իր բացատրականին մէջ յիչեց որ Պոննի մէջ իր գտած վաւերագիրներէն մէկուն մէջ գերման Արտաքին նա-

խարարութիւնը խնդրոյ առարկայ պերման հրամանատարներէն մին կը սաստէ որ ինչո՞ւ չմարսութիւն ըրաւ՝ դնելով իր սոսրագրութիւնը վաւերագրի մը տակ, որ ոչ միայն թշնամիներուն կողմէ զերմանական մեղադկութեան ամբաստանութեան, այլ նաեւ նիւթական տուգանքի պահանջի իրաւական ծառայէ:

Վերջապէս կար երրորդ երեկոյեան հանդիպում մը, ուր զերմանական Խորհրդարանի երեսփոխան՝ տոքթ. Տիթրիխ Շիէրլինկ, մասնակցութեամբ Պոնն կայք հաստատած զերմանական կարմիր Խաչի ներկայացուիչ՝ տոքթ. Եոհաննէս Թայխերթի, Թիւպինկէնի հայանպաստ կազմակերպութեան վարիչ՝ Մաթըէն Պայէրի եւ Հայաստան Հիմնադրամի գերմանիոյ վարիչ Սթէֆան Թաշճեանի, դեկուցում մը ներկայացուց վիճաբանութեան նիւթ դարձնելու համար պայն:

Գերման երեսփոխանին մտադրութիւնը, ըստ երեւոյթին, օգնել էր Հայաստանի ընդհանուր կացութեան զդալի բարելաւման՝ Արցախի կնճիռին վերադարձ պիջումներու եւ խաղաղ միջոցներով կարգադրելու հեռանուտ եղանակով մը: Ան կրնեց եւրոպական, ռուսական եւ ամերիկեան նմանօրինակ առաջարկներու նախադիծերը, որոնց մէջ քանին է՝ ոչ յաղթող, ոչ ալ պարտուղի հոդեվիճակ պէտք է ստեղծել իրադրծելի հաչտարար կարգադրութիւններու կատարմամբ: Թէ՛ Հայերը եւ թէ Ադերիները ներկայի կռիւները եւ վէճերը կը տանին անցեալի տուեալներու եւ յիշատակներու հիմերու վրայ, փոխանակ նկատի ունենալու ընթացիկ ծանրակչիռ պայմանները եւ ապագայի հեռանկարները, որու հետեւանքով թէ՛ Հայերը, թէ Ադերիները պիտակցաբար թէ անպիտակցաբար իրենց զերեզմանները փորելով անկումի ճամբան բռնած են:

Այս զեկուցումին ճնշիչ եւ մռայլ մէկ մասը կը կազմէր զերմանացի երեսփոխանին ներկայացուցած պատկերը՝ Հայաստանի մէջ ներկայիս տիրող պայմաններու մասին: Նախ ան կը յիշէր որ Հայաստանի տնտեսութիւնը յուսահատական վիճակի մը մէջ է եւ կանգուն կը մնայ միայն արտասահմանէն եկած օգնութիւններով: Ճարտարարուեստի զեմնի վրայ արտադրութիւնը ճգճիմ եւ անկման չափերու ինկած է եւ եթէ նոյնիսկ վառելանիւթի եւ էլեկտրական մատակարարումի հարցը որոշ չափով լուծուի, արտածումի համար անհրաժեշտ փոխադրութեան միջոցները արդելակուած են Թուրքիոյ, Ադրբեջանի եւ մասամբ ալ Թուսիոյ Չէչէնիոյ պատերազմի կապակցութեամբ պարտադրած շրջափակումներուն պատճառով: Երկիր մը չի կրնար այս պայմաններուն տակ իր զոյութեան երկար ժամանակ քարշ տալ: Օդանաւային ուղիով եղած արտածումները եւ ներածումները ծիծաղելի ըլլու աստիճան աննշան են:

Երեսփոխան տոքթոր Շիէրլինկ ապամասը կը դնէ տնտեսական եւ կենցաղային այս դժխեմ պայմաններէն ստեղծուած վատառողջ այն պայմաններուն վրայ, որով Հայաստան այսօր տագնապներու մէջ կը տապլկի: Բացի Հայաստանի հայթայթումի երեւոյթէն, որով հազարաւոր Հայեր տակաւ առ տակաւ կը հեռանան Հայաստանէն եւ որոնցմէ չատերու վերադարձը ան անհաւանական կը նկատէ (մանաւանդ այն Հայերուն, որոնք կը յաջողին առեւտրական կամ գործի յաջողութիւններ արձանագրել իրենց հաստատուած վայրերուն մէջ), զերման երեսփոխանը կը յիշէ դէպքեր ուր Եւրոպայի եւ յատկապէս Գերմանիոյ կողմէ օգնութեան հոսանքը չորնալու վրայ է: պատճառը, ըստ իր բացատրութեան, օժանդակութեան եւրոպական բազմաթիւ ծրագիրները, անտարբերութեան, ապիկարութեան եւ կաշառակերութեան պատճառաւ ամլութեան կը դատապարտուին եւ այդ ծրագիրներու նեցուկ եւրոպական կազմակերպութիւններ բարոյալքուած եւ յուսահատ՝ մնայուն կերպով կը հեռանան Հայաստանէն, այդպէսով Հայաստանի ըրած իրենց աջակցութիւնն ալ դադրեցնելով: Շիէրլինկ կը չեշտէ որ հոս միայն խնդրոյ առարկայ չեն ապրուստ դիւրացնելու մտքով եղած օգնութիւնները, այլ ճարտարարուեստի քաղաքաշինութեան, կրթութեան, առողջապահութեան ուսյն մարզերու մէջ հայկական մտանդիմներ մարզելու եւ նորարար անձնակազմներ պատրաստելու յոյժ կենսական հարցը: Իբրեւ օրինակ կը յիշէ Հնդկահանդի բացասական վերաձառութիւնները, որուն հետեւանքով չատ մը ծրագիրները ընդուեցան եւ այդ նահանդը հիմա իր աջակցութիւնը ուղղեց դէպի Պալթեան շրջանը՝ Վիլնիուս քաղաքը:

Ջերման երեսփոխանը կը յիշէ ընդհանուր ապականածութեան մթնոլորտի մը գոյութիւնը ներկայի Հայաստանի մէջ, ուր կաշառակերութեան կողքին կը ծաղկին մաֆիատիպ ապօրինի եւ քրէական յանցագործութիւններ որոնք թափանցած են չատ մը նախարարական պաշտօնատեղիներու գործառնութիւններու ընթացակարգերը: Հիմնուելով այս տուդումներու կամ արժեւորումներու իրադրութեան վրայ, Շիէրլինկ յոռետեսօրէն կը յայտարարէ որ ժողովրդավարութիւնը Հայաստանի մէջ լրջօրէն վտանգուած է եւ այս բոլորին վախճանը անխուսափելիօրէն բացարձակ մենատիրութիւն եւ բռնակալութիւն պիտի ըլլայ:

Միւնհայմի մէջ տեղի ունեցած այս ձեռնարկին վախճանը աւետող վերջին հանդիպումը Մարտ 20, Կիրակի օրը կէսօրէ առաջ: Իրրեւ եզրափակիչ նիստ, ներկաներուն առիթ տրուեցաւ առանձին հարցումներ ուղղել կամ յայտարարութիւններ ընել նիստերու բերնոյթին, ելոյթներ ունեցողներուն արտայայտած միտքերուն եւ այլնի մասին: Թէ՛ գոհունակութեան եւ թէ քննադատութեան համախառն խօսքեր ըսուեցան, բայց գոհունակութեան ընդհանուր պատկերը բացայայտ էր եւ խրախուսիչ: Այս տեսակէտէ կ'արժէ ստորագծել թուրք ինժեներների մը այդ նիստին սահուն դերմաներէնով արտասանած հետեւեալ խօսքը, որ թերեւս կ'ամփոփէ հաւաքոյթին արձանագրած պայմանական յաջողութիւնը. «Ես Թուրք մըն եմ, որ կ'ընդունի հայկական ցեղասպանութեան պատմական իրողութիւնը: Փրոֆէսէօր Տաորեանի միջազգային իրաւաբանական տարազը ստոյգ նպատ մըն է այս ուղղութեամբ, ինչպէս եւ Թանէր Աքչամի ըրած պրպտումները: Թուրք կառավարութիւնը պէտք է լրջօրէն մօտենայ այս հարցին եւ այլեւս հրաժարի ինքնախաբէական իր քայլերէն»: Կը լսենք որ Թանէր Աքչամ ներկայիս Գերմանիոյ Համպուրկ քաղաքին մէջ հաստատուած զերմանական պրպտումներու նուիրուած հիմնարկի մը մէջ վերջացնելու վրայ է հայկական ցեղասպանութեան նիւթին նուիրուած լայնածաւալ աշխատանք մը, որուն իրագործման համար կ'ըսուի որ փրոֆէսէօր Տաորեան իր լիակատար աջակցութիւնը մատուցած է, Աքչամին տրամադրելով բոլոր անհրաժեշտ զերմաներէն, թրքերէն եւ անգլերէն փաստաթուղթերը եւ ընելով անհրաժեշտ յուշմունքները, ձեռագիրին կառուցուածքային կազմակերպուման համար: Այս դիրքը պիտի հրատարակուի թէ զերմաներէն լեզուով Համպուրկի մէջ եւ թէ թրքերէն լեզուով Պոլսոյ մէջ:

Միւնհայմի հանդիպումները կազմակերպող զերմանահայ միութիւնը արժանի է ամէն դնահատանքի եւ քաջալերանքի:

ՈՒՆԿՆԴԻՐ

ՇԱԻԻԼ

ԴԱՍԱՒՕՍՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԱՍԻՆ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Մշակութային Յանձնախումբը դնահատելի դաղափարը ունեցած է կազմակերպելու դասախօսութիւններու չարք մը՝ նուիրուած Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիին: Առաջինը տեղի ունեցաւ Մարտ 18-ի երեկոյեան, երբ սասնեակ ներկաներու առջեւ:

Հոգեւոր հովիւ՝ Ցարութիւն Քահանայ Թաչճեանի բարի գալուստի քանի մը խօսքերէն վերջ, Տիկին Աստղիկ Տէմէեան երեկոյթին բացումը կատարեց մեկնաբանելով երկու հոգեւորական երգեր: Ապա, բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ Ժիրայր Պետրոսեան, որուն նիւթը էր՝ «Հայկական ինքնութիւնը եւ Ազգային Եկեղեցի»: Ան, ներկայացուց մեր եկեղեցիին ընդհանուր պատմութիւնը, չեշտը դնելով անոր ազգային դիմագիծին վրայ: Մէջբերումներ ընելով Մովսէս Խորենացիէն եւ Փաւստոս Բիւզանդէն, ան բացատրեց Հայաստանեայց Եկեղեցիին հրաշակայ դերը 1700 երկար տարիներու երկայնքին՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչէն դիրերու գիւտը, անցնելով մինչեւ Տէր Զօրի անապատը:

Ժ. Պետրոսեանի համար, երկու ազդակներ ձեւաւորած եւ պահպանած են հայ մարդը. իր հողը եւ իր եկեղեցին, որուն հետ ան կը նոյնանայ: Եթէ պատահի որ մէկը կամ միւսը կորնցնէ ան այլեւս անկարող կը դառնայ պահպանելու իր ինքնութիւնը: Օրինակ լեհահայ մեծ գաղութը, որ կորնցնելէ վերջ իր հողը հեռացաւ նաեւ իր դաւանանքէն, ու ենթարկուելով Հռոմի, արագօրէն օտարացաւ, եւ այդ, հակառակ իրեն ընծայուած լայն առաւելութիւններուն (մինչեւ իսկ սեփական օրէնսդրութեան):

Իր խօսքը եզրակացնելով, Ժ. Պետրոսեան չեչտեց նաեւ որ անհրաժեշտ է որ եկեղեցին զօրաւոր կառոյց մը մնայ. ան յիշեց որ երբ Արաբները փորձեցին Հայերը կրօնափոխ ընել, չյաջողեցան որովհետեւ այդ ժամանակներուն եկեղեցին հզօր էր: Այն օրէն երբ ան տկարացաւ, դժուարութիւնները ծառացան իր եւ ժողովուրդին առջեւ: Այսօր, Հայաստանեայց Եկեղեցին ծանր օրեր կ'ապրի. ներքին պառակտում, կոչումի նուազում, օտար աղանդներու ներխուժում ... Անհրաժեշտ է որ ան վերագտնէ իր նախկին ուժն ու եւայնպէս, այդ օրէն ի վեր, ամէն ամսուան երկրորդ Կիրակին խարոյկ մը կը վառի Սուիլեատոյի հրուանդանին ծայրը. դեղնաւուն բոցով մի քանի ժամ կը վառի, յետոյ կը մարի: Երբեմն՝ կանաչի զարնող բոց մը կ'արձակէ: Կազի լապտերով ճկնորսանաւ չէ, քանի որ հրուանդանէն անդին ցած խորութեամբ ծովեզր չկայ: Մացառներու կրակ չէ, որովհետեւ լերկ հրուանդանին վրայ ժայռէ զատ ուրիշ բան չկայ: «Ալպանացին է, իր նշանը կ'ուղարկէ», - կ'ըսէ Նիկոլա: Նշան որուն պատասխան պիտի չտրուի երբեք, որովհետեւ Գովինոյի ցամաքամասը մութ եւ արեւմուտքի հանդիպ անպատասխան կը մնայ լեռներուն լայնատարած չուքին ներքեւ:

7 - 7 -37

Նաւը հեզասահ կ'ընթանայ: Ն. զայն մկրտած է «վաճ Նորդրն» անունով: Այժմ՝ երբ օդը հանդարտ ըլլայ, զայն խարսխած կը պահենք պատշգամին ներքեւ: Սիրուն է, իր սեւ ներկին վրայ պղնձեայ զարդարանքներով եւ սպիտակ առագաստով: Երկկ՝ հիւսիս - արեւելքէն փչող պաղ հովով մը զայն բացը հանեցինք մինչեւ Քառասուն Մանկունք: Հովու դէմ նաւարկելու չկամութեան յաղթահարել կ'ուզէի: Սակայն նաւը դանակի պէս կը կտրէր հովը: Ցուռկին քովի վայրը ուռած եւ փչակուած է: Պէտք է քերթենք ու ներկենք, որպէսզի չորղնուի: Կը նշմարեմ որ նաւուն մասին կը խօսինք այն գիտակցութեամբ եւ ընտանի չեչտով զոր մարդիկ կը գործածեն իրենց որդեզրած անասուններուն մասին խօսած ատեն: Երիտասարդ ուսուցիչ Նիկոն նաւ ելլելու համար հոգի կուտայ: Կէս - բերան հրաւիրեցինք որ իրիկունը մեզի հետ նաւարկելու գայ: Մեր երկուքէն չատ աւելի նուրբ հասկացողութեամբ կը վարէ նաւը, ամրապնդ եւ հաստատակամ, անկէ պահանջելիքին մասին անսխալական դատումով: Նաւը հովուն հակառակ ուղղութեամբ կը դառնայ պարուհիի մը պէս եւ տան ներքեւի հանդարտ կայանը կը հասնի՝ մետաքսեայ նաւու մը նման դողդոջելով:

ԿՂԶԻԻՆ ՍՈՒՐԲԸ

Իրապէս՝ կղզին Սուրբն է, Սուրբն ալ՝ կղզին: Գրեթէ բոլոր արու երախաները իր անունը կը կրեն: Կղզիին բոլոր նաւերը՝ նոճիի նախնական փայտէ իրենց կայմերուն վրայ դամուած ունին անոր թիթեղատիպ դէմքը - տիրատեսիլ մօրուքով եւ յօնքերով: Անոր անունով երդում ընելը համազօր է ամէնէն հանդիսաւոր անքակտելի խոստումի, քանզի իր աշխարհ գալէն մօտ երկու հազար տարի առք, Սբ. Սպիրիդիոն դեռ միչտ կենդանի կը մնայ Գորսիրայի մէջ: Ան է կղզիին Ազդեցիկ Ուժը:

Իր անուան նուիրուած եկեղեցիի մատուռին մէջ կը հանդչի ան, քիչ մը այլամերժ բայց հաստատակամ երեւոյթով, այնպէս ինչպէս վայել է աշխարհի չարն ու բարին տեսած եւ երկնքի հետ հաւասար մակարդակի վրայ դտնուող մէկուն: Փայտեայ դամբարանը խորունկ եւ հանդրստաւէտ է: Ձմեռնաթռչունի մէկ մատածի անշարժութեամբ՝ Սուրբը կը հանդչի ճոխ յարդարանքներով զադաղին մէջ, որու արտաքին արծաթապատ կափարիչը տեւաբար կը կրէ զայն ծռելով համբուրող հաւատացեալներու չունչին հետքերը:

(Շար. 9)

ԳՈՂՈՒԹԻՒ ԳՈՂՈՒԹ

Աթէնքի մէջ, Մարտ 13-ին իր մահկանացուն կնքած է գաղութի ծանօթ դէմքերէն՝ Լեւոն Գալեան, Հ. Մ. Ը. Մ-ի նուիրեալ մը: Ծնած էր զարուս սկիզբը Ատանա եւ 13 տարեկանին արդէն մաս կազմած տեղւոյն Հայ Արիներու Միութեան: 1921, Կիլիկիոյ պարպումէն ետք, ծնողքին հետ անցած է Սուրիա, 22-ին փոխադրուած Իզմիր, որու ապչտէն ետք անցած է Յունաստան: 1923-ին կազմած է արիներու խումբ մը: 1924-ին, երբ կը հիմնուէր տեղւոյն Հ. Մ. Ը. Մ-ը զարձած է նախ փոխ - խմբապետ, ապա՝ խըմբապետ: Ցետագային եղած է Հ.Մ.Ը.Մ-ի Յունաստանի Շրջ. վարչութեան անդամ, 1976-էն 80 ալ՝ ատենապետ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Ֆիքրի Ս. Կարապետ Եկեղեցին, յորն թէ հայ պաշտօնական անձնաւորութիւններու եւ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Յանուն Հ. Մ. Ը. Մ-ին խօսք առած է Պօղոս Զոլաքեան:

***

Թեհրանի Արարատ մարզասանքի սրահին մէջ, Մարտ 5-ին, նախաձեռնութեամբ տեղւոյն Թեմական խորհուրդի, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան տեղի ունեցած է Արտակ Արք. Մանուկեանի առաջնորդութեան 35-ամեակի յոբնակատարութիւնը: Բացման խօսքը արտասանած է, յանուն կազմակերպիչ յանձնախումբին, Սայեթ Բարունեան բացատրելով հանդիսութեան նպատակը: Շնորհաւորական ուղերձներու ընթերցումէն ետք, ղրծադրուած է դեղարուեստական յայտադիր մը, ապա խօսքը արուած Արտակ Արք.ի որ շնորհակալութիւն յայտնած է:

ԼՕՐԸՆՍ ՏՐՈՒԼ

ՊՐՈՍՊԵՐՈՅԻ ԿՂԶԻՆ

Ներածական՝ Գործու կղզիի բնութեան ու ապրելակերպին

Անգլերէնէ Թարգմանեց՝ ՇԱՒԻԼ ՏԵՐ - ՄԵԼԿՈՆԵԱՆ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

6 - 7 - 37

Քաղաքական տագնապի մը պահուն ըլլան կ'աքսորեն կղզիկը, աղջիկը հսկողութեան տակ կը պահեն ծովեզերեայ անակի մը մէջ: Տղուն մեկնումէն առաջ սիրահարները համաձայնած կ'ըլլան որ խարոյկ վառելով նշան տան իրարու, որ տղան՝ Սուիլեատոյի հրուանդանի ծայրէն, աղջիկը՝ Գովինոյէն, իւրաքանչիւր ամսուան երկրորդ Կիրակին: Երեք տարի այսպէս խարոյկ - պատգամներ փոխանակելով իրարու կը տեղեկացնեն թէ լաւ են: Օր մը աղջիկը կը մեռնի եւ իր շրջապատի անձերը կը մոռնան ըստ սովորութեան վառելու խարոյկը: Երբ Ալպանացի սիրահարը դիմացի կողմէն պատասխան չի ստանար, կը դիտնայ թէ լուրջ պատճառ մը կայ. ծովը կտրելով կղզի կուգայ աղջկան հանդիպելու յոյսով: Կը բռնուի եւ կը սպաննուի: Բայց-

Նաւը հեզասահ կ'ընթանայ: Ն. զայն մկրտած է «վաճ Նորդրն» անունով: Այժմ՝ երբ օդը հանդարտ ըլլայ, զայն խարսխած կը պահենք պատշգամին ներքեւ: Սիրուն է, իր սեւ ներկին վրայ պղնձեայ զարդարանքներով եւ սպիտակ առագաստով: Երկկ՝ հիւսիս - արեւելքէն փչող պաղ հովով մը զայն բացը հանեցինք մինչեւ Քառասուն Մանկունք: Հովու դէմ նաւարկելու չկամութեան յաղթահարել կ'ուզէի: Սակայն նաւը դանակի պէս կը կտրէր հովը: Ցուռկին քովի վայրը ուռած եւ փչակուած է: Պէտք է քերթենք ու ներկենք, որպէսզի չորղնուի: Կը նշմարեմ որ նաւուն մասին կը խօսինք այն գիտակցութեամբ եւ ընտանի չեչտով զոր մարդիկ կը գործածեն իրենց որդեզրած անասուններուն մասին խօսած ատեն: Երիտասարդ ուսուցիչ Նիկոն նաւ ելլելու համար հոգի կուտայ: Կէս - բերան հրաւիրեցինք որ իրիկունը մեզի հետ նաւարկելու գայ: Մեր երկուքէն չատ աւելի նուրբ հասկացողութեամբ կը վարէ նաւը, ամրապնդ եւ հաստատակամ, անկէ պահանջելիքին մասին անսխալական դատումով: Նաւը հովուն հակառակ ուղղութեամբ կը դառնայ պարուհիի մը պէս եւ տան ներքեւի հանդարտ կայանը կը հասնի՝ մետաքսեայ նաւու մը նման դողդոջելով:

ԿՂԶԻԻՆ ՍՈՒՐԲԸ

Իրապէս՝ կղզին Սուրբն է, Սուրբն ալ՝ կղզին: Գրեթէ բոլոր արու երախաները իր անունը կը կրեն: Կղզիին բոլոր նաւերը՝ նոճիի նախնական փայտէ իրենց կայմերուն վրայ դամուած ունին անոր թիթեղատիպ դէմքը - տիրատեսիլ մօրուքով եւ յօնքերով: Անոր անունով երդում ընելը համազօր է ամէնէն հանդիսաւոր անքակտելի խոստումի, քանզի իր աշխարհ գալէն մօտ երկու հազար տարի առք, Սբ. Սպիրիդիոն դեռ միչտ կենդանի կը մնայ Գորսիրայի մէջ: Ան է կղզիին Ազդեցիկ Ուժը:

Իր անուան նուիրուած եկեղեցիի մատուռին մէջ կը հանդչի ան, քիչ մը այլամերժ բայց հաստատակամ երեւոյթով, այնպէս ինչպէս վայել է աշխարհի չարն ու բարին տեսած եւ երկնքի հետ հաւասար մակարդակի վրայ դտնուող մէկուն: Փայտեայ դամբարանը խորունկ եւ հանդրստաւէտ է: Ձմեռնաթռչունի մէկ մատածի անշարժութեամբ՝ Սուրբը կը հանդչի ճոխ յարդարանքներով զադաղին մէջ, որու արտաքին արծաթապատ կափարիչը տեւաբար կը կրէ զայն ծռելով համբուրող հաւատացեալներու չունչին հետքերը:

(Շար. 9)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վաղինակ Մխիթեան եւ իր ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Ապրիլ 2, Նիսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, իրենց քրոջ եւ ազգականին՝

ՀԵՐՄԻՆԷ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ն. Նազարեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Սուրէն եւ Մէյրի Գործունեան 1500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

***

Իրենց զարմուհիին՝ Հրանոյշ Աճէմեանի մահուան (Մարսէյլ) առթիւ, Տէր եւ Տիկին Մօրիս Մորօ 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրէնկ երաժշտական չաբաթներու չաբքին, Երեքշաբթի, Ապրիլ 4-ի, (ժամը՝ 20·30), յայտագիրը նուիրուած է հայկական երաժշտութեան։ Կը մասնակցին Հերմինէ Երիցեան (երգ), բեմադրութիւն՝ Արտաշ Ոսկանեան, Յասմիկ Սիւրմէլեան, Անի եւ Րաֆֆի Պետրոսեան (դաշնակ)։

Auditorium — Ferme de Cottinville

SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

PRIX PARIS-EREVAN-PARIS 3600 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - 52 85 48 -
FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN PARIS 1995

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

NICE

RECHERCHE D'ENSEIGNANT(E)

ECOLE MATERNELLE PRIMAIRE — BILINGUE — PRIVEE

recherche
pour la rentrée scolaire Septembre 1995-96
un ou une enseignant(e) pour le Primaire
possédant les diplômes requis
expérience professionnelle souhaitée.
Prière d'envoyer votre C.V. à :
l'*ASSOCIATION DE L'ECOLE BILINGUE BARSAMIAN*
279, Bd de la Madeleine — 06000 NICE

COMITE UNITAIRE
DES ASSOCIATIONS
ARMENIENNES D'ALFORTVILLE

A l'occasion de la 80e commémoration
du Génocide Arménien
Dans le cadre de l'élection présidentielle
le Comité Unitaire des Associations Arméniennes d'Alfortville
organise

une TABLE RONDE des représentants des candidats

Thème : *Les partis politiques français, la France et la Cause arménienne*
animée par CHARLES VILLENEUVE
Directeur adjoint des magazines de l'Information à TF 1
avec
Patrick DEVEDJIAN, RPR,
Député-Maire d'Antony
René ROUQUET, PS,
Maire d'Alfortville
et *Un représentant du PCF.*
le Vendredi 7 Avril
Salle Voltaire — ALFORTVILLE

●

SOIREE CULTURELLE & ARTISTIQUE

«Le génocide arménien ou la tentative d'assassinat d'une culture»
avec la participation de nombreux artistes et interprètes
Dans le cadre d'une exposition de peinture, diaporama, musique, chants, déclamations, lectures, dialogue théâtral.
le Samedi 8 Avril à 20 heures 30
Salle S. Minassian, M.C.A.

Pour tous renseignements, s'adresser à la Coordination : M.C.A. :
Tél. : 43. 76. 55. 89.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ Ի

Գրական - Մշակութային Ցանճնախումբի կազմակերպութեամբ՝

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՍԻՐՈՂԱԿԸ 1926-ԷՆ 1939

Դասախօս՝ ԳՐԻԳՈՐ ՊԱԼՏԵԱՆ

Երկուշաբթի, Ապրիլ 3-ի երեկոյեան ժամը 8·30-ին, Հայ Մշակոյթի Տան Տիգրան եւ Զարուհի Տէմիրեան սրահին մէջ
17 rhi Pl€o, 75009, փարիզ
Մեթրօ Քաստէ

ԾԱՆՕԹ. - Դասախօսը պիտի անդրադառնայ Շահան Շահնուրի, Վազգէն Շուշանեանի, Հրաչ Զարդարեանի, Ղեւոնդ Մելոյեանի, Նիկողոս Սարաֆեանի, Զարեհ Որբունիի եւ այլ ժամանակակիցներու ստեղծագործութեան։ Այս հեղինակներու գործերու ընթերցումը աւելի օգտակար կը դարձընէ դասախօսութիւնը։

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՀԱՅՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՅՈՎՍԷՓ ՍԱՖԱՐԵԱՆ
Անդամ Զմմառու կաթողիկոսական Միաբանութեան եւ Ժողովրդապետ Առնուվիլի

Սիրով ձեզ կը հրաւիրէ մասնակցելու Գոհաբանական պատարագին զոր պիտի մատուցանէ իր քահանայական ձեռնադրութեան Ոսկեայ յոբելեանին առթիւ՝

(Հոմ 1945 - Առնուվիլ 1995)
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՒԵԱՆի
նախագահութեամբ

եւ ի ներկայութեան Ֆրանսայի իր եղբայրակիցներուն Կիրակի, Ապրիլ 2, ժամը 17·30-ին, Առնուվիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ։

Արարողութենէն ետք՝ ընդունելութիւն, ժողովրդապետական սրահին մէջ 69, avenue Henri-Barbusse
Arnouville-lès-Gonesse

COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE

REUNION PUBLIQUE

Les Présidentiables face à la Communauté arménienne

Prendront la parole : *Les porte-parole des principaux candidats à l'élection présidentielle*
et
Ara KRIKORIAN (CDCA)
Lef FORSTER (Avocat)
Kevork KEPENEKIAN (CDCA)
le **Vendredi 21 Avril à 20 heures 30**
Grande Salle de la Mutualité
24, rue St-Victor, Paris 5e — M° Maubert - Mutualité
Autocars prévus au départ de :
Alfortville, Arnouville-lès-Gonesse, Bagneux, Chaville, Clamart, Issy-les-Moulineaux, Sevran
Retrait des billets :
— M.C.A.-Paris 17, rue Bleue, 75009 Paris - Tél. : 48. 24. 63. 89.
— M.C.A.-Alfortville 9, rue de Madrid, - Tél. : 43. 76. 55. 89.
Pour tous renseignements s'adresser au secrétariat du CDCA Tél 44. 83. 07. 02.
—— P.A.F. 50 F.——

L'ASSOCIATION MACHTOTZ
Pour la Défense et le Développement de la Langue Arménienne organise

un SEJOUR LINGUISTIQUE ARMENIEN

NICOSIE / CHYPRE du 7 au 28 Juillet
POUR LES JEUNES DE 10 A 20 ANS

Sous le patronage et avec le soutien du Rév. Père MANJIKIAN.

- Les participants seront hébergés individuellement par des familles selectionnées, dont ils partageront la vie et avec lesquelles ils communiqueront en langue arménienne.
- Des cours d'arménien seront organisés les matins à raison de 20 heures par semaine pour les débutants francophones par Mme Hilda Kalfayan-Panossian, avec sa méthode audiovisuelle et pour les autres niveaux, par des professeurs expérimentés.
- L'encadrement et l'assistance aux jeunes participants seront assurés par les Associations des Dames Arméniennes de Chypre et par des responsables de l'Association Machtotz.
- Plusieurs excursions sont prévues dans CHYPRE.

FRAIS DE PARTICIPATION : 3 800 F. par personne comprenant le transport (avion Paris—Chypre—Paris), l'hébergement en pension complète, les cours et les excursions.

Renseignements et inscriptions : ASSOCIATION MACHTOTZ —
8, rue Lamennais, 92370 CHAVILLE — Tél. : (1) 47. 50. 97. 51.

l'U.G.A.B - *Jeunes*
vous convie
à sa Soirée
"BRASIL TROPICAL"
en présence de . . . *danseuses brésiliennes !*
le Samedi 1er AVRIL à partir de 22 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
—— 118, rue de Courcelles, Paris 17e ——

TENUE CORRECTE EXIGEE
INTERDIT AUX MINEURS

PRIX EXCEPTIONNEL 100 F
(avec 1 consommation alcoolisée)

Ի ՆՊԱՍ ՍՏ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻՆ

ՃԱԵ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

մասնակցութեամբ՝ ՓՕԼ ՊԱՂՏԱՏԼԵԱՆ - ի

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 1, ժամը 20·30-էն սկսեալ

« GYMNASE LAPIERRE » d'Alfortville
— Rue du 8 Mai 1945 —

Réservations : 43 - 75 - 28 - 37